TOTIVS IVRIS

CANONICI

COMPENDIVM,

AVCTORE

PETRO ALAGONA

è Societate IESV.

TOMVS PRIOR,

Continens Decretalium, Sexti, Clementinarum, Extrauagantium, tum Ioannis xxij. tum communium Epitomen, præcipuámque Glossæ doctrinam.

LVGDVNI,
Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellat.

M. DC. XXIII.
CVM PERMISSV SVPERIORVM.

ILLVSTRIS^o. PRINCIPI

IOANNETTINO

S. R. E. CARD.

AB AVRIA,

Panhormitano Archiepiſcopo,&c.

Don Franciſcus Lucchiſius, & Feyxo.

PRÆCLARE mecum actum exiſtimo, Illuſtriſsime Princeps,quòd meæ obſeruantiæ in te immortalem quandam ſignificationem exhibendi, doctam hanc nactus fuerim opportunitatem. Cùm enim P.Petrus Alagona,Siculus, Theologus ex Societate Ieſu, noti vir nominis,& doctrinæ, ſacrorum Canonum Epitomen compilaſſet, à multis optatum,vt

typis mandaretur; mei muneris esse censui, tam perutile opus, vt eiusdem Societatis cetera soleo, prona voluntate complecti. Deinde verò ad operis ipsius dedicationem adiiciens animum; nulli accōmodatius, quàm Tibi, Princeps Illustrissime, labores hosce deberi sum arbitratus, quòd sacrorum Canonum apprimè peritus, eorumdem compendiarum munus nonnisi facili, beneuoloq; animo sis excepturus. Quod vt de more facias, etiam atque etiam per tuam te benignitatem obtestor. Vale. Romæ ix. Kal. Aprilis. M. DC. XXI.

Facultas

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi.

IOANNES FORERIVS Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris, 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque superiorum permissione imprimant: permittit IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT, Lugdunensibus Bibliopolis, vt librum hunc inscriptum: *Totius Juris Canonici Compendium, Auctore Petro Alagona, è Societate* IESV, ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possint. Datum Lugduni die 13. Decembris 1622.

I. FORERIVS.

APPROBATIO THEOLOGORVM.

NOS infrascripti sacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, nos *Totius Iuris Canonici Compendium, Auctore Petro Alagona, è Societate* IESV, perlegisse, in quo nihil fidei orthodoxæ, Catholicæ, atque Apostolicæ contrarium animaduersum. Lugduni 15. Decembris 1622.

Fr. ROBERTVS BERTHELOT Episc. Damasci.

DE VILLE.

ã 3 R.D.D.

R. D. D. Thomæ de Meſchatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, & Vicarius Generalis in Archiepiſcopatu Lugdunenſi: Opus inſcriptum, *Totius Iuris Canonici Compendium, Auctore Petro Alagona, è Societate* IESV, vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni 16. Decembris 1622.

MESCHATIN LA FAYE.

CONSENSVS.

EGO Aduocatus Regius, librum, cui inſcriptio eſt, *Totius Iuris Canonici Compendium, Auctore Petro Alagona è Societate* IESV, in lucem emitti conſentio. Datum Lugduni 22. Decembris 1622.

BOLLIOVD.

PERMISSIO.

LIBRVM hunc cui inſcriptio eſt, *Totius Iuris Canonici Compendium, Auctore Petro Alagona è Societate* IESV, à IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Bibliop. Lugdun. in lucem dari permittimus, ac ſimul ne quis citra factam ei poteſtatem denuò excudat interdicimus. Datum Lugduni 20. die menſis Decembris, anno 1622.

DE CHAPONAY.

TABVLA

TABVLA TITVLORVM, DECRETALIVM, SEXTI, Clementinar. Extrauagantium, ordine alphabetico.

Cognatione

Foro

TABVLA TITVLORVM
Decretalium, &c. iuxta ordinem Librorum.

LIBER PRIMVS.

Officia parat, Ecclesiæq; ministros.

De pactis,

LIBER SECVNDVS.

Dat testes, & cætera Iudiciorum.

LIBER TERTIVS.

1695 *De bap*

LIBER QVARTVS.

Quales sint nexus vxoris.

LIBER QVINTVS.

Agit de Criminalibus, seu de vitiis,& pœnis.

EPITOME

EPITOME

DECRETALIVM

ADM. REVER. PATRIS

PETRI ALAGONÆ

Presbyteri, ac Theologi Societatis Iesv.

Continens Decretalium, Sexti, Clementinarum, Extrauagantium, tum Ioannis XXII. tum communium, & præcipuam Glossæ doctrinam.

Procemium Decretalium.

GREGORIVS IX. Decretalium, tum approbatione, tum introductione, auctor, in earum procemio rationem reddit, cur eas, resecatis superfluis, in vnum volumen ac studentium vtilitatem, per Sanctum Raymundum redigendas curauerit: quia nimirum constitutiones ac Decretales, quæ iam diuersis in voluminibus dispersæ erant, sui prolixitate, contrarietate, ac superfluitate confusionem aliquando inducere videbantur, & extra dicta volumina vagantes sæpè, tanquam incertæ in iudiciis vacillabant. Denique quia aliquæ dubietatem præ se ferebant, ipse suarum additione illustrauit: quas omnes Decretales in quinque diuisit libros, in quorum primo tractatur de fide, & iustitia, & sic de ipso Iudice: in secundo de iudiciis: in tertio de Clero: in quarto de matrimoniis: in quinto de criminibus, eorúmque pœnis. Vnde versus

Iudex, Iudicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Glossa. Constitutio Principis post duos menses à publicatione omnes adstringit. *Auth. vt facta nou. constit. circa princip. collat.* §. *& c. nouit, de sent. excom.* Itèm, Constitutio est, quam Princeps proprio motu facit. Decretalis autem est Epistola quam ad consultationem respondendo facit. *c. si concubina, de sent.*

excomm. Item licèt par in parem non habeat imperium, *l. nam magistratus, ff. de arbit.* tamen Papa potest derogare cõstitutionibus suorum prædecessorum, quia censetur vna, & eadem persona cum ea, cui succedit, & nemo potest sibi hanc legem imponere, vt non liceat sibi à prima voluntate recedere. *l. si quis in princip. ff. de leg. 3.* Item indulgentia non debet trahi in consequentiam, *§. planè, Inst. de Iur. nat. & can. petiisti 7. q. 1.*

Sexti Decretal. eiusdem Procemium.

Bonif. VIII. compilauit.

BONIFACIVS VIII. Sexti compilator, in Procemio statuit omnes Decretales extra quinque Decretalium prædictarũ libros vagantes, non esse pro Decretalibus habendas, nisi in hoc sexto libro contineantur.

Clementinarum eiusdem Procemium.

Clemens V. compilauit.

CLEMENS V. Clementinas composuit à Ioanne XXII. promulgatas, qui in earum procemio ait, iura ita esse ambigua, quòd nequit modus reperiri illa benè declarandi ob malitiam hominum: & quamuis iura sint clara, & sufficientia, homines adeo proni ad malum sunt, quòd ea aliter interpretantur, quàm fuerit mens legislatoris. Vnde ait esse necessariam Principis auctoritatem, tum ad casus emergentes decidendos sua declaratione, tum ad virtutes hominibus inserendas, vitiáque ab eisdem extirpanda.

DECRE

DECRETALIVM
LIBER PRIMVS.

DE SVMMA TRINITATE & fide Catholica. Tit. I.

1 *Cap.I.* Firmiter. *Innoc.III.in Conc.Later.*

EXPLICANTVR articuli fidei, quos credere debemus circa Sanctissimam Trinitatem: vt quòd Deus sit vnus in essentia, omnipotens, æternus, & creator omnium corporalium & incorporalium; sit Trinus in personis, ita vt Pater à nullo sit, sed sit semper generans & spirans, Filius à solo Patre sit genitus, sed semper spirans, & Spiritus sanctus ab vtroque procedens; & quòd Filius à tota Trinitate incarnatus, & Spiritus sancti cooperatione, ex Beatissima Virgine Maria conceptus, ex eáque natus secundùm carnem passibilis, impassibilis autem secundùm Diuinitatem; pro nostra salute sit mortuus; & reliqua, vt in Symbolo.

2 *Cap.II.* Damnamus.

DAmnatur doctrina Abbatis Ioachim dicentis vnitatem Trinitatis non esse veram, ac propriam, sed quasi collectiuam, & similitudinariam, vt vnus populus; & Petri Lombardi doctrina approbatur dicentis, quòd quædam summa Res (id est, natura) est Pater, Filius, & Spiritus sanctus; & illa Res, id est, Natura, non est generans, genita, vel procedens, sed est Pater qui generat, Filius qui gignitur, & Spiritus sanctus qui procedit; & licèt alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, non tamen aliud est Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus, sed id quod est Pater, est Filiùs & Spiritus sanctus idem omnino. Damnatur etiam doctrina Almarici tanquam hæretica & insana, vt in textu.

Glos. Res non est generans, id est, non generat, sed est persona generans.

IN SEXTO LIBER I.

DE SVMMA TRINITATE & fide Catholica. Tit.I.

3 *Cap.Unic.* *Greg.X.in Conc.Lugdunen.*

GREGORIVS X. in Lugdunensi Concilio damnat præsumentes dicere Spiritum sanctum non procedere à Patre & Filio tanquam ab vno principio & vnâ spiratione æternaliter, sed tanquam à duobus.

CLEMENTINARVM Tit.I.

4 *Cap. Unic.* *Clem. V. in Conc. Vien.*

FAtetur mysteria Christi, & approbat Euangelium Ioannis. Item quòd anima rationalis sit forma. de hoc habetur *distin.1.vsque ad 9.& dist.9. 10.13. 15.vsque ad 19.& dist.19.20.29.30.& 38.*

DECRETALIVM LIBER I.

DE CONSTITVTIONIBVS. Tit. II.

5 *Cap. I.* Canonum. *Concil.Melden.*

CANONES ligant omnes, excepto Papâ; & in iudiciis Ecclesiasticis, & actionibus ciuilibus nemo suo sensu, sed horum auctoritate duci debet.

Glos. Statuta generalia non abrogata per Canonem contrarium, vel consuetudinem, sunt de necessitate seruanda, si præcipiunt, vel prohibent; secus si consulant tantùm, tunc enim non obligant, nisi de honestate.

6 *Cap.II.* Cognoscentes. *Gregor.*

RES quæ culpâ caret, in damnum vocari non debet. Item lex dat formam futuris negotiis, non præteritis, ne ignorantes detrimentum incurrant ante prohibitionem.

Glos. Nemo priuatur iure suo sine culpâ regulariter: aliquando enim sine culpâ, sed non sine causa. *can. renouantes, 22. distinct.* Item constitutio non ligat aliquem antequam ad ipsius notitiam perueniat, sed post duos menses à publica promulgatione omnes ligat, nec est necessarium ad singulorum aures peruenire, nisi quis probet se fuisse extre Ciuitatem,

7 *Cap. III.* Translato. *D. August.*

AB vno connexorum fit extensio ad alterum, ex quo, translato sacerdotio, transfertur etiam lex.

Glos. Vbi est eadem ratio, idem debet esse ius, & iudicium.

8 *Cap. IV.* Nam concupiscentiam. *Idem.*

LEx, qua vno malorum prohibito, cætera etiam prohibentur, est optima.

Glos. Si aliquid non nocet, nocere tamen potest, prohiberi debet. Item vno prohibito, omnia quæ ex illo sequentur prohibentur. *can. pœnale* 13. *q.* 5.

9 *Cap. V.* Ne innitaris. *D. Hieron.*

LEx, ac constitutio propriæ opinioni præponenda est.

10 *Cap. VI.* Cùm omnes. *Innoc. III.*

COnstitutio Collegij antiquam consuetudinem auferens, & non omnibus communis, (id est, præsentibus, & successuris) non valet. Ex quo Constitutio dans canonicis huius temporis, licèt absentibus à choro, fructus, & auferens canonicis successuris absentibus à choro, ad antiquam reducitur consuetudinem, in textu.

Glos. Constitutio facta in præiudicium etiam futurorum non valet. Item Constitutio sine consensu Episcopi facta non valet, *c. cùm consuetudinis, de consuet.* Ex quo constitutio, de qua in textu, ob dictam rationem non valuit. Eadem Glos. obiicit sic, quod maior pars Capituli facit, vt fuit in textu nostro, totum Capitulum facere videtur. *c. cùm in cunctis, de his quæ fiunt à maiori par. Cap.* ergo tenet constitutio. Respondeo, quod quando quid est commune pluribus, non vt collegiatis, sed vt singulis, non valet, nisi vel omnes consentiant. *l. fundum. ff. de ser. rust. præd.* vel concedatur res in vsum naturalem: tunc enim ab vno tantùm præstari potest, aliis etiam sociis contradicentibus. *Instit. de rer. diuis.* §. *religiosum, vers. in commune verò sepulchrum.* Quod si aliquid est commune pluribus non vt singulis, sed vt collegium sunt; tunc aut res est facienda de necessitate, vt alienatio, electio, &c. & sufficit maior pars Capituli. *c. cùm in cunctis, de his quæ fiunt à ma. par. Cap.* dummodò absentes vocentur. *c. quod sicut, de elect.* aut non est res facienda de necessitate, & non valet, vt in casu nostri textus, sed requiritur quòd omnes, vt collegium, non vt singuli consentiant. *c. in Genesi, de elect.* Item in absentia potest quis recipere beneficium sine peccato, si consuetudo adsit, secus de iure communi. *c. nonnulli, de Cler. resid.*

11 *Cap. VII.* Quæ in Ecclesiarum. *Innoc. III.*

COnstitutio laicorum quod ipsis ob inopiam liceat feudum Ecclesiasticum alienare, facta sine legitimo consensu ecclesiasticorum, non valet, & venditio facta est ipso iure nulla.

Glos. Constitutio sæcularis etiam vtilis Ecclesiæ non valet. *c. bene quidem,* 36. *dist.* Item vsuarius non poptest vendere vsum, domino non requisito. *Instit. de vs. & hab. in prin.* Nec emphyteuta potest vendere sua melioramenta ir-

requisito Domino: quòd si vendat, potest dominus directus illam venditionem reuocare.*l.vlt.C.de iur.emphyt.* Sed si Domino denuntiauerit post duos menses, potest vendere, non prohibitis tamen personis. *c. potuit, de loc. & conduct.* Item vassallus non potest renuntiare feudum inuito Domino, cùm fauore Domini sit inductum, vt vassallum habeat. Item, venditio facta communi omnium consensu, non seruata tamen forma communi, nulla est. 12. *q.* 2. *c.sine exceptione.* Illa verò seruata tenet. *c. cùm nos, de his quæ fiunt à præl. sine consens.Cap.* Quod si Ecclesia sit læsa, restituitur in integrum. *c.requisiuit, de in integ.rest.*

12 *Cap. VIII.* Cùm accessissent. *Idem.*

DIgnitas Primiceriatus per statutum Capituli confirmatum à Papa, sublata de Ecclesia, vlterius non vacat, nisi per contrarium actum Capituli tale statutum fuerit reuocatum.

Glos. Primicerius dicitur habere officium. Item, qui facit contra priuilegiũ, perdit illud, & sic ius per abusum perditur. Item quæritur vtrum Canonici sine licentia Papæ possint minuere præbendas, vel dignitates tollere. Sunt hinc inde opiniones: concluditur quod non; & licèt quod si iusta causa adsit, videatur dicendum quòd sic.*arg.c.proximi,vers.nisi in tantum*; tamen limitatur in dignitatibus creandis vel supprimendis. Item in diminutione numeri iuramento firmati, cui confirmatio Sedis Apostolicæ accesserit sub hac forma, quod si secus fiat non valeat.*c.dilectio,de praben.* arg. à contrario. Item quæritur, vtrum vnico actu perdatur priuilegium. Quatuor referuntur opiniones: tandem concluditur, quod aut priuilegium est personale, & vnico actu contrario perditur; aut est reale, & non perditur vnico actu, sed tempore legitimo, licèt postea se remittat ad *c.suggestum. de decimis.*

13 *Cap. IX.* Cùm M. Ferrariensis. *Idem.*

CAnonicis receptis supra numerum confirmatum etiam à Papa est prouidendum de fructibus excrescentibus, quomodocumque fuerint augmentati, licèt per industriam antecessorum: eo quia in reductione canonicorum ad certum numerum, semper intelligitur clausula, *nisi in tantum facultates Ecclesiæ excreuerint, quod pluribus sufficere competenter possint.*

Glos. Socius potest sine mandato agere pro socio consorte litis eiusdem, debet tamen cauere de rato.*l.2.C.de consor.eiusd.l.t.* aliàs non admittitur, nisi sit coniuncta persona.*l.sed hæ personæ.ff.de Procur.* Item, protestatio contra substantiam facti vel rei, super qua interponitur, non valet. Item canonia & præbenda differunt, quòd canonia est ius proueniens ex electione & receptione in fratrem; præbenda verò est ius proueniens ex institutione & officio: ex quo enim quis facit officium debet percipere beneficium. Item, Laicus potest esse præbendarius, sed non canonicus. *c. Ecclesia, de instit.* Item, omnis canonicus debet habere præbendam, sed non è contra habens præbendam debet necessariò esse canonicus. Item, qui augmentat sua prædia per propriam industriam, sibi tantùm vtile acquirit: si verò communia augmentat. illud communicat sociis, quia sunt communitatis, vt hîc. Item, de iure communi potest quis recipi in Canonicum, & non ad præbendam, sed illam expectare debet.

Item,

Item, supernumerarij canonici non habent vocem in Capitulo, nisi consuetudo adsit in contrarium.

14 *Cap. X.* Ecclesia Sanctæ Mariæ. *Idem.*

STatutum laicorum generale tam circa temporalia, quàm circa spiritualia in præiudicium Ecclesiæ, vel personæ, vel rei ecclesiasticæ non tenet; speciale verò neque in eorum commodum valet.

Glos. Laici de rebus Ecclesiæ non possunt disponere neque in temporalibus, neque in spiritualibus, nec de his potest in laicum compromitti. *c. contingit, de arbitr.* Item, bona clericorum & Ecclesiarum eodem iure debent censeri, *c. vlt. de vit. & hon. Cler.* Item, citatio est principium, & fundamentum ordinis iudiciarij. *c. inter quatuor. de maior. & obed.* Item per conuentionem perpetuatur iurisdictio delegati. *c. gratum, de off. deleg.* Item nemo est condemnandus, nisi conuictus vel sponte confessus, aliàs sententia est nulla. *c. cùm nos in quemquam*, 2. *q.* 1.

15 *Cap. XI.* Ex litteris. *Idem.*

PRiuatus ob contumaciam iuxta formam statuti communione aliorum, si deinde voluerit obedire, restituendus est: quia quando non apponitur in perpetuum, intelligitur priuatio temporalis, tum ex iure, tum ex consuetudine.

Glos. Idem intelligi debet quàuis statutum sit iuratum, eo quia statutum est benignè interpretandum. Item, excludere aliquem simpliciter, & excludere in perpetuum, sunt diuersa. *c. non oportet*, 2. 33. *q.* 4. *in gl. fin.* Aliquando tamen verbum simpliciter trahitur ad futura iuxta qualitatem negotij, vt si essemus in crimine; secus si in contumacia tantùm, vt in casu textus nostri.

16 *Cap. XII.* Ex parte. *Honor. III.*

DIminutio numeri canonicorum à canonicis facta, etiam à Papa confirmata, reuocanda est, si reditus Ecclesiæ non erant diminuti.

Glos. Numerus canonicorum minui potest auctoritate Episcopi, si reditus Ecclesiæ sint diminuti. *arg. c. quoniam vt ait, de vit. & hon. Cler.* Item, confirmatio statuti sub forma communi impetrata à Papa, nihil noui tribuit. *c. cùm dilecta, §. nos igitur. de confir. vtil. vel inutil. versf. nolentes.* Non enim Papa per talem confirmationem intelligit iuri alicuius derogare. *c. licet*, §. 1. *de off. ord.* quia inde non debet nasci iniuria, vnde iura oriuntur. *c. qualiter & quando, de accus.* Secus dicendum, si sit confirmatio ex certa scientia: tunc enim nouiter disponit. *glos. in c. cùm accessissent, in ver. confirmatum, in fi.* ibi, *item valet, supra eod. tit.*

17 *Cap. XIII.* Quoniam constitutio. *Greg. IX.*

LEx & confirmatio ita respiciunt futura, vt non trahantur ad præterita, nisi de his nominatim caueatur.

Glos. Apostolica constitutio ligat omnes de sua iurisdictione. Item, eius est declarare ius, cuius est illud condere. *c. inter alia*, §. *vt igitur, de sent. excom.* Item, constitutio iuris naturalis respicit etiam præterita. *c. cùm tu, de vsu.*

IN

IN SEXTO LIBER I.

De Constitutionibus. Tit. I.

18 *Cap. I.* Licèt Romanus. *Bonifac. VIII.*

CVm Papa censeatur habere omnia in scrinio pectoris sui primam constitutionem reuocat per secundam, licèt de prima non faciat mentionem. Cùm tamen specialium locorum, & singularium personarum statuta & consuetudines ignoret, illa non reuocat si sint rationabilia, nisi expresse in ipsa caueatur.

Glos. Vnum ius tollitur per aliud contrarium, non item vnum rescriptum per aliud, nisi in secundo fiat mentio de primo. *c. caeterum. de rescript.* Ratio est in textu, quia iura sunt in scrinio pectoris Principis, & sic censentur sciri à Principe; rescripta non item, sed in facto consistunt, & sic censentur ab eodem ignorari. Item standum est secundo testamento, quamuis in eo non sit facta mentio de primo, nisi aut primum sit inter liberos. *C. de test. vlt. auth. hoc inter liberos. C. de testam.* aut primum conditionem hanc contineat: si fecero aliud testamentum non valeat, tunc enim debet fieri mentio de primo. *l. si quis in principio testamenti. ff. de leg. 3.* Item vna lex tollit aliam contrariam antiquiorem: alioqui noua esset frustratoria. quod si erat statutum particulare, & de eo non fit mentio, non reuocatur, quia non frustratur lex noua, cùm alibi possit seruari. Item statutum particulare secundùm ius commune reuocatur per constitutionem vniuersalem Pontificis: & ratio est, quia tale statutum non est facti, nec in facto consistit, sed iuris est, & in iure consistit.

19 *Cap. II.* Vt animarum. *Bonifac. VIII.*

COnstitutio Episcopi, vel alterius non ligat ignorantes probabiliter, nisi ignorantia fuerit crassa & supina: nec ligat subditum extra suam Dioecesim, vt si fiat statutum ne Clericus ferat arma, vel nutriat comam sub poena excommunicationis.

Glos. Secus est si sit excommunicatus, vel infamis, nam quamuis exeat Dioecesim, tamen semper remanet talis, eo quia ista afficiunt personam, sicut lepra leprosum, statutum verò non ligat subditum manentem extra Dioecesim, vt in textu, eo quia statuta facta ab eo, qui habet territorium limitatum, non habent vires, nisi in Dioecesi. Item si statutum, quod fuit publicè publicatum in Vrbe, quis dicat se non sciuisse, quia non fuit ei notificatum, non excusatur, admittitur tamen ad probandum, quod notificatio talis statuti ad se non peruenit.

DECRETALIVM LIBER I.
DE RESCRIPTIS. Tit. III.

20 *Cap. I.* Sicut Romana. *Alexand. III.*

SPECIALE mandatum derogat generali, etiam si de eo nulla fiat mentio: vt si habeam generale priuilegium appellandi, & iudici delegato committatur causa, sublato remedio appellationis, si ego appellationem proponam, non est admittenda.

Glos. Rescripta sunt responsiones ad epistolas, seu interrogatoria, de quibus habetur 25. *q.* 1. *&* 2. Item, prohibitus appellare ob suam culpam, & restitutus ex indulgentia ad appellandum, non auditur appellans, si causa iudici committatur appellatione remota, vt in textu. Nec obstat quod priuilegium primum concessum tali restituto ad appellandum, non possit tolli per secundum positum in delegatione iudicis de non appellando, nisi in eo fiat mentio de primo. *c. veniens, de praescript.* prout non fuit facta in casu nostro. Nam respondetur quòd tali prohibito non datur priuilegium appellandi, sed solùm ille restituitur ad appellandum, iuxta formam iuris communis ex indulgentia; si enim ei daretur priuilegium appellandi in causa non appellabili, vtique esset necesse in secundo priuilegio de non appellando facere mentionem primi de appellando. Item de reuocatione rescriptorum priuilegiorum litterarum beneficialium, quae valeant primae, vel secundae, vide ibi plenè.

21 *Cap. II.* Ex parte. *Alex. III.*

IN Apostolico rescripto semper intelligitur clausula, *si preces veritate nitantur*, licèt non apponatur in litteris.

Glos. Periurus repellitur ab obtento beneficio. Item quod litterae expeditae, quod aliquid fiat sine causae cognitione, censentur subreptitiae, & ad Papam sunt remittendae. Item quod rescriptum potius est interpretandum secundùm rei veritatem, quàm secundùm ordinem scripturae. Item quamuis in rescripto duo copulatiuè mandentur cognosci, ad hoc, verbi gratia, vt quis à praebenda remoueatur, vt in textu, tamen si alterum sufficit probari, intrat remotio, altero etiam non probato, ita vt particula, *&*, resoluatur in, *vel*, vt in textu, *ex l. saepe. & l. coniunctionem. ff. de verb. signif.* sicut quando duo disiunctim mandantur, si alterum non sufficit, debet vtrumque probari, ita vt particula, *vel*, resoluatur in *&*, *l. cùm quidam, ff. de verb. signif.*

22 *Cap. III.* Caeterùm. *Alex. III.*

PRIMAE litterae commissionis causae ab vno litigantium obtentae attenduntur, si in secundis ab altero obtentis non fit de illis facta mentio. Item, si primae de consensu partium sint obtentae, & deinde vna pars inscia altera, tacens conuentionem, secundas obtinet alteri iudici causam committentes: haec gratia est nulla, & hic alterius soluat expensas.

Glos. Iudicio. Rescriptum legitimum perditur variis causis, vt per secundum faciens mentionem de primo, vt in nostro textu. Item per negligentiam impetrantis anno elapso. *c. sin autem, hic.* Item per sollicitudinem præuenientis. *c. vt debitus, de appellat.* Item per fraudem illius qui duo paria litterarum obtinuit ad diuersos, & vtitur vtrisque. *c. ex tenore, infr. eod.* Item ex noua causa emergente. *c. insinuante, de off. deleg.* Item perditur ad tempus per excommunicationem, vel in perpetuum, si in excommunicatione obtinuit. *infr. de off. deleg. c. prudentiam. §. sexta.* Item per relationem. Item per recusationem. Item per mortem impetrantis, vel eius, contra quem est impetratum.

23 *Cap. IV.* Inter. *Alex. III.*

QVANDO Papa in rescripto mandat de duobus inquiri disiunctiuè ad certum effectum consequendum, sufficit alterum probari: vt si dicat, v.g. si constiterit, quòd sit filius sacerdotis in sacerdotio natus, vel quod illicitè Ecclesiam occupauerit, &c.

24 *Cap. V.* Si quando. *Idem.*

IS ad quem rescriptum dirigitur, debet parere, vel causam rationabilem assignare cur non pareat.

Glos. Per litteras monitorias confertur ius. Item quæ per nimiam sollicitudinem elicita sunt, non valent.

25 *Cap. VI.* Cùm ordinem. *Idem.*

CISTERCIENSES sunt priuilegiati, ita vt rescripta contra eorum priuilegia, si de eis non faciunt mentionem, non teneant.

Glos. Rescriptum contra priuilegiatum super ei concessis per priuilegium, non valet nisi in rescripto habeatur mentio de priuilegio. Item quod de Cisterciensibus dicitur in hoc textu, hoc idem intelligitur de omnibus aliis religiosis simile priuilegium habentibus, vt Templarij, & Hospitalarij. *c. ex parte inf. de decim.*

26 *Cap. VII.* Eam te. *Idem.*

LITTERÆ Papæ continentes, quòd Sede vacante Capitulum prouideat alicui de præbenda; Si aliquis de Capitulo deinde fiat Episcopus, ille idem dictam tenetur dare præbendam. Item non debet quis dedignari alium, ex eo quod Iudæus fuerit. Item, in litteris Data debet considerari.

Glos. Præbendarum donatio ad Episcopum spectabat, non ad Capitulum. Item, mandatum Capitulo factum, intelligitur cuilibet in particulari de Capitulo directum. Nam mandatum pluribus, cuique directum intelligitur.

27 *Cap. VIII.* Ad aures. *Lucius. III.*

LITTERÆ impetratæ ad beneficia non valent nisi de impetrantis dignitatibus Ecclesiasticis, quas impetrans habebat, mentionem contineant.

Glos. Habens beneficium, & impetrans litteras super eo, debet de illo facere mentionem, aliàs litteræ non valent.

28 *Cap.*

28 *Cap. IX.* Si autem. *Idem.*

QVI impetrat litteras contra aliquem in aliqua causa, si aduersarius i... petrat secundas, tunc, si primus non est vsus litteris ex dolo, vel negligentia potest ab aduersario conueniri, licèt in secundis non fiat mentio de primis: secus si non fuit vsus, quia non habuit iudicem.

Glos. Dolus, & negligentia in vtendo litteris impetratis imputantur, & præsumuntur, si quis per annum post impetrationem illis non est vsus habens iudicem. Item, semper valet rescriptum (contra quod aliud non est impetratum) mandatore viuente, & etiam eo mortuo, dum tamen sit facta citatio. Item, exceptiones quædam sunt perpetuæ, perpetuò videlicet competentes, quandocumque actor agit, vt est doli: quædam verò temporales, quæ possunt vitari, cùm non semper competant, sed tempore expirent. *l.exceptiones, §.temporales.ff.de exceptionib.& l.exceptio, eod.*

29 *Cap. X.* Ad hæc. *Idem.*

LITTERÆ impetratæ continentes, quòd aliquis possit eligere incertos iudices ad quascumque suas causas non valent.

Glos. Idem dic, quamuis iudices sint certi expressi in litteris: cōmissio tamē generalis est omnium negotiorum, præsentium, inquam, & futurorum, ex *Host.en.in c.vlt.inf.eod.* Nulla enim est commissio, quia per eam absorberetur iurisdictio ordinarij: quod fieri non debet, *arg.c.an.peruenit, 11.quæst.1.& c.per tuas, inf.de maior.& obed.* Textus tamen noster meliùs intelligitur, quòd iudices erant incerti, & sic ob hoc non valent litteræ; nam ob generalem commissionem omnium negotiorum, ex certa Papæ scientia concessam omnino valerent, cùm habeat plenitudinem potestatis saluo iure recusationis, per *c. suspicionis, inf.eod.*

30 *Cap. XI.* Audientiam. *Idem.*

LITTERIS Apostolicis falsam latinitatem continentibus non est adhibenda fides.

Glos. Idem dic, si Papa vni loquatur in plurali: idem si Patriarchas, vel Episcopos vocet filios. Limita in testamentis, & instrumentis, in quibus non nocet vitium scribentis, si aliàs de voluntate testantis constet. *l.errore, c.de test.* disparitas est, quia testamenta, & instrumenta committuntur tabellionibus, quorum scripturam, siue latinum nullus corrigit: Rescriptum verò Papæ per multas manus transit, & magna maturitate decoquitur, *can.Apostolica 35.qu.9.*

31 *Cap. XII.* Ex parte. *Idem.*

QVANDO impetrantur secundæ litteræ non facta mentione de primis, si primus appellat nulla facta mentione de suis primis litteris, de quibus non fit mentio in secundis, transacto anno, non potest se iuuare cum primis litteris, quia dolo & negligentia sunt nullæ; & tenetur ad expensas.

Glos. Matrix Ecclesia potest defendere suas Ecclesias. Itē, quādoque diuturnitate tēporis, & negligētia probatur dolus. Itē, impetrās litteras post appellationē debet facere mentionē de appellatione. Itē, qui nō prosequitur appellationē intra annū, vel ex iusta causa intra bienniū fingitur nō appellasse, & sententia

rata manet: An actor & reus circa appellationem eodem iure vtantur. Respondetur, quòd sic *c.vlt.de mutu.petit.* nec obstat, quòd Rector reus, contra quem est appellatum in hoc textu, audiatur post biennium appellans: nam dicitur, talem Rectorem audiri, non ratione appellationis, sed ratione spoliationis; etenim interdicta sunt perpetua, quantum ad rei prosecutionem, non quantum ad pœnam. *l.1.ff.de vi,& vi arm.*

32 *Cap.* *XIII.* Sciscitatus. *Cælestinus III.*

RESCRIPTVM Papæ pluribus iudicibus directum, quod vnus, vel plures iudicent, si aliquis adesse nequiuerit, intelligitur tum de impotentia iuris: vt si est impeditus aliquo impedimento, v.g. infamiæ, vel seruitutis, vel censuræ; tum facti, vt si mortuus, aut ineuitabilis necessitatis, & hoc aliis significat; non autem, si ex mera voluntate, nisi in rescriptis adsit non solùm particula, *si aliquis nequiuerit*, sed etiam particula, *vel noluerit.*

Glos. Nec seruus, nec infamis potest esse Iudex, sed infamis potest esse arbiter. Item quòd Iudex non potest sine coniudice procedere, nisi ille se excuset, vel melius, nisi constet eum nolle venire.

33 *Cap.* *XIV.* Pastoralis. *Innocentius III.*

QVANDO aduersariorum vnus impetrat primas litteras, alter secundas ad diuersos iudices, & dubitatur quæ litteræ præualeant: omnes illi Iudices simul debent hoc declarare: & si non conueniunt partes, eligant communes Arbitros. Insuper Delegatus, si in litteris non exprimatur causa, & persona per clausulam generalem, habet iurisdictionem in habitu tantùm, non in actu, id est, nequit eam exercere: sicut iurisdictio data per generales litteras eneruatur, per speciales in his, quæ specialiter exprimuntur.

Glos. Quando dubitatur de iurisdictione, cuius sit, omnes debent cognoscere an sua intersit. Item quæres, quomodo possunt primi, vel secundi iudices deferre, vel citare, cùm non habeant iurisdictionem ex dubio singulorum, an sint iudices, sicut quando dubitatur de tutela duorum, neuter enim est tutor. *l.duo sunt Titij,ff.de st.u.hom.* Respondetur, primos iudices posse dubitare de reuocatione suarum litterarum, licèt in secundis litteris fiat mentio de primis, scilicet quando obiicitur secundas litteras impetratas esse per falsi suggestionem, vel veri suppressionem. *l.ceterùm, supra eod.*

34 *Cap.* *XV.* Sedes Apostolica. *Idem.*

QVANDO in commissionibus exprimuntur minores, & viliores personæ, non includũtur maiores, & digniores, neque per clausulam generalem: Item, per clausulam generalem non potest conueniri in iudicio effrænata multitudo. Item, qui faciunt mentionem de leuioribus tantùm negotiis, non audiuntur in grauioribus, per dictam clausulam. Item, qui in commissione expressit aliquas personas, non vt velit eas conuenire, sed vt valeat transire ad pares, vel minores, caret omnino impetratis.

Glos. In rescriptis personæ expressæ debent esse digniores, vel saltem æquales personis contentis in clausula generali. Idem de rebus specialiter expressis.

expressis. Item plures causæ vnius committuntur, sed non omnes. Item nemo exprimendus est principaliter, nisi debeat conueniri.

Glos. Hodie per effrænatam multitudinem intelligitur numerus vltra quatuor. *c. cùm in multis, eod. in 6.*

35 *Cap. XVI.* Ex tenore. *Idem.*

QVi super eodem negotio diuersas litteras impetrat ad diuersos iudices, & vltimæ non reuocant, vel citant primas, omnium commodum perdit.

Glos. Quomodo duæ litteræ directæ ad diuersos iudices valeant, vide in verbo *negotio.* Item, qui impetrat secundas litteras nulla facta mentione de primis, non solùm perdit commodum litterarum, sed etiam causam videtur perdere; sicut qui in vno iudicio perdit seruum, & eundem in alio petat, perdit causam. *l. 1. §. vlt. C. de asser. toll.* Sed non est verum, solùm enim perdit litteras, & in expensis condemnatur. *c. quia nonnulli, infr. eod.* licèt fauore libertatis contrarium in seruo statuatur.

36 *Cap. XVII.* Cùm adeò. *Idem.*

IN litteris pro beneficio obtinendo semper debet fieri mentio de alio beneficio, si quod habet ille, qui impetrat: & debet semper dici, si dignus est: quod si non dicatur, semper intelligitur, aliàs non valent. si est Clericus, debet se Clericum dicere; si non, dicat se scholarem.

Glos. Qui sufficiens beneficium habet, reputatur indignus ad aliud. *c. super eo, inf. de præbend.*

37 *Cap. XVIII.* Causam. *Innoc. III.*

QVANDO forma rescripti est contra ius, non est seruanda nisi secundùm ius commune, nisi constet Papam aliud voluisse. Item si quid fuerit factum, solùm illud reuocatur, quod fuit illegitimè factum. Item tum causa principalis, tum incidens committitur, & legitimè debet expediri.

38 *Cap. XIX.* Constitutus. *Idem.*

LITTERÆ impetratæ, vt quis admittatur in numerum Canonicorum, si numerus Canonicorum erat certus, iuramento firmatus, à Papa confirmatus, & expletus ante datam, litteræ non valent ob tacitam veritatem.

Glos. Similiter litteræ non valent, si certus numerus est determinatus, licèt non sit iuratus, nec à Papa confirmatus. Item, canonia sola sine præbenda auget numerum Canonicorum, & potest esse sine prouentibus. Item sicut in litteris debet fieri mentio de iuramento, sic etiam de pactis, si quæ sunt: alioquin gratia est nulla.

39 *Cap. XX.* Super litteris. *Idem.*

QVi per fraudem, vel malitiam litteras impetrant, exprimendo falsitatem, vel supprimendo veritatem, nullum ex litteris commodum consequantur; & delegatus nullatenus de causa cognoscat. Qui per simplicitatem,

ratem, vel ignorantiam veritatem tacent, vel falsitatem exponunt, si talis est falsitas, vel veritas, quæ si fuisset cognita, vel explicata Papæ, Papa adhuc litteras dedisset in forma communi, tum delegatus litterarum forma relicta procedat in causa secundùm ordinem iuris: si verò Papa litteras non dedisset, tunc iudex non procedat, nisi ad conuocandas partes, vt cognoscat de qualitate precum, an aliàs mouissent delegantem.

Glos. Qui fraudem allegat, debet probare. Item, qui per simplicitatem quid facit, non ei imputatur: excipitur ius naturale, & falsa moneta. Item, in iudiciis, quod facit Papa, facere debent inferiores iudices. Item explicanda, vel non tacenda in rescriptis. vide ibi in verbo, litteras dedissemus, vt series facti, processus, sententia lata, dignitas, beneficium habitum, Vicaria perpetua, pactum, compositio, & alia.

40 *Cap. XXI.* Edoceri. *Idem.*

ABBAS tenetur respondere in causa monasterij, vbi negotia Abbatis, & conuentus non sunt separata, etiam si in rescriptis non fiat mentio de conuentu: & si in litteris dicitur remota appellatione, Abbas non potest appellare ne molestetur; nisi subsit alia causa.

Glos. Qui causam habet cum monasterio, Abbatem conueniat, non conuentum. Item, si res sunt separatæ, non Abbas, sed conuentus conueniatur. Item, an in negotio communi Sede vacante possit Capitulum aliquid innouare, & an subsequens consensus prælati sufficiat, vide.

41 *Cap. XXII.* Cùm dilecta. *Idem.*

SVBREPTITIÆ litteræ non valent, & quidquid præter eas tentatur, irritatur, vt processus. Item, contra formam rescripti quidquid tentatur, vt processus, decernitur inane, & irritum. Nam, cum exacta diligentia forma mandati est seruanda in negotio.

Glos. Secundæ litteræ non valent, nisi de primis fiat mentio. Item, quæ primò fieri mandantur, primò expedienda. Item, quando mandatur alicui, vt personaliter exequatur, potest per alium exequi. excipitur inquisitio, prouisio Ecclesiæ, & quæ requirunt industriam propriam. Item, in rescriptis, quod principaliter mandatur, illud primò est principaliter exequendum, cætera secundariò, & accessoriè: sed quando plura principaliter mandantur, tunc non necessariò seruandus ordo; nisi vnum de sui natura præcedat aliud.

42 *Cap. XXIII.* Plerumque. *Idem.*

QVANDO quis impetrat litteras, & habens copias iudicum ex malitia, vel negligentia infra annum eis non vtitur, secundæ litteræ ab aduersario impetratæ nulla facta mentione primarum, valent.

Glos. Per lapsum temporis probatur malitia. Item, à quo tempore incipiat annus, vide: probabilius quod ab habita copia iudicum: sed hodie ista non habent locum, sed potior est conditio occupantis, licèt secundæ litteræ non faciant mentionem de primis. *c. vt debitus honor, inf. de appell. c. Sanctæ Crucis, inf. eod.*

43 *Cap. XXIV.* Cùm contingat. *Idem.*

CVM ordinarius à delegato primas litteras recipit, ſi ei non innoteſcit eſſe differentiam de iuriſdictione inter partes contrarias habentes diuerſas litteras, exequatur primum mandatum: ſi ei innoteſcit differentia, ab vtroque delegato petat copiam litterarum: & ſi ex tenore euidenter ſine hæſitatione cognoſcat, quòd vltimæ litteræ reuocant primas, exequatur ſecundas; & contra ſecundas non exequatur, ſi non reuocant primas: ſi res eſt dubia, non procedat, donec dubietas ſopiatur, vt in *c. paſtoralis, eod.* Item, per *c. præſens,* non datur ordinario poteſtas iudicandi inter delegatos, aut partes de iuriſdictione.

Gloſ. Executio ſententiæ deferri non debet, niſi in continenti probetur exceptio. *c. veniens, inf. de teſtib.* alioquin daretur locus fraudibus, & figmentis, vide *gl. in verbo, nihil omnino.*

44 *Cap. XXV.* Olim ex litteris. *Innoc. III.*

QVANDO in litteris plura narrantur, quæ diuerſos effectus reſpiciunt, & ponitur, ſi ita eſt, non ſufficit impetranti probare aliquid horum eſſe verum, ſed omnia, ad hoc, vt aliquem effectum habeant litteræ.

Gloſ. Qui falſat litteras Iudicis, debet priuari eo, ſuper quo litigat, non tamen acquiritur ius parti. videtur hoc procedere etiam, ſi vnum ſolum narratum in litteris fuiſſet ſufficiens ad illas impetrandas, nam ſibi quis imputet, ſi plura narrauit, quæ non ſunt neceſſaria, quod maximè procedit, quando impetrans litteras ſe ad omnia probanda adſtrinxit. Item, propter contumaciam quis excommunicatur.

45 *Cap. XXVI.* Dilectus. *Idem.*

RESCRIPTVM impetratum ſuper reſtitutione beneficij, in quo non ſit mentio de cauſa amotionis, vel excommunicationis, non valet.

Gloſ. In litteris Papæ non ſufficit narrare ſeriem facti, ſed requiritur cauſa facti. Item ſi excommunicatus impetrat litteras, vel reſcriptum, tacens de ſua excommunicatione, non valet, etiamſi pòſt abſoluatur, ſecus ſi impetrat litteras ad agendum contra ſuum aduerſarium tacita excommunicatione: nam ſi deinde abſoluatur, valent, *c. pia, de except. lib. 6.*

46 *Cap. XXVII.* Poſtulaſti.

EPISCOPVS ordinans aliquem habentem vicariam perpetuam ſufficientem, non tenetur illi prouidere, quia habet beneficium. Item, Papa de leui non ſcribit pro habente beneficium, vt ei detur beneficium non facta mentione de primo.

Gloſ. Perpetuus vicarius reputatur beneficiatus. Item, in litteris, niſi fiat mentio de priori beneficio, non valent, non ſic de patrimonio.

47 *Cap. XXVIII.* Nonnullis. *Innoc. III.*

NEMO per litteras Apoſtolicas poteſt trahi ad iudicium extra ſuam Diœceſim, vltra duas dietas, niſi de conſenſu partium impetrentur litteræ, vel niſi expreſſam mentionem fecerint de hac conſtitutione. Item, qui ſine ſpeciali mandato Domini, præſumit impetrare litteras Apoſtolicas ſuper

aliqua quæstione, litteræ non valent,& ipse est puniendus tanquam falsarius, nisi sit aliqua persona,à qua de iure non esset exigendum mandatum.

Glos. Dieta intelligitur vulgaris ex consuetudine,& non legalis viginti milliariorum. Item, si reus citatur vltra duas dietas ire tenetur, quia dicit non trahatur.Item, non sufficit ad impetrandas litteras generalis Procurator, nec ratihabitio domini facit, vt litteræ impetratæ sine mandato valeant. Item, huiusmodi litteræ non sunt nullæ, sed per exceptionem annullandæ. Item cui competat onus probandi de mandato, an illi qui excipit, an verò qui vtitur litteris, vide *glos. in verbo, sine speciali mandato.*

48 *Cap. XXIX.* Dilectus. *Honorius III.*

SI fierent duo rescripta, vnum super causa principali ad vnum iudicem, secundum super appellatione ad alterum; secundus Iudex debet cognoscere de validitate appellationis, & non Iudex principalis.

Glos. Sola præbenda,vel Ecclesia alicui non facit domicilium,sed vbi maiorem partem suarum rerum habet,& assiduè conuersatur: & si duobus locis se æqualiter collocasse videretur, in vnoquoque habet domicilium. Item, Iudex appellationis potest inhibere Iudici, à quo est appellatum, ne in eadem causa procedat.

49 *Cap. XXX.* Capitulum.

QVANDO duo impetrant litteras Apostolicas pro beneficio habēdo in eadem Ecclesia,qui primò præsentauit Capitulo litteras,est prouidendus, non secundus, qui non fecit mentionem de primis litteris.

Glos. Secundæ litteræ, quia non faciebant mentionem primarum, non valebant, & primæ iam erant præsentatæ,& sic concordantur textus. Item potest suspensus ampliùs suspendi.

50 *Cap. XXXI.* Ad audientiam.

QVANDO quis impetrauit litteras pro habendo beneficio in aliqua Ecclesia, & deinde accepta pensione, vel alio beneficio, renunciat fauori litterarum, & postea alias litteras obtinet de prouisione, non facta mentione de aliis,vel de pensione,careat commodo illarum, & quidquid per eas tentatum fuit,irritum sit.

Glos. Pensiones in fraudem de prouentu Ecclesiæ sunt prohibitæ in Concilio Gen.*c.extirpandæ,inf.de præbend.* Item,renunciare litteris Apostolicis super aliquo beneficio propter pensionem, an sit simonia: videtur sic, cùm & in textu huiusmodi litteræ dicantur venditæ: sed glossa videtur hanc renunciationem excusare. Vide in verbo,*renunciantes.*

51 *Cap. XXXII.* In nostra. *Greg. IX.*

RECEPTVS in aliqua Ecclesia per litteras Apostolicas non potest obtinere alias litteras, vt recipiatur in alia Ecclesia, si non faciat mentionem de prima sua receptione.

Glos. Receptus in Canonicum, vel fratrem,licèt adhuc non assequatur beneficium,dicitur beneficiatus. Item,si per primas litteras beneficium non obtinuit, valent secundæ.

52 *Cap.*

52 Cap.XXXIII. Ex parte. Idem.

Reuocatio Procuratoris dati ad lites debet peruenire ad notitiam Iudicis, & aduersarij, aliàs non valet contra partem. Item, Rescriptum, quod Procurator reuocatus, & de hoc certificatus extra iudicium impetrauit, non valet; si verò in iudicio, & reuocatio non sit nota aduersario, vel iudici, valet.

Glos. Reuocatio Procuratoris dati ad impetrandum siue ad negotia, debet peruenire ad ipsum Procuratorem tantùm. Item litteræ impetratæ sine speciali mandato non valent, nisi sint de personis, à quibus de iure non exigitur. Item propter suspensionem potest reuocari Procurator, & ante, & post litis contestationem: quando, & qua ratione vide in glos. in verb. *propter suspicionem.* Item si quis cõstituat Procuratorem ad impetrandum, non sufficit ostendere quod illi dedit mandatum ad impetrandum, sed debet probare, & se dedisse illi mandatum, & ab eodem, vel ab alio eius nomine litteras impetratas recepisse: & sic consulitur, quod tam de donatione mandati, quàm de receptione litterarum à Procuratore fiant instrumenta.

53 Cap. XXXIV. Significante. Idem.

Litteræ impetratæ à Papa contra aliquem vnius Diœcesis, si est alterius, non valent.

Glos. Error nominis vitiat rescriptum, & quare; vide in vèrbo, *non de Remensi,* vbi explicatur *c. super litteris.*

54 Cap. XXXV. Rodulphus. Idem.

Litteræ impetratæ contra aliquos de diœcesi, v.g. Neapolitana, non comprehendunt viros ciuitatis Neapolitanæ.

Glos. Appellatione diœcesis non comprehenditur ciuitas.

55 Cap. XXXVI. Significauit. Idem.

Qvando quis obtinet litteras Apostolicas ad conueniendum aliquos, si conueniendus moritur re integra, successor non potest conueniri.

Glos. Licèt re integra successor debitoris non possit conueniri, tamen si fuit facta citatio, potest. Item si essent contra aliquam dignitatem, puta si in litteris diceretur contra Episcopum talis ciuitatis, vel Comitem talis castri, tunc successor potest conueniri; nam contra Comitatum, vel Episcopatum videntur literæ impetratæ, & sic contra omnes, qui succedunt in talibus dignitatibus.

56 Cap. XXXVII. Ex insinuatione. Idem.

Litteræ executoriæ facientes mentionem de admonitoriis, si non præcesserunt admonitoriæ non valent, alioquin est procedendum secundùm forma m datam.

Glos. Quando rescriptum meminit alterius rescripti, primum rescriptum est exhibendum. Item, consuetudo Romana est in beneficiis conferendis, vt primùm dentur monitoriæ, Secundò præceptoriæ. Tertiò executoriæ, quæ

citant monitorias,ac præceprotias : licèt aliquando Papa det omnes simul.

57 *Cap. XXXVIII.* Mandatum. *Idem.*

QVando Papa iubet,vt vni prouideatur de tali beneficio,si alius fuit prouisus per mandatum Papæ, non tenetur collator prouidere secundo.

Glos. Papa non intendit in litteris aliquos aggrauare super plurium receptione, nisi hoc in ipsis litteris explicetur.

58 *Cap.XXXIX.* Litteris Apostolicis. *Idem.*

QVando vnus Papa dat litteras monitorias alicui Ecclesiæ, & secundus Papa dat litteras executorias: primus grauat,non secundus.

Glos. Per litteras monitorias, præceptorias, executorias quis non acquirit ius,sed solum officium imploret vt recipiatur. Item nota, quod successor tenetur adimplere factum sui prædecessoris,*c.quia Ioannes, 14.q.5.& c.illud, 16. q. 6.*& idem procedit, si legatus prædecessoris mandauit.

59 *Cap. XL.* Abbatem. *Idem.*

QVando Papa mandat,v.gr.Abbati, vt prouideat Caio de aliqua Ecclesia sui Monasterij, deinde scribit Episcopo per litteras generales, vt prouideat Sempronio, vel faciat prouidere de aliqua Ecclesia in sua diœcesi, non potest Episcopus Abbatem cogere ad prouidendum, quia iam fuit grauatus.

Glos. Mandatum generale, secundò impetratum, non derogat mandato speciali prius impetrato. Item quando in litteris Apostolicis dicitur: Mandamus tibi, vt prouideas tali in aliqua Ecclesia tuarum, potest is cui mandatum dirigitur, illum ponere in possessionem, inuestire, ac excommunicare contradictores, &c. Siverò dicatur, Mandamus tibi, vt facias prouidere, tunc solùm poterit excommunicare contradictores. In quæstione autem est si possit illum inuestire, & ponere in possessionem: & probabilius est quòd non possit.

60 *Cap.XLI.* Ab excommunicato. *Idem.*

QVando mandatur excommunicatori, vt absoluat excommunicatum dicentem fuisse excommunicationem latam sine forma Concilij, & similiter scribitur aliis deputatis Iudicibus, vt Episcopo non obediente, mandatum Apostolicum exequantur, si res ita est; An res ita sit, debent cognoscere Iudices deputati, & non Episcopus, qui de facto suo certus esse debet.

Glos. Consueuit Ecclesia remittere malè excommunicatum ad excommunicatorem, vt eum absoluat, si non appellauit. Item, delegati debent statim absoluere præstita cautione, & iuramento,quod parebit mandatis Ecclesiæ,ni aduersarius obstet.

61 *Cap. XLII.* Si proponente. *Idem.*

QVi dicens se non beneficiatum, cùm sit, impetrat beneficium, licèt exiguum, Rescriptum non valet.

Glos. Quicumque impetrat beneficium tenetur facere mentionem de beneficio, quod habet, aliter impetratio est nulla. Item, non valet collatio, nisi sit Clericus, nisi velit residere, nisi sit dignus, nisi Ecclesia possit tot sufficere, nisi sit ex eo loco oriundus, si habeat vicariam perpetuam, quæ sufficiat sibi; si ad mandatum Papæ alius sit receptus, & si quam aliam iustam habeat exceptionem. vide *glos. vlt.* Vnde versus

Clericus indigena, dignus, pauper, residénsque,
Redditus, vt pateant scriptis, sunt ista necesse.

62 *Cap. XLIII.* Quia nonnulli. *Idem.*

QVi abutuntur litteris Apostolicis, priuantur commodo Rescripti, & condemnantur ad expensas, v. gr. qui dat suas litteras alteri eiusdem nominis, qui vocant in iudicium eos, contra quos nihil habent, qui litteras trahunt ad futuras controuersias, qui aliquem super vno negotio, vel super pluribus personalibus, quæ commodè possunt ab vno tractati, vocant ad diuersos Iudices, qui citat reum ad loca diuersa, vel ad villam indeterminatè.

Glos. In litteris, nomen, & cognomen est exprimendum: qui contra faciunt tam dantes, quàm recipientes puniendi. Item qui citat aliquem ad locum indeterminatè, perinde est, ac si nullum locum statuisset, vel intelligitur, vbi iudicari consueuit.

IN SEXTO LIBER I.

DE RESCRIPTIS. Tit. III.

63 *Cap.I.* Ipso iure. *Greg.IX.*

RESCRIPTVM delegatorium impetratum ab excommunicato, & processus per ipsum factus sunt ipso iure nulla, nisi in causa excommunicationis, vel appellationis.

Glos. Excommunicatus regulariter, non potest impetrare Rescriptum delegatorium contra suos debitores: & si impetrasset & fieret processus, esset nullus defectu authoritatis: secus si tempore impetrationis non erat excommunicatus. *c. pia, de except.* vel si Rescriptum non fuit nullum, licèt fuerit subreptitium, vel elidibile per exceptionem, vt quia postea fuit excommunicatus. Item nota in casu nostro non requiritur exceptio, quia textus dicit, *Ipso iure.*

64 *Cap. II.* Cùm in multis. *Innocen. II.*

QVando in Rescripto delegatorio ponitur clausula, *Quidam alij*, v.g. citentur, non intelligitur vltra tres, vel quatuor, quos impetrans in actis, vel in primo citatorio debet omnes nominare, alioquin citatio est nulla.

Glos. Nisi quando non vult alios citare. quia cum eis transigitur, & hoc esset exprimendum in citatorio, nam infinitas in multis articulis reprobatur. Item qui per litteras generales ad obtinenda beneficia optauit vnum sine protestatione, si succumbat, ad aliud transire non potest.

65 *Cap. III.* Dispendia. *Idem.*

ACtor volens mouere plures quæstiones personales, non impetret litteras ad diuersos Iudices, sed ad eosdem: secus litteræ non valent, & condemnabitur ad expensas. Similiter reus si contra actorem impetrat litteras de reconuentione in eodem iudicio, vel de conuentione ad eosdem Iudices, impetret sub eadem pœna, nisi eos, vt suspectos recuset.

Glos. Hoc decretum valet in personalibus, non in realibus. Item quid si conueniat coram delegato super vno, & coram Ordinario super alio. vide gl. Item intelligitur si cum effectu vtitur ambabus litteris, secus si vnis. Si reus conueniat actorem etiam in reali, An reus possit conuenire actorem coram ordinario, durante eodem iudicio? est dubium. vide glos.

66 *Cap. IV.* Cum aliquibus. *Bonif. VIII.*

POsito statuto confirmato à Papa de numero certo Canonicorum, si litteræ Apostolicæ dent facultatem recipiendi aliquem supra numerum, an dicatur receptus auctoritate Apostolica, vel ordinaria. Respondetur, si receptio aliàs pertinebat ad Canonicos, tunc dicitur receptus auctoritate canonicorum, nisi in litteris expressè dicatur, auctoritate Papæ: si receptio non spectabat ad eos, sed virtute litterarum recipitur, tunc est receptus auctoritate Apostolica.

Glos. Quando duo sunt recepti in Canonicos, vnus prior auctoritate ordinaria, secundus posterior auctoritate Papæ, quibus sit prouidendum de præbenda primò vacatura. Respondetur quod præfertur prouisus à Papa. Item nota, quando statutum certi numeri est confirmatum à Papa, non possunt canonici supernumerarium acceptare: si non esset confirmatum, possent.

67 *Cap. V.* Si gratiosè. *Idem.*

POsito, quod debet vacare beneficium per adeptionem alterius beneficij incomparibilis, vt Episcopatus post consecrationem, in aliis post possessionem, si per ipsum non stat, si interim obtinetur à Papa, vt non vacent ea beneficia, petitur, An per obitum Papæ vacent. Respondetur, si gratia dicebat, vt possis retinere beneficia ad beneplacitum nostrum, gratia expirat; si dicebat ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, non expirat, nisi reuocet, quia Sedes non moritur. Item, hæc gratia intelligitur de beneficiis canonicè obtentis, non de aliis, quia hæc dispensario nihil noui iuris tribuit, sed vetus conseruat: & cùm sit ambitiosa, est restringenda.

Glos.

Glos. Gratia facta ad beneplacitum Papæ expirat eius morte. Item, beneficia curata incompatibilia sunt.

68 *Cap. VI.* Susceptum. *Idem.*

QVando Papa mandat, vt prouideas Titio de beneficio resignato, si vacet per obitum, non potes de illo prouidere, nisi Papa explicauerit de beneficio vacante quocunque modo. Item, si duo impetrant vnum beneficium, vnus vt vacans per resignationem, vel adeptionem alterius, alter per mortem, primus præfertur, quia beneficium vacauit cessione.

Glos. Gratiæ ad beneficia sunt odiosæ, & ideo restringendæ: & appellatione vnius non venit aliud: & in litteris verba sunt propriè, & strictè intelligenda. Item, si quis impetrat beneficium expresso falso modo vacationis, non tenet collatio. Item, in beneficiis larga fiat interpretatio, tamen in litteris beneficialibus fit stricta, quia ambitiosæ reputantur.

69 *Cap. VII.* Gratia. *Idem.*

QVando confertur beneficium ignoranti, v. g. absenti, & ipse nesciens aliud impetrat non facta mentione primi, gratia est valida: sed si beneficia sunt incompatibilia, eligat quod magis vult.

Glos. Impetrans beneficium, vel litteras expectatiuas ad beneficium à Sede Apostolica, vel à legato Papæ, debet facere mentionem de beneficiis obtentis, licèt modicis: secus quando impetrat ab Ordinario, nisi fortè Papa proprio suo motu conferret beneficium. Item nota, quod licèt ignorantia probabilis excuset à susceptione, non tamen dispensat contra Concilium. *cap. de multa, de preben.* Quod dicitur de ignorante, idem dicendum de sciente, antequam accepter, vel ratam habeat collationem, quia non est suum: sed verius, quod debeat facere mentionem. Item beneficia, quæ simul de iure teneri possunt secundùm Innocent. *c. dudum. supra de elect.* sunt illa, quæ de consuetudine, vel statuto residentiam non requirunt: Vel sunt plures præbendæ, quarum altera per se non sufficit. vide *glos. in verbo de iure teneri.*

70 *Cap. VIII.* Quamuis.

SI Papa concessit Petro gratiam, vt prouideatur illi de præbenda primò vacatura; deinde illam reuocat, & interim eandem gratiam concedit Ioanni, postea restituit Petro gratiam reuocatam: Prima præbenda vacans est danda Ioanni non Petro, quia attenditur restitutio, & non prima concessio, cùm restitutus fuisset ad datam prioris temporis.

Est sublatum per Co. c. Tr. sess. 14 de ref. 19.

Glos. Quando plures habent similes gratias, præfertur ille, qui est prior in data.

71 *Cap. IX.* Si eo tempore. *Idem.*

QVando dantur litteræ, vt prouideatur alicui de beneficio cum cura, vel sine cura & tempore datæ non habet ætatem pro cura, si deinde peruenit ad ætatem, non potest prouideri de curato, quia attenditur tempus datæ: potest tamen prouideri de beneficio sine cura, quia tempore datæ erat in ætate.

Glos. Litteræ Apostolicæ possunt pro parte valere, & pro parte non, quia vtile per inutile non vitiatur. Item, cùm dicitur de dignitatibus, non intelligitur de beneficiis curatis.

72 *Cap. X.* Si propter tua. *Idem.*

QVando Papa concedit Episcopo, v.g. propter paupertatem, fructus primi anni beneficiorum vacantium, etiam si apponat clausulam, *non obstante consuetudine, priuilegio, vel statuto, per quod concessio impediri posset*, tamen non intendit derogare speciali statuto, priuilegio, vel consuetudini, qua deberentur fructus primi anni alicui Ecclesiæ, vel fabricæ, vel certæ personæ.

Glos. Nota, quòd licèt non sit derogandum speciali statuto, vel consuetudini, adhuc tamen Episcopus percipiet fructus vnius anni. Nam fructus primi anni dandi sunt illi certo vsui, ad quem erant destinati, fructus secundi anni Episcopo; tertij & deinceps prouiso. Vel secundùm aliam intelligentiam, primi anni fructus dentur Episcopo, secundi certo illi vsui. Item, annus pro fructibus separatis à solo, incipit à die vacationis, & habebit dies 365. Item, vacat beneficium, vel per mortem, vel per renunciationem, depositionem, translationem, vel quocumque modo etiam per permutationem, licèt sit dubium.

73 *Cap. XI.* Statutum.

Conc. Trid. ses. 23. R. 10.

CAusæ litterarum Apostolicarum committantur habentibus dignitatem, personatum, vel canonicatum, in cathedrali, & in locis insignioribus.

Glos. Quis dicatur habere dignitatem, vide Panorm. *c. de mul. de preben.* Item, Episcopi non tenentur hac Decretali: possunt enim vices suas simplici Clerico committere.

§. Cùm verò. Quando actor, & reus sunt eiusdem ciuitatis, vel diœcesis, actor non impetret delegatum vltra ciuitatem, vel diœcesim; sed si causa esset contra Episcopum, Capitulum, vel vniuersitatem, potest impetrare extra diœcesim: si sunt diuersæ diœcesis, tunc impetret in diœcesi rei, nisi timeat potentiam, vel in alia per vnam diætam distantem, & non in sua.

Glos. Diæta computari debet à ciuitate, vel loco, in quo reus habet domicilium, quemadmodum diœcesanus simpliciter loquendo intelligitur diœcesanus domicilij.

74 §. In nullo quoque. Iudex extra locum deputatum nihil agat nisi de consensu partium, nec committat vices suas nisi personis designatis. Insuper delegatus Apostolicus nihil sumat nisi esculentum, vel poculentum ex mera liberalitate dantis, quod potest consumi paucis diebus. Sed si contingit propter causas commissas proficisci extra suum domicilium, accipiat moderatas expensas, nec plus ab vna parte, quàm ab alia parte: & si litigantes sunt pauperes, etiam pro expensis nihil accipiat.

Glos. Non proficiscitur nisi ex necessitate: & si testes sunt in loco propinquo, ita vt eos examinare possit in domo sua, nihil accipiat. Item, textus intelligitur de delegatis habentibus stipendia sufficientia ad victum. Item, non accipiat integras expensas, sed solùm illas, quas domi suæ fecisset.

75. §.

75 §. Assessorem. Delegatus non assumat assessorem, seu consiliarium, nisi in conscientia indigeat, qui neutri parti sit suspectus: & tunc partes soluant moderatum salarium.

Glos. Opiniones Doctorum non sunt probabiles, nisi quatenus fortificantur rationibus. An Iudex indigeat assessore, relinquitur suæ conscientiæ, & sic non potest accusari.

§. Notarium. Delegatus limitet salarium Notariorum in sua causa, nec participet in lucro Notarij, vel assessoris. Item, delegatus recipiens aliquid contra hoc cap. restituat, nec illum excusat remissio dantis.

Glos. In hoc casu Dominus non potest rem suam in alium transferre, sed postquam recepit eam à delegato, potest iterum eidem dare sine fraude, & accipiens retinere, quia hoc n on est prohibitum.

§. Proferendo. Iudex non vocet testes, nisi quando causa requirit, & tunc producens soluat testibus competentes expensas pro discessu, statu, & recessu. Item, omnia attentata contra prædicta, sunt ipso iure nulla, & irrita.

76 *Cap. XII.* Tibi qui.

QVi prius impetrat admitti in Canonicum, & præbendam primò vacaturam, est præferendus secundò impetranti, licèt secundus prius præsentauerit, & fuerit receptus in Canonicum; dummodò antequam vacet præbenda prior præsentet, quia erat prior in data; Imo etiam si prior præsentet, postquam præbenda vacauit nondum collata secundo, si executor primi fecerit processum, imo ante processum executoris, etiam si præbenda vacans fuerit secundo collata, primo debetur, si in primis litteris fuit positum decretum irritans, quicquid in præiudicium primæ gratiæ fiat; dummodò in his non possit imputari dolus, vel notabilis negligentia primo.

Huiusmodi gratias expectatiuas, & mandata de prouidendo omnino sustulit Conc. Trid. sess. 24. de ref. cap. 19.

77 *Cap. XIII.* Si pro te.

QVando primus prouidetur sub conditione, v. g. si assentiatur Episcopus, & secundus simpliciter impetrat, si ante adimpletam conditionem primi, secundus obtineat canonicatum, secundus præfertur primo in assecutione prębendæ, licèt interim conditio primi fuerit adimpleta.

Glos. Mandatum conditionale ante conditionem existentem, consensum non habet, sicut nec matrimonium conditionale: vnde nec ex ipso oritur publicæ honestatis iustitia, *c. 1. in fin, infra de sponsal.* Item, ad Episcopum, & Capitulum de iure communi pertinet Canonicorum receptio. *c. postulasti, de concess. præben. c. nouit. de his quæ fiunt à Prælat.* licèt de consuetudine, vel priuilegio interdum ad alterum tantùm pertineat.

78 *Cap. XIV.* Duobus.

SI Papa concedit duobus, vt prouideantur de canonicatu, & præbenda, qui habet datam priorem, saltem vna hora præfertur alteri. Si sint æquales, & vnus habeat canonicatum à Papa, alter remittatur ad Episcopum, præfer-

tur

tur ille, qui habet canonicatum à Papa, licèt alter prius præsentauerit litteras. Si vterque remittitur, vel vterque habet à Papa, præfertur, qui prius præsentat. Si vterque simul præsentat, tunc Capitulum, vel maior pars eliget quem vult. Alter verò non electus careat impetratis, nisi in litteris appareat, quod vtrique mandauerit prouideri, v.g. dicendo non obstante, quod pro aliis scripserimus.

Glos. Item esset obseruandum, si tribus, vel pluribus fuissent concessæ litteræ de prouisione; eadem enim est ratio, ac de duobus. Item, hic tex. procedit, quando vterque impetrauit sibi prouideri de canonicatu, & præbenda integra; nam si impetratio esset dissimilis, puta quia vnus impetrasset canonicatum, alter dignitatem, vel vnus præbendam integram, alter dimidiam, tunc si vacaret integra, danda esset illi qui obtinuit super integra, si dimidia illi, qui obtinuit super dimidia, & sic de singulis. Item, si litteræ super prouisione essent datæ eodem die, cùm non sit consuetudo ponendi horam, non posset ex data apparere, quæ nam essent prius concessæ, & tunc id probandum esset vel per testes, vel per confessionem partis aduersæ. facit *c. cum ad sedem, de restit. spol.* & *c. 1. infra, de confes.* Item, quando litteræ sunt omnino æquales, tam in data, quàm in præsentatione, tunc est locus gratificationi, & ille recipietur, qui à maiori parte Capituli erit electus; sed si Capitulum nollet eligere, vel pari numero discordaret in eligendo, tunc esset compellendum à superiore ad eligendum, & si discordaret, ad superiorem deuolueretur potestas eligendi. *c. 2. de concess. præben.*

79 *Cap. XV.* Quia per ambitiosam.

Trid. sess. 5 de Ref. c. 2.

REuocat omnes perpetuas indulgentias, vt absentes percipiant fructus, exceptis quotidianis distributionibus, si non sint concessæ Ecclesiis, vel dignitatibus, sed personis, & indicat in futurum non concedendas.

Glos. Perpetuæ indulgentiæ non solùm sunt illæ, quæ absolutè conceduntur alicui, quo ad vixerit, sed etiam omnes illæ, quæ possunt durare per totam vitam alicuius, vel cuius terminus est incertus, puta si diceretur, donec fuerit in seruitio talis Principis. *c. si gratiosè, supra eod. l. iuris peritos, ff. de excusat. tutor. in prin.*

CLEMENTIN. LIBER I.

DE RESCRIPTIS. Tit. II.

80 *Cap. I.* Abbates. *Clem. V.*

AD tollendas fraudes contra *cap. statutum in 6.* Abbates, & præsidentes alicui administrationi non possunt auctoritate litterarum Apostolicarum, vel legati conuenire reos sibi subditos occasione beneficiorum, nisi vbi, & coram quibus sunt subditi immediatè, vel nisi vbi conuenirent si haberent specialem administrationem talium beneficiorum, etiam si illa beneficia sint de mensa Abbatis: si verò aliquem vexauerint contra hunc textum, Iudex apud quem vexatur, condemnabit Abbatem in expensis, & omnia proces

processus contra præmissa habitus est irritus ipso iure.

81 *Cap.II.* Et si principalis. *Idem.*

IN *cap. statutum de rescrip. in 6.* causæ erant delegandæ existentibus in dignitate, personatu, vel canonicatu: nunc dicit quod possunt committi principali officiali Episcopi, & Priori conuentuali, non autem Officiali foraneo Episcopi, id est, constituto in certa parte Ecclesiæ, vel ad certos actus, nec Priori claustrali sui monasterij. Trid. sess. 25. de Ref. 10.

Glos. Dummodò Papa in delegatione expresse non nominaret foraneum, vel Priorem claustralem. Item nota ex hoc textu, quod Prior conuentualis dicitur esse in dignitate, etiam si non sit assumptus per electionem, sed solùm amouibilis ad voluntatem sui Abbatis. Item, causa Vicario generali delegari non potest, quia non est Officialis. Item de Officiali principali, quem dat Capitulum Sede vacante, est dubium, sed videtur quod sic. Item, delegari potest Officiali Episcopi electi, & confirmati, licèt non consecrati, quia habet iurisdictionem.

82 *Cap.III.* Auditor. *Idem.*

DVm duo litigant de beneficio in Curia Romana, si à Papa in Curia Romana deputatur Auditor super hanc litem, tunc Auditor, si pronunciat Beneficium deberi vni, potest eidem conferre beneficium.

Glos. Secus esset in Auditore dato extra curiam, vel alio, quàm à Papa, puta à Legato, ille enim solùm posset pronunciare, & referre, non autem conferre beneficium.

83 *Cap.IV.* Gratiæ.

SI quis impetrauit mandatum ad obtinendum beneficium, v. gr. curatum, & antequam gratia habeat effectum, obtinet pacificè aliud beneficium incompatibile cum præmisso; non potest amplius vti gratia, etiam si renunciauit beneficio obtento. Trid. sess. 24. de Ref. ca. 19.

Glos. Hoc est verum etiam si recipiens secundum beneficium protestaretur, quod gratiæ de primo beneficio habitæ renuntiare non intendit, cùm protestatio sit contraria facto. Item nota, quod gratia perempta non reuiuiscit, etiam si res reuertatur in pristinum statum. Item si hic, de quo in textu renuntiaret secundum beneficium, benè posset illi primum beneficium ab ordinario conferri; sed textus solùm loquitur, quod ex vi gratiæ Apostolicæ non poterit amplius tale beneficium prætendere.

84 *Cap.V.* Litteras.

GRatia concessa pro beneficio primò vacaturo, non extenditur ad beneficium, quod erigitur post datam.

Glos. Hæc Decretalis non procedit in beneficio tempore Datę suppresso, & deinde renouato. Item si dubium esset, quid esset prius datæ litteræ, an creatio beneficij, ad quem spectat onus probandi? Res est dubia: videtur spectare ad impetrantem. Vide glos. in verbo, *creatum.*

DECRETALIVM LIBER I.

DE CONSVETVDINE. Tit. IV.

85 *Cap. I.* Consuetudines. *Gregor.*

CONSVETVDO, quæ cognoscitur inducere grauamen Ecclesiæ, non valet.

Glos. Intelligitur de consuetudine onerosa, & quæ notabiliter lædat.

86 *Cap. II.* Ex litteris. *Innocen. III.*

COnsuetudo, per quam Ecclesia, vel locus religiosus acquirit dominium, & possessionem rei sine solemnitate legali valet.

Glos. In donatione facta locis Religiosis in vltima voluntate valet consuetudo, etiam si non adhibeantur solemnitates testamenti. Item, possessio transfertur per alium actum, quàm per traditionem rei, nempe per visum, per traditionem clauium, per instrumenta, per venditionem illius rei, quam apud me habeo in deposito, vel mutuatam, &c. vide *in glos. fin.*

87 *Cap. III.* Ad nostram. *Idem.*

COnsuetudo, in qua populus in causis Ecclesiasticis fert sententiam, non valet, sed Episcopus auditis partibus ferat sententiam in subditos suos.

Glos. Consuetudo irrationabilis introducta contra Canones non valet, & sententia lata à non suo Iudice non valet, nisi fortè in causa reconuentionis, *can. accusatores*, §. *cuius in agendo* 3. *qu.* 8. vel quando quis ex certa scientia consenserit in non suum Iudicem; sed Clerici id non possunt sine licentia sui prælati.

88 *Cap. IV.* Quanto. *Idem.*

Trid. sess. 7. c. 3. COnsuetudo non potest facere, vt simplices sacerdotes conferant illa sacramenta, quæ ad solum Episcopum spectant, vt Confirmatio, Ordines, &c. & tutius est illa omittere, si non adest Episcopus; nam aliter collata non tenent, quia inaniter conferuntur.

Glos. Consuetudo in peccatis non excusat. Et confirmatio facta à sacerdote habetur pro non data, quoniam non datur ex delegatione Papæ. Nam Papa potest delegare simplici sacerdoti, vt chrismet. *can. peruenit* 45. *dist.* Sed non Episcopus, quia non potest delegare inferioribus ea, quæ sunt ordinis, sed ea solùm, quæ sunt iurisdictionis.

89 Cap.

89 Cap.V. Cùm inter. Idem.

CONsuetudo, qua rumpitur neruus Ecclesiasticæ disciplinæ, vel est contra statutum Ecclesiæ, non valet, vt qui habet priuilegium tempore interdicti dicendi officia, non potest propter consuetudinem pulsare campanas. Trid.sess.6.

Glos. Etiam si esset longi temporis, & præscripta.

90 Cap.VI. Cùm olim. Idem.

QVando de licentia Pontificis erigitur aliqua dignitas in Episcopatu, est eligenda sine præiudicio aliorum, & saluis rationabilibus, & approbatis consuetudinibus Ecclesiæ: & talis dignitas habeat illum honorem, & officia, quæ similes in vicinis locis habent.

Glos. Nota, quod sine licentia Papę non potest constitui noua dignitas. Item, quod dicitur sine præiudicio alterius intelligitur de enormi. Item, licet priuilegium aliquod sit per verba generalia, non tamen debet interpretari in præiudicium alterius, *c. licet, infra, de transl.*

91 Cap.VII. Cùm venerabilis. Idem.

PRætextu consuetudinis nemo potest dimittere dignitatem, etiam si velit ad aliam transire sine licentia sui Superioris: nam consuetudo inimica canonibus est corruptela.

Glos. Et sic Abbas subiectus Episcopo non debet sine illius licentia renunciare, *can. Abbas* 18. *quæst.* 2. Nec etiam alij Clerici. *cap. admonet, infra de renunc.*

92 Cap.VIII. Cùm dilectus. Idem.

EX consuetudine approbata, quæ est legum interpres, licèt videatur præiudicare iuri communi, potest introduci, vt vna Ecclesia teneatur eligere sibi Abbatem, vel prælatum ex gremio alterius Ecclesiæ. Item, suspensus non potest eligi, vel eligere.

Glos. Consuetudo interpretatur legem, vel statutum Episcopi. Item, quamdiu ius commune seruari potest non est recedendum ab ipso; sed consuetudo præscripta præiudicat iuri communi. Item, Episcopus non potest statuere, vt vna Ecclesia eligat prælatum de alia inuitis Clericis. Item, suspensus non potest eligere, nec eligi, vt hic, & *cap. cùm inter R. de elect.* nec potest postulari, qui non seruauit interdictū, *ca.* 1. *infra tit. prox.* nec beneficia conferre, *ca. quia diuersitatem, de conceß. praben.* An Episcopus suspensus possit excommunicare, interdicere, dare præbendas, res est controuersa. Respondetur negatiuè, etiam si sit consecratus, *cap. audiuimus* 24. *quæst.* 1. vide *glos. in verbo à suspensis.* Item, suspensus à canone, puta quia participauit cum excommunicatis, benè potest eligere; & alia facere, quæ pertinent ad iurisdictionem, non tamen eligi potest scienter, *cap. si celebrat infra de Cleric. excomm.* quia mitius agitur cum lege, quàm cum ministro legis.

93 *Cap.IX.* Cùm consuetudinis. *Honor.III.*

CApitulum sine consensu Episcopi non potest mutare constitutiones, & consuetudines approbatas Ecclesiæ, nec nouas inducere, quas si induceret, sunt irritæ.

Glos. Quæ sit longa consuetudo, *infra cap.vlt.eodem.* Item requiritur expressus consensus Episcopi, non enim sufficit consilium, aut tractatum cum illo habuisse. Item quando mandatur alicui, vt cum aliquorum consilio quid agat, non sufficit, vt illud requirat, sed tenetur illud expectare, *c. cùm in veteri lege, infra de elect.* Item nouitates sine euidenti vtilitate introduci non debent, *l. in rebus ff. de leg. & const. Princip.*

94 *Cap.X.* Ex parte. *Idem.*

NOn valet consuetudo, vt vir, qui dissipauit bona sua, possit expendere bona vxoris; nec vt vxor adultera, si dimittatur, habeat partem bonorum viri.

Glos. Vir nulla ratione potest alienare fundum dotalem vxoris, etiam si ipsa consentiat, dummodò non iurauerit, non contrauenire venditioni, tunc enim tenet venditio. *cap. cùm contingat, de iureiuran.* Imò nec propter delictum viri distrahi possunt bona mulieris, *cap. ex litteris, infra de pignor.* licèt quandoque possint, vt in causa primipilarij, si omnia bona mariti exhausta sunt, tunc enim bona mulieris obnoxia sunt fisco. *l. satis. C. in quibus caus. pign. ta. contra.* Item, mulier ob adulterium, non solùm debet carere bonis viri, sed etiam perdere dotem. *l. libertatem, C. ad leg. Iul. de adult. cap. plerumque, infra de donat. inter virum & vxor.* Ideo consuetudines, de quibus in textu, vt iuri contrariæ, & ad peccata committenda incitantes, dissoluuntur.

95 *Cap. XI.* Cum tanto. *Greg.IX.*

COntra ius naturale nulla valet consuetudo, contra ius positiuum consuetudo longæua, licèt non sit vniuersalis; tamen non præiudicat, nisi sit rationabilis, & præscripta.

Glos. Ius naturale est immutabile, & ideo etiam si omnes homines contra illud agerent, talis consuetudo non deberet præualere. *can. flagitia 37. quæst. 1.* Item, consuetudo in eo loco præiudicat iuri, vbi seruatur. Item consuetudo rationabilis dicitur, quam non improbat ius, vel quæ non obuiat canoniçis institutis. Irrationabilis, quæ improbatur à iure, vel est onerosa, vel est contra Ecclesiasticam disciplinam, aut libertatem. vide *glos. in verbo rationabilis.* Item, consuetudo præscripta legitimè dicitur illa, quæ fit spatio quadraginta annorum, in rebus Ecclesiasticis. Item vt consuetudo præiudicet iuri communi, requiritur Primò, vt sit rationabilis, & legitimè præscripta. Secundò, quod ex certa scientia, & non per errorem inducta sit, & sciente illo, qui potest ius condere, & ius sit tale, quod possit præscribi. Tertiò requiritur, vt fueris vsus ea consuetudine, eo animo, vt intendas, siue credas te habere ius: & solæ duæ vices non inducunt consuetudinem. Demum requiritur, quod maior pars populi illa sit vsus. Item quæ differentia sit inter

inter consuetudinem, & præscriptionem? Respondetur, quod in contrarium consuetudinis admittitur probatio, non verò præscriptionis; excipitur, quando quis petit aliquid sibi deberi ex consuetudine, & allegat causam, & probat solum tempus non causam, tunc enim non admittitur probatio in contrarium. Secundùm aliquos differũt, quia in præscriptione quandoque probatur titulus, & non sufficit solum tempus. Item, præscriptio est particularis, consuetudo vniuersalis.

IN SEXTO LIBER I.

DE CONSVETVDINE. Tit. IV.

96 *Cap. I.* Consuetudinem.

CONSVETVDO valet, qua quis habeat in eadem Ecclesia duas dignitates, vel personatus, vel præposituras, vel administrationes, vel duo officia, vel eorum alterum cum reliquo, vt vnam dignitatem, & vnum officium perpetuum, vel præposituram, etiam si esset consuetudo immemorabilis, & iurata, quia iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis. Trid sess 7. R.c. 2. 4. Ref. s. 24 cap. 17.

Glos. Dignitas dicitur, quæ habet administrationem, & iurisdictionem: Personatus qui habet in Ecclesia præeminentiam, non iurisdictionem; Officium quod habet administrationem rerum sine præeminentia, & iurisdictione. Et aliquando in iure confunduntur. Item, valet consuetudo; vt quis habeat in eadem Ecclesia dignitatem, & canonicatum cum præbenda de licentia Episcopi. Item, iuramentum non est vinculum iniquitatis, & sic non se extendit ad consuetudines irrationabiles, vt erant istæ in textu. Item, sicut non potest quis in eadem Ecclesia habere duas dignitates, sic nec in diuersis Ecclesiis sine auctoritate Pontificis. An dispensatus ad duas dignitates Ecclesiasticas intelligatur in eadem Ecclesia? Respondetur negatiuè, nisi fiat expressa mentio in dispensatione.

97 *Cap. II.* Non putamus. *Idem.*

NOn valet consuetudo, qua appellatur ab officiali Episcopi ad Episcopum, quia est idem Tribunal.

Glos. Appellatio de natura sua debet fieri ad superiorem, non ad æqualem ratione Tribunalis, vel ad inferiorem. Item, licèt ab officiali principali non liceat appellare ad Episcopum, tamen licet ab officiali foraneo, quia est subdelegatus. Nam licet appellare ab officiali subdelegato ad primum delegantem, vt etiam licet à delegato ab Episcopo ad causam specialem. Nota ex consuetudine appellari potest ad primum, omisso medio, quia gradatim appellare non est de substantia appellationis. Item nota, quod si Episcopus iudicat, v.g. vt canonicus, potest quis ad eundem appellare tanquam ad Episcopum. Item, licet ab officiali non possit appellari; tamen si recusatur vt suspectus, causa est probanda coram Episcopo.

98 *Cap. III.* Non est. *Idem.*

COnsuetudo (dummodò canonicè præscripta sit) qua Episcopus non tenetur requirere consilium sui Capituli, dum inquirit, punit, corrigit excessus subditorum, non est reprobanda.

Glos. Videtur per hanc Decretalem corrigi *cap. nouit, sup. de his quæ fiunt à Prel. sine consensu Capit.* Item, tenetur Episcopus consuetudinem, de qua in tex. allegare, & probare, alioquin ei non creditur.

99 *Cap. IV.* Cùm in tua.

Trid. f. 24. cap. 19.

SI fiat rescriptum à Papa, vt quis prouideatur de præbenda primò vacatura in tali Ecclesia; & in illa Ecclesia est consuetudo, vt antiquiores possint optare vacantes præbendas: consuetudo valet, & est seruanda intra viginti dies, & quæ remanet est pro prouidendo. Excipitur quando vacat in curia, quia non valet tunc consuetudo.

Glos. In præbendis vacantibus causa permutationis, an habeat locum optio? Respondetur negatiuè in *Clem. vnica de rerum permutat.* Item, consuetudo rationabilis satis est si sit congrua, puta decem annorum, vt aliqui existimant, licèt non sit præscripta, & idem dicendum de statuto.

EXTRAV. COMMVN.
LIBER PRIMVS.
DE CONSVETVDINE.

Cap. Super gentes.

TOLLIT omnem consuetudinem impediendi Legatos, & Nuncios Apostolicos sub excommunicatione, atque interdicto loci.

DECRETALIVM LIBER I.
DE POSTVLATIONE Prælatorum. Tit. V.

100 *Cap. I.* Ad hæc. *Innocen. III.*

QVI non seruauit interdictum, est indignus, vt pro eo postuletur, & ideo reiicitur. Item, sententia, v.g. interdicti publicè, & solemniter publicata omnes ligat, nec quis præsumitur ignorare.

Glos. Nisi probet ignorantiam. Item, quod Metropolitana Ecclesia obseruat, suffraganei debent seruare. Item, omnis contumacia est punienda. Item, confessio Procuratoris præiudicat domino.

101. *Cap.*

101 *Cap. II.* Gratum. *Idem.*

QVi postulationem vitio personæ cassatam innouant, sunt priuati potestate postulandi, & eligendi, & alij ex numero licèt pauci, qui non consenserunt innouationi, possunt postulare, & eligere.

Glos. Qui postulat, vel eligit personam indignam, amittit potestatem eligendi, & deoluitur potestas ad alios de Capitulo, licèt numero pauciores. An si remaneret vnus solùm ad illum deolueretur ius eligendi? Res est controuersa, sed affirmatiuè respondendum.

102 *Cap. III.* Bonæ memoriæ.

VTilitas communis est præferenda priuatæ, & maior minori, & Cardinalis, qui est vtilis Ecclesiæ vniuersali, non est creandus Episcopus. Item, postulatio facta à minori parte tertia, non admittitur.

Glos. Iudex potest supplere, quod Aduocatus omisit, sed vtraque parte præsente non debet, nisi in aliquo casu propter vtilitatem, vt repellendo militem à procuratione, & publicum excommunicatum ab agendo, etiam si pars contra illum non excipiat.

Cap. IV. Bonæ memoriæ.

POstquam postulatio est præsentata superiori, postulantes non possunt illam mutare, sicut nec in electione. Item, si contempti volunt postea consentire, valet postulatio, si in persona postulata non erat vitium.

Glos. Quando aliqui non sunt de Capitulo, vt possint eligere, debet apparere ipsorum ius eligendi, vel esse in quasi possessione. Item, si Canonici negligunt eligere Episcopum, & Monachi Abbatem infra sex menses, electio deoluitur ad superiorem. Item, Archiepiscopus translatus ad alium Archiepiscopatum eget nouo pallio.

103 *Cap. V.* Postulationem.

SVperior potest repellere postulationem factam, & per eam nullum ius alicui acquiritur, tamen admittet Procuratores, quibus auditis faciat, quod iustum est.

Glos. Postulantes possunt à postulatione recedere, nisi ea sit præsentata superiori, & nisi sit facta publicatio scrutinij, quia his factis non possunt recedere, tamen non acquiritur ius postulato, quo possit petere iure actionis confirmationem, sed totum pendet ab arbitrio superioris, qui tamen iniuriam ei faceret, si gratiam denegaret. Patronus primo præsentato nondum admisso non debet alium præsentare, tamen si præsentat secundum & admittitur, secundus obtinebit. Vide *glos. in verbo, Nullum.*

104 *Cap. VI.* Etiam si. *Honor. III.*

EPiscopus non potest eligi ad aliam dignitatem, sed potest postulari.

Glos. Episcopus est suæ Ecclesiæ matrimonialiter alligatus, & ideo non potest eligi ad aliam, sed solùm postulari, vt nimirum Papa cum illo dispenset, & sic ad illam transeat. Non est autem eadem ratio de aliis Clericis, verb. grat. canoni

canonicis, qui licèt sint vni Ecclesiæ addicti, non tamen sunt illi matrimonialiter alligati, vt Episcopi; vnde possunt eligi ad quamcumque Ecclesiam, & hoc procedit etiam in Abbatibus quantumuis exemptis. *cap. si Abbatem, de election. in sexto.*

IN SEXTO LIBER I.
DE POSTVLATIONE Prælatorum. Tit. V.

NOTA, quòd postulatio fit de eo, qui non est eligibilis propter aliquem defectum, v.g. qui non est legitimus, vel non in ætate, vel in Abbatem, cùm non emiserit expressam professionem, & similia: & sic quia superior, non tenetur admittere dispensando nisi velit, ideo postulatio est ex mera gratia: & hæc postulatio fit ad Papam, qui potest dispensare; non ad Episcopum, nisi in his, in quibus posset dispensare. Electio verò est Assumptio alicuius personæ ad superioritatem, vel societatem fraternam canonicè facta. Hinc est, quod quando quis est electus, & est capax electionis, superior non potest illum refutare, sed debet illum confirmare, & potest cogi à suo superiore, vt intra certum tempus illum confirmet, alioquin intimandum, quod iure deuoluto ipse confirmabit. Et idem est dicendum de præsentato, si episcopus nolit illum instituere.

105 *Cap.* Perpetuo. *Bonifac. VIII.*

QVando quis sub hac forma eligit: Eligo postulando, vel postulo eligendo; vel eligo postulandum, vel postulo eligendum, vel eligo in postulandum, vel postulo in eligendum, facit omnia irrita, & vana. Item, sub hac forma eligere, eligo, & postulo, prout melius de iure valere potest, est prohibitum, & inualidum, nisi quando probabiliter dubitatur, an quis sit eligendus, vel postulandus: & tunc ille, de quo agitur, tenetur in tempore consensus eligere viam electionis, vel viam postulationis, nec potest vna electa ad aliam amplius redire.

Glos. Hæc constitutio non comprehendit electiones sub illis formis, ante ipsam factas, sed solùm sequentes, quæ licèt à superiore confirmentur; non tamen ideo conualescunt, quia à principio nullæ erant. Item, quando dubitatur, an quis sit eligendus, vel postulandus, potest dici eligo, & postulo. Hoc autem dubium non intelligitur de ignorantia iuris, sed solùm de ignorantia facti, quando nimirum dubitaretur an quis haberet legitimam ætatem, &c. Item, electus, vel postulatus infra mensem post præsentationem sibi factam suæ electionis, vel postulationis, tenetur exhibere suum consensum. *c. quàm sit, infra tit. prox.*

EX

EXTRAV. COMMVN.
DE POSTVLATIONE Prælatorum.

Cap. Dispendiis. *Ioan. XXII.*

NEmo potest postulari, si sit sæcularis, ad cathedralem; si sit Regularis ad quamcunque Ecclesiam ante 27. annum, sub pœna, quod ita scienter postulantes ea vice postulandi, & eligendi facultate careant, & per triennium suspensi sint ab omnibus beneficiis, quæ obtinent in illa Ecclesia, ad quam huiusmodi postulationem fecerint. Postulati verò, qui in Romana curia suam postulationẽ fuerint prosequuti, sæculares vsque ad 35. annum, regulares verò in perpetuum ad administrationes suorum ordinum, & omnia beneficia sint inhabiles.

DECRETALIVM LIBER I.
DE ELECTIONE, Electique potestate. Tit. VI.

106 *Cap. I.* Nullus. *Lucius.*

COLLEGIATA, vbi sunt duo, vel tres, prouideatur per electionem eorumdem, alioquin electus expellatur.

Glos. Duo faciunt congregationem, vt in text. Tres collegium, *l. Neratius. ff. de verb. signif.* licèt in vno retineatur ius collegij, *l. sicut, §. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* Decem populum, *can. vnio, 3. quæst.* 10. Plures turbam. Et quatuor, vel quinque porci, & decem oues faciunt gregem.

107 *Cap. II.* Osius.

EPiscopus non est eligendus ad clamorem populi.

108 *Cap. III.* Postquam. *Gregor. III.*

SVperior antequam confirmet electum, inquirat de vita, & moribus in loco, vbi fuit conuersatus.

109 *Cap. IV.* Significasti. *Paschalis.*

ARchiepiscopo electo Papa non tradit pallium, nisi priùs iuret fidelitatem & obedientiam. Item, Concilia non dant legem Romanæ Ecclesiæ, sed

Papa dat robur, & auctoritatem Conciliis. Item, iuramentum ob licitas causas non est in sacris scripturis prohibitum.

110 *Cap. V.* Quia diligentia. *Alexand. III.*

SChismaticus reductus ad Ecclesiam non potest eligi in Episcopum sine dispensatione.

Glos. Nota, quod licèt Prælatus sit schismaticus, non propterea perduntur iura Ecclesiæ, cùm redierit Episcopus ad vnitatem.

111 *Cap. VI.* Licet.

IN electione Papæ duæ partes Cardinalium debent conuenire: qui à paucioribus eligitur, non est Papa; & si se gerit vt Papa est excommunicatus ipse, & electores.

Glos. Contra Papam à duabus partibus Cardinalium electum nulla exceptio opponi potest, nisi solùm de hæresi.

112 *Cap. VII.* Cùm in cunctis.

EPiscopus eligatur triginta annorum completorum, legitimus, vitâ, & scientiâ commendabilis. Et ipsius beneficia vacant post consecrationem, & adeptam possessionem, vel post elapsum præfixum tempus ad petendam consecrationem. Item, in inferioribus beneficiis curatis beneficiatus attingat 25. annum, & commendetur scientia, & moribus: & sic electus, si admonitus non ordinetur tempore præfixo à canonibus, remoueatur à beneficio, nec possit appellare, & beneficia dentur aliis. Item, eligentes contra formam huiûs canonis priuantur potestate eligendi pro illa vice, & sunt suspensi per triennium à beneficiis. Item, Episcopus si contrafaciat, vel consentiat, amittit potestatem conferendi illa officia, & beneficia, & ordinentur per Capitulum, vel Metropolitanum, si Capitulum nequiuerit concordare.

Glos. Speciale est in Episcopo, vt debeat esse triginta annorum completorum, & non sufficiat 30. annum attigisse, vt in aliis dignitatibus, & beneficiis, in quibus sufficit legitimum annum attigisse, puta 25. Item, tempus definitum à canonibus de consecrando Episcopo est trium mensium: tenetur enim Episcopus à die confirmationis intra tres menses petere consecrationem, 75. *dist.* §. 2. *& can.* 2. dummodò necessitas eum non impediat. Item, beneficia, quæ habebat Episcopus, non possunt conferri, nisi post consecrationem, quia ante illam, cùm adhuc possit contra ipsum excipi, non dicitur habere pleno iure Ecclesiam, quia habere est cum effectu habere: sed tamen dicitur maritus Ecclesiæ, & sine licentia Papæ eam dimittere non potest. Si verò ante prædictum tempus trium mensium consecretur Episcopus, beneficia possunt conferri. Secus est in aliis beneficiis, & dignitatibus inferioribus; nam curatus si ad aliam curam eligatur, habita confirmatione, & administratione, vacat primum ipso iure; si primum non est curatum, & secundum est curatum, primum vacat ipso iure; sed non de facto. Item, Archidiaconus videtur habere curam animarum, sed non principaliter. Item, si quis sine culpa factus est irregularis, non ordinetur, sed non remoueatur à beneficio, qui cum culpa etiam remoueatur.

113 Cap.

113 *Cap. VIII.* Si causam.

COmpromittentes tenentur acceptare electum à compromissario, si electus est idoneus.

Glos. Potest compromitti electio etiam extra collegium. Item, arbitrium compromissarij, si sit contra ius, vel formam datam non tenet. Item, si malè elegit, vel si electus noluit consentire, non potest iterum alium eligere, quia functus est officio suo.

114 *Cap. IX.* Nosti.

ELectus ante confirmationem non potest conferre beneficia, vel aliquid administrare.

Glos. Et si faciat (excepto casu *c. nihil est, infr.*) est repellendus ab administratione. Item, nota in negotiis, si ex mutatione nulli sequitur præiudicium, vel si sequitur, re integra possunt reuocari: re non integra non debent reuocari cum interesse tertij.

115 *Cap. X.* Considerauimus.

ELectio facta post appellationem, & prima non cassata, & contra priuilegia Ecclesiæ est cassanda.

Glos. Electio cassata per modum electionis non præiudicat electo, vt non possit iterum eligi. Item, non potest appellari, ne fiat electio, sed ne fiat nisi canonica: & tunc est alleganda aliqua probabilis causa, quia in appellatione causa exprimenda est. Innoc. IV. *in decr. cordi nobis, tit. de appell.*

116 *Cap. XI.* Suffraganeis.

MEtropolitanus electus, & confirmatus, antequam recipiat pallium, potest mandare suffraganeis, vt consecrent Episcopum.

Glos. Per confirmationem conceduntur ea, quæ sunt iurisdictionis.

117 *Cap. XII.* Super eo. *Clem. III.*

ELectio cassata non vitio personæ, sed electionis non impedit, quin electus iterum eligatur etiam in eadem Ecclesia, dummodò aliqua simonia non intercesserit.

118 *Cap. XIII.* Cùm monasterium. *Cælest. III.*

REligiosus alterius monasterij potest eligi in Abbatem.

Glos. Dummodò sit eiusdem Ordinis, & in suis Ordinibus constitutus, alioquin non posset eligi, sed solùm postulari: & in eo casu videtur, quod Episcopus possit dispensare, sed ad cautelam melius est id petere à Papa.

119 *Cap. XIV.* Cùm terra.

ELectio debet esse omnino libera, & consuetudo contraria non valet, vt illa, quæ Hierosolymæ vigebat, qua erat solitum duos latenter Patriarchæ, vel Principi nominare in prælatos; & Patriarcha, vel Episcopus quem

 volebat,

volebat, admittebat, vel electionem irritabat. Non tamen prohibetur, quin Patriarchæ, vel Regis pro tempore assensus requiratur, vbi id est solitum, sed solùm mandatur, vt electio liberè, & canonicè fiat, vt nimirum electores in vnum locum conueniant, & personam nominent, &c. nec sit plena facultas laico electionem impediendi.

Glos. Laici non debent interesse, nec vocem habere in electione Prælati, & consuetudo contraria, vt repugnans Ecclesiasticæ libertati, extirpanda est. Item, eligentes non possunt alium eligere prima electione non reprobata, nisi fortè talis electio esset conditionalis, si primus non obtinuerit; & tunc si primus obtineat, statim exspirat: sed hodie non potest electio fieri sub cõditione.

120 *Cap. XV.* Transmissam.

PEr confirmationem traditur potestas iurisdictionis, non ordinis.

Glos. Iurisdictionis actus sunt iudicare, excommunicare, corrigere, iuramenta recipere à vasallis, confirmare, inuestire, beneficia conferre, & similia. Ordinis sunt Clericos confirmare, & deponere, chrisma conficere, benedicere virgines, & Ecclesias, & altaria consecrare, &c.

121 *Cap. XVI.* Cùm inter.

SVspensi non possunt eligere, nec suspensus eligi. Item, qui renunciauit electioni, non potest appellare ad impediendum electionem alterius, quia non sua interest.

Glos. Purè renuncians iuri suo, postea non auditur, vt hic, & *c. in præsentia, inf. de renunc.* Imò renuncians iuri suo spirituali, v. g. beneficio, purè tenetur renunciare, alioquin esset simoniacus: secus est in temporalibus, in iis enim potest quis, sub modo, vel sub conditione renunciare, & conditione non adimpleta redit ad primum suum ius.

122 *Cap. XVII.* Qualiter post obitum.

ELectus si ante confirmationem administret, vel si non habeat sufficientem scientiam, eius electio est cassanda.

Glos. Electus, si ante confirmationem aliquid disposuerit de rebus Ecclesiæ, vt saluæ essent, quæ alioquin perirent, & hoc non tanquam prælatus, sed vt simplex canonicus fecerit, non videtur administrasse, & ei non debet nocere. *l. pro herede, ff. de acquir. hered.* sicut & tutor potest ante inuentarium de his rebus disponere, quæ nec modicam dilationem patiuntur. Sed cautius est abstinere, vbi alij suppetunt, qui id agere possint.

123 *Cap. XVIII.* Cùm inter.

QVi longè distant, & sciunt vacantiam Ecclesiæ, non sunt expectandi pro electione, quia longa mora nocet, etiamsi inter illos esset Decanus.

Glos. Quamuis ad electionem, qui sunt in eadem prouincia, essent vocandi, standum tamen est consuetudini. Item, in aliis negotiis sufficit, quod facit maior pars præsentium. Item, si nimis distantes semel inuitantur ad electionem, sunt expectandi secundùm terminum datum.

124 *Cap.*

124 *Cap. XIX.* Cùm nobis.

QVando appellatur, non vt fiat electio, sed vt fiat canonicè, si post appellationem fit canonicè, valet electio. Item, si taliter appellantes discedant, & qui remanent, eos inuitent, & ipsi nolint adesse, si fiat electio, est bona. Item, qui approbat electum, debet ex officio inquirere de qualitatibus, & impedimentis electi, etiam nemine instante: & mediocris doctrina, licèt non sit eminens, sufficit. Item, si non constet electum habere sufficientem ætatem ad Episcopatum, Papa si vrgens necessitas, & euidens vtilitas Ecclesiæ ita postulet, solet dare tali Ecclesiæ Procuratorem in temporalibus, & spiritualibus.

Glos. An, eo ipso quod admoniti nolunt redire, possit fieri electio. Respondetur rem esse controuersam: nam per varia iura videtur posse statim fieri, per alia videtur expectandum spatium trium mensium. Sed verius est, quòd sufficit assignare terminum competentem, intra quem conuenienter venire possint; & eo elapso si non venerint, vel, si ob iustam causam impediti, Procuratores non miserint, potest statim fieri electio. vide *glos. in verbo, reuocata.* Item, Iudex aliquando potest supplere etiam de facto, imò debet, vt in confirmatione electi, tunc enim tenetur, etiam si nihil obiiciatur de modo electionis, & de persona electi inquirere.

125 *Cap. XX.* Innotuit.

ILlegitimus postulari potest, non eligi in Episcopum; & electores, nisi probent ignoranter elegisse, incidunt in can. Lateranensis Concilij; super quo tamen Papa potest dispensare, quia omnes Pontifices habent eandem potestatem.

Glos. Nota, quòd electores debent mittere decretum electionis subscriptum ab omnibus electoribus, superiori, vt electionem confirmet: decretum autem electionis, non solùm debet continere totam seriem, & formam electionis, nomina eligentium, & subscriptiones, sub hac forma: *Ego talis canonicus talis Ecclesiæ huic electioni interfui, & consensi, & propria manu subscripsi.* Sed etiam debet continere nomen electi, & ad quam dignitatem est electus, inquisitionem, voluntates singulorum, & publicationem, & collationem: & debet esse scriptum, vel per publicam manum, vel per duos idoneos viros, & apponatur sigillum Capituli. Huiusmodi autem decretum ita est de substantia electionis, vt si non fiat statim cassetur electio. *c. Cumana Ecclesia, & c. cùm post petitam, inf. eod.* Item, Canon Lateran. Concilij, de quo in text. est *c. cùm in cunctis, supra eod.* vbi dicitur nullam esse electionem illegitimi: ex quo patet illum canonem esse latæ sententiæ. Item, illegitimus, & indignus ob defectum potest postulari, sed non indignus ob crimen. Item, ignorantia crassa, seu supina eligentium non excusat; nam tenetur adhibere diligentiam, an electus sit idoneus: & tunc etiam si non fuerit, excusantur, tamen tenentur probare suam ignorantiam, vel probando diligentiam adhibitam, vel per iuramentum. *c. præsentium, inf. de test. c. pastoralis, inf. de except. & arg. c. vnico, inf. de seru.*

126 *Cap. XXI.* Cùm inter.

Electores non possunt compromittere in præiudicium electi, etiam si non sit de gremio Ecclesiæ, dummodò electus electioni consenserit. Et hoc procedit, etiam si contra electum fuerit appellatum dicendo ipsum laborare morbo epileptico; nam si constet ipsum tali morbo non laborare, & nullum habere canonicum impedimentum, quicquid post electionem in ipsius præiudicium factum fuerit, irritum est, & inane, & ipsius electio est confirmanda.

Glos. Electio debet fieri de propria Ecclesia; si ibi sit idoneus, si tamen à maiori parte Capituli fiat de aliena Ecclesia, tenet electio, quia videtur Capitulum renunciare iuri suo, quod in ipsius fauorem erat introductum. vide *glos. in verb. aliam.* vbi fuse hoc prosequitur, & varia iura hinc inde adducit. Item nota, quod per consensum eligentium, & electi, quasi coniugale vinculum contrahitur. Item, electores facto, & publicato scrutinio non possunt amplius variare, *c. publicato, inf. eod.* Imo nec à postulatione publicè facta in scrutinio, vel superiori præsentata, *c. bona, c. vlt. & penul. sup. de postulat.* Item, maior pars Capituli sufficit ad constituendum Procuratorem. Item, crimen per modum exceptionis probatum in vno iudicio, licèt non infamet, tamen quia grauat famam, præiudicat in alio iudicio. Item, vbi est opus facto, voluntas non sufficit, *c. constitutis, inf. de eo qui mitt. in possess. caus. rei seruan.*

127 *Cap. XXII.* Dudum.

Qvando maior pars Capituli eligit vnum, & minor alterum, si primus erat indignus ob aliquod canonicum impedimentum, & id notum erat tempore electionis, electio est nulla, & electio à minore parte facta confirmabitur: si non erat indignus, primus remanet electus, & secundus cassatur.

Glos. Tempus electionis est considerandum, An electus sit idoneus ordine, scientia, ætate, natalibus. Item, in quibus rebus spectandus sit finis, in quibus principium, vide *glos. in verb. electionis tempore.* Item nota, quod si maior pars eligat scienter indignum, & minor dignum, potestas eligendi deuoluitur ad minorem partem: si verò maior pars eligit ignoranter indignum, & probaret ignorantiam, non priuaretur electione.

128 *Cap. XXIII.* Bonæ memoriæ.

Qvi ante admissionem postulationis admittunt postulatum, tanquam institutum, vel administratorem, priuantur potestate eligendi, & potestas deuoluitur ad alios, licèt pauciores, & si nullus sit de Capitulo, ad Papam. Item, excessus notorius examinatione non indiget, & pro his, quæ à Iudice sunt acta, præsumitur, quod omnia fuerint ritè celebrata. Item, negatiua non potest directè probari, & testes singulares nihil probant.

Glos. Episcopus, qui sine licentia se transfert ad aliam Ecclesiam debet vtramque perdere, & qui illum recipiunt, priuantur potestate eligendi. Item, electio, seu postulatio, quæ nulla est, non impedit secundam. Item, negatiua probari non potest, hoc est, si sit negatiua facti pura, & simplex: vt si quis dicat se nunquam fuisse citatum, non potest probari, neque directè, neque indirectè; & de tali negatiua loquitur textus. vnde onus probandi transfertur ad

ad aduersarium. Si verò huic negatiuæ adiiciatur aliqua determinatio loci, temporis, vel consimilis, tunc indirectè probari potest, vt *cap. ex tenore*, & *cap. series, inf. eodem*. Similiter si negatiua contineat implicitè affirmatiuam, probari potest: v.g. si quis dicat se non sponte consensisse, q. d. se coactè consensisse, quod debet probare. Negatiua verò iuris, vt si quis asserat aliquid non esse legitimè confectum, optimè probari potest, & debet, sicut & negatiua qualitatis: vt si quis dicat aliquem non esse idoneum, ipsi enim incumbit onus probandi, cùm vnusquisque, nisi contrarium probetur, idoneus præsumatur.

129 *Cap. XXIV.* Querelam.

SVfficit electo probare electores fuisse in quasi possessione tempore electionis, licèt aliud non probet. Item, sententia lata super possessione non præiudicat proprietati: & spoliatus debet restitui ante quæstionem proprietatis.

130 *Cap. XXV.* Cùm Vintonien.

QVi scienter eligunt indignum, v.g. illegitimum, iuxta Concil. Lateranen. per triennium carere debent Ecclesiasticis beneficiis, & priuantur potestate eligendi pro illa vice, sed in alia possunt.

Glos. Qui scienter indignũ eligit, amittit potestatem eligendi, & deuoluitur ad illos, qui non peccarunt. Item illi, qui amiserunt potestatem eligendi, possunt admitti ad electionem ab his, ad quos est deuoluta facultas eligendi. Item, suspensi per triennium à beneficio, quia elegerunt indignum, excepta prima vice possunt deinde eligere, & omnia negotia tam spiritualia, quàm temporalia exercere, imo & debent officiare, & si non habent, vnde possint viuere, modicam sustentationem ex fructibus beneficij accipere possunt.

131 *Cap. XXVI.* Per inquisitionem.

ELigentes indignum in Episcopum, v.g. simoniacum, suspenduntur à Beneficiis per triennium, nec possunt interim assumi ad dignitatem illius Ecclesiæ.

Glos. Cùm agitur de statu Ecclesiæ, recipiuntur testes tam contra prælatum, quàm contra omnes de Ecclesia, etiam lite non contestata, quando propter contumaciam se absentant. *c. quoniam frequenter, §. sunt & alij. vt lit. non contest.* Item, importunę preces alicuius, vt eligatur in Episcopum, videntur inducere simoniam. *can. sunt nonnulli 1. q. 1.* Item, confessio etiam extraiudicialis, præcipuè publica, præiudicat confitenti, & recognitio debiti præscriptionem interrumpit. *l. cùm notissimi. §. & si quis debitori C. de prescrip. 30. annorum.* Item nota, quòd suspensus à Beneficio, manente suspensione, non potest eligi ad Beneficium, vel dignitatem, sicut & suspensus ab officio. *c. cùm dilectus, sup. de consuetud.*

132 *Cap.* *XXVII.* Cùm causam.

NOn professus non potest eligi ad regimen Ecclesiæ regularis, non obstante consuetudine, quia secundùm legem Diuinam non est arandum in Asino, & Boue, nec vestiendum veste ex lino, & lana contexta. Deuter. 22.

133 *Cap.* *XXVIII.* Quod sicut.

ELectio plurium potiùs est nominatio, quàm electio, & licitè postea potest procedi ad electionem vnius in Cathedrali. Item, Principi sæculari patrono non simplex nominatio, sed solemnis electio est præsentanda, vt præstet assensum postulationi, licèt aliquando secus fiat abusiuè. Item, appellatio interposita ab eo, cuius non interest, vel sine causa facta, non impedit electionem. Item, aliqui de corpore, si vocati, (dummodò vocari possint sine periculo) nolint venire, ipsorum absentia non impedit electionem: sed si contemnuntur, & non vocantur; electio est nulla, nisi pro bono pacis deinde consentiant. Item, Episcopus antequam consecretur, & dum celebratur Missa consecrationis suæ, non potest ordines conferre, quia debet concelebrare principaliter celebranti; & Archiepiscopus antequam sumat pallium, non potest exercere ea, quæ sunt illius ordinis, vt ordinare, conferre chrisma, conuocare concilium, dedicare Basilicas, Episcopos consecrare. Item, solus Papa consecratur ante Hymnum Angelicum, & deinde incipit Missam; alij verò inter Epistolam & Euangelium.

Glos. Nominatio simplex non dat ius nominato. Item, electio, quæ non valet, per ratihabitionem potest confirmari ab absentibus, & si non sunt mortui, à successoribus. Item, Missa licèt non sit de essentia in collatione ordinum, & in consecratione Ecclesiarum, &c. tamen si quis contrà faceret, esset seuerè puniendus.

134 *Cap.* *XXIX.* Auditis.

ELectio à minori parte Capituli facta, est ipso iure irrita, nec consolidatur per subsequentem consensum.

Glos. Ipso iure irrita, id est, irritanda, vt colligitur ex ipso tex. Item, Ratihabitio potest habere locum, *supra c. quod sicut*, sed hìc non habet locum, quia pendet appellatio.

135 *Cap.* *XXX.* In causis.

POtestas data Compromissariis ad eligendum Prælatum re non integra, id est, si cœperunt habere tractatum, non potest reuocari.

Glos. Compromissarij possunt postulare, etiam de alia Ecclesia, quia cùm nihil excipitur in illa potestate, omnia intelliguntur concessa ad illum finem. An possit reuocari, res est dubia: quia si esset instar mandati, possunt; si est cessio iuris, siue donatio, non possunt. Item, postulantes possunt recedere à postulatione, dummodò non sit præsentata superiori, *c. bone, sup. de postul.*

136 *Cap.* *XXXI.* Cùm Ecclesia.

DE consuetudine electio canonicorum potest pertinere ad solum Capitulum.

Glos.

Glos. De iure pertinet ad Capitulum,& Episcopum simul. Item, nulli facit iniuriam,qui vtitur iure suo, dummodò tamen non faciat animo nocendi.

137 *Cap. XXXII.* Cùm dilectus.

COmpromittentes tenentur acceptare electum à compromissariis, si secundùm formam compromissionis elegerunt.

Glos. Quæ fiunt per subreptionem,debent cassari. Item,est exigendum iuramentum,quòd non opponentur exceptiones malitiosè. Item, propter defectum probationis admittuntur testes, qui de facto suo non deberent recipi. Item,testes singulares non valent. Item, sententia interlocutoria, si intra decem dies non appellatur, transit in definitiuam. Item, Episcopus non potest dispensare in ætate.

138 *Cap. XXXIII.* Cùm in iure.

SI ex septem compromissariis tres eligerent vnum ex septem, & alij tres vnum non de gremio Capituli,electus ex septem recipitur, si aliud canonicum impedimentum non obstet.

Glos. Persona electa non computatur in numerum eligentium, licèt aliqui id negent.

139 *Cap. XXXIV.* Venerabilem.

IMperatoris electio spectat ad septem Principes Germanos. Papa examinat, si est dignus,& consecrat, & coronat,& in defectu supplet, & data paritate vocum gratificat cui vult.

140 *Cap. XXXV.* Coram.

ABsentes de Prouincia non sunt vocandi ad electionem; & electus à maiori,& saniori parte,est confirmandus.

Glos. Quando Prouincia est valdè magna,non videntur esse vocandi,quia periculum est in mora; & contrà,quando aliqui, etiamsi non sint de Prouincia,sint valdè vicini,deberent vocari; sed circa vocationem standum est consuetudini.

141 *Cap. XXXVI.* Bonæ memoriæ.

ANte sepulturam demortui,vel contempto saltem vno, non potest fieri electio, & si fiat non tenet,non tamen deuoluitur ad illum vnum.

Glos. Secunda electio non est facienda primâ non cassatâ, & vnus solus contemptus non potest cassare electionem, quæ non est nulla ipso iure, sed annullanda per superiorem. Item, citatio facta non legitimè,non tenet.

142 *Cap. XXXVII.* Cùm ad nostram.

NOn Monachus non potest fieri simul Monachus,& Abbas.

Glos. Cùm quis fit Monachus,cum promissione vel spe principali,vt eligatur in Abbatem, est simoniacus, non autem quando fit cum spe solùm secundaria habendi honores, &c. Item, meliores conditionis sunt Monachi, quàm Clerici; nam Clerici eos eligunt ad sua officia, *c.* 1. *&* 2. 59. *dist.c.*1.17. *quæst.*1. sed ipsi non eligunt Clericos ad suas dignitates.

143 *Cap. XXXVIII.* Officij tui.

QVi non eſt inſtructus in regula Monachali, non poteſt eligi in Abbatem. Item, qui ſtatim atque eſt effectus Monachus eligitur in Abbatem, licèt nullam habuerit promiſſionem, ſeu fiduciam, vt ipſum eligerent in Abbatem, tamen tenetur ſe purgare; & deinde quando erit inſtructus in Regula, ſi ita Eccleſiæ vtilitas poſtulet, eligi poterit in Abbatem.

Gloſ. Ex eo quod aliquid eſt in continenti, ſubſequutum præſumitur, *cap. ſiquis, 37. quæſt. 1.* & *cap. ſi qua fœmina* 50. *diſt.* & ſic præſumebatur iſtum Monachum de quo in tex. fuiſſe turpiter, & ex conuentione electum.

144 *Cap. XXXIX.* Illo quotidiana.

EXcommunicatus minori poteſt eligere, & electio tenet.

Gloſ. Non tamen poteſt eligi, *cap. ſi celebrat, infra de Cler. excomm. min.* Et ſi celebrat, licèt peccet, non fit irregularis.

145 *Cap. XL.* Scriptum.

QVando concurrunt poſtulatio, & electio, ſi poſtulatus eſt idoneus, & numerus poſtulantium eſt duplo maior, quàm numerus eligentium, admittitur poſtulatio reiecta electione. Secus eſt, ſi numerus poſtulantium non ſit duplo maior, tunc enim admittitur electus, ſi eſt dignus. Quod etiam procedit, ſi ſcienter poſtularunt indignum, reiicitur enim poſtulatio, & poſtulantes priuantur pro ea vice poteſtate eligendi, ſeu poſtulandi. Si verò ignoranter poſtularunt indignum, reiicitur & poſtulatus, & electus.

Gloſ. Dubium eſt, an huius Decretalis diſpoſitio procedat tota ſecundùm ius commune, an verò ſecundùm particularem conſenſum partium. Hoc ſecundum videtur vero ſimilius. Item, non videtur neceſſarium, quòd poſtulatio ſit facta à duabus partibus; nam ſufficit, à maiori parte Capituli eſſe factam, & poteſt confirmari à ſuperiore. Item, qui reputatur dignus ad vnam dignitatem, non propterea reputatur dignus ad maiorem.

146 *Cap. XLI.* Ne pro defectu.

ELectores, ſi ceſſante iuſto impedimento, intra tres menſes non eligunt paſtorem cathedralis, vel regularis Eccleſiæ, priuantur ea vice poteſtate eligendi, & deuoluitur ad proximum ſuperiorem, qui intra alios tres menſes cum conſilio Capituli, & aliorum prudentum prouideat de perſona idonea eiuſdem Eccleſiæ: & ſi non reperiatur ibi digna, alterius, ſub pœna canonicæ vltionis.

Gloſ. Eccleſia regularis, & cathedralis æquiparantur, quoad tempus eligendi. Item, licèt per negligentiam amittatur ius eligendi, tamen illi, qui non poteſt, non currit præſcriptio. Item, ſuperior, ad quem deuoluitur poteſtas eligendi, non tenetur expectare aſſenſum Capituli, ſed ſufficit, ſi requirat conſilium, *cap. cùm olim, inf. de arbit.* aliorum autem conſilium ſolùm de honeſtate tenetur requirere: vide *gloſ. in verbo, conſilio.* Item, debet eligi de gremio illius Eccleſiæ, ſi ſit dignus; ſed ſi ſuperior ſtante digno illius Eccleſiæ, eligeret in Prælatum aliquem alterius Eccleſiæ, nihilominus valeret electio;

nam

nam multa fieri non debent, facta autem tenent, *cap. nuptiarum 27.q.1.* & *c. si vir 26.dist.*

147 *Cap. XLII.* Quia propter.

TRiplex est forma canonica eligendi scrutinij, compromissi, & inspirationis. Aliter facta electio non valet, & electores priuantur ea vice potestate eligendi. In electione autem, quæ fit per scrutinium præsentibus omnibus, qui debent, & volunt interesse, assumantur tres de Collegio fide digni, qui secretè, & singillatim vota exquirant, & scribant, & deinde publicent, & ille in quem maior, & sanior pars Capituli consenserit, sine vlla appellatione est electus. Item, absentes non constituant Procuratores pro electione, nisi sint legitimè impediti, & si opus fuerit, iurent se non posse venire, & si velint committere, committant alicui ex Capitulo. Item, non fiat electio clandestinè, & facta solemniter publicetur.

Glos. Hæc Decretalis non solùm procedit in electione Episcoporum, sed etiam Prælatorum regularium, & omnium illorum, qui habent iurisdictionem generalem in Ecclesiis collegiatis. Nam hi omnes vocantur quodammodò Ecclesiarum sponsi, *cap. sicut in vnaquaque 21. quæst. 1.* & Ecclesiæ, quæ illis carent, dicuntur viduatæ, vt loquitur text. Vnde non comprehenduntur in hac constitutione dignitates, seu personatus in Ecclesiis cathedralibus, quia in vacatione illarum Ecclesia non dicitur viduata, cùm habeat Episcopum. Item, de substantia, seu forma electionis est, vt secretò, & singillatim fiat inquisitio, & publicatio in communi, & nullo actu contrario intermisso fiat collatio, & communis electio; & hoc probant *cap. cùm post petitam*, & *cap. Cumana*, & *cap. in Genesi, inf. eod.* Item, requiritur, quòd vota scribantur, *cap. saluberrimum 1.q.7.* Non est autem de substantia electionis, quòd quilibet sit vocandus, qui commodè vocari possit, vt alioquin sit cassanda electio; nam sufficit si non vocati consentiant, *cap. qui sicut, supra eodem.* Neque est de substantia, quòd tres tantùm sint inquisitores, dummodò tot sint, vt non possit committi fraus, &c. vide *glos. in verbo, sanior.* Item, qui impeditus non potest interesse, si vices suas alicui de Capitulo committat, ille habebit duplicem vocem. Si verò nullus de Capitulo vellet recipere vicem suam, tunc posset committere alteri religioso Clerico; hodie tamen illum non admitterent canonici: vnde melius esset, si per litteras mentem suam significaret.

148 *Cap. XLIII.* Quisquis.

QVi consentit electioni factæ per abusum potestatis sæcularis contra canonicam libertatem, fit inhabilis ad illam, & ad alias dignitates, & electio est irrita; & qui præsumpserunt illam electionem celebrare, priuantur ea vice potestate eligendi, & suspenduntur per triennium ab officiis, & beneficiis.

Glos. Sæcularis non debet interesse electioni, est enim contra libertatem ecclesiasticam. Item, qui consentit electioni, vt in textu, ipso iure, & non per sententiam est inhabilis ad illam dignitatem, & ad alias: sed à beneficiis, & officiis, quæ obtinet, non est ipso iure, sed per sententiam suspendendus.

149 *Cap. XLIV.* Nihil est.

Trid. sess. 6. de Ref. c. 1. & sess. 7. c 3. & sess. 23. c. 1

Confirmator examinet processum electionis, & personam electam in scientia, vita, & ætate: & si indignum per negligentiam confirmauerit, careat potestate confirmandi in sequenti electione, & suspendatur à perceptione fructuum proprij beneficij, quousque indulgentiam promereatur. Si verò per malitiam indignum confirmauit, grauiùs puniatur. Item, Episcopi, si volunt canonicam effugere vltionem, non nisi dignos promoueant ad ordines. Item, quando confirmatio Episcoporum immediatè spectat ad Papam, electi præsentent se personaliter Papæ, vel per idoneas personas, vt fiat diligens inquisitio. Si sint valdè remoti, scilicet extra Italiam, & fuerint electi in concordia, tunc illis Papa dispensatiuè concedit, vt propter vtilitates, & necessitates Ecclesiarum, bona illarum ante confirmationem administrent, dummodò illa non alienent; & munus consecrationis recipiant, sicut hactenus consueuerunt.

Glos. Defectus scientiæ impedit non solùm promouendum, sed eiicit iam promotum, *c. vlt. inf. de atat. & qual.* Item, variæ pœnæ statuuntur à canonibus contra promouentes indignos, & promotos. Modò priuantur potestate conferendi illum ordinem, quem illicitè contulerunt, *c. si qui Episcopi, 1. q. 1.* & consecratus remouetur à clero. Modò suspenditur à celebratione Missæ per annum *c. nullus, 55 dist.* Hic imponitur pœna suspensionis, vide *glos. in verbo, suspenditur.* Item, Episcopi qui immediatè subsunt Romano Pontifici, & sunt vltra Italiam, possunt administrare ante confirmationem. Non videtur autem idem procedere in Episcopo valdè remoto à suo Metropolitano, hic enim non potest ministrare ante confirmationem habitam à Metropolitano. Quamuis enim de vtroque eadem videatur esse ratio, tamen cùm hic dispensatiuè solùm id concedat Pontifex, dispensatio ad similia non extenditur, *c. causis, inf. de re iud.* Item, Episcopus, qui ante confirmationem administrauit, si tempore confirmationis non reperiatur idoneus, & remoueatur, omnia quæ gessit, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, dummodò nihil alienauerit, valent; intrusus autem in Episcopatū omnia per illum gesta irrita sunt, exceptis iis, quæ in Ecclesiæ vtilitatem vergunt: cùm enim in fauorem Ecclesiæ talia caussentur, non debent in ipsius præiudicium retorqueri, *l. quod fauore, ff. de legib.*

150 *Cap. XLV.* Vt præteritæ.

Expensæ necessariæ pro electione prælati factæ à Capitulo, sunt soluendæ de bonis Episcopatus, dummodò Canonici non occupent bona decedentis.

Glos. Si occupauerint bona decedentis, de illis sunt faciendæ expensæ.

151 *Cap. XLVI.* Cùm post.

Qvando processus est inordinatus; id est, quando electio non fuit statim facta post publicationem consensuum, & post tractatum electionis, vel quando primò fuit requisitus consensus electi, & consensit, quàm eligeretur, electio non valet.

Glos. Electio, & consensus sunt facienda ex incontinenti, antequam ad alia

alia diuertatur, & vnico contextu totum fieri debet, *c. quia propter, supra eod.* Item, sufficit ad cassandam electionem, quòd consensus alicuius ante electionem fuerit requisitus, etiamsi ipse non consenserit, licèt id videatur valde dubium, vide *glos. in verbo, requisitum.*

152 *Cap. XLVII.* Constitutis.

CVm quis ex vno Monasterio eligitur Abbas alterius Monasterij, non habet ampliùs vocem in electione Abbatis primi Monasterij, etiamsi Capitulum hoc illi concedat.

Glos. Si esset consuetudo in contrarium, bene posset habere vocem, dummodò tempore electionis esset in quasi possessione eligendi.

153 *Cap. XLVIII.* Ecclesia vestra.

ELectio debet fieri à maiori parte Capituli, & non à maiori parte respectu aliarum minorum eiusdem Capituli: & licèt fiat solemnis deportatio, non tamen tenet electio.

Glos. Publicatio, collatio, & electio in continenti, sunt de substantia electionis, aliter non valet, *c. quia propter, supra*: sic inquisitio, & scriptura. Item, publicato scrutinio appellatio non habet locum.

154 *Cap. XLIX.* Cùm in Magistrum. *Gregor. IX.*

QVi non est professus, non potest esse Abbas.

155 *Cap. L.* Cumana.

SI non est à maiori parte Capituli electio facta, non valet. Item, qui non sunt de gremio Capituli, vt habeant in illo vocem, debent probare, quòd vel de iure, vel de consuetudine præscripta hoc illis competat. Item, collatio est facienda statim post publicationem scrutinii, alioquin non valet.

Glos. Clerici, & Cappellani, & etiam Abbates de iure communi in electione esse non debent, cùm id spectet ad Capitulum. *c. congregatio 13. q. vlt. à nobis, inf. de iure patron.* sed de consuetudine possunt. Item, persona electi non auget numerum eligentium. Probatur per *c. quia propter, supra eodem*: quia antequã quis eligatur, oportet quòd in scrutinio maior pars Capituli cõsenserit: & ita cùm nondum sit electus, nec sciatur in quem maior pars consenserit, non potest augere numerum, nec debet computari in numerum eligentium, vide *glos. in verbo, Ad maiorem partem.*

156 *Cap. LI.* Sacrosancta.

NOn potest laicus, quamuis patronus, etiam de consensu Prælati, & Capituli habere ius eligendi in Ecclesia collegiata, vt scilicet ex pluribus nominatis à Capitulo, vel Prælato, quem voluerit possit eligere, sed solùm electio facta debet illi denunciari, vt assentiatur.

Glos. Compositio facta cum laico in spiritualibus contra libertatem Ecclesiasticam, & iuri contraria, non valet. Item, electio facta præsentetur Patrono, vt suum præstet consensum, *c. cùm terra, & c. cùm sicut, sup. eod.*

157 *Cap. LII.* Cùm in veteri.

QVando Papa mandat, vt fiat electio cum aliquorum consilio, tenentur eligentes consilium illorum requirere in tractatu electionis,& tempore congruo responsum expectare,alioquin electio non valet.

Glos. Electores debent ante electionem, & collationem cum Consiliariis habere tractatum de electione, & deinde siue concordarint, siue discordarint in persona eligenda Consiliarij,& electores possunt eligere,& electio valebit; si verò mandatum Papæ iuberet,vt non eligerent nisi cum consilio,& assensu aliquorum,tunc electio non valeret, nisi illi consentirent.

158 *Cap. LIII.* Congregato.

SI in eodem scrutinio pars maior eligit indignum, & minor pars dignum, valet electio minoris partis, quia maior pars eligendo indignum priuatur pro illa vice potestate eligendi; & deuoluitur ad minorem.

Glos. Ignorantia, seu defectus scientiæ impedit promouendum, & deiicit promotum, *c.vlt.inf.de etat.& qual.* Item,Episcopus non solùm debet habere scientiam sacrarum litterarum,sed etiam sæcularium negotiorum,§.1.& *c.qui Ecclesiasticis 36.dist.* Item, Qui eligunt indignum, ipso iure priuantur pro ea vice potestate eligendi,hîc,& *c. cùm in cunctis, sup. eod.* vnde falluntur qui dicunt,*c.cùm in cunctis.* non esse latæ sententiæ,sed ferendæ.

159 *Cap. LIV.* Dudum.

HAbens plura beneficia curata sine dispensatione Papæ, vel plures personatus,est ineligibilis, & electio circa ipsum facta est irritanda. Item, in Concil. Lateran. statuitur, vt qui habens beneficium curatum aliud curatum recipit, ipso iure sit priuatus primo beneficio; & si præsumpserit vtrumque retinere, vtroque spolietur. Item, retinens plura beneficia curata sine dispensatione,quasi furtum,vel rapinam committit, & decipit animas illorum, quorum curam sine vlla potestate gerit. Item, litis contestatio non fit per positiones,& responsiones super articulis factas, sed per petitionem in iure propositam,& responsionem factam, & processus sine tali litis contestatione est irritandus.Item, Archidiaconus, qui de consuetudine suspendit, excommunicat, & absoluit presbyteros, inquirit, &c. dicitur habere curam animarum. Item
Trid.ses.14 ante Concil.Lateran.nemo poterat habere duas parochiales, nisi vna ex altera
de Ref. c.1, penderet,vel vnam intitulatam,alteram commendatam.

Glos. Qui opponit in formam electionis, si non probauerit quod opponit, condemnatur in expensis:qui opponit in personam electi, si non probauerit, suspenditur per triennium à beneficiis, ad quæ si intra id tempus se ingesserit, perpetuò est illis priuatus. Innoc. IV. *c.statuimus.de elect.electique potestate,in 6.* Item, Habens plures Ecclesias parochiales sine dispensatione decipit animas, quarum curam gerit, quia cùm desierit esse illarum prælatus, nullam in illis habet iurisdictionem,vnde non potest illas,nec absoluere,nec ligare.Poterant autem ante Concil. Lateran. Episcopi id dispensare, nunc potest solus Papa. Item, tempus electionis spectandum est, an tunc quis possideat plures Ecclesias curatas,nam non sufficeret post electionem illas dimittere. Item, vt

fiat litis contestatio,necesse est,vt oblato libello aduersario, & proposita actoris petitione reus neget in iudicio, vel confiteatur, quia contestari est, veluti simul testari,vnde requiritur, vt reus directè respondeat petitioni, quam facit actor in libello,*l.vnica,C.de lit.contest.& c.vn.inf.de lit.contest.*Item,in causis spiritualibus iuramentum tantum de veritate dicenda, & non de calumnia præstantur:& qui non vult illud præstare,si sit actor cadit à sua actione, si sit reus habetur pro confesso,sicut etiam accidit in eo qui non vult præstare iuramentum calumniæ.An cùm prælatus testificatur, debeat illud præstare, res est controuersa,vide *glos.in verbo,de veritate dicenda.* Item,nemo potest habere duas Ecclesias intitulatas:& quot modis accipiatur titulus, vide *glos. in verbo, intitulatam.* Item, videtur, quod Episcopi possint dispensare, vt Clerici inferiores habeant plures præbendas in diuersis Ecclesiis, dummodò non sint dignitates, vel beneficia curata, non enim reperitur id prohibitum. Item, qui habet plura beneficia,quorum vnum per se sufficeret, sine dispensatione, peccat mortaliter.

160 *Cap. LV.* In Genesi.

SI maior pars Capituli non conuenit, & si electio communiter non celebratur,vel si non præcedat collatio, electio non valet, sicut etiam si non admittatur ad eligendum ille, qui existebat in canonicatus possessione habendo stallum in choro,locum in Capitulo,legendo,& cantando, &c. vel si non vocentur illi,qui de consuetudine illius Ecclesiæ solent vocari.

Glos. Communis debet esse electio,hoc est,non singularis, nec clandestina, *hic,& c.quia propter,sup.eod.* Item, qui manet in quasi possessione eligendi pacifica,etiam si ius in veritate non haberet,non est excludendus ab electione.

161 *Cap. LVI.* Massana.

ELectio Episcopi facta per laicos,&canonicos, etiam si hoc habeat consuetudo,non valet.

Glos. Imo laici,qui hoc attentauerint,sunt excommunicandi,*c.si quis deinceps 16.q.7.*

162 *Cap. LVII.* Ecclesia vestra.

AD confirmationem electionis non sufficit, quòd fuerit facta à maiori parte Capituli,nisi etiam fuerit facta à saniori, & sic non semper statur maiori parti.Item,qui non vult interesse electioni, nihil valet deinde, si post factum scrutinium ipsius consensus accedat. Item,non est credendum,quòd Papa velit euertere vnico verbo, quod est excogitatum, & inuentum multis vigiliis.

Glos. In electione non statur semper maiori numero. Nam consideratur etiam auctoritas, & zelus eligentium: auctoritas noscitur ex dignitatibus, in quibus sunt, ex scientia, ex ætate, &c. Zelus,si sine vllo carnali affectu merita, solùm personæ respicientes eligant aliquem omnino dignum,& alia pars eligat aliquem,qui nonnullos patitur defectus. Item,qui noluit adesse electioni, si pœniteat, ante scrutinij publicationem, bene potest suum votum dare: si autem fuerit publicatum scrutinium, non potest.

163 *Cap.*

163 *Cap. LVIII.* Publicato.

Electores publicato scrutinio non possunt ampliùs variare, sed statim faciant collationem,& electionem celebrent; & si noluerint, per superiorem compellantur.

Glos. Licèt per solam publicationem scrutinij non dicatur quis electus,non possunt tamen electores variare,quia iam res non est integra: & quod semel placuit,amplius displicere non potest,*c.de illis,infr.de despon.impub. l.Pōponius, ff.de negot.gest.* & negotium electionis nimis protraheretur. Idem iuris est in postulatione: nam publicato scrutinio tenentur illam superiori porrigere, *cap.vlt.& penult.suprà de postulat.*

164 *Cap. LIX.* Si alicuius.

CAssata electione alicuius Prælati ob simoniam, etiam electo ignorante, non dispensat Episcopus pro ea vice, potest tamen dispensare in eo, qui liberè resignauit simplex beneficium,quod simoniacè,sed ignoranter recepit.

Glos. Qui ratam haberet simoniam ipso ignorante ob receptionem beneficij commissam, non debet dispensari.

165 *Cap. LX.* His, quibus.

ELectoribus,qui debent petere licentiam ad eligendum,currit tempus statutum à canone, si sint in mora postulandi licentiam.

Glosi. Ratio est, quia nemo debet ius suum negligere, vnde quamuis non possent hi eligere, debebant tamen petere licentiam, sicut ille, qui ob iustam causam non potest appellare, nisi hoc coram publicis personis fuerit protestatus, currit tempus appellationis.

IN SEXTO LIB. I.

DE ELECTIONE, & electi Potestate. Tit. VI.

166 *Cap. I.* Statuimus. *Innoc. III.*

SI quis in electione, prouisione, seu postulatione alicuius dignitatis,personatus,aut canonicatus,aliquid obiecerit, ac proinde fuerit ad Papam appellatum,tam appellans,& se defendens,quàm cæteri, quorum interest infra mensem à die obiectionis, per se, vel per Procuratores ad Sedem Apostolicam iter arripiant. Et si post aduentum vnius partis,altera pars intra viginti dies non compareat, procedatur in causa appellationis. Qui verò obiecerit contra formam electionis, & plenè non probauerit, condemnabitur ad expensas partis contrariæ; si obiecerit contra electi personam, & plenè non probauerit, erit per triennium suspensus à beneficiis Ecclesiastacis, ad quæ si temerè in illo triennio se ingesserit, erit ipso iure

iure perpetuo priuatus, sine vlla spe indulgentiæ, nisi fortè constaret, quod causa probabilis ipsum excusauit à calumnia.

Glos. Opponens contra personam eligentium, si plenè non probauerit, non tenetur his pœnis, sed tenetur ire Romam ad prosequendam suam appellationem. Qui opposuit, sed non appellauit non tenetur ire Romam; nam censetur cessisse iuri suo, & electionem admisisse. Si verò, qui appellauit, dolosè appellationem non prosequitur, qui solùm opposuit potest appellationem prosequi, facit *c. concertationi, de appell.* Item pars, quæ venit facto, vel incepto iam processu, puta receptis testibus, si petat libellum fieri, seu litis contestationem, non est audienda, ob illius enim contumaciam lis habetur iam pro contestata. Item, si postmodum Procuratori obiiciatur, quòd non habeat mandatum, non est cogendus ad partis petitionem probare mandatum, sed benè poterit Iudex, ne in vanum laboret, Procuratorem compellere ad exhibendum mandatum; vel dandam cautionem, *arg. c. 1. supra, de Procurator. & c. causam, de iudic.* Item, has pœnas suspensionis beneficij, &c. non incurrit ille, qui solùm appellat, sed qui appellat, & assumit onus probandi: quia licet ab appellatione recedere *c. ei qui, §. appellatione cessante, 2. q. 6.* Sed si ob talem appellationem pars aduersa fecerit aliquas expensas, tenetur ad illas, quia condemnatio expensarum non imponitur sicut pœna, sed tanquam interesse appellati. Item, hæ pœnæ suspensionis, &c. locum habent, non solùm in eo qui obiicit crimen, sed etiam in eo qui obiicit defectum electo. Et si plura quis obiecerit, sufficit ad euitandas has pœnas vnum probasse, quod per se sit sufficiens ad cassandam electionem, *cap. inter cætera, supra, de rescrip.* Item, obiiciens contra electum, & non probans, non suspenditur ab omnibus, sed solùm ab iis beneficiis, quæ habet in illa Ecclesia, in qua fit electio, ita expressè in *cap. si compromissarij, in fin. eod. hic in 6.*

167 *Cap. II.* In electionibus.

IN electione, postulatione, scrutinio, vota conditionalia, vt eligo talem, si talis eum eligit; vel alternatiua, vt eligo talem, vel talem, vel incerta; vt eligo quem talis eliget: sunt nulla, & tota potestas eligendi deuoluitur ad alios, qui purè elegerunt.

Glos. An collatio beneficij conditionalis valeat? Respondetur quòd si sit talis conditio, quæ insit de sui natura, v. gr. do tibi hoc beneficium, si vacat, vel si capax es, valet: secus non: sed vide *glos. in verbo, incerta*, vbi fusè de his conditionibus. Item, qui dat vota conditionalia, &c. in scrutinio, licèt non sit secuta electio, perdit pro ea vice eligendi potestatem, & deuoluitur ad eos, qui purè elegerunt; & in quem maior pars horum consenserit, erit electus.

168 *Cap. III.* Vbi periculum. *Greg. IX.*

AGitur de modo eligendi Pontificem, & confirmatur constitutio Alexandri III. & iubetur quod Cardinales præsentes in loco, vbi est mortuus Papa, teneantur expectare alios Cardinales per decem dies, quibus elapsis, siue venerint, siue non, ingrediantur conclaue in eodem Palatio Papæ demortui, cum singulis famulis, nisi patens necessitas aliquorum admittat duos.

Conclaui autem nullo intermedio pariete, seu alio velamine omnes in communi inhabitent, & ita vndique clausum sit, vt nullus intrare, vel inde recedere valeat. Cardinales autem nemo secretè alloquatur, nec illi vllum admittant, nisi fortè esset ab omnibus pro negotio electionis vocatus. Qui aliter eos alloquitur, vel scribit, vel nuncium mittit, est ipso iure excommunicatus. Item, si elapsis tribus diebus ab ingressu conclauis Pontificem non elegerint, illis detur vnum tantum ferculum, octo elapsis, solùm panis, vinum, & aqua per fenestram. Item, sede vacante Cardinales nihil pro se accipiant de camera, sed omnia reseruentur futuro Papæ; si secus fecerint, non recipiant proprios reditus, donec plenè restituant. Item, non tractent alia negotia nisi vrgentia, & de consensu omnium. Item, si quis Cardinalis noluit intrare, vel sine infirmitate est egressus, sine eo procedatur, nec rursus admittatur. Qui verò propter infirmitatem, eo absente adhuc procedatur; sed si voluerit redire admittatur, sicut etiam absens, qui post clausum conclaue venit. Item, hæc omnia fiant, etiam si Papa moriatur extra Vrbem in ciuitate illius regionis, dummodò non sit interdicta, vel in manifesta rebellione contra Ecclesiam; & hæc faciant obseruare Domini, & officiales ciuitatis præmisso iuramento coram clero, & populo: & si præmissa non obseruauerint, cuiuscumque sint status, &c. eo ipso sint excommunicati, & perpetuò sint infames, inhabiles ad dignitates, &c. feudis Ecclesiasticis priuati, & ciuitas sit interdicta, & priuata Episcopo. Item, Cardinales deponant omnem priuatum affectum, nec promittant, aut paciscantur; si autem promiserint, &c. omnia pacta, & promissiones, etiam iuramento firmatæ, sunt irritæ, ac nullæ, nec quisquam ex eorum transgressione notam vereatur fidei non seruatæ, sed potius laudem mereatur. Item; fideles quotidie orent pro electione, &c. fiant processiones, &c.

169 *Cap. IV.* Vt circa.

APpellantes contra electiones, postulationes, vel prouisiones, vel contra personas eligentium, aut electi, tenentur exprimere in instrumento publico, seu litteris super appellatione confectis, omnia; & singula, quæ obiiciunt contra formam, vel personam, & simul iurare; quod credunt ea esse vera, & se posse illa probare. Alioquin opponentes non poterunt, nec tempore appellationis interpositæ, vel postea obiicere aliqua in huiusmodi litteris non contenta, nisi forsan essent aliqua de nouo emersa, vel quæ licet antiqua, verisimiliter tamen constet, quod tempore appellationis potuerint ignorari; teneantur autem appellantes hanc ignorantiam per iuramentum probare. Item, statutum Innocentij IV. contra non probantes quæ obiiciunt, confirmatur.

Sup ca. 1. hoc eod. *Glos.* Indefinita secundùm logicos in materia necessaria æquipollet vniuersali, vt homo est animal, ergo omnis homo, &c. in materia contingenti non æquipollet; sed secundùm iuristas non est hoc semper verum. Nam si quis leget marmor indefinitè, non comprehenduntur statuæ marmoreæ, sed sola rudis materia, *l. quæsitum, §. illud fortasse, ff. de leg.* 3. si verò leget omne marmor, comprehenduntur, *l. heres meus*, §. 1. *ff. de leg.* 1. & sic de similibus. Vnde dicendum est, quòd si omnia particularia comprehensa sub vniuersali non sunt eiusdem rationis propter aliquod accidens, ex hominis operatione, puta

quia aliquod marmor est laboratum, aliud nō, vel aliqua lana tincta, alia non; tunc indefinita nō æquipollet vniuersali. Si verò omnia particularia sint eiusdem conditionis, licèt vnum sit perfectius alio ex natura, seu origine sua, puta, quia vnum marmor est melius alio; tunc indefinita affirmatiua, vel negatiua æquipollet vniuersali, *l. si pluribus, ff. de leg. 2. l. si ita, ff. de reb. dub.* In statutis autem indefinita non æquipollet vniuersali, quia sunt strictè intelligenda, *cap. in nostra, de iniur.* Item, in Romana curia quilibet Clericus de diœcesi admittitur ad dicendum contra electum Episcopum, contra electionem autem soli Canonici. Itē, iuramentum corporale dicitur, cùm quis tangit manu Euangelia, & iurat. & hoc iuramentum requirit hæc Decretalis. Si quis autem tangeret pede, vel cubito Euangelia, vel si iuraret, non tangendo, non sufficeret. An Episcopus teneatur tangere, vide *glos. in verbo, corporali.* Sed videtur nègatiuè respondendum. Item, si quis vno die appellaret, alio verò iuraret, non satisfaceret huic Decretali, etiam si se offerret paratum ad iurandum; nam in continenti requiritur iuramentum super oppositis in appellatione, & tabellio debet in instrumento fidem facere de iuramento, & illius qualitate. Item, satisfacit huic Decretali, qui aliqua ex oppositis sufficientia ad cassationem electionis probauit, licèt alia non probauerit. Item, ignorantia probatur per iuramentum proprium, hoc est, per iuramentum appellantis, vel ipsius procuratoris habentis ad hoc speciale mandatum; generale enim non sufficeret.

170 *Cap. V.* Auaritiæ.

ELectus, ante cōfirmationem non præsumat administrare in Ecclesia, etiam vt œconomus, vel Procurator, vel sub alio quæsito colore in spiritualibus, vel temporalibus, per se, vel per alium, in totum, vel in partem. Si secus faciat, eo ipso priuatur omni iure acquisito per electionem. Trid sess. 7 de Ref. c. 13.

Glos. Hæc Decretalis non intelligitur de Vltramontano concorditer electo, immediatè Papæ subiecto, hic enim ante confirmationem administrare potest, *c. nihil, supra eod.* Item, qui se ante confirmationem fecerit Procuratorem, vel œconomum, si non administrauerit, non incurrit hanc pœnam priuationis ipso facto.

Cap. VI. Quàm sit.

ELectores, quàm primùm possunt, præsentent electionem electo, & petant ipsius consensum: electus autem teneatur illum infra mensem à dicta præsentatione præstare, aliàs priuatur ipso facto iure acquisito, nisi forsan electus esset subditus, nec posset consentire sine licentia superioris; tunc enim quàm primùm debet illam petere, & si infra tempus pro absentia superioris moderandum non petierit, electores alium eligant. Item, electus tenetur infra tres menses post consensum petere confirmationem: si absque causa non fecerit, amittit ius.

Glos. Tempus datum electoribus ad præsentandam electionem electo, cùm non sit statutum à canone, est moderandum arbitrio boni viri: & si electores fuerint negligentes in præsentando, non nocent electo, & puniuntur vt infra, *cap. cupientes, §. cæterum eod.* Item, mensis datus electo ad consentiendum, non habebit semper triginta dies, sed quot sunt in illo mense, in quo præsentatur

electio; licèt alij contrarium ſentiant. Item, Religioſus electus tenetur petere licentiam à ſuo ſuperiore, & ſi non obtinuerit, adhuc poteſt conſentire.

171 *Cap. VII.* Perpetuo.

Tridēt. ſeſſ. 7. & 24. QVi in ſcrutinio eligit indignum, ſi electio non habet effectum, licèt peccet, non tamen priuatur poteſtate eligendi.

172 *Cap. VIII.* Nulli licere.

QVi eligunt, vel conſentiunt electioni, non poſſunt poſtea electo opponere contra electionem, niſi de nouo aliquid oriatur, vel neſciuerint præcedentes defectus: quam ignorantiam tenentur iuramento probare.

Gloſ. Vocatio abſentium non eſt de ſententia, & abſentes poſſunt opponere. Item, ignorantia eius, qui pendet à conſcientia alicuius, probatur per iuramentum eius.

173 *Cap. IX.* Si quando.

QVando pars maior duplo eligit vnum, & minor pars alterum, non poteſt minor opponere aliquid, quod extenuet vota maioris, vt quod minor pars ſit maioris auctoritatis, vel zeli, vel quod electus à minori ſit dignior; ſed bene poteſt opponere aliquid, quod votum maioris partis annullet.

Gloſ. Extenuare votum eſt, aliquid opponere voto, quod illud non annullet, ſed minoris reddat auctoritatis, v.g. dicere, quod electus à maiori parte ſit ſimplex canonicus, à minori ſit in dignitate conſtitutus, ſit magis litteratus, &c. Annullare verò votum eſt opponere id quod votum nullum reddat, v. g. dicere, quod electus ſit excommunicatus maiori, vel ab homine ſuſpenſus, vel his ſimilia, &c. Item, ſi aliquis ex eligentibus erat excommunicatus, ſi ſcienter cum eo communicarunt, non tenet electio, aliàs ſic, *c. ad probandum, de ſent. & re iudic.*

174 *Cap. X.* Quamuis. *Greg. III.*

CAuſæ electionum Epiſcoporum, & ſuperiorum computantur inter maiores ſpectantes ad Sedem Apoſtolicam: ſed, vt deuoluatur ad Sedem Apoſtolicam, debet fieri appellatio in ſcriptis, in quibus ponatur cauſa appellationis, quæ ſit legitima, & non friuola. Item, ſi appellans, antequam appellatio præſentetur Sedi Apoſtolicæ renunciat appellationi, Iudex à quo appellatum eſt, inquirat, an huiuſmodi renunciatio fuerit ex prauitate; & ſi eam intercesſiſſe reperiat, præfigat terminum, in quo renuncians cum omnibus actis ſe Apoſtolicæ Sedi præſentet.

Gloſ. Appellatio, ſiue iudicialis, ſiue extraiudicialis debet fieri in ſcriptis, niſi cùm à diffinitiua, & in continenti appellatur, tunc enim viua voce fieri poteſt, *l. 2. ff. de appellat.* Sed in caſu, de quo textus, ſemper debet fieri in ſcriptis, & exprimi cauſa. Item, re integra ſolus appellans poteſt renunciare appellationi, ſed re non integra, non poteſt, niſi altera pars conſentiat, dummodò appellans non vellet ſatisfacere aduerſario de ſuo intereſſe, tunc enim poſſet

etiam

etiam re non integra. Sed quando appellatio est præsentata Papæ, etiam si utraque pars consentiat, non potest ab ea recedi, *cap. ad hac, de postulat.* Item, renunciatio dicitur facta ex prauitate, si ex aliqua simoniaca datione, vel pactione, vel violentia, vel metu facta fuerit, de quo Iudex inquirere debet, vt in textu.

175 *Cap. XI.* Si fortè.

QVando quis opponit contra electum, vel postulatum ad aliquam dignitatem, euidentem defectum scientiæ, vel personæ, & alia impedimenta, prius inquiratur de defectu personæ, aut scientiæ; & si probentur tales defectus, electus declarabitur ineligibilis; si autem non probentur, obiiciens condemnabitur in expensis, & punietur, nec debebit admitti ad alias obiectiones probandas.

Glos. Hoc cap. intelligitur solùm de eo, qui opponit contra electum ad aliquam dignitatem, non ad simplex beneficium. Item, loquitur tex. solùm de eo, qui opponit euidentem, seu manifestum defectum scientiæ, seu personæ: qui enim opponeret defectum, sed non euidentem, & non probaret, posset adhuc admitti ad alios defectus probandos, vide *glos. in verbo, euidentem.* Item, vnusquisque præsumitur castus, sobrius, pacificus, &c. sed non litteratus, nisi id probetur per examen.

176 *Cap. XII.* Sciant.

QVi præsumpserit grauare personas Ecclesiasticas, vel earum consanguineos, vel Ecclesias, seu monasteria, vel ipsarum bona, per se, vel per alios, ex eo quòd noluerunt eligere illum, pro quo rogabantur, est ipso facto excommunicatus.

Glos. Vsque ad quem gradum dicantur consanguinei, vide infra in *glos. c. postremo, de appell.* Et quia hoc cap. est pœnale, non debet extendi ad affines. Item, hoc cap. non comprehendit illum, qui molestaret Patronum laicum, vel eius bona, ex eo, quia noluit præsentare eum, pro quo rogabatur; sed molestans patronum Ecclesiasticum comprehenderetur. Item, ab hac excommunicatione absoluere possunt Episcopi, quia non est reseruata Papæ.

177 *Cap. XIII.* Generali.

OCcupantes de nouo custodiam, regalia, vel guardiam alicuius Ecclesiæ, vel loci pij, & vsurpantes bona Ecclesiarum vacātium, & clerici, vel monachi hoc fieri procurantium, sunt ipso facto excommunicati. Item illi, qui vt debent non se opponunt talia facientibus, non possunt pro eo tempore de prouentibus Ecclesiæ participare. Item, qui ex fundatione beneficiorum, vel antiqua consuetudine, & approbata, sibi vendicant tale ius, non vsurpent per se, vel per ministros ea, quæ non pertinent ad reditus, seu fructus tempore vacationis, sed ipsorum custodiam habeant, & in bono statu conseruent.

Glos. Regalia sunt iura, quæ habet Rex, seu Princeps in aliquibus Ecclesiis, accipiendi nimirum fructus tempore vacationis. Item, Rex habens regalia potest cædere syluam cæduam, si tempore vacationis est tempus cædendi, aliàs non. Item, patronus laicus non habet custodiam Ecclesiæ vacantis, sed

patronus Ecclesiasticus habet, & potest colligere fructus, non sibi sed futuro successori. Sed si tempore fundationis patronus ecclesiasticus auctoritate superioris retinuit sibi ius in fructus, potest illos prætendere. Item; curans vacante Ecclesia non potest colligere fructus non maturos. Item, dicitur quis de nouo occupare, si citra annum quadragesimum id faciat. Item, fundans, & dotans Ecclesiam, potest de diœcesani consensu imponere illi onus, vt fructus tempore vacationis sint sui. Item, quando verbum masculinum, comprehendat etiam fœmininũ, vide *glos. in verbo, vniuers.* In Canone verbum masculinũ, comprehendit etiã fœminas, nisi eadem, vel alia constitutione excipiatur.

178 *Cap. XIV.* Licet canon.

Trid. sess. 7. de Ref. c. 3. ins.

NVllus ad regendam parochiam assumatur, nisi sit idoneus moribus, scientia, ætate. Prouisio de parochiali facta non habenti vigintiquinque annos, est nulla: & prouisus tenetur personaliter residere; potest tamen ordinarius dispensare super residentia ad tempus cum causa rationabili. Item, infra annum à tempore commissi regiminis ordinetur sacerdos, aliàs est ipsa Ecclesia priuatus.

Glos. Satis est, vt Parochus attingat xxv. annum, non sic in Episcopo, qui debet habere triginta completos. Item, post adeptam pacificam possessionem currit annus, vel à tempore, quo per ipsum stetit, non accipere possessionem. Item, iste canon non habet locum in aliis dignitatibus, vt in canonicatu, nec in parochialibus collegiatis, nam in illis valet, *cap. cùm in cunctis, eod.* Item, Episcopus non potest dispensare in ætate. Item, qui non est in aliquo ordine maiori, vel minori, non potest eligi in Parochum. Item, qui causa studij est dispensatus ab Episcopo, non tenetur vsque ad septennium promoueri, nisi ad ordinem subdiaconatus dumtaxat, ad quem sub hac pœna infra annum ordinari debet, *cap. cùm ex eo. infra eod.* Item, mora elapso anno, per aliquot dies purgari non potest. Item; nota quod compellitur quis ad ordines per subtractionem beneficij. Nam si beneficium habet certum ordinem annexum, (dũmodò quis post adeptum beneficium absque culpa sua non inciderit in aliquam irregularitatem) si sit parochiale, elapso anno, est illo ipso iure priuatus: si non sit parochiale, si monitus non vult promoueri, est illo priuandus, *cap. cùm in cunctis, §. inferiora, supra eod.* In episcopatu autem non requiritur monitio, sed sufficit negligentia electi per tempus à Canone determinatum, *cap. 1. dist. 100. circa finem.*

Trid. sess. 7. de Ref. cap. 12. & sess. 22. c. 4. & sess. 24. c. 13.

179 *Cap. XV.* Nemo.

PArochialis Ecclesia non potest commendari, nisi habenti legitimam ætatem, & sacerdoti, & cum euidenti Ecclesiæ vtilitate, & vna solùm, & per sex menses tantùm. Quicquid contra factum fuerit, est irritum.

Glos. Episcopus potest commendare Ecclesias suas, etiam iuris patronatus ad sex menses. Papa perpetuò. Item, mortuo commendatario non vacat Ecclesia: & si quis impetrat, vt vacantem per mortem, gratia est subreptitia, nisi addatur, quocũque alio modo vacet. Itẽ, Ecclesia Parochialis potest dari in titulum non sacerdoti, sed in commendam non potest. Item, commendatarius est custos, seu administrator, non Prælatus: vnde non facit fructus suos, quia non habet ius, nisi gubernandi se, & ministros, & reliquos debet conuertere

in

in vtilitatem Ecclesiæ: & hoc dicit *Hostien.in c.dudum,de electione*.Item,commendatarius si impetrat Ecclesiam,tenetur facere mentionem de commenda, & ad eam vocabitur patronus, & qui interesse habent. An possit post sex menses iterum ab ordinario commendari,vide *glos.in verbo,commendare*. Respondetur affirmatiuè,quando nimirum ita postulet vtilitas Ecclesiæ, vt interim à superiore commodiùs prouideatur.

180 *Cap. XVI.* Cupientes.

HÆc Decretalis erat valde vtilis suo tempore, antequam Papa electionem episcopatuum sibi reseruasset. Nam statuit,& confirmat tempora ad expeditionem Ecclesiarum vtilia, de quibus *cap.quàm sit,supra eod.* Et primò,determinat tempus datum electoribus ad præsentandam electionem electo, ad octo dies,nimirum,quod si octo dies distulerint eam præsentare,ex quo commodè potuerunt,non possint amplius electionem prosequi, & sint beneficiis suspensi per triennium; quo tempore si in illis se intruserint,sint iis perpetuò priuari. Secundò statuit,quòd omnes electi cathedralium, vel regularium Ecclesiarum,quorum confirmatio,vel ex immediata subiectione,vel ex appellatione,spectat ad Papam, à die consensus, vel à die habitæ notitiæ de sua electione, si ipsa non fuit debito tempore præsentata, personaliter iter arripiant Romam versus,cum actis,& munimentis ad suam causam prosequendam.Finito mense,siue iter arripuerint,siue non,habebunt tempus arbitrarium,intra quod commodè iuxta loci distantiam,&c. venire possint:quo elapso,adhuc illis concedatur tempus viginti dierum,intra quod tempus,si personaliter non venerint,iusto impedimento cessante, vel si iustum impedimentum habentes intra idem tempus id proponi non fecerint, vel propositum non probauerint intra quindecim dies ad hoc assignatos;vel si non miserint Procuratorem instructum,sunt ipso facto omni iure per electionem acquisito priuati.Itē,si venerint sine actis,& processibus,hanc pœnam patientur,quod pro ipsis producendis extra curiam nullam habebunt dilationem, nisi ex iusta causa. Deinde statuit de aduentu eligentiū,& iubet,quòd si electio fuit vna,& in concordia facta,duo ex eligentibus debent venire Romā sufficienter instructi infra idem tempus,expensis bonorum ad electum spectantiū,si sint discreta,secus expensis Capituli. Si autem plures electiones factæ fuerint, tunc pro qualibet parte mitti debent duæ personæ expensis electorum: vel si vnica fuit electio, & illi aliqui se opposuerunt,personæ pro parte electionis veniant expēsis electi,pro parte opponentium, eorundem expensis. Et si electus noluerit has expensas ministrare,dummodò non sit pauper,ipso facto cadat à iure acquisito per electionem.Similiter si opponentes noluerint suas expensas ministrare, priuantur,quo ad se à totali causæ prosecutione, & beneficiorum prouentibus, quæ habent in ipsa Ecclesia per triennium:dummodò paucitas opponentium, vel eligentium ipsos excusaret, tunc enim sufficeret mittere Procuratorem sufficienter instructum. Quæ dicta sunt de electionibus, intelliguntur etiam de postulatiouibus, excepto quod postulati non tenentur ad exhibendum consensum,& ministrandas expensas.

Glos. Nomine Ecclesiarū hîc non intelliguntur hospitalia:quādo enim canones loquuntur de hospitalibus,nomine Ecclesiarū illa non comprehendūt,

sed

ſed ſeparatim nominant,vt *cap.ſciant,&c cap.generali.ſupra eod.*Item,qui abſque iuſto impedimento venit poſt terminum in tex. aſſignatum, non poteſt deinde moram purgare , quia cùm hoc caput ſit latæ ſententiæ , ſtatim elapſo termino incurritur pœna.Item qui mittit Procuratorem elapſo termino,dicendo ſuam confirmationem non ſpectare ad Sedem Apoſtolicam ,vel appellationem non fuiſſe talem,quæ ad eandem Sedem deuolueret cauſam,eſt audiendus,quia de hoc non loquitur hoc Capitulum. Item , qui mittit nuncium , & nuncius fuerit impeditus,ſi hoc conſtet,mora ei non nocet; ſicut etiam ſi non poſſit habere infra dies aſſignatos Papam,vel Auditorem:tunc enim ſi ſemel, vel ad maiorem cautelam pluries proteſtetur per ſe non ſtetiſſe,quin non ageret,mora ei non nocet.Item , hæc Decretalis non habet locum in opponentibus,quando ſunt plures electi,ſed Decretalis,*c.ſtatuimus.ſupra.* Item, quando opponens eſt Epiſcopus ,non tenetur perſonaliter venire , ne ſuam derelinquat Eccleſiam. Item,ſi electus obiiciat opponenti, quod non venit tempore conſtituto in hac Decretali,& idem obiiciat opponens electo, prius diſcutiatur de iure opponentis,tanquam præiudiciali, *c.ſuam.ſupra, de ord. cog.* Item, in pœnalibus ſequentia non trahuntur ad præcedentia,nec è contra:ſi ſic pœna extenderetur. Item , proceſſus factus contra eligentes , non nocet electo ignoranti,ſed ſolùm nocet ſcienti, *c.cùm olim,ſupra, de re iud.*Item, Epiſcopus poſtulatus ad Eccleſiam ſic debet reſpondere,Nec conſentio,nec diſſentio,ſed in hoc me voluntati Domini Papæ ſubmitto.Item,poſtulatio facta in concordia,ſi ſuperior illam admittat,dicitur facere gratiam : ſi non admittat , dicitur facere iniuriam. Qui plura vult,videat Gloſſam ſuper hoc capitulum.

181 *Cap. XVII.* Fundamenta. *Nicol. III.*

NVllus Imperator,Rex,Princeps,Marchio,Dux,Comes,aut Baro, vel quicumque alterius notabilis præeminentiæ, potentiæ, vel dignitatis , nec eorum frater,filius, vel nepos, ad tempus ,vel in perpetuum eligatur in Vrbis ſenatorem, capitaneum, patritium , rectorem , ſeu quocumque alio nomine vocetur,ad Vrbis regimen,abſque licentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali; cæteri ſi verò eligantur tantùm ad annum, alioquin tam ipſi,quàm eligentes,& dantes auxilium,conſilium,fauorem,ſunt excommunicati excommunicatione reſeruata Papæ,& priuantur bonis feudalibus. Item, agitur in principio capituli de baptiſmo Conſtantini , & de donatione Vrbis facta Sedi Apoſtolicæ , & de morte Petri,& Pauli Romæ, & quòd Deus elegit Romam pro Sede Apoſtolica. vide.

182 *Cap. XXIII.* Quanquam.

QVando electores cathedralis Eccleſiæ, vel priuati ſunt ipſo iure poteſtate eligendi ob electionem ſcienter indigni , vel debent priuari per ſententiam ob non ſeruatam formam electionis præſcriptam à Concilio, electio deuoluitur ad Papam, non ad ſuperiorem immediatum:ſecus autem in inferioribus Eccleſiis, vel quando canonici cathedralis fuerunt ſolùm negligentes in eligendo,tunc enim deuoluitur poteſtas ad ſuperiorem immediatum, *c.ne pro defectu,ſupra,eod.*

183 *Cap.*

183 *Cap. XIX.* Is qui. *Bonif. VIII.*

APpellans de electione ad Sedem Apostolicam, si iurat, quod ea quæ in appellatione sunt posita, de ipsis, quæ deberent sufficere esse vera credebat, & se posse probare, non est audiendus, quia non iurat secundùm constitutionem Gregorij X. id est, omnia credere, & posse probare, sed indeterminatè, vel aliqua.

Glos. Idem in postulatione procedit.

184 *Cap. XX.* Qui contra.

QVi appellat contra certam personam ante electionem, ne eligatur, debet seruare constitutionem Gregorij X. ac si electione iam facta contingeret appellare.

Glos. Secus esset si contra incertam personam appellaretur, puta ne fiat electio, nisi canonica, vt obseruentur priuilegia Ecclesiæ in electione, ne eligatur excommunicatus, &c. idem dicendum in postulatione.

185 *Cap. XXI.* Sicut.

QVando electio fit per scrutinium, vel per compromissum, vnus, nomine omnium dicat, Ego eligo talem, licèt aliqui discrepent; aliter electio non valet.

Glos. Hæc Decret. non habet locum in canoniis, & beneficiis, sed solùm in electione Episcoporum & Prælatorum, ob quorum mortem dicantur Ecclesiæ viduatæ: in iis enim sufficit singularis electorum consensus. Item, ille vnus, qui dicit, eligo talem, vel debet esse, qui habet primam vocem, vel is, cui Capitulum commiserit, & si Capitulum nemini commiserit expressè, vnus ex Capitulo eligat vice Capituli, & satis est, quia ratihabitio, & taciturnitas mandato comparantur.

186 *Cap. XXII.* Statutum.

QVando Parochialis est collegiata, electus non tenetur ordinari sacerdos intra annum, quia *c. licet canon*, non extenditur ad istum casum, cùm sit pœnalis.

Glos. Vt aliqua Ecclesia sit collegiata, non sufficit, vt ibi sint plures Clerici inseruientes Ecclesiæ, &c. sed debent esse plures, vt collegium: nimirum debet esse rector, vt caput, & canonici, seu beneficiari, vt membra, &c. & de his Ecclesiis loquitur text. Item, si aliqua Ecclesia, quæ prius erat collegiata, desinat auctoritate superioris esse collegiata, non habet amplius locum hæc Decret.

187 *Cap. XXIII.* Si cui.

QVando compromissario datur hæc forma, vt facto scrutinio vocum, eligat illum, in quem plures consenserint respectu minorum partium, licèt maiorem totius Capituli partem non attingant: si ita eligat, electio est nulla, quia non seruatur forma Concilij.

Glos. Nota, ius eligendi prælatum est delegabile. Item, hæc Decr. habet locum in electione Prælatorum, non autem Canonicorum.

188 *Cap. XXIV.* Quorundam.

Trid. sess. 25. de Ref. 6.

Religiosi mendicantes etiam de licentia superiorum non consentiant in electionem, seu postulationem, &c. ad aliquam prælaturam extra suum ordinem in discordia de se facta: nec alij religiosi non mendicantes, præstent consensum electioni cuicumque de se factæ à minori parte numero.

189 *Cap. XXV.* Vt quis.

QVando fiunt plures electiones de vno, electus non potest ambas electiones prosequi, etiam si protestetur se altera contentum esse, sed vnam eligat, & si ista non habet effectum, non potest habere regressum ad aliam.

190 *Cap. XXVI.* Si electio.

QVando electio non habet effectum, quia electus non consensit, vel postea renunciat, vel moritur, vel propter occultum eius vitium irritatur, electores habent integrum tempus eligendi, ac si esset noua vacatio, dummodò non præcesserit fraus vel dolus.

Glos. An electus post consensum possit renunciare sine authoritate superioris? Res est controuersa: sed respondetur, renunciationem ante confirmationem valere quo ad electum, non autem quo ad superiorem, cùm ipsi non possit fieri præiudicium. Item, qui allegat fraudem, etiam probare tenetur, puta si diceret canonicos fraudulenter elegisse aliquem, quem sciebant electioni non consensurum, vt hac ratione haberent sex mensium tempus ad eligendum, tres nimirum pro prima electione, & tres alios à die dissensus electi in prima electione. Item, qui vna die fuerit impeditus de anno prosequendæ appellationis, & in alia parte anni fuerit semper diligens, habebit integrum annum ad prosequendam suam appellationem: sed si beneficio restitutionis ei subueniretur, habebit tantum tempus, quantum amisit, *leg. ab hostibus. ff. ex quib. caus. maior. in integr. restit.*

191 *Cap. XXVII.* Si religiosus *Bonifac. VIII.*

QVando religiosus consentit sine licentia superioris electioni de se factæ extra suum monasterium, consensus est nullus: & si præsumpsit consentire, electio ipso facto est nulla. Item, superior sine consensu fratrum potest dare licentiam.

192 *Cap. XXVIII.* Nullus religiosus.

AD Abbatiam, vel Prælaturam suæ, vel alterius religionis non potest eligi Abbas, nisi expresse professus. Ad Episcopalem verò dignitatem in Ecclesia sæculari, vel regulari potest eligi non professus.

Glos. Hoc caput extenditur ad quamlibet prælaturam. Item, ad prælaturam non sufficit tacita professio.

193 Cap.

193 *Cap. XXIX.* Cùm expediat.

CAp. *cùm dilectus*, in quo statuitur licitè in electione posse compromitti vt compromissarij secretè, & singillatim voluntatibus omnium requisitis eligant illum, in quem maior, & sanior pars Capituli consenserit, non est correctum per *c. quia propter.*

194 *Cap. XXX.* Cùm non deceat.

QVi secundùm *cap. cupientes*, in causa electionum veniunt ad Sedem Apostolicam, absentes recipiunt omnes fructus beneficiorum, exceptis quotidianis distributionibus.

Glos. Absentes pro vtilitate Ecclesiæ censentur præsentes, & faciunt fructus præbendarum suos, exceptis quotidianis distributionibus. Infirmi faciunt fructus suos, etiam quotidianas distributiones. Item, licèt de iure communi absentes non accipiant grossos præbendarum, tamen consuetudo vel statutum in contrarium valet. Item, cessante negocio, cessat priuilegium. An si esset statutum iuratum, ista Decretalis haberet locum? Respondeo negatiuè, quia iuramentum illud potest obseruari sine præiudicio animæ.

195 *Cap. XXXI.* Ab eo qui.

QVi opponunt notorium defectum in personam, vel scientiam electi non possunt ab eo discedere: & si non probauerint, debent omnino à causæ prosecutione excludi. Trid. Sess. 24 de Ref. c. 12.

196 *Cap. XXXII.* Ex eo quod.

CAnonicus impubes ante 14. annum si non vocetur ad electionem Episcopi, non potest dici contemptus, nec impugnare electionem, quia non admittitur ad suffragium dandum. Item, inter regulares qui non sunt professi interesse non debent cum professis in electione, sicut nec laici conuersi cum Clericis.

Glos. Hodie Canonici etiam puberes, non habent vocem, si non sunt in sacris. Item, si absentes non vocentur, electio valet, sed potest cassari per absentes. Item, ad electionem actiuam sufficit tacita professio, ad passiuam requiritur expressa. Item, valet hoc caput, etiam in electione inferiorum Episcopis. Item, loquitur de conuersis; non de professis fratribus. Item, potest præscribi, vt conuersi eligant.

196 *Cap. XXXIII.* Si postquam.

IN Ecclesia cathedrali, vel regulari, quando quis appellat canonicè ab electione ad Papam, si Ordinarius confirmat electionem & appellans non recedit ab appellatione, confirmatio est nulla. Item, si electus, qui Romam venit, antequam finiat negocium, sine licentia discedit, eius electio est nulla. Item, si electus est confirmatus, & appellatur, eodem modo eundum est Romam sicut in electione.

Glos. Quod statutum erat de cathedralium Ecclesiarum electione, *c. quãuis, sup. eod.* hîc etiam extenditur ad regulares Ecclesias, vt nimirum appellatio in

fcriptis facta, caufa probabili interpofita, deuolueret caufam ad Sedem Apoftolicam, &c. Item, quod hîc in tex. dicitur, electum, fi ante negotium confectum fine licentia Româ difcedat, electionem effe nullam, non intelligitur de eo, qui per 20. vel 30. milliaria animi recreandi caufa, vel fimili, tempore quo non impeditur proceffus, difcederet.

197 *Cap. XXXIV.* Cùm ex eo.

EPifcopi, & eis fuperiores poffunt difpenfare cum electis ad parochias, vt accepto fubdiaconatus ordine, infra annum per feptennium ftudeant, quibus elapfis, infra annum fiant facerdotes, nifi legitimè fuerint impediti; aliter funt priuati parochiis: eo tamen tempore prouideant de vicariis idoneis Ecclefiæ, affignata prouifione ex fructibus.

Glof. Solus Epifcopus beneficij poteft difpenfare, & non domicilij vel originis. Item, fi non ftudent, non prodeft difpenfatio. Item, non licet ftudentibus expenfis beneficiorum redire ad ftatum fæcularem. Item, Prælati Epifcopis inferiores poffunt difpenfare fuper refidentia, fed non in hoc cafu. Item, quo ad dandas dimifforias æquiparantur Epifcopi originis, domicilij, vel beneficij, fed non in hac difpenfatione. Item, cafus circa difpenfationem, vide ibi. Item, cum iis, qui non funt dociles, non eft difpenfandum. Item, debent ftudere in ftudio generali, non in villis. An in minoribus poffit quis eligi in parochialem Ecclefiam fine difpenfatione, & infra annum ordinari, res eft dubia. Sed refpondetur non poffe, quia vt habetur hîc in textu, infra annum ab accepta parochia debet fieri fubdiaconus.

198 *Cap. XXXV.* Commiffa.

NEmo priuatur parochiali Ecclefia ex eo, quia non eft ordinatus, nifi totus annus fuerit elapfus, & annus incipit poft regimen Ecclefiæ, vel pacificam poffeffionem, vel fi per ipfum ftetit, quod eam non accepit. Item, fi ex iufto impedimento ordinari non poteft, annus ei non currit: fed fi nullo obftante impedimento infra annum non eft ordinatus, & fic Ecclefia vacat, non poteft idem prouideri de eadem pro illa vice. Item, qui non animo retinendi illam Ecclefiam accipit, fed vt fructus illius anni lucretur, reftituat fructus, nifi animum mutet: & qui contulit Ecclefiam, non credens electum fore ordinandum, feruet Ecclefiam indemnem.

Glof. Qui ante ætatem eligitur ex difpenfatione, eft ordinandus eo ordine, quem patitur ætas. Item, qui bona intentione accepit Ecclefiam, fed ex caufa fuperuenienti non vult ordinari, non tenetur reftituere fructus. Item, quando beneficium eft proximè vacaturum, poteft conferri alteri, de confenfu Rectoris, fine renunciatione. Itē, intelligitur de parochiali non collegiata, *ca. ftatutum.* Item, ftipulatio pœnalis non committitur ante diem, etiam fi certum fit non poffe parere; circa poffeffionem pacificam aliqua dubia vide *glof. in verbo, pacificam.*

199 *Cap. XXXVI.* Si Abbatem.

ABbas exceptus, & immediatè Pæ fubiectus poteft eligi in Epifcopum, fed non poteft deferere monafterium fuum, fine licentia Papæ, vel

Legati

egati à latere, non verò aliorum legatorum, qui non possunt confirmare electionem.

Glos. Legatus de latere an possit extra prouinciam suam hanc licentiam tribuere, res est controuersa, videtur dicendum posse, dummodò legatio ipsius non fuerit finita. Item, Legatus de latere potest confirmare electiones omnium Prælatorum Episcopo inferiorum, non potest autem dare licentiam Episcopo postulato ad alium episcopatum, hoc enim speciale habent Episcopi, vt non possint eligi, sed solùm postulari.

200 *Cap. XXXVII.* Si compromissarius.

SI compromissarij non eligunt intra tempus statutum, electio deuoluitur ad superiorem: si eligunt indignum, eligendi potestas reuertitur ad compromittentes, nisi ipsi scientes habuerint talem electionem ratam; idem si electus non vult consentire. Item, compromissarius eligens indignum, & etiam Canonici si ratum habeant, suspenduntur à beneficiis Ecclesiasticis per triennium: non tamen intelligitur de Episcopo compromissario, quia de iure Episcopus non est suspensus, nisi de ipso fiat expressa mentio. Item, pœna priuationis fructuum intelligitur in electione Episcoporum, & prælatorum non inferiorum. Item, ista pœna priuationis intelligitur de beneficiis, quæ habent in illa Ecclesia quam offendunt, (sicut in casu illius, qui obiit in electione,) & non de aliis beneficiis.

201 *Cap. XXXVIII.* Procurator.

PRocurator ad appellandum contra electionem, debet in procuratorio habere expressa omnia, quæ obiicit, & speciale mandatum iurãdi in eorum animas, quorum est Procurator, quod expresse putent, obiecta esse vera, & quod possint probare.

202 *Cap. XXXIX.* Si confirmationem.

CAssata, & irrita confirmatione, ob defectum auctoritatis, vel ob iuris solemnitates non seruatas, non intelligitur cassata electio.

Glos. Principale non sequitur naturam accessorij, licèt accessorium sequatur naturam principalis, *l. accessorium, de reg. iur.*

203 *Cap. XL.* Quia sæpe.

QVi Sede vacante cathedralium, regularium, collegiatarum bona relicta, vel tempore vacationis collecta occupant, dissipant, consumunt, &c. sunt suspensi ab officiis, & beneficiis donec integrè restituant, non obstantibus cõsuetudinibus, Statutis etiam iuratis, & à Sede Apostolica confirmatis.

Glos. Lex tollens statutum, non tollit pacta, & priuilegia, nisi de his mentionem faciat. Item, qui Sede vacante dissipant bona Ecclesiæ, & sunt suspensi non solùm à beneficiis, quæ habent in illa Ecclesia, quorum bona dissipauerunt, sed etiam ab omnibus, quia in textu dicitur, ab officio, & beneficio: qui enim suspenditur ab officio, intelligitur suspensus ab omnibus beneficiis, *can. eos, dist. 81. c. ministratores, de Cler. excomm.*

204 *Cap. XLI.* Constitutio.

DEcretalis, *Vt circa*, qua præscribitur forma seruanda in appellatione ab opponentibus se electionibus, postulationibus, & prouisionibus habet locum, quando appellatur extra iudicium, non quando in iudicio.

Glos. In iudicio non est ita facile committere fraudes, sicut extra iudicium: ideo non est necessarium seruare formam illam rigorosam appellationis, quæ statuitur in *cap. vt circa*. In iudicio enim sufficit, si appellatur ab interlocutoria exprimere grauamen; si à diffinitiua, dicere se appellare ab iniqua sententia.

205 *Cap. XLII.* Is cui.

QVi habet plenam administrationem Ecclesiæ cathedralis à Sede Apostolica potest omnia, quæ sunt iurisdictionis, excepta alienatione bonorum immobilium, & non potest, quæ sunt ordinis, nisi fuerit Episcopus.

Glos. Potest facere dimissorias. Item, donare non potest, nisi sit consuetudo, & modica. Item, hæc administratio mortuo Papa non expirat.

206 *Cap. XLIII.* Indemnitatibus.

MOnialis non eligat, nisi agat annum XV. & sit professa tacitè, vel expresse: non eligatur in Abbatissam, nisi trigesimum annum compleuerit, & sit expresse professa.

Glos. Minor 30. annis eligi non potest, sed bene posset postulari, sicut in Episcopo accidit, *c. innotuit, eod.* Item, eligens sufficit quod sit tacitè professa, quod fit, cùm maior sciens, sumit habitum professorum infra annum, & triduo perseuerat, vel cùm stat in religione vltra annum. Et hoc est verum in religionibus non mendicantibus, *c. ad nostram, & cap. ex parte, de reg. c. constitutionem. infra eodem tit.* Item, fiat collatio numeri ad numerum tantum, non meriti ad meritum, nec zeli ad zelum. Item, per hanc constitutionem non prohibetur, quin moniales non possint electum, & benedictum denunciare, vel accusare, vt deponatur.

§. Sanè. Electa per scrutinium à duabus partibus monialium, debet statim præmisso diligenti examine, à superiore confirmari, nulla appellatione obstante, & benedici, si sit Abbatissa. Quando verò publicato scrutinio nulla fuerit à duabus partibus electa, poterunt moniales, antequam ad alios actus diuertant, ad illam accedere, quæ maiorem partem habebat: & si addito hoc accessu ad duas partes perueniat, est confirmanda. Si verò moniales noluerint ad illam accedere, vel si accedant, non perueniant cum aliis in illam consentientibus ad duas partes, tunc superior sine strepitu iudicij antequam illam confirmet, inquirat de obiectis, & interim poterit electa in spiritualibus, & temporalibus ministrare, ita tamen, vt nihil alienet, & nullam de nouo recipiat in monialem.

Glos. Electio facta à minori parte, vel à media monialium, etiam si alieni accedant, est nulla: & hoc in quacunque electione verum est, quia per accessum non potest ratificari, quod in suo principio fuit nullum.

§. Cæte

§. Cæterùm, & §. Porro. Si contra electam per compromissum, pars minor Monialium se opponat, huc confirmetur : si maior, non confirmetur, donec fuerit obiectis satisfa-um, interim tamen administret; si verò pars opponentium fuerit duplo ma-r, non administret; sed litis euentum expectet. Item, ab opponentibus, in ca-bus præmissis obseruetur constitutio *cap. vt vice*. Non tenentur tamen per-naliter venire Romam, sed mittant Procuratores.

Glos. Idem obseruandum est, si Abbatissa eligeretur per formam *cap. cùm ilectus*. Licèt enim sit mixta, magis accedit ad formam compromissi; & actus nixtus denominandus est ab actu simplici, quem magis intendit agens. Item, ioèt in multis casibus forma scrutinij, & compromissi æquiparentur, quos vi-le *in glos. in verbo, litis euentum*, tamen in hoc differunt, quòd electus per compromissum, licèt contra illum duplo maior pars opponat ; potest tamen, postquam obiectis satisfecit, confirmari, electis tamen per scrutinium à mino-ri parte non potest. Ratio est, quia in electum per compromissum videntur omnes tacitè consensisse, quando compromiserunt, non sic in scrutinio.

§. Postremò, & reliqui. Ponentes, vel nutrientes discordiam in electione Abbatissæ Monialium, sunt excommunicati. Item, hoc decretum valet in Monialibus regularibus, & in his quæ viuunt, vt canonici sæculares : quarum tamen statum per hoc non approbat, & non loquitur de electione virorum.

Glos. Decem sunt specialia in hac Decretali, circa electionem, quam vide in *glos. in verbo, an multis. & in additione.*

207 *Cap. XLIV.* Prouida. *Bonif. VIII.*

QVando quis in electione Episcopi, vel superiorum appellauit ad Papam, & deinde recessit ab appellatione simoniacè, sed procedit, confirmat, vel consecrat; tunc omnia prædicta sunt irrita, & ipse ordinarius est suspensus per annum integrum à confirmatione, & consecratione Episcoporum.

Glos. Per hoc tamen non vitiatur electio, sed petetur confirmatio de nouo : non debebit autem si erat consecratus, de nouo consecrari, quia quod dicitur in textu, consecrationem esse nullam, intelligitur, quo ad executionem tantùm.

208 *Cap. XLV.* Si eo tempore.

QVando Papa reseruat sibi electionem inhibens, electionem irritans, &c. quæ præcesserunt reseruationem, tenent, quæ sequuntur, non tenent.

Glos. An sola reseruatio absque inhibitione afficiat ignorantes, vide *glos. in verbo, prouisionem, & in additione*. Item, si reseruatio, & electio fuissent facta eadem die, si constaret de hora, & reseruatio esset posterior, electio teneret, secus non: si verò de hora non constaret, Papa debet determinare. Si verò Papa reseruasset, & contulisset beneficium, sine dubio prouisus à Papa præualeret.

209 *Cap. XLVI.* Si quis.

ABsens in casu electionis si legitimè impeditur, potest plures Procuratores constituere, sed insolidum tantùm, & tunc erit melior cōditio occupantis:

pantis: sed si simul concurrant, Capitulum, vel maior pars eligat vnum ex Procuratoribus,& si non concordant, qui primò nominatur in instrumento: & si nullus nominatur insolidum, nullus est admittendus, & illi imputetur. Item, constitutus Procurator non potest in scrutinio nominare vnam personam suo nomine,& alteram nomine domini sui, nisi dominus dedisset speciale mandatum de certa persona,& illam tantùm potest nominare. Item, absens, si nullus de Capitulo vult esse eius Procurator,& ipse non potest extraneum deputare sine consensu Capituli, non potest per litteras exprimere votum suum, quia non esset secretum.

Glos. Qui est impeditus, debet dare speciale mandatum Procuratori ad iurandum in animam suam, quod verè sit taliter, vel taliter impeditus. Item, plura, quæ potest, vel non potest facere Procurator, vide fuse in glos.

210 *Cap. XLVII.* Quoniam.

ELectus, quando adsunt competitores, vel opponentes, non confirmetur, nisi fiant publicè edicta, quod volentes opponere, veniant peremptorio termino assignato articuli, aliter confirmatio est irrita.

Glos. Iudex non debet esse festinus. Item, actus dicitur repentinus, qui fit sine citatione,& cognitione requisita.

CLEMENTIN. LIBER I.

DE ELECTIONE ELEctiq; potestate. Tit. III.

211 *Cap. I.* Cùm ratione.

RELIGIOSVS non eligatur in Abbatem, vel prælatum alterius religionis, vel habitus,& si contra fiat, electio est nulla; potest eligi in prælatum Ecclesiæ sæcularis, vel regularis.

Glos. Nec etiam Monialis alterius religionis potest eligi in Abbatissam, ex constitutione huius Capituli, quia masculinum comprehendit etiam fœmininum. Item, diuersitas coloris non facit diuersitatem habituum, si alioquin sub eodem viuant instituto: videmus enim aliquas religiones in vna Prouincia deferre habitum vnius coloris, in alia alium. Item, religiosus vnius ordinis, licèt non possit eligi in Abbatem monasterij alterius ordinis, potest tamen postulari ex causa.

212 *Cap. II.* Ne Romani.

COetus Romanorum circa electionem Romani Pontificis nihil potest innouare præter id, quod est in Bulla Gregorij X. & si quid aliud attentauerit, sit irritum. Item, officium Camerarij, & Pœnitentiariorum durat post mortem Papæ,& si quis horum moritur, potest cœtus Cardinalium alios subrogare ad tempus. Item, eligendus est Papa in districtu vbi moritur, id est, in diœcesi,& in particulari vbi audientia causarum manebat, nisi ante mortem Papa de transferenda curia ordinasset. Item, si Cardinales exiuerint de cõclaui

non creato Papa, executores constitutionis Gregorij X. illos compellant intrare,& sub pœna prosequi,&c. Item, Cardinales non possunt expelli ab electione Papæ prætextu excommunicationis,suspensionis,vel interdicti. Item, electi,vel alij,qui sunt adstricti venire,vel mittere ad Sedem Apostolicam,teneantur venire,vel mittere,dum vacat,ac si non vacaret.

213 *Cap. III.* Causam electionis.

CAusa electionis,postulationis,seu prouisionis,nō intelligitur deuoluta ad SedemApostolicā,nisi infra mensem,vel post mēsem,quàm citò cōmodè fieri potest. Item,fit appellatio interposita,in præsentia appellati,vel Procuratoris specialiter ad id electi,porrigēdo,vel legendo ex scriptura authentica libellū. Item,si appellatus,& Procurator nō inueniuntur,affigatur in domo,vbi consueuit habitare, vel si est remota,in Ecclesia cathedrali ciuitatis, vel diœcesis, vbi est beneficium; & semper publicetur in Ecclesia, vel beneficio, & detur copia appellato petenti. Item, si propter potentiam,vel metum appellanti,vel suorum,intimatio fieri non possit,publicetur solemniter in loco publico,& tunc intelligatur deuoluta ad Papam, aliter non, nec intimatio habet vim, Item, idem est seruandnm in aliis casibus, in quibus requiritur intimatio. Ses.14.c.20.

214 *Cap. IV.* Constitutionem vt circa.

COnstitutio,vt circa,non habet locum, quando quæ opponuntur,directè respiciunt ius Ecclesiæ,vel opponentis personæ,sed quando per competitorem, vel oppositorem opponuntur defectus,vel crimina in formam, vel personas: & in hoc casu si omittit specificationem circumstantiarum,non est ampliùs audiendus,etiamsi sciret de nouo illas accepisse. Itē,si aliquis alius habet interesse proprium contra appellatum, potest illud prosequi, sed non debet admitti pro interesse communi contra appellatum, non seruata forma circa eosdem articulos,licèt possit postulanti assistere. Item, appellans quando potest agere per viam simplicis querelæ,vide ibi. Item, omissio formæ Decretalis, licèt repellat appellantes, tamen non infirmat probationem factam super his per confessionem aduersarij.

215 *Cap. V.* In plerisque.

NVllus sine speciali facultate Papæ potest prouidere Ecclesiæ sibi subiectæ de pastore,quæ clero caret,& populo Christiano. Item, nullus religiosus licentietur à superiore ad similem episcopatum: & si licentiatus consenserit, & se in Episcopum fecerit consecrari, non recipiatur in episcopali honore, & in pœnam maneat subditus in sua religione, nec ascendat ad aliquem gradum,vel dignitatem eiusdem religionis. Item, nihil coarctat, vel limitat circa prouisionem aliarum Ecclesiarum, id est, habentium clerum & populum,cathedralium,vel non cathedralium. Ses.14.c.2.

Glos. In episcopis opprobriosa est mendicitas,& Episcopus debet habere facultates,sine quibus spiritualia diu esse non possunt. An si Ecclesia habeat clerum tantùm, prohibeatur quis eligi in Episcopum illius, in hoc cap. videtur non,quia dicit,careat clero,& subditis, ergo vtroque. Sed videtur affirmatiuè

respondendum,quia idem est,ac si diceret,non eligatur in Ecclesiam,nisi habeat clerum & subditos.

216 *Cap.* *VI.* Quod circa.

DEclarat *cap. quorundam, in 6.* quod est constitutio Bonifacij I. quando dicitur in constitutione, quòd electio facta de religioso pro dignitate, est facienda ab omnibus: & explicat, vt intelligatur ab omnibus de facto, & non ex fictione iuris,v.g.quia,qui non consenserunt,sunt excommunicati.

217 *Cap.* *VII.* Statutum.

CAp. *quia sæpe, in 6.*quòd bona sedis vacantis non occupentur,extenditur ad emolumenta,quæ proueniunt ex iurisdictione,& sigillo curiæ Ecclesiasticæ vel sæcularis, & ad omnia quæ spectarent ad Prælatum Sede non vacante; nec obstat consuetudo contraria: deductis tamen rationabilibus expensis. Item, hæc constitutio non loquitur de personis singularibus, ad quas deuoluitur iurisdictio,cum emolumentis ratione dignitatis, quam habent Sede vacante, de consuetudine, priuilegio,vel iure speciali.

218 *Cap.* *VIII.* Cum concessa.

COncessio licentiæ generalis datæ religioso à suo Superiore, vt possit consentire electioni,vel prouisioni, si quam de ipso fieri contigerit,non valet.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE ELECTIONE, electíque potestate. Tit. I.

219 *Cap.* *I.* Cùm ad onus.

ELecti, qui Romam venire, vel mittere tenentur, si personaliter se præsentarunt,& fecerunt quod de iure debebant,si deinde Sede vacante alibi morentur, nullum eis fit præiudicium.

Glos. Hoc etiam intelligitur de prouisis: Sede vacante dicitur esse Sedes Apostolica,vbi mortuus est Papa.

220 *Cap.* *II.* Suscepti.

QVando est consuetudo, priuilegium, vel statutum in aliqua Ecclesia, vt beneficio vacante debeantur fructus alicui,puta fabricæ,vel personæ habenti annalia per aliquod tempus:si consueuerunt taxari decimæ, accipiant illas decimas solùm,& nouus beneficiarius reliquum, vel vice versa cuius rei optio datur annalium collectori: & si infra decem dies non elegerint, optio defertur ad beneficiatum, si non consueuit,diuidantur fructus per dimidiam partem,& si aliquis non est contentus,qui acquiescit,accipiat totum cum onere expensarum. Qui verò prædictis non fuerit contentus, sed voluerit vltra debi

debitam sibi partem accipere, si infra mensem non restituerit, si est Superior, aut Episcopus, ipso facto à Pontificalibus, & ingressu Ecclesiæ est suspensus: si Capitulum, Vniuersitas, vel Collegium, eo ipso interdicto, donec plenè satisfaciat, subiacet: si sit particularis persona, excommunicationis sententiam Papæ reseruatam, ipso facto incurrit.

EXTRAVAG. COMMVN.
DE ELECTIONE. Tit. I.

221 *Cap. I.* Iniunctæ. *Bonif. VIII.*

EPiscopi, & alij Prælati superiores. Item, Abbates, Priores, & exercentes regimina monasteriorum, qui à Sede Apostolica promouentur, confirmantur, consecrantur, benedicuntur, non præsumant ire ad Ecclesias, & administrare bona Ecclesiastica, sine litteris Apostolicis: si secus præsumpserint, quicquid actum fuerit, interim est irritum, & non possunt percipere fructus: capitulares verò ipsos recipientes, vel eis obedientes sine prædictis litteris, sunt suspensi à suis beneficiis. Idem dicendum est de Episcopis, & aliis Prælatis, qui non præstant solitum iuramentum fidelitatis, & obedientiæ. Idem de his, qui accepto pallio, sine litteris discedunt. Item, Clerici sine litteris ordinariis non sunt admittendi ad ordinem, vel vsum, nec Monachi.

222 *Cap. II.* Si Religiosus. *Benedictus II.*

REligiosus electus si ipse, vel electores intra certum tempus, non obtineat licentiam consentiendi, perdit ius, & electores possunt alium eligere, & est ipso facto electus priuatus omni iure, quod sibi ex tali electione cõpetebat.

223 *Cap. III.* Sancta.

IN quatuor Patriarchalibus, scilicet Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Hierosolymitana Ecclesiis, quamdiu sunt sub potestate infidelium, non procedatur ad electionem inconsulto Papa: aliàs irrita est electio.

224 *Cap. IV.* Ex debito.

EPiscopales, & superiores sedes, monasteria, & regulares Ecclesiæ, prioratus, officia, administrationes, dignitates, personatus, præbendæ, aliaque Ecclesiastica beneficia cum cura, vel sine cura, in Romana curia vacantia, sunt reseruata Sedi Apostolicæ. Hoc autem intelligitur, siue prædicta beneficia vacauerint per mortem, siue per depositionem, priuationem, electionum cassationem, postulationum repulsionem, renunciationẽ, prouisionem, translationem, siue quocumque alio modo. Item, Ecclesiæ, monasteria, beneficiaque Cardinalium, etiamsi alibi moriantur, intelliguntur apud curiam vacare. Idem procedit in dignitatibus, siue beneficiis officialium Papæ, puta Vicecancellarij, Camerarij, Notariorum Auditoris contradictarum, correctorum, scriptorum, litterarum, ac pœnitentiariorum, abbreuiatorum, cappellanorum, commensalium, & similium, si decedant extra curiam, in aliqua legatione,

vel negotio Sedis Apostolicæ. Nomine autem *beneficiorum* non comprehenduntur pensiones, illæ enim liberè reuerti debent iis, ad quos earum dispositio pertinet, nisi vel canonicum impedimentum obstiterit, vel aliter Papa disposuerit.

DECRETALIVM LIBER I.
DE TRANSLATIONE Episcopi. Tit. VII.

225 *Cap. I.* Cùm ex illo. *Innoc. III.*

PATRIARCHA non potest transferre Archiepiscopum ad Episcopatum, sub pœna suspensionis ab Episcoporum confirmatione, solus enim Papa potest.

Gloss. Nota quòd Archiepiscopus potest suos suffraganeos confirmare. Item, licèt non sit consecratus, potest tamen mandare suffraganeis suis, vt electum consecrent. Item, quæ solus Papa facere potest, his versibus comprehenduntur.

Restituit Papa solus, deponit & ipse.
Diuidit, ac vnit, eximit atque probat.
Articulos soluit, Synodúmque facit generalem.
Transfert, & mutat, appellat nullus ab illo.

226 *Cap. II.* Inter corporalia.

TRanslatio, depositio, cassatio ab Episcopatu, spectant ad solum Papam de iure diuino potiùs quàm canonico. Idem dicendum est de electo, & confirmato, licèt non fuerit consecratus: non potest enim deiici ab Ecclesia per metropolitanum, nisi in casu quo post sex menses, à die confirmationis, sua negligentia non fuerit consecratus: tunc enim deiici potest à metropolitano, non tamen ad aliam Ecclesiam transferri, quia illud est concessum à Papa, Archiepiscopis, hoc verò non. Qui contrà faciunt, suspenduntur à consecratione, & confirmatione Pontificum: Episcopi ab executione pontificalium; deinde, quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccarunt, datur eis venia.

Gloss. Ecclesia quæ habet Episcopum inutilem, dicitur viduata. Item, pœna non debet trahi ad gratiam. Item, quod non est expressum, aliquando intelligitur prohibitum.

227 *Cap. III.* Quanto.

PApa solus, qui vicem veri Dei gerit in terris, potest auctoritate diuina transferre Episcopum ab Ecclesia ad Ecclesiam; vnde si Episcopus auctoritate propria se transferr, vtraque est priuatus. Item, Canonici, qui illum recipiunt, priuantur electione pro illa vice.

228 *Cap.*

228 *Cap. IV.* Licet.

DIcit idem, quod suprà: & addit, quòd Episcopus, cui indulgetur, vt possit transire ad maiorem dignitatem, non potest transire ad æqualem. Item, postulatio eadem diligentia est examinanda, sicut electio, an sit contra canones.

Glos. Faciliùs dispensatur cum aliquo, vt ad maiorem dignitatem transeat, quàm ad æqualem, vel minorem: quia ibi maior vtilitas, & gradatim conferri debent honores.

DECRETALIVM LIB. I.

DE AVCTORITATE, & vsu pallij. Tit. VIII.

229 *Cap. I.* Cùm super. *Clem. III.*

ARchiepiscopvs potest vti pallio intra quamlibet Ecclesiam prouinciæ sibi commissæ, non tamen extra Ecclesiam: vnde in processione extra Ecclesiam illo vti non posset.

230 *Cap. II.* Ad hoc.

ARchiepiscopus non potest alteri Archiepiscopo pallium commodare, quia pallium personam non transit, & cum eodem debet sepeliri.

Glos. Nemo potest vti pallio extra prouinciam sine licentia illius, cuius est parochia, etiamsi priuilegium habeat. Item, quæ inhærent personis, cum personis extinguuntur. Item, ornamenta & annuli prohibentur cum cadaueribus Presbyterorum sepeliri, ne effodiantur.

231 *Cap. III.* Nisi specialis. *Innoc. III.*

PLenitudo potestatis, & nomen Archiepiscopi in susceptione pallij sumuntur. Item, Cardinalis legatus non potest dare licentiam Episcopis transeundi ad alias Ecclesias. Item, Papa debet tueri potiùs dignitatem sedis Apostolicæ, quàm priuatam alicuius.

232 *Cap. IV.* Ad honorem.

ROmanus Pontifex solus vtitur pallio, semper & vbique, quia habet plenitudinem potestatis; alij non, nisi in Ecclesia, in qua habent iurisdictionem Ecclesiasticam, & certis diebus.

Glos. Isti dies sunt expressi in priuilegiis illius Ecclesiæ. Regulariter autem sunt Natiuitas Domini, festum sancti Ioannis, & sancti Stephani, Circumcisio, Epiphania, dies Palmarum, cœna Domini, sabbathum sanctum, tres dies Resurrectionis, Pentecostes, Festum sancti Ioannis Baptistæ, & omnium Apostolorum, tres festiuitates beatæ Mariæ, commemoratio omnium Sanctorum, dedicatio Ecclesiæ, & festiuitates illius principales, dies ordinationis

Clericorum, vel consecrationis Episcopi, anniuersarium consecrationis Archiepiscopi, &c.

233 *Cap. V.* Ex tuarum.

COnsuetudo non potest facere, vt extra suam diœcesim, quis vtatur pallio, nisi de licentia Papæ, & de consensu ordinariorum.

Glos. Pallium pro parte, est beneficium personale, quia cum persona sepelitur; partim est locale, quia non transfertur cum persona ad aliũ episcopatum.

234 *Cap. VI.* Cùm sis. *Honor. III.*

ARchiepiscopus vbique in sua diœcesi solemniter celebrans, potest vti pallio.

235 *Cap. VII.* Quia nos.

LIcitum est Archiepiscopo celebrare sine pallio, & sandaliis, exceptis diebus priuilegiatis.

EXTRAV. COMM. LIB. I.

DE AVCTORITATE, & vsu pallij.

Cap. Malitiis.

TRADITIO pallij non impeditur ob crimen obiectum, vel defectum, nisi obiiciens præstet iuramentum de obiecto, ad pœnam talionis, intra duos menses probando.

DECRETALIVM LIBER I.

DE RENVNCIATIONE. Tit. IX.

236 *Cap. I.* Litteras.

EPISCOPVS licèt sit senex, & se insufficientem consideret, si tamen est vtilis Ecclesiæ, non datur ei licentia cedendi Ecclesiam personæ incognitæ; satiùs enim est sub vmbra sui nominis gubernari.

237 *Cap. II.* Cùm inter.

QVi renunciat beneficio, iurando non repetiturum, si deinde auctoritate Papæ eligitur à maiori parte, potest beneficium retinere, quia iuramentum non impedit.

Glos.

Glof. Iuramentum non extenditur ad prohibita iurari. Item, ius femel nissum non renafcitur; ideo auctoritate Apoftolica fuit electus. Item, iuuit non repetere, fed non iurauit non recipere, fi eligatur. Item, iuraentum non extenditur ad non cogitata. Item, agebatur nouo iure poft iumentum.

38 *Cap. III.* Ex tranfmiffo.

QVi renunciauit fuo beneficio, vel iuri faltem tacitè, repetendo, quæ Ecclefiæ contulerat, non poteft illud repetere, poffunt tamen illum Canoici recipere, non tanquam vnum de Ecclefia, fed tanquam de nouo.

Glof. Actio femel extincta nunquam reuiuifcit.

39 *Cap. IV.* Admonet.

BEneficiatus non poteft renunciare beneficio, fine licentia fui Epifcopi. *Glof.* Si admoniti non redeunt, funt excommunicandi, poffunt taen tranfire ad religionem. Item, fi Clericus eligatur ad aliam Ecclefiam, ebet petere licentiam à fuo Epifcopo: & fi ille malitiosè denegaret, compelretur per fuperiorem.

40 *Cap. V.* Super hoc. *Clem. III.*

PEtenti beneficium, fuper quo fuit canonicè inftitutus, exceptio de fpontanea abiuratione, etiam non affignando caufam renunciationis, eft adittenda, & teftes recipiendi circa fpontaneam renunciationem, & Iudex poft inquirere caufam renunciationis: licèt non teneatur: quam fi inuenerit obabilem, imponat filentium, nifi actor replicet. Item, qui negat fe fponneè renunciaffe, licèt videatur negatiuam afferere, ac proinde non poffe am probare, tamen inuoluit affirmatiuam, ideo illius probationes adittendæ.

Glof. Renunciatio facta per vim non tenet, per metum tenet, fed datur i actio prætoria, quia coacta voluntas, eft voluntas. Item, non folùm nuerus, fed etiam teftium dignitas eft confideranda.

41 *Cap. VI.* In præfentia.

QVando quis fponte renunciat electioni de fe factæ, non eft ampliùs audiendus fuper eadem electione.

Glof. Nota, Iudex non femper ex vna probatione, fed ex variis, quæ in is præfentia fiunt, debet deliberare: & femper præfumitur pro fententia, m in contrarium aliud non conftat. Item, litteris Epifcoporum credi- in præiudicium alterius. Item, victor non tenetur probare caufam fentiæ.

42 *Cap. VII.* Sanè. *Cæleftin. III.*

LIcèt qui reftituit inftrumenta fui iuris, renunciet iuri fuo, quod fibi ex litteris competebat, poteft tamen, qui eft deceptus, implorare officium Iudi-, quando deficit actio: fed in cafu textus reftituendo litteras, non renunuit facto legati fedis Apoftolicæ, id eft, inftitutioni, ideo fuit auditus.

243 *Cap. VIII.* Quod in dubiis. *Innoc. III.*

QVando quis renunciat beneficium Ecclesiasticum in manu laici,& à laico iterum accipit illud,renunciatio fuit nulla, ipse tamen est priuandus beneficio.

Glos. Et laici excommunicandi,& clericus ineligibilis fit.

244 *Cap. IX.* Ad supplicationem.

PApa solet concedere Episcopis,vt cedant Ecclesiis, quando adest periculum mortis,vel aëris intemperies,vel ob inimicitiam.

Glos. Clerici qui consentiunt electioni de se factæ per sæcularis potestatis abusum,ineligibiles efficiuntur, *c. quisquis,supra de elect.* non tamen sunt ipso iure Clerici suspensi,& laici excommunicati, sed laici sunt excommunicandi, & Clerici qui recipiunt beneficia,suspendendi.

245 *Cap. X* Nisi cùm pridem.

POnuntur sex causæ, ob quas Episcopus cedendi licentiam potest postulare:Conscientia criminis,debilitas corporis,defectus scientiæ, malitia plebis,graue scandalum,irregularitas personæ. Non sufficit autem quælibet conscientia criminis,sed illius dumtaxat,propter quod etiam per acta pœnitentiæ, exequutio officij impeditur.Nec sufficit quæcunque debilitas corporis,sed illa solùm quæ impotentem reddit ad officium pastorale. Defectus quoque scientiæ debet esse talis, vt nesciat Ecclesiam salubriter regere : alioquin imperfectum scientiæ potest supplere perfectum charitatis. Malitia plebis non sufficit quæcunque, sed solùm illa per quam non solùm non obediunt, verùm irreuocabiliter contradicunt. Scandalum etiam non quodcumque sufficit,sed debet esse graue,& quod aliter sedari non possit, nisi petendo cessionem. Denique non propter quamlibet irregularitatem personæ debet cedendi licentia dari,vtpote si de legitimo matrimonio non sit natus: quia cum eo, qui laudabiliter suum officium impleuit, iniuncta pœnitentia dispensari debet.Irregularitas verò,ob quam contraxit bigamiam,est sufficiens causa petendi licentiam, cùm dicat Apostolus, *Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum.*Item, non sufficiunt ad cedendum angustiæ laboris, vel incursus persecutionis:& qui dicit quod spiritu Dei agitur ad relinquendam Ecclesiam, errat:quia agit contra spiritum Dei,& sic non agitur à Deo. sicut etiam qui dicit se inspirari à Deo ob parentem causam;immo charitas est, persistere in episcopatu,etiam si pauci proficiant. Quare facilius dispensatur cum monacho, vt fiat Episcopus,quàm cum Episcopo,vt fiat monachus.

Glos. Istæ sex causæ, propter quas Episcopus potest petere licentiam cedendi,enumeratæ in capitulo,memoriæ causa comprehẽduntur his versiculis.

Debilis,ignarus,malè conscius,irregularis,
Quem mala plebs odit,dans scandala,cedere possit.

Item,an Episcopus possit aliquando cedere sine licentia Papæ,vide *glos.in verbo,sed dumtaxat.*Item, pro criminibus, quæ per acta pœnitentiæ impediunt exequutionem ordinis, aut beneficij retentionem, tenetur Episcopus petere licentiam cedendi,pro aliis verò non.

246 Cap.

246 *Cap. XI.* Post translationem.

EPiscopus si fiat monachus, non potest amplius in Episcopum eligi, nisi in his casibus: nimirum quando cessit propter magnam persecutionem; secundò, propter inualetudinem corporis, cum auctoritate tamen Papæ: tertiò, si cessit propter ignorantiam, sed in monasterio deinde didicit: tunc enim potest iterum reassumi: quartò, si propter simoniam parentum, ipso inscio, fiat Episcopus, mox regularis potest reassumi ad alium Episcopatum. Concilium autem Constantinopolitanum, vnum ex quatuor principalibus, dum decernit Episcopum monachum factum, non posse reassumi ad Episcopatum, intelligitur quando Episcopus propter aliquod crimen ad vitam monasticam descendit.

Glos. Cum simonia scienter contracta solus Papa dispensare potest, sed cum simonia commissa ignorante illo, cui acquisitum est beneficium, possunt Episcopi dispensare, post liberam resignationem talis beneficij. Imò si resignauit sponte, vel beneficium, vel dignitatem, potest ad illud reassumi. Si verò iudicialiter ipsius electio, tanquam simoniaca fuerit reprobata, non possunt pro illa vice dispensare, aliàs sic. *cap. si alicuius, supra, de elect.*

247 *Cap. XII.* Quidam.

PEtentes licentiam cedendi, ea obtenta sunt compellendi ad cedendum.

248 *Cap. XIII.* Veniens. *Honor. III.*

QVi habens litteras Apostolicas, v. gr. contra Capitulum, committit se gratiæ Capituli, vel aduersarij, non dicitur renunciasse iuri suo sibi competenti ex litteris, secus si renunciasset litteris impetratis.

Glos. Nota, quòd cùm aliquis statuit terminum suæ appellationis, vtraque pars appellationis causam prosequi debet, per sufficientem Procuratorem ad totam causam. Item, Iudex post terminum peremptorium non debet statim procedere. Item, per litteras exequutorias acquiritur tantùm ius, vt impetrans possit implorare officium exequutorium ad exequendas litteras Apostolicas.

249 *Cap. XIV.* Lectæ coram.

PRælatus qui eximit subditos à sui obedientia, non propterea intelligitur renunciare prælaturæ, nisi illam verè resignauerit.

Glos. Voluntas resignandi non sufficit vbi opus est facto. Item, re integra licitum est pœnitere.

250 *Cap. XV.* Dilecti filij. *Gregor. IX.*

AAbas exemptus, id est, immediatè pertinens ad Romanum Pontificem, non potest renunciare sine licentia Papæ: & si renunciauerit etiam sequuta resignatione in manu alicuius Prælati, renunciatio, & resignatio sunt nullæ.

Glos. Resignatio debet fieri in manibus illius, ad quem pertinet confirmatio.

tio. Item, qui non ita renunciauit, ſed in manu alterius, licèt renunciatio non teneat, compelletur tamen deinde cedere in manu ſui Prælati.

IN SEXTO LIBER I.

DE RENVNCIATIONE. Tit. VII.

251 *Cap. I.* Quoniam. *Bonifac. VIII.*

ROMANVS Pontifex poteſt Pontificatum renunciare, vt fecit Cœleſtinus, præſertim cùm ſe videt impotentem ad regimen.

Gloſ. Licèt renunciatio debeat fieri in manibus ſuperioris, Papa tamen eùm illum non habeat, non debet ita renunciare. Item, ſi renunciaret, vacaret Papatus, & Cardinales eligerent alium. Item, Papa inſufficiens non poſſet deponi, ſed hæreticus poſſet, *cap. ſi Papa, diſtin.* 40. Item, ſuperior poteſt cogere volentem reſignare, vt reſideat, niſi adſit iuſta cauſa reſignandi.

252 *Cap. II.* Si te præbendam.

Hodie Cōcil. Trid Seſſ. 24. de Ref ca 19. omnino ſuſtulit has expectatiuas ad primò vacaturas.

QVi auctoritate Apoſtolica expectat in aliqua Eccleſia dignitatem, vel præbendam primò vacaturam, & aliquis in fraudem, ne expectans conſequatur pinguiorem præbendam veriſimiliter in proximo vacaturam, renunciat ſuæ præbendæ tenui; expectans, relicta tenui renunciata, poteſt expectare pinguiorem primò vacaturam. Item, qui renunciauit tenui, ſi conſequatur pinguiorem, carebit vtraque, quia intelligitur fraus eo ipſo probata.

Gloſ. Quod hic dicitur de vacatione per renunciationem, intelligi etiam debet de quacunque vacatione fraudulenta, puta ſi occideretur, vel deponeretur habens tenuem præbendam, vt præcluderetur expectanti via ad pinguem. Item, dolus probatur ex perſpicuis coniecturis. Item, ſi expectans vult ſcienter tenuem, non dicitur illi facta fraus.

CLEMENT. LIB. I.

DE RENVNCIATIONE. Tit. IV.

253 *Cap.* Cùm illuſio.

REnunciatio dignitatis, vel beneficij, poteſt fieri per Procuratorem ad hoc conſtitutum: & ſi Procurator reuocatur antequam renunciet, ſi ipſe Procurator, vel ſuperior, apud quem renunciatio fit, ignorant reuocationem, renunciatio tenet: ſi aliquis horum ſciebat, non tenet, ſicut etiam, ſi per ipſos, vel per alios fuit malitioſe impeditum, ne alter eorum renunciationem ſciret.

DECRETALIVM LIBER I.

DE SVPPLENDA NEGLIG. Prælatorum. Tit. X.

254 *Cap.I.* Statuimus. *Alexan.III.*

ABBATES confirmati, si diœcesanus tertiò admonitus, nolit eos benedicere, possunt benedicere suos monachos, & alia sui officij exercere, donec Episcopus non recuset eos benedicere.

Glos. Nota quòd in odium Episcoporum negligentium Papa hoc concedit, ne proptcrea in spiritualibus, vel aliis monasteria detrimentum patiantur.

255 *Cap.II.* Sicut nobis. *Clem.III.*

Regulares habentes ius patronatus in Ecclesiis non possunt illas in proprios vsus conuertere nec deputare Vicarios, & illos pro libito instituere, & deponere: sed debent, nisi Ecclesiæ sint exemptæ, intra tempus semestre à Concilio Lateranen. assignatum præsentare Episcopo personas idoneas pro Ecclesiis vacantibus. Secus remota appellatione Episcopus prouideat de rectore idoneo, pro illa vice.

Glos. Concessio Ecclesiæ facta ab Episcopo sine iuris solemnitate non valet. Item, exempti non possunt puniri à diœcesano. Item, elapso tempore sex mensium dato ad præsentandum, Episcopus sine vlla admonitione, potest aliquem idoneum instituere, pro illa vice.

256 *Cap.III.* Licèt magister. *Innoc.III.*

SI Prælatus est negligens in conferendis beneficiis; transacto tempore Concilij Lateranen.id est, semestri, quod incipit à die notitiæ, & non vacationis, superior debet illud conferre, & si Prælatus non habeat superiorem, ad Papam collatio est deuoluta.

Glos. Nota quod tempus sex mensium currit à die notitiæ, & non vacationis, & sic tempus non currit ignoranti. Item, mora in electionibus purgari non potest, *c.dilecto, infra eodem.*

257 *Cap.IV.* Litteras. *Idem.*

QVi debet conferre, si post transactum tempus Concilij Lateranensis conferat, collatio non tenet, nisi misericorditer in persona idonea toleretur.

Glos. Nota quòd collatio quæ non tenet, de patientia superioris sustinetur.

258 *Cap.V.* Dilecto.

QVi debet eligere, si infra sex menses non eligit, electio deuoluitur ad superiorem, nullo appellationis obstaculo suffragante.

IN SEXTO LIBER I.

DE SVPPLENDA NEGLIG. Pralatorum. Tit. VIII.

259 *Cap.I.* Romana.

SI Episcopus ob aliquam culpam fuerit excommunicatus, ipsius iurisdictio non deuoluitur ad Archiepiscopum, sed debet puniri alia pœna.

Glos. Casus, in quibus metropolitanus habet iurisdictionem in subditos suffraganeorum; vide in *Hostien. super hoc cap.* Item, metropolitanus potest totam prouinciam visitare; & si Episcopi nolint dare procurationem, potest eos excommunicare. Item, Episcopo excommunicato, si interim non conferat beneficium, non currit tempus, nisi sit negligens ad petendam absolutionem. Item, iurisdictio non solet deuolui pro culpa Episcopi, sed pro negligentia, sicut in beneficiis.

260 *Cap.II.* Grandi. *Idem.*

SI qui regit est negligens & remissus in gubernando, superior debet illi dare coadiutorem idoneum, vt fecit Papa Regi Portugallensi, sine ipsius præiudicio, vel filiorum.

Glos. Nota; coadiutoris officium expirare morte eius cui adiutor datus est: tunc enim potestas ad Capitulum pertinet in Ecclesia Cathedrali.

261 *Cap.III.* Si Episcopus. *Bonifac. VIII.*

SI Episcopus fiat captiuus à paganis, vel schismaticis gubernabit Capitulum tanquam Sede vacante, & non Archiepiscopus, donec Papa quàm primùm consultus prouideat.

Glos. Quia captus ab hostibus habetur tanquam ciuiliter mortuus. facit *l. vlt.C.de Episc.& Cler.* Item, in his quæ requirunt ordinem, Capitulum in tali casu vocabit vicinos Episcopos cum cautela, *c.Pontificis 7.q.1.* non posset tamen conferre beneficia quæ spectant ad collationem solius Episcopi, nec dare Clerico licentiam transeundi ad aliam diœcesim, hæc enim neque mortuo Episcopo posset. Item, Capitulum Sede vacante potest confirmare electionem Archidiaconi per ipsum Capitulum electi.

262 *Cap. IV.* Ecclesiæ. *Idem.*

VAcante Ecclesia Cathedrali solus Papa potest mittere Visitatorem. Excipitur quando Capitulum ob negligentiã, vel malitiam malè gubernaret: tunc

tunc Archiepiscopus vocato Capitulo, & præmissa cognitione causæ poterit deputare visitatorem, vel administratorem: & talis visitator, licèt habeat administrationem in temporalibus, & spiritualibus, non potest conferre beneficia.

Glos. Quando agitur de præiudicio alicuius, Iudex debet illum vocare, quando cognoscit de illo actu. Item nota quod visitator datus à Papa potest conferre beneficia, cæteri visitatores siue sint dati ab Archiepiscopo, siue à legato, non possunt.

CLEMENTIN. LIBER I.

DE SVPPLENDA NEGLIG. Prælatorum. Tit. V.

263 *Cap.* Quia.

REGVLARES qui possunt conferre beneficia, si intra sex menses non conferant, Episcopus in non exemptis propria auctoritate conferat; in exemptis Apostolica auctoritate: ita tamen, vt conferat regularia beneficia regularibus, sæcularia sæcularibus, nec permittat illa incorporari mensæ, nec augeri, vel imponi pensionem. Hoc autem intelligi debet de beneficiis, quæ non sunt de mensa Prælatorum, sed de aliis, quæ habent suos rectores, ad quæ beneficia extenditur constitutio Bonifacij, *c. præsenti, de officio ordinarij*, vbi prohibetur, ne prælati bona beneficiorum vacantium occupent. Item, prohibetur regularibus, quod non possint præesse pluribus prioratibus, aut Ecclesiis, curam animarum habentib. etiam si cura per alium exerceatur.

Glos. Hæc Decretalis non habet locum in sæcularibus, in quantum ponit ius nouum. Item, si ad collegia regularium sine prælato spectaret collatio beneficiorum, prius ad prælatum, & demum ad Diœcesanum deuolueretur potestas. Item, regularis prouisus ab Episcopo potest deinde ob causam remoueri ab Abbate.

DECRETALIVM LIBER I.

DE TEMPORIBVS ORDIN. & qualitate ordinatorum. Tit. XI.

264 *Cap. I.* Subdiaconos. *Alex. III.*

NVLLVS potest dare subdiaconatum diebus Dominicis, præter Papam, licet possit consecrare virgines, & conferre ordines minores diebus dominicis. Item, nulli licet dare sacros ordines in sabbatho Pentecostes, sed in sequenti hebdomada.

Glos. Quæ Romana Ecclesia seruat, & docet alios obseruare, ad illa seruanda omnes tenentur: quæ verò in signum priuilegij sibi tantùm seruauit, nullus alius sine sua speciali licentia attentare debet. quæ verò sint illa, dicetur infra *c. quod translationem, de offic. legati.*

265 *Cap. II.* Sanè.

Consuetudo dandi sacros ordines in die dedicationis Ecclesiæ, vel altaris extra quatuor tempora, non valet: & nisi multitudo, & antiqua consuetudo terræ esset, non excusarentur ordinantes, & ordinati essent suspensi.

Glos. Multitudo inducit dispensationem, iuxta illud, *Ob populum multum crimen pertransit inultum*: non tamen parcitur illis qui magis causa delicti fuerunt, *cap. latores, infra, de Cleric. excomm. minist.* Item, consuetudo, siue multitudo excusat à pœna temporali, quæ propter scandalum imponi non potest, non à pœna æterna: vel potius consuetudo excusat in iis, quæ sunt contra ius positiuum, dum tamen sit rationabilis, & præscripta; in his verò quæ sunt contra ius naturale, nullo modo excusat: & sic concordantur iura quæ videntur contraria.

266 *Cap. III.* De eo.

Est licitum Episcopis, promouere vnum vel duos ad minores ordines diebus dominicis, & festis, ad sacros non, nisi in quatuor temporibus, in sabbatho sancto, & sabbatho ante Dominicam de Passione.

Glos. Potest Episcopus die Dominico, non solùm duos, sed plures ad minores ordines promouere, dummodò non videatur fieri generalis ordinatio. Item, videtur posse aliquem accipere omnes minores ordines in vno die festo, nisi consuetudo generans scandalum repugnet.

267 *Cap. IV.* Ex tenore.

Clericus, qui occultè commisit tale crimen, quod si esset manifestum, degradaretur ab ordine suscepto, peracta parte pœnitentiæ, potest ministrare in suscepto, & debet admoneri, ne ad superiores ordines ascendat, sed si velit ordinari, non potest prohiberi, cùm crimen sit occultum.

Glos. Peccata occulta in foro exteriori non habent vindictam. Item, quod dicitur de promouendis, intelligitur etiam de promotis, sed facilius impeditur promouendus, quàm promotus. Circa promotos verò quatuor consideranda sunt. Primò qualitas criminis, an sit enorme, vel mediocre. Secundò, an sit occultum, vel manifestum. Tertiò modus publicationis, an scilicet innotuerit per euidentiam operis, vel sententiam Iudicis, vel spontaneam confessionem in iudicio. Quartò, an egerit pœnitentiam veram, vel simulatam. Si crimen est enorme, & manifestum, deponitur, & nunquam restituitur, etiam peracta pœnitentia: si occultum, monendus est, vt abstineat, & non cogendus: si mediocre, & occultum, acta parte pœnitentiæ maneat, & promoueatur; si mediocre, & manifestum, vel quia sit conuictus in iudicio, vel timore probationum sit confessus, deponitur; si verò sit publicum per euidentiam, vel spontaneam confessionem, poterit cum eo misericorditer agi, & iudicabit Episcopus, quod crimen dicatur occultum, vel manifestum. Item, quod dicitur, crimino

minoſos occultos non eſſe prohibendos ab ordinum ſuſceptione, intelligitur de ſæcularibus: nam prælatus ſuus bene poſſet repellere regularem, ne accederet ad ordines ſuſcipiendos.

268 *Cap. V.* Ad aures. *Lucius III.*

REgulares non debent ordinari ſine voluntate ſui ſuperioris.

Gloſ. Prælato obediendum eſt in omnibus, dummodò non præcipiat aliquid manifeſtè malum. Si verò dubium ſit, an id quod præcipitur, obediens excuſatur à peccato propter bonum obedientiæ, licèt in veritate id eſſet malum. Item, pro vitando ſcandalo ſæpe ceſſat rigor Eccleſiaſticæ ſententiæ, ſed malum perpetrari non debet, *arg. c. quid ergo* 11. *q.* 3.

269 *Cap. VI.* Si Archiepiſcopus.

MEtropolitanus debet conſecrari ab omnibus ſuffraganeis in ſua cathedrali: Epiſcopus verò de conſenſu omnium à tribus eligendis à metropolitano; ſed melius eſſet ſi ab ipſo metropolitano, præſentibus omnibus conſecraretur.

270 *Cap. VII.* Ne Epiſcopi. *Concil. Arelat.*

DEciditur idem, quod ſuperiori capitulo: & additur, quod ſi Epiſcopi reſpondentes per litteras diſſentiunt, metropolitanus maiori numero conſentire debet.

271 *Cap. VIII.* Cùm quidam. *Vrbanus II.*

ORdinatus extra tempora eſt ſuſpenſus à ſuſceptis ordinibus, donec Papa cum illo diſpenſet: & ordinans, punitur canonica diſciplina.

Gloſ. Id eſt, ſuſpenditur à collatione illorum ordinum, *cap. ſanè ſupra, eodem. c. litteras, infra eod.*

272 *Cap. IX.* Cùm ſecundùm. *Cæleſtinus. III.*

GRæci à Latinis, & Latini à Græcis non ordinentur, ne ritus miſceantur.

273 *Cap. X.* Ex parte veſtra. *Innoc. III.*

MOnachus ex vna religione tranſiens ad aliam, ſi in ſecunda ſumit ordines, & reuertitur ad primam, poteſt adminiſtrare in ſuſceptis.

Gloſ. Monachus tranſiens ad arctius monaſterium non peccat, & liberè poteſt in ordine miniſtrare. Si verò relicto monachatu ad ſæculum tranſeat, & ordinem aſſumat, non ſolum peccat, ſed neque etiam poteſt miniſtrare in ordine ſuſcepto, niſi per Papam diſpenſetur, *cap. vltim. infra, de apoſtatis*, ſecundùm Ioannem Andream.

274 *Cap. XI.* Quod tranſlationem.

CLericus Latinus ſi ordinetur ab Epiſcopo Græco ritu Græco, ſine licentia ſui ordinarij, interdicitur ab exequutione ſuſcepti ordinis: ſi cum licentia ordinarij, quamdiu talis mos ab Eccleſia toleratur, non eſt

im

impediendus, sed ordinarius culpandus.

Glos. Talis mos hodie non toleratur, *cap. quoniam, infra de offic. ord. c. cùm secundùm. supra eod.*

275 *Cap. XII.* Cùm in distribuendis.

ORdinatus à Papa non potest ab alio ad superiores ordines promoueri sine licentia Papæ.

276 *Cap. XIII.* Litteras.

DVo sacri ordines eodem die, vel duobus diebus immediatè continuato ieiunio dari non possunt, quia ex fictione iuris habentur pro vno die: & sic ordinans suspenditur à collatione ordinum collatorum, & ordinatus ab exercitio ordinis, v. gr sacerdotij, donec Papa dispenset.

Glos. Si Episcopus die Sabbathi non potuit perficere ordinationem, poterit sequenti die Dominico continuato ieiunio, quia ex fictione iuris habentur pro vno die. Item, omnes ordines die Sabbatho conferri debent, *cap. 1. 2. & 3. supra eodem.* Præter episcopalem dignitatem, quæ die Dominico tantùm confertur, *c. 1. dist. 75.* & præter minores ordines, qui possunt diebus Dominicis, & aliis solemnibus conferri, *c. 2. & 3. supra eodem.*

277 *Cap. XIV.* Vel non est. *Honor. III.*

ORdinans puerum ante ætatem, suspenditur à collatione omnium ordinum, & ordinatus suspenditur ab exequutione ordinis, donec perueniat ad ætatem. Item, ordinans prouideat ordinato de beneficio competenti.

Glos. Nota. Qui non est in ætate legitima, suscipit ordinem, sed non exequutionem ordinis.

278 *Cap. XV.* Dilectus.

EPiscopus eodem die plures ordines sacros vni conferens, etiam de mandato metropolitani, suspenditur à collatione ordinum, donec Papa dispenset.

Glos. Episcopus non potest dispensare in iis, quæ pertinent ad generalem statum Ecclesiæ, in criminibus tamen dispensare potest, nisi sit expressè prohibitum. Item, auctoritas superioris non excusat, & præceptum iniustum prælati non est adimplendum, *cap. Iulianus 11. quæst. 3.* si certum sit, quod est iniustum: secus si dubitaretur, *cap. quid culpatur 32. quæst. 1.* Item, qui in iure varius, seu contrarius est dicto suo, periurus reputatur.

279. *Cap. XVI.* Consultationi. *Greg. IX.*

CVm iis qui ordinantur extra tempora, potest Episcopus dispensare, prius tamen imposita competenti pœnitentia.

Glos. Quocumque tempore ordines conferantur, character imprimitur, quia tempus non est substantia ordinis, sicut nec ætas: taliter tamen ordinati suspenduntur ab exequutione ordinum, & ordinantes à collatione, tanquam canonis transgressores. Item, dispensare cum iis, qui ordinantur extra tempora, non est in hac Decretali speciali iure Episcopis concessum, sed solùm respon

respondetur id ipsis competere de iure communi.

280 *Cap. XVII.* Quæsitum.

OCculti criminosi, vt adulteri, periuri, testes falsi, &c. si non sint homicidiarij, possunt post pœnitentiam in susceptis ordinibus ministrare, & ante pœnitentiam sunt admonendi, ne etiam in susceptis ministrent.

Glos. Notorium tribus modis dicitur crimen; per sententiam, per confessionem in iudicio factam, & per rei euidentiam, *cap. vlt. infra de cohab. Cleric. & mul.* Item nota, quòd homicida quantumcumque occultus, etiam post peractam pœnitentiam administrare non potest. Item, cùm sunt occulta peccata, monendi sunt, non compellendi, ne ordines suscipiant, &c.

IN SEXTO LIBER I.

DE TEMPORIBVS ORDINATIONUM, & qualitate ordinandorum. Tit. IX.

281 *Cap. I.* Sæpè. *Clem. IV.*

EPiscopi Italiæ non ordinent Vltramontanos, nisi de licentia Papæ, vel cum litteris dimissorialibus sui ordinarij, in quibus exprimatur causa, quare nolint, vel nequeant eos ordinare: si secus fiat, ordinatus est suspensus, à qua suspensione non potest absolui, neque à pœnitentiariis Papæ, absque illius speciali licentia, & careat spe illam obtinendi: ordinans verò punitur pœnitentia condigna. Trid Sess. 23. ca. 10.

Glos. Si è conuerso Episcopus Vltramontanus ordinet Italicum, non habet locum hæc Decretalis, quia pœnalis est restringenda: & licèt videatur esse omnino casus similis, tamen est differentia, quia Vltramontanus citra montes existens habet duo remedia, vt citò mittat ad proprium Episcopum, vel saltem petat licentiam à Papa quia vicinus est: quod non sic facilè potest Italicus vltra montes existens.

282 *Cap. II.* Eos qui. *Greg. X.*

QVi scienter vel affectata ignorantia, præsumpserit ordinare alienum Clericum sine sui ordinarij licentia, est suspensus per annum à collatione ordinum, & ordinatus incidit in pœnas iuris, postquam verò suspensio Episcopi fuerit manifesta, subditi ipsius, sine licentia possunt ordinari à vicinis Episcopis in eo anno.

Glos. Episcopus nisi probet ignorantiam, præsumitur scire aliquem esse alienæ Diœcesis, & culpa examinatorum imputabitur Episcopo ob negligentiam. Trid sess. 23. de Ref ca 7. Item, si Episcopus iurat se nesciuisse, altera pars debet probare illum sciuisse saltem per coniecturas, vel figmenta, vide *glos. in verbo, affectata.* Item, Episcopus suspenditur à collatione omnium ordinum, quia hic non limitatur, vt in *cap.*

litteras. An ordinati hoc modo sint suspensi ipso iure, vel suspendendi, respondetur, sunt suspensi ipso iure suspensione, sed non illa quæ irregularitatem inducit, & debent ab homine illa etiam suspendi, *ca. quod translationem eodem.*

283 *Cap. III.* Cùm nullus. *Bonif. VIII.*

Trid Sess. 7. de Ref ca. 10. & Ses. 23. c. 10.

DImissorias potest concedere Episcopus originis, beneficij, vel domicilij, inferiores verò prælati, vt religiosi, non possunt nisi habeant indultum à Sede Apostolica. Episcopo verò agente in remotis potest ipsius vicarius generalis in spiritualibus, & sede vacante, Capitulum, vel qui habet administrationem spiritualium, officiales autem Episcopi non possunt homini litteras dare. Item, prælati religiosi possunt ordinari à locorum ordinariis, in quibus habitant, licèt non sunt oriundi.

Glos. Officialis Episcopi, si in electione sua habet hoc expressum, potest dare dimissorias. Item, quis potest habere domicilium in pluribus locis, *leg. assumptio, § iuris prudentibus. ff. ad municipal.* sed requiritur, quod quis in vtroque se æqualiter collocet: alioquin dicitur habere domicilium, vbi maiorem rerum suarum partem habet, *leg. ciues, § vlt. ff. ad municipal.* nam sola domus possessio, comparata in alia ciuitate non facit domicilium. Item, in remotis dicitur esse Episcopus, si absit per duas diætas, sed hoc relinquitur arbitrio Iudicis. Item, hodie conceditur vicariis, vt etiam præsente Episcopo possint dare dimissorias.

284 *Cap. IV.* Nullus.

PRimam tonsuram Episcopus non det infanti, nisi religionem ingrediatur, neque illiterato, neque alicui alterius diœcesis, sine licentia sui superioris, nec coniugato, nisi velit ingredi religionem, vel in sacris promoueri: si secus fiat, Episcopus est suspensus per annum à collatione tonsuræ.

Glos. Hæc Decretalis comprehendit etiam Abbates, & alios, qui possunt conferre primam tonsuram. Item, infans intelligitur ille qui est minor septem annis. Item, si quis non solùm primam tonsuram, sed etiam minores ordines conferret contra huius capituli constitutionem, esset suspensus à collatione omnium illorum ordinum per annum.

DECRETALIVM LIBER I.

DE SCRVTINIO IN ordine faciendo. Tit. XII.

285 *Cap.* Ex parte. *Innoc. III.*

IN ordinarionibus, quando interrogatur, an ordinandus sit dignus, & Archidiaconus respondet esse dignum, quantum humana fragilitas patitur, non peccat nisi de indignitate ordinandi ipsi constiterit: ad verificandum enim dictum illud, sufficit si ipse nesciat ordinãdum esse indignum.

Glos. Scientia aliquando stat pro credulitate, & vnusquisque præsumitur dignus,

dignus, nisi probetur indignus; nam de quolibet præsumendum est bonum, nisi probetur contrarium:& hoc procedit,nisi agatur de periculo animæ,quia tunc tutius est deterius præsumere: vnde in dubio præsumitur quis excommunicatus,& præsumitur potius fornicatio quàm matrimonium.

DECRETALIVM LIBER I.

DE ORDINATIS AB EPISC. qui renunciauit Episcopatui. Tit.XIII.

286 *Cap.I.* Requisiuit. *Alexan.III.*

EPISCOPVS qui renunciauit loco tantùm,potest rogatus ab alio ordinario, conferre omnes ordines: si renunciauit loco, & dignitati, & contulit tantùm minores ordines, sic ordinatus potest exercere minores, & accipere maiores, quia minores aliquando conferuntur à non Episcopo: si contulit maiores, tunc ordinatus, qui scienter ab illo ordines sactos accepit, est suspensus; qui ignoranter, dummodò non sit crassa, & supina ignorantia, potest discretus Episcopus cum illo dispensare.

Glos. Qui non habet exequutionem ordinis, non potest ordinare. Item, qui à suspenso ordinatur, est suspensus. Item,crassa,& supina ignorantia dicitur,quando aliquid publicè fit; & coram populo: & hæc non excusat. probabilis verò facti ignorantia quemlibet excusat. Recipiens autem ordines à non habente executionem sui officij, etiam ignoranter, in totum non excusatur, & indiget dispensatione sui Episcopi.

Cap.II. Cum Clericis. *Greg.IX.*

EPiscopus potest dispensare cum suis Clericis, qui ignoranter receperunt ordines ab Episcopo excommunicato.

*Glos.*Excommunicatus, licèt sit extra Ecclesiam, characterem retinet Episcopalem,& sic potest ordines conferre: non potest autem alium excommunicare,cùm ipse sit extra Ecclesiam.*cap.audiuimus* 24.*quæst.*1.

DECRETALIVM LIBER I.

DE ÆTATE, ET QVALIT. & ordine præficiendorum. Tit. XIV.

287 *Cap.I.* Vt Abbates. *Conc.Pictau.*

ABBATES, Decani; Præpositi, Archipresbyteri, fiant sacerdotes; Archidiaconi verò fiant Diaconi: & si nequeant fieri,etiam iusta causa prohibente amittant prælationem.

Glos. Præpositura est dignitas specialis, quamuis sit nomen generale ad omnes prælationes. Item, qui absque culpa sua ordinari non possunt, non amittunt prælationem, ne afflicto addatur afflictio.

288 *Cap. II.* Ex ratione. *Alexan. III.*

QVando ex dispensatione conceditur Ecclesia puero, vel minori, est regenda per Clericos, non per laicos, donec ad ætatem peruenerit. Item, Ecclesiæ non concedantur regendæ, nisi habentibus ætatem, & scientiam, secus concessio est nulla, & Episcopus puniendus.

Glos. Puer dicitur à septem vsque ad quatuordecim annos, sed puer dicitur in ordine ad beneficium obtinendum, qui seruire non potest, *cap. super, infra, de preben.* Item, beneficia simplicia pueris, qui sunt à septennio vsque ad 14. annum, licitè conferuntur. An rector administrans Ecclesiam vice pueri habeat plenam administrationem, & vocem in Capitulo, vide *glos. in verbo, ætatem*, quæ respondet negatiuè.

289 *Cap. III.* Indecorum.

NEmini intra decimumquartum annum constituto, est concedendus personatus Ecclesiæ; nam eligendi debent præeminere discretione, & morum honestate. Si quis contraire præsumpserit, irritabitur factum, & punietur inobedientia.

Glos. Ex eo quod prohibet, quod intra decimumquartum annum nemo eligatur, non proinde concedit, quod statim post decimumquartum annum, quis eligatur; nam debet expectari vigesimus quintus annus, *c. cùm in cunctis, sup. de election.*

290 *Cap. IV.* Eam te.

AD regimen animarum non est instituendus, nisi qui scientia, moribus, & ætate polleat, iuxta Conc. Lateran. etiam obtentu litterarum Apostolicarum. Item, habens plures Ecclesias, quæ ex vna non pendeant, dimittat, & vnam retineat quam maluerit, nisi sint adeò tenues, vt proprios sacerdotes non possint conuenienter sustentare.

Glos. Si minor impetraret à Papa litteras, ex certa scientia, posset, & deberet institui: textus autem loquitur de litteris, per taciturnitatem impetratis. Item, permittitur quis habere plures Ecclesias, primò propter paupertatem, secundò propter penuriam Clericorum, tertiò in titulum, & in commendam.

291 *Cap. V.* Præterea. *Alex. III.*

AD curatam non est quis eligendus, nisi sit Subdiaconus: dispensatiuè tamen potest eligi in minoribus ordinibus constitutus, dummodò talis sit, qui infra breue tempus ordinari possit in presbyterum.

Glos. Breue tempus in isto casu, est vnus annus. Item, Episcopus potest dispensare in ordinibus, sed non in ætate, *cap. indecorum, supra eodem.*

292 *Cap.*

292 *Cap. VI.* Quæris.

CLericis habentibus beneficia si nolint promoueri ad sacros ordines, dicentes, se propter occulta peccata promoueri non posse; imo si impediti ad sacros ordines recipiendos, non sint admodum vtiles in aliis Ecclesiæ exercitiis, auferantur ab eis beneficia, & aliis canonicè conferantur. Qui verò non sunt impediti, & sunt idonei, compellantur ad ordines sacros recipiendos, per amissionem locorum, & beneficiorum, omni appellatione postposita.

Glos. Nota, quod propter vtilitatem Ecclesiæ compellitur quis ad ordines suscipiendos.

293 *Cap. VII.* Ad aures. *Clemens III.*

MEdicus eruditus, qui cum diligentia secundum artis traditionem exhibuit medicinam, & infirmus mortuus est, potest promoueri ad sacros ordines: sed si ipsum conscientia remordeat, non potest.

Glos. Nemo contra conscientiam ordinari debet. Item, si præter culpam suam aliquis casus fortuitus accidit, ei non imputatur.

294 *Cap. VIII.* Cùm bonæ.

QVi per triennium cum pertinacia, & contemptu steterunt in suspensione, priuantur beneficiis, quæ prius habebant, & quæ postea acquisiuerũt.

Glos. Suspensus ab homine est incapax beneficij. Item, si per triennium pertinaciter quis manet, est priuandus. Item, suspensi eligere, vel eligi non possunt, nec impetrare litteras pro beneficio obtinendo; & si quæ interim obtinuerunt, etiam post absolutionem non possunt illa retinere: & idem de excommunicato dicendum.

295 *Cap. IX.* A multis. *Innoc. III.*

SVbdiaconatus est ordo sacer, & subdiaconus potest eligi in Episcopum, vt diaconus, & presbyter.

296 *Cap. X.* Tuam in Domino.

QVando nõ reperitur idoneus pro Abbate, potest sumi monachus in minoribus, & fieri Abbas absque eo quod ascendat ad maiores: & licèt aliqui laici hoc illicitè supplicauerint, tamen potest hoc fieri non habendo respectum ad preces, dummodò laici non sint consanguinei, vel affines.

Glos. Licèt preces sint illicitæ, tamen si non habetur respectus ad illas, non fit simonia. Item, dispensatur in minoribus, vt fiat Abbas. An preces inducant simoniam, Respondetur si suis precibus, & est indignus, est simonia; si est dignus, non: si alienis, & sunt carnales pro indigno, est simonia, si pro digno, non, dummodò superior non habeat respectum ad preces; prius si preces sunt spirituales, non est simonia.

297 *Cap. XI.* Cùm contingat.

ABbas sacerdos benedictus ab Episcopo, & in proprio monasterio, potest suis conferre primam tonsuram qui est ordo clericalis: per VII. Synodum possunt conferre lectoratum.

Glos. Idem potest Abbas electus, & confirmatus, si Episcopus differt benedicere. Item, ex hoc cap. videtur colligi, primam tonsuram esse ordinem. Item,

percutiens habentem primam tonsuram est excommunicatus.

298. *Cap. XII.* Intelleximus.

CAnonicus regularis si fiat monachus in alio monasterio,& deinde reuertitur ad suum, potest creari Abbas.

Glos. Qui nullo modo petit licentiam,& transit ad aliam religionem,etiam strictiorem,potest cogi vt reuertatur,secus si petita licentia transiuit.

299 *Cap. XIII.* Accepimus.

ORdinatus in sacris sine titulo, iustè petit, vt Episcopus ei prouideat de beneficio: & licèt Episcopus non deberet excipere contra ordinatum, cùm idoneum illum iudicauerit ordinando,tamen si excipit,quando Papa simpliciter scribit, vt illum prouideat, exceptiones admittentur.

Glos. Semel examinatus iterum examinari non debet, nisi de his quæ postea contingunt. Item, qui dignus reputatur ad ordines, dignus etiam reputatur ad beneficium. Item, si per alium non ab Episcopo fuerit examinatus, semel examinatus, iterum examinetur. Item, qui aliquem ordinat, non potest illi obiicere impedimentum, nisi ex causa superueniente. Item, qui reputatur dignus ad vnam dignitatem, dignus etiam reputatur ad alteram, & contra si indignus, & intelligitur de æquali. Item, Episcopus potest examinare examinatum ab examinatoribus, vt suppleat negligentiam. Item, si Papa scribit vt prouideat in tali Ecclesia, non potest in alia.

300 *Cap. XIV.* Cùm sit.

PRæcipitur vt Episcopus per se vel alios diligenter instruat, & informet promouendos in sacerdotium super diuinis officiis & sacramentis rite ministrandis, & si præsumpserit ordinare ignaros & rudes, ordinati,& ordinantes grauiter punientur.

301 *Cap. XV.* Quamuis.

OB defectum scientiæ,vt grammaticæ, Episcopus iam promotus amouetur ab executione pontificalium, & ab administratione Ecclesiæ.

Glos. A fortiori est repellendus ab obtinendo episcopatum ob defectum scientiæ. Item,quatuor præcipuè requiruntur in Episcopo:scientia litterarum, maturitas ætatis, grauitas morum, & quod sit ex legitimo matrimonio natus. Item, competens scientia in Episcopo toleratur.

IN SEXTO LIBER I.

DE ÆTATE, QVALITATE, & ordine præficiendorum. Tit. X.

302 *Cap.* Permittimus.

EPISCOPVS potest dispensare, vt qui vigesimum annum compleuerit,si aliud non obstat canonicum,possit obtinere dignitates,&personatus, quibus cura animarum non immineat.

Glos. Supponitur, *c. cùm in cunctis, de elect.* Item, de lege communi minor 24. non

non poteſt habere dignitatem, vel perſonatum, etiam ſine iuriſdictione, & cura. Item, de abbatia, *cap. indemnitatibus. de elect.* poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare, in XX. anno. Item, Epiſcopus promouendo non dicitur diſpenſare.

CLEMENT. LIB. I.

DE ÆTATE ET QVALITATE & ordine præficiendorum. Tit. VI.

303 *Cap. I.* Cùm Eccleſiæ.

EPISCOPIS diœceſanis præcipitur, vt diligenter ſeruent ſtatuta canonica circa præficiendos Eccleſiis, & faciant à ſuis ſubditis inuiolabiliter obſeruari, ſub pœna diuinæ offenſæ, & Apoſtolicæ vltionis.

Gloſ. Beneficia conferantur idoneis, *cap. cùm in cunctis, de elect.* Idoneitas cōſiſtit in ætate, ſcientia, moribus, legitimitate, ordine: ſi dignitas eſt epiſcopatus, eligendus tangat XXX I. annum: ſi dignitas eſt inferior epiſcopatu, tangat XXV. annum; poteſt Epiſcopus in habente XX. annum diſpenſare pro ſimplici dignitate, non in parochiali. In aliis beneficiis, vt in præbendis, habeat XIV. annum, in aliis, vt in Cappellaniis, habeat ſeptem, in aliis, vt in prioratibus ſine cura habeat XX. annos, de qua re *Panor. cap. cùm ſis, de præben. & dignit.* Item, in Epiſcopo requiritur ſcientia Theologiæ, & iuris Canonici. In Abbate nō requiritur magna ſcientia, ſed ſatis eſt ſi ſit expertus in negociis, de qua re *Innoc. cap. cùm in cunctis, de elect.* Item, ſi prælati ſint negligentes, peccant moraliter.

304 *Cap. II.* Vt his.

IN Capitulo cathedralis, vel collegiatæ Eccleſiæ etiam regularis, nullus habet vocem, nec illi concedi poteſt, niſi ſit ſubdiaconus. Item, qui habent dignitates, perſonatus, officium, vel præbendas, quibus certus ordo eſt annexus, infra annum ordinentur eo ordine, ceſſante iuſto impedimento: ſi ſecus, non habeant vocem in Capitulo, & ſubtrahatur eis dimidia pars diſtributionum in horis, & ſub aliis pœnis, aliorum iurium non obſtantium. *Trid. ſeſ. 7. de Ref. cap. 12. & 24. R. 12.*

Gloſ. Qui accipit beneficium animo retrocedendi, & deinde retrocedit, tenetur reſtituere fructus, ſecus ſi non eo animo. Item, habens dignitatem requirentem certum ordinem, ſi non ordinatur infra annum, punitur, ſed non priuatur dignitate. Item, canonicus non in ſacris, poteſt exercere actus non collegiales, vt habere ſtallum, optare præbēdam, vel domum, niſi obſtet cōſuetudo.

Gloſ. An ſi quando vacat Eccleſia non ſit aliquis in ſacris, ſed quando incipit electio, ſit in ſacris, habeat vocem? Reſpondetur ſic: & ita qui non erat canonicus, & modò eſt canonicus; non tamen ſocij tenentur illum expectare. Quid ſi nullus eſſet in ſacris, quid agatur de electione prælati, vide. An hoc cap. habeat locum in principalibus prælatis collegiatarum, vt in archipresbytero. Item, annus datus ad ſuſcipiendum ordinem computatur à tempore habitæ poſſeſſionis, vel quo per eum ſteterit quo minus haberet.

305 *Cap. III.* Generalem.

Trid.seß 23. aliter dispo-ait.

AD subdiaconatum promouetur quis in 18. anno, ad diaconatum in 20. ad presbyteratum in 25.

Glos. Id est, inchoato.

DECRETALIVM LIBER I.
DE SACRA VNCTIONE.
Tit. XV.

306 *Cap. I.* Cùm venisset. *Innoc. III.*

EPISCOPVS cùm consecratur, caput, & manus illius inunguntur chrismate confecto ex oleo, & balsamo; per caput enim mens intelligitur, per manus opera. vide ibi alia mysteria. Item, si id fuerit prætermissum, est supplendum per tres Episcopos. Item, rex vngitur oleo, in brachio seu humero, Episcopus chrismate in capite. Ratio est, quia Episcopus personam Christi capitis in Pontificali officio repræsentat. Item, etiam Christiani vnguntur quater, bis ante baptismum, oleo benedicto primò in pectore, secundò inter scapulas, & bis post baptismum, chrismate primò in vertice, secundò in fronte. Item, omnis chrismate inungitur quando confirmatur. vide ibi mysteria. Item, vngitur, cùm consecratur altare, cùm dedicatur templum, cùm benedicitur calix. Item, Episcopus potest vti baculo pastorali, licèt Papa eo non vtatur.

DECRETALIVM LIBER I.
DE SACRAMENTIS non iterandis. Tit. XVI.

307 *Cap. I.* Pastoralis. *Innoc. III.*

QVANDO quis est ordinatus sine manuum impositione, vel est confirmatus cum oleo, & non cum chrismate, non sunt sacramenta reiteranda, sed cautè est supplendum, quod incuria fuit omissum.

Glos. Ante quàm suppleatur, non debet ministrare. Item, non dicitur iterari, quod prius actum non fuit.

308 *Cap. II.* A nobis. *Honor. III.*

COrpora sepulta à schismaticis non sunt exhumanda, & indumenta sacerdotalia, in quibus degradati celebrarunt, non sunt iterum benedicenda, sicut nec altaria consecranda.

Glos. Vtile per inutile non vitiatur. Item, ornamenta ecclesiastica defectu personæ non polluuntur.

309. *Cap.*

309 *Cap. III.* Presbyter. *Gregor. IX.*

QVando ordinatur diaconus vel presbyter, ſi omittatur impoſitio manuum, ſuppleatur ſequenti ordinatione. Item, presbyteri debent ſuſpendere manus, quando Epiſcopus incipit orationem.

Gloſ. Quando Epiſcopus incipit orationem ad benedicendum Sacerdotem, tunc presbyteri omnes, qui primò tangebant caput ordinandi, debent eleuare manus, ita quòd non tangant caput illius. Item, ſuper caput diaconi, ſolus Epiſcopus manus imponit, ſuper caput ſacerdotis ordinandi Epiſcopus, & presbyteri præſentes.

DECRETALIVM LIB. I.
DE FILIIS PRESBYTEROR. ordinandis, vel non. Tit. XVII.

310 *Cap. I.* Vt filij. *Conc. Pictau.*

FILII presbyterorum, & cæteri ex fornicatione nati, non promoueantur ad ſacros ordines, niſi fiant monachi, vel viuant regulariter in congregatione canonica, ſed nullatenus habeant prælationem. Item, neque ſerui, niſi à Dominis eis detur libertas.

311 *Cap. II.* Ad præſentiam. *Alex. III.* Trid. ſeſs. 25. Ref. 15.

FIlius legitimus ſacerdotis, qui tacendo hoc, impetrauit cappellaniam in Eccleſia, in qua pater miniſtrauit, amouetur ab illa.

Gloſ. Si pater miniſtrauit nullo medio, quia ſi media perſona interueniſſet, & filius eſſet legitimus, poſſet. *cap. fin.*

312 *Cap. III.* Præſentium.

NOn poteſt filius ſacerdotis miniſtrare in Eccleſiis, in quibus pater miniſtrat, vel miniſtrauit.

313 *Cap. IV.* Conſequente.

SI pater ſacerdos habuerit perſonatum in aliqua Eccleſia, in illa filius non poteſt habere perſonatum, vel adminiſtrare, ſed amouetur.

314 *Cap. V.* Veniens.

EPiſcopus qui conceſſit Cappellam, vel Eccleſiam filio ſacerdotis, in qua pater miniſtrauit, ad titulum cuius ipſum ordinauit, ſi hoc ſcienter fecerit, non poteſt illum amouere; imò ſi amouit, debet illi reſtituere cappellam, vt pacificè poſſideat: ſi ignoranter, illum non amoueat, donec de alia ſufficienti prouideat.

Glos. Qui scienter ordinat indignum, compellitur ei prouidere.

315 *Cap. VI.* Proposuit.

EPiscopus, qui non vult admittere ad curam subdiaconű filium sacerdotis præsentatum à patrono, prouideat de honesto presbytero, qui cum assensu prædicti subdiaconi ministret in Ecclesia, cui inseruiat subdiaconus, & accipiat dimidiam partem omnium fructuum.

Glos. Qui est in sacris, non debet carere beneficio. Item, sacerdos non debet esse solus sine Clerico. Item, dubium est, quis horum duorum erit Prælatus? Canon videtur dicere sacerdotem.

316 *Cap. VII.* Ex transmissa.

FIlius potest habere beneficium patris mediatè, id est, quando post mortem patris fuit alius beneficiarius.

Glos. Si est legitimus, non eget alia dispensatione. Item, media persona tollit vitium successionis.

317 *Cap. VIII.* Constitutus.

QVando pater ministrauit in Ecclesia sine titulo, id est, non fuit persona, nec vicarius perpetuus, filius potest illam habere: & si post possessionem spolietur, est restituendus cum fructibus.

Glos. Perpetuus Vicarius dicitur habere ius in Ecclesia, & sic filius non potest succedere, in temporaneo potest. An si pater fuerit Prælatus, filius legitimus possit esse Canonicus in eadem Ecclesia, res est dubia. vide ***infra in cap. ad abolendum.***

318 *Cap. IX.* Ex tua.

QVando Papa concedit, vt Episcopus possit dispensare cum filiis Presbyterorum bonæ vitæ, vt immediatè succedant in beneficiis parentum; & mox alij impetrarunt à Papa, vt si constet esse filios presbyterorum, amoueantur: non intelligitur de dispensatis iam, licèr dispensationem probare non possent. Item, nemo potest institui in Ecclesia intuitu laicæ donationis, sine auctoritate Episcopi sui; & sic instituti sunt amouendi.

Glos. Suspendi debent Clerici, & communione priuari, qui Ecclesias recipiunt de manu laicorum, & laici sunt excommunicandi. ***cap. præterea, infra de iure patron.***

319 *Cap. X.* Quoniam.

SI manifestum est, quod filius in Ecclesia successit patri immediatè, amoueatur sine causæ cognitione, & testibus.

Glos. Nota; in manifestis non requiritur ordo iudiciarius. Item, loquitur de illegitimis, qui nec in paternis, nec in alijs institui debent. ***cap. fin.***

320 *Cap. XI.* Ad extirpandam. *Alex. III.*

FIlij Presbyterorum siue legitimi, siue illegitimi, non possunt habere Ecclesias, in quibus patres ministrarunt tanquam personæ, vel Vicarij perpetui, & si habent amoueantur.

Glos.

Glos. Etiam nepotes & alij descendentes, quorum est ius successionis, & sic non collaterales. Item, mediatè admittitur legitimus, non illegitimus.

321 *Cap. XII.* Ad hæc. *Clem. III.*

Filij Episcoporum legitimi, si sint idonei, possunt ordinari, & in Ecclesia patris habere beneficia.

Glos. Idem dicit de omnibus filiis legitimis Clericorum, id est, quod in eadem Ecclesia pater & filius possunt habere beneficia, quamuis non possint succedere immediatè in paterno beneficio, non sic illegitimus.

322 *Cap. XIII.* Michael.

Filius Presbyteri, sicut non potest succedere in beneficio, vel personatu patris, sic non potest succedere immediatè in vicaria perpetua eiusdem personatus.

Glos. Variis modis probatur filiatio, vel illegitimitas: vt si natus est ex concubina, quam publicè domi habebat: similiter si ex vxore: Item, quando cohabitatio talis monstrat illum filium iam esse in possessione filiationis, & sic dicimus illum filium. Item, si pater vocabat eum filium, & filius patrem, & communiter nominabatur filius talis patris, nisi expressè contrarium probetur.

323 *Cap. XIV.* Litteras.

Si vir coniugatus emisso voto castitatis fiat sacerdos, postea ex vxore generet filium, filius habetur pro non legitimo. propter incontinentiam patris, id est, ex illicito coitu, sed permittitur fieri Clericus, & habere beneficium Ecclesiasticum, vnde honestè viuat.

Glos. Hic etiam dispensatur ad minores ordines.

324 *Cap. XV.* Cùm decorem.

Filius illegitimus non potest habere præbendam in eadem Ecclesia, in qua pater est Canonicus, & indecorum est, vt administret in Missa.

325 *Cap. XVI.* Ad abolendam.

Canonicorum filij legitimi, seu spurij non fiant Canonici, in eisdem Ecclesiis sæcularibus: & si secus fiat, acta non valent, & qui præsumpserunt illos canonicare, suspenduntur à beneficiis.

Glos. Episcopus potest dispensare cum illegitimis ad beneficium simplex in aliis Ecclesiis, sed non in paternis. Item, qui canonicat indignos, est suspendendus à beneficio, & instituti remouentur.

326 *Cap. XVII.* Dilectus. *Honor. III.*

Nullus potest dispensare, vt filius immediatè succedat in Ecclesia paterna, nisi sedes Apostolica.

Glos. Legatus non potest per generalem legationem facere ea, quæ dantur specialiter, sicut habet legatus à latere. Vide ibi.

327 *Cap. XVIII.* Nimis.

Illegitimus sine dispensatione Papæ non potest promoueri ad dignitates, personatus, ac beneficia curata.

IN SEXTO LIBER I.

DE FILIIS PRESBYTERORVM, & alijs illegitimis. Tit. XI.

318 *Cap. I.* Is qui. *Bonifac. VIII.*

Cvi illegitimè nato non habente aliud impedimentum canonicum, dispenset Episcopus non ad ordines sacros, nec ad beneficia curata, sed ad ordines minores, & beneficia simplicia, seu cui cura non immineat animarum, dummodò beneficium sit tale, super quo Episcopus possit dispensare, id est, immediatè non fuerit patris, vel si habeat Ecclesiam curatam annexam, vel si ex consuetudine, vel priuilegio, vel statuto requirat ordinem sacrum, & loquitur de Clerico sæculari, qui dispensatur ad sacros, non ad Episcopatum.

Glos. Illegitimus, nec ad primam tonsuram potest promoueri sine dispensatione Episcopi. Item, nec ad beneficia cum administratione, dignitate, personatu, vel cura potest Episcopus dispensare, imò neque Legatus, sed solus Papa.

§. Ille verò. Quando Papa dispensat cum illegitimo, vt habeat Curatum, non potest habere, nisi vnicum beneficium curatum; quia sumus in odiosis, quæ restringenda sunt.

Glos. Non duo simul, sed melius, neque vnum post aliud, dummodò aliter in litteris non explicetur. Idem intelligitur quando dispensatur ab Episcopo beneficium simplex.

329 *Cap. II.* Si is cum quo.

Qvando illegitimus ex dispensatione Papæ obtinuit beneficium curatum, & deinde impetrat aliam dispensationem ad plura beneficia curata, tacendo defectum natalium, talis dispensatio est nulla, & subreptitia.

Glos. Dispensatio addita dispensationi non valet, nisi in secunda fiat mentio de prima. Item, litteræ impetratæ ad plura beneficia, tacita veritate, non valent, sed litteræ iustitiæ valent, nisi excipiatur de subreptione. Item, quando Papa dicit, dispensamus vt possis obtinere duo, vel plura beneficia, intelligantur tria, quia est materia odiosa. Item, procedit in Episcopo, quando dispensauit cum aliquo ad minores, & ad simplex, & deinde ad alia beneficia, tacita prima dispensatione, non valet. Item, cum quo in curato beneficio dispensauit Episcopus, tacito defectu, si obtineat dispensationem super pluralitate beneficiorum, non valet.

DECRE

DECRETALIVM LIBER I.

DE SERVIS NON ORDINAN. *& eorum manumissione.*

Tit. XVIII.

330 *Cap. I.* Instruendi. *Concil. Tolet.*

SErui, ante plenam manumissionem, non sunt ordinandi. Item, quod vituperari potest, præcauendum est.

331 *Cap. II.* De seruorum.

SEruus, qui ante libertatem consequutam callidè ordinatur in sacris, deponatur, & tradatur Domino seruus.

Glos. Si seruus ordinatur sacerdos Domino sciente, & contradicente, remanet seruus Domini: si sciente, & non contradicente, fit liber: si ignorante Domino, sed sciente Episcopo, vel præsentatore, fit liber; sed Episcopus & præsentator tenentur Domino dare duos seruos, æquè bonos: si non habent vnde soluant, restituatur Domino; si omnibus ignorantibus ordinatur in minoribus, deponitur, & remanet seruus: sed si Diaconus, vel subdiaconus, det Vicarium pro se, & si non habet ipse seruiat: si sacerdos, fit liber, & perdit peculium; & si non habet peculium, seruiat Domino in spiritualibus: si fiat monachus, vsque ad triennium potest Dominus eum repetere, vltrà non potest. vide *glos. verb. deponunt.*

332 *Cap. III.* De famulis.

SEruus Ecclesiæ manumissus potest ordinari, sed quicquid acquirit, post eius mortem erit Ecclesiæ manumittentis, & si inuita Ecclesia aspirat accusare vel testificari contra illam, priuetur gradu honoris, & iterum fiat seruus.

Glos. Libertus non potest accusare Dominum suum, nec contra eum testificari sine venia.

333 *Cap. IV.* Nullus.

SEruus manumissus à Domino, & ordinatus, si non vult elatus recitare horas canonicas pro Domino, Episcopus talem accusatum potest degradare.

Glof. Nota quod Dominus in manumisso potest retinere opera spiritualia. Item, aliquis propter ingratitudinem ad pristinum statum reducitur. Item, corrigit *dist.* 54. *ex antiquis, & cap. frequens.*

334 *Cap V.* Consuluit. *Alexand. III.*

Spurij, & serui non debent ordinari.

335 *Cap. VI.* Eò libentiùs.

SErui Ecclesiæ si manumittuntur,& ordinantur ea conditione,vt perpetuò inseruiant illi Ecclesiæ in officiis, non possunt ad alias Ecclesias transire; si absolutè manumittuntur, possunt.

Glos. Imò si non seruiunt, iterum fiunt serui.

336 *Cap. VII.* Miramur.

EStidem ius de seruo facto diacono, & de seruo facto subdiacono.

337 *Cap. VIII.* Dilectus.

FIlius natus ex seruo,& libera,est liber, & licitè promouetur.

DECRETALIVM LIBER I.
DE OBLIGATIS AD ratiocinia ordinandis, vel non.
Tit. XIX.

338 *Cap. I.* Magnus.

Conc. Carthag. OBligatus ad ratiocinia,vt Procurator,actor,&c.non ordinentur,nisi post onus curæ depositum, & reddita ratiocinia.

Glos. Limitationes vide in glos.

DECRETALIVM LIBER I.
DE CORPORE VITIATIS ordinan.vel non. Tit. XX.

339 *Cap. I.* De Presbytero.

PResbyter,qui duellum obtulit, vel oblatum acceptauit, si in eo amisit partem digiti, ita vt sine scandalo possit solemniter celebrare, Episcopus potest dispensare, vt in suo ordine ministret.

Glos. Secus si membrum amisit.

340 *Cap. II.* Cùm de tua.

QVi habet maculam in oculo, an sit promouendus, relinquitur iudicio Episcopi.

Glos. Nisi sit magna difformitas, potest.

341 *Cap. III.* Ex parte.

SAcerdos qui ex iusta causa facit sibi abscindi virilia, potest in ordine ministrare.

Glos. Qui ex iusta causa seipsum abscindit, non fit irregularis, & potest promoueri,& promotus exercere; secus si ex iracundia.

Cap. IV. Significauit.

CVm sacerdote,qui ex deuotione amputauit sibi virilia,Episcopus auctoritate Papæ dispensat, vt exerceat suum officium, sed non in ministerio altaris.

Cap. V. Ex parte.

SAcerdos, qui ex iusta causa fecit sibi amputari virilia, non est irregularis.

342 *Cap. VI.* Exposuisti. *Innoc. III.*

MVtilatus manu, si creetur Abbas, est amouendus, quia non potest ordinari in sacris.

Glos. Abbas debet promoueri ad sacros ordines: idem si amisisset digitos, ita vt non posset frangere hostiam, secus si posset. Item, inhabilis ad vnum connexorum est inhabilis ad reliquum, vt inhabilis ad ordines est inhabilis ad Abbatiam, quia Abbas debet ordinari. Item, ordinandus debet suos defectus manifestare.

343 *Cap. VII.* Thomas. *Honor. III.*

CArens vngula pollicis, si est fortis in pollice, vt possit frangere hostiam, potest ordinari.

Glos. Modica difformitas non impedit,vt in casu dicto; si est magna,impedit,vt si perdidit totum digitum. Item,nota pro isto titulo: difformitas in aliquo membro, quando non generat scandalum, nec impedit officium sacerdotis, non impedit ordinari. Item, corpore vitiati, vel sunt sponte vel casu; si sponte & nulla iusta causa interueniente, sunt reiiciendi; si iusta causa, vt timore lepræ,vel alia simili, non prohibentur, nisi generet scandalum; si casu & in magnis membris corpulentia, vel dignitate, ita vt difformitatem generet, reiicitur; si in paucis membris, & difformitas est modica, & sine culpa, non reiicitur; si cum culpa sua, misericorditer toleratur.

DECRETALIVM LIBER I.

DE BIGAM. NON ORD. Tit. XXI.

344 *Cap. I.* Vt bigami.

Trid. sess. 23. de Ref. 17.

BIgami pœnitentes,& mariti repudiatarum non possunt ordinari.

345 *Cap. II.* Super eo.

ORdinans bigamum, est priuandus officio, & potestate conferendi talem ordinem,sed potest cum eo dispensari: & ordinatus in sacris est priuandus,& cum eo non dispensatur.

Glos. Episcopus non potest dispensare cum bigamis, licèt possit cum criminosis.Ratio est,quia criminosus post peractam pœnitentiam, restitutus videtur in pristinum statum,& incipit esse,quod non fuit.*can.ferrum,dist.*50. Bigamus verò, qui est irregularis, non propter crimen, sed propter Sacramenti defectum,quia carnem suam diuisit in plures, ab vnitate recedendo, amplius restitui non potest per aliquam satisfactionem, neque per ipsum baptismum, qui non tollit irregularitatem bigamiæ, *c. acutius, dist.*26. Item, quoad legem promotionis aliqui reputantur bigami interpretatiuè, vt qui castitatem promissam violat;qui contraxit cum vidua, vel corrupta, qui diuersis temporibus habuit vnam de facto,alteram de iure; qui scienter cognouerit vxorem adulteram. Sed ille verè, & proprie dicitur bigamus, qui diuersis temporibus habuit duas vxores.

346 *Cap: III.* De bigamis. *Cæleſtin. III.*

MAritus bigamus non potest ordinari, & ordinatus non potest celebrare, siue sit viua,siue mortua vxor.

347 *Cap. IV.* Nuper. *Innoc. III.*

SI quis habuit vnam vxorem, qua mortua accepit ordinem sacrum, & deinde iterum contrahit, licèt matrimonium non teneat; bigamus reputatur, & non potest vlteriùs ordinari, vel ordinem susceptum exercere: sicut v g. si quis in sacris constitutus cum diuersis contraheret,licèt matrimonium cum nulla teneret, reputaretur tamen bigamus, licèt reuera bigamus non esset,non propter sacramenti defectum,sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto.

Glos. Voluntas sine effectu punitur, quando procedit ad factum. Item, qui simul duas habet vxores, est infamis. Item, aliquando plus consideratur effectus, quàm affectus, vel factum ipsum; aliquando magis factum quàm ius. Item, in aliquibus præfertur opinio veritati, vt in fauorem contrahentium, odium decipientium,fauorem prolis, vel testamenti, vel sententiarum; vnde versus,

Testa

Testamenta, fauor, odium, sententia, proles,
Ex istis causis præfertur opinio veris.

348 *Cap. V.* Debitum.

QVi ducit vxorem sponsam alterius, non carnaliter ab illo cognitam, non est bigamus, quia illa se pluribus non commiscuit, nec carnem suam diuisit, & sic non adest defectus Sacramenti, cùm verè vnica tantùm sit commistio, coniugium Christi cum Ecclesia per incarnationis mysterium contractum, significans.

Gloss. Triplex mysterium designatur in matrimonio consummato: primò dum alter per mutuum consensum consentit in alterum, significatur vnio fidelis animæ ad Deum per dilectionem, & charitatem. Secundò, per carnalem commistionem viri, & vxoris, significatur vnio humanæ naturæ ad Deum, quæ facta est per incarnationem. Tertiò per coniugium illius, qui vnicum tantùm matrimonium contraxit, significatur vnitas Ecclesiæ vni viro Christo subiecta. Hoc tertium non significatur per matrimonium bigami, & ideo promoueri non potest, propter defectum Sacramenti. Item, vxor ordinandi debet esse virgo, non est autem id necesse in viro. Item, qui ducit aliquam à se prius corruptam, potest promoueri, quia illa non diuisit carnem suam in plures.

349 *Cap. VI.* Quia circa.

SAcerdos habens plures concubinas, non est bigamus, sed in simplici fornicatione, & potest Episcopus cum eo dispensare, ad exequutionem sacerdotalis officij.

350 *Cap. VII.* A nobis.

SVbdiaconus si contrahit cum vidua, licèt verè bigamus non sit, quia matrimonium est nullum, tamen reputatur bigamus propter affectum intentionis cum opere sequuto.

IN SEXTO LIBER I.

DE BIGAMIS. Tit. XI.

351 *Cap. I.* Altercationis. *Gregor. X.*

BIGAMI sunt nudati omni priuilegio clericali, & foro sæculari astricti, non obstante contraria consuetudine, & sub pœna excommunicationis, non deferant habitum vel tonsuram.

Glos. Hoc capitulum intelligitur de bigamis veris, vel interpretatiuis, vt qui duas vxores habuerunt, vel cum vidua; aut corrupta contraxerunt, non autem intelligitur de iis, qui in sacris constituti contraxerunt; nam de his habetur supra *cap. nuper, & cap. à nobis, eod.*

DECRETALIVM LIBER I.

DE CLERIC. PEREGRIN. Tit. XXII.

352 *Cap.I.* Tua nos. *Alexan.IV.*

CLERICI peregrini ordinati in remotis regionibus,qui habent litteras ordinationum,sed incertum est,an sigilla sint Episcoporum, debent suam ordinationem probare per quinque Episcoporum sigilla, vt statutum est de transmarinis Clericis, *dist.*98. Interim tamen suspendantur, & inquiratur an prætermiserint aliquem ordinem, quibus peractis, si sunt digni poterit circa eos dispensari.

Glos. Si constaret de sigillo vnius Episcopi, non est inquirendum de quinque. Item, hoc capitulum intelligitur, quando volunt recipi in Ecclesia tanquam Clerici; nam si tanquam viatores, vellent secretò celebrare, permittendi sunt.*c.tua,infra eod.* Item,dispensari, id est,recipi.

353 *Cap.II.* Inter quatuor.

CLerico peregrino non habenti dimissorias, sed iuranti se ordinatum non creditur, & sic non admittitur ad ordinem quem dicit habere, nec ad alios suscipiendos.

Glos. Clericus debet probare suam ordinationem per litteras: quas si perdiderit, probet amissionem, & tenorem ipsarum, & quod sine vitio fuerint, *c. cùm olim.infra de priuileg.* vel per testes. *infra c.proximo.*

354 *Cap.III.* Tuæ fraternitatis.

PEregrinus ignotus sine litteris commendatitiis, nisi legitimè constet vel per litteras, vel per testes de eius ordinatione, non permittitur in publico celebrare,sed potest in secreto,& ex deuotione.

355 *Cap.IV.* Te nobis. *Honor.III.*

INferior Prælatus non potest in sua Ecclesia instituere Clericos non diœcesanos, sine licentia Episcopi: & si instituat, Episcopus potest illos remouere.

Glos. Clerici sunt instituendi de eodem loco vel diœcesi. Item, ex hoc sumitur bonum argumentum, pro iis qui dicunt electum de gremio Ecclesiæ etiam à minori parte, præualere aliis.

DECRE

DECRETALIVM LIBER I.

DE OFFIC. ARCHID. Tit. XXIII.

356 *Cap.I.* Vt Archidiaconus.

OFFICIVM Archidiaconi est esse vicarium Episcopi in omnibus, & curam habere in clero posito in vrbe, vel Parochiis, & de eo est redditurus rationem, de conuersatione, honore, doctrina Ecclesiasticorum, & studio aliarum rerum, & delinquentium. Item, si Episcopus non potest, tertio quoque anno visitet Diœcesim, & vice Episcopi emendet, & corrigat, quæ indigent emendatione. Trid. Sess. 24. de Ref. 3.

Glos. Archidiaconus est vicarius Episcopi, & habet cognitionem causarum ad corrigendum & iurisdictionem, sic etiam & ad coërctionem, quia iurisdictio sine coërctione nulla est: secus de consuetudine, *c. vlt. infra. eod.*

357 *Cap. II.* Officium.

OFficium etiam Archidiaconi est legere Euangelium, vel præcipere alicui Diacono, vt legat. Item, dum celebrat Episcopus præcipere Leuitis, vt induant se vestibus sacris, & præcedant ad Missam. Item, disponere de Acolytis, quis eorum deferat candelabrum, vel thuribulum. Item, nullus cantet epistolam, vel Euangelium, nisi prius Archidiaconus auscultet.

Glos. Hoc videtur esse potius officium magistri Scholarum, sed ex consuetudine pertinet hoc ad Archidiaconum.

358 *Cap. III.* Ea quæ.

ARchidiaconus est custos vasorum Ecclesiæ de quibus reddit rationem.

Glos. Prælatus tenetur, non solùm de dolo, sed de culpa lata, & leui vt tutor; item negligentia in Prælato, est peccatum mortale.

359 *Cap. IV.* Cùm satis.

ARchidiaconus sine licentia Episcopi, nulli committat curam animarum, non obstante consuetudine.

Glos. Quæ non sit præscripta. Item, aliqua competunt Archidiaconis de iure communi, aliqua de consuetudine: quæ vide in glos. in verbo, *consuetudinis.*

360 *Cap. V.* Archidiaconus.

NOn potest excommunicare, sine licentia Episcopi secundùm Ecclesiasticam institutionem.

Glos. Id est, de iure communi. Item, an possit ex consuetudine, respondetur affirmatiuè: vide glos. in verbo *promulgare*.

361 *Cap. VI.* Mandamus.

ARchidiaconus non visitet suas Ecclesias nisi semel in anno, nisi noua causa aliud exigat.

Glos. Et si non est causa visitandi, & vult ire ad Ecclesias, eat suis sumptibus.

362 *Cap. VII.* Ad hæc. *Innocen. III.*

OFficium Archidiaconi, est imperare Subdiaconis, & Leuitis, sollicitè ordinare Parochias, audire iurgia singulorum, cuius iurisdictioni subiacent Archipresbyteri, seu Decani. Item, est primus post Episcopum, & vicarius Episcopi. Item, oculus Episcopi, vt quæ corrigenda viderit corrigat, & emendet, dummodò non sint ardua negotia. Item, ad ipsum pertinet institutio corporalis pro beneficiis, & dignitatibus. Item, examinare promouendos ad ordines & beneficia. Item, Decani rurales institui, vel destitui debent ad mandatum Episcopi, & Archidiaconi simul.

Trid. sess. 24. de Ref. c. 10.

Glos. Circa coërcitionem (præter iurgia) in aliis enumeratis, standum est consuetudini. Item, si nesciente Episcopo examinatus ordinatur sine titulo, examinator tenetur illi prouidere, & si non potest, Episcopus.

363 *Cap. VIII.* Significasti.

ARchidiaconus non potest dare litteras dimissoriales alicui ad ordines, & qui sic ordinatur interdicitur ei vsus ordinum ab Episcopo.

Glos. Episcopus potest cum talibus dispensare. Item, quando Episcopus non est in Diœcesi, si adest consuetudo, vel speciale mandatum, potest dare dimissorias.

364 *Cap. IX.* Dilecto.

ARchidiaconus non habet iurisdictionem in monasteriis regularium, nisi consuetudo pacifica ei hoc concesserit: quæ consuetudo consideratur, vel in ipso monasterio, vel in similibus.

Glos. Quando dubitatur quid agi debeat in vna Ecclesia, recurrendum est ad consuetudinem aliarum Ecclesiarum.

DECRETALIVM LIBER I.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYT. Tit. XXIV.

365 *Cap. I.* Archipresbyter. *Conc. Tolet.*

ARCHIPRESBYTER subest Archidiacono, cuius mandatis, sicut Episcopi obedit. Item, habet curam supra Presbyteros, & absente Episcopo so

po solemniter canit Missam, vel is, cui ipse iniungit, seu collectam.

Glos. Missam matutinalem, seu ferialem. Item Archipresbyter est maior Archidiacono, quo ad ordinem, non quo ad dignitatem; nam illi subest, *c. ad hac, sup. de offic. Archidiac.*

366 *Cap. II.* Ministerium.

ARchipresbyter habet curam, & sollicitudinem de omnibus sacerdotibus, qui sunt cardines Ecclesiæ, vt diligenter faciant sacrum, & horas, &c. Item, absente Episcopo prouideat, & suppleat officia sacerdotum, vt fontes benedicere, infirmos vngere, pœnitentem infirmum, consulto Episcopo reconciliare, exceptis his, quæ sunt illi prohibita.

367 *Cap. III.* Officium.

OFficium archipresbyteri vrbani est absente præsule vice ipsius inchoare officium, benedicere in Ecclesia in matutino, missam cantare, vel imponere alicui, vt cantet, & celebrante Episcopo iubere sacerdotibus, vt se induăt vestibus sacris, & procedant, curare vt non desit eucharistia pro infirmis, non desint Confessarij pro iis, & pro aliis diœcesanis, similiter ad baptizandum.

Glos. Quilibet de Episcopatu potest accipere sacramenta in maiori Ecclesia.

368 *Cap. IV.* Vt singulæ.

ARchipresbyter ruralis, gerit curam, non solùm plebis, sed aliorum presbyterorum, & cuncta debet referre ad Episcopum, nec potest ordinare aliquid contra decretum Episcopi, & quælibet plebs habeat suum archipresbyterum.

Glos. Archipresbyter potest determinare quædam minora, & illa non deferre Episcopo.

DECRETALIVM LIBER I.
DE OFFIC. PRIMICERII.
Tit. XXV.

369 *Cap.* Vt primicerius.

EST sub Archidiacono, vt Archipresbyter. Item, distribuit lectiones nocturnorum diaconis, & aliis, & responsoria cantoribus, & eos instruit, vt sensum habeant.

Glos. Standum est diuersis consuetudinibus.

DECRETALIVM LIBER I.
DE OFFIC. SACRISTÆ.
Tit. XXVI.

370 *Cap.* Vt ſciat.

SACRISTA eſt ſub Archidiacono, habet curam ſacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum, & theſauri Eccleſiaſtici, & eorum quæ pertinent ad luminaria, in cera & oleo.

DECRETALIVM LIB. I.
DE OFFICIO CVSTODIS.
Tit. XXVII.

371 *Cap. I.* Cuſtos.

OBEDIAT Archidiacono circa cuſtodienda ea, quæ ſunt Eccleſiæ, pulſet ſignum pro horis canonicis, cuſtodiat pallia, linteamina, & alia vtenſilia, vigilet in accendendo lampades, & laternas ſine exceſſu, & defectu: & ſi non bene fungitur ſuo officio, corrigatur ab Archidiacono, & ſi non ſe emendat, re delata ad Epiſcopum eiiciatur & prouideatur de idoneo.

372 *Cap. II.* Cuſtos.

CVſtos ſit ſollicitus de omni ornamento Eccleſiæ, & luminariis, & incenſo: habeat paratum panem & vinum ad Miſſam omni tempore, det ſignum ad ſingulas horas canonicas, vt iubet archidiaconus; de eiuſdem conſenſu abſente Epiſcopo, diuidat oblationes, & decimas inter fratres. Item, hi tres, videlicet, archidiaconus, archipresbyter & cuſtos, ſunt quaſi columnæ Eccleſiæ: ideo ſint vnanimes, ſine inuidia, & zelo.

EXTRAVAG. COMMVN.
DE OFFICIO CVSTODIS.

373 *Cap.* Quia cuſtos.

MENDICANTES abſque licentia Papæ non poſſunt habere niſi vnam campanam pro populo, ſed ad vſus proprios multas campanulas.

DECRETALIVM LIBER I.
DE OFFICIO VICARII.
Tit. XXVIII.

374 *Cap. I.* Ad audientiam. *Alex. III.*

VICARIVS, si est adeptus Ecclesiam curatam, amittit vicariam. Trid sess. 5. Ref. 17.

Glos. Qui habet vicariam perpetuam, & recipit curam animarum, vel prælationem, si vtrumque contendit retinere, vtrumque perdere debet.

375 *Cap. II.* Prouideas.

NVllus potest habere plures vicarias, est enim contra ius, cùm vicarius debeat seruire Ecclesiis, & personis Ecclesiarum.

Glos. Nemo potest ponere vicarium in sua Ecclesia nisi in casibus *c. extirpanda §. qui verò. infra de praben.*

376 *Cap. III.* Ad hæc.

BEneficiarius non potest amouere vicarium perpetuum consensu Episcopi positum, nec eum sua portione assignata fraudare.

Glos. In institutione vicarij perpetui non requiritur consensus patroni, quia non censetur Ecclesia vacare. Item, si adest iusta causa remouendi vicarium, hoc faciat legitimus Iudex, & non prælatus Ecclesiæ.

377 *Cap. IV.* Clericos. *Innoc. III.*

VIcarius non potest substituere vicarium. Trid. sess. 24. Ref. 6.

Glos. Imo nec prælatus Ecclesiæ potest substituere vicarium.

378 *Cap. V.* Sua nobis.

VIcarius Papæ non habet iurisdictionem extra vrbem, nisi specialiter illi concedatur.

Glos. Litteræ per subreptionem obtentæ non conferunt iurisdictionem.

379 *Cap. VI.* Ex parte. *Honor. III.*

VIcarij perpetui sunt compellendi residere, vel fieri presbyteri (si habent curam) per subtractionem prouentuum, & vicariarum.

IN

IN SEXTO LIBER I.

DE OFFICIO VICARII.

Tit. XVIII.

380 *Cap. I.* Romana. *Innoc. III.*

Tri sess. 25. de Res. 3.

QVANDO excommunicatur officialis, & deinde substituitur alius, substitutus non est excommunicatus, si non participat in crimine, pro quo fertur excommunicatio; an verò acta substituti teneant. Resp. si accepit iurisdictionem ab excommunicato, non tenent; secus tenent.

Glos. Officialis Episcopi potest excommunicari sub nomine dignitatis, & excommunicatio non extenditur ad successorem, si non communicat eidem in crimine damnato. Item, Episcopus excommunicatus non potest exercere iurisdictionem, & sic nec conferre beneficia, & tunc nec confert Capitulum, quia Episcopus non est negligens.

381 *Cap. II.* Licet. *Bonif. VIII.*

OFficialis Episcopi cum commissione generali, non potest inquirere, corrigere, vel punire excessus aliquorum, vel eos amouere à suis beneficiis, officiis, administrationibus, nisi illi specialiter hæc committantur.

Glos. Officialis cum commissione generali potest cognoscere de causis, sed non criminalibus. Item, nec de hic expressis. Item, nec de spiritualibus. An possit omnia cum clausula vniuersali. Resp. si in mandato sit expressum aliquod de illis quod requirit speciale mandatum secuta clausula generali, omnia posse; secus si non esset aliquod speciale expressum, sicut accidit in Procuratoribus. *cap. qui ad agendum, §. 1. infra de Procur.*

382 *Cap. III.* Cùm in generali.

OFficialis, vel Vicarius Episcopi non potest conferre beneficia, si specialiter ei non committatur: quia in generali commissione non veniunt illa, quæ verisimiliter in specie quis non esset concessurus: & cui committitur bonorum administratio, regulariter dare non potest.

Glos. Officiali in generali commissione datur iurisdictio in causis ciuilibus, non in criminalibus. Item, collatio beneficij partim est donatio, partim non. Item, Episcopus potest dare potestatem conferendi beneficia spectantia ad suam collationem alicui sed non ad conferendum beneficia proximè vacatura.

CLEMENTIN. LIB. I.
DE OFFICIO VICARII.
Tit. VII.

383 *Cap.* Quæ de Ecclesiis.

SIcut qui obtinet parochiam, si acquirat aliud beneficium simile, vel dignitatem, post pacificam possessionem amittit primum, & vacat, eodem modo extenditur ad Vicarios perpetuos Parochiæ, &c. Et sicut rector Parochiæ infra annum est promouendus ad sacerdotium, sic Vicarius perpetuus.

Glos. Cap. hoc loquitur de vicaria perpetua, non temporanea.

DECRETALIVM LIBER I.
DE POTESTATE ET OFFIC.
Iudicis delegati. Tit. XXIX.

384 *Cap. I.* Quia quæsitum. *Alex. III.*

DELEGATVS Papæ potest procedere, non solùm contra partes, sed etiam contra eos, qui manifestè impedirent suam iurisdictionem terrendo minis partes, vt taceant.

Glos. Iurisdictio Iudicis extenditur etiam in eos, qui impediunt suam iurisdictionem, licèt in litteris de his non fiat mentio. Item, Iudex omnia potest, quæ pertinent ad ipsam iurisdictionem, & sine quibus causa expediri non potest.

385 *Cap. II.* Sanè.

SI diuersæ litteræ impetrentur à diuersis super eadem causa, non facta mentione de primis, ad eosdem Iudices; Iudices supersedeant, donec consulant Papam, vt pleniùs intelligant eius voluntatem.

Glos. Pro varietate litterarum series causarum non debet impediri, sed recurrendum ad superiorem. Item, hoc caput non habet locum hodie, quia procedere debent per formam primò datam, ex qua secundæ litteræ non faciunt mentionem de primis, *cap. vt debitus, infra de appellat. c. capitulum sancta Crucis, de rescript.*

386 *Cap. III.* Si pro debilitate.

DElegatus legitimè impeditus in causis, quæ sine sua præsentia commodè terminari possunt, id est, quando non sunt causæ graues, potest subdelegare alium.

Glos. Etiam inuitis partibus.

387 *Cap. IV.* De causis.

QVando committitur, vt causa intra certum tempus terminetur, si de consensu partium terminus non prorogatur, transacto termino exspirat iurisdictio. Item, delegatus potest punire pœna iuris non obtemperantes; & si non est pœna statuta à iure, pœna arbitraria.

Glos. Partes possunt remittere illas solemnitates iuris, quæ sunt introductæ in fauorem partium, & non alias. Item, si Iudex fert sententiam vltimo die, potest deinde illam exequi, quia expirauit potestas cognoscendi, & non exequendi. Item, delegatus dispensare non potest in pœnis iuris, licèt minimam possit inferre, secus de ordinario, qui dispensare potest.

388 *Cap. V.* Præterea.

DElegatus, cui simpliciter aliqua causa committitur, consequenter recipit potestatem plenam omnium, quæ ad causam spectant, & sic potest partes cõpellere, contumaces excõmunicare, licèt hæc non sint expressa in mandatis.

Glos. Si aliqua forma exprimitur, illa simpliciter est seruanda; si non exprimitur, habet locum hoc cap. id est, concesso principali, conceditur accessorium, sine quo non.

389 *Cap. VI.* Quamuis.

QVando causa committitur duobus simpliciter, alter potest suas vices delegare Coniudici, vel alteri.

Glos. Iudex delegatus potest committere suas vices, nisi prohibeatur.

390 *Cap. VII.* Significasti.

IVdex ordinarius, si non vult, vel non potest exequi sententiam Iudicis delegati, ipse delegatus potest exequi, & impedientes excommunicare.

Glos. Executio sententiæ delegati primo loco videtur spectare ad ordinarium. Item, delegatus potest punire impedientes suum officium tam in cognoscendo, quàm in exequendo.

391 *Cap. VIII.* Si quando.

SI Clericus trahat Episcopum ad Iudicem delegatum super causa alicuius Ecclesiæ, in qua non est canonicè institutus, vel non est in possessione; si delegatus per transactionem, vel alio modo confert Ecclesiam, Episcopus non debet violenter resistere delegato, sed instare precibus, vt differat possessionem, donec Papa informetur.

Glos. Ordinarius non debet violenter resistere delegato, nec impedire eius officium. Item, si delegatus non admittat preces, ordinarius appellet.

392 *Cap. IX.* In litteris.

POst diffinitiuam executioni datam per se, vel per alium cessat iurisdictio delegati.

Glos. Iurisdictio delegati multis modis expirat. Primò sententia executioni data. Secundò mortuo Iudice proprio. Tertiò mortuo illo, contra quem sunt litteræ, re integra. Quartò reuocato mandato per secundas litteras expressè loquentes de primis. Quintò, si Iudex remittit causam superiori. Sextò elapso termino commissionis. Septimò, si re integra moriatur delegans. Octauò per legitimam recusationem. Nonò per legitimam appellationem. Decimò per delationem appellationis.

393 *Cap. X.* Consultationibus.

SI quis obtinet litteras pro possessione Ecclesiæ, quam alter habet, qui non habita notitia litterarum est absens bona causa, nec potest intra tempus coram Iudice comparere, Iudex non debet procedere, secus si per contumaciam se absentasset.

Glos. Contra absentem causa studij, vel peregrinationis, vel simili non est procedendum diffinitiuè, nec est reputandus contumax.

394 *Cap. XI.* Sanè.

DElegatus Papæ in causa delegata est superior Episcopo, vel ordinario, & potest in ipsos vti suspensione, vel interdicto.

Glos. Delegatus gerit vices delegantis, & est maior illis, quorum causam terminat, & ab initio contra maiores temperatè procedat. Item, terra potest interdici ob delictum Domini.

395 *Cap. XII.* Ex parte.

QVando vnus impetrat primam dignitatem in Ecclesia vacaturam, vt primum diaconatum, & alter impetrat litteras pro certa dignitate in eadem Ecclesia vacatura, verbi gratia, sui Auunculi Archidiaconatu, non facta mentione de prima impetratione, si vacat hæc certa dignitas, est danda primo, & non secundo.

Glos. Hodie litteræ quæ primò præsentantur pro beneficio habendo, præualent, *cap. capitulum sanctæ Crucis, de rescriptis.*

396 *Cap. XIII.* Ex parte.

QVando Papa non explicat oppositum, delegatus debet seruare formam iuris, & admittere rationabiles exceptiones.

Glos. Quacunque forma mandati data semper admittuntur exceptiones iuris, & si forma rescripti contradicat iuri, seruetur ius, nisi in speciali constet de contraria intentione Papæ.

397 *Cap. XIV.* Quoniam Abbas.

QVando causa delegatur alicui dignitati, vt Abbati non expresso nomine Abbatis, si moriatur Abbas, successor, vt delegatus debet prosequi causã.

Glos. Quando sunt plures, verbi gratia, Archidiaconi, & mandat Papa, vt Archidiaconus cognoscat: peto quis eorum debeat cognoscere. Respondetur ille quem elegerit actor, seu potiùs ille, cui primò litteræ fuerint præsentatæ: si verò vtrique simul fuerint litteræ præsentatæ, dignior erit Iudex; vel si erunt æqualiter digni, sorte dirimatur. vide insignem glos. in verbo substitutum.

398 *Cap. XV.* Super eo.

QVando est quæstio de iure præsentandi inter partes, & causa delegatur alicui, vbi constiterit cuius partis sit ius præsentandi, delegatus terminet quæstionem postposita appellatione, & ordinet Ecclesiam, id est, ferat sententiam, Ecclesiam esse ordinandam secundùm præsentationem illius, qui probauit ad se ius pertinere; sed non instituat seu mittat in possessionem; hoc enim est Episcopi, vel Archidiaconi, vel Archipresbyteri, qui licitè possunt appellare, si præiudicium sibi generetur.

Glos. Priuilegia, rescripta, & alia consimilia ad ea extendentur, de quibus cogitatum est, *l. tres fratres, ff. de pact.* iurisdictio verò extenditur etiam ad consimilia, de quibus cogitatum non est. *c. 1. cum ibi notatis, sup. eod.*

399 *Cap. XVI.* Causam matrimonij.

QVando causa, verbi gratia, An matrimonium teneat, delegatur duobus, & vnus tantùm eam definit, illa sententia non valet.

Glos. Quando sunt duo Iudices, si vnus non se excusat, vel committit suas vices, sententia vnius non valet. Item, causa possessorij est priuilegiata, ideo præferenda.

400 *Cap. XVII.* Causam quæ.

QVando delegatus est dominus impetrantis delegationem, tanquam suspectus amouetur, & alius subrogatur.

Glos. Causæ rationabiles suspicionis sunt, si est dominus aduersarij, si est vasallus impetrantis, si consanguineus, vel aduocatus in eadem causa pro ipso, si habet consimilem causam, &c.

401 *Cap: XVIII.* Cùm te consulente.

QVando delegatus committit alicui causam non totam, sed sibi aliquid reseruat, verbi gratia, sententiam, si appellent ad Papam, delegatus non obstante appellatione debet prosequi causam.

Glos. Delegatus debet subdelegare causam personis Ecclesiasticis, non laicis: sed iam est prouisum, *de rescriptis in 6. cap. statutum.*

402 *Cap. XIX.* Relatum. *Lucius III.*

MOrte delegantis, si lis est contestata, delegati iurisdictio non expirat: si non est contestata, expirat.

Glos. Secundùm leges si ante litem contestatam moriatur, mandato expirat mandatum; secundùm Canones sufficit sola citatio ante mortem mandatoris ad perpetuandam iurisdictionem, *c. proximo, & c. licet, infra eod.* sed si citatio non præcedat mortem, statim expirat iurisdictio, *c. vlt. de offic. legat.*

403 *Cap.*

403 *Cap. XX.* Gratum. *Urbanus III.*

SI ante obitum delegantis fuit citata pars, etiamſi poſt obitum conteſtetur lis, delegatio non expirat. Item, qui appellat, & deinde petit inducias ad producendum teſtes, dicitur renunciaſſe appellationi.

Gloſ. Tacitè per contrarium factum renunciat quis iuri ſuo.

404 *Cap. XXI.* Prudentiam.

QVando cauſa delegatur tribus cum clauſula, quod ſi vnus nequiuerit, vel noluerit adeſſe, duo expediant cauſam, ſi non conſtat de impotentia tertij per nuntium, vel per litteras, alij duo non poſſunt procedere in cauſa, & ſi quid faciunt, eſt irritum. Item, quando dicitur, ſi intereſſe nequiuerit, & vnus licèt poſſit, tamen non vult intereſſe; alij duo, vel vnus, poſſunt proſequi cauſam, & ille tertius eſt arguendus, quia ſubterfugit exequi mandatum Eccleſiæ. Item, reus ſi obiicit actorem eſſe excommunicatum, & intra competentem terminum non legitimè probat; actor admittatur contra reum; ſi conſtet per confeſſionem actoris, vel alio modo eſſe excommunicatum, propter cauſam, de qua agitur, delegatus abſoluat; ſi propter aliam cauſam mittatur ad excommunicatorem, qui ſi ex malitia nolit abſoluere, delegatus abſoluat; dummodò excommunicatio non ſit reſeruata Papæ. Item, quia iſte abſolutus à delegato ex iuramento debet ſtare mandato Eccleſiæ ſuper cauſa excommunicationis, ideo comparebit coram excommunicatore, qui iudicabit de cauſa excommunicationis, &c. niſi Papa alteri illam committat: & ſi excommunicator malitioſè differat cognitionem talis cauſæ, tunc delegatus de ea cognoſcat, tanquam de acceſſoria ad principalem.

Gloſ. Colligitur cautela, ſi excommunicatus non poteſt, vel non vult abſolui ab excommunicatore, impetret litteras contra aliquem, ad amicos Iudices, à quibus abſoluatur, vt in textu. Item, ſi Iudices ſunt ordinarij vno abſente, reliqui poſſunt procedere; ſi ſunt delegati, vel arbitri non poſſunt; & citatus non tenetur venire, & Iudices tenentur ad intereſſe, nec per ratihabitionem illius, qui fuit abſens, firmaretur ſententia, nec partes poſſunt hoc concedere. Item, teſtificatio de impotentia tertij debet fieri per litteras, vel per nuntium habentem litteras, vel per nuntium iuratum, & non per ſimplicem nuntium. Item, licèt meliùs ſit eſſe plures delegatos, quàm vnum, tamen in compromiſſo, melius eſt vnum eſſe arbitrum quàm plures. Item, litteræ impetratæ ab excommunicato non valent ad agendum, vel ad beneficia, ſed valent ad ſui defenſionem, verbi gratia, quia appellauit, & textus loquitur, quando impetrauit litteras ante excommunicationem, & poſt litteras fuit excommunicatus: ſed hodie valent, *cap. quæ. de except. in 6.* Item, hodie terminus competens ſunt dies octo, non computato primo, in quo proponitur.

405 *Cap. XXII.* Cùm cauſa.

QVando cauſa delegatur tribus, & tertio non committente ſuas vices, nec ſe excuſante, duo citant, vel ſententiant, citatus non tenetur obedire, &

quicquid fit,est irritum,& potest appellare.Item,si ante citationem , Romam mittit pro iure suo,& delegati volunt procedere,potest appellare.

Glos. Hodie vt appellatio valeat , debet appellans in exceptione proposita adiicere,quod paratus est illam probare,*c.interposita,de appellat.* Si tertius malitiose non venit , nec se excusat, quid fiet? debebunt alij duo Iudices illum, per tres,vel quatuor vices admonere,vt veniat,vel alium substituat, vel se excuset,& si neutrum horum fecerit, tunc poterunt illi duo solùm procedere, quia præsumitur illum nolle interesse: & talis præsumptio habebitur pro illius responsione,arg.*c.decernimus* 3.*q*.9.

406 *Cap. XXIII.* Cùm super.

QVando causa delegatur duobus cum clausula , *quod vnus altero impedito possit*;si vnus per exceptionem recusatur,alter licèt solus possit, tamen si cum recusato procedat,processus est nullus.

Glos. Iudex si non admittit legitimam excusationem , interposita appellatione desinit esse Iudex.Item,aliquis ipso facto confitetur, vel amittit iurisdictionem.

407 *Cap. XXIV.* Consuluit.

QVando pars citata die statuto non comparet,& in termino potestas Iudicis non expirat,potest Iudex de æquitate expectare sequentem diem, & pars contumax elapso peremptorio non est de nouo citanda, nisi benignitas Iudicis hanc gratiam fecerit:si potestas expirat, in eadem hora termini peremptorij Iudex procedat. Item,licèt dies Romanus sit,à media nocte in mediam noctem,tamen Iudex ecclesiasticus iudicet ante tenebras, nec arctet suam iurisdictionem tempore.

Glos. Iudex potest parcere in ferenda sententia termino constituto, sed non in expensis,& sumptibus,alioquin restituat de suo.

408 *Cap. XXV.* Insinuante.

QVando deputatur Iudex in lite contestata , & nondum data definitiua sententia , insurgat de nouo causa refutandi Iudicem tanquam suspectum,potest refutari,& mutari: vt si pars litigans fiat familiaris Iudicis. sed si post nouam causam ortam , pars contraria est contenta prosequi litem coram illo Iudice,& prosequitur,non potest amplius illum allegare suspectum.

Glos. Lite contestata ex noua causa potest recusari Iudex ; sed si quis consentit in illum,non potest amplius recusare. Item , familiaritas non parua repellit Iudicem.

409 *Cap. XXVI.* Quærenti.

DElegatus Papæ , qui post sententiam definitiuam excommunicat nolentem obedire,non intelligitur functus officio suo , sed potest non solùm ad quadrimestre tempus,quod solet à lege reo concedi ad soluendum , sed & per integrum annum exequi sententiam,& absoluere excommunicatum, sicut fit cum contumace,& ante litis contestationem.

Glos. In actione personali regulariter dantur reo quatuor menses ad soluen

uendum, *l.1. & 3. C. de re iudic.* In reali verò actione, si reus dixerit se velle parere, statim debet exequi sententia, aliàs post decem dies, si non fuerit appellatum. In criminalibus, etiam statim mandanda est executioni sententia; vnde versus, quorum explicationem vide *in glos. c. cùm adhuc 11. q. 3.*

In personali post menses quattuor, in re
Protinus est omnis sententia perficienda;
Sic in criminibus; sed casus excipe quinque,
Confessus, pregnans, iratus, & insula, seruus.

Item, hoc cap. loquitur de delegato, cuius iurisdictio non est perpetua. An si intra annum victus molestat victorem, delegatus possit cognoscere, Respondetur infra annum posse legatum compescere contradictores, & excommunicare generaliter illos, qui non patiuntur victorem quietè possidere, sed non assumere aliquam de nouo, cùm Iudex delegatus post sententiam non possit amplius cognoscere, sed tantùm illam executioni mandare. An delegatus possit absoluere post annum excommunicatum contumacem ante litis contestationem. Respondetur posse illum semper absoluere, & procedere in causa quando voluerit. Iurisdictio enim delegati durat post litis contestationem, vsque ad definitiuam sententiam. Quod autem hîc dicitur in textu, intelligitur de excommunicato post definitiuam sententiam, cui non parebat: & talis post annum à delegato absolui non potest, cùm illius iurisdictio post annum à diffinitiua sententia quo ad omnia cesset.

410 *Cap. XXVII.* Super quæstionem.

Delegatus Papæ potest subdelegare aliis cognitionem causæ, & testium examinationem, reseruata sibi sententia ad quam potest procedere, etiam si fuerit interposita appellatio. Imo si executor, vel cognitor ad aliquem certum articulum fuerit de consensu partium deputatus (nisi modum excedat) non licet ab eo appellare, dummodò vel litis exordium, vel causæ finis, vel totum negotium non fuerit illi sublegatum, tunc enim potest ab illo, tanquam à Iudice appellari. Item, Delegatus bene potest. non solum principium, medium, & finem causæ coniunctim, sed etiam diuisim alij delegare, dummodò antequam ferat sententiam, diligenter inquirat de vniuersis, quæ acta sunt in Iudicio.

Glos. Nullus potest committere alteri causam, appellatione remota, nisi Princeps. *l.1. in fin. à quibus appell. non licet.* Item, executor propriè dicitur qui rem iudicatam ducit ad effectum, & non habet aliquam cognitionem causæ: hic autem in textu pro executore, seu cognitore intelligitur, ille, qui aliquem certum articulum examinat, & de eo cognoscit, puta an sit admittendus testis, &c. & ab hoc non licet appellare, nisi modum excedat. Item, exordium litis, intelligitur vel libelli oblatio, vel potius ipsa litis contestatio. Finis litis intelligitur cognitio causæ, cum calculo sententiæ. Item, causa criminalis alteri delegari non potest. Item, secundùm leges Iudex delegat causam solùm consiliariis suis, secundùm Canones cuicunque.

§. Verùm, & reliqui. Delegatus si delegat principium vel finem causæ, à suo delegato potest licitè appellari, tanquam à Iudice; sed si medium tantùm, ab ipso tanquam ab Auditore, non

non poteſt appellari, ſi detur, vel recipiatur de conſenſu partium, niſi excedat fines mandati, vel meritò vt ſuſpectus recuſetur. Item, à ſubdelegato in totum appellatur ad Papam; à ſubdelegato in partem appellatur ad delegatum. Item, neutra pars poteſt recuſare ſine iuſta cauſa Auditorem datum à Delegato. Item, quando Princeps delegat duos, in vna cauſa, cum expreſſa clauſula, *vt impedito vno poſſit alter procedere*, appellatione remota, ſi vnus horum delegat ſuas vices alteri, ille non poteſt procedere appellatione remota, nec alteri delegare, & ſi ab eo fuerit appellatum, appellandum eſt ad Principem, & non ad condelegatum. Item, quando delegatus committit audientiam cauſæ alicui, reſeruata ſibi definitiua ſententia, ſine conſenſu partium, pars non poteſt appellare, niſi paratus ſit oſtendere coram Iudice delegato iuſtam cauſam recuſationis. Si adeſt iuſta cauſa, delegatus ſine appellatione expediat, ſi non vult admittere iuſtam cauſam: ſed quid ſi ſubdelegatus procedat; appelletur ad Pontificem, & hic eſt ſenſus capitis.

Gloſ. Pars eligens Iudicem poteſt appellare, & non recuſare. Item, Iudex ordinarius licèt committat totam cauſam, ſemper retinet iuriſdictionem, delegatus non. Itē, Iudex ſemper poteſt cōmittere vices ſuas, ſiue apponatur clauſula, *quod ambo*, vel *quod ſi non omnes*, ſiue non. An delegatus, poſtquam commiſit vices ſuas, poſſit reuocare, vide gloſ. in verbo, *ſi non poſſunt ambo.*

411 *Cap. XXVIII.* Paſtoralis.

Delegatus poteſt cogere aliquos, vt ſuſcipiant ſubdelegationem habita ratione perſonarum, & ipſe non ſe exoneret malitioſè. Item, vt poteſt committere totam cauſam, ſic & ſolam citationem, & punire contemptorem. Item, ſi Papa ſcienter admittit appellationem contra Iudicem habentem poteſtatem, remota appellatione, appellatio valet, & ſententia Iudicis ſuſpenditur. Item, ordinarius, cui à delegato mandatur executio ſententiæ, quam ſcit eſſe iniuſtam, ſi non poteſt ſe ab onere liberare, illam exequatur. Item, delegatus puniat partem, quæ curat impedire, ne ſtatuto die procedatur, & procedat illa die, per non ſuſpectum, appellatione remota, niſi partes velint prolongari.

Gloſ. Hodie delegatus Papæ non poteſt ſubdelegare niſi illis perſonis, quibus Papa delegat, *cap. ſtatutum, de reſcript. in 6.* Item, nota quod reperitur executio mera, & executio mixta. Executio mera dicitur, quando partibus præſentibus, vel altera contumaciter abſente, ſeruato tamen iudiciario ordine, cognoſcit Iudex de cauſa, at mandat alicui, vt ſententiam ſuam exequatur. *l. executio, C. de except. rei iud.* & talis executor non debet audire exceptiones. Executio mixta dicitur, quæ habet cognitionem annexam, vt cùm Papa mandat alicui reſtitui rem ſuam, & coram tali executore admittuntur legitimæ exceptiones. vide inſignem gloſſam in verbo, *& ſi ſciat*, vbi docet, quando appellatur ab executore, quando non, &c. An ordinarius debeat exequi ſententiam iniuſtam delegati: Reſpondetur debere, tenetur enim procedere ſecundùm allegata, & probata, & non ſecundùm conſcientiam læſam. *cap. iudicet 3. quæſt. 7.*

412 *Cap. XXIX.* Ex litteris.

SVbdelegatus à delegato Papæ potest coëreere impedimentum, nam alioquin demandata iurisdictio delusoria redderetur.

Glos. Merus executor habet potestatem coëreendi.

413 *Cap. XXX.* Licèt vndique.

QVando delegatur tribus cum clausula, *quod duo possint*, si vnus impeditur, quorum vnus delegat suas vices alteri, & moritur, & tertius legitimè reiicitur vt suspectus, qui superest, si causa est integra, non potest iudicare, quia morte subdelegantis expirat potestas; si verò causa fuit incepta illo viuente, potest, quia repræsentat duos.

Glos. Morte mandantis re integra, hoc est, si neque citatio præcesserit, expirat mandatum, nisi sit tale vt post mortem necesse sit impleri. Item, si mandans deponatur, vel excommunicetur, non cessat iurisdictio delegati.

414 *Cap. XXXI.* Cùm in iure.

NEmo cogitur exequi, quæ mandantur à delegato, nisi constet, seu probetur de delegatione Sedis Apostolicæ.

Glos. Non creditur Iudici, si se delegatum dicet, nec præsumitur pro eius sententia, nisi ostendatur commissio, *c. cùm à nobis, infra de testamen.* hodie sufficit solus tabellio, vt detur fides sententiæ, sed vt nulla sit dubitatio, debet auctoritate Iudicis rescriptum Papæ in publica forma inseri in sententia, & alia instrumenta procuratoria, si sint. vide glos.

415 *Cap. XXXII.* Cùm olim.

DElegatus intelligitur constitutus ad illa tantùm, quæ in litteris inueniuntur expressa, & eius iurisdictio non extenditur ad alia, & si alia quærit, reus non tenetur comparere, nec respondere, nec potest excommunicari propter illa alia.

Glos. Procuratores non possunt prorogare iurisdictionem, possunt tamen extendere mandatum, in ea, quæ sunt præparatoria, & accessoria mandati: si dominus non contradicat facto Procuratoris extendentis fines mandati, intelligitur habere ratum.

416 *Cap. XXXIII.* Cùm olim.

QVi violando sigilla aperit acta causa relationis Iudicum, non est audiendus contra acta Iudicis qui aperuit.

Glos. Iudices tenentur ostendere partibus relationem, quam faciunt superiori, alioquin potest appellari.

417 *Cap. XXXIV.* Coràm dilecto.

QVando causa delegatur duobus, cum clausula, *quod si ambo interesse non possint, vnus procedat*; & vnus non potest interesse, sed sublegat alterum, alter delegatus potest ferre sententiam, sine subdelegato, quia clausula *si ambo*, non intelligitur per se, vel per alium, sed per se præsertim, quando

secundus delegatus obtinuit literas subreptitias.

*Glos.*Delegatus à Principe; potest alteri causam subdelegare, & alter delegatus tenetur illum recipere, sed hic in textu subdelegatus à delegato Papæ ideo non fuit admissus, quia habebat litteras subreptitias, vel potius distingue, aut sunt delegati à principio plures Iudices, cum clausula *quod si non omnes*, &c. aut est delegatus vnus, vel plures, & deinde alter Iudex adiungitur cum primo, dicta clausula, *quod si non omnes*, de primo modo fit sermo, potest vnusquisque Iudex delegatus alium subdelegare, & coniudices tenentur illum recipere: si de secundo, re integra, adhuc tenentur illum adiunctum, vel ab ipso subdelegato admittere: re verò non integra, puta quia iam processum sit ad litis contestationem, & hoc non fuit litteris expressum, non tenentur illum recipere. Item, clausula illa, *quod si non omnes*, intelligitur, quòd si non omnes potuerint interesse de iure, vel de facto, vide *glos. magist. in verbo, quod non intelligitur.*

418 *Cap. XXXV.* Cùm canonicus.

QVando locus est suspectus parti, delegatus potest delegare alium in loco non suspecto, præcipiendo, &c. Item, canonicus meritò potest recusare iudicem in causa alterius canonici.

Glos. Licèt canonicus non possit esse Iudex in causa alterius canonici propter familiaritatem; potest tamen esse testis, sicut etiam frater pro fratre; nam facilius reperiuntur Iudices esse testes. aliquando tamen aliquis potest esse Iudex, non testis, vt pater in causa filij. §.*tria 3.q.7.* & criminosus, id est, infamis, §.*vult.3.q.7.* Item, Iudices ex pluribus causis recusari possunt, quæ in his versibus continentur.

Subiectus, Dominus, & commensalis, amicus,
Incola, Canonicus, & attingens, inimicus.
Si causam similem delegatus tueatur,
Vel si patronus fuit olim, tunc moueatur.

419 *Cap. XXXVI.* Cùm contingat.

QVando quis conqueritur se post appellationem ad Papam fuisse excommunicatum, ante quàm absoluatur, sunt admittendæ probationes excommunicati, & excommunicantis, vt cognoscatur an absolui debeat, vel declarare quod non sit excommunicatus. Item, si conqueratur se iniustè excommunicatum, est prius absoluendus, & deinde admittantur probationes.

Glos. Si dicat excommunicationem continere errorem intolerabilem, prius admittuntur probationes, mox absoluitur, vel declaratur non excommunicatus. vide glos.

420 *Cap. XXXVII.* Venerabili. *Honorius III.*

QVi non seruat formam rescripti, v. g. qui non restituit Episcopum loco suo, ante quàm inquirat, de dilapidatione contra Episcopum, eius processus est nullus. Item, qui subdelegauit vices suas, & subdelegatus incepit processum, non potest amplius alteri subdelegare.

Glos. Antequam incepisset, potest. Item, spoliatus prius est restituendus, ante quàm contra ipsum aliquid obiiciatur. Item, forma mandati omnino est

seruanda,

seruanda, aliter nihil fit. Item, suspectus de dilapidatione non statim remouetur, sed datur ei coadiutor, & interim prohibetur omnis alienatio. Item, si apertis argumentis probetur aliquis suspectus de dilapidatione, Iudex sine accusatore potest eum remouere.

421 *Cap. XXXVIII.* Significantibus.

IVdices, qui pronunciant se non habere iurisdictionem ex rescriptis in tali causa, non possunt deinde iurisdictionem reassumere, etiam partibus assentientibus.

Gloss. Compromissum intra certum tempus potest fieri. Item, Iudex, siue malè, siue bene pronunciet, amittit iurisdictionem, quia functus est officio suo: similiter amittit iurisdictionem si associat sibi alium, qui iurisdictionem non habet. Item, si referat negotium ad superiorem.

422 *Cap. XXXIX.* Suspicionis.

QVando Reus assignat iustam causam suspicionis, eliguntur arbitri, qui, & non Iudex assignant tempus ad cognoscendum hanc suspicionem: sed Iudex potest arbitros cogere, vt sollicitent.

Glos. Cap. est correctum per Innocentium IV. hodie Iudex facit hoc.

Glos. Omnia, sine quibus causa principalis non potest tractari, spectant ad Iudicem. Item, Iudex dum agit, & pronunciat super causa suspicionis, nihil aliud potest tractare. Item, aliquando arbitri ponuntur tanquam Iudices.

423 *Cap. XL.* P. & G. per litteras Apostol.

IVrisdictio delegata non extenditur ad illas personas, de quibus in rescripto non fit mentio.

Glos. Aliquando de consensu partium potest fieri prorogatio de tempore ad tempus, de re ad rem, de persona ad personam: sed semper præsupponitur iurisdictio ordinaria, & non sufficit delegata.

424 *Cap. XLI.* Cùm vigesimum.

DElegatus debet dari maior 20. annis, sed de consensu partium potest dari maior decem & octo annis, minor non potest dari, nisi à Principe.

Glos. Nota, annus debet esse completus.

Glos. B. Qui non potest esse Iudex ex impedimento.

425 *Cap. XLII.* Vno.

QVando dantur plures delegati, vel arbitri simpliciter, sine clausula, ***quod si vnus***; mortuo vno, expirat in aliis auctoritas.

Glos. Idem si sit infamis, vel suspectus.

426 *Cap. XLIII.* Quoniam Apostolica.

DElegatus Papæ licèt sit datus ex officio Papæ, vel de consensu partium, potest subdelegare, vel committere suas vices alteri de iure communi.

Glos. Etiam inuitis partibus. Item, si causa delegatur Episcopo cum duobus aliis coniunctim, & Episcopus subdelegat, sine subdelegato Episcopi, alij duo non possunt iudicare. An quando Papa mandat sub hac forma: Mandamus vt personaliter tale negotium exequaris, possit subdelegare. Respondeo, potest, si partes consentiant, primò si mandat fieri inquisitionem; secundò vel prouidere Ecclesiæ de Prælatis; tertiò vel aliis ministris.

Glos. Quando mandatur alicui, vt personaliter faciat, non potest per alium, nisi partes quorum interest consentiant: & qui tenetur construere domum, per se, non potest per alium. Ita qui prohibetur facere aliquid per se, non potest per alium. Item, quando eligitur industria personæ ad aliquid faciendum, non potest per alium id fieri. Item in *textu*, cui cōmittitur solùm ministerium, vt crucem prædicare, absoluere excommunicatum, dispensare cum irregularibus, iniungere pœnitentiam, &c. non potest subdelegare suas vices, quia non habet iurisdictionem, sed ministerium.

IN SEXTO LIBER I.

DE OFFICIO ET POTESTATE Iudicis delegati. Tit. XIV.

427 *Cap. I.* Statuimus. *Innoc. IV.*

CONSERVATORES, verbi gratia, regularium possunt solùm defendere sibi commissos à manifestis iniuriis, & violentiis: & eorum potestas non extenditur ad alia, quæ indaginem iudiciariam exigunt.

Glos. Nisi exprimatur in priuilegiis qui possent etiam, quando requiritur indago iudiciaria. similiter potest, si manifesta offensa negetur, ne potestas sit frustratoria. Item, quando dubitatur de potestate Iudicis, spectat ad eumdem cognoscere, An causa sit suæ iurisdictionis. Item, conseruator defendat sententiis Ecclesiasticis, verbi gratia, excommunicando, & implorando auxilium brachij sæcularis.

428 *Cap. II.* Quia Pontificali.

IVdices, vel conseruatores Papæ, quando veniendum est ad coactiones, vel pœnas contra Episcopos, debent deferre eis, & honorare illam dignitatem; quare prius eis interdicant ingressum Ecclesiæ, vel sacerdotale ministerium, deinde ab officio suspendant, & tandem grauent censura Ecclesiastica, nisi forte culpa, vel proteruia aliud persuaserit.

Glos. Nota: in iure nomine Iudicis non venit conseruator. Item nota: si Iudex non seruat ordinem huius Decret. tenet factum: licèt sit reprehendendus, quia textus loquitur de decentia. Item, suspensus Pontificalibus tantum, si in illis celebrat, non fit irregularis.

429 *Cap. III.* Si duo. *Bonifac. VIII.*

QVando Papa tres delegauit, & duo subdelegantur in partem & non in totum, si in processu causæ appelletur ab his subdelegatis, & delegato, est appellandum ad Papam, & non ad condelegatos, ex glos. quia cùm ibi sit vnus delegatus, non potest appellari ad æqualem, sed ad superiorem: & quando sunt plures Iudices in causa, appellatio considerat digniorem. Item nota: quando delegatus in partem delegat, & non in totum, appellatio est facienda ad delegatum. Item, delegatus ab alio, quàm à Papa, non delegat. *c. pastoralis.*

430 *Cap. IV.* Si contra.

QVando sunt duo delegati à Papa, cum clausula, *quod si ambo non possunt, vnus cognoscit*, & opponitur causa legitima suspicionis contra vnum, alter cognoscet, & expediet causam suspicionis, & non arbiter: si verò non est clausula, *quod si ambo*, recurrendum est ad arbitros. Item, si delegatus Episcopi recusatur, recusationis causa probabitur coram Episcopo: similiter si officialis recusetur, probabitur coram Episcopo.

Glos. Officialis Episcopi non est delegatus, sed ordinarius, & ab eo non appellatur ad Episcopum, nisi in causa prædicta; & tunc causa reprobationis debet exprimi coram Iudice, sed non debet coram eo probari. Item, quod dicitur de delegatis à Papa circa clausulam, intelligitur de delegatis ab alio.

431 *Cap. V.* Iudex.

IVdex antequàm sit proposita recusatio, potest committere, & si in totum commiserit, commissio facta impugnari non potest, secus si in parte commisisset, tunc enim posset impugnari. Item, postquam est proposita recusatio, & non est pronunciatum super ea, si recusator consentit potest committere, secus non. Item, postquam est pronunciatum, illum esse suspectum, etiam volente recusatore committere non potest.

432 *Cap. VI.* Quamuis.

DElegatus, qui subdelegauit causam in totum re integra id est, si subdelegatus non cœpit vti auctoritate, saltem per citationem decretam, potest sibi reuocare delegationem: sed si cœpit vti, non potest. Item, si subdelegatus moritur re integra, potest reuocare sibi.

Glos. Qui subdelegauit, si moriatur re integra, subdelegatus non procedat.

433 *Cap. VII.* Si delegatus.

QVando delegatus subdelegat sub hac forma, *quotiescum abesse contigerit*, vel *donec duxerit delegationem reuocandam*, & moritur, subdelegatus si cœpit vti iurisdictione, non amittit iurisdictionem, sed prosequatur. Item, si contigerit appellari, appellandum est ad subdelegantem, si aliquid sibi reseruauit in subdelegatione, & non ad primum delegantem, id est, Papam.

Glos. Qui mortuus est dicitur abesse. Item, delegatus potest subdelegare, sub conditione. An quando subdelegatur, vsque ad beneplacitum suæ voluntatis si moriatur, potestas expiret? videtur quod sic. *de rescriptis. cap. si gratiose.* sed contrarium verius.

434 *Cap. VIII.* Cùm plures.

QVando pluribus delegatur causa à Papa insolidum, quilibet per se solum potest procedere: & si vnus horum causam incœpit, alter non se immisceat in eadem nisi primus sit impeditus iusta causa, vel nolit vel malitiose recuset procedere. Item, si moriatur Papa mandans, & delegatus qui incœpit, potest vnus ex aliis prosequi, quia causa perpetuatur, licèt res videatur integra.

435 *Cap. IX.* Si super.

SI super gratia facta alicui à Papa dentur executores, si ante quàm aliquid faciant moritur Papa, possunt adhuc executores fungi officio, quia gratia, quod est principale, non expirat: ergo neque potestas executorum quæ est accessoria.

Glos. Si gratia non esset facta, sed faciēda, & res esset integra, ẜpiraret mandatum executoris. Item, Papa potest dare præbendam sine canonicatu.

436 *Cap. X.* Si is, cui.

QVando delegatus Papæ subdelegauit alicui, non in totum vices suas, & moritur, vel excommunicatur, interim durante tali impedimento, appellandum est ad Papam.

437 *Cap. XI.* Ab arbitriis.

QVando delegatus Papæ est suspectus, vel quando Iudices non concordant, ideo eliguntur arbitri secundùm ius, si grauata pars ab arbitris vult appellare, ad Papam est appellandum, & non ad Iudices.

438 *Cap. XII.* Is cui.

QVando Papa committit alicui, vt prouideat tali certæ personæ de beneficio in tali Ecclesia, tunc iste potest demandare hoc munus alteri, quia sua industria non debet eligere personam: sed si mandat, vt prouideat Ecclesiæ de persona, non exprimendo aliquam, non potest hoc demandare alicui, quia committitur eius industriæ, ad eligendam personam, nisi in rescripto dicat, *per se* vel *per alium*.

Glos. An delegatus ab alio, quàm à Principe possit subdelegare, vide.

439 *Cap. XIII.* Statuimus.

QVando Papa mandat alicui causam expedire in certo loco, delegatus, si habet iustam causam, potest eam expedire in alio loco, *cap. statutum, de rescriptis in 6.*

Glos. Hoc valet in delegato Papæ, non in delegato ordinarij: sed moneat ordinarium.

440 *Cap. XIV.* Si à subdelegato.

QVando delegatus subdelegauit non in totum, sed in partem, licèt sit regulariter appellandum ad delegatum, tamen si excipitur, quod re integra mortuus est delegans primus, & hæc exceptio non admittitur, appellandum

est

est ad Papam. Similiter, quando appellatur ex eo, quia Iudex non habet potestatem, appellandum est ad Papam.

Glos. Allegans contraria, non est audiendus. Item, iurisdictio prorogatur per quemcumque actum. Contra, subdelegare, est iurisdictionem exercere, & sic perpetuatur iurisdictio, ergo ad eum appellandum est. Item, alias causas vide *in glos. in verbo in aliis casibus.*

441 *Cap. XV.* Hac constitutione.

CONseruatores non possunt esse nisi Episcopi, & his superiores. Item, abbates, & habentes dignitatem, vel personatum, in cathedrali, vel collegiata, & sic excluduntur alij etiam canonici. Item, vnus conseruator non potest habere pro conseruatore, illum quem conseruat. Item, nullus potest habere pro conseruatore suum subditum, vel eum qui consistit in districtu Ecclesiastico, vel temporali suo. Excipiuntur Reginæ, & Reges. Item, conseruatores non præsumant procedere extra ciuitatem, vel diœcesim, in quibus sunt constituti, contra quoscumque; nec aliquid trahant à fine diœcesis, vltra vnam dietam. Item, nisi exprimatur in rescripto, seu litteris, non possunt committere suas vices alteri. possunt tamen citare, & denunciare sententiam per alios, & quando est hoc concessum in litteris, faciant intra ciuitatem vel diœcesim, & personis habilibus, vt supra. Item, si conseruatores scienter se intromittant in aliis, quàm in manifestis iniuriis, & violentiis, seu in aliis quæ iudicialem indaginem exigunt, eo ipso sunt suspensi per annum ab officio; & pars quæ hoc procurauit, est excommunicata, & non absoluitur nisi prius integrè satisfecerit parti indebitè fatigatæ de expensis. Item, officium conseruatoris ipso iure expirat in negotiis non cœptis per mortem concedentis. Circa munera, expensas, assessores, Notarios, & testes vocandos, seruetur constitutio de rescriptis, *c. statutum*, §. *insuper, & infra, &c.* Si quid contra præmissa fuerit attentatum, est irritum, & inane.

Glos. Differentiam. Inter Conseruatorem, & delegatum est multiplex differentia; vide ibi in principio & fine. Item not. qualitates requisitæ in Conseruatore, requiruntur etiam in subconseruatore, sicut qualitas quæ in delegato requiritur, requiritur etiam in subdelegato. Item, suspensus ab officio est suspensus à beneficio.

CLEMENT. LIBER I.

DE OFF. ET POTEST. IVD. DELEG.

442 *Cap.* Iudicis.

IVdices delegati Papæ super receptione testium in causa ciuili, similiter executores deputati à Sede Apostolica, ad prouidendum aliquibus de beneficiis, si eos per solertem inquisitionem repererint esse laudabilis vitæ, & honestæ conuersationis, licitè possunt aliis committere vices suas; id est, si est Iudex, & non nudus minister.

Glos. Quia his non fuit delegatum nudum ministeriũ, v.g ad examinandum solùm,

folùm,fed habet poteftatem ad recipiendum teftes,iurare faciendum,ad citandum partem,vt det interrogatoria:& qui habet hæc omnia, habet iurifdictionem,& fic poteft,ita & commiffarius poteft exercere omnia fine quibus teftes recipi,& examinari non poffent,licèt de his non fiat mẽtio in refcripto.Item, in criminalibus debet per fe ipfum, & non per alios examinare teftes. Item, claufula laudabilis vitæ non requirit induftriam propriæ perfonæ, alioquin non poffet fubdelegare.*cap.fin.eod.tit.26.*

EXTRAVA. COMM. LIB. I.

DE OFFIC. DELEGATI.

443 *Cap.* Sedis Apoftolicæ. *Joan. XXII.*

LITTERIS Apoftolicis impetratis ad gratias, feu beneficia vacatura,vel ad lites pro aliqua diœcefi,fi contigerit ante effectum litterarum illam diœcefim de mandato Papæ diuidi in plures diœcefes, prædictæ litteræ habeant eandem vim in fingulis diuifis, ficut habebant quando erat vna diœcefis:& executores, & Iudices deputati mandent illas executioni,quia impetrantes habebant ius ad rem.

Glof. Conftitutio Principis per non obftantia non tollit priuilegia ftatuta, & confuetudines fpeciales,nifi fpecialiter,& expreffe explicentur; fed tantùm ad tollendam fubreptionem.Item,de executoribus multa.

DECRETALIVM LIBER I.

DE OFFICIO LEGATI.

Tit. XXX.

444 *Cap. I.* Cùm non ignoretis. *Alex. III.*

AD legatum Papæ poffunt deferri caufæ, non folùm per appellationem,fed etiam per fimplicem querelam, quia in fua Prouincia gerit vices Papæ.

Glof. Archiepifcopus non poteft cognofcere caufas fuffraganeorum, nifi per appellationem. Legatus Papæ non poteft deponere Epifcopum,nifi fpecialiter ei fit demandatum, quia hoc eft de fpecialiter referuatis Papæ:& hoc nifi fpecialiter mandetur,non intelligitur conceffum in generali legatione. Item, non poteft cogere eum, qui ad Papam appellat, nec poffunt contra exemptos,nifi legati fint Cardinales.

445 *Cap. II.* Studuifti. *Celeftinus III.*

QVando Papa fpecialiter delegat caufam alicui, delegatus in illa regione non poteft fe intromittere in caufa illa, nec poteft impedire proceffum, vel

vel ſententiam irritare,ſed poteſt illam ſi rationabiliter eſt lata, confirmare, & executioni mandare, quia mandatum ſpeciale derogat generali.

Gloſ. Confirmatio ſententiæ,eſt quid facti, & non iuris. Item, delegatus in hoc particulari eſt ſuperior legato.

446 — *Cap. III.* Niſi. *Inno. III.*

LEgatus etiam Cardinalis non poteſt transferre Epiſcopum ab vna Eccleſia ad aliam.

Gloſ. Iudex propter amicitiam poteſt remittere pœnam, id eſt, arbitrariam, ſine graui damno aduerſarij,vel quam imburſaret.

447 *Cap. IV.* Quod tranſlationem.

LEgatus etiam Cardinalis non poteſt ſubiicere vnum Epiſcopatum alteri, nec vnire duos Epiſcopatus, nec vnum diuidere,quia commiſſio generalis non extenditur ad ea, quæ in ſignum Priuilegij ſingularis tantùm ſunt reſeruata Papæ: poteſt tamen abſoluere excommunicatos, etiam ob violentas manus iniectiones in Clericos.

Gloſ. Nullus legatus, ex generali legatione poteſt ea, quæ ſunt reſeruata Papæ, præter abſolutionem, ob iniectionem manuum. Item, dinumerat 17. caſus reſeruatos ſpecialiter Papæ, in quibus non poſſunt. Legatus,an poſſit in priuilegiatis? videtur quod ſic. Item, in generali permiſſione non veniunt ea, quæ ſpecialiter non concederentur: & ſic filius, cui conceditur à patre libera adminiſtratio,non poteſt donare.

448 *Cap. V.* Licèt.

POſtquam legatus tranſmiſit cauſam Papæ examinandam, ceſſat eius iuriſdictio, nec eſt amplius Iudex,& ſi quid faciat,eſt irritum.

449 *Cap. VI.* Dilectus.

LEgatus Papæ poteſt conferre Eccleſiam,vel beneficium vacans inconſulto patrono, vel eo, ad quem ſpectat præſentare, quia plus iuris habet in conceſſione Prælatus,quàm in præſentatione patronus.

Gloſ. Id eſt, plenius ius. Item, prouiſus habet ius in re, præſentatus ad rem. vide ibi plenius. Item, ſolus legatus à latere poteſt conferre Eccleſiam inuito præſentatore, ſi ius præſentandi habet ratione Eccleſiæ, non ſi eſt ius patronatus laicale.

450 *Cap. VII.* Nouit ille.

LEgatus pro multis locis poteſt in vno loco exercere ſuum ius, circa cauſas pertinentes ad alia loca ſuæ legationis.

Gloſ. Legatus extra Prouinciam ſuæ legationis non poteſt cognoſcere cauſas, & ſic nec excommunicare, vel abſoluere, ſed poteſt delegare ſuas vices, vt in Prouincia poteſt conferre beneficia, quia fiunt ſine cauſæ cognitione.

451 *Cap. VIII.* Volentes. *Greg. IX.*

LEgatus alicuius prouinciæ non poteſt exercere ſuum officium præſente legato à latere Papæ, id eſt, ſuſpenditur officium.

Gloſ. Iuriſdictio minoris impeditur præſente maiori; & in æquali ſecunda derogat primæ.

452 *Cap. IX.* Excommunicatus.

LEgatus de latere, ſed ad tempus, ratione perſonæ non poteſt abſoluere excommunicatos, ob iniectionem manuum, etiam ſibi ſubditos, & in ſua Prouincia, niſi eis ſpecialis poteſtas concedatur à Papa.

Gloſ. Legatus ex priuilegio non habet ius niſi in ſua prouincia, & in illos prouinciæ. Item, qui à latere, poteſt omnes abſoluere. Item, qui poteſt ex officio ſuo abſoluere, poteſt committere vices ſuas alicui, cùm iudicauerit expedire. Item, legati à latere miſſi tantùm dicuntur Cardinales, & poſſunt conferre beneficia: impropriè dicuntur alij de Curia, ſed non conferunt beneficia.

453 *Cap. X.* Nemini.

STatuta legati Papæ ſunt perpetua, & durant in Prouincia, etiam poſt ſuum diſceſſum, & finita legatione. Item, ſi delegauit cauſas, & ante diſceſſum non præceſſit citatio, expirat iuriſdictio delegati: ſi præceſſit, non expirat.

Gloſ. Diſceſſus legati à Prouincia; eſt mors ciuilis, ideo expirat poteſtas ſicut in morte naturali.

IN SEXTO LIBER I.

DE OFFICIO LEGATI. Tit. XV.

454 *Cap. I.* Officij. *Innoc. IV.*

Trid. Seſſ. 24. de Ref. c. 2.

SOLVM legati Cardinales poſſunt conferre beneficia, alij non poſſunt niſi de ſpeciali licentia.

Gloſ. Legati ſunt tres à latere, vt ſunt Cardinales: Nati, vt Archiepiſcopus Cantuarienſis: & Miſſi. Primi conferunt beneficia exceptis, quæ in capitulo præſenti ꝯod.

455 *Cap. II.* Legatos. *Clem. IV.*

OFficium legati non expirat per mortem Papæ.

Gloſ. Etiam ſi Papa moriatur, ante ingreſſum Prouinciæ. Item, legatio dicitur officium, & eſt dignitas, & habet ordinariam iuriſdictionem, in his quæ ei competunt iure ſuæ legationis, in aliis de ſpeciali mandato non, & ſic expirat. Item, verificatur de omni legato & non Cardinali.

456 *Cap. III.* Præſenti.

RESeruatio beneficiorum facta à legato Papæ, à latere, & decreta ſuper ipſis interpoſita, ſicut denunciationes, & inhibitiones, proceſſus facti per ſe, vel per deputatos à ſe ad hunc effectum ſi adhuc non eſt collatum beneficium, ſunt irrita ſtatim, ac expirat eius legatio. Item, legatus, qui in aliqua Eccleſia reſeruauit ſibi aliquod beneficium, cuius collatio pertinebat ad aliquem, non poteſt ea pendente aliud reſeruare. Trid. ſeſſ. 24. de Ref. c. 19.

Gloſ. Secus ſi ex ſpeciali auctoritate Papæ hoc poſſet. Item, quibus modis expirat legatio legati, vide *Gloſ. 6.*

457 *Cap. IV.* Deliberationem.

QVicumque legatus non ſibi reſeruet, nec ſe intromittat in cathedralibus, vel regularibus, collegiatis, vel dignitatibus maioribus Cathedralium poſt Epiſcopos, quarum rectores per electionem aſſumuntur, neque aliquod ponant impedimentum, quo minus liberè eligantur, vel poſtulentur; & quicquid contra fecerint, ſit irritum. Item, legatus non poteſt committere alicui, vt recipiat reſignationem reſignare volentium, & ſimul beneficia reſignata aliis conferat.

Gloſ. Poteſt committere ſucceſſiuè, id eſt, vt tantùm admittat reſignationem. Item, tantum conferat. Item, an collatio Plebaniæ factæ à legato teneat, videtur quod non: vide.

458 *Cap. V.* Collatio.

COllatio beneficij facta à legato ei qui tacet ſe habere aliud beneficium, eſt ſubreptitia & nulla, vt ea quæ fit à Papa.

Gloſ. An motus proprius legati explicitùs in litteris excuſet à ſubreptione, ob taciturnitatem beneficij prioris, vt excuſat in motu proprio Papæ? reſpondetur excuſare à ſubreptione; ſed prouiſum vtrumque retinere non poſſe.

DECRETALIVM LIBER I.

DE OFF. IVD. ORD. Tit. XXXI.

459 *Cap. I.* Pernicioſam.

EPISCOPVS in ſua diœceſi poteſt inquirere, & punire crimina ſecundùm Canones: & ſi opus fuerit, inuocare brachium ſæculare, nullo Eccleſiæ præiudiciô generato.

Gloſ. Ad inquirendum ſufficit clamoſa fama, quæ habet vicem accuſatoris. Item, in ſua Prouincia poteſt iudicare homines vndecumque ſine. Item, Epiſcopus ad puniendum debet procedere ſecundùm allegata, & probata, & non ſecundùm conſcientiam ſuam particularem. Item, quæ peccata debet punire, vide ibi.

460 *Cap. II.* Si sacerdos. *Eugenius.*

EPiscopus,qui vt Deus,& non vt homo, id est, in confessione scit crimen alterius; nisi aliquis iudiciario ordine probare possit, non debet peccantem nominatim arguere, sed indeterminatè: & si is, qui passus est damnum, petat iustitiam, potest excommunicare authorem damni,licèt sit ei confessus; non potest tamen eum nominatim arcere à communione, sed potest secretò admonere ne se ingerat.

Glos. Idem si Episcopus solus vidit eum delinquentem, non enim potest. Item, si Episcopus dicat, excommunico vnum ex delinquentibus, nullus erit excommunicatus.

461 *Cap. III.* Cùm ab Ecclesiarum. *Alex. III.*

QVando ordinarius subiectus Episcopo, vt plebanus, excommunicat, vel aliam sententiam profert legitimè, Episcopus illam seruare debet, & sine congrua satisfactione & de scientia ordinarij, causa non debet relaxari.

Glos. Plebanus & curati inferiores Episcopo sunt iudices ordinarij, & possunt excommunicare, licèt non solemniter, nisi obstet consuetudo contraria. Item, si Episcopus absoluat excommunicatum sine præmissis, absolutio tenet, sed malè facit, debet enim illum remittere ad excommunicatorem.

462 *Cap. IV.* Cùm vos.

QVando non prouidetur Ecclesiæ vacanti, eo quia præsentatur persona non idonea, vel oritur differentia inter ordinarium, & præsentatorem, vel alia causa; ordinarius remota appellatione ponat œconomos, qui percipiant fructus, & eos, aut expendant in vtilitatem Ecclesiæ, vel fideliter conseruent futuris successoribus.

Glos. Patronus laicus si præsentet indignum, non priuatur iure præsentandi, ideo ei dantur pauciores menses: sed collegium si eligat, vel præsenter indignum, est ipso iure priuatum, ideo dantur plures menses. Idem, probabiliter videtur dicendum de patrono Clerico, ac de collegio. Item, si esset magnum scandalum, sed pro scandalo modico non dimittat Episcopus Ecclesiam ordinare. Idem si patroni non concordant. Item, bona Ecclesiæ sunt seruanda successoribus, nisi sint talia, quæ seruando seruari non possint.

463 *Cap. V.* Ex parte.

QVando excommunicatus ab ordinario obtinet absolutionē à Sede Apostolica, non explicando veram causam excommunicationis, & hoc constat Episcopo; ordinarius censuris coget illum redire ad Sedem Apostolicam, cum litteris Episcopi, veritatem continentibus: si verò hoc non constat, sed est suspicio, compellat illum coram se purgare, id est, quod veritatem dixerit.

Glos. Excommunicatus, in absolutione debet exprimere causam excommunicationis, alioquin non habetur pro absoluto. Item, excōmunicatus ob multa crimina, si vnum in absolutione dicit, non est absolutus nisi pro illo, & valebit absolutio, quando de reliquis erit absolutus. Item, absolutus pro falsa causa, non habetur vt absolutus; & excommunicatus pro falsa causa, habetur vt

excommu

excõmunicatus. Item, Episcopus potest compellere ad se purgandum eos, qui laborant publica infamia, inter bonos, & graues & non inimicos.

464 *Cap. VI.* Significauit.

QVando Episcopus excommunicat aliquos, v.g. manentes in matrimonio incestuoso, & isti per appellationem impetrant à Papa Iudicem delegatum, qui illos absoluit, sed non inquirit causam ex malitia, vel desidia: Episcopus potest denuo eos excommunicare, donec delegatus legitimè prosequatur causam. Trid. sess. 24. de Matrim.

Glos. Copulati illicitè sunt excõmunicandi. Item, ordinarius supplet malitiam, vel desidiam delegati. Item, Episcopus post admonitionem factam vtrisque expectabit per paruum tempus arbitrarium, mox excommunicabit, & vbi primùm legitimè cœperunt litem, absoluantur: & in hoc casu excommunicatus agit.

465 *Cap. VII.* Quanto. *Innoc. III.*

REgulares dissolutos, vt qui relicto claustro, pecunia comparata, discurrunt per curias Principum, Episcopus moneat, vt resignata pecunia in manibus prælatorum, conuertenda in vtilitatem domus, secundùm Abbatis consilium, regularem vitam obseruent: & si prælati sunt negligentes, eos corrigat, compellatque priuatione officij, & beneficij, appellatione remota.

Glos. Correctio regularium, primò spectat ad Abbatem, secundò ad Episcopum.

466 *Cap. VIII.* Ad reprimendam.

EXcommunicatum ab vno Episcopo, nedum alij Episcopi, sed neque Archiepiscopus, licèt ad eum appellet, debent absoluere, sed remittere ad excommunicatorem: qui si non vult eum absoluere, Archiepiscopus absoluat accepto iuramento, quod satisfaciet Episcopo, in eo, super quo fuit excommunicatus iustè, & si non obediat reincidat, remota appellatione.

Glos. Sententiam Episcopi, alij Episcopi & eius subditi seruare debent. Item, sententia excommunicationis non suspenditur per appellationem.

467 *Cap. IX.* Duo simul.

PAtriarcha, vel Primas, non potest cognoscere causas subditorum Archiepiscopi nisi quantum ius canonicum concedit, id est, si ad ipsum legitimè appelletur, vel ex præscripta consuetudine, vel ex speciali priuilegio P P.

Glos. Idem intelligitur de Archiepiscopo, erga subditos suffraganeorum. Item, consuetudo dat iurisdictionem. Item, priuilegia Ecclesiæ perpetuò seruanda, sed priuilegia personæ extinguuntur cum persona. Item, consuetudo dicitur legitima, quando est rationabilis, & præscripta.

468 *Cap. X.* Quod Sedem.

ARchiepiscopus si legitima causa est impeditus, potest committere suas vices, consecrandi Episcopum, alicui Episcopo suffraganeo catholico, & habenti gratiam Sedis Apostolicæ, & consecrandus debet accipere conse-

erationem ab eo.

Glos. Archiepiscopus potest compellere vtrumque. Item, Episcopus sic consecratus, debet visitare Archiepiscopum intra duos menses, & si iustè non posset, hoc ei significet. Item, Archiepiscopus potest committere ea, quæ sunt iurisdictionis his, qui eam non habent, sed quæ sunt ordinis, non nisi iis, qui eos habent, sic consecrationem, quæ non dicitur propriè committi.

469 *Cap. XI.* Postulastis.

ARchiepiscopus potest delegare causam sibi per appellationem delatam subditis sui suffraganei, qui si nolunt delegationem acceptare, non possunt compelli ab Archiepiscopo.

Glos. Pinguius ius habet Archiepiscopus in Episcopum quàm in subditos eorum. Item, Episcopus non habet idem ius in subditos suorum subditorum, vt habet Archiepiscopus, quia Episcopus est Iudex ordinarius, Archiepiscopus non; Episcopus non potest cognoscere causas subditi prælati sui, eo inuito, sed debet seruare sententiam subditorum. Item, Archepiscopus est Iudex ordinarius totius prouinciæ, in quibusdam casibus, quos vide in glos. 6.

§. Præterea. Si delegatus Papæ, qui contumacem excommunicauit, vel petitorem in possessionem rei induxit, moriatur, nemo neque ordinarius potest hunc absoluere, excepto mortis articulo, & nisi delegato mortuo, succedat alius in onere, & honore, hic enim posset; similiter spoliatus non potest recuperare possessionem per alium, quàm per Papam, quia delegatus in ea causa est maior ordinario: sed pro remedio, vt interrumpatur præscriptio, ne alius post annum fiat verus possessor, spoliatus potest præstare cautionem, quod iuri parebit coram ordinario; & si non potest coram eo, saltem coram publicis, & honestis viris, vt sic post annum recuperet possessionem à Papa.

Trid. sess. 14. cap. 7. *Glos.* Quilibet potest absoluere in articulo mortis, & etiam in periculo mortis manifesto, dummodò sit sacerdos; & dicere quod possit laicus, est error. Item, post annum videtur quis esse verus possessor non ante. Item, postquam interrumpit quasi possessionem per cautionem, postea infra 40. annos secundùm ius canonicum potest petere restitutionem rei, vel secundùm ius ciuile possessionem infra triginta. Item, an talis præscribat de iure canonico, vide ibi.

470 *Cap. XII.* Licet.

MAndatum Papæ datum Episcopo de corrigendis subditis, remota appellatione, non datur tanquam delegato, sed ordinario: ideo subditi in casibus, in quibus de iure poterant, & nunc possunt appellare ad Archiepiscopum.

Glos. A correctione non est appellandum, nisi modus excedatur. Item, Papa per suum mandatum non intendit alicui præiudicare.

471 *Cap. XIII.* Irrefragabili.

EPiscopus corrigat defectus, & informet mores subditorum, & præcipuè Clericorum, non obstante consuetudine, & remota appellatione, nisi Episcopus in talibus excedat modum. Item, vbi est talis consuetudo, Capitulum

corrigat exceſſus Canonicorum cathedralis Eccleſiæ ad iuſſionem Epiſcopi, infra certum tempus ab Epiſcopo terminandum, alioquin Epiſcopus corrigat per cenſuras.

§. Cæterùm. Si Canonici ſine cauſa rationabili ceſſant à diuinis, id eſt, per interdictum, maximè in contemptum Epiſcopi, Epiſcopus hoc non obſtante, celebret in cathedrali, & metropolitanus tanquam delegatus Papæ ad querelam Epiſcopi re cognita canonicos caſtiget. Tri. ſeſ. 24. Ref. 10.

Gloſ. In hoc caſu metropolitanus habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganei. Item, quando Epiſcopus poſſit corrigere canonicos, vide gloſ. *6*.

§. Prouideant. Caueant prælati, ne corrigendo quæſtum, vel grauamen quærant, quia Papa inuigilat caſtigando.

472 *Cap. XIV.* Quoniam.

QVando in vna ciuitate, vel diœceſi ſunt populi diuerſæ linguæ, & rituum ſub Romana fide, vnus tantùm debet eſſe Epiſcopus, qui prouideat de idoneis miniſtris ad docendum, & miniſtrandum ſacramenta in diuerſis linguis: & ſi neceſſitas vrgeat, poteſt habere ſuffraganeum præſulem pro aliqua lingua, qui ſibi ſubſit, & non Metropolitano.

Gloſ. Quem etiam ipſe cum duobus Epiſcopis vicinioribus poteſt conſecrare.

473 *Cap. XV.* Inter Cætera.

EPiſcopi ſi impediti non poſſunt per ſe, aſſumant idoneos coadiutores, qui viſitent, doceant verbo, & exemplo, audiant confeſſiones, iniungant pœnitetias, &c. & Epiſcopus prouideat illis de neceſſariis. Item, in Eccleſiis cathedralibus, & conuentualibus ordinentur ſimiles idonei ad ſupradicta, &c. Trid. ſeſ. 5. c. 2. & 24. de Ref. c. 4.

474 *Cap. XVI.* Conquerente. *Honor. III.*

IVra Epiſcopalia, quæ Epiſcopus exigere poteſt in Eccleſiis ſuæ diœceſis, etiam ſi ſint ſubiectæ regularibus, ſunt canonica obedientia, iuriſdictio, ſubiectio, reuerentia, inſtitutio, deſtitutio, correctio, cõfirmatio, cenſura Eccleſiaſtica, iuriſdictio omnium cauſarum ſpectantium ad forum Eccleſiaſticum, pœnitentia, collatio ſacrorum, ſynodus, duo ſolidi ſynodatarij, vel cathedratici, quarta decimationum, & mortuariorum, viſitatio annua: & poſt vnam viſitationem, ſi aliàs viſitet, non poteſt aliquid exigere, nomine procurationis; & in prima viſitatione, niſi quantum moderatè poterunt exhibere, penſatis facultatibus Eccleſiarum. Auxilium charitatiuum moderatum, ſi manifeſta, & rationabilis cauſa exigat. Trid. ſeſſ. 7. Ref 8. & 24. Ref. 10.

Gloſ. Procuratio in viſitatione eſt danda ſecundùm facultates Eccleſiæ. Item, Epiſcopus eſt Iudex ordinarius, etiam monachorum. Item, duo ſolidi intelliguntur ſecundùm valorem monetæ antiquæ. Item, non ſunt exigendi à monaſteriis. Item, duæ quartæ debentur Epiſcopis, vna decimarum perceptarum ab Eccleſia, altera mortuarij, id eſt, de relictis pro anima in morte.

475 *Cap. XVII.* Vt iuſta.

EPiſcopus cùm viſitat monaſteria, non introducat niſi duos, vel tres canonicos, & aliquos religioſos.

476 *Cap. XVIII.* Dilectus. *Greg. IX.*

SEntentia data super lege diœcesana non præiudicat iis, qui sunt de lege iurisdictionis.

477 *Cap. XIX.* Graue.

Trid. sess. 21. Ref. 8. PEr rescriptum Papæ datum Episcopo, vt corrigat Clericos suæ diœcesis, non datur iurisdictio super exemptos.

478 *Cap. XX.* His quibus.

Trid. 14. c. 7 & sess. 24. Ref. 6. ORdinarius, qui ex officio potest absoluere excommunicatos ob percussionem Clericorum, potest aliis committere talem absolutionem.

Glos. Idem dicendum de omnibus excommunicationibus. Item, si ex officio etiam legationis. Item, quid si ex priuilegio perpetuo? probabile est, quod sic, quia non est solum ministerium.

IN SEXTO LIBER I.

DE OFFIC. ORDINARII.

Tit. XVI.

479 *Cap. I.* Romana. *Innoc. IV.*

METROPOLITANVS non potest constituere foraneos officiales in Diœcesibus suffraganeorum pro citationibus, & inhibitionibus in causis futuris appellationum, quamuis in causis appellationum iam deuolutis ad ipsum possit committere vices suas aliis. Quòd si in aliqua diœcesi vigeret consuetudo constituendi officiales in diœcesi suffraganeorum, pro causis futuris appellationum, si quæ nascantur, tunc isti officiales constituti non possunt inhibere, ne procedatur in causis antequam sit appellatum in curia Metropolitani. Item. Archiepiscopus non potest intrare in Diœcesim suffraganei, vt aliquid agat sua propria auctoritate.

Glos. Fallit hoc in aliquibus casibus. Potest enim visitare. Item, in causis deuolutis, potest ibi constituere officiales, vt inhibeant Nota: Iudex in causa non dicitur habere iurisdictionem ante ortum causæ, in qua dicitur habere iurisdictionem, nisi habitu; & qui habet habitu, & non actu, non potest delegare.

§. Officialis. Dum Archiepiscopus est in sua prouincia vel circa, id est, intra duas dietas vulgares, scilicet dum facilè haberi possit, eius officialis non debet excommunicare, suspendere, interdicere Episcopum suffraganeum, propter reuerentiam gradus.

Glos. Sed si excommunicat, &c. tenet. Idem dicendum de delegatis Archiepiscopi, ac de officialibus.

480 *Cap. II.* Si Canonici. *Greg. IX.*

CAnonici,qui ex consuetudine, vel alia via cessationem indicere possunt, ante cessationem exprimant causam cessationis, in instrumento publico, vel in litteris patentibus munitis cum propriis sigillis, vel cum alio authentico:& illud instrumentum,vel illas litteras tradant ei, contra quem cessare intendunt,si secus fecerint, vel causa expressa, non fuerit canonica. restituant quicquid acceperunt tempore cessationis de fructibus Ecclesiæ in qua cessatum est,eidem Ecclesiæ: neque aliquid accipiant de prouentibus illius Ecclesiæ,quod debeatur canonicis tempore cessationis, & teneantur etiam satisfacere de damnis,& iniuriis his,contra quos cessatum est. Si verò causa inuenta est canonica,superior arbitrariè condemnet eum,qui fuit causa cessationis, ad certam quantitatem pecuniæ conuertendam in augmentum diuini cultus pro interesse canonicorum,& Ecclesiæ,in qua fuit subtractum officium diuinum. Item, consuetudo seu abusus tempore interdicti prosternendi imagines, & cooperiendi spinis,& vrticis,penitus tollatur;& qui contra faciunt, grauiter puniantur.

Glos. Ad probandum habent parem vim,instrumentum publicum, & literæ signatæ authentico sigillo. Item,hæc constitutio loquitur de Canonicis sæcularibus,& de regularibus.Item, hæc cessatio non est censura,& si quis celebraret in ea,non fieret irregularis.Item, Canonici sine Episcopo non possunt interdicere.Item,vt cautè fiat,explicetur in litteris, esse signatas instrumento alieno.Item,causa quomodò sit iudicanda sufficiens,vide ibi. Item, iniuria facta quomodo taxanda. Item, dans causam interdicto tenetur restituere damna Ecclesiarum,etiam eleemosynarum.

481 *Cap. III.* Ordinarij.

ORdinarij compellant suos subditos ostendere dispensationem,quomodo retineant plura beneficia curata,vel personatus,& dignitates,vel Ecclesias cum cura: & si intra certum tempus arbitrio ordinarij assignatum, nullo impedimento iusto interposito, non ostendant dispensationem, conferant prædicta beneficia liberè personis idoneis,per eos ad quos spectat collatio; si ostendunt dispensationem,eos amplius non molestent circa prædicta beneficia:prouideant tamen, vt nec cura animarum, nec beneficia debitis obsequiis defraudentur. Si dispensatio est dubia,deferatur ad Sedem Apostolicam.Item, in conferendis similibus beneficiis ea non conferant habenti similia curata, nisi ostendant dispensationem circa obtenta, & etiam, vt cum obtentis possint ista obtinere;aliter facta collatio non tenet;vel nisi resignent quæ habent. Trid.sess.7. Ref.4.& sess. 24.Ref.17.

Glos. Omnia debet relinquere, & vnum accipere, nec potest permutare. Item, non solùm ordinarij Episcopi,sed etiam inferiores, qui habent institutionem,possunt hoc facere.Item,iudicium de personatu,ac de beneficio curato. Item, si haberet hæc beneficia in diuersis diœcesibus, quilibet Episcopus potest compellere ad ostendendam dispensationem.

482 *Cap. IV.* Quia. *Bonif. VIII.*

SI Prælati prohibeant sub pœna suspensionis, excommunicationis, vel

interdicti,vel ipso iure,& exigant iuramentum, ne subditi manifestent status Ecclesiarum,Monasteriorum, & locorum suorum, ac personarum superioribus vel legatis Papæ, vel inquisitoribus; puniantur condigna pœnitentia, ab iisdem superioribus,legatis,inquisitoribus imposita,& omnia facta, vt sententiæ,iuramenta,promissiones,sint nullius roboris,nec promissæ pœnæ à subditis possint exigi.

483 *Cap. V.* Vt litigantes.

ARchiepiscopus debet cognoscere, vel delegare causas appellationum, quæ ad ipsum deferuntur,iure Metropolitico,in sua, vel in illius Diœcesi,à quo est appellatum,& non potest alibi, nisi de consuetudine hoc illi competat.

Glos. Vide supra eod.*cap.nec pro eo.* Potest etiam de concordia partium, cum consensu Episcopi loci. Item, Archiepiscopus potest delegare causam Clerici, & suffraganei in ciuitate alterius Episcopi consentientis.

484 *Cap. VI.* Si Episcopus.

Trid. sess. 24.de Ref.3. IN casu,quo licitè Episcopus visitet per alium, visitati prouidebunt de victualibus tantùm visitanti, & Episcopus prouidebit de reliquis necessariis, nec Episcopus accipiat procurationem à visitatis.

Glos. Hodie seruatur extrauagans, *Vas electionis, de censibus Bened c.* vide *ibi Decret.inter cætera.*

485 *Cap. VII.* Cùm Episcopus.

EPiscopus in quolibet loco suæ Diœcesis non exempto, potest per se, vel per alium sedere pro tribunali,audire causas sui fori,personas Ecclesiasticas carcerare,& reliqua sui officij exercere.

Glos. Solus Episcopus habet iurisdictionem in tota sua Diœcesi,& sic territorium est solius Episcopi,& non Archidiaconi, vel alterius inferioris: vnde Archidiaconus non potest punire extraneum delinquentem in suo Archidiaconatu. Item, locus exemptus dicitur de Diœcesi,& sic dispositiones,& mandata data Diœcesibus,includunt loca exempta,si authores habent ius in locis exemptis. Item,legatus potest in tota legatione, sicut Episcopus in tota Diœcesi.

486 *Cap. VIII.* Quamuis.

CApitulum,Collegium, vel Conuentus Ecclesiæ sæcularis, vel regularis, quando volunt imponere cessationem,vocent absentes de Capitulo, vt fieri solet in electione; deinde requirant ab eo, qui fecit offensam, propter quam est ferenda cessatio, an velit emendare iniuriam vel offensam: & si emendationem habent, vel per eos stet quin habeant, non inducant cessationem:& si his seruatis, nec data satisfactione cessare faciant, tunc statim vtraque pars intra spatium vnius mensis arripiat iter Romam versus, tum ij qui cessant, tum ij quorum causa cessatur, & offerant acta coram Papa, vel per se vel per alios,vt Papa iudicet,& castiget culpabilem;si verò concordauerint, & ita

& ita cessauerit cessatio,non veniant, nec mittant Romam. Item, si hæc non seruentur,nec seruetur cessatio.

Glos. Nota quæ facienda sunt antequam ponatur cessatio.

487 *Cap. I X.* Præsenti.

PRælati regulares,vel sæculares, non præsumant occupare, aut in proprios vsus conuertere bona,quæ inuenta sunt,dum vacant, vel colliguntur, in tempore vacationis Ecclesiarum, dignitatum, personatuum, prioratuum sibi subiectorum,seu pertinentium ad eorum collationem,ordinationem, præsentationem,vel custodiam,quæ debent expendi in vtilitatem eorum,vel conseruari futuris successoribus mortuorum,nisi ex priuilegio vel legitima, & præscripta consuetudine, vel alia causa rationabili, eis hæc competant: alioquin, qui contrafecerint Episcopi,& eorum superiores ab ingressu Ecclesiæ, cæteri ab officio,& beneficio,eo ipso sunt suspensi,donec prædicta restituant. Item, si ex priuilegio,consuetudine,vel rationabili causa, alicui competunt hæc bona, intelliguntur solutis debitis, si quæ sunt,& seruitoribus & ministris, ac oneribus vsque ad nouos reditus, mox quæ supersunt accipiant. Item, per hanc non derogatur constitutioni,*quia sæpe,de electione in 6.*scilicet,vt priuilegia,statuta,consuetudines non valeant.

*Glos.*An Clericus possit testari,vide ibi. Item, an facta restitutione sit necessaria absolutio,videtur quod non:respondetur affirmatiuè.

CLEMENTIN. LIB. I.
DE OFFICIO ORDINARII.
Tit. IX.

488 *Cap.* Vt Clericorum.

EPiscopi sint vigilantes, & diligenter corrigant excessus scandalosos Clericorum;vt ipsi Clerici,metu pœnæ arceantur ab insolentiis,& alij illorum exemplo timeant similia perpetrare.

489 *Cap.* Et si ab Apostolicæ.

SIcut quando quis impetrat beneficium à Papa non facta mentione de alio beneficio,licet exiguo,quod habebat,impetratio est subreptitia, & nulla, nisi detur motu proprio;eodem modo est nulla, si impetrat à legato Papæ; sed si impetrat ab Episcopo non est nulla,nisi sit incompatibile. Nota, inter legatum à latere,& ordinarium est locus præuentionis,in beneficiis conferendis. Item, si legatus non est Cardinalis, non potest conferre beneficium, nisi de mandato speciali.

EXTRAVAG. COMMVN. LIBER PRIMVS.

DE OFFIC. IVD. ORDINARII.

490 *Cap.* Debent. *Bonifac. VIII.*

EPiscopvs quando visitat Monasteria regularium, ducat secum tantùm duos vel tres Clericos honestos, inter quos vnus sit regularis illius ordinis, & Notarium, qui sit Clericus sæcularis, & nullo modo regularis, non obstante quacunque consuetudine in contrarium, & compositione.

Glos. An Monachi possint esse testes in suis monasteriis: respondetur, possunt, sed non soli ipsi, vt hic dicitur. Item, in causa hæresis.

491 *Cap.* Vt quos. *Ioan. XXII.*

QVi habet dignitatem, vel personatum, vel beneficium curatum, si aliud simile prædictis acquirat habita possessione secundi, vel si per ipsum stat, sine fraude, & dolo quo minus habeat possessionem, priuatur primo beneficio ipso iure, & tenetur illud renunciare in manu ordinarij, de quo disponent illi, ad quos pertinet, tanquam vacante; quod si non fecerit, est priuatus secundo ipso iure, & est inhabilis ad ordines, & ad alia beneficia quæcumque obtinenda. Item, præcipitur ordinariis sub pœna sanctæ obedientiæ, & suspensionis, ab ingressu Ecclesiæ, si non curant exhiberi titulos, & dispensationes ab iis, qui habent plura prædicta beneficia incompatibilia, & admoneant Papam de processibus factis super his.

Glos. De hac materia vide in *extrauaganti, execrabilis.*

DECRETALIVM LIBER I.

DE OFF. IVD. Tit. XXXII.

492 *Cap:* I. Ex litteris. *Honor. III.*

IVdex potest dare aduocatum aliquem, de suis domesticis parti, quæ non potest habere aduocatum.

Glos. Aduocatus datur officio Iudicis, etiam de sua familia, sed hoc erat verum, quando salaria erant de publico constituta, nunc quilibet sibi prouidet, exceptis miserabilibus personis.

493 *Cap. II.* Iudicis. *Greg. IX.*

QVando pro principali actione imploratur officium Iudicis, v.g. cùm petitur principaliter restitutio in integrum, tunc exposcitur contestatio litis, aliàs potest haberi recursus ad officium Iudicis, sine litis contestatione. *Vide Glos.*

DECRETALIVM LIBER I.

DE MAIORITATE & obedientia.

Tit. XXXIII.

494 *Cap. I.* Cùm certum. *Gregor.*

PRIMO ordinatus habetur prior, & maior in honore.

Glos. Quî prior est tempore, potior est in iure. Item, nisi posterior sit ordinatus à maiori.

495 *Cap. II.* Si quis.

QVi non obedit decreto Episcopi, est excommunicandus.

Glos. Id est, iusto decreto.

496 *Cap. III.* Legebatur. *Leo.*

CLericus qui sponte obedit, non est necesse vt scripto, vel iuramento spondeat obedientiam Episcopo.

Glos. Secus de curatis.

497 *Cap. IV.* Omnes. *Clem. III.*

OMnes de Diœcesi, etiam Princeps, debent obedire Episcopis.

Glos. Rex si habet multos Episcopos in suo regno, tractabit suas causas coram Episcopo, in cuius territorio habet larem regalem; & decimas soluat Episcopo, in cuius territorio sunt prædia, aliàs vbi audit diuinum officium, & si in multis locis audit, proportionaliter diuidat.

498 *Cap. V.* Illud Dominus. *Innoc. III.*

NOn obediens Apostolicis canonibus incurrit notam inobedientiæ.

Glos. Id est, infamiam.

499 Cap. VI. Solitæ.

IMperator præcellit illos etiam Epiſcopos, qui ab eo accipiunt temporalia, ſed Epiſcopus præcellit in ſpiritualibus, quæ ſunt potiora: & de ſacerdotibus intelligitur illud Hiere.8. *Ecce conſtitui te ſuper gentes, & regna*: & dignitas pontificalis eſt luminare maius quod pręeſt diei, minus eſt regalis, quod pręeſt carnalibus. Item, Epiſcopus non debet ſedere iuxta ſcabellum pedum in ſiniſtra parte Imperatoris, ſed Imperator ei inſurgat, & aſſignet venerabilem ſedem iuxta ſe. Item, exponitur illud Petri, *Subditi eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi quaſi præcellenti.*

Gloſ. Imperator, & laici alij non habent poteſtatem in Clericos, quia non ſunt eorum curæ commiſſi, ſed Papæ.

500 Cap. VII. Per tuas.

ORdinatus ſubdiaconus à Papa, non eximitur ab obedientia Epiſcopi, ſed ei inter alios ab Epiſcopo defertur ob reuerentiam Papæ.

Gloſ. Talis ſubdiaconus in aliquibus præfertur, non tamen iis qui ſunt in maiori ordine. Item, propter crimen veriſimile eſt, quod non poteſt deponi ab Epiſcopo.

501 Cap. VIII. Inter quatuor.

QVando agitur de obedientia, vel ſubiectione, nihil eſt attentandum in præiudicium rei, vel poſſeſſoris, antequam citentur.

Gloſ. Contra abſentem non citatum, non conuictum, vel confeſſum, non eſt procedendum. Item, qui eſt in poſſeſſione obedientiæ, eſt conueniendus, etiam non ſubditus, & ſententia antequam citetur, & ſit contumax per abſentiam, non tenet. Item, reſcriptum præcipiens aliquid fieri abſente altera parte, & non per contumaciam, non tenet.

502 Cap. IX. Quod ſuper.

ABbates, & ſacerdotes Epiſcopo ſubditi, poſſunt compelli ab Epiſcopo per cenſuras, vt ad ſynodum diœceſanam veniant.

Gloſ. Abbates, habentes populos, tenentur venire, non habentes non tenentur, niſi vocati ex rationabili cauſa. Item, exempti, qui populos non habent, non tenentur.

503 Cap. X. Cùm in Eccleſiis.

PRior poteſt excommunicare canonicos regulares, ſibi inobedientes: & ſi à Papa, vel ab alio abſoluuntur, debent præſtare iuramentum de obediendo ſuo ſuperiori, & ſi ſunt incorrigibiles, expelli debent de conſortio fratrum.

Gloſ. Prior poteſt excommunicare. Item, à contumaci poteſt exigi iuramentum de obedientia. Item, literis prælatorum creditur, in præiudicium aliorum. Item, excommunicati debent abſolui præſtito iuramento. Item, à periurio iterum exigitur iuramentum. Item, inobedientes debent expelli à monaſterio.

504 Cap.

504 *Cap. XI.* Is qui. *Honorius III.*

CAppellani Ecclesiæ titularis alicuius Cardinalis, exhibeant obedientiam, reuerentiam, & honorem Cardinali: idem faciant presbyteri, & Clerici. Item, pro scrutinio, baptismo, & Capitulo, celebrandis suis temporibus conueniant ad Ecclesiam. Item, recipiant humiliter correctionem Cardinalis, seruent excommunicationem, suspensionem, & interdictum, quæ Cardinalis fert contra ipsos vel Ecclesiam. Item, si moriatur Cardinalis, dum vacat Ecclesia, Capitulum succedit, sed solus Papa corrigit, excommunicat, suspendit, interdicit.

Glos. Contra obedientiam erga Prælatum non est præscriptio. Item, capitulum Sede vacante potest excommunicare. Item, excommunicatum à prædecessore, absoluit successor, sed exigente necessitate Capitulum potest.

505 *Cap. XII.* Dilecta.

LIcet Abbatissa suspendat, intellige de suspensione, quæ non est censura, est peccatum mortale non obedire.

Glos. Mulier potest habere aliqualem iurisdictionem non plenam, sicut vir; & Abbatissa potest suspendere ab officio, & beneficio, Monachos, & Clericos sibi subditos inobedientes. Item, potest administrare temporalia, & spiritualia, & sic conferre Ecclesias, & beneficia, & instituere Clericos in Ecclesiis sui monasterij, sed non potest excommunicare, nec suspendere ab officio, nec interdicere, quia hoc est clauium, quæ non sunt datæ fœminæ, sed viro.

506 *Cap. XIII.* Dilecti. *Greg. IX.*

MEtropolitanus non potest exigere iuramentum à suffraganeo, vltra formam canonicam, & si exigat, non tenetur iurare, & si iurat, iuramentum non tenet.

Glos. Vbi quis videt sibi præiudicium generari, potest appellare. Item, iuramentum non extenditur ad ea, quæ de iure præstanda non sunt. Item, de forma canonica iurandi, vide *de iure iurando, cap. ego* *ehim*, & 22. q. 5. forma & consuetudo contraria non valet.

507 *Cap. XIV.* Cùm olim.

SEde vacante Capitulum confirmat electiones Abbatum vice Episcopi.

Glos. Sede vacante Capitulum potest confirmare electionem, sed non potest dare licentiam alicui transeundi ad aliam Ecclesiam, nec potest conferre beneficia.

508 *Cap. XV.* Statuimus.

QVi est in maiori ordine, quamuis sit posterius receptus, præfertur aliis loco, & portione: & sic presbyter vltimò receptus præfertur diacono, & hic subdiacono, & hic acolytho, & sic de cæteris; & etiam faciet maiora seruitia.

Glos. Illi reputantur maiores, & digniores, qui sunt in maiori ordine constituti, etiam in præbendis, & stipendiis: sed standum est cõsuetudini, vel illius

Eccle

Ecclesiæ, vel si non est, vicinarum. Item, de seruitiis ad inuicem faciendis. vide ibi.

509 *Cap. XVI.* Cùm inferior.

SI aliqua Ecclesia posita in iurisdictione alicuius archidiaconatus erigitur in Episcopatum, statim eximitur à iurisdictione Archidiaconi; & Archiepiscopus erigens in cathedralem, recompensat iurisdictionem Archidiaconi, in sua diœcesi, vel prouincia, sine præiudicio tertij.

Glos. Requiritur licentia Papæ, aliter non potest. Item, Papa non intendit per suas litteras aliis præiudicium generare.

510 *Cap. XVII.* Humilis.

QVando est quæstio inter duos Archiepiscopos; Quis eorum sit primus, & Papa aliquid determinat; ante publicationem huius determinationis, requiritur consensus prælatorum, & Capitulorum vtriusque partis, & Capituli alterius, & si consentire nequeant, compareant prælati personaliter, capitula per Procuratores, coram Papa ad dicendum ius; & si succumbant, soluant expensas parti.

Glos. Quia vna pars habebat intentionem fundatam, ideo condemnatur alia ad expensas. Item, quando res alios tangit, eorum consensus requiritur. An omnes præsentes sint vocandi, & qui dicantur præsentes ad componendum, vel litigandum, vide ibi. Item, cùm personaliter quis citatur, non potest comparere per Procuratorem, cùm simpliciter citatur, potest: sed si causa est ardua, non compellitur mittere Procuratorem, sed debet destinare nuntium, ad allegandum causam, quare ipse venire non possit. Item, delegatus Apostolicus non potest iubere, vt personaliter compareat, nisi necessitas iuris exigat, vt in causa criminali, vel pro iuramento calumniæ dando, &c. & nisi specialiter habeat in mandatis, sed Papa potest.

IN SEXTO LIBER I.

DE MAIORITATE & obedientia.

Tit. XVII.

511 *Cap.* Episcopali.

CApitvlvm sede vacante, vel qui pro eo tempore habet episcopalem iurisdictionem, potest absoluere ab excommunicatione eos, quos poterat Episcopus, nisi Papa hoc eis interdicat.

Glos. Sede vacante Capitulum succedit Episcopo in administratione iurisdictionis Episcopalis. Item, si Episcopus sit captus à paganis.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE MAIOR. ET OBED. Tit. II.

512 *Cap.* Ecclesiæ.

IN Tuscia, Sabina, terra Arnolphi, nemo præsumat eligere officialem, nec electo obedire, sine facultate Sedis Apostolicæ. Si autem ciuitas, vel persona particularis, habet ius eligendi, electus non est censendus officialis, nisi postquam sit cōfirmatus à Sede Apostolica: si secus fiat, est irritū.

Glos. Hic textus loquitur de terris, vbi ius talia faciendi competit Papæ, vel suis officialibus. An de iure communi, Iudex electus, ab vniuersitate, debeat à superiore confirmari; vide ibi.

EXTRAVAG. COMMVN.
DE MAIORIT. ET OBED.

513 *Cap.* Vnam sanctam. *Bonif. VIII.*

ECclesia sancta, catholica, & Apostolica, est vna: extra quam non est salus, cuius caput Christus, Christi verò Deus, & Christi Vicarius solus Petrus: & Petri successor, sub cuius cura qui non sunt, non sunt de grege Christi. In hac Ecclesia, seu in potestate illius, est duplex gladius; primus est spiritualis, qui est in manu sacerdotis, & exercetur ab Ecclesia; secundus temporalis, in manu regum, & militum ad nutum, & patientiam sacerdotis, qui exercetur pro Ecclesia: & secundus gladius est sub primo, & non est potestas nisi à Deo, & quæ sunt, à Deo ordinata sunt, vnde secundus iudicatur à primo, & qui exercet primùm, iudicatur à Papa: sed Papa à nemine nisi à Deo: & prima potestas est à Deo de iure diuino. Et tandem declarat esse de necessitate salutis, credere omnem humanam creaturam subesse Romano Pontifici.

Glos. Non tamen habet dominium omnium rerum temporalium.

514 *Cap.* Vt Prælatorum.

EPiscopi, & superiores prælati, sine causa rationabili mutato habitu, non discurrant extra suam diœcesim, vel ciuitatem indiscretè; similiter non veniant Romam latenter mutato habitu, sed præsentent se Romano Pontifici, non recedant sine eius licentia, si secus, sunt excommunicati: similiter sunt excommunicati qui eos receptant, & non manifestant eos Papæ.

515 *Cap.* Et si deceat.

NVllus præsul sine sui superioris licentia audeat pernoctare extra suam diœcesim, nisi in negotiis suæ Ecclesiæ. Item, quicunque Episcopus Romam

mam venerit, primùm palatium visitet papale, exhibiturus reuerentiam Papæ, si detur opportunitas, nec recedat à curia, nisi super hoc petita, & obtenta licentia à Papa: qui secus fecerint, sunt excommunicati, & habentur vt infideles, tum ipsi, tum etiam receptores, si non significauerunt aduentum illorum.

DECRETALIVM LIBER I.
DE TREVGA, ET PACE.
Tit. XXXIV.

516 *Cap.* Treugas. *Alexan.III.*

DESIGNAT tempora treugæ, & imponit excommunicationem.
Glos. Hic canon non habet vim, quia nunquam fuit receptus.

517 *Cap.* Innouamus.

TEmpore belli gaudent securitate, Presbyteri, Monachi, Peregrini, Mercatores, agricolæ, & animalia.

EXTRAV. COMM. LIB. I.
DE TREVGA ET PACE.

518 *Cap.* Ad vniuersalis.

SIXTVS IV. concedit sex menses, id est, Februarium, Aprilem, Iunium, Augustum, Octobrem, Decembrem, in quibus Prælati conferant beneficia, tunc vacantia, nisi iure, vel per Benedictum VIII. & Io. XXII. vel per suas regulas Cancellatiæ aliqua clausula generali, fuerint reseruata Papæ: excipit tamen aliquas personas particulares, quæ habebant expectatiuas. Item, conferant modo prædicto beneficia intra sex menses, quæ habent promouendi. Item, beneficia Notariorum, Sedi Apostolicæ reseruantur. Item, causæ beneficiales, in prima instantia terminentur, in partibus, vsque ad definitiuam inclusiuè, ante quàm non licet appellare, nisi à grauamine, & interlocutoria extra negotium principale, quod non possit reparari, per appellationem à definitiua; in aliis instantiis tractentur in curia Romana causæ beneficiales commensalium Cardinalis alicuius expediantur à Iudice deputando. Item, eadem causa, diuersis respectibus, potest tractari in diuersis curiis, vt respectu possessorij, & petitorij, sed prius de possessorio. Item, Iudices prolongantes lites, excommunicãtur excommunicatione reseruata Papæ. Item, taxæ beneficiorum Ioan. XXII. qui sunt in Cancellaria, sunt seruandæ. Item, istæ litteræ, si non fuerunt receptæ intra octo menses, nil valent.

Trid. sess. 24. de Ref. c. 19.

Trid. Sess. 14. de Ref. c. 20.

519 *Cap.*

519 *Cap.* Vices illius.

CONfirmat concordiam factam in Germania inter parochos, & mendicantes,& addit pœnam excommunicationis,id eſt,ne parochi non dicant hæreſes manaſſe à mendicantibus,& mendicantes non dicant, nec prædicent populos non teneri audire Miſſas in eadem parochia diebus feſtiuis, cùm hoc ſit iure cautum,niſi iuſta cauſa excuſaret.Item,neutri inducant ad eligendum ſepulturas in ſuis Eccleſiis, quia eſt contra canones. Item, mendicantes non prædicent populos non teneri confiteri ſaltem in Paſchate ſuis parochiis,cùm ſit iure cautum; & mendicantes poſſunt ex priuilegio audire confeſſiones. Item, conueniant in pulſandis campanis, & horis, & non ad inuicem detrahant.

DECRETALIVM LIBER I.
DE PACTIS. Tit. XXXV.

520 *Cap. I.* Antigonus.

PACTA etiam nuda ſeruanda ſunt.

Gloſ. Cuſtodiantur ſi ſint facta ſine dolo,& fraude ſecundùm leges,& non ſint contra bonos mores,nec contra ſalutem æternam.Item, nudum pactum obligat in conſcientia, quamuis non in foro exteriori.

521 *Cap. II.* Quoties.

DVorum ſubditorum conuentio, ſeu pactum, aliàs nullum, adueniente conſenſu,vel ratihabitione ſuperioris,omnino conſolidatur.

*Gloſ.*Ratihabitio retrotrahitur,& æquiparatur mandato,ſi pactum tale fuit, quod ſuperior ratum habens, potuerit ab initio concedere,vel mandare, aliàs non æquiparatur mandato; fallit tamen in filia, quæ nubit tempore luctus, & in pupillo,cùm in ipſo negotio conſenſus tutoris requiratur. Item, confirmari debet cum cauſæ cognitione ipſum pactum,nec vllo modo ſufficit confirmatio, in forma communi.

522 *Cap.III.* Qualiter. *Alexand.*

STudeat Iudex, vt ea,quæ promittuntur, opere compleantur.

Gloſ. Verba etiam intelligenda cum effectu.

523 *Cap.IV.* Cùm pridem.

PActum de cedendo liti beneficij, & de aliquid accipiendo, etiam pro expenſis factis,eſt illicitum,& ſimoniacum.

Gloſ. Nota, quod qui renunciat inſtrumentis, intelligitur renunciare liti. *Obiectio.*Compoſitio ſuper decimis facta,eſt licita, *tit.de decimis*, *cap. ex multiplici*,ergo & hic.Reſpondetur,ibi fuit compromiſſum in Iudicem, vel amicabilis fuit compoſitio,hîc verò fuit tranſactio.

Glos. Ad redimendam vexationem, licet dare aliquid alicui, quando illi qui accipit nullum ius competat. Item, Papa potest dispensare in his, quæ simoniaca sunt, quia prohibita; non in Sacramentis, cùm sint prohibita, quia simoniaca.

524 *Cap. V.* Accepimus.

REuocandæ sunt Ecclesiæ concessæ cum pacto, quod post mortem accipientis, alij nominati succedant, tanquam iniquæ, & contra ius, ita vt nec admittatur appellatio. Nota quòd successiones in Ecclesiis, & beneficiis sunt prohibitæ in iure.

525 *Cap. VI.* Cùm Clerici.

QVi Ecclesiam consecutus est mediante promissione pensionis maioris solito soluendæ conferenti beneficium, est priuandus Ecclesia, sine appellatione, & puniendus seueritate Ecclesiastica.

Glos. Nota quòd pensio antiquitus constituta, non debet augeri.

Glos. Pactum prædictum, de dando maiorem pensionem pro obtinenda Ecclesia, quamuis iuratum, non valet, *cap. tua nos, de iureiur.*

Glos. Pensiones. Si bona Ecclesiæ sunt augmentata diligentia Clerici [illegible], non est augenda pensio; si aliunde, est augenda; arg. *cap. quanto, in fin. de censibus.*

526 *Cap. VII.* Plerique. *Innoc. III.*

CVm Ecclesiæ locant domos, vel prædia, vel infeudant cum pacto præiudiciali, Ecclesiæ parochiali, quod, verbi gratia, soluãt decimas eis, vel apud eos eligant sepulturas, pactum reprobatur tanquam nullum, & quicquid habuerunt occasione huius pacti, restituatur Ecclesiæ Parochiali.

Glos. Nota quòd pactum factum in præiudicium alterius, ei non nocet. Item, parochia potest agere contra regulares, vel sæculares Clericos, vt ei reddant quod perceperunt occasione talis pacti, imò potest etiam agere contra possessores, argum. *cap. Apostolicos 12. quæst. 2.*

527 *Cap. VIII.* Pactiones. *Greg. IX.*

PRo spiritualibus habendis, omnis pactio, & conuentio debet cessare, nec sunt alicuius momenti: idem dicendum in aliis rebus, quando pactum est contra salutem animæ. Item, pactum turpe, vel rei turpis, vel impossibilis, de iure, vel de facto nullam obligationem parit.

Glos. Debet cessare pactum illicitum in spiritualibus, vel tacitum, vel expressum, sunt enim simoniaca, *cap. per Laicos 16. q. 7.* Item, turpe pactum, vel turpis rei, vt si quis promittat se facturum homicidium, vel sacrilegium, non tenet, *§. quod turpi. Inst.* nec tenet pactum continens turpem causam, vt ne faciant furtum; *l. si vnus. §. pacta. ff. eod.* Item, dicitur pactum turpe, quod est quidem de re licita, sed per pactum fit illicita. Item, pactum de re impossibili, via naturali, vel per humanum commercium est nullum, *Instit. de inutil. stipul. in princ.* Item, generaliter quodlibet aliud pactum contra leges, vel contra bonos mores, est nullum, *l. pacta quæ, C. de pact.*

IN SEXTO LIBER I.
DE PACTIS. Tit. XVIII.

528. *Cap. I.* Pactum. *Bonif. VIII.*

REGVLARES habentes priuilegium à Papa ſepeliendi quoſcunque in ſua Eccleſia,ſi pactum faciunt cum parocho,non ſepeliendi certos,vel omnes de parochia, debent ſeruare pactum, quia per pactum derogatur indulto.

Gloſ. Secundùm vnum ſenſum, pactum valet etiam ſi fuit ante priuilegium. Item,ius ſepulturæ,regulariter pertinet ad ſolas Parochias,ex priuilegio ad alios,& quando etiam dicitur liberum eſſe eligere ſepulturam, intelligitur de ſimilibus Eccleſiis. Item, Priuilegiati non poſſunt ſepelire eos,quibus eſt interdicta ſepultura. Item, licet hoc pactum valeat, tamen non valet pactum etiam iuratum parochiani eligendi ſepulturam in tali loco,vel non dimittendi electam.

529 *Cap. II.* Quamuis.

PActum factum patri à filia dum traditur nuptui,quod dote contenta, non habebit regreſſum ad bona paterna ſecundùm leges non valet,& reprobatur;ſed ſi eſt iuratum ſine vi & dolo,& detrimento alterius, tenet, & eſt ſeruandum.

Gloſ. Nemo poteſt renunciare futuræ ſucceſſioni. Item,Epiſcopus non poteſt diſpenſare in iuramento filiæ ſuper pacto.

530 *Cap. III.* Qui ex eo.

PActa mendicantium, & compoſitiones factæ à prioribus vel guardianis, cum conſenſu ſuorum conuentuum cum prælatis, Capitulis, vel rectoribus Eccleſiarum ſuper iuribus parochialibus,vel aliis quibuſcumque articulis;ſunt ſeruanda à ſucceſſoribus,etiam ſi non ſint confirmata à prouincialibus, vel generalibus,vel à ſede Apoſtolica,ſi fuerint licita,& honeſta.

Gloſ. Hoc cap. habet locum in laicis, maximè, ſi pacta non diſponant de alienatione iurium,ſed tantùm modificent præcedentes contractus.

DECRETALIVM LIBER I.
DE TRANSACTIONIBVS.
Tit. XXXVI.

531 *Cap. I.* Sicut graue. *Greg. III.*

QVANDO fit tranſactio in aliqua quæſtione, omnia ſcripta, priuilegia, vel conſuetudines, quæ in illa cauſa parti fauere poſſent, non habent robur,ſed ſolum ſtandum eſt tranſactioni,vel pacto,in quo ſi aliquid omiſſum fuerit,à Papa ſuppletur ſua auctoritate.

Glos. Nota quod infirma per confirmationem Papæ recipiunt firmitatem. Item, instrumenta nouiter reperta infringunt transactionem, nec litem restaurant, *l. sub prætextu. C. eodem.* Item, transactio specialis non obest in aliis specialibus. Item, transactio generalis in iure tenet; sed si interuenit dolus, rescinditur, *l. tres fratres. ff. de pactis.* Item, transactio, vel pactum, ab initio inualidum, per confirmationem Papæ sumit vigorem, arg. *cap. quoties, supra de pact.*

532 *Cap. II.* Statuimus. *Alex. III.*

COmpositio super decimis facta cum consensu ordinarij, tenet.

Glos. Transactio habet locum in decimis, & hoc quando datur spirituale pro spirituali, & non temporale, quia esset simonia, *cap. super eo, in fin. eod.* Item, vtrum laicus possit transigere de re spirituali, dicitur quod non, quia sine animarum periculo nec possunt laici aliquid retinere spirituale, *cap. prohibemus, infra de iure iuran.*

533 *Cap. III.* Contingit.

ABbas constitutus simpliciter ad agendum non potest transigere sine licentia Capituli; si verò præter mandatum procuratorium ad agendum habeat litteras de rato à Capitulo, id est, quod quicquid super tali negotio egerit, ratum habebit, tunc potest transigere, & multo magis, si habuit simplex mandatum transigendi. Item, si sine mandato de rato transigeret secundùm formam iuris, post quadriennium rescindi non potest, quia dum Capitulum etiam transactionem obseruat, consentit; ante quadriennium potest rescindi, si Ecclesia est læsa. Hodie cessat dubium per *c. 1. & 2. de in integ. rest. lib. 1.* & *c. ab Ecclesia, in Clem. eod. tit.*

534 *Cap. IV.* Constitutus.

IN beneficiis transactio, etiamsi præcessit iuramentum, fieri non potest, continet enim simoniæ speciem.

Glos. Nec potest fieri in spiritualibus. Item, transactio iurata non valet, quia principale trahit accessorium, non contra. Item, causa auditur in fauorem Iudicis.

535 *Cap. V.* De cætero.

QVando duo rectores duarum Ecclesiarum litigant, & vnus impetrat litteras à Papa, ad extraordinarium, vt ad legatum, si componit cum aduersario, vel fiat trāsactio, vt habeat aliquod ius, vel censum in Ecclesia: si compositio non est contra ius, non est ab Episcopo reprobanda, sed census non durat vltra vitam soluentis.

Glos. Textus loquitur, quando fit ex prouisione Iudicis, officio proprio, & non ex pactione partium, quia esset simonia.

536 *Cap. VI.* Ex litteris.

QVi est mediator, vt in beneficio fiat transactio, id est, amicabilis compositio, & deinde impetrat idem beneficium, nihil dicens se fuisse mediatorem, litteræ impetratæ non valent: sic si non est tonsuratus, & dicit se tonsuratum,

tum,& impetrat;nulla est impetratio,licèt deinde accipiat tonsuram.

537 Cap. VII. Super eo.

SVper re sacra litigiosa non potest fieri transactio, nam dare, vel recipere, vel permittere, vt res sacra recipiatur, habet speciem simoniæ; possunt tamen litigantes, amicabiliter, & gratis conuenire inter se.

Glos. Not. si agatur de re spirituali tanquam de beneficio, id est, quæ petitur vt beneficium, tunc non potest fieri transactio; si verò petatur tanquam proprietas, tunc potest fieri transactio, vt si duo Episcopi litigarent, cui nam aliqua Ecclesia sit subiecta. Item, si in lite esset euidens calumnia, vel causa esset finita, non potest transigi.

538 Cap. VIII. Veniens.

TRansactio facta à Prælatis, sine superioris auctoritate, v. g. Papæ super decimis, est tantùm personalis, & non obligat successores, & si quid deinde acceperunt, tenentur restituere.

Glos. Factum antecessoris non præiudicat successori in rebus Ecclesiæ. An confirmatio Papæ transactionem personalem faciat realem, vide ibi.

539 Cap. IX. Præterea. *Lucius III.*

TRansactio super iure præsentandi cum aliquo commodo temporali, est simoniaca: vt inter laicos, & religiosos, si accipiant maiorem, vel nouam pensionem, est simoniaca. Item, ius Patronatus est spirituale.

540 Cap. X. Præterea. *Cælestinus. III.*

SVper subiectione spirituali debita alicui, v.g. Ecclesiæ Matrici, non valet transactio, quia est simoniaca.

Glos. Confessus in iure, pro conuicto habetur. Item, an confessio Capituli præiudicet Prælato? non; nisi sit sindicus, vel in animam suam vel suorum. Item, possunt amicabili compositione multa remitti, & non est simonia, si remittens nil lucratur. Item, contra subiectionem non præscribitur, nec super ea fit amicabilis compositio.

541 Cap. XI. Ex parte tua. *Honorius. III.*

IVdex potest interponere suas partes, ad transigendum, vel componendum, exceptis casibus in quibus iura id non permittunt, sine dispensatione, vt in matrimonio: sed in aliis, in quibus ius non reperitur expressum, potest, & tunc declinet semper mitiorem partem, provt personæ, causæ, loca, & tempora petunt.

Glos. Iudex primò debet laborare, vt componat. Item, vbi ius non inuenitur, est seruanda æquitas. Item, Iudex debet declinare in humaniorem partem.

D E

DECRETALIVM LIBER I.
DE POSTVLATIONE.
Tit. XXXVII.

542 *Cap.* I. Clerici.

Concil. Later. CLERICI in minoribus, vel maioribus, si sustentatus stipendiis Ecclesiæ, non possunt esse aduocati coram sæculari Iudice, in negociis sæcularibus, nisi prosequantur propriam causam, vel suæ Ecclesiæ, vel pro personis miserabilibus, quæ proprias causas tractare non possunt.

Glos. Clericus in minoribus, si non habet stipendia Ecclesiæ, potest aduocare in ciuilibus, non in criminalibus coram sæculari Iudice. Qui est in maioribus, non debet postulare, & si fuit ordinatus sine titulo, Episcopus prouideat, sed inedia cogente potest. Item, regularis non potest.

543 *Cap. II.* Ex parte. *Innoc. III.*

Trid. sess. 22. de Ref. 3. IVra, quæ prohibent monachos aduocare, intelliguntur etiam de Canonicis regularibus, & sic non possunt etiam in negociis Ecclesiasticis, nisi vtilitas monasterij cum mandato Abbatis hoc postulet.

Glos. Regulares; & Monachi, quo ad sæcularia eodem iure vti debent.

544 *Cap. III.* Cùm sacerdotis. *Greg. IX.*

SAcerdos non potest aduocare, nisi pro se ipso vel Ecclesia sua, vel in necessitate, pro coniunctis, vel miserabilibus. Item, Clericus, qui præsumit esse aduocatus, vel Procurator contra Ecclesiam; à qua beneficium habet, tanquam ingratus, potest priuari beneficio, præsertim si sit Clericus eiusdem Ecclesiæ.

Glos. Ingratus potest priuari beneficio accepto ab eo, contra quem est ingratus. An si Clericus habeat beneficium in duabus Ecclesiis, possit postulare pro vna contra aliam; & quid si esset Episcopus, habens beneficium simplex in alia Ecclesia? nota ibi.

DECRETALIVM LIB. I.
DE PROCVR. Tit. XXXVIII.

545 *Cap. I.* Alia quidem. *Greg.*

PROCVRATOR alterius debet habere mandatum legaliter factum, subscriptum à testibus, aliter non auditur, & quicquid per eum fit, non valet.

Glos. Sine consensu Capituli non admittitur ad agendum. Item, quando dubitatur de mandato, debet cauere de rato. Item,

Item, mandatum tria debet continere, nomẽ mittentis, causam, & quod ratum habebit factum. Item, Capitulum sine Prælato, & Prælatus sine Capitulo, non potest conuenire, nec conueniri.

546 *Cap. II.* Querelam. *Alex. III.*

SEntentia, etiam condemnatoria expensarum ex eo, quia tempore statuto non comparuit, si per nuntios se excusabat, cum causa probabili, v.g. infirmitatis, non tenet: quia in grauibus causis nemo potest cogi constituere Procuratorem, nisi velit.

Glos. Qui statuto tempore non comparet, potest condemnari ad expensas partis, si non probat probabile impedimentum. An pro prima contumacia sit quis condemnandus ad expensas? vide ibi. Item, delegatus non potest iubere alterutram partem comparere coram se personaliter, nisi sic habeat in mandatis specialiter, sed tantummodò in certis casibus.

547 *Cap. I I.* Ex insinuatione. *Clem. III.*

SI falsus Procurator, vt quia præsentibus testibus fuit reuocatus, tractat causam, & illam perdit, sententia lata est nulla, & possessio restituitur Domino, si constet per iuramentum Domini, & vnius testis, quod Procurator fuerit reuocatus.

Glos. Probare quis debet suam institutionem, si reuocetur in dubium. Item, an iuramentum vnius testis probet, Item, an quis teneatur probare titulum suæ possessionis.

548 *Cap. IV.* In nostra. *Innoc. III.*

PRocurator reuocatus, & de hoc certificatus, sciente parte aduersa non potest rescripta à Papa obtinere, nec curare sententias, & si fiant sunt irrita.

Glos. Exceptio falsi Procuratoris ante, & post sententiam opponi potest.

Glos. Item, si Iudex ignorabat reuocationem, & protulit sententiam, vide ibi.

549 *Cap. V.* Tuæ fraternitati.

MAritus coram Iudice sæculari, si vult accusare de adulterio pro pœna legali, debet id facere personaliter, & non per Procuratorem, quia tenetur ad pœnam talionis. Si coram Iudice Ecclesiastico pro separatione thori, potest per Procuratorem, quia non debet se obligare ad pœnam talionis, ne per fraudem consequatur intentum: & hæc accusatio de crimine non est purè criminalis, sed mixta intra ciuilem, & criminalem. hoc tamen debet fieri cum causa, nam præsentialiter securius proceditur.

Glos Nota quod in causa criminali, vbi agitur criminaliter, non interuenit Procurator; at vbi ciuiliter, sic. Item, in libello accusationis debent esse quæ sunt in his versibus.

Consul, mense, die, coram Pretore professus,
Te deferre Reum, crimen, loca, pone sodalem.
Et licet hora, dies, non mensis prætereatur.

550 *Cap. VI.* Cùm pro causa.

QVi de mandato alicuius aliquam causam, vel negocia procurauit, potest repetere à mandante expensas factas ob causam.

Glos. Nota quod qui fecit expensas in procuranda vtilitate Ecclesiæ sine mandato Capituli, si res habet effectum recuperabit expensas; si non habet effectum, non recuperabit, nisi Capitulum mandauerit.

Glos. Propter hoc Procurator, qui aliàs esset iturus ad Curiam, non recuperat expensas factas, nisi quatenus plus expendit, ob longiorem moram, *l. ex parte, ff. famil. ercifcun.*

551 *Cap. VII.* Quia in causis. *Innoc. III.*

VNiuersitas potest constituere Procuratorem, ad agendum vel respondendum.

Glos. Dominus iurat de calumnia, non Procurator. *l. 2. §. finunt. ff. de iuram. calum.* nisi habeat speciale mandatum ad hoc, *l. vlt. ff. de iuram. calum.*

552 *Cap VIII.* Auditis. *Honor. III.*

PApa cassans processus principalis, consequenter cassat omnia illius consecutiua. Item, reuocatio mandati, antequam perueniat ad Procuratorem, non obstat, vt quicquid interim fit valeat. Item, reuocans Procuratorem in contemptum sedis Apostolicæ, & in præiudicium aduersarij, condemnatur ad expensas factas ab aduersario. Item, post conclusionem in causa, reuocatio mandati non tenet.

Glos. Reuocatio mandati debet peruenire ad Procuratorem, vel aduersarium, vel Iudicem; aliter acta tenent. Item, si tempestiuè reuocatio fuerit facta, sed non ostensa Iudici, vel parti, acta tenent. Item, si fuit ostensa Iudici, sed post processum factum; Iudex non obstante reuocatione, potest ferre sententiam contra absenté: sed si tempestiuè reuocatio fuit ostensa Iudici, quicquid deinde fit à Iudice, non valet. Item, sententia condemnatoria de futuris expensis prolata tenet, licèt sententia quantum ad futuras expensas, tanquam incertam continens quantitatem, nulla videatur. *l. hæc sententia, C. de sent. quæ sine certa quãtitate profer.* Sed in d. tex. vel dicitur, quia petita fuerat certa quantitas, vel species iure actionis: tunc enim sententia incerta non parit actionem rei iudicatæ. Hic verò sumus in expensis, quæ officio Iudicis petuntur pro interesse ob contumaciam partis, ideo potest condemnari etiam ad expensas faciendas, quas postea suo sacramento declarabit: & sic taxatio fiet tunc, quando super expensis iurabitur. Responderetur, petitur officio Iudicis, non iure actionis.

553 *Cap. IX.* Petitio vestra.

SI ex consequentibus, vel antecedentibus apparet Dominum voluisse, vt aliquis agat, & respondeat pro ipso, potest is respondere, & agere, etiam si non vocetur in litteris actor, vel syndicus vel Procurator.

Glos. In dubio consideratur in mandato mens Domini mandantis, sed in contractu venditionis in dubio fit interpretatio contra venditorem, *l. habet. ff. de*

ff. de contrah. emptione. Idem dic de aliis contractibus.

554 *Cap. X.* Accedens. *Greg. IX.*

Constituens Procuratorem debet esse in omnimoda libertate, non in potestate alterius, maximè in causa matrimoniali.

Glos. Nota quod qui agere, & respondere vult, non debet esse in potestate alterius.

555 *Cap. XI.* Dilectus.

Procurator generalis ad omnia citatus, si petit inducias ad consulendum Dominum, num velit litigare, vel cedere; si induciæ denegentur, potest appellare, & quicquid fit post appellationem, est irritum.

Glos. Induciæ ad deliberandum sunt arbitrariæ, secundùm distantiam loci; induciæ ad appellandum non, sed decem dierum: induciæ condemnatorum in causa pecuniaria, sunt secundùm consuetudinem loci.

556 *Cap. XII.* Constitutis.

Quando duo litigant, & reus sine licentia discedit, relicto Procuratore solùm ad agendum, & non ad defendendum, est contumax, & condemnatur ad expensas partis.

Glos. Procurator, qualis est relinquendus, vide supra in *cap. accedens.*

557 *Cap. XIII.* Mandato.

Iudicium agitatum, & factum, reuocato Procuratore, si Iudex vel pars contraria nesciebat reuocationem, tenet.

Glos. Procuratorium quid debeat continere, quando debet constare omnino; caueat de iudicato soluendo, de cautione, de syndico, &c. vide ibi.

558 *Cap. XIV.* Non iniustè.

Filius familias potest esse Procurator etiam ad lites futuras; & si est Procurator cum alio insolidum, causam prosequetur primo occupans; si alter fit Procurator posterior tempore primus cessat. Item, potest appellare ad superiorem, vel admonere Dominum, vt appellet, licèt non teneatur inuitus appellare.

Glos. Filius, etiam si esset minor, & sine mandato, admittitur tamen ad agendum, & defendendum pro patre suo.

559 *Cap. XV.* Consulti.

Procurator missus ab vniuersitate, ad impetrandum aliqua, in qua maiores, & iurati per quos communitas regitur, erant excommunicati tempore electionis Procuratoris; non est repellendus ab impetrando, si in litteris procurationis, excommunicati non sunt expressi, nec eorum auctoritate fuit electus Procurator, nec communitas sciens illos esse excommunicatos, vnà cum eis eligit Procuratorem.

Glos. Si excommunicatus pro aliis impetrat, litteræ non valent.

IN SEXTO LIBER I.

DE PROCVRAT. Tit. IX.

560 *Cap.I.* Non indiſcretè. *Bonifac.VIII.*

LAicvs poteſt eſſe Procurator ad agendum, & defendendum, in cauſis ſpiritualibus. Ratio: quia qui non prohibetur expreſsè à Procura, idoneus debet reputari. Item, Procurator poſt litem conteſtatam poteſt dare, ſeu ſubſtituere alium Procuratorem; ante litem conteſtatam, non poteſt, niſi hoc habeat in mandatis à Domino, & niſi in rem ſuam, & in ſuam vtilitatem ſit factus Procurator; ſed Procurator ad negocia poteſt quandocunque ſubſtituere alium Procuratorem.

561 *Cap. II.* Quamuis.

DOminus ante litem conteſtatam, reuocare poteſt Procuratorem: poſt litem conteſtatam, id eſt, reſponſione facta in libello, ipſo nolente non poteſt reuocare, niſi adſit iuſta cauſa, vt ſi fiat inimicus Domini, vel ſuſpectus, vel fiat affinis aduerſarij, vel hæres, vel ingrediatur religionem, vel diu peregrinetur, vel carceratus, vel ægrotus, vel alia cauſa. Verùm licèt aliter reuocare eum non poſſit, poteſt tamen Dominus adeſſe ſuæ cauſæ, maximè, ſi timeat de colluſione.

Gloſ. Ingreſſus religionis tollit obligatiouem perſonalem, incompatibilem religioni. Item, ſuſpicio eſt probanda. An reuocatio debeat peruenire ad notitiam partis, vel Iudicis, vide ibi, & *cap. mandatum.*

562 *Cap. III.* His qui.

PRocurator habens poteſtatem ſubſtituendi, ſi aliquem ſubſtituit, non poteſt reuocare ſubſtitutum, niſi habeat etiam poteſtatem reuocandi, poſt mandatum acceptum, etiam ſi ſubſtitutus non ſit vſus mandato; ſi verò erat Procurator ad plures cauſas, & in vna ſubſtituit, in aliis remanet Procurator.

Gloſ. Nota: ſuſcipere mandatum, non eſt vti mandato, nec inducit vſum iuriſdictionis. Item, quare delegatus reuocat ſubdelegatum, re integra, *cap. quamuis de officio deleg.* & Procurator non. Item, compromiſſarius datus ad eligendum, ſi aliquem eligit, & electus non vult accipere, non poteſt amplius eligere; Procurator verò niſi acceptet mandatum, poteſt reuocare.

563 *Cap. IV.* Qui ad agendum.

PRocurator ad agendum, & defendendum, & generaliter ad omnia, quæ requirunt ſpeciale mandatum, non debet ex vi huius generalitatis admitti ad aliquem articulum, in quo requiritur ſpeciale mandatum; ſed ſi aliquis articulus exigens ſpeciale mandatum, fuit expreſſus cum clauſula generali, admittetur

admittetur etiam ad non expressos. Item, Procurator sine speciali mandato, non potest deferre iuramentum, transigere, vel paciſci, nisi ei sit liberè concessa administratio bonorum, vel causæ, id est, in rem suam, vel propriam vtilitatem, vel si tamquam Dominus esset præsens.

Glos. Ponit multos casus, in quibus requiritur speciale mandatum. Item, an valeat renunciatio casuum fortuitorum.

564 *Cap. V.* Qui generaliter.

COnstitutus ad negocia generaliter Procurator potest agere & expedire, id est, defendere, exceptis casibus, qui exigunt mandatum speciale. Item, filius familias potest fieri Procurator ad negocia, & ad iudicia, etiam sine consensu partis. Item, post 17 annum potest quis esse Procurator ad negocia, sed ad iudicia, & lites, non potest nisi post 25 annum.

Glos. Nomen, negocia, in Procuratorio extenditur ad iudicia & extraiudicialia. Item, filius familias qui est sub cura alterius, non potest etiam suo proprio nomine in iudicio, sine auctoritate patris, sed nomine alterius potest esse Procurator.

565 *Cap. VI.* Si duo.

SI duo Procuratores constituantur simul, vnus sine alio admitti non debet; sed si sunt creati insolidum, præoccupans ita admittitur, vt alius non possit se intromittere; si verò fuit appositum, quod non sit melior conditio occupantis, tunc si primus non prosequitur nec alium substituit, secundus admittitur; & si cessat impedimentum primi, primus non potest iterum se intromittere, nisi secundus sit impeditus. Item, in causis spiritualibus, si duo Procuratores creentur non insolidum, Iudex eligat meliorem, & alius non admittitur, nisi quando est occupatus sine substitutione.

Glos. An qui misit duos Procuratores, & vnus negat, alter affirmat, sit standum alicui? respondetur, neutri.

566 *Cap. VII.* Licèt is.

SI quis absens constituit me Procuratorem, & dixi me nolle acceptare mandatum mihi præsentatum, si absens perseuerat in eadem voluntate, adhuc ego possum acceptare.

Glos. Officium Procuratoris, personæ priuatæ est voluntarium, & non potest cogi quis ad id; secus quando est publicum & Regium. Item, voluntas semel posita, semper præsumitur eadem, nisi probetur contrarium.

567 *Cap. VIII.* Si quem sub.

QVando Dominus creat Procuratorem pro tempore, & est absens, si veniens Dominus prosequatur causam inceptam, non intelligitur reuocare Procuratorem: sed si creauit simpliciter, & deinde ipse personaliter sequitur causam, intelligitur reuocasse, nisi protestetur eum non reuocare, vel aliundè constet intentio, quod non eum reuocet.

Glos. Supra cap. 2. post litem contestatam Procurator non potest reuocari, ergo: vide ibi.

568 *Cap. IX.* Procurator.

PRocurator ad contrahendum matrimonium debet habere mandatum speciale ad hoc,aliter non est idoneus. Item, talis procurator ad contrahendum non potest substituere alium, nisi hoc specialiter habeat in mandatis. Item,si Dominus reuocat procuratorem, & procurator postea contrahat matrimonium,est nullum, licèt ipse Procurator, vel sponsi nesciebant reuocationem.

Glos. An qui habet generale mandatum cum quibusdam expressis,& clausula subsecuta,possit contrahere? videtur quod sic, *supra cap. qui ad agendum.* Respondetur quod non,quia illa clausula generalis, concedit similia expressis.Item,an sufficiat speciale mandatum ad contrahendum, vel requiratur expressa certa persona? videtur non requiri. *supra cap.primo.* Respondetur quod requiritur.

CLEMENTIN. LIBER I.

DE PROCVR. Tit. X.

569 *Cap. I.* Instrumento.

QVANDO quis eligit Procuratorem, & misit ei instrumentum, in quo cauet de iudicato soluendo, si Procurator simpliciter, & scienter acceptat litteras, nulla facta protestatione, non potest retrocedere,sed tenetur,& potest cogi defendere reum.

570 *Cap. II.* Non potest.

PRocurator generaliter constitutus ad agendum, defendendum, iurandum de calumnia, vel veritate dicenda, & ad omnia,quæ speciale mandatum exigunt,non potest opponere in personam electi,vt crimina vel defectus, nisi specialiter hoc in mandatis habeat: quia cum illa generalitate non veniunt maiora vel grauiora,quàm in procuratorio sunt expressa.

571 *Cap. III.* Religiosus.

SIne licentia superioris non potest esse Procurator, nisi pro suo consorte in eadem lite, *cap.2. de postulando.* nec potest accipere procuratorium ad sustinendum alium,etiam si hoc habeat in mandatis.

Glos. Intelligitur Professus claustralis.Item,licentia superioris debet esse in vtilitatem monasterij.Item,de licentia Prælati,potest substituere etiam in casibus,in quibus sine licentia Prælati potest esse in iudicio.

572 *Cap. IV.* Procuratorem.

PRocurator constitutus à rectore Ecclesiæ,censetur reuocatus per mortem Rectoris,etiam quo ad inceptas causas,& lites contestatas.

Glos. An idem,si moriatur ciuiliter,an si fuit ad proprias causas. Item, quid si erat creatus à Collegio,& mortui sunt omnes de Collegio,& alij subrogati. Vide ibi.

DE

DECRETALIVM LIBER I.

DE SYNDICO. Tit. XXXIX.

573 *Cap.* Sicut studij.

MOnasterium debet negotia forensia tractare per syndicum soluto pretio: expedit enim pro parno incommodo, à strepitu causarum seruos Dei esse quietos.

Glos. Hoc est consilium potius, quàm præceptum.

DECRETALIVM LIB. I.

DE IIS QVÆ VI METVSVE causa fiunt. Tit. XL.

574 *Cap. I.* Perlatum. *Alex. III.*

QVi ex timore mortis, ab extrinseco incusso profitetur religionem non liberè, nec postea ratum habet, potest egredi, & ducere vxorem.

Glos. Nota quod excusat etiam metus stupri, timor seruitutis, metus verborum, *ex gl. in ver. nisi forte inf. in cap. ad aures. circa finem.* Item, quod probatio fit per protestationem in initio. Item, vxor si profitetur Religionem, cum consensu viri, votum tenet ex parte vxoris, & non mariti. Item, in professione, si ab initio constat de metu, & sponte habeatur ratum, omne tenet; Idem dic in matrimonio.

575 *Cap. II.* Abbas.

QVi ob metum ne patrimonium amittat, renunciat suo beneficio, renunciatio non tenet, & potest illud repetere.

Glos. Nota quod tradita ob metum, ne suas res amittat, possunt reuocari iuramento non obstante iactura; id est, quando est magna iactura, licet iuramentum teneat.

Glos. Quæcumque ob metum promittuntur, vel fiunt, tenent semper, si tamen eorum obseruatio non sit cum interitu salutis æternæ: quod si non fit cum tali interitu, tenet quod factum est, vel est iuratum, quamuis per officium Iudicis restituatur, quod datum est ex tali metu, vel absoluatur à iuramento de dando probato metu, nisi sua culpa in talem metum inciderit: nam tunc non restituitur, exceptis tamen his casibus. Si matrimonium sit factum vel initiatum: secundò Dos promissa vel soluta: tertiò traditio vel promissio rerum Ecclesiæ: quartò votum: quintò Iurisdictio per metum extorta: sextò auctoritas tutoris per metum extorta. Prædicta enim non tenent etiamsi culpa iurantis, vel promouentis, inciderit in metum cadentem in constantem virum.

In

In omnibus aliis casibus tenent facta per metum viri, dummodò eorum obseruatio non sit contra salutem æternam.

576 Cap. III. Ad aures. Clem. III.

Electus ad regimen Ecclesiæ alicuius, si terrore laicorum renunciauit Ecclesiæ, & non fuit confirmata renunciatio, iuramento vel fide, potest præfigi eidem Ecclesiæ.

Glos. Renunciatio in manu laici sponte facta, licèt non teneat quoad ipsum, tenet tamen quoad superiorem, id est, in arbitrio est superioris. Item, iuramentum, & fides æquiparantur, & seruari debent in his, quæ sine interitu salutis æternæ seruari possunt; potest tamen recurri ad superiorem, id est, probato metu, implorari officium Iudicis.

577 Cap. IV. Ad audientiam.

Qui per metum cadentem in constantem virum, iurauit renunciare, & renunciauit, sed non iurauit non repetere, potest repetere, & si probat metum, est ei restituendum beneficium.

Glos. Nota, quod iuramentum factum, est seruandum, si sine periculo animæ seruari possit. Item, non extenditur ad ea, de quibus non est præstitum.

Item, metus est instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio: nec sufficit suspicatio, quod fiet, sed esse debet metus præsens.

578 Cap. V. Sacris.

Qui excommunicato communicat inuitus per coactionem, non est excommunicatus, quia potius patitur quàm agat, qui verò per metum, est excommunicatus, quia metus licèt attenuet, non tamen prorsus culpá excludit.

Glos. Possumus communicare excommunicato, in illis, quæ pertinent ad salutem animæ illius, licèt alia incidenter proponantur.

579 Cap. VI. Cùm dilectus.

Qui vouit, vel iurauit aliquid, quod seruatum non vergit in dispendium salutis æternæ, debet seruare, nec excusat metus, qui non est mortis, vel cruciatus corporis, nec dolus, quo inducuntur ad bonum animæ.

Glos. Alij etiam metus excusant, vt aliquando verborum, rerum, libertatis, Iudicis, status, honoris, vel sui ipsius, vel filiorum, stupri; quandoque etiam suspicio metus excusat; & tandem causa metus, an sit iusta, est relinquenda arbitrio Iudicis, qui subueniat renuncianti, *l.* 3. *ff. ex quibus cau. maior.*

580 Cap. VII. Super eo. Greg. IX.

Qui lite non contestata conqueritur coram Iudice spolij, quoniam se spoliatum per violentiam, si per testes probat violentiam, & per iuramentum suum res amissas; Iudex considerata qualitate personæ, & qualitate rerum, quod non facile deiuraret, potest illos rationabiliter condemnare.

Glos. Interesse consurgens ex maleficio probatur per iuramentum, consurgens ex contractu probatur per testes. §. *non solùm. Institut. de verb. obligat.*

IN SEXTO LIBER I.
DE HIS, QVAE VI, METVSVE causa fiunt. Tit. XX.

581 *Cap.* Absolutionis. *Greg. X.*

REVOCATIO, vel absolutio ab excommunicatione, suspensione vel interdicto, per vim vel metum extorta non valent, & qui inferunt vim, sunt excommunicati.

Glos. In iure communi, quæ fiunt metu iusto, id est, cadente in constantem virum, tenent, *supra cap. Abbas*: quia voluntas coacta, est voluntas, licèt possit à Iudice rescindi, in isto casu simpliciter non tenet. Item, canon loquens de præsenti cum verbo, *omnino*, inducit latam sententiam. Item, mandans, vel ratum habens violentiam, fit excommunicatus. Item, ab hac excommunicatione absoluit ordinarius. Item, in hanc incidit qui compellit excommunicatorem, sub pœna amissionis rerum, vel partis rerum. Item, qui cogit vano metu, & non timendo, non fit excommunicatus, nisi pro eo qui putatur iustus ad reuocandum.

DECRETALIVM LIBER I.
DE IN INTEGRVM RESTIT. Tit. XLI.

582 *Cap. I.* Requisiuit. *Alex. III.*

QVando in aliquo contractu, v.g. alienationis, Ecclesia est læsa, & detrimentum manifestè apparet, est reddenda in pristino iure, & proprietate, quia Ecclesia habet priuilegium minoris, & Episcopus non potest eam deteriorare; restituendi tamen sunt laicis sumptus, & labores, quibus bona fide meliorarunt rem Ecclesiæ.

Glos. Detrimentum debet esse magnum, & læsio enormis, *l. si ex causa ff. de minor.* Adde, Hospitale habere idem Priuilegium. *l. omnia C. de Epis. & Cler.*

583 *Cap. II.* Cùm venissent. *Innoc. III.*

NOn præiudicat Ecclesiæ, si eius Procurator, ex negligentia, non exhibet instrumenta & iura Ecclesiæ, & protestatio prodest: & si pendente lite fiat electio, talis electio non est confirmanda, nec infirmanda.

584 *Cap. III.* Auditis.

ECclesia læsa in probatione necessaria omissa potest petere restitutionem in integrum, id est, quod iterum probet, non obstante quòd terminus probandi sit elapsus: & hoc etiam si agat contra aliam Ecclesiam, quia vtitur iure minoris.

· *Glos.* In præscriptione Ecclesiæ contra Ecclesiam non debet numerari tempus vacationis.

Glos. Ecclesia gaudet iure minoris, Reipublicæ, Imperij, sed non pupilli, quia contra pupillarem ætatem non currit præscriptio. *l. sicut in rem. C. de prescript. 30. annor.*

585 *Cap. IV.* Ex litteris.

IN causa fauorabili, vt in matrimonio, conceditur restitutio, licèt causa non non sit plenè etiam probata, vt si transacto termino, mulier vult recognoscere appellationem, quia iurat se deceptam in termino.

Glos. Nota quod contumax in fauorem matrimonij auditur, & sententia contra matrimonium lata non transit in rem iudicatam.

Glos. Nota, in quo differt appellatio à supplicatione. Item, violenta præsumptio eliditur per iuramentum, licèt iuramentum non faciat plenam probationem.

586 *Cap. V.* Tum ex litteris.

SEntentia Papæ contra aliquam Ecclesiam retractatur à successore, & restituitur Ecclesia in integrum, & præsentibus partibus denuò causa tractatur de iure, præsertim si per surreptionem timetur data.

Glos. Nota quòd in causa ardua non creditur quis instructus breui tempore. Item, in prima citatione potest proponi peremptorium edictum ex iusta caussa, vt propter longitudinem itineris.

Glos. Quæritur, vtrùm debeat dari restitutio post quadriennium. Respondetur, quòd in hac Decretali non probatur, quòd restitutio fuerit data post quadriennium; nam quòd Cælestinus mandauerit, non obstante sententia Eugenij diffinitiuam sententiam proferri super Ecclesiis prædictis, potiùs de gratia quàm de iure hoc fecit: & sic stat ius quod post quadriennium non datur restitutio de iure.

587 *Cap. VI.* Sciscitata.

SI pars petit restitutionem in integrum contra sententiam, suspendit executionem sententiæ regulariter: sed si præsumitur malitiosè petere restitutionem, vt differat executionem sententiæ, tunc exequatur sententiam, & pars, in cuius gratiam fertur, det cautionem de restituendo totum, quod interim accepit, si petens restitutionem obtinebit in causa.

Glos. Quod præsumpta malitia contra petentem restitutionem fiat executio, de æquitate tantùm, non de rigore iuris procedit. Item, generale est, quod quando quis in dubio admittitur, cautionem præstare debeat. *l. in fraudem. C. de legib.*

588 *Cap. VII.* Coram fœlicis. *Honor. III.*

POst peremptorium terminum, Ecclesia de iure communi non auditur, sed per beneficium restitutionis in integrum admittitur.

Glos. Vt Procurator petat beneficium restitutionis in integrum, debet habere speciale mandatum ad hoc, sicut in multis aliis etiam casibus, requiritur speciale mandatum: vt primò in casu suspecti tutoris: secundò, quando sunt duo Procuratores rerum, non enim vnus ab altero potest exigere sine speciali mandato, *l. qui duos ff. de procur.* tertiò, in interdicto de libris exhibendis: quartò, in transactione: quintò, in delatione iuramenti: sextò, in acceptilatione.

589 *Cap. VIII.* Constitutus. *Gregor. IX.*

FAuore minoris contractus, illius deficiens in solemnitate iuris, rescinditur, tanquam nullus in præiudicium minoris: si verò non deest solemnitas iuris, sed minor est læsus, subuenitur ei per beneficium restitutionis in integrum.

Glos. Nota, idem dicendum esse de Ecclesia, quod de minori 25. annorum similiter dictum est.

590 *Cap. IX.* Causa restitutionis.

BEneficium restitutionis in integrum, potest dare Iudex ordinarius habens administrationem, & eius delegatus, siue speciale mandatum habeat de hoc beneficio, siue non, sed incidat in negotio ipso. Sed ordinatius, vel delegatus, vel arbiter, qui non habent administrationem, non possunt, nisi coram eis incidat quæstio. Item, in causa matrimoniali, vel liberali, vel criminali, non potest assumi arbiter, cùm tales causæ requirant maiores Iudices.

Glos. Beneficium restitutionis in integrum est extraordinarium, & non datur nisi deficiente iure communi.

591 *Cap. X.* Beneficio.

ECclesiæ, cui beneficium restitutionis negatum fuit, si in alio iudicio iterum idem petit beneficium, non conceditur, nisi habeat nouas defensiones ad impetrandum dictum beneficium: bene tamen conceditur beneficium restitutionis ad appellandum à sententia denegationis.

IN SEXTO LIBER I.
DE REST IT. IN INTEGRUM.
Tit. XX.

592 *Cap.* Ecclesia. *Greg. II.*

ECCLESIA post quadriennium non admittitur ad petitionem beneficij restitutionis in integrum, nisi rationabilis causa Iudici hoc persuadeat, vt si manifestè probetur fraus, vel præuaricatio super hoc.

Glos. Quadriennium non currit in vita Prælati, qui malè administrauit, sed post mortem. Item, nomine *Ecclesiæ* veniunt Prælati & Clerici. An contra præscriptionem Ecclesiæ restituatur, vide.

593 *Cap.* Si aduersus. *Bonifac. VIII.*

QVando in lite Prælatus Ecclesiæ est aliqua confessus contra Ecclesiam, Ecclesia infra quadriennium, computandum à tempore confessionis, potest petere beneficium restitutionis in integrum, sed si in quadriennio negligenter omittat, petere non potest deinde, nisi ex rationabili causa. Item, tanquam priuatus per viam communem, semper potest errorem facti reuocare.

Glos. Quadriennium incipit currere à tempore confessionis contra supradictum. Item, quando quis fuit inductus ad confitendum, errore facti confessio semper est reuocabilis, non autem errore iuris. An restitutio sit danda in confessione? si confessus est veritatem, non datur; si falsitatem, non est necessaria. Item, pro leui læsione non datur restitutio.

CLEMENT. LIBER I.
DE REST IT. IN INTEGRVM.
Tit. XI.

594 *Cap.* Ecclesia.

INFRA prædictum quadriennium potest Ecclesia petere restitutionem in integrum, probans, & affirmans se læsam per lapsum temporis, v. g. accepti à Procuratore, & restituitur tantumdem temporis, quantum lapsum fuit cum læsione Ecclesiæ.

Glos. Satis est, si Ecclesia affirmet se læsam. Item, si per lapsum temporis non læditur Ecclesia, sed personæ non datur restitutio.

Glos. Nota, quòd læsio debet esse enormis, vt detur restitutio.

DECRETALIVM LIBER I.
DE ALIEN. FACTA, CAVSA mutandi iudicij. Tit. XLXII.

595 *Cap.* Ex quorundam.

ALIQVO impetrante à Papa litteras commissionis, si aduersarius malitiosè ad litteras illudendas appellat, vel transfert in alterum possessionem rei, de qua controuertitur, vel malitiosè se absentat, tunc Iudex debet cogere eos, qui ingesserunt se in possessionem, vt cessante appellatione pareat æquitati iuris.

Glos.

Glos. Satis est si speratur verti litem de possessione. Item, potest agere contra emptorem, & venditorem.

596 *Cap.* Ex parte.

SVb censuris prohibendi sunt Clerici ne accipiant, vel emant quæstiones, & causas sæcularium, vt trahant sæculares ad forum Ecclesiæ. Item, cessiones, & emptiones litium, legitimè prohibentur in iure.

Glos. Clericus in lite potest trahere laicos ad forum Ecclesiasticum, de consuetudine, non autem de iure. Item, cessio litis facta potentiori an valeat, vide.

DECRETALIVM LIBER I.

DE ARBITRIS. Tit. XLIII.

597 *Cap. I.* Sanè.

ARBITRI sunt eligendi, vel vnus, vel in numero dispari, v.g. tres, & sententia maioris partis sequenda.

Glos. Si eligantur duo, tenet arbitrium: si verò tres, duo debent conuenire coram tertio, aliter sententia non valet.

598 *Cap. II.* Non sine. *Alex. III.*

QVando arbitrium est iniquum, id est, dolo & fraude factum, est nullum, & non tolerandum, licèt sit iuratum: si est æquum, partes debent illud seruare.

Glos. Super re spirituali potest compromitti in Clericum. Item, in arbitrio, vel compromisso prohibetur interuenire iuramentum; sed si in licito interueniret, seruandum esset.

599 *Cap. III.* Peruenit.

ARbiter electus in causa patrimoniali alicuius Clerici, non potest arbitrari, vt res Ecclesiastica, quam Clericus possidet, adiudicetur, pro re temporali, quam Clericus debet, etiam ad vitam Clerici: quia factum Prælati, vel delictum personæ, non debet venire in damnum Ecclesiæ.

600 *Cap. IV.* Dilecti. *Innoc. III.*

FOeminæ in iure remouentur à publicis officiis, & ab arbitrio, etiam inter liberos; ita vt, contemptores arbitrij earum non dent pœnas; tamen ex consuetudine approbata, excellentes fœminæ possunt habere ordinariam iurisdictionem in suos subditos; & si arbitrij sententiam ferant inter Ecclesias, cum præsentia, consilio, & approbatione Episcoporum, sententia est seruanda.

Glos. Consuetudo dat iurisdictionem personæ aliàs inhabili ad iudicandum. Item, fœminæ sunt remotæ ab officiis ciuilibus, sed princeps scienter

poteſt delegare cauſam. Item, poteſt eſſe tutrix, ſi renunciat ſecundis nuptiis, & Velleiano. Item, poteſt conſtitui procuratrix à Papa. Item, Clericus poteſt petere pœnam arbitrij.

601 *Cap. V.* Cum tempore.

ECcleſiæ non poſſunt arbitris committere ea, quæ ſpectant ad libertatem, & exemptionem, quia ſine licentia Papæ non poſſunt renunciare priuilegiis libertatis, quæ ſpectant ad Sedem Apoſtolicam, etiamſi iuraſſent, in aliis verò poſſunt.

Gloſ. Iuramentum quatenus tangit ius alterius, non tenet. Item, arbitrium poteſt tenere pro parte, & pro parte non. Item, exemptus non poteſt renunciare priuilegio libertatis ſine licentia Papæ, in aliis poteſt. Item, ordinarius poteſt eſſe arbiter. Item, arbitri & partes iurare non debent.

602 *Cap. VI.* Cùm dilectus.

COram arbitris non datur locus reconuentioni, ſicut coram Iudice, quia arbiter ſolùm poteſt iudicare de his, quæ ſunt in compromiſſo, & non vltrà.

Gloſ. In criminalibus non datur reconuentio coram Iudice, quia Reus purgatur innocentiâ, & non relatione criminum. Item, in cauſa ſpoliationis. Item, in momentanea poſſeſſione. Item, in ſpoliatione facta Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis perſonis non datur. Item, arbiter poteſt iudicare de cohærentibus, ſine quibus non poteſt expedire. Item, de cauſa in integrum, quæ incidit in negotium. Item, non poteſt contumaciam punire litigatoris, nec cogere teſtes, nec pronunciare, niſi vtraque parte petente; nec poteſt citare, niſi ad locum compromiſſum, nec poteſt delegare arbitrum. Item, ſatisfactio non præſtatur coram arbitro; in arbitrio non purgatur mora, quia dies eſt præfixus ab homine. Sententia arbitri non infamat; ratio, quia non poteſt cognoſcere de crimine infamante. Hæc ſunt vera, niſi aliud pactum appoſitum ſit in arbitrio. Item, ſi partes renunciant appellationi, & promittunt non recedere ab arbitrio, tamen poſſunt recedere.

603 *Cap. VII.* Cùm olim.

QVi facto arbitrio obligatur in eligendo requirere conſilium aliquorum, debet in tractatu electionis habere conſilium cum illis, aliter electio eſt nulla; non tamen tenetur ſequi eorum conſilium.

604 *Cap. VIII.* Contingit.

IN rebus ſpiritualibus laicus non poteſt eſſe arbiter.

Gloſ. De rebus merè ciuilibus, quibus nullum ſpirituale eſt annexum, poteſt compromitti in laico. Item, ſpirituale compromitti poteſt in Clericum & laicum, de licentia ſuperioris, id eſt, Epiſcopi, ſed in laicum tantùm, de licentia ſolius Papæ. Item, laicus de rebus ſpiritualibus nullo modo iudicare poteſt, nec principaliter, nec incidenter.

605 *Cap. IX.* Per tuas.

COram delegato procurator cum mandato generali, cum parte contraria, non

non poteſt cauſam compromittere ; & arbitrium, de licentia delegati, poteſt promulgari per vnum Clericum,& alterum laicum; & ſi pars principalis,cuius eſt procurator,acceptet arbitrium,debet haberi ratum,& executioni mandari : ſi verò non acceptet, & in arbitrio fuit appoſita pœna de obſeruando ; Procurator conueniri poterit ad pœnam. Si non fuit appoſita pœna, Procurator conuenietur ad intereſſe, quia ſuo iuramento ſe perſonaliter obligauit.

Gloſ. Procurator generaliter ad agendum vel defendendum, non poteſt tranſigere,vel compromittere,ſine ſpeciali mandato,nec debet excedere fines mandati : quod ſi faciat,non nocet Domino. Item,Procurator debet conſtitui de conſenſu Capituli. Item, iuramentum eſt perſonale, & non obligat alium. Item, de re ſpirituali, auctoritate Epiſcopi, poteſt compromitti in laicum, & Clericum.

606 *Cap. X.* Ex parte tua. *Honor. III.*

SI Canonici eligunt duos,& compromittitur negotium arbitris, ſi ante ſententiam moriatur vnus electus, non debent Canonici procedere ad aliam electionem, niſi priùs arbiter iudicet de ſufficientia electi, quia iſte electus habet adhuc ius ad beneficium, licèt compromiſſum,per mortem vnius compromittentis, fuerit finitum.

Gloſ. Compromiſſum per mortem vnius compromittentis finitur, & in caſu iſto non procedit ampliùs vt arbiter, ſed vt Iudex ordinarius, quia ſi ſuperſtes verè habebat rationem contra demortuum,verè habet ius,& nõ aliter.

607 *Cap. XI.* Expoſita.

ARbiter electus ſuper aliquas dubitationes ortas poſt ſententiam legati, non debet aliquid immutare,vel iudicare contra ſententiam legati,etiam ſi mandatum accepit à Papa, de componendo inter partes.

Gloſ. Semper eſt recurrendum ad intentionem ſubiecti. Item, Eccleſiæ poſſunt compromittere res temporales in laicum.

608 *Cap. XII.* Innotuit. *Greg. IX.*

COmpromiſſum factum à partibus,coram Iudicibus in duos arbitros cum clauſula, vt in caſu diſcordiæ Iudices,vel alij,poſſint eligere,v.g. tertium arbitrum incertum, non valet, quia eſt contra ius : & ſi Iudices excommunicant partem,nolentem obedire arbitro,excommunicatio non tenet poſt legitimam appellationem.

609 *Cap. XIII.* Cùm à nobis.

COmpromiſſum factum vni vel duobus ſub hac forma, vt ipſi per ſe,vel alij, quos ipſi arbitri deputabunt, rem definiant, cui definitioni ſtabunt ſub pœna, &c. valet.

Gloſ. Hic ſcilicet non eſt contra iura, quia primi vel non ſunt arbitri, ſed amicabiles compromiſſores, qui de conſenſu partium poſſunt eligere arbitros ; vel ſi ſunt arbitri de conſenſu partium, elegerunt certos arbitros, & non incertos.

610. *Cap.*

610 *Cap. XIV.* Compromissum.

COmpromissum morte compromittentis exspirat, & non transit in hæredes compromittentis, nisi in compromisso fiat expressa mentio de hæredibus.

Glos. In compromisso debet fieri mentio hæredis aliorum compromittentium, vt transeat; si vnius tantùm, non transit, quia arbitrium est stricti iuris. Item, iudicium transit in hæredes, licèt de his non fiat mentio. Item, per mortem vnius compromittentis, vel vnius arbitri soluitur compromissio.

IN SEXTO LIBER I.

DE ARBITRIS.

Tit. XXI.

611 *Cap.* Si ex tribus.

QVANDO ex tribus duo concordant in summa, v.g. triginta soluendorum, & vnus non; standum est sententiæ duorum; si non concordant, sed vnus te condemnat in triginta, secundus in viginti, tertius in decem, standum est minori, id est, decem: quia in ea omnes conueniunt.

Glos. Etiam si compromissio fiat simpliciter, semper intelligitur pactum standum maiori parti.

612 *Cap.* Vt quæstionibus.

QVando partes eligunt tres arbitros, & vnus ab aliis duobus legitimè vocatus, non vult interesse, vel non curat venire, cessante impedimento legitimo, illi duo possunt examinare, & definire, ac si ille qui malitiosè non vult adesse, esset præsens, & non consentiret: circa Iudices verò est standum antiquis iuribus.

Glos. Quæ sint hæc iura, vide ibi.

FINIS LIBRI PRIMI.

DECRE

DECRETALIVM
LIBER SECVNDVS.
DE IVDICIIS. Tit. I.

613 *Cap.I.* De Quoduultdeo.

QVI promittit coram aliquo Iudice ſuum aduerſarium experiri, id eſt, ſe defendere, & deinde non vult contumaciter; propter contumaciam poteſt excommunicari, nec debet abſolui, niſi ſatisfactione præmiſſa; non tamen debet priuari beneficio, niſi prius videatur exitus cauſæ.

Gloſſ. Sine cognitione cauſæ. nullus debet deponi. Item, dum contumax eſt excommunicatus, non debet procedi in cauſa principali. Item, non licet pœnitere in alterius præiudicium. Item, hodie, id eſt, de iure nouo, excommunicatus debet ſtatim abſolui, & poſtea cognoſcere de cauſa excommunicationis, niſi in aliquibus caſibus. Item, antequam contumaci adimatur beneficium, debet expectari per annum.

614 *Cap.II.* Decernimus.

LAici non præſumant tractare negocia Eccleſiaſtica; & Prælati Eccleſiarum non diſponant de negotiis Eccleſiaſticis, præſertim ſpiritualibus, Iudicio laicorum; & propter eorum prohibitionem non omittant exercere Eccleſiaſticam iuſtitiam.

Gloſ. Omnes Prælati ſunt Iudices ordinarij. Item, laici non præſumant ſua auctoritate: tamen poſſunt delegari ab ordinariis in cauſa pecuniaria, vel merè ciuili, & in compromiſſione. Papa verò poteſt delegare laico omnes cauſas etiam ſpirituales, & criminales.

615 *Cap. III.* Quanto. *Alexan. III.*

CAuſa Iuriſpatronatus ſpectat ad ſolum Iudicem Eccleſiaſticum.

Gloſ. Cauſa mixta inter ſpiritualem, & ciuilem magis ſequitur naturam ſpiritualis, quàm ciuilis; & idem iuris in ea, ſicut in purè ſpiritualibus. Item, cauſa ratione rei potius dicitur ſpiritualis; quàm ratione perſonæ. Item,

laicus potest possidere temporale spirituali annexum, licèt censeatur spirituale, vt est Iuspatronatus; sed non potest merè spirituale: & sic laicus habet ius funerandi, sed non dominium sepulturæ.

616 *Cap. IV.* Ac si Clerici.

CLericus conuictus, siue confessus de crimine coram Iudice sæculari, non est condemnandus ab ordinario propter huiusmodi acta, cùm non teneant: quia nec sententia lata à non suo Iudice tenet. Si verò coram suo ordinario sit confessus, vel legitimè conuictus de crimine, si crimen est tale, est suspendendus ab ordinibus, vel ab altare perpetuò remouendus.

§. De adulteriis. Pro adulteriis, vel his minoribus criminibus, post actam pœnitentiam potest Episcópus dispensare cum Clericis. Item, non debet depositum quemcunque Clericum tradere Iudici sæculari, quia non est affligendus duplici pœna.

Glos. Confessio facta coram non Iudice non præiudicat confitenti. Item, Clericus coram laico conuictus, si multum creuit infamia, debet se purgare. *c. cùm desideres. de sentent. excommun.* aliter est puniendus vt conuictus interpretatiuè. Item, Clericus si voluntariè comparet coram Iudice laico, perdit causam ciuilem, & amittit locum in criminali. *cap. si diligenti. inf. de for. competen.* Item, sententia laici per reuocationem contra Clericum tenet. Item, legitima probatio ad conuincendum fit per legitimos testes omni exceptione maiores, qui recipiuntur tantùm in præsentia Iudicis, & in criminali probatio debet esse luce clarior. Item, aliqui dicunt Episcopum non posse dispensare, nisi in casibus expressè à iure concessis; tamen alij meliùs dicunt Episcopum posse dispensare in omnibus, vbi non inuenitur prohibitum, & sic in hæresi, sacrilegio, simonia, &c. Alij melius quod Episcopus potest dispensare contra aliquos canones, qui inducunt irregularitatem, sed non potest contra eos, qui non inducunt, & in particulari contra quos potest, vel non potest; vide ibi gl. *in additio.* Item, depositus quando vel qualiter est degradandus, *de pœnis cap. 11. in sexto.* & directorium Inquisitorum *parte 3.* & tradi curiæ sæculari, *cap. nouimus. de verb. signif.*

617 *Cap. V.* Cæterùm.

QVando nascitur quæstio inter vassallos occasione feudorum, debêt comparere coram domino feudi, & coram alio conueniri non debent: & si sint parati comparere coram Domino feudi, legatus non potest illos excommunicare, vel interdicere.

Glos. Si Dominus feudi est negligens, iudicium transfertur ad alios. Item, in iudicio possessorio vassallus potest agere coram ordinario, non autem in petitorio, vt hîc. Item, si quæstio feudi sit inter Dominum, & vassallos, est tractanda per alios vassallos. Item, si quæstio est inter vassallos, & alios, qui non sunt vassalli, tractabitur coram ordinario, vel Delegato, ne Dominus sit Iudex in causa sua.

618 *Cap.*

618 *Cap. VI.* Dilecti.

IN iure canonico non est subtiliter inquirendum cuiusmodi actio intentetur, sed satis est inquirere purè factum, & rei veritatem.

Glos. Satis est proponere causam, quæ etiam vocatur actio. Item, subtilitates in causis Ecclesiasticis reprobantur, cùm enim de bona fide agitur, de apicibus iuris non est disputandum. Item, nemo cogitur proponere actionem in iure Canonico, nisi in vna causa sint plures actiones, sed si proponit admittitur. vide gl. in verb. *actio.*

619 *Cap. VII.* Intelleximus.

EXcommunicatus potest conueniri in Iudicio, & debet per alium respondere, non potest tamen conuenire.

Glos. Si excommunicatus non vult constituere Procuratorem non est compellendus, sed compareat personaliter, & tractantes cum eo non sunt excommunicati, & in tali causa excommunicatus potest excipere, appellare, & facere omnia, quæ pertinent ad sui defensionem.

620 *Cap. VIII.* Clerici. *Lucius III.*

CLericus de omni crimine debet conueniri coram Iudice Ecclesiastico: & contraria consuetudo non præiudicat canonibus, quia Imperator dicit, quòd leges non dedignantur sacros canones imitari.

Glos. Consuetudo contraria esset contra libertatem, & statutum Ecclesiæ, & sic non rationabilis.

621 *Cap. IX.* Causam. *Clem. III.*

IVdex debet prouidere vt litigantes seruent solemnitatem iuris, v. g. vt Capitulum incipiat litem cum consensu Episcopi, ne deinde sopita, lis suscitetur ab Episcopo.

Glos. Iudex debet prouidere an persona quæ agit, vel defendit sit legitima. Item, Collegium sine assensu Prælati non potest conuenire, nec conueniri.

622 *Cap. X.* Cùm non. *Cœlestin. III.*

CLericus deprehensus, & conuictus de facto homicidio, periurio, vel aliquo crimine, est deponendus, à Iudice Ecclesiastico: & si depositus fuerit incorrigibilis, debet excommunicari, & si crescit contumacia, feriatur anathemate, & si contemnit, est comprimendus per potestatem sæcularem exilio, vel alia pœna.

Glos. Quod dicitur in textu, Clericum incorrigibilem debere prius excommunicari, deindè anathematizari, per excommunicationem intelligitur hoc loco suspendi. Clericus legitimè dicitur deprehendi, quando aliqui Clerici intersint deprehensioni, & detentioni per spatium viginti horarum. Item, potest etiam per laicos auctoritate Prælati, Clericus comprehendi. Item, processus puniendi crimen, hic positus non seruatur in falsario Apostolicarum litterarum, quia ipso iure est excommunicatus, depositus traditur curiæ sæculari.

623 *Cap.XI.* Quia.

QVando quis impetrat litteras contra violenter inuasorem suæ Ecclesiæ mortuo inuasore, si alius eamdem Ecclesiam ingreditur, Iudex per primum rescriptum potest agere contra secundum ingressum.

Glos. Per rescriptum conuenitur successor in vitium, nec est bona fides, quando non est iustus titulus. Videtur non posse conuenire, quia rescriptum non est contra hanc personam,& rescripta ad alias personas, vel res non extenduntur. Resp. hic erat successor in vitio, quia scienter occupauit rem alienam, sicut ille, qui recipit rem à deiectore, *cap. sæpè contingit. infr. de restit. spol.* vel causa mutandi iudicij. *c.1. sup. de alie. iud. mut.* hi enim sunt similes in vitio, & sic possunt conueniri coram iisdem Iudicibus, & per easdem litteras, sicut antecessores.

624 *Cap.XII.* Cùm venissent. *Innoc.III.*

DE causa, seu de dubiis priuilegiorum Sedis Apostolicæ solus Papa per se, & non per alios cognoscit.

Glos. Causa priuilegiorum Sedis Apostolicæ non delegatur generali mandato, & eius est interpretari, cuius est condere. Item, si priuilegium est clarum in verbis, Iudex potest declarare priuilegium, non obstat, vel obstat; sed textus loquitur in obscuro, scilicet an Papa possit esse Iudex in sua causa, v.g. in priuilegio. Respondetur sic, sicut Imperator in causa Fiscali, & Prælatus potest esse testis in causa suæ Ecclesiæ, & Episcopus Iudex: consultiùs tamen est, & honestius faciet, si aliis hoc commiserit, & sic ipse iudicet per alios: & hoc intelligitur de priuilegiis, quæ Papa concedit aliis Ecclesiis, & non de illis quæ Deus dedit Ecclesiæ Romanæ.

625 *Cap.XIII.* Nouit ille.

COgnoscere de quocumque peccato spectat ad Papam, præsertim de periurio, & fractione pacis publicæ, & corripere quemlibet peccatorem, etiam Regem, vel Imperatorem, seruata præsertim prius correptione Euangelica: & tunc non dicitur derogare iurisdictioni Principum, nec cognoscere de feudis.

Glos. Papa non debet turbare aliorum iura, nec contra, cùm iurisdictio sit distincta. Item, quæstio feudi ad Dominum feudi pertinet, nisi consuetudo, vel priuilegium præiudicet. Item, ad Ecclesiam spectat pacem seruare. Item, de vtraque iurisdictione Papæ, id est, de vtroque gladio, vide *Extrauag. vnam sanctam, de maior. & obed.*

626 *Cap. XIV.* Pastoralis.

PRincipales personæ per se ipsas factum proponant, & non per alios, nisi sint indiscretæ.

Glos. Vt sunt minores, furiosi, prodigi, mulier luxuriosa, Item, Communitates, Personæ illustres, & excommunicati per alios respondent.

627 *Cap. XV.* Examinata.

QVando actor proponit suam actionem, vel intentionem ineptè, v. g. si velit probare quod iuspatronatus possidebat tempore, quo Ecclesia iurispatronatus erat apud tertium sequestrata, tunc reus absoluitur: sed si actor iterum aptè agat, reus tenetur respondere.

Glos. Ei qui possidet non competit vindicatio, nec restitutio. Item, actio secundùm Canones videtur proponenda, vel quando causa est ciuilis; vel quando actio non esset nimis subtilis, vt rei vendicatio, locati, depositi, &c. Sed an huiusmodi leues teneatur nominare, dicas vt supra in *cap. dilecti.*

628 *Cap. XVI.* Cùm deputati.

IVdices tam sęculares, quàm Ecclesiastici inhibentur ne repellant Praeceptores, qui habentur domi Fratrum Militiæ, templi, & volunt agere, vel defendere causas suas, nec est illis requirendum ex qua natione sint.

Glos. Quilibet præsumitur idoneus, nisi probetur indignus, & quilibet præsumitur liber dum apparet in possessione libertatis.

629 *Cap. XVII.* Qualiter.

PRælati exhibeant plenam iustitiam laicis conquerentibus contra Clericos, non obstante frustratoria appellatione Clericorum, sed nullo modo permittant Clericos trahi à laicis ad iudicium sæculare, etiamsi Prælati non fecissent iustitiam.

Glos. Clerici etiamsi velint non possunt sibi constituere Iudicem sæcularem, nec de consensu Episcopi: sed contra laici trahuntur ad forum Ecclesiasticum ob desidiam Iudicis sæcularis.

630 *Cap. XVIII.* Causam.

QVando quis creatur Iudex in aliqua causa, qui cognoscatur habere similem, vel quasi similem causam cum alio; potest, & debet deponi, ne sit nimis fauorabilis vni parti, & debet alius subrogari.

Glos. Idem de teste, qui habeat consimilem causam illi in qua testificatur: non est admittendus. Item, ista similitudo non est extendenda ad omnes causas: nam si Iudex habeat causam decimarum, potest illi committi causa iurispatronatus, vel iurisdictionis.

631 *Cap. XIX.* Exhibita. *Honor. III.*

SI Iudices simul cognoscunt de principali causa & de exceptionibus præiudicialibus simul, vel si testes recipiuntur super principali lite non contestata, licitè ab iis appellatur, & quicquid tentatur post appellationem est irritum, quia causa non committebatur illis in forma inquisitionis, sed iudicij.

632 *Cap. XX.* Venerabilis.

LApsu triennij non obstante potest delegatus procedere in causa sibi commissa.

Glos. Nota quòd secundùm canones instantia iudicij per lapsum triennij non exspirat, & sic videtur corrigi *l. properandum*, *C. de iudiciis*, vbi statuitur quod instantia iudicij perit, nisi causa finita sit infra triennium.

633 *Cap. XXI.* Significauerunt.

Reus qui habet sententiam definitiuam super possessorio, si agitur de proprietate coram eodem Iudice, non tenetur respondere, si est prorsus alterius fori. Item, non obstante tempore feriato vindemiarum Iudex procedere potest, ne ex fraude prorogetur tempus.

Glos. Continentia causæ diuiditur propter diuersum forum. Item, in textu agebatur de causa non spirituali, sed de iurisdictione temporali, & Monachi erant actores, & debebant sequi forum rei: ideo Iudex sæcularis potuit ferre sententiam circa possessorium. Deinde, si laici agebant de proprietate, debebant sequi forum rei, id est, Monachorum; sed si fuissent eiusdem fori, continentia causæ, id est, super possessorio, & proprietate, non erat diuidenda. Item, in feriis introductis in fauorem hominum, vt est vindemiis, & in messe, nemo compellitur in iudicio respondere, & sententia contra absentem lata non valet: de consensu tamen partium sententia lata tenet, quia possunt renunciare feriis dictis: sed nullus potest renunciare feriis ob reuerentiam Dei & Sanctorum etiam si partes vellent.

IN SEXTO LIBER II.

DE IVDICIIS. Tit. I.

634 *Cap. I.* Iuris esse. *Innoc. IV.*

Secvndvm ius, Legatus Apostolicus non potest cogere partem coram se personaliter comparere, nisi habeat speciale mandatum ad hoc, vel nisi necessitas iuris hoc exigat, v. g. si causa sit criminalis, vel pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ faciendo.

Glos. Delegatus Papæ non potest auferre beneficium iuris, licèt Papa possit: & sic in ciuilibus non potest citare personaliter, quia in citatione debet exprimi causa quare citetur personaliter. Item, per verbum, *videtur*, respondetur secundùm ius. Item, idem dicendum de Ordinario, quod de Delegato, id est, non potest citare personaliter nisi aliquando. Item, Delegatus potest omnia illa, sine quibus causa non potest expediri. Item, Ordinarius extra iudicium, potest ex causa cogere suos subditos ad comparendum coram se, & in dubiis tenemur obedire Prælatis. Item, si causa criminalis agatur ciuiliter, non potest compelli personaliter; si criminaliter, non potest per Procuratorem: & si per Procuratorem compareret, an iudicium teneat, est dubium.

635 *Cap. II.* Mulieres. *Bonif. VIII.*

Non obstante iure canonico, nemo potest trahere mulieres inuitas ad comparendum personaliter quacunque ex causa in iure non expressa: & si

& si necessarium est testimonium earum Iudex mittat Tabellionem expensis partis producentis eas: & si receptio testium alteri committi non possit, ipsemet Iudex accedat personaliter. Quid si non decet ire Iudicem, quia, v. g. est Episcopus, vel non potest, quia infirmus; mittat Tabellionem, vel alias personas idoneas: & si Iudex fingat casum, vt ex fraude personaliter eat, sit ipso iure excommunicatus. Item, fœminæ religiosæ non vocentur extra monasterium, vel clausuram ad iudicium, etiam si ipsæ velint. Tandem omnia quæ tentantur contra prædicta, sunt irrita & nulla ipso iure.

Glos. Conditio mulierum aliquando melior quàm marium, aliquando deterior, aliquando par. Item, excommunicatio est tantùm pro Iudice, & non est reseruata.

636 *Cap. III.* Si annum.

IN beneficialibus, seu spiritualibus causis, vel ab iis dependentibus, qui peregit decimumquartum annum suæ ætatis, potest agere, vel defendere per se, vel per Procuratorem à se deputatum. Qui est infra decimumquartum annum, per se non potest, sed Episcopus det ei Procuratorem ad litem, vel ipsemet cum auctoritate Episcopi eligat sibi Procuratorem. Delegatus vel ab eo subdelegatus potest illi dare Procuratorem ad lites tractandas coram ipsis. Item, in litibus huiusmodi spiritualibus filiusfamilias potest litigare sine consensu sui patris.

Glos. Clericus vel Beneficiarius non liberatur à patria potestate, tamen potest sine patris consensu agere spiritualem causam, vel dependentem, vt de dote promissa in matrimonio. Item, in mari requiritur annus decimusquartus completus, & in fœmina duodecimus completus. Item, hic vocatur causa spiritualis illa, quæ est Ecclesiastici fori.

CLEMENTIN. LIBER II.

DE IVDICIIS. Tit. I.

637 *Cap. I.* Dudum.

BONIFACIVS VIII. in constitutione, *Rem non nouam*, decreuit, quòd citatus in audientia contradictoriarum, vel aula Palatij, vbi residet Papa, & postea schedula affixa in portis Ecclesiæ principalis, vbi est Papa, etiam extra dies solemnes, in quibus Papa solet facere processus, post elapsum terminum, qui solet poni competenter pro distantia, ita arctantur citati, ac si ad eos personaliter citatio peruenisset. Clemens hic moderatus est hanc constitutionem, & vult solùm valere contra illos, qui per se, vel per alios quomodocumque impediunt, ne ad eos perueniat citatio, & quorum domicilia, vel loca non possunt tutè adiri. Circa citationes, quæ fieri solent diebus solemnibus, reliquit ius antiquum.

Glos. Cessante causa legis, cessat lex. Item, colligitur quòd Bulla Cœnæ Domini postquam est publicata Romæ, obligat totum orbem.

638 *Cap. II.* Dispendiosa.

AD euitandam dispendiosam prorogationem litium, quæ nascitur ex subtili obseruatione iuris, determinat, vt in causis super electione, postulatione, prouisione, dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, præbendis, vel quibusuis beneficiis Ecclesiasticis, aut super decimis matrimonialibus, vsuris, vel eas quomodolibet tangentibus, possit Iudex procedere simpliciter, & de plano, & sine strepitu iudicij, & figura.

Glos. Canon habet locum in causis super hospitalibus, eleemosynariis, vel leprosariis, vel monachatu, quia sunt officia, sed non habet locum cùm agitur de Ecclesia, aut de proprietate, quia non est quæstio beneficialis. Item, si quis propter crimen petitur amoueri. Item, loquitur de decimis, quæ debentur de iure diuino, & non quæ debentur ex conuentione humana; & Canon est pœnalis, & non ampliandus. Item, Iudex in causis prædictis potest seruare ordinem iuris, & non hunc canonem, etiam contradicente parte, quia text. dicit, *valeant*, non, *debeant*.

EXTRAV. COMM. LIB. II.
DE IVDICIIS. Tit. I.

639 *Cap.* Frequentes.

PRÆLATI, & Rectores, item fratres quatuor Ordinum Mendicantium, ad inuicem non se iniuriis afficiant circa iudicia ferenda, sed omnino seruent Constitutionem, *super cathedram*, & *c. dudum in Clement.* & Iudices iudicent simpliciter, & de plano tales causas, non obstantibus priuilegiis.

DECRETALIVM LIBER II.
DE FORO COMPETENTI. Tit. II.

640 *Cap. I.* Si quis. *Concil. Chalced.*

QVI habet negotium contra Clericum, tenetur adire Episcopum rei Clerici, & non alios, nisi vtraque pars velit aliquem, & de consilio Episcopi.

Glos. Iste alius debet esse Clericus. Item, actor debet sequi forum rei: qui secus facit, est puniendus.

641 *Cap. II.* Nullus. *Concil. Parisiense.*

IVdex laicus sine licentia Papæ iudicans Clericum, vel priuilegiatum, tamdiu sit sequestratus ab Ecclesia, quousque se emendet.

Glos.

Glos. Debet. Sequestrat, hoc est, communione Ecclesiæ priuatur per sententiam, id est, excommunicatur.

642 *Cap. III.* Sanè si Episcopi. *Concil. Afric.*

QVando duo Episcopi diuersarum prouinciarum habent causam de aliquo loco, Archiepiscopus, in cuius Diœcesi est locus, det Iudices his Episcopis.

Glos. Quis ratione rei sortitur forum. Item, potest etiam Archiepiscopus per se ipsum iudicare.

643 *Cap. IV.* Si quis contra. *Gregor.*

QVi habet causam contra Clericum, adeat Episcopum Clerici: si Episcopus vt suspectus recusatur, ipse Episcopus deputet executorē, & si actor recuset talem executorem, Episcopus deputet aliquem, qui cogat partes mutuo consensu eligere sibi Iudices, à quibus, quæ fuerint definita, iuret Episcopus complere.

Glos. Sicut actor, ita etiam reus potest recusare, & ordinarius potest recusari. Item, delegatus Episcopi non potest exequi sententiam: sed verius quod possit.

644 *Cap. V.* Si Clericus laicum. *Alexand. III.*

SI Clericus vult conuenire laicum pro rebus suis, vel Ecclesiæ, & laicus dicit res non esse Clerici, vel Ecclesiæ, est conueniendus coram Iudice laico, nisi sit consuetudo in contrarium, quia actor debet sequi forum rei.

645 *Cap. VI.* Ex transmissa.

QVæstio de feudo inter Clericum & laicum, est determinanda à Domino feudi: qui si malitiosè differat determinare, legatus Papæ vel Episcopus potest causam determinare.

Glos. Per negligentiam laici iurisdictio deuoluitur ad Clericum, vel delegati Papæ, ad Episcopum.

646 *Cap. VII.* Verùm.

CAusa feudi est cognoscenda à Domino feudi.

Glos. Iurisdictio Episcopi sede vacante, non transit ad Capitulum.

647 *Cap. VIII.* Cùm sit generale. *Lucius III.*

REctores Ecclesiarum possunt conuenire malefactores Ecclesiarum, id est, sacrilegos coram Iudice Ecclesiastico vel laico.

648 *Cap. IX.* Quod Clericis. *Cœlestin III.*

CAusæ etiam pecuniariæ, quas habet Clericus contra laicum, vel laicus contra Clericum, sunt tractandæ secundùm ius canonicum, & secundùm consuetudines, vel iura municipalia.

Glos. Hoc est principale Parisiis in fauorem Vniuersitatum, vbi Episcopus habet temporalem iurisdictionem Vicecomitis.

649 *Cap.X.* Licèt ex ſuſcepto. *Innoc.III.*

LAicus per litteras impetratas à Papa in negotio pertinente ad forum ſæculare non poteſt agere coram Iudice Eccleſiaſtico, dummodò Iudex ſæcularis faciat iuſtitiam: & qui à Iudice laico ſentiunt ſe grauatos, poſſunt appellare ad Epiſcopum, vel ad Papam vbi hactenus fuit talis conſuetudo: vel quando non habent ſuperiorem ſæcularem, ad quem recurrant, vt tempore vacationis Imperij. Item, ſi Iudices laici habeantur ſuſpecti, partes eligant arbitros, coram quibus agant de cauſa ſuſpicionis, quæ ſi eſt iuſta poſſunt recurrere ad Epiſcopum vel Papam pro iuſtitia, ſed ad Papam de iure communi.

Gloſ. Tale reſcriptum eſt in pendenti, donec Iudex ſæcularis ſit negligens, propter quam negligentiam Eccleſia ſe intromittit in illis negotiis. Item, vacante Imperio appellatur ad Eccleſiam, quæ ſupplet vicem Imperij. Item, Eccleſiaſticus Iudex poteſt ſe immiſcere iuriſdictioni laicorum: primò quando non inuenitur ſuperior: ſecundò quando Iudex ſæcularis negligit facere iuſtitiam: tertiò quando eſt quid ambiguum, & difficile inter Iudices: quartò in omni crimine Eccleſiaſtico, vt vſura, ſacrilegio, &c. quintò quando per denunciationem criminis, cauſa defertur ad Iudicem Eccleſiaſticum: ſextò ratione connexitatis, vt in dote, quæ omnia & ſimilia comprehenduntur his verſibus.

Hæreticus, ſimon, ſeruus, periurus, adulter,
Pax, priuilegium, violentus, ſacrilegúſque.
Si vacat imperium, ſi negligit, ambigit, an ſit
Suſpectus Iudex, ſi ſubdita terra, vel vſus:
Ruſticus, & ſeruus, peregrinus, feuda, viator,
Si quis pœniteat, miſer aut ſit, cauſáque mista,
Si denunciat Eccleſiæ, quis iudicat ipſa.

Cap.XI. Ex tenore.

CAuſa viduæ cum laico eſt tractanda coram laico: ſed ſi laicus non faciat iuſtitiam, coram Clerico.

Gloſſ. Cauſa viduarum principaliter non pertinet ad Eccleſiaſticum Iudicem, niſi agatur de iniuria, vel illata violentia repellenda, & niſi ſit cauſa Eccleſiaſtica.

650 *Cap.XII.* Si diligenti.

CLericus non poteſt renunciare iuri ſuo, & conſtituere ſibi Iudicem laicum, etiam in cauſis temporalibus, & liberè etiam ſi iurauerit acceptare, aduerſario: quia pacto priuatorum iuri publico non derogatur. Imò in Conc. Mileuitanenſi, & Carthaginenſi ſpecialiter eſt decretum ne Clerici ad laicos Iudices pertrahantur, ſub pœna perdendi cauſam, & excommunicationis: quod idem ſi Epiſcopi vel Clerici purgare ſe voluerint coram laico de criminali, vel ciuili.

Gloſ. Iuramentum contra canones factum non tenet. Item, illi iuri, quod eſt introductum tantùm in fauorem aliquorum, bene poteſt renunciari: ſed ſi aliquod

si aliquod ius est introductum in fauorem quorumdam, pro publica vtilitate ipsorum,& odio aliorum,nullus potest tali iuri renunciare,vt est istud,de quo agitur,& etiam beneficium restitutionis:& sic mulier potest renunciare beneficio Velleiano, sed non Macedoniano Item, Clericus non potest renunciare quia præiudicaret Episcopo. Item, laicus potest renunciare iuri suo in ciuilibus, non in criminalibus. Item, Clerici possunt eligere sibi arbitros sine consensu Episcopi. Item,non potest renunciare priuilegio *can.si quis suadente 16. q.5.* licèt possit remittere iniuriam quantum ad se. Item,causam perdat an ipso iure?Respondetur melius, per sententiam: sic etiam melius,& mitius post litem contestatam incidit in pœnam,& non statim post conuentionem, nisi sit causa spiritualis,quia tunc satis est deponere querimoniam.Item,Clericus neque tacitè, neque expressè potest consentire in alium Iudicem, etiam si sit persona Ecclesiastica sine licentia sui Episcopi.Item,quando contractus,lege prohibente, non tenet, neque iuramentum in eo factum tenet.

651 *Cap.XIII.* Cùm contingat.

CLerici alicuius Episcopi qui inseruiunt Capitulis, vel aliis Clericis eiusdem diœcesis,sunt conueniendi coram ordinario eorum,nisi illi quibus seruiunt,habeant iurisdictionem talem,ex consuetudine,vel priuilegio.

*Glos.*Solus Episcopus in sua diœcesi cognoscit de criminibus de iure communi: excipitur autem consuetudo,vel priuilegium, maximè si committatur in sua diœcesi quo ad depositionem.

652 *Cap. XIV.* Postulasti.

QVando Sacerdos habet beneficium in vna diœcesi, in qua residet, & domicilium ratione patrimonij in alia, in qua, v.g. deliquit tali delicto, vt sit priuandus beneficio:tunc Episcopus patrimonij, vbi deliquit, ferat sententiam contra eum,sed Episcopus beneficij exequatur eam,quo ad beneficiũ.

*Glos.*Ratione delicti efficitur quis de foro alterius:& sententia lata ab vno, exequetur ab alio Episcopo, vel saltem facit fidem in alio iudicio,vt sententietur ab alio.

653 *Cap. XV.* Ex parte. *Honor. III.*

MIserabiles personæ,vt sunt viduæ,possunt conuenire laicum coram Iudice Ecclesiastico, etiam si agatur de possessione feudi; si feudum est in diœcesi,& ille non distat vltra duas diætas à diœcesi,vbi est res litigiosa.

*Glos.*Causa feudi quo ad petitoriũ.est tractanda coram Domino feudi;quo ad possessoriũ verò coram delegato,si Iudex laicus fuit requisitus,& negligẽs.

Cap.XVI. Conquestus est. *Greg.IX.*

IVdex Ecclesiasticus potest compellere censuris laicos occupantes vi iura Ecclesiastica,vt cessent,& satisfaciant damnis & iniuriis,postposita appellatione,quia sunt sacrilegi.

Glos. Omnia iura incorporalia,vt iurisdictio & seruitutes,nõ possidẽtur, sed quasi possidentur.Item tales inuasores & sacrilegos Ecclesia potest conuenire sub quo maluerit Iudice,qui non sunt excommunicati ipso iure; sed sunt excommunicandi.Item, Prælatus non potest remittere iniuriã factam Ecclesiæ,

654 *Cap.XVII.* Dilecti filij.

QVi habent priuilegium à Papa, vt non poſſint conueniri, v.g. in cauſis pecuniariis, niſi in certo loco, vt in Anglia: ſi promittunt reſpondere in aliis locis, tenentur in illis reſpondere, & poſſunt conueniri alibi, vbi habent domicilium, ſoluendo etiam licitum intereſſe.

Gloſ. Succeſſor poteſt conueniri per litteras impetratas contra anteceſſorem, licèt anteceſſor non fuerit citatus. Item, licitum eſt renunciare iuri, quod pro ſe eſt introductum. Item, quis poteſt conueniri duobus locis, vbi promiſit, & vbi habitat.

655 *Cap. XVIII.* Significaſti.

CLerici non poſſunt conſentire, vel aliquem creare in ſuum Iudicem, niſi ſit Clericus & de conſenſu Epiſcopi.

Gloſ. Clericus qui conſentit in Iudicem Eccleſiaſticum non ſuum, non perdit cauſam, ſicut qui eligit Iudicem laicum. *ſupra eodem cap. ſi diligenti.* Item, Epiſcopus non poteſt conſentire, vt Clericus habeat Iudicem laicum.

656 *Cap.XIX.* Propoſuiſti.

QVi eſt legitimè citatus à ſuo Iudice, tenetur proſequi cauſam coram citante, licèt forum mutauerit.

Gloſ. Per ſolam citationem perpetuatur iuriſdictio in illa cauſa.

657 *Cap.XX.* Licèt ratione.

QVilibet Eccleſiaſticus, licèt non ſortiatur forum Romanum ratione delicti, aut contractus, aut homicidij, vel rei, de qua agitur, conueniri poteſt in curia Romana, quia eſt magiſtra & mater omnium, niſi pro iuſta, & neceſſaria cauſa veniſſet, qua allata iure poſſit reuerti domum.

IN SEXTO LIBER II.

DE FORO COMPETENTI.

Tit. II.

658 *Cap. I.* Romana. *Innoc.IV.*

ARCHIEPISCOPVS vel eius officialis prætermiſſo articulo appellationis, tanquam Iudices nō cognoſcant ſine voluntate ſuffraganeorum cauſas ſubditorum etiam ipſis ſubditis conſentientibus. Item, Archiepiſcopus in cauſis ad ſe deuolutis non poteſt cogere ſubditos ſuffraganeorum, vt ſuſcipiant delegationem, vel exequantur ſententiam, vel vt ſint teſtes, niſi in contrarium ſit conſuetudo. Item, neque poteſt eoſdem cogere coram ſe reſpondere circa ſalaria Aduocatorum, & Procuratorum in cauſis ad ſe deuolutis; niſi conſuetudo ſit in contrarium.

Gloſ. Quid remedij. Reſpondetur: hæc faciet Epiſcopus ſuffraganeus mandato

dato Archiepiscopi. Item. *Glos.* Nemo potest conueniri in loco contractus, quando contractus fuit factus per aliquem viatorem. Contrahentes: Metropolitanus non potest trahere coram se illum Clericum, qui contraxit apud se, & modò est in propria diœcesi, sed citet, & si nõ comparet, agat in bona ipsius quæ sunt in sua diœcesi: vel si malitiosè se citari non sinat, denuncietur Diœcesano, qui faciat missionem in bona, quæ sunt in sua diœcesi.

Glos. Vt quis sortiatur forum ratione contractus, debet habere domicilium, vel ibi exercere negociationes. Item, aliud ius est de delinquente, quàm de contrahente. Item, Iudex potest extra suum territorium citare verbaliter, non realiter.

§. Nec Clericos. Archiepiscopi non mittant suos Clericos in alienas diœceses ad ineundum contractus, vt cognoscatur coram ipsis, nec subditos aliorum possunt cogere eorum iuri stare, nec illos excommunicare.

659 *Cap. II.* Sæculares. *Bonif. VIII.*

IVdices sæculares volentes compellere Clericos ad soluenda debita, etiam liquida, sunt compescendi censuris Ecclesiasticis ab ordinariis vt desistant.

660 *Cap. III.* Cùm laicus.

LAicus ratione iuramenti, vt illud seruet conuenitur coram Iudice Ecclesiastico.

CLEMENTIN. LIB. II.

DE FORO COMPET. Tit. II.

661 *Cap. I.* Quamuis.

LICET in iure canonico sit prohibitum Episcopum exercere iurisdictionem in diœcesi aliena, tamen conceditur Episcopo, qui expulsus à sua diœcesi non potest per se, vel per alium in aliqua parte suæ diœcesis residere, vel iurisdictionem exercere, vt possit in ciuitatibus vel locis insignibus alienæ diœcesis vicinioribus suæ diœcesi, in quibus securè morari poterit, & iurisdictionem suam exercere contra expulsores, & eorum consiliarios, & fautores, & tales etiam si sint laici, vt expulsores, & fautores, & facere vt citentur personaliter, vel ad domum si fieri potest; vel publicè in Ecclesia Cathedrali domicilij eorumdem, vt dicitur *supra in Decret. eodem*, & *cap. dudum*: possint tutè comparere, possint inquam procedere in iustitia. Et si Episcopus non audet modo præfato citare illos, vel ipsimet malitiosè impediunt, citentur in pluribus diebus festiuis, cùm concursus populi fit ad diuina in solemnibus Ecclesiis alienæ diœcesis, vt verisimilius citatio ad ipsos perueniat, & transacto termino procedat. Item, Episcopus expulsus, si per se, vel per alium non audet, vel non possit in propria diœcesi, exerceat iurisdictionem inter suos subditos in aliena, ita vt subditi qui non sunt expulsores, vel adiutores, non trahantur extra fines diœcesis vltra duas diætas. Item, ante omnia pe-

tat licentiam à Diœceſano illius loci,& ſi petitam non obtinet,poteſt exercere iuriſdictionem. Item , ſi Epiſcopus dicat quod in ſua diœceſi contra præfatos nequit, vel non audet exercere iuriſdictionem,vel non tutè poſſit citare,ſtandum eſt ſimplici dicto illorum,& caueant ne mendacium dicant. Item , conuicini Epiſcopi locorum, requiſiti faciant denunciare ſententias , & proceſſus in propria diœceſi ; & per prædicta nullum generetur præiudicium ſuperioribus eorumdem locorum.

Gloſ. Epiſcopus extra ſuam diœceſim, excepto hoc caſu prædicto, non poteſt exercere ſuam iuriſdictionem *9.q.2.& 7. q.1.* niſi inter volentes, & de licentia ordinarij,de qua fiat mentio in proceſſu.Item , de interdicto quot ſunt ſpecies,& quæ licent in eo,vide ibi. Item , in aliena non poteſt exercere iuriſdictionem, ſcilicet contentioſam , reſpectu cuius Epiſcopus eſt tanquam priuatus. An poſſit excommunicare,abſoluere,conferre beneficia, delegare cauſam,vide *cap.nouit.de offic.delegat.*Item,poteſt celebrare in altari portatili,*de priuil.cap.fin.in 6.*& an cum Pontificalibus.Idem titulus loquitur de Epiſcopis, & intelligitur de electis,& confirmatis,& ſic non de inferioribus. Item , quando liceat Epiſcopo fugere 22.*quæſt.*86.Item,ſi Epiſcopus expulſus poteſt tutus ſedere in loco exempto ſuæ diœceſis,non ſedeat in aliena.Item, pro facienda iuſtitia ſubditis non requiritur locus inſignis.Item nota,licentia debet præcedere exercitium,conſenſus poteſt ſequi. Item,talem licentiam officialis Epiſcopi dare non poteſt,niſi admodum diſtet Epiſcopus, Capitulum ſede vacante poteſt. Item , creditur Epiſcopo ſimpliciter affirmanti ſuper prædictis,non ſuper aliis, vt ſi dicat loca eſſe ſecura, vel viciniora,vel talem eſſe reum.Item , exercens iuriſdictionem in perſonas,vel certa loca,quando acquirat poſſeſſionem, vel præſcribat;vide ibi.

DECRETALIVM LIB. II.

DE LIBELLI OBLATIONE.

Tit. III.

662 *Cap. I.* Ignarus.

IVDEX non admittat actorem ad litigandum,niſi offerat libellum in ſcriptis.

Gloſ. Libellus ſcriptus eſt principium litis , quem Iudex accipiens tradit Reo,vt deliberet:& in iſto libello debet contineri res, quæ petitur,cauſa petendi,nomen actoris,& rei,& coram quo Iudice:qui libellus eſt, vel conuentionalis,ſeu poſtulationis,& datur in ciuilibus;vel accuſationis;& datur in criminalibus.

An libelli oblatio ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarij in iure Canonico ? ſic, niſi agatur de leuibus.

663 *Cap. II.* Significantibus. *Innoc. III.*

QVando agitur de vendicatione rei, non sufficit generaliter repetere, sed in libello est specificanda, cum suis circumstantiis; aliter nil dicit.

Glos. Docet quomodo sint formandi libelli, v. g. in causa reali, licèt res ipsa sit specificanda, & designanda, non tamen est necessariò apponenda, satis est si dicat rem esse suam. & si apponat vnam causam, & succumbat, potest eamdem rèm petere ex alia causa: si nullam causam apponit, obstabit ei exceptio rei iudicatæ. Sed si agatur actione personali, v. g. Tu mihi debes decem, necessariò est mihi apponere causam; aliter reus non tenetur respondere: potest tamen, si succumbat, aliam apponere. Item, in vniuersalibus iudiciis res non sunt necessariò determinandæ, vt est dicere, v. g. peto hæreditatem, vel similia. Item, libellus ante litis contestationem, potest mutari, deinde non.

Cap. III. Dilecti filij. *Greg. IX.*

IN actione personali, vt quando quis dicit certam pecuniam, si in libello non apponitur causa, non tenetur reus respondere.

DECRETALIVM LIBER II.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

Tit. IV.

664 *Cap. I.* Ex litteris. *Alex. III.*

IVDEX delegatus in casu reconuentionis compellat actorem respondere reo, & auditis hinc inde rationibus, partes concordet, vel sententiet cum iustitia.

Glos. Si Iudex hoc negligeret, & procederet in proposita quæstione, factum non tenet, vel potius est appellandum, an, & quando reus potest reconuenire.

665 *Cap. II.* Prudentiam. *Cælestin. III.*

SI actor per rescriptum appellatione remota conuenit reum, & reus conuenit actorem, non potest actor reconuentus appellare, quia actoris, & rei est eadem conditio, & eiusdem iuris circa appellationis remedium censentur.

Glos. Non debet actori licere quod reo non permittitur. Item, an conuentus super vna re possit reconuenire super pluribus, & an actor reconuentus possit reconuenire in alia re.

DECRETALIVM LIBER II.
DE LITIS CONTESTATIONE.
Tit. V.

666 *Cap.* Olim inter. *Gregor.IX.*

LITIS contestatio in aliqua causa, non fit per positiones factas coram Iudice, vel per responsiones factas ad eosdem, nã talis processus est irritus: sed fit per petitionẽ in iure positam, & responsionem secutam.

Glos. Quando contestatio litis est omissa, processus est nullus, & contestatio debet in scriptis apparere, & quæ sit, vide ibi.

IN SEXTO LIB. II.
DE LITIS CONTESTATIONE.
Tit. III.

667 *Cap.* Exceptionis. *Innoc.II.*

OBIECTIO exceptionis peremptoriæ ante litem contestatam non impedit contestationem, nisi excipiat de re iudicata transacta, & finita.

Glos. Potest tamen opponi ad merita causæ: & exceptio peremptoria est, quæ intentionem agentis interimit, vt pactum de perpetuò non petendo, exceptio doli mali vi.

668 *Cap.* Si oblato. *Bonifac.VIII.*

SI oblato ab actore libello reus excipiat peremptoriè, per hanc exceptionem non contestatur lis, sed est contestanda, nisi exceptio sit ex his tribus, quæ impediunt.

Glos. An per exceptionem peremptoriam contestetur lis.

DECRETALIVM LIBER II.
Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitiuam.
Tit. VI.

669 *Cap.* I. Ad hoc Deus. *Innoc.III.*

Trid. sess. 25. de Ref. 8. QVANDO causa est de separatione thori ob adulterium, vel de receptione dotis, & reus est contumax, potest excommunicari, sed testes contra ipsum non possunt recipi, nec ferri sententia definitiua ante litis contestationem.

Glos.

Glos. In causa criminali cùm ciuiliter agitur, potest interuenire procurator. Item, propter contumaciam Procuratoris, non est dominus puniendus, sed cùm sciuerit, & non se purgauerit, potest excommunicari. Casus in quibus spoliato viro non restituitur vxor, sunt: Primus, cùm timetur de sæuitia viri, sicut Dominus seuerus in seruum cogitur eum vendere: secundus si in continenti probetur impedimentum saltem in gradu indispensabili: tertius, si virgo fuerit & timeatur corrumpi: quartus, si publicè fornicatur: quintus, si non vult habitare cum viro sine contumelia Creatoris, aliàs viro est facienda restitutio ante ingressum principalis causæ, præstita sufficienti cautione de impunitate personæ, nisi tanta esset viri austeritas, quòd non auderet se viro committere, quia tunc nullo modo debet restitui. Item, in causa matrimoniali, id est, cùm agitur de fœdere matrimonij, sunt multa specialia. Primò, potest procedi contra contumacem ad definitiuam sententiam lite non contestata: secundò potest etiam in causa per Procuratorem: tertiò confessio contra matrimonium non præiudicat: quartò pater & mater possunt testificari tam in coniungendo, quàm in separando matrimonio: quintò sententia lata ad separandum, non transit in rem iudicatam, sextò in matrimonio non possunt interuenire transactio, compositio, arbitrium, nec pœna habet locum: septimò non potest remitti iuramentum testibus. An sicut in ciuilibus, sic in criminalibus lite non contestata possit ferri sententia. Item, an & quando sit puniendus defectu Procuratoris, vide ibi.

670 *Cap. II.* Accedens. *Innoc. III.*

CVm agitur de restitutione, & aliquis est contumax, si lis non est contestata, non potest ferri sententia definitiua contra contumacem, licèt possit excommunicari.

Glos. Iudex subditus actoris potest legitimè recusari. Item, quando suspicio est notoria, & de ea non fit mentio in litteris, litteræ dicuntur obtentæ per veri suppressionem. An appellatio sine aliqua causa expressa valeat, vide ibi.

671 *Cap III.* Tuæ fraternitatis.

LIte contestata si reus est contumax, actor mittatur in possessionem rerum petitarum causa custodiendæ: si actor mitti non potest, reus contumax excommunicetur; & Iudex ante missionem debet summam negotij perscrutari. Item, contra eos, qui non admittunt actorem in possessionem ex mandato Iudicis, sunt quinque auxilia. Primò puniuntur in expensis: secundò actor anno elapso efficitur verus possessor, licèt non possederit: tertiò potest excommunicari, sed deferendum dignitati, & personæ: quartò potest conuenire aduersarium pro interesse nato defectu possessionis: quintò potest eiicere manu militari. Item, nimius fauor, id est, maxima amicitia, & non quælibet repellit Iudicé. Item, duo conciues si sint tamen longinqui, vnus est suspectus.

672 *Cap. IV.* Quoniam frequenter.

REgulariter lite non contestata, testes recipi non possunt: sed si agatur ciuiliter, siue pars conuenta sit contumax, siue sine fraude sit absens, vt conueniri non possit, possunt recipi testes senes, & valetudinarij, vel alij de

quibus timetur probabiliter copia, ne veritas occultetur: & tunc si actor intra annum non conuenit aduersarium, vt illi nunciet tales testes, testificatio recepta non valet. Item, in causa matrimoniali carnali si citatus venire contemnit, vel se occultat, vel impedit ne citetur lite non contestata, testes sunt recipiendi, & procedendum ad sententiam definitiuam. Si verò Reus, siue maritus abest ex causa, & sine sua culpa, citari non potest: vt si sit in captiuitate, est expectandum donec verisimiliter præsumatur de obitu, & interim coniux, etsi sine culpa, non tamen sine causa, cogitur esse continens. Item, in matrimonio spirituali contracto, v. g. in electione ad prælaturam, si pars est contumax, procedatur sicut ius præcipit: si est absens, & per ipsum non stat, quin citetur, & agatur de promouendo, expectetur per sex menses, vel ad arbitrium Iudicis. Item, possunt testes accipi, vt quando fit inquisitio excessuum, vel quando timetur in posterum, ne aliter lis moueatur. Item, in actione reali, si reus est contumax, actor mittitur in possessionem: & si Reus infra annum venit, & dat cautionem de stando iuri, solutis expensis recuperat possessionem; si post annum, non, sed potest agere de principali. Item, si quis conuenitur super immobilibus, qui possidet nomine alieno, nominet Dominum in iudicio, & citetur Dominus, qui si non comparet, est intercupta præscriptio, & Iudex examinet negotium summariè, & det possessionem actori. Item, si agatur de personali, post contumaciam mittatur actor in possessionem mobilium; si non sunt, immobilium; vel excommunicetur; & reus si infra annum venerit, audiatur modo supradicto.

Glos. Regulariter in quibus casibus lite non contestata testes accipi possint, vide ibi; sunt in glossa multa, quæ ex tædio relinquo.

DECRETALIVM LIBER II.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ.

Tit. VII.

673 *Cap. I.* Inhærentes. *Honor. III.*

CLERICVS in causa suæ Ecclesiæ, non debet iurare in iudicio iuramento calumniæ, nec Episcopus inconsulto Papa: sed hoc iuramentum Clerici præstent per alios actores, seu defensores.

Glos. Grauiores quæstiones sunt terminandæ per Papam, *cap. quod transactionem. de off. delegat.* Item, in iuramento calumniæ quinque continentur. Primò quòd credat se bonam causam habere: secundò quòd interrogatus non negabit, quod credit esse verum: tertiò non vtetur falsa probatione: quartò non petet dilationem in fraudem: quintò non dabit, nec promittet aliquid pro hac causa, nisi quæ iura permittunt. Item, quod vni iure communi conceditur, ab aliis trahi debet in consequentiam, & nulli debet denegari, secus quando conceditur per priuilegium,

gium, non enim extenditur ad alios. Item, in criminali causa iuramentum est præstandum de calumnia, sed non semper nec solùm. Item, hodie non seruatur hoc capitulum: in causa propria personaliter quilibet iurare debet, non sic in causa Ecclesiæ suæ, quando litem aliis committit, secus quando vult litigare in persona propria, etiamsi sit Episcopus. Item, si Clericus iuret sine licentia Episcopi, iudicium non vitiatur.

674 *Cap. II.* Litteras.

IVs canonicum in causis Ecclesiasticis, Decimis, & rebus spiritualibus non ordinat iuramentum calumniæ; nec Ecclesia tale consueuit, quia hæ causæ debent tractari ex canonum æquitate, & non ex districtione legum. Est correctum in 6. cap si de calumnia.

Glos. Sed in his iuratur de veritate dicenda, sed in criminalibus de iuramento calumniæ. Item, si agatur de possessorio pro re speciali, iuratur de calumnia. Item, in exceptionibus positis in re spirituali iuratur de calumnia.

675 *Cap. III.* In pertractandis. *Eugen.*

IVramentum calumniæ potest ferri quandoque per principales personas, quandoque per œconomos, & fit in animam iurantis.

676 *Cap. IV.* Imperatorum.

ABbas, & Monachi non per se litigent, sed constituant œconomum, qui pro eis petat & accipiat, & præstet iuramentum calumniæ: & si ipsi non eligunt, Episcopus idoneum œconomum eligat, pro monasterio, ne cadat à suo iure.

Glos. Qui de calumnia iurare non vult, cadit à causa.

677 *Cap. V.* Cæterùm. *Lucius III.*

CLerici in suis causis debent iurare de calũnia, non obstante cõsuetudine. *Glos.* In causis ciuilibus iurent de calumnia. Item, vtraque pars debet iurare: si vna non est præsens, detur ei bonus iurator, qui iuret. Item, consuetudo contra legem non est seruanda.

678 *Cap. VI.* Cùm causam. *Innoc. III.*

PRior Vniuersitatis habens mandatum de rato, iuret de calumnia. *Glos.* Datur tempus ad deliberandum ei qui iurat de calumnia. An excommunicatus conuentus possit iurare de calumnia. Respondeo sic. Item, reus ante litis contestationem est interrogandus de quibusdam, vt an possideat rem, de qua agitur: si negat, & actor oppositum probat, est auferenda, & danda actori. Item, an sit hæres, & quota ex parte, an habeat talem seruum in sua potestate, an animal, an hæredes, & tandem quoties æquitas mouet Iudicem, potést ante, & post interrogare.

679 *Cap. VII.* Cùm in causa. *Greg. IX.*

EPiscopus in causa pecuniaria, si per se litigare vult, debet per se iurare propositis, & non tactis Euangelijs: si per Procuratorem, per eumdem potest iurare de calumnia. Item, si recusat iurare, quando iurandum est tale iuramentum, actor cadat ab actione, & reus habeatur pro confesso.

Glos. Episcopus hodie nouo iure debet iurare in animam propriam, & in animam sui Capituli. Item, actor quia non vult iurare cadit à causa, non ipso iure, sed per sententiam Iudicis.

IN SEXTO LIBER II.

DE IVRAMENTO CALVMNIÆ. Tit. IV.

680 *Cap. I.* Si de calumnia. *Bonifac. VIII.*

IVRAMENTVM de calumnia vel de veritate dicenda, non est necesse vt fiat in initio litis, potest enim fieri in qualibet parte litis. Item, si in tota causa iuramentum calumniæ tacitè omittatur, processus legitimè factus non est nullus, neque annullandus. Item, in causis spiritualibus iuretur de calumnia, & de veritate dicenda.

Glos. Si non tacitè, sed partes remittent ipsum iuramentum de calumnia, processus esset nullus.

681 *Cap. II.* In appellationibus.

QVamuis in lite sit iuratum, tamen in causa appellationis est iurandum de calumnia, & de veritate dicenda. Item, Procurator deputatus post iuramentum calumniæ factum à principali, debet etiam ipse iurare de calumnia. Item, licèt fuerit iuratum de calumnia, & de veritate dicenda, potest tamen Iudex exigere iuramentum malitiæ, quoties expedierit.

Glos. Iuramentum de calumnia licèt non sit de litis substantia, tamen potest peti, & debet exigi, alioquin si nolit iurare, perdet litem suprà in causa si de calumnia. Item, licèt defunctus iurauerit, tamen hæres, vel successor tenetur iurare, quia Iuramentum non transit de persona in personam. Item, semel iuratur de calumnia, sed sæpiùs de malitia.

682 *Cap. III.* Nullam sibi.

PRocurator constitutus cum speciali mandato ad iurandum de calumnia, in tali causa nominata potest admitti ad iuramentum calumniæ.

DECRETALIVM LIBER II.

DE DILATIONIBVS. Tit. VIII.

683 *Cap. I.* Dilecti filij. *Alex. III.*

IN litibus præsertim rerum Ecclesiasticarum si terminus peremptorius est nimis breuis, licitè appellatur, & appellatio tenet.

Glos.

Glos. Pro tempore peremptorij, est consideranda conditio causæ, & personæ.

684 *Cap. II.* Præterea. *Cælestin.*

QVando reus vocatus ad iudicium potuit instrui ex transmisso rescripto, dantur ei induciæ ad deliberandum.

Cap. III. Litteræ tuæ. *Honor. III.*

SI in libello repetitur aliquod verbum generale, vel ambiguum, quod deinde declaratur, non ideo sunt petendæ nouæ dilationes, nec, si non concedantur, appellari potest: & hoc intelligitur, quandò per libellum satis bene potest deliberare reus.

Glos. Qui per biennium non soluit pensionem rei Ecclesiasticæ datæ in emphyteusim, cadit à iure suo. Potest tamen Emphyteuta purgare moram celeri solutione. Item, in re priuati requiritur triennium. Item, colonus si non soluit per biennium pensionem rei, ipsi locatæ in longum tempus, cadit: idem pro re fisci.

685 *Cap. IV.* Exposuit nobis. *Gregor. IX.*

QVando quis vocatur ad respondendum suo aduersario, Romæ, cui dantur certæ induciæ: si interim vocatur Romam, pro vtilitate Sedis Apostolicæ, non tenetur respondere illi causæ particulari, sed potest reuerti domum, & nouæ induciæ sunt illi dandæ.

EXTRAVAG. COMMVN.
LIBER SECVNDVS.
DE DILATIONIBVS.

686 *Cap.* In delictorum. *Ioann. XXII.*

QVi excudebant falsos florenos, citantur, vt intra tres menses compareant ad reddendum rationem; alioquin procedetur contra eos non obstante absentia.

DECRETALIVM LIBER II.
DE FERIIS. Tit. IX.

684 *Cap. I.* Omnes dies.

DIes Dominici à vespera in vesperam seruentur, vt in eis non fiat mercatus, placitum iudicum, iuramentum, nisi pro pace, & necessitate, & tandem homines abstineant ab omni opere illicito.

Glos. Non fit iudicium ad pœnam, id eſt, ſanguinis, & præcipuè mortis, quia nec alia cauſa eſt tractanda, niſi pietas ſuadeat.

688 *Cap. II.* Quoniam.

FEſtorum finis & principium debent ſeruari, ſecundùm eorum magnitudinem, & conſuetudinem regionis. Item, in Dominicis, & præcipuis feſtiuitatibus: & inter Paſcha & Pentecoſten non fit genuum flexio, niſi quis ex deuotione, & in ſecreto, & niſi in ordinationibus.

Glos. Dies incipit, & terminatur diuerſis horis pro diuerſitate functionum.

689 *Cap. III.* Licet.

IN diebus feſtis, non tamen in maioribus ſolemnitatibus, eſt licitum propter neceſſitatem halecia piſcari, & dent congruam portionem pauperibus & Eccleſiis.

Glos. Vt licet piſcari halecia in feſto, quòd rarò, & certis diebus apparent, ſic propter neceſſitatem, vel pietatem licet ferre iudicium. Item, portio quæ debetur Eccleſiis eiuſdem territorij, eſt quaſi decima prædialis.

690 *Cap. IV.* Cappellanus. *Clem. III.*

Vide Trid. ſeſ. 24. de Refor. c. 10.

DEclarat tempora pro ſolemnitate nuptiarum, ne carnaliter coniungantur, ſunt interdicta.

Cap. V. Conqueſtus. *Greg. IX.*

IN diebus feſtis, niſi neceſſitas, vel pietas ſuadeat, ita eſt abſtinendum ab opere ſeruili, vt proceſſus factus in his, vel ſententia lata & pronunciata, etiam de conſenſu partium, non valeant: in feriis verò introductis fauore hominum, v. g. vindemiarum, vel meſſium, de conſenſu partium poſſunt iſta fieri.

Glos. Feriis fauore hominum introductis poſſunt partes ſponte renunciare, ſed non compelli, niſi res ſit tempore peritura. Item, ſi res pertinet ad pacem, vel quietem. Item, poteſt appellare, ſed non proſequi. Item, cauſa pietatis, id eſt, cauſa debilium, vel miſerabilium perſonarum.

DECRETALIVM LIBER II.

DE ORDINE COGNITIONVM.

Tit. X.

691 *Cap. I.* Intelleximus. *Clem. III.*

EXceptio peremptoria eſt examinanda ante ſententiam ferendam rei principalis. v. g. Mulier vult probare quendam eſſe ſuum maritum, vir excipit de conſanguinitate, prius eſt cognoſcendum de conſanguinitate:

nitate: quia hæc perimit principalem quæstionem, qua probata absoluitur vir.

Glos. An si obijciatur exceptio super illa sit pronunciandum *vide glos. in verb. cognoscendum*, vbi latè de hoc, & optimè distinguit inter quæst. incidentem, vel emergentem.

692 *Cap. II.* Cùm dilectus. *Innoc. III.*

SI ego vi accipio rem meam à spoliatore, & spoliator agit contra me, & ego obijcio spoliationem: si obijcio excipiendo, prius sum audiendus; & probata exceptione, non cogor respondere donec restituar: si obijcio agendo, tunc vtraque causa est tractanda, sed illa prius quæ venit prior, & vltimò est danda sententia, nec interim est restituendum.

Glos. Cùm crimen ciuiliter probatur, testis non punitur pœna ordinaria, sed tamen reijcitur à testimonio. Item, quæstio spoliationis nisi proponatur per modum exceptionis, non præiudicat ciuili quæstioni, sed criminali semper. Item, an exceptio spoliationis interrumpat præscriptionem? Respondeo, non. An hæc possit opponi in qualibet causa? An si succubuit in exceptione, possim dicere & agere de possessorio, & alia huiusmodi? vide.

693 *Cap. III.* Tuam non. *Honor. III.*

QVando petitur hæreditas, & excipitur de illegitimitate, prius est determinandum de illegitimitate coram Iudice ecclesiastico.

Glos. Non valeret processus successionis, si prius natiuitas legitima non probaretur. Quæstio præiudicialis quæ incidit in eam, prius est cognoscenda quàm causa principalis; si verò sint duæ quæstiones principales ambæ ciuiles, tractatur prius illa, quæ primò proponitur, vide glos. in verbo *dependentem.*

694 *Cap. IV.* Super spoliationis. *Greg. IX.*

SPoliator conuentus super spoliatione si reconueniat petentem spoliationem non est audiendus, nisi super quæstione spoliationis; sed si excipit de spoliatione, aliàs repellit aduersarium ab agendo.

Glos. Quando sint audiendi, & quando non, vide.

DECRETALIVM LIBER II.

DE PLVSPETITIONIBVS.

Tit. XI.

695 *Cap. I.* Consilium.

QVI petit plusquam re sibi debetur, vel alia causa quàm debetur, & persistit in iudicio petendi, condemnatur ad expensas. Qui petit plus loco, id est, ratione loci, vel in alio loco, tenetur ad interesse harum ratione loci. Qui petit ante tempus, duplicantur induciæ, & soluat expensas.

Glos. In tribus primis casibus condemnatur ad triplices pœnas & expensas.

DECRE

DECRETALIVM LIBER II.

DE CAVSA POSSESSIONIS, & proprietatis. Tit. XII.

696 *Cap. I.* Susceptis. *Gregor.*

CAVSA de possessione, & causa de proprietate debent cognosci ab vno, eodémque Iudice, nec sententia est ferenda parte non audita, nec contra absentem non contumacem.

Glos. Intellige de sententia definitiua.

697 *Cap. II.* Ad vltimum. *Cælestin. III.*

CAusa possessionis, & proprietatis possunt simul tractari quoad suscipiendos testes, & allegationes vt parcant sumptibus partium: his tamen acceptis priùs est expedienda causa possessionis, seu priùs pronunciandum est in possessorio, quamuis petitorium simul terminetur. An in vtroque iure causa possessionis, & causa proprietatis possint simul expediri, vide *in glos. inter expressum.*

698 *Cap. III.* Cùm Ecclesia. *Innoc. III.*

QVi est spoliatus, si simul agat de possessorio, & petitorio, & bene probat spoliationem, sed non dominium, vel proprietatem, restituetur illi possessio, sed succumbet in petitorio, seu proprietate: vt accidit Clericis Surrinæ Ecclesiæ, qui contra Canonicos probarunt possessionem, sed non proprietatem eligendi Episcopum.

Glos. Quando testis varius est in dicto, non valet, & qui vacillat reiicitur. *cap. si testes §. item qui, 4. q. 3.* Qui nititur probare negatiuam reiicitur. Item, qui probat spoliationem restituitur, sed si deficit in proprietate destituitur. Item, cùm simul agitur de possessorio, & petitorio, prius pronunciatur in possessorio. Item, ius eligendi potest præscribi. Item, si actor non probat, reus absoluitur. *l. qui accusare C. de edend.* Item, actor quàm diu potest agere de possessorio, cautius aget si non agat de proprietate. Item, tres vices non inducunt consuetudinem nisi in criminalibus, *cap. ita nos 24. quæst. 2.* non obstante *c. cùm olim.*

Glos. Temporis. An longitudo temporis sufficiat ad præscribendum, quamuis non multiplicentur vices? videtur sic ex hoc textu. Tamen respondeo quod non, quia seruitutes, quæ non habent causam continuam, requirunt duplicatum tempus, *l. si sit constituta ff. quemadmodum seruit. amit.* Item, in præscriptione Ecclesiastica requiritur bona fides, & titulus iustus, sicut in consuetudine est alleganda causa: sed non in incorporalibus, in quibus sola sufficit patientia pro toto, vt hic.

699. *Cap.*

699 *Cap. IV.* Cùm super. *Innoc. III.*

DIcit idem quod in præcedenti: restituitur possessio, sed vtraque electio, cùm non fuerit canonica, cassatur, & restituuntur fructus. Item, Iudex debet pronunciare de ea re, quam cognoscit.

Glos. In qua re hæc regula fallit. Primò in causa criminali Episcopi, *c. quamuis, 3. q. 6.* Secundò in sententia lata à superiore, *cap. de cætero. infra de re iudic.* Tertiò vb sola cognitio demandatur, *c. cùm olim. infra de test.* Quartò in incidentibus quæstionibus, *c. 1. de ord. cognit. l. adita, C. de ord. iud.* Adde, fallere etiam propter appellationem, recusationem, vel reuocationem, quia tunc minor Iudex, qui cognouit non potest pronunciare, *c. dilectus. inf. de appellat.*

700 *Cap. V.* Pastoralis.

SPoliatus, qui inchoat litem, mauult agere de proprietate, non facta mentione de violentia, seu possessione; antequam tamen sit renuntiatum, vel conclusū de proprietate, potest agere de spoliatione, sed postquam est renuntiatum, vel sic conclusum, quod diffinitiua sententia possit ferri de proprietate, non potest agere de possessione, nisi iusta causa moueat animum Iudicis, v. g. cùm clarè arguitur iniquitas inuasoris, & via spoliato tollitur, casu, vel malitia probandi dominium.

Glos. Recuperanda. Iudicium possessorium est tantùm triplex, primum pro adipiscenda possessione, & aliud dicitur *Quorum bonorum*, aliud *Quorum legatorum*, & aliud *Saluianum*. Secundum pro recuperanda, & aliud dicitur *Vnde vi*, aliud *Quod vi, vel clam.* Tertium pro retinenda, & aliud dicitur *Vti possidetis, pro re immobili*, aliud *vtrobique, pro re mobili, §. adipiscenda, & § seq. Instit. de interdict.*

Glos. Interdictum) Interdictum olim erat quædam formata, & solemnis conceptio verborum, quibus Prætor aliquid fieri iubebat; vel prohibebat: hodie loco interdicti datur vtilis actio in factum. *Instit. de interdict. §. vltimo.*

Glos. Non decisa) qui succumbit in iudicio proprietatis, potest agere pro possessione.

Glos. Æquitatem. Vbi ius non est proditum, Iudex debet procedere secundùm æquitatem, quam semper ante oculos debet habere, *l. quod si Ephesi. ff. de eo quod certo loco.*

701 *Cap. VI.* Cùm dilectus.

QVando actum est super possessorio, & petitorio, vtrumque est terminandum vnica sententia, sed in pronunciatione permittitur possessio, in quutione verò præualet proprietas.

Glos. Super possessorio. Quomodo de vtroque possit simul agi, vide ibi.

702 *Cap. VII.* Cùm olim.

BEneficiatus, qui probat collatorem fuisse in possessione conferendi tempore collationis sibi factæ, relinquitur in possessione. Aduersarius tamen potest agere contra collatorem circa proprietatem iuris conferendi. Not. quòd Iudex datus de consensu Procuratoris domini, non potest ab ipso recusari.

Item,res acta inter quosdam non nocet aliis.

Glos. Reseruata. Episcopus non potest repellere tales Canonicos volentes de proprietate agere per exceptionem rei iudicatæ in possessorio iudicio, quia talis exceptio transit quidem ab actore suo in alium, id est, emptorem, sed non reuertitur ad suum actorem, *l.si à te.§.vltimo, de except.rei iudicat.*

703 *Cap.VIII.* In causa. *Honor.III.*

QVi petit aliquam rem,& affert vnam causam, in qua succumbit, potest nihilominus eamdem iterum petere ex alia causa non obstante sententia lata.

*Glos.*Iudicium census,qui soluitur alicui,est aliquando signum subiectionis, aliquando exceptionis,*cap.cùm venerabilis de censib.* aliquando protectionis,*ca. receptionis,inf.de priuil.*

CLEMENTIN· LIBER II·
DE CAVSA POSSESSIONIS, & proprietatis. Tit. III.

704 *Cap.* Causa beneficialis.

QVANDO causa beneficialis per legitimam appellationem deuoluitur ad Curiam, vtraque pars potest tentare petitorium, & possessorium, & ante causæ conclusionem spoliatus potest prosequi possessorium suspenso petitorio suo,vel ab aduersario tentato.

Glos. Nemo debet appellare ad Papam omisso medio, sed seruetur forma *cap.1. de appellationibus, in 6.* & potest quis in prima instantia litigare coram Papa,medio omisso. Item, spoliatus tentans petitorium, antequam sit conclusum,vel renuntiatum potest, omisso petitorio, agere de possessorio. Item, hic canon habet locum in beneficialibus, vel præbendis, sed non in Ecclesiis, vel in aliis.Item,coram Iudice appellationis non fit reconuentio. Item, petens restitutionem beneficij non tenetur iustificare possessionem, vel probare titulum.

DECRETALIVM LIBER II·
DE RESTITVTIONE spoliatorum. Tit. XIII.

705 *Cap. I.* Licèt. *Gregor.IX.*

ANTE omnem litem est restituenda possessio violenter ablata, sed si spolians cedit iuri suo,& consentit vt spoliatus ante restitutionem possessionis probet proprietaté,omittitur restitutio,& expectatur sentétia.

Glos.

Glos. Violenter ablata sunt restituenda cum fructibus, & sumptus, quos fecit inuasor non potest petere, nec retinere, quia donasse videtur; & quicquid plantauit, vel serit, si radices egit, cedit loco, & tenetur etiam de eo, quod casu periit: sumptus verò necessarij sine quibus res facta fuisset deterior, non sunt relaxandi.

706 *Cap. II.* Sollicitè. *Alexand. III.*

QVando quis est spoliatus, & deinde renuntiat Ecclesiæ, tunc testes contra eum non sunt recipiendi antequam restituatur, quia non præsumitur liberè renuntiasse.

Glos. Possessio est priuilegiata, nec obstat titulus sequens.

707 *Cap. III.* Accepit.

QVando spoliatus agit pro spolio, & pars contraria probat sponte renunciasse sine metu, & vi, spoliatus non est audiendus.

Glos. Si probat renunciasse ante spoliationem, non est audiendus, & sic concordat cum præcedenti.

708 *Cap. IV.* Audita.

QVando Papa rescribit secundas litteras, ne quid immutetur, si per primas litteras fuit lata sententia antequam venirent secundæ, non reuocatur: si post, reuocatur.

Glos. Nemo potest habere duas Ecclesias quoad rectoriam. Item, quis per renunciationem sponte factam amittit ius. Item, sententia lata post reuocationem literarum non valet. Item, Papa per suum rescriptum non vult derogari iuri alicuius. Item, si sententia non esset lata, primæ litteræ reuocarentur. *de rescriptis cap. cæterum. cap. ex parte.*

709 *Cap. V.* In litteris.

QVando vnus dicit se vi ciectum de possessione, & aduersarius dicit illum non fuisse canonicè electum, debet prius agi de violenta eiectione, quàm de canonica institutione, quia secundùm ius etiam prædo est restituendus.

Glos. Nisi Dominus eodem tempore petat cum fure.

710 *Cap. VI.* Item cùm.

CVm spoliatus agit de vi vel clam, & aduersarius obiicit crimen, prius agendum de possessione.

711 *Cap. VII.* Conquerente.

QVi spoliat Clericum beneficio, non seruato iuris ordine, debet prius restituere beneficium, & fructus deinde agere.

Glos. Spoliatus nō tenetur respondere de proprietate, donec fuerit restitutus.

712 *Cap. VIII.* Ex transmissa.

SI vir probat legitimam dispensationem & copulam, & det cautionem, quod non inferet malum mulieri, est illi restituenda vxor: si vxor diffidat à

 viro

viro ob capitale odium, committatur alicui custodienda donec causa videatur.

Glos. Si probetur legitimus consensus in facie Ecclesiæ, licèt obiiciatur impedimentum, vxor est danda viro, nisi impedimentum sit perpetuum, vel indispensabile, & sic non sufficit probare solam possessionem. Idem circa seruum est dicendum.

713 *Cap. IX.* Cùm venisset.

QVando clerus, v. g. possidet Ecclesiam sibi concessam ab Episcopo per alium, à quo possessionem accipiunt, mortuo illo immediato possessore potest ingredi possessionem sine alio nouo consensu Episcopi, & omnia relicta ab illo sunt Cleri.

Glos. Licèt beneficium non vacans non possit conferri alicui particulari, potest tamen conferri Collegio, vel Vniuersitati.

714 *Cap. X.* Ex conquestione. *Lucius III.*

SI vir vxorem relinquat, & agat de nullitate matrimonij apud Iudices, & mulier petat sibi restitui virum appellando, prius est restituendus vir, & omnia acta post appellationem sunt nulla.

715 *Cap. XI.* Grauis.

QVi ab aliis rem vi, damno, & iniuria abstulit, tenetur integrè restituere rem, & plenè, & resarcire damna, & fructus non solùm perceptos à violento, sed quos Domini percepissent, & satisfacere iniuriis, & ad hæc compellatur.

Glos. Violentia est probanda per testes: si aduersarius negat reo per proprium iuramentum, considerata qualitate personæ, Iudex taxando condemnet, iniurias specificet actor. Item, fructus sunt restituendi deductis necessariis expensis, siue in bona, siue in mala fide. Item, bonæ fidei possessor restituat fructus extantes, & non consumptos ante litis contestationem: sed post litis contestationem restituat etiam consumptos post eam, nec cessat bona fides propter solam denuntiationem. Item, possessor malæ fidei tenetur reddere omnes fructus, qui ad eum prouenire probantur ante litis contestationem. Item, violentus possessor tenetur ad omnes, etiam ad eos, quos percepissent Domini, vt dicitur in tex. Item, possessor bonæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales, & consumptos, & extantes.

716 *Cap. XII.* Olim causam. *Innoc. III.*

QVando, v. g aliqua Ecclesia est promissa alicui, & deinde inscio domino sumitur, vel traditur possessio ab aliquo, cum clausula *si placeat Domino*, si statim vi eiicitur, eiectus non potest agere de possessorio, & eiiciens si excessit modum, satisfaciat pro modo,

Glos. Qui possidet sub conditione, non dicitur possidere. Item, licet in continenti, & citò vim repellere. Item, inscio domino accepta possessio non præiudicat: quando præiudicatur possessor, vide in *gl. A.* Item, qui petit restitutionem, debet duo probare: primò se possedisse, & non ex precario, vel ex gratia: secundò, se spoliatum fuisse. An isti, qui vi vim repellendo excesserunt modum,

modum, sint excommunicati, videtur non. Respondeo sic, quia scienter exciderunt: secus si casu, vel ignoranter.

717 *Cap. XIII.* Litteras tuas.

AN quando vxor sua temeritate, sine Iudice discedit à marito, deinde coram Iudice petit separari, opponens gradum consanguinitatis, etiam illum in quo Ecclesia non solet dispensare, vt in secundo, & habet promptas, & paratas probationes, sed vir petit sibi vxorem restitui, an Iudex debeat illam restituere. Respondeo: est triplex opinio. Prima affirmat cum tex. ex Lucio Papa: nec est timendum de incestu, quia scientes consanguinitatem nec petere, nec reddere debitum possunt. Secunda negat cum tex. *cap. 1. de ordin. cogn.* ex Clemente, quia si probatur exceptio, perimitur principalis quæstio. Tertia distinguit in casibus iure diuino prohibitis, in quibus Papa non potest dispensare, nec est restituenda; in casibus iure humano prohibitis est restituenda, in quibus, qui ad mandatum Ecclesiæ reddit debitum, non peccat. Hæ tres opiniones non reprobantur, nec alicui fit præiudicium: ideo responde ad tollendum periculum incestus, & perplexitatem mulieris. Mulier opponens consanguinitatem, præsertim in gradu à lege diuina prohibito, si in continenti offert probationes paratas præcipuè si fama consentit, est præcipienda restitutio in omnibus præter copulam carnalem, quousque causa terminetur. Interim ad cautelam iuret mulier, quod non malitiosè obiecit. Si verò non habeat incontinenti paratas probationes, sed dilationem quærit, compellatur censuris ad plenariam restitutionem, quia præsumitur contra eam, cùm sua temeritate, sine Iudice recessit à viro: ipsa tamen ex se abstineat à toro, & humiliter toleret censuram donec rem probauerit, & absoluatur: sed si tanta sit sæuitia viri, vt non sit tuta, non restituatur, vel prouideatur de sufficienti securitate.

Glos. Nota, debet quis sequi potius propriam conscientiam, quàm sententiam Iudicis. An qui expulit à se vxorem, & deinde eam repetit, sit ei facienda restitutio. Item, *Glos.* putat quod Papa in gradu prohibito lege diuina non potest propriè.

718 *Cap. XIV.* Ex parte.

QVando non præcesserunt, nec sunt sequuta sponsalia, vel consensus legitimus, sed vir traduxit mulierem in domum suam, & mulier discedens vult alteri nubere, vir non potest petere restitutionem mulieris, quia non fuit spoliatus, & mulier potest agere per Procuratorem.

719 *Cap. XV.* Cùm ad sedem.

INterdictum vnde vi non competit cõtra illum, qui non spoliauit, nec mandauit spoliare, nec ratam habuit spoliationem: quæ si non probatur per testes, vel partium confessionem, in iudicio, vel per instrumenta, vel per euidentiam facti, si quæ fuit lata sententia cassatur.

Glos. Acta in vno iudicio fidem faciunt in alio. Item, à sententia super possessorio appellatur, licèt legibus contrarium sit cautum. Item, interdictum vnde vi datur vniuersali successori, & non singulis. An interdictum vnde vi detur singulis, & in qua re, vide ibi.

720 *Cap. XVI.* Olim nobis.

SPoliator, qui spoliatus fuit, nec habet vnde restituat, non est cogendus ad restitutionem, nisi prius sit restitutus, vt habeat vnde restituat, alioquin actio, quam inopia debitoris excludit, esset inanis.

721 *Cap. XVII.* Olim inter.

NOn debetur restitutio Parochiæ illi, qui dicit se spoliatum, & probat eo solo, quia excommunicauit, & populus Parochiæ abstinuit ab ingressu timore excommunicationis.

Glos. Iudex non acquirit possessionem ex eo, quod aliquis timet sententiam latam à non suo Iudice: & qui petit restitui, debet probare se possedisse, & spoliatum fuisse. An qui timore victus abstinet, perdat possessionem? videtur sic, quia paret, vt subditus: videtur non, quia ex timore.

Glos. Timor excommunicationis æquiparatur timori cadenti in constantem virum, & in tali dubio melius est obedire.

722 *Cap. XVIII.* Sæpe contingit.

SPoliator si distraxit rem in alterum scientem, spoliatus habebit beneficium restitutionis contra retinentem scienter.

Glos. Quod ignoranter. Item, iura pro eodem putant auferre, & detinere iniustè.

723 *Cap. XIX.* Pisanis. *Greg. IX.*

QVi occupat locum, in quo quis liberè aliqua iura possidet, v.g. quia non potest impediri in exigendis fructibus, occupans potest conueniri, vt restituat libertatem possidendi: & quia ista restitutio non potest fieri, nisi remittat locum occupatum, cùm semper possit dominium prohibere, ne liberè possideat; ideo occupans potest cogi, vt locum dimittat, vt fuit factum Pisanis ob Episcopum Lucanum.

Glos. Qui peccat tam in facto, quàm in modo, vel altero tantùm, factum non valet; vt in electione, quia forma data omnino est seruanda.

IN SEXTO LIBER II.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORUM. Tit. V.

724 *Cap. I.* Frequens. *Innoc. III.*

AD tollendas dilationes litium in ciuilibus, si obiectio spoliationis est posita ab aliquo, quàm ab actore, non impedit quin procedatur. v.g. Titius spoliauit te, & ego ciuiliter ago contra te, non potest excipere de spoliatione. Similiter si ego spoliaui, deinde ago pro mea Ecclesia, non potest excipere: si pro me, potes in criminalibus, siue ab actore, siue

ue ab alio sis spoliatus,ab omnibus tamen bonis, & non à parte minima potes; & in vtroque casu debet probare exceptionem intra quindecim dies, alioquin condemnabitur ad expensas actoris taxa Iudicis,& potest puniri.

Glos. Dubium est inter Doctores,an si actor spoliauit,& agat de quacumque actione, sit repellendus donec restituat, an tantùm in actione de re, qua spoliauit.Item,cùm est probanda spoliatio intra quindecim dies, non computatur prima dies exceptionis:similiter in exceptione excommunicationis:secus quando dantur decem dies ad appellandum.Item,dies,in quibus oportet sistere in iudicio, vel cùm committitur causa terminanda intra certum tempus dies præsentationis litterarum non computatur: quod si vltimus dies est feriatus respondere,debes præuenire. Item,sunt decem & septem casus, in quibus compellitur quis agere ex Hostiensi T:qui excipit, si infra tempus datum à Iudice non petit restitutionem,& litem si potest,non terminat, poterit accusari,non obstante exceptione T. Si te spoliaui nomine priuato, & deinde ago de iure meæ Ecclesiæ, vel contra; & tu excipis de spoliatione: non valet exceptio.

725 *Cap. II.* Ad decimas. *Bonifac. VIII.*

QVando Clerici petunt decimas de prædiis,quæ sunt in aliena, v.g. Parochia, non sunt audiendi si dicant se spoliatos, nisi probent se legitimè possedisse,quia præsumitur iniustè occupasse;cùm prædia in aliena parochia,de iure communi,ad eandem pertineant,nisi aliud ostendatur.

Glos. Scilicet, debent probare titulum, quo decimas possidebant, & non sufficit probare possessionem:quomodo verò acquiritur titulus,ibi. Item,possidens aliquid contra ius præsumitur possessor malæ fidei.Item,decimæ de iure communi pertinent ad Ecclesiam parochialem,vbi sunt.Item,si fuissent spoliati à tertio,habuit locum hæc Decretalis.

DECRETALIVM LIBER II.

DE DOLO, ET CONTVMACIA.

Tit. XIV.

726 *Cap. I.* Ad hæc. *Alex. III.*

REvs, qui spoliauit,si est absens, & non paret Iudici in danda possessione, immo per dolum, & potentiam impedit ingressum ad possessionem, si in fine anni offert cautionem standi iudicio, est patienter admittendus,& non priuandus,quia in personis, & negotiis Ecclesiasticis non requiritur districtio, & rigor iuris, cùm iustitia non periclitatur.

Glos. Qui in possessionem mittitur per primum decretum efficitur tantùm custos,& non possessor. Item,contumax quibus pœnis mulctetur, *cap. tue, vt lite non contestata.* Item, qui impeditur ab aduersario ne consequatur possessionem,intelligitur possidere.

727 *Cap. I.* Ex litteris.

IVdex propter contumaciam partis poteſt rem petitam ſequeſtrare, & condemnare contumacem in expenſis partis. Item, litteræ Apoſtolicæ ſecundæ ſi non faciunt mentionem de primis in eadem cauſa, vel non contineant nomina particularium, qui erant in primis, non præiudicant primis, quia dolus, & fraus nulli debet patrocinari.

Gloſ. Qui malitioſè trahit alium ad iudicium, debet condemnari ad expenſas. Item, litteræ generales non reuocant ſpeciales. Item, multis modis committitur contumacia: primò ſi non venit: ſecundò, ſi non reſtituit: tertiò, ſi non reſpondet, vel obſcurè reſpondet: quartò, ſi non iurat: quintò, ſi recedit negotio infecto: ſextò, ſi non exhibet. Item, de iure non debet fieri ſequeſtratio, ſed res tradenda.

728 *Cap. III.* Cauſam, quæ.

SI reus eſt contumax, id eſt, ſi citatus non paret, vel non vult parere iudicio, vel ſe abſentat; ſi pars inſtet, Iudex vocet Procuratorem eius, ſi non venit, vel non eſt, mittat denuntiationes ad domum eius, & accipiat teſtes alterius partis contra actorem abſentem, & proferat ſententiam.

Gloſ. Etiam lite non conteſtata. Item, legitima citatio fit trinis edictis, vel vno peremptorio pro tribus. Item, hæc Decret. loquitur quando actor eſt abſens, reus præſens.

729 *Cap. IV.* Pro vt nobis. *Vrban. III.*

SI lite conteſtata reus vocatus eſt contumax, ſi liquet de cauſa feratur ſententia diffinitiua: ſi non liquet, petens ponatur in poſſeſſione, & pro abſente ſeruetur quæſtio proprietatis.

Gloſ. Si in cauſa liquet, vel liquere poteſt. Item, ſi cauſa eſt talis, vt actor non poſſit mitti in poſſeſſionem, reus debet excommunicari.

730 *Cap. V.* Finem litibus. *Innocen. III.*

QVando actor habet intentionem fundatam, ſi altera pars obiicit exceptionem, & in continenti non probat, ſed accipit inducias, condemnabitur ſtatim ad moderatas expenſas, & ſi non eſt ſoluendo puniatur arbitrio Iudicis.

Gloſ. In hac Decretali continetur ius nouum, ideo dicit *ſtatuimus*. Item, loquitur de exceptione peremptoria. An hoc cap. circa expenſas, habeat locum in exceptione dilatoria, quæ fit ante litem conteſtatam. Item, hoc regulare eſt, vt qui non eſt ſoluendo alio modo puniatur; & quando certa pœna non eſt taxata, Iudicis arbitrium habet locum, vt penſata æquitate procedat.

731 *Cap. VI.* Cùm dilecti.

QVi citatus intra certum terminum per ſe, vel per alium non comparet in illo termino, vel paulo poſt, ſi non eſt legitimè impeditus, licèt nuncium miſerit ad excuſandum, habebitur contumax, & condemnabitur ad expenſas à tempore contumaciæ.

Gloſ. In cauſa communi eiuſdem litis, ſi vnus poſt litem conteſtatam vult agere

agere pro alio, admittitur etiam sine mandato, præstita tamen cautione de rato. An etiam in causa criminali, est dubium? Item, post litem contestatam cauetur de rato. An citatus impeditus debeat mittere procuratorem; vel satis sit mittere nuncium excusantem.

732 *Cap. VII.* Cùm olim.

IN causa beneficiali post latam sententiam Papa potest cognoscere. Item, contumax, & condemnatus, vt conuincatur eius malitia, debet iterum ex abundanti citari ad causam defendendam: & si est intra prouinciam, & intra tres menses non comparet; si verò extra, intra annum postea confirmetur prima sententia, & interim in illo anno idem fiat administrator.

733 *Cap. VIII.* Veritatis.

SI contumax est absens ex malitia, possunt recipi testes, potest excommunicari, deponi, priuari officio Pontificali, vel Sacerdotali, & quæcumque facta post has sententias irritantur.

Glos. In causa denunciationis, lite non contestata, possunt recipi testes contra contumacem, & in absentem contumacem fertur sententia depositionis, quia excommunicatus, vel suspensus celebrauit. Item, in magno crimine deponitur quis per denunciationem. Item, hoc valet in criminalibus.

734 *Cap. IX.* Contingit.

QVando actor ex decreto Iudicis debet poni in possessione rei custodiendæ, & propter dolum, vel potentiam rei non admittitur, vel admissus reiicitur, transacto anno efficitur verus possessor, ne contumax sit melioris conditionis.

Gloss. Secundùm Iuristas non dicitur propriè custos rei seruandæ, quando agitur de actione reali, sed verus possessor; licèt reus, si veniat infra annum secundùm formam iuris, rem recuperat: secundùm can. propriè dicitur, quia infra annum non est verus possessor, sed custos. Item, duæ sunt pœnæ contra contumaces, missio in possessionem, & excommunicatio. Quid si per alium tertium impedior à possessione? Item d. An elapso anno ipso iure fiat verus possessor; vel requiratur sententia Iudicis, & idem in causis spiritualibus, & an ex iure canonico missus in possessionem ex primo decreto, si eiiciatur possit petere restitutionem.

735 *Cap. X.* Venerabilis. *Greg. IX.*

SI citandus non inuenitur, citatio potest figi in valuis Ecclesiæ suæ, & valebit.

Glos. Secundùm ius can. instantia Iudicis, elapso triennio, non finitur, sicut in ciuilibus. Item, in quibus potest Procurator interuenire.

quocumque grauamine, de iure ciuili non, nisi tale esset grauamen, quod non posset reparari à definitiua, quia tunc posset appellare ab interlocutoria iure ciuili. Item, quando appellatur ab interlocutoria, Iudex potest dare Apostolos refutatorios, id est, litteras testimoniales, & ipse potest procedere ad vlteriora, si causa appellationis sit irrationabilis, secus in diffinitiua sententia. Item, sententia est varia: vt diffinitiua, quæ iudicialiter finem imponit condemnando, vel liberando, in quæstione principali, quam Iudex non potest reuocare. Interlocutoria quæ fertur in medio causæ, non super principali, sed super emergenti, & incidenti quæstione, vt de libello, vel dilatione danda, vel de testibus suscipiendis: & dicitur semiplena, quam quilibet Iudex, etiam arbiter potest reuocare. Conuentionalis, & est amicabilis compositio, quando Iudex monet conuenire inter se. Item, sententia per errorem reuocatur. Item, qui appellat debet petere Apostolos à Iudice, à quo appellat: & sic Apostoli dicuntur litteræ datæ appellanti, in quibus continentur allegationes, & processus causæ, & Apostoli, vel sunt conuentionales, vel testimoniales de appellatione facta, vel dimissorij, id est, quando apparet, quod Iudex detulit appellationi. Alij reuerendi, vel reuerentiales, id est, quando ob reuerentiam superioris defertur appellationi. Item, tempus debitum est decem dierum à tempore notitiæ. Item, manifestus contumax quis dicatur, & an verus contumax, sed non manifestus possit appellare.

EXTRAVAG. COMMVN.
LIBER SECVNDVS.
DE DOLO, ET CONTVMACIA.

Cap. Rem non nouam.

CITANDI à Sede Apostolica, si per se, vel per alios faciunt ne citationes ad eos perueniant, vel ne figantur in eorum domibus, vel ne tutè ad eos ire liceat, & liberè: tunc si citationes fiant in audientia litterarum Apostolicarum, aut in aula palatij, postea affigendæ in valuis maioris Ecclesiæ loci, vbi curia Romana residet; si fiant extra dies solemnes, ita ligent post lapsum terminum proportionatum illi, etiam si sint Reges, & Imperatores, ac si personaliter essent citati, non obstantibus priuilegiis, indulgentiis, litteris generalibus, vel specialibus, etiam si de verbo ad verbum, &c. etiam si essent nominandæ personæ.

Glos. An Papa possit procedere contra aliquem omissa citatione, vbi multa de iure diuino, naturali, positiuo, humano, &c.

DECRETALIVM LIBER II.

DE EO, QVI MITTITVR IN possessionem causa rei seruandæ.

Tit. XV.

739 *Cap.I.* Constitutis. *Alexan.III.*

MIssvs ex primo decreto in possessionem causa rei seruandæ, v.g. Ecclesiæ, si pars contraria, licèt hoc velit facere, tamen intra annum, sua culpa, non præstat cautionem, acquirit possessionem incommutabilem illius rei saluo iure partis pro proprietate.

*Glos.*Pars aduersa, si Iudicem habere non potest offerat, & præstet cautionem coram publicis, & honestis viris, ne annalis præscriptio currat: tunc enim per ipsum non stat. Similiter si non potest Iudici præstare cautionem, præstet parti, sicut & potest præstare Iudici parte absente; aliàs honestæ personæ, vt dictum est.

740 *Cap. II.* Cùm sicut. *Clem. III.*

QVi passus est missionem in possessionem, si infra annum offert cautionem Iudicibus, vel vni ex his, licèt Iudices illam non capiant, non currit annus ei: & sic post annum restituetur, quia per ipsum non stetit.

*Glos.*Idem si non habet copiam Iudicis. Item, quod per me non stetit, non est mihi imputandum.

741 *Cap.III.* Cùm venisset. *Jnnoc.III.*

QVi passus est missionem in possessionem, secundùm ius, & secundùm laudabilem consuetudinem, si appellat præstita cautione restituitur in possessionem, & differtur solutio expensarum necessariarum, donec constet fuisse contumacem, vel consuetudinem non fuisse laudabilem; & si secus constat, soluat expensas.

*Glos.*Lapsus anni ad recuperandam possessionem non obstat, si per eum, qui eam amisit, non stat. Item, legitima appellatio impedit. Item, præscriptio annalis interrumpitur per oblationem cautionis. An per oblationem cautionis renunciauerit appellationi factæ Papæ, vide. Item, expensæ necessariæ dicuntur, sine quibus deterior esset res, si non fierent, aut etiam periret, *l. expensæ. ff. de verb. signif. l. ac si necessarias. ff. de pign.*

Cap IV. Si aduersarius.

ADuersarius si citatus non comparet, nec aliquis pro eo, agens mittatur in possessionem causa custodiæ. Secus si non fuit citatus personaliter.

IN SEXTO LIB. II.

DE EO, QVI MITTITVR IN possessionem causa rei seruandæ.

Tit. VII.

742 *Cap.* Eum, qui.

IN beneficiis Ecclesiasticis propter contumaciam absentis non mittitur quis in possessionem causæ: sed diligenter examinato negocio, etiam lite non contestata, fertur sententia, & terminatur debito fine.

Glos. Si mitteretur in possessionem, ex primo decreto haberet vitiosum ingressum in beneficium, quia non haberet titulum, siue institutionem. Item, quia constat de intentione absentis quod sit deliberatus non venire, non est citandus, quia citatio est ad explorandum animum, an velit venire. Item, personatus non est dignitas, cùm textus dicat de obtinendis. An etiam intelligatur de obtentis? Resp. sic.

DECRETALIVM LIB. II.

VT LITE PENDENTE nihil innouetur. Tit. XVI.

743 *Cap. I.* A memoria.

LITE pendente nihil est innouandum, nec alicui auferenda possessio: & si ego obtineo litteras, quibus tu priuaris sine causæ cognitione, vsu possessionis, litteræ illæ tanquam subreptitiæ non valent, donec constet, an sit iuridicè possidens.

Glos. Papa reuocat quod iniustè fecit, vel quod iustè, sed incipit esse occasio mali. Item, incorporalia possidentur, vel quasi possidentur, vt ferre crucem ante se. Item, hodie archiepiscopus de iure potest ferre crucem ante se per loca etiam exempta suæ diœcesis. *Clem. vlt. de priuilegiis*, & *Glos. in hoc tit.* loquitur de iure antiquo: sed quatuor Patriarchæ possunt vbique etiam extra prouinciam ferre crucem ante se. Excipitur Romæ, vel coram Papa, vel eius Legato.

744 *Cap. II.* Laudabilem. *Clemen. III.*

COniux accusatus de adulterio pro separatione tori, ante probationem accusationis non est priuandus possessione coniugali.

Glos. Qui ad mandatum Ecclesiæ soluit debitum vxori, sibi præiudicium

non facit. Item, conſcius impedimenti non debet exigere, nec reddere.

745 *Cap. III.* Eccleſia.

LIte pendente res litigioſa non debet in alium transferri, & ſi facto transferatur, ita vt recuperari non poſſit, alia res reſtituatur loco illius, quæ cenſebitur litigioſa eodem iure, vt prima, nec alienari poterit.

Gloſ. Pœna ementis rem litigioſam eſt, ſi ſcienter, amittit pretium, quod applicabitur Fiſco, & rem ipſam; ſi ignoranter, recuperabit pretium, & tertiam partem plus. Idem de dante, & donatario ſcienter, vel ignoranter. Excipiuntur aliqui caſus, vt dotis, donationis ante nuptias, &c. vide ibi.

746 *Cap. IV.* Eccleſia ſanctæ.

IDem quod in præcedenti.

Gloſ. Quando Superior reuocat ad ſe negotium, quicquid tentat inferior non tenet. Item, ſi res non poteſt reſtitui, fiat in aliquo æquiualenti. Item, quando pignus reſtituitur, non intelligitur debitum eſſe remiſſum, ſed quando reſtituitur chirographum videtur eſſe remiſſum, quia ex chirographo nulla alia vtilitas habetur, niſi remiſſio debiti, ex pignore verò habetur alia.

747 *Cap. V.* Dilectus. *Honor. III.*

QVando litigatur de aliqua re, ſi obtineatur priuilegium fauorabile, in quo non fiat mentio de lite, vel indulgentia, non valet.

Gloſ. Vt priuilegium non valet tacita lite, ita nec tacita compoſitione; ita nec ſuper re iudicata impetratum ad ſententiam retractandam. Idem ſi vt pragmatica, vel ſanctio, vel quid ſimile.

IN SEXTO LIBER II.
VT LITE PENDENTE NIHIL innouetur. Tit. VIII.

748 *Cap. I.* Diſpendiis. *Bonifac. VIII.*

SI duo electi litigant de Eccleſia ſuper electione, & vnus moritur, vel cedit iuri ſuo, vel cadit, ſeu excluditur à proſecutione, lite pendente non fiat alia electio, & ſi fiat eſt nulla donec conſtet, an ſuperſtes ſit legitimè electus.

Gloſ. Secunda electio eſſet nulla, etiam ſi primus non fuiſſet legitimè electus, ſed fiat de nouo.

749 *Cap. II.* Si hi, contra quos.

SI ego moueo litem contra aliquem, qui poſſidet beneficium ſuper poſſeſſione, vel proprieta te, & ille cedit, vel moritur Patronus, vel cuius eſt conferre, non poteſt præſentare, vel conferre alteri, dum mea lis pendet, & ſi ſecus fiat, factum eſt nullum: & ſi aliquis ad quem ſpectat, vult admitti ad beneficium defendendum, admittatur in eo ſtatu, in quo eſt lis.

Glos. Hodie impetratur à Principe, vt possit fieri subrogatio non obstante isto cap. & hoc quando possessor moritur, secus quando petitur. Item, hæc Decretalis procedit, quando est lis inter duos, ad quem spectet beneficium, non quando est alia lis. v. g. cùm quis petit alterum remoueri propter concubinatum, vel aliud crimen: tunc enim si moriatur accusatus cum lite pendente cedat, bene potest alius prouideri.

CLEMENTIN. LIB. II.
UT LITE PENDENTE.
Tit. V.

750 *Cap.* Si duobus.

SI duo litigant super beneficio ipsis collato, & moriantur in Curia, tunc collatio beneficij spectat ad Papam: si ambo moriantur extra Curiam, spectat ad Ordinarium, dummodò ius beneficij fuerit penes defunctos, non penes tertium. Si vnus moritur in Curia, alter extra, si qui in Curia possidebat beneficium, spectat ad Papam; si qui extra, ad Ordinarium: si neuter possidebat, & moriantur vnus extra, alter intra, præfertur Papa in collatione facienda: si vnus tantùm moritur, alter prosequitur litem, interim beneficium non conferatur: & si postea cognoscetur beneficium spectasse ad defunctum, si mortuus fuit in Curia, spectat ad Papam: si extra, ad Ordinarium: si ad neutrum spectabat, tunc Ordinarius confert. Item, per istum Tit. qui loquitur tantùm de beneficiis simplicibus, non agitur de personatibus, & dignitatibus Ecclesiasticis, de quibus solus Papa disponit, vt habetur *in 6. de preben. cap. 1. & 2.*

Glos. Romana Curia, & Sedes Apostolica in hoc casu habentur pro eodem. Item, si electus non confirmatus moriatur in Curia, non vacat in Curia eius beneficium, quia non erat collatum, sed dicitur vacare per primam vacationem. An beneficiatus confirmatus in Curia ad aliquam dignitatem; prima beneficia dicantur vacare in Curia? Respondetur affirmatiuè. An per consecrationem vacent beneficia Episcopi? Respondetur negatiuè. An sit idem mori, & renuntiare in Curia? Respondetur affirmatiuè. Vide.

751 *Cap.* Cùm lite pendente.

QVantum ad hoc, vt nihil innouetur, tunc dicitur lis pendere, quando legitima citatio peruenit ad partem citatam, vel pars impediuit ne ad se perueniret: si tamen in citatione sint ea expressa, per quæ possit plenè instrui, super quibus conueniant in iudicio.

Glos. Iudex dicitur competens, qui habet iurisdictionem in exercitio ante exceptionem, licèt possit excipi contra iurisdictionem, vel personam Iudicis. Item, quando dicatur aliquid innouari in lite, vide. Item, casus, in quibus etiam ponderatur pendentia litis. *cap. vltim. de off. leg. in 6. & ibi glos.* Item, si quis in citatione dicat, compareas tali die coram Iudice responsurus super quadam domo, non exprimit sufficienter ad introducendam litis penden-

tiam

tiam super tali domo.*cap.2.de dot.& comm.in 6.* Quare actor cui interest, inducat litis pendentiam, vel in citatione ponat libellum, vel causam sufficienter exprimat.

DECRETALIVM LIBER II.

DE SEQVESTRATIONE possessionum, & fructuum.

Tit. XVII.

752 *Cap. I.* Ad hoc *Innoc.III.*

CONTINENTIA causæ diuidi non debet, & sic quando committitur causa, intelligitur commissum possessorium, & petitorium, nec sequestratio fieri debet, & qui non dat cautionem, sed reassumit possessorium rei, tenetur parti ad expensas interim factas.

Glos. Si alicui committatur causa possessionis tantùm, non potest cognoscere de proprietate. Item, vno eodemq. tempore causa possessionis, & proprietatis non debet diuersis Iudicibus committi. Item, res sequestrata à nullo litigantium possidetur, nisi dicatur quod custodiæ gratia ponitur in sequestro.

753 *Cap. II.* Dilectus.

QVi causa custodiæ est missus in possessionem, non potest fructus dissipare, & si dissipat reuocentur dissipati, & omnes fructus sequestrentur.

Glos. Qui est missus in possessionem causa custodiæ, infra annum non facit fructus suos, sed custodit tradendos reo, si infra annum recuperat possessionem, deductis expensis factis pro colligendis fructibus: si infra annum non recuperat, tunc ipse lucratur omnes. Item, possessor lite pendente non remouetur à possessione, nec ab ea sequestratur, nisi in aliquibus casibus, quos vide ibi.

754 *Cap. III.* Ab eo, qui.

POssessor si appellat à sententia contra eum lata, & dissipat fructus, lite pendente, fructus possunt sequestrari.

IN SEXTO LIBER II.

DE SEQVESTRATIONE possessionum, & fructuum. Tit. VI.

755 *Cap.* Ad compescendum.

CVM in curia Romana fertur sententia diffinitiua in petitorio, vel possessorio contra possessorem, qui tamen per triennium non pacificè possederit

derit beneficium, Ordinarius sequestret beneficium; & si sit curatum, vel dignitas, apud idoneam personam, quæ plenam, & debitam curam gerat de beneficio; & fructus, qui supersunt solutis oneribus restituantur ei, qui in causa finalem victoriam habebit. Item, qui impedire sequestrationem, vel quomodolibet sequestratos fructus occupare præsumpserit, ipso facto est excommunicatus, qui non absoluatur nisi facta restitutione, vel amoto impedimento: & si est ex litigantibus, cadit à iure, quod habet in beneficio, vel ad beneficium: nec obstat si opponatur contra sententiam de nullitate.

Glos. Si sententia fertur contra petitorem pro possessore, non fit sequestratio, nec si inter duos petitores feratur contra vnum, nec si contra possessorem, sed non pro petitore. Item, interlocutoria sententia non habet locum in hoc Tit. nec si agatur de alio, quàm de beneficio. Item, non sufficit tertius annus inchoatus, sed debet esse perfectus ante litem motam. Item, non sufficit cautio de restituendo pro absolutione ab Ordinario. An absolutio data contra hanc formam. Res est dubia, sed affirmatiuè respondendum.

DECRETALIVM LIBER II.
DE CONFESSIS. Tit. XVIII.

756 *Cap. I.* Cùm monasterium. *Clem. III.*

QVANDO vnus, v.g. Sacerdos confitetur se commisisse crimen, v.g. homicidij suggestione aliquorum, si aliter veritas non probetur, illi, qui dicebantur suggessisse non sunt aliqua pœna castigandi, quia secundùm ius de se confessus non est interrogandus de conscientiis aliorum, & talis confessio non est admittenda contra aliquem, excepto crimine læsæ maiestatis: sed si illi de hoc essent infamati, iniungatur singulis, vt cum tribus alijs eiusdem ordinis se purgent.

Glos. Nulli de se confesso est credendum in præiudicium aliorum: & infamatus debet se purgare per honestos viros, qui illum cognoscant, & si deficiant tanquam conuictus puniatur.

757 *Cap. II.* Cùm super. *Innoc. III.*

SImoniacus est deponendus per sententiam Iudicis ab omni beneficio, & officio Ecclesiastico. Item, si quis incidenter confiteatur aliquod crimen contingens causam principalem, Iudex potest nouum inchoando processum illum punire pœna ordinaria, etiam si directè contra eum non ageretur.

Glos. Confessio facta coram non ordinario Iudice non præiudicat quantum ad pœnam, sed quantum ad suspicionem.

758 *Cap. III.* Ex parte. *Greg. IX.*

QVando negotium nondum est finitum, error facti nemini nocet: & sic causa non finita, confessio œconomi ex errore facti, si constat, non præiudicat Ecclesiæ.

Glos. Dummodò ante sententiam error probetur. Item, hic Tit. habet locum post litem contestatam, sed edictum de interrogatoriis actionibus habet locum antè & post, quia Iudex quando æquitas illum mouet, debet interrogare partes. Item, ad hoc vt confessio præiudicet alicui, requiruntur multa, vt sit maior 25. annorum, sponte, & non coactus, ex certa scientia, quia si errat, & potest probare se errasse, non nocet. Item, confessio sit contra se, non pro se, & coram suo Iudice (quandoque valet coram alio, si per testes.) Item, aduersarius sit præsens. Item, non sit contra naturam rerum, nec contra ius, sit de relitigiosa. Vide ibi, vnde versus:

Maior, sponte, sciens, contra se vbi ius sit, & hostis
Certum, lisque, fauor, ius, nec natura repugnet.

Item, si dicat se seruum non nocet. Item, Iudex sententiat, non cognoscit in confessis.

IN SEXTO LIBER II.

DE CONFESSIS. Tit. IX.

759 *Cap.* I. Statuimus. *Innoc. IV.*

SI Iudex æquum, & expediens iudicauerit, est admittenda positio negatiua, quę non potest probari nisi per confessionem aduersarij. *Glos.* Hoc est de æquitate, quia de rigore iuris nulla positio admittenda, quæ probari non possit. Positio autem est quando post libellum porrectum, & responsum acceptum actor contestata lite deducit suum factum, quod continetur in libello per articulos: illi articuli dicuntur positiones, quibus aduersa pars interrogata respondet, *credo*, vel *non credo*. Item, hæ positiones possunt fieri ante litem contestatam. De petitionibus vide multa in glossis.

760 *Cap.* II. Si post præstitum. *Bonifac. VIII.*

SI post præstitum iuramentum veritatis, aut calumniæ reus, vel eius procurator interrogatus, & iussus à Iudice, non vult sine causa rationabili respondere positionibus ab aduersario sibi factis, vel non se præsentat, habebitur circa illas pro confesso; si verò antequam sit iussus respondere, contumaciter se absentet, non habebitur pro confesso, sed potest procedi contra eum tanquam contra contumacem.

Glos. An ipso iure, vel per sententiam habebitur confessus? Res est controuersa, sed videtur ipso iure.

DECRETALIVM LIBER II.

DE PROBATIONIBVS. Tit. XIX.

761 *Cap.* I. Ex epistolæ. *Greg. IX.*

NEmo debet quærere in suis scriptis ea, quæ contra se sunt, & ea in medium proferre.

Glos.

Glos. Reus non tenetur dare actori sua instrumenta, contra se, nec actor tenetur dare reo instrumenta defensionis, sed communia instrumenta alter alteri dare tenetur. Item, argentarius & publicus exactor rationes contra se tenetur edere. *l. in fraudem. §. ex his bonis, & §. seq. ff. de iure fisci*; & hæreticus Fiscali contra se agenti tenetur dare instrumenta, vel libros, *cap. vt commissi, de haeret. in 6.*

762 *Cap. II.* Sicut. *Alex. III.*

ACtor quando fundauit suam intentionem, seu rem bene probauit, non tenetur iurare, & consuetudo contraria non valet, quia iuramentum in defectu probationis præstatur.

Glos. Licèt consuetudo rationabilis, & præscripta præiudicet iuri scripto, sed si obuiat rationi, vel est introducta per errorem non præiudicat. Item, ex quo semel iuratum est de calumnia à principio, saltem in causa ciuili non est ampliùs iurandum.

763 *Cap. III.* Ex litteris. *Lucius III.*

QVando litigatur de confinibus, vtraque pars agit personam actoris, & rei, & sic vtraque pars debet probare testibus, & Iudex admittat, quos excellere intellexerit. Sed si ambarum partium testes sunt æquè idonei, præferuntur testes possessoris, quia iura sunt promptiora ad absoluendum possessorem, quàm ad condemnandum: sicut cùm agitur de libertate, iura semper fauent libertati. Item, possessori multoties in iure competit probatio, v.g. si obiiciat præscriptionem longi temporis, potest illam probare.

Glos. In hoc iudicio ambo debent præstare iuramentum calumniæ, cùm vterque actor, & reus censeatur, sed principaliter dicitur ille actor, qui primus prouocauit ad iudicium, alioquin dirimendum.

764 *Cap. IV.* Proposuisti. *Greg. VIII.*

SI mulier dicit se non fuisse, nec potuisse cognosci à viro, & hoc probatur iuramento, & testimonio septem mulierum, quæ ipsam aspexerunt, & inuenerunt virginem, est credendum illi, & non marito, etiamsi iuret illam cognouisse.

Glos. Si mulier esset corrupta, & diceret virum esse impotentem, vir autem iuraret illam cognouisse, creditur viro fauore matrimonij. Similiter si mulier non probaret suam virginitatem per aspectum mulierum.

765 *Cap. V.* Tertio loco. *Clem. II.*

QVando profertur aliquod instrumentum, v. g. circa alienationem terræ alicuius monasterij, vel Capituli, de quo dubitatur: si fratres, vel singulares personæ iurant Capitulum vel Vniuersitatem nunquam consensisse tali instrumento, cùm semper repugnauerint tali alienationi, creditur testimonio eorum, non instrumento.

Glos. Testes præualent instrumento, & negatiua indirectè probatur, & Monachi, vel Clerici possunt pro Ecclesia testificari. An testes præualeant instrumento, & quando, vide *glos. in verbo testium*, quæ optimè, & fusè id explicat.

766 *Cap. VI.* Iurauit.

IN matrimonio contrahendo quando aliquod impedimentum est sufficienter probatum iuramento, & partibus publicatum, si alius velit oppositum probare, non est admittendus, sed standum est primæ probationi.

Glos. Publicatis testibus etiam in causa matrimoniali super eodem articulo non sunt alij testes admittendi in contrarium, vel in fauorem. An publicatis testibus super eodem articulo non sint ab alia parte alij inducendi. Respondetur negatiuè, quia vtraque pars ante aperturam testium suos testes debet inducere super eodem articulo; secus si super alio, vide.

767 *Cap. VII.* Post cessionem. *Innoc. III.*

SI per litteras Iudicis ordinarij probabitur, aliquem, quando assumpsit officium procurationis, fuisse excommunicatum, non est vt Procurator admittendus: donec enim probetur contrarium, est standum litteris ordinarij.

Glos. Excommunicatus non potest constitui Procurator, & si fiat non valet, etiam postquam est absolutus, quia tempus procurationis factæ attendendum est, sicut & tempus electionis. *cap. dudum, de elect.* Item, litteris Episcopi creditur tanquam publico instrumento, sic eius sigillo, etiam sine sigillo Capituli. Item, hodie creditur litteris Episcopi circa illa, quæ non faciunt in figura Iudicis ordinarij, & circa excommunicationem: circa alia verò non, nisi habeant testium subscriptionem, vel legitimè constet. An credendum sit litteris Episcopi, cùm non credatur eius verbo? vide *in glos. solutionem.*

768 *Cap. VIII.* In præsentia.

SI pater moriens in testamento instituat hæredem suum filium præcipiens, vt si filius sine liberis moriatur, bona deuoluantur ad patrueles; interim filius ingreditur monasterium offerens se, & sua, & deinde egrediens; iterum reuertitur offerens se, & sua cum iuramento & moritur: bona cedunt monasterio, quod est loco filij primi hæredis: & patrueles si obiiciant, quòd obtulit se & sua in minoribus, non nocet, quia est æquiuocum an fuerit minor in prima, vel in secunda oblatione, secus si probaretur in secunda.

Glos. Quando substitutio est cum hac clausula: *si sine liberis moriatur hæreditas perueniat ad talem.* si habet filios naturales substitutio euanescit. Item, si filius est in vtero, & ille præmoritur, dicitur sine filiis decedere. Item, si dicatur sine hærede, soli filij intelliguntur; si non habeat filios, sed nepotem ex filio, substitutio euanescit. Item, grauatus restituere hæreditatem, v.g. iste filius nihil potest interim alienare, nisi in casibus positis in authen.

Item, quis præsumitur maior, nisi probetur minor. Item, in iudicio verbum dubium interpretatur contra reum, & dictum ambiguum testis semper contra eum, qui illum produxit, nisi contrarium fiat in fauorem religionis seu dotis. An rogatus restituere loco religioso, vel expendere in piis causis per ingressum religionis, euanescat substitutio? Respondet gloss. negatiuè, licèt res sit dubia.

769 *Cap. IX.* Licèt causam.

CVm partibus datur terminus, v.g. trium mensium producendi testes, vel pro causa principali, vel ad confutandos testes contrariæ partis; si transacto termino vna pars vult producere testes, non admittitur: sed si obiiciat, testes fuisse corruptos, & deposuisse falsum, admittitur, & assignatur terminus, v.g. vnius mensis, & parti contrariæ conceditur alter mensis ad producendos testes, qui reprobent primos. Item, acceptis testibus, & reprobatis reprobandis, vt sunt qui se contradicunt, qui sunt singulares, sunt malæ famæ, vel leuis opinionis, ita vt nulla, vel modica fides sit adhibenda, vel qui non probant totum id, ad quod inducuntur: tunc si ex vna parte sunt plures testes, & testantur verisimiliora, si causa est de possessione, non potest interdici, vt possideant, sicut possidebant; sed qui habet potiores testes, possideat, & altera pars non molestet illum in possessorio, quia cùm duo non possint eandem rem insolidum possidere, pars, quæ succumbit, videtur sine titulo, & iniquè egisse aliquos actus possessionis, quos probat.

Glos. An sufficiat probare testes fuisse corruptos, licèt non probetur falsum deposuisse, & contrà; & an sententia lata teneat, vide. Item, qui examinat testes, debet significare Iudici, quanta fides sit illis adhibenda. Item, qui se astringit ad duo probanda, vt est corruptio, & testificatio falsa, quorum vnum sufficeret, non sufficit probare vnum, si specialiter se obligauit ad vtrumque: secus sufficit. An possessor quando petit non inquietari, debeat probare titulum, vide. Item, quandonam Iudex debeat sententiare. vt possidetis, ita possideatis, vide fusè explicatum *in gloss. in verbo vti possidetis.*

770 *Cap. X.* Per tuas.

SI concubina dicat suum filium esse Francisci, & Franciscus acceptat, & recognoscit publicè esse suum filium, & sic est habitus communiter, si deinde mulier dicat contrarium, & iuret; non creditur, & sic currit consanguinitas.

Glos. Standum est dicto alicuius, etiamsi postea velit per iuramentum illud infirmare: idem de testibus si ex interuallo velint mutare dictum. Item, in fauorem filiationis magis standum est communi opinioni, & nominationi, & simplici dicto, quàm iuramento.

771 *Cap. XI.* Quoniam contra.

IVdex siue ordinarius, siue extraordinarius, teneatur per Notarium publicum, vel per duos idoneos fideliter scribere omnia acta iudicij, id est, citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, & interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, & cætera omnia ordine competenti, designando loca, tempora, & personas: & horum copiæ dentur partibus, originalia verò maneant penes scriptores, vt hoc modo possit cognosci, si quæ nascitur dubitatio in processu. Et Iudex qui negligit obseruare prædicta, si per hanc negligentiam difficultas emergit, puniatur à superiore, nec præsumatur pro ipsius processu, nisi in causa constiterit documentis legitimis. Item, falsitas negatiua directè probari non potest.

Glos. Indirectè potest. *c. bonæ, de elect.* Item, plus creditur libello tabellionis, quàm scripturæ Episcopi circa iudicia: nam in contractibus in vtroque requiritur subscriptio testium. Item, semper præsumitur pro his, quæ facta sunt à Iudice *c. bonæ. de elect.* quando constat de processu causæ, secus quando dubitatur de processu, nisi probetur per acta. Item, si Episcopus denunciaret aliquem excommunicatum, standum est sententiæ Episcopi, licèt non adsit subscriptio testium, si tamen ille dicat se inordinatè, vel iniustè excommunicatum, tunc Iudex, vel aduersarius debet ostendere, quòd debito modo fuit excommunicatus.

772 *Cap. XII.* Ad nostram. *Honor. III.*

QVando affirmatiuè probari potest aliquem deliquisse, non admittitur probatio negatiua, quòd non deliquit, quasi velit se purgare.

Glos. Consuetudo contra ordinem iuris non valet, & affirmatiua præualet negatiuæ. Item, ei, qui dicit, incumbit probatio. Item, probato crimine affirmatiuè, si reus vult probare negatiuè, indirectè audietur. Item, contra probationem testium non admittitur purgatio.

773 *Cap. XIII.* Cùm causam.

FInis diœcesum litigantium probatur per antiquos libros, vel testes, famam, vel alia adminicula, & sic potest procedi in causa.

Glos. Scriptura librorum antiquorum facit fidem; sic instrumentum productum ex archiuio antiquo, etiam sine subscriptione. Item, scriptura in aliqua columna vel lapide. Item, scripturæ, quæ olim fiebant in albo Prætorij. Item, adminicula, etiamsi per se non probant, tamen adiuuant.

774 *Cap. XIV.* Causam matrimonij.

MAtronæ, quæ in causa matrimonij separandi sunt testatæ puellam esse virginem, de quo *supra in cap. proposuisti*, possunt reprobari à viro per alias probationes, quæ sunt recipiendæ, sicut quascumque vtraque pars attulerit, & per nouas matronas est expediendum de virginitate, & interim puella sit in loco tuto, ne patiatur violentiam.

Glos. Sententia contra matrimonium lata non transit in rem iudicatam, & ideo inducuntur aliæ mulieres ad probandum.

775 *Cap. XV.* Cùm bonæ memoriæ. *Greg. IX.*

ACta originalia, quæ remanserunt apud primos Iudices, habent vim, si transferantur ad secundos Iudices, & si non habent accipiantur de nouo probationes.

Glos. Primi Iudices possunt compelli, vt dent acta secundis. Item, potest constare contestatio litis per confessiones partium, licèt non inueniatur in actis. Item, Iudices deberent tentare compositionem. *cap. 1 supra de mut. petition.*

CLEMEN

CLEMENT. LIBER II.
DE PROBATIONIBVS. Tit. VII.

776 *Cap.* Litteris nostris.

VERBA narratiua in litteris Papæ, super quibus fundatur gratia, vel intentio Papæ, faciunt fidem, ita vt non liceat dubitare de veritate narratiuæ, ad hoc, vt detur exequutioni intentio Papæ: v.g. si narret se reseruare talia beneficia Sedi Apostolicæ, & ideo illa conferre alicui, vel recepisse resignationem beneficij, vel alicui commisisse potestatem recipiendi, vel aliquem excommunicasse, vel suspendisse, vel aliquem fuisse suum Cappellanum, vel familiarem, &c.

Glos. Excepto Papa narratiuis aliorum, etiamsi sit legatus, non creditur, nisi ipse faciat fidem salua consuetudine curiæ. Item, verba narratiua rescriptorum Papæ, si super illis non fundatur intentio Papæ, non probant. *cap. si Papa. de priuil. in 6.* si super illis fundatur intentio Papæ, & verba sunt de facto proprio, faciunt item fidem, vt non admittatur probatio in contrarium. Si verba sunt de facto alieno, faciunt fidem, sed admittitur probatio in contrarium. Item nota: quando dicit, *reseruamus Sedi Apostolicæ*, morte Papæ non extinguitur. Item, verbum, *censemus*, sonat quasi iudicamus, sententiamus, statuimus, iubemus, deliberamus, existimamus.

DECRETALIVM LIBER II.
DE TESTIBVS ET ATTEST. Tit. XX.

777 *Cap. I.* Placuit.

TESTES assumantur idonei, & fideles. Item, non conducantur pretio. Item, nullus testetur nisi ieiunus.

Glos. Hoc c. quidam habent pro palea. 4. q. 3. *c. placuit.* Item, testimonium pretio corruptum non valet. Item, idoneus reputabitur, qui per exceptionem non repellitur, quia quilibet præsumitur idoneus, nisi probetur contrarium. Item, infidelis non admittitur, nec ad accusandum, neque ad testandum: excipitur casus *cap. contra Christianos. de hæreticis in 6.* Item, ieiunus, hoc est de honestate, non de necessitate.

778 *Cap. II.* In nomine Domini. *Greg. IX.*

ANtequam recipiantur testes debet citari pars, vel eius defensor, vt veniat, & audiat testes: si verò noluerit venire, nec esset excusatus aliqua ineuitabili necessitate, tunc recipiatur ac si venisset: si secus fiat, receptio non valet.

Glos. In testibus multa requiruntur: in primis vt conditio, sexus, ætas, discré-

tio,

tio, fama, fortuna, fides. An pars debeat audire testes; cùm deponunt dictum suum, vel attestationes, id est, cùm iurant, vel publicantur.

779 *Cap. III.* Quoniam.

ADmittitur mulier ad deponendum contra Clericum quando agitur de crimine.

Glos. Quando agitur criminaliter non recipitur mulier ad testificandum; si verò per modum inquisitionis, vel exceptionis, sicut in isto casu textus; vel si agatur ciuiliter, admittitur mulier. *cap. tam litteris. infra eodem.* Item, in causa denuntiationis omnes admittuntur, non tamen inimici, vel criminosi. Item, mulieres cum quibus delinquitur, tantùm inducuntur ad præsumptionem, non ad plenam probationem: sic etiam socij criminis, & serui. *cap. si testes.* §. *Item serui* 4.q.3.

780 *Cap. IV.* In omni negotio. *Paschalis.*

PRincipalis persona dicens verum, habetur pro vno teste: & si alium secum ducit, sunt duo testes: si duos, erunt tres testes iuxta denuntiationem post correctionem fraternam *Matth.* 18. & *Luc.* 17.

Glos. Hoc c. loquitur tantum de denuntiatione post correctionem fraternam Euangelij vbi sufficiunt duo, vel tres testes: sed ad testificandum non admittuntur criminosi, & infames, debent enim esse bonæ famæ. Fallit in causa hæresis, læsæ Maiestatis, simoniæ, & similibus. Item, in nulla causa satis est vnus testis.

781 *Cap. V.* Quoties. *Eugenius IX.*

QVando agitur de separando matrimonio propter consanguinitatem, sint duo, vel tres testes de eadem consanguinitate: qui si non sint totidem, meliores, & seniores eiusdem loci, qui iurent, se non inductos ad iurandum aliquo commodo, vel incommodo. Item, iurent quod ipsi dicunt, ita se accepisse à maioribus suis.

Glos. Hodie hoc c. non habet locum in toto, quia testimonium de auditu, vel credulitate, non valet, sed debet dicere testis, se vidisse consanguineos, designando personas ab vtroque latere, vel saltem aliquas, vt in *cap. licet eodem.* & debent addere se ita credere à suis maioribus audiuisse, vt dicitur in textu.

782 *Cap. VI.* Insuper.

IN causa alicuius Ecclesiæ Prælatus, vel Clerici illius Ecclesiæ possunt esse testes exceptis Procuratoribus.

Glos. Hoc possunt etiam regulares in causa suæ Ecclesiæ. Item, in eadem causâ quis non potest esse Procurator, & testis. Item, possunt constitui duo Procuratores, sed agat ille, qui litem prius occupauit. Item, nemo in causa debet habere duo officia.

783 *Cap. VII.* Ex parte.

QVando impetratis litteris à Papa conuenitur reus coram Iudice volente accipere testimonia, si reus excipit contra testes, quòd non sunt idonei, quia vult probare eos esse latrones, raptores manifestos, vel conuictos de periurio,

iurio, & Iudex, non obstante appellatione, recipit testes, & fert sententiam contra reum,quem spoliat,v.g.Ecclesia,& aliis tradit:si hoc constiterit,sententia est cassanda,Ecclesia est restituenda presbytero, non obstantibus Apostolicis litteris confirmationis, ne deinceps molestetur. si verò res aliter se habet, causa audiatur,& sine debito terminetur, & moneantur testes,vt verũ dicant.

*Glos.*Viles testes, notabiles, & infames contra Clericos non sunt recipiendi. Item,sententia lata post legitimam appellationem est cassanda, non obstante confirmatione. Item, laicus contra publicum sacerdotem fornicarium est admittendus,cùm agit ciuiliter.*cap.prater hoc* §. *verum.can.nullus* 32.*dist.* Item, exceptiones contra testes fieri possunt,& ante aperturas testium, & post, protestatione tamen ante illas præmissa.*cap.præsentium.supra eodem. cap. denique.de except.cap.licet alij,*& *cap.per tuas.de simon.* Item, an appellans teneatur probare causam suæ appellationis,vide *glos.in verbo,testes idoneos.* Item, an Iudex delegatus post possessionem alicui datam, teneatur illum manutenere in possessione,vide in verbo,*molestari.*

784 *Cap.VIII.* Si qui testium.

IVdex debet mittere personas idoneas, & discretas ad recipiendos testes, quando non possunt ad se venire,v.g.qui sunt senes, infirmi,pauperes, &c.

Glos. Vel quia sunt personæ egregiæ,quia ad omnes istas debet mittere Iudex.*l.ad egregias.ff.de iureiur.*vel saltem mittat ad Iudicem loci, vt eos recipiat, & sub sigillo mittat:& hac ratione possunt recipi testes, lite non contestata,*ca. quoniam,supra,vt lite non contest.cap. cùm olim.supra eod.* Item, an senes possint compelli ad ferendum testimonium inuiti. Respondetur affirmatiuè secundùm canones,propter peccatum.*cap.* 1.*supra de fal.*

785 *Cap.IX.* Sicut. *Alexand.III.*

CVm testes pecunia corrupti testantur consanguinitatem, & per sententiam factum est diuortium, si deinde priuatim dicũt Iudici se corruptos, & falsum dixisse: si separati contraxerunt secundò cum aliis,imponatur testibus pœnitentia pro periurio, & adulterio: si verò non transierunt ad secundam, diligenter quæratur, coram quibus corruptio fuit facta: & si probetur, sententia est reuocanda,quia testimonium periuri non admittitur.

*Glos.*Qui dat occasionem damni,si dat operam rei licitæ,& adhibet diligentiam quam potest,non tenetur de iis,quæ inde sequuntur: si non adhibet, tenetur. *cap. sæpe* 50. *dist.* Qui verò dat operam rei illicitæ, semper tenetur ad damna, quæ inde sequuntur.*cap.quantum dicit* 50.*dist.l.Item Mela. ff.ad legem Aquiliam. c. vlt. supra de vsur.* ideò in textu puniuntur testes de adulterio ob periurium sequuto. Item, si aliquis coniugum transiuit ad secundas nuptias, & probatur non solùm corruptio;sed etiam falsitas testium, separabuntur secunda coniugia, & prima restaurabuntur: sed in tali casu cum maiori discussione recipientur testes,& difficilius retractabitur sententia.

786 *Cap.X.* Veniens.

IN materia simoniæ,qui de se confitetur crimen,non potest testificari contra suum socium negantem idem crimen; nec sufficit vnus testis ad con-

demnandum: v.g. si duo dicunt aliquod debitum fuisse remissum vtrisque ab obtinente beneficium,& alter dicit præcessisse pactum,nil probant.

Glos. Idem est remittere,& dare in materia simoniæ. Item, confitenti de se crimen non creditur contra alium. Item,ad dictum vnius nullus est condemnandus. Item, cùm crimen simoniæ sit crimen exceptum, videtur qnod debeat admitti ad testificandum socius criminis, *cap. 1. supra de confess.* sed dic, quòd personæ viles nulla ratione sunt admittendæ ad testificandum contra Clericos,nisi talis Clericus sit prius malæ famæ,& opinionis, *c. per tuas. supra de simon.* vel dic,quòd socius criminis, & muneris non admittitur,sed criminis tantùm admittitur: Vnde versus,

Per testem socium sceleris simonia probatur.
Muneris,& sceleris socius testis reprobatur.

787 *Cap. XI.* Causam.

VNus Iudex potest vti attestationibus susceptis ab alio Iudice in eadem causa,& inter easdem personas.

*Glos.*Iudex ad quem causa transfertur, debet habere omnia acta facta coram alio Iudice, quia valent.

788 *Cap. XII.* Cùm nuncius.

CLerici non sunt repellendi à ferendo testimonio in causa Ecclesiæ, nisi impediat causa rationabilis.

*Gloss.*Item, populi pro vniuersitate. An Clerici debeant compelli, vt testificentur contra Ecclesiam, si aduersarius petat? videtur quod non; quia contra matrem. Respondetur quod sic,quia causa Ecclesiæ non est propriè Clerici,& tacere veritatem peccatum est.*cap.quisquis 11. q.3.cap.veni.infr.eod.*

789 *Cap.XIII.* Super eo.

TEstes etiam si de crimine non sunt conuicti, vel confessi, si deinde conuincuntur,repelluntur à testimonio,tum in causa criminali,tum in ciuili.

*Glos.*Hoc caput intelligitur,*vt infra cap.testimonium.* Item, confessi, vel conuicti, si deinde in crimine perseuerent, repelluntur. Item, secundùm leges reiicitur damnatus tantùm,secundùm canones, siue condemnatus sit, siue ei probari possit,& probetur.

790 *Cap.XIV.* De cætero.

LAicus contra Clericum in causa criminali non admittitur nisi prosequatur suam, vel suorum iniuriam, & tunc admittitur ad accusationem, non ad testimonium.

*Glos.*Et si est excommunicatus, nec ad accusandum. Item, contra Clericos admittuntur laici, etiam viles in criminibus. *cap. tanta.de simon.* Item, quando laici admittuntur ad accusationem, vel testificationem Clericorum, vide *cap. cùm P.infr.de accus.*

791 *Cap. XV.* In causis.

IN causis Ecclesiasticis, vel ciuilibus infra tres productiones, id est, dilationes, possunt testes produci; post tertiam productionem non possunt produci, nisi cum quadam solemnitate legum. Item, super dictis testium postquam sunt publicata, potest publicè disputari.

Glos. Finita prima dilatione, infra quam possunt semper testes produci, Iudex ex iusta causa allegata potest dare secundam, & tertiam dilationem, sed non quartam, nisi cum solemnitatibus iuris, de quibus *infra, c. vltra*: & hoc intelligitur nisi renunciauerit productioni testium, quia postea non potest. Item, Iudex post productos sufficientes testes ad euitandam effrænatam multitudinem testium, potest denegare quartam, immò & tertiam, & secundam: sed si sine hac causa negat, legitimè appellatur ab eo.

792 *Cap. XVI.* Cùm tu.

QVando quis probat, quod sententia excommunicationis fuit lata post appellationem, & pars contraria probat quod fuit lata ante, creditur dicenti fuisse post appellationem: & sic excommunicatio iudicatur nulla, quia nemo præsumitur periurus: sed potuit excommunicatio ferri post primam appellationem, sed ante secundam.

Glos. Interpretatio semper facienda est in benigniorem partem. Item, testes si possunt, semper sunt concordandi ad fugiendum periurium, si non quoad litteram, saltem quoad intellectum spiritualem. Item, dubia probatio non prodest illam facienti, & in dubio iudicabitur pro reo. Obiectio. In dubiis erat interpretãdum quod essent excommunicati, quia securius. Resp. Hoc fuit propter periurium testium; canonici enim poterant ad cautelam petere absolutionem.

793 *Cap. XVII.* Fraternitatis.

POstquam vtrinque est renunciatum testibus, & conclusa est causa, & sententia lata, si appellatur & offeruntur noua capita, super quibus pars vult testes recipi, possunt de nouo recipi super capitulis nouis tantùm, non super aliis iam probatis.

Glos. Postquam testificationes sunt publicatæ, siue renunciauerint, siue non testibus, non possunt amplius recipi testes. Item, idem sæpius potest testificari contra aliquem in diuersis capitibus; non sic in criminalibus, quia habebitur eius inimicus. Item, à testibus prius recipiendum est iuramentum, nisi à partibus relaxetur: quæ verò iurare debeant, vide ibi.

794 *Cap. XVIII.* Intimauit.

QVi iurauit non testificari contra aliquem, si opus est potest cogi ad iurandum, si testificationes non sunt probatæ, nec fuit renunciatum testibus.

Glos. Iuramentum est illicitum, ideo non seruandum, vide.

795 *Cap. XIX.* Causam.

PVblicatio,& renunciatio testium, in certis capitibus,non præiudicat parti volenti producere testes in aliis capitibus: & litteræ impetratæ à Sede Apostolica,postquam causa fuit commissa, non faciunt præiudicium parti super nouis capitibus.

Glos. Lite pendente priuilegium impetratum in præiudicium partis, non facta mentione de lite, non valet, & Iudex procedat eo non obstante. Item; causa postquam est commissa facit rem litigiosam, & priuilegium interim impetratum non valet.

796 *Cap. XX.* Personas.

QVi certè vel legitimè conuinci potest, quod laborat consimili morbo, non admittitur ad testificandum.

*Glos.*Qui habet simile negocium,non admittitur testis in causa eiusdem negocij: v.g.si agatur de aliquo iure,litigans de simili iure non potest esse testis. Item,Iudex, qui habet consimilem causam potest recusari,*cap. causam.supra de iudic.*

797 *Cap. XXI.* Iudæi,siue Saraceni.

CHristiani in qualibet causa possunt esse testes contra Iudæos, cùm ipsi semper præsumant contra Christianos, vti suis testibus:& in hac parte, qui præferunt Iudæos Christianis, sunt excommunicandi, quia Iudæi debent subiacere Christianis,& ab eis pro sola humanitate foueri.

*Glos.*De facto, non de iure,vtuntur Iudæi contra Christianos suis testibus, nam de iure nullus infidelis contra fidelem admittitur in testimonium, *c.si hæreticus,& c.non potest 2.q.7.*

798 *Cap. XXII.* Super eo.

CVm vir negat se contraxisse cum aliqua,& mulier probat contraxisse per matrem suam,& aliam mulierem,si vir est dignior honore, testimonium matris puellæ est suspectum & non admittendum.Item,an mulier sit coniungenda viro,si sola mater alterutrius dicit esse consanguineos. Respondetur, si matrimonium non est confirmatum, non sunt coniungendi, quia est magna præsumptio:si est firmatum,non debent separari sine plurium iuramento.

Glos. Mater ,& pater possunt testificari in causa matrimoniali modo supra dicto, in aliis non. Item, dictum vnius impedit matrimonium contrahendum, non dirimit contractum.Item,vbi est æqualitas, vel modica excellentia, vel si parentes essent valde honesti, admittuntur ad testimonium, quia cessat suspicio. Item,in nullo casu vnus testis sufficit, præterquam in supradicto. Vide *ca. nullum.de testibus.*

799 *Cap. XXIII.* Licèt vniuersitas.

QVælibet causa,& maximè inter Christianos,& Iudæos, est terminanda ad minus duorum testimonio,vel trium bonæ vitæ, & non est vnius.

*Glos.*Aliquæ causæ requirunt plures testes, vt in testamento septem; in codicillis

dicillis quinque; in donatione causa mortis, quinque: cùm quis vult probare se soluisse debitum in scriptis, quinque. Item, testimonium vnius non valet in præiudicium alterius, nec facit probationem, nisi semiplenam, & inducit præsumptionem.

800 *Cap. XXIV.* In litteris.

VOlens probare vxorem sibi fuisse affinem non potest producere testes suæ familiæ, sed alios probatæ vitæ, & opinionis, de quibus non dubium deictare.

Glos. Contra matrimonium familiares non sunt admittendi, quia præsumptio est contra eos. Item, domestici repelluntur, quibus imperare potest ratione patriæ, vel dominicæ potestatis, & hi nullo modo admittuntur. Familiares vocantur consanguinei, colonus, ascriptitius, mercenarius, filius in potestate, libertus, & seruus, & omnes habitantes in domo, & isti admittuntur, vel non, cum distinctione affectionis, prout præsumitur, vel non contra eos.

801 *Cap. XXV.* Cùm venisset. *Urban. III.*

QVi post appellationem producit testes, vel stat iuri, tacitè renunciat appellationi, & sententia postea lata valet. Item, quæstio super qua testes fuerunt producti, & publicatæ depositiones, vel vtrique fuit renunciatum testibus, est terminanda secundùm tenorem depositionum, nec alij testes sunt admittendi; si verò testes non sunt producti, nec renunciatum est testibus, possunt noui audiri, & res terminari. Item, delegatus mortuo mandatore, & re integra, non potest procedere etiam de consensu partium.

802 *Cap. XXVI.* Series tui. *Clemen. III.*

SI coniux probans matrimonium non valere, producit testes pro consanguinitate, & testes erant recepti, & publicati, si pars contraria vult per alios testes probare quod illi primi falsum dixerunt, sunt admittendi non obstante consuetudine contraria.

Glos. In causa matrimoniali post publicatas attestationes, post latam sententiam admittuntur testes ad probandum contrarium, id est, Ecclesiam fuisse deceptam, quia causa matrimonialis non transit in rem iudicatam. Alij dicunt hoc esse speciale in fauorem matrimonij, etiam si sit contra ius. Alij dicunt quod non est contra ius, cùm non sit de eodem articulo, quia probatio prima fuit de consanguinitate, secunda de falsitate testium.

803 *Cap. XXVII.* Præterea. *Cælest. III.*

AD probandum aliquem carnaliter cognouisse mulierem, sat est si tradat testimonium de visu conueniens, vel est de auditu, si fama consentiens faciat violentam præsumptionem, ac sint alia legitima adminicula: & tunc standum est testimonio iuratorum, & Iudex discretus se reget testimoniis, & argumentis aptioribus.

Glos. Ex multis præsumptionibus, & ex fama fit sufficiens probatio. Item, dicitur quis conscius si audiuit ab eodem, vel si vidit nudum cum nuda, licèt non viderit commisceri, vel si vidit post tenuem parietem eos commisceri

inuicem. An testes de auditu, & fama sufficiant ad separandum matrimonium? est vtrimque dubium, sed satis est ad impediendum contrahendum, vel ad probandum adulterium viri, qui petebat separari à muliere ob fornicationem.

804 *Cap. XXVIII.* Cùm à nobis *Innoc. III.*

IN causis non creditur verbo, seu dicto, vnius Iudicis, vt Episcopi, quantæcumque sit authoritatis, licèt agatur de quocumque contractu, seu testimonio. Item, scripto Episcopi, seu Iudicis, nisi sit firmatum testimonio aliquorum, non ita creditur, sed potest reprobari per duos, vel tres bonos testes; tamen hoc non intelligitur de dicto, vel scripto Papæ.

Glos. An si plures Iudices dicerent, crederetur? videtur sic, *de elect. cap. cùm dilecti.* Respondetur, si dicant in præiudicium partis negantis non, nisi legitimis documentis constet: sed in causa appellationis vbi alij dicunt, possunt admitti tanquam testes iurati, sed non in causa principali. Item, an credatur scriptis Episcopi, vide *c. post cessionem. de probat.* Nota: quando scripto adest manus tabellionis, requiruntur quatuor vel plures testes ad illud reprobandum. Item, in litteris Papæ non requiritur subscriptio testium, & contra eas non admittitur probatio, nisi essent falsæ.

805 *Cap. XXIX.* De testibus.

TEstes inducti ad probandum solùm dilatoriam exceptionem, & hoc tantùm iurarunt, non possunt cogi: imo si velint, non possunt deponere super principali, quia ad hoc non iurarunt: si verò sunt ab vna parte introducti ad probandum exceptionem peremptoriam, possunt cogi, si altera pars hoc petat ad deponendum super principali negotio cum iuramento: secus quando probatio testium super principali causa facta fuit sufficiens, vel fuit renunciatum testibus, vel depositiones publicatæ.

Glos. Dictum testis super re de qua non iurauit, non valet. Item, quando est alius modus agendi, vel cum alia persona, potest induci testis in casu dicto. Item, exceptio peremptoria potest opponi postquam est renunciatum testibus, & post publicatas denunciationes testium, & si voluerit suis reprobare testes, vel probare eos falsum dixisse.

806 *Cap. XXX.* Constitutus.

SI primi Iudices acceperunt testes translata causa, secundi Iudices vtantur in eadem causa iisdem attestationibus: si non, iterum de nouo admittuntur. Item, dicta testium non sunt publicanda ad petitionem tertij; nec inseruiunt tertiis.

807 *Cap. XXXI.* Præsentium.

POst publicatas attestationes, qui vult obiicere contra personas testium, debet iurare de malitia, vel ante publicationem debuit præmittere protestationem, vel debet ostendere quod post publicationem illa sciuit, quæ obiicit in personas testium. Item, qui protestatur velle repellere personas testium, si aliquid pro ipso dicunt, non est facilè credendum.

Glos.

Glos. Producens testes non potest dicere contra personas testium ; sed potest dicere contra instrumenta,quæ producit. Item,iuramentum in hoc casu est legitima probatio, quia quilibet præsumitur bonus, nisi probetur malus. Item,sola protestatio contra testes,si non fuit processum ad actum, non impedit,quin dictum pro ipso valeat.

808 *Cap.* XXXII. In nostra.

QVando vtraque pars producit testes deponentes contrarium non est numerus testium considerandus, sed dicta, & qualitas personarum: nam si vnius partis testes sint magnæ authoritatis,& præeminentiæ, vt sint præferendi multitudini,tunc præualent; si verò vtriusque authoritas est æqualis,multitudo vincet.

Glos. Si testes vndequaque sunt pares,sententia fertur pro reo. Item, quid agendum si testes sibi contradicant,& quid si duo petunt vxorem? vide ibi.

809 *Cap.* XXXIII. Tam litteris.

IN electione alicuius ad probandam irregularitatem natam ex eo, quia contraxit cum vidua,admittuntur laici, & fœminæ ad testificandum;& qui hos testes impediunt,sunt excommunicandi solemniter:& si non probatur hæc irregularitas,electus debet se canonicè purgare per septem canonicos cathedralis,vel priores Ecclesiarum bonæ famæ intra terminum. Si verò probatur irregularitas,vel canonicè non se purgat,eligatur alius. Item, qui subreptitiè obtinuit litteras contra electum, est suspensus ab officio, vel beneficio arbitrio Papæ.

Glos. Singulares testes non probant,& vilibus testibus non creditur. Item, cùm excipitur de irregularitate non criminalitèr, laici & fœminæ idonei admittuntur;& qui testes impediunt,sunt excommunicandi.Item, infamatus debet se purgare,alioquin expellitur.

810 *Cap.* XXXIV. Cùm olim.

QVando agitur de libertate Ecclesiæ, si pars est contumax impediendo litem contestari, possunt recipi testes lite non contestata, & potest ferri sententia.

Glos. Id est,sententia definitiua,licèt alij velint de interlocutoria.

811 *Cap.* XXXV. Ex tenore.

POst publicationem attestationum,pars succumbens potest producere testes ad probandum contrarium super nouo articulo nato ex attestationibus publicatis.

Glos. Quamuis allegans suam turpitudinem non sit audiendus , tamen quando est periculum animæ auditur:sic etiam in causa liberali.

812 *Cap.* XXXVI. Significarunt.

POst ceptam litem de petitorio, potest suspensa hac lite, agere de possessorio. Item, potest petere quartam per productionem testium cum solem-

lemnitate iuris, quam Iudex non poteſt denegare, niſi ad fugiendam effrænatam multitudinem teſtium, vel ex alia honeſta cauſa: ſecus pars poteſt appellare infra decem dies, & ſi pars deficit in probatione appellationis, condemnatur in expenſis legitimis. Item, Iudices prius determinent de poſſeſſorio, ſed ſi petitorium ferè ex probationibus liquebat, terminent vtramque cauſam ſimul.

Gloſ. Niſi appelletur ab interlocutoria infra decem dies, tranſit in rem iudicatam. Item, Iudex ex cauſa poteſt negare primam, & ſecundam productionem teſtium. An obediens in petitorio recuperet rem cum fructibus à tempore litis conteſtatæ: res eſt dubia. vide ibi.

813 *Cap. XXXVII.* Cùm cauſam.

TEſtes ſunt diligenter examinandi, tum ſuper negotio principali, tum ſuper ipſorum perſonis, quærendo de ſingulis circumſtantiis, ſeu de cauſis ſcientiæ, perſonis, loco, tempore, caſu, auditu, credulitate, fama, certitudine: & qui præſumit impedire teſtes, excommunicatione compellatur ad ceſſandum. Item, numerus teſtium vtriuſque partis non excedat quadraginta. Item, ſi pars voluerit ratas habere depoſitiones teſtium acceptas ſub alio Iudice, & adhuc clauſas, numerentur in numero quadraginta: ſi noluerit habere ratas, iidem Iudices teſtificentur.

Gloſ. Vltra quadraginta dicitur effrænata multitudo. Item, Iudex debet quærere cauſam ſcientiæ, quam ſi teſtis non reddit, non valet eius dictum. Item, ſi Iudex non quærit, & teſtis ſimpliciter dicit ſe ſcire, valebit dictum. Item, cùm Iudex debeat petere, de perſona teſtium, an teſtis teneatur dicere ſe eſſe criminoſum? pro iure non tenetur, ſi crimen ſit occultum. Item, teſtis ſi vult, poteſt corrigere ſuum dictum incontinenti, & non ex interuallo. Item, ſi teſtis ſecundò introductus dicat oppoſitum primi dicti, ſuum dictum non valet, niſi prima depoſitio fuerit nulla.

814 *Cap. XXXVIII.* Veniens ad Apoſtolicam.

QVando diuerſo modo agetur ſuper eodem articulo, etiam poſt publicatas atteſtationes, poſſunt iterum teſtes produci. Item, quæ in capitulo aguntur, probantur per canonicos tamquam per teſtes, & ſi opus eſt abſoluuntur ad hunc effectum ab excommunicatione.

Gloſ. Sententia eſt executioni mandanda, niſi ſtatim probetur exceptio: & ſi ius alterius partis læditur, non eſt executioni mandanda. Item, canonicus ſi accipit officium Aduocati, vel Prioris contra Eccleſiam ſuam, debet perdere beneficium: ſi verò eſt compulſus teſtificari contra Eccleſiam ſuam, v. g. de contractu illicito cum Capitulo, non perdet beneficium.

815 *Cap. XXXIX.* Tuis quæſtionibus.

REligioſi in cauſis Monaſterij non poſſunt teſtificari, niſi iurent: poteſt tamen pars aduerſa relaxare iuramentum, ſi vult.

Gloſ. Iuramentum teſtium poteſt remitti à partibus, ſed non iuramentum calumniæ. Item, nulli teſti quantumuis religioſo creditur, niſi iuret. Item, tam Clerici, quàm monachi, poſſunt teſtificari pro Eccleſia ſua. Item, iuramentum poteſt remitti à parte, non tamen in cauſa matrimoniali.

816 *Cap.XL.* Dilecto filio.

QVando delegatus cognoſcitur eſſe neceſſarius ad teſtificandum pro aliqua parte,remouetur à delegatione , & alius ſubſtituitur.

Gloſ. Ius collationis præbendarum cadit in laicum. Item, non remouetur Iudex meus,ſi debebat eſſe aduocatus tuus, niſi in fraudem impetrauerim peritiſſimum.Quid ſi reuelaui ſecreta Iudici impetrato?adhuc poteſt eſſe Iudex, quia debet iudicare ſecundùm allegata, & probata, non ſecundùm conſcientiam. Quid ſi Iudex committat alteri iudicium? videtur quod non poſſit coram ſubdelegato eſſe teſtis: ſed verius videtur, quod poſſit.vide gloſ.*in verbo recuſaſtis*. Nota: pars contraria nòn poteſt obiicere in perſonam ne ſit teſtis, cùm eum elegerit Iudicem; poteſt tamen obiicere in dicta eius.

817 *Cap. XLI.* Significauit.

QVando timetur ne proceſſu temporis deſit copia probationis,& teſtium, Iudex,citata parte aduerſaria,vt interſit,debet examinare teſtes idoneos, quos altera pars offert,reducendo eorum dicta in publica inſtrumenta:ſimiliter conficiat inſtrumētum ſuper denunciatione facta parti aduerſæ,vt interſit.

*Gloſ.*Inter hanc acceptionem teſtium,& illam,quæ fit cùm timetur de morte teſtium,vel de diurna abſentia, eſt multiplex differentia:nam hîc recipiuntur omnes tam iuuenes quàm ſenes: ibi ſolùm ſenes, de quorum morte timetur,ſtatim publicantur,perpetuò valent,licèt non timeatur lis in præſenti; ſed ibi contra. Item, non valet receptio teſtium, ſi de hoc non fiat denunciatio parti aduerſæ, quæ ſatis eſt,ſi fiat domi,ſi non comparet.

818 *Cap.XLII.* Cùm cauſa.

IIdem teſtes, qui fuerunt pro vna materia in vno capitulo, poſſunt iterum recipi in eadem materia pro alio capitulo: vt qui teſtificati ſunt exceſſum deceptionis, poſſunt teſtificari quantitatem valoris.

*Gloſ.*Aliud eſt probare deceptionem vltra dimidium: & aliud eſt probare quanta fuerit deceptio, ideo poſſunt eſſe iidem teſtes.Item, eſt inſpiciendum tempus contractus.Itē res æſtimatur ex qualitate rei, & quantitate fructuum, qui colligi poſſunt,v.g.in viginti,vel triginta annis,vel quanti vendi poteſt.

819 *Cap. XLIII.* Albericus.

SEntentia lata à Iudice, ſi per ſcripturam non apparet,debent recipi teſtes, & in publicam ſcripturam redigi: v. g. ſententia diuortij ſi non apparet in ſcripturis, probetur per teſtes,ne filij ſint illegitimi.

*Gloſ.*Eſt ſpecialis fauor matrimonij. Sed fiat denunciatio parti,cuius intereſt teſtes non recipi: & ſic in cauſa matrimonij ſententia non ſcripta valet, ſi probetur per teſtes.

820 *Cap. XLIV.* Cùm in tua.

SI eſſet fama, quòd contrahentes ſint conſanguinei, & ad tollendum ſcandalum duodecim propinqui iurant nullam eſſe conſanguinitatem, ſi poſt contractum matrimonium, tres, vel quatuor teſtantur eſſe parentelā: tunc ſi

primi testes iterum iurant, vel alij non esse consanguinitatem, prævalebunt: si verò primi, vel alij non testificantur, consequenter prævalebunt secundi.

Glos. Ratio quare in hoc casu publicatio testium non impedit, quin de nouo sumantur: quia ante matrimonium procedebatur per modum denunciationis, sed post per modum accusationis, & sic erat diuersus modus agendi. Item, iste textus non habet locum in causa criminali, quia partes didicerunt testificata. Item, textus hic loquitur de quacumque causa, non solùm de matrimoniali.

821 *Cap. XLV.* Constitutis.

QVi præsumit impedire aliquem in producendis testibus, potest excommunicari. Item, qui iurat veritatem non dicere, non tenetur seruare iuramentum. Item, quando consanguinei rei præsumuntur impedire aliquem, ne testificetur contra reum, punietur ipse reus; & si sit Archiepiscopus, suspenditur à pontificalibus, dum eius consanguinei impediunt, ne quis testificetur ipsius simoniam, quia præsumitur impedimentum non dari reo inuito: & sic suspenditur, donec parentes desistant à tali præsumptione.

Glos. Iuramentum de non testificando non tenet: & hoc non obstante, qui sic iurauit admittitur vt testis. Item, impedientes iurisdictionem Iudicis debent excommunicari.

822 *Cap. XLVI.* Constitutus.

QVando impeditur ingressus ad Iudicem, potest appellari à sententia, quæ fertur. Item, si parentes adhuc non didicerunt testificata, nec renunciarunt testibus producendis, possunt iterum iidem, vel alij testes produci in alio iudicio.

Glos. Iudex debet assignare locum idoneum partibus.

823 *Cap. XLVII.* Licèt ex quadam.

QVamuis olim, quando impedimentum consanguinitatis erat vsque ad septimum gradum, admittebantur testes de auditu; nunc quia est ad quartum gradum, non admittuntur, nisi fortè essent personæ graues, quæ ante motam litem audierint hæc à suis antiquioribus, saltem duobus non infamibus, & suspectis, sed fide dignis, & omni exceptione maioribus. Item, sufficit, si vnus audiuit à pluribus, vel si multi infames ab hominibus bonæ vitæ audierint. Item, tales testes in suo iuramento iurent etiam quod non odio, amore, timore, vel commodo testificentur; & singulos gradus ab vtroque latere nominando, vel circumloquendo personas distinguant, & iurent se accepisse à maioribus, quod deponunt, & credere ita esse: iurent etiam se vidisse personas, saltem in vno prædictorum graduum constitutas, se pro consanguineis habere: nam tolerabilius est dimittere aliquos copulatos contra statuta hominum, quàm legitimè coniunctos contra statuta rei dissoluere.

Glos. Testimonium de auditu hodie non admittitur in causis matrimonij. Item, non admittitur testis, cuius auctor repellitur, v.g. vt infamis. Item, si testis probaret ab vno tantùm latere, an sufficeret. Respondetur affirmatiuè. vide *glos. in verbo gradus.*

824 Cap.

824 *Cap. XLVIII.* Per tuas. *Honor.III.*

SI pars post publicationem testium petat iterum interrogari, non est audienda, nisi ex malitia, vel negligentia examinatorum non interrogatum fuisset super certis articulis.

Glos. Ante aperturam testium, testis incontinenti potest iterum dicere, & etiam corrigere suum dictum. Item, Iudex ex officio suo, si testis est obscurè loquutus, potest per aperturam testium iterum interrogare testem.

825 *Cap. XLIX.* Licèt dilectus.

TEstes contra personas testium in negotio principali admittuntur, & similiter secundo testes contra testes, sed vltra non licet admittere quartos testes reprobatorios, ne lis diutius protrahatur.

Glos. Duæ tantùm reprobationes testium possunt fieri, non vltra, ab vtraque parte.

826 *Cap. L.* Præsentata.

POstquam arbitri acceperunt testes, & publicauerunt attestationes, si contingat arbitrium dissolui propter mortem, vel absentiam arbitrorum, scripturæ sigillatæ deferantur ad Iudicem ordinarium: Iudex det optionem, vt vel admittat, contra se testificationes receptas eorum qui adhuc viuunt; vel si eas nolint, consentiant vt iterum de nouo iidem testes recipiantur, saluo semper iure, quod parti competit excipiendi in personas, vel in dicta testium.

Glos. In isto casu publicatis testibus iidem testes admittuntur. Item, contra personas testium coram arbitris productorum potest opponi, etiam si sint mortui. Item, compromissum per mortem vnius arbitrorum expirat. Item, testes recepti coram arbitro, si sint mortui valent, in iudicio de eis datur optio.

827 *Cap. LI.* Nuper.

NVlli testi, licèt religioso, debet credi in præiudicium alterius, nisi iuret.

Glos. Si parte contraria volente, & consentiente testificantur sine iuramento, tunc valent. Item, vni testi non creditur in præiudicium alterius, *supra ea. veniens.* licèt faciat præsumptionem: sed quando non est in præiudicium alterius, creditur, vt an Ecclesia sit consecrata.

828 *Cap. LII.* Venerabili.

TEstes etiam si agatur de vita, & miraculis alicuius canonizandi, sunt recipiendi, & examinandi sigillatim, & cum diligentia.

Glos. Testes sunt examinandi sigillatim, & secretò, alioquin non valent: sic canonici secretò eligant. *de elect. cap. quia.* Item, non sufficit ad canonizandum inquirere de miraculis, sed etiam inquirendum est de vita, quia miracula Deus facit etiam per reprobos.

829 *Cap. LIII.* Cùm clamor. *Greg.IX.*

IVdex si post testium publicationem inueniat illos obscurè deposuisse, sunt iterum examinandi ipsi testes,& alij etiam.

Glos. Hoc verum putatur in Iudice, qui ex officio inquirit, secus in Iudice ordinario. Item, non videntur examinandi iterum, quia interpretatio debet fieri contra producentem. *de probat. cap. in præsentia.* Et timenda est subornatio. Resp. hoc fit, cùm agitur per inquisitionem, non petitionem alterius, sed ad clamorem,& famam.

830 *Cap.LIV.* Testimonium eius.

SIue in causa ciuili, siue criminali, si apponatur crimen testi, & testis in ipso crimine perseueret, non valet eius testificatio: si verò est emendatus de crimine, nec est infamis, & crimen non erat periurium, est recipiendus in causa ciuili, & in criminali ciuiliter tractata. Itē, in causa criminali, si testis in alio iudicio accusatus fuit de crimine conuictus, vel confessus, vel si nunc per exceptionem conuincitur, aut eius opinio fuit grauata ex eo, quod quandóque fuit tali modo repulsus; est remouendus à testimonio, licèt pœnitentiam egerit, licèt in ciuilibus repulsus admittatur.

Glos. Detentus in crimine non admittitur testis in iure canonico in alia causa: si est emendatus, admittitur cum distinctione. Item, criminosus non potest accusare.

831 *Cap. LV.* Vltra tertiam.

PEtenti quartam productionem, id est, dilationem ad producendos testes, non est concedenda, nisi cum solemnitate iuret quod non per se, nec per alios subtraxerit testificata, vel percontatus fuerit. Item, quod non per dolum, vel artem petit quartam productionem, sed quia hos testes antea habere nequiuerit. De hoc vide *supra cap. in causis.*

Glos. Istud iuramentum est distinctum à iuramento calumniæ, quia calumniæ est quod credit,& existimat verum, hoc est, de veritate dicenda. Item, hæc quarta productio non est danda, si sufficiens fuit prima, & tunc nec secunda est danda.

832 *Cap.LVI.* Non debet.

ACcusatus de crimine, pendente sua accusatione non potest esse testis in alia causa criminali, immo non potest accusare, nec suscipere ordines, nisi prius se probauerit innocentem.

Glos. Reus, seu accusatus de crimine, non purgatur relatione criminis, id est, accusando alium, sed innocentia: nec potest esse Procurator, tamen in causa ciuili potest esse testis, si sit emendatus de crimine.

IN

IN SEXTO LIB. II.
DE TESTIBVS ET ATTESTAT.
Tit. X.

833 *Cap.* Mediatores. *Greg. IX.*

MEDIATORES simoniæ, si ex hoc non sunt assequuti emolumentum, & non agatur criminaliter, admittuntur testes contra authores sceleris,& hoc in detestationem huius criminis.

Glos. Quando agitur,vt simoniacus priuetur beneficiis, dicitur agi ciuiliter; quando vt priuetur ordinibus, dicitur criminaliter. Item,licèt regulariter non admittatur contra socium criminis, tamen specialiter admittitur in simonia,si sit socius criminis, & non muneris, & agatur ciuiliter.Item,est speciale in aliis criminibus exceptis,vt læsæ maiestatis, & hæresis.Item,quomodo accusatus possit excipere de teste, quòd sit socius criminis,non se confitendo talem. Vide *Glos.*

834 *Cap.* Præsentium.

IVdex in causis spiritualibus assumpto iuramento de calumnia,& veritate ab vtraque parte,faciat reum respondere sigillatim positionibus sibi traditis: & si altera pars vult producere testes reprobatorios contra testes productos in principali ab altera parte,eos recipiat,& examinet:& si altera pars vult sustentare primos testes super principali productos,illos etiam recipiat, & examinet secundùm articulos,& interrogatoria partium.

Glos. Pro re spirituali potest intentari remedium vtile possessionis. Item, si subditus recusat obedire superiori, dicitur spoliare superiorem illa possessione subiectionis.Item,qui vult producere testes,debet exprimere nomina testium. Item,ego possum testes reprobatorios reprobare, sed tù non poteris amplius reprobare meos,ne detur processus.vide ibi multa.

835 *Cap.* Romana Ecclesia. *Innoc. IV.*

QVi fuit aduocatus,vel Procurator in causa principali,non potest esse testis in causa appellationis. Item, appellanti cùm præsumptio faciat pro eo, non datur indistinctè iuramentum,nisi Iudex consideratis circumstantiis causæ, & personarum,iudicet dandum.

Glos. Multa dicit de iuramento supplente.

CLEMENTIN. LIB. II.
DE TESTIBVS.

836 *Cap.* Cùm Iudæi.

IVDÆI,& Saraceni conuinci possunt per testes Christianos, non obstantibus priuilegiis Regum in contrarium. Et si Iudæi, & Saraceni præsumpserint vti talibus priuilegiis, subtrahatur eis commercium Christianorum: & si opus fuerit, Christiani compellantur censura Ecclesiastica abstinere ab eorum communione.

Glos. Christiani, qui testificantur contra Iudæos, possunt per exceptionem criminis à testimonio repelli. Item, Principes non possunt priuilegiare Iudæos in eis, quæ sunt opprobrium Fidei. Item, Iudæi regulariter non per Ecclesiam, sed per Principes sæculares compelluntur.

837 *Cap.* Testibus.

PVblicatis attestationibus non licet accipere, nec eosdem testes, nec alios super eisdem, vel directè contrariis articulis, tam in causa principali, quàm in causa appellationis: quia in vtroque subornatio est timenda.

Glos. Hæc Clem. est determinatiua *cap. paternitatis*. Item, receptio testium non tenet ex aliquo defectu, vel publicatio testium indiscretè facta: vt inscia & inuita parte, ex causa rationabili contradicente, possunt recipi testes, quia hæc Clementina non habet locum. Item, parte aduersa consentiente non habet locum hæc Clementina. Item, si veteres articuli fuerunt probati per instrumenta, & non per testes, possunt appellatione probari per testes, hac non obstante. Item, licet indirectam contrarietatem probare, non directam: & quæ sint, vide ibi. Item, publicatis attestationibus in principali non licet producere in appellatione.

DECRETALIVM LIBER II.
DE TESTIBVS COGENDIS, vel non. Tit. XXI.

838 *Cap. I.* Causam matrimonij *Alex. III.*

IN causa matrimoniali, vel alia ciuili, testes ab alterutra parte inducti, sunt diligenter monendi ne veritatem occultent: sed si odio, gratia, vel amore se subtrahunt, sunt compellendi districtione Ecclesiastica ad testificandum coram Iudice, vel eius nuncio ad hoc misso.

Glos. Testis veritatem occultans peccat mortaliter. 11. *quæstion.* 3. *cap. quisquis*. An præter hos casus testis sit compellendus? videtur non, *cap. super eo.*

Resp.

Resp. nisi per alios veritatem posset probare, est compellendus, quia præsum itur contra ipsum. An testes debeant esse præsentes Iudici. Resp. in criminalibus sic. 3. *quæst. 9. c. testes*. Sed in ciuilibus si Iudex sit infirmus, debilis, vel egregia persona, satis est coram nuncio.

839 *Cap.* *II.* Cùm super.

QVando testimonium alicuius est necessarium, est vocandum cum mandato: si non venerit, est suspendendus ab officio Ecclesiastico, vel si sic non venerit, potest excommunicari, & deponi.

Glos. Debet venire in termino constituto, & in hora, qua possit expedire officium suum, *de officio deleg. c. consuluit*. Item, quando culpa incipit à contumacia, est excommunicandus; si à crimine, debet deponi. Item, crescente contumacia debet crescere pœna. An si Iudex excommunicasset aliquem, qui in territorio non venit, nulla exceptione facta, sit excommunicatus, si non potuit venire. Resp. quoad Deum non, quia impossibile præceptum non ligat: sed quoad Ecclesiam, quæ illud ignorat, tenet, sed doceat de impedimento, vel grauamine, & sine difficultate absoluetur. *cap. sacro, de sent. excommunicat.* sicut sententia diffinitiua non mandatur executioni.

840 *Cap.* *III.* Super eo.

QVando quis conuentus coram Iudice de aliquo facto negat factum; si factum est notorium, non eget testibus; si non est notorium, tunc si qui interfuerunt, licet de rigore iuris humani compelli possint ad testificandum, tamen sunt monendi, & non cogendi, nisi constet Iudici eos à ferendo testimonio reuocari timore partis aduersæ.

Glos. Factum notorium non indiget testibus, vel probatione, sicut nec in confitente sunt necessariæ partes Iudicis. Item, testes non sunt cogendi in principio, sed primò sunt monendi, deinde si nolint sunt cogendi, *sup. c. cùm super causam*. Item, Clerici in causa laicorum non sunt cogendi, nisi cùm non possunt haberi aliæ probationes. Item, quod ex timore nolit, præsumitur eo ipso, quod non vult, & sic cogetur, vel standum est interpretationi consuetudinis. Item, si constet quod pars aduersa timorizat, debet excommunicari. *c. cùm causam, de testibus*. Item, testes in ciuilibus passim coguntur, in criminalibus non, nisi agatur ciuiliter, *infra c. delictorum*.

841 *Cap.* *IV.* Peruenit ad audientiam.

QVando infertur iniuria Clericis, vel rebus Ecclesiasticis, si iniuria aliter probari non potest, laici, qui interfuerunt, sunt compellendi ad testificandum per censuras Ecclesiasticas.

Glos. Cùm dicit, quod sunt cogendi, cùm agitur de rebus Ecclesiasticis, collige non esse cogendos in causa criminali, vt est iniuria. *c. delictorum*, nisi ciuiliter agatur, vt de impensis.

Cap. *V.* Peruenit.

IN causa Ecclesiastica testes sunt cogendi censuris, si res aliter probari non potest.

842. *Cap.*

842 *Cap. VI.* Cæterùm. *Cælestin. V.*

IN causa matrimoniali, vt super consanguinitate, si constet aliquem nolle testificari odio, gratia, vel timore, est cogendus, tum de iure, *cap. 4. q. 2.* tum de consuetudine approbata.

Glos. Vt compellatur sufficit, si requisitus non vult, quia præsumitur contra ipsum.

843 *Cap. VII.* Præterea.

SYnodales testes, id est, alicuius ciuitatis, qui coram Episcopo visitante, vel Capitulo testificati sunt super causa matrimoniali, si ista causa deducatur ad aliquem delegatum, prædicti testes non sunt compellendi iterum iurare coram delegato super eadem causa; secus si emergat nouus articulus nouæ quæstionis, vel si aliter non possit fieri fides illi delegato. Item, si prædicti testes post latum testimonium contrahunt infamiam, non admittuntur ad testificandum amplius. Item, si in proferendo testimonio non studiosè errauerint, si in continenti se corrigant, non debent reprobari: secus si interponunt interuallum suæ correptioni.

Glos. Testis in eadem causa semel tantùm debet iurare. Item, in continenti potest corrigere suum dictum, non ex interuallo. Item, si aliter non fiat fides coram delegato, non debet testis iterum iurare, sed aliter suppleatur. Item, infamia superueniens impedit à iuramento dando. & non à iam dato, quia non vitiat quod legitimè factum est Item, quando dicatur in continenti. Resp. in eadem instantia iudicij, vel antequam recedatur à præsentia Iudicis, vel loquatur partibus. vide *cap. quia propter. de elect.*

844 *Cap. VIII.* Super his. *Innoc. III.*

QVando contra electum obiicitur crimen, & scribitur Papæ, & dubitatur de crimine, vel de litteris an sint Capituli, in inquisitione sunt cogendi testes.

Glos. Vide *c. super his. de accusat. & c. tam litteris. de testibus.* Item, etiam de sequenti in criminalibus testes compelluntur, & hoc est contra *cap. peruenit, & cap. dilectorum, eodem.*

845 *Cap. IX.* Cùm contra.

TEstes super crimine falsitatis, si se odio, gratia, vel timore subtrahunt, sunt cogendi.

Glos. Intelligitur etiam de aliis criminibus. An testes in criminalibus sint cogendi? vide *Glos. in cap. sequenti.*

846 *Cap. X.* Dilectorum.

TEstes in ciuilibus, & non in criminalibus, si gratia, odio, vel timore se subtraxerint, sunt cogendi.

Glos In ciuilibus tum laici, tum Clerici sunt cogendi ad testificandum. Item, in causis pecuniariis mediatores non sunt cogendi, nisi de consensu partium. Item, de priuilegiatis in aliis casibus. An in criminalibus testes sint cogendi? vide

videtur hîc affirmatiuè respondendum *sup.c.super his. c. cùm contra.& alibi.* & in hac Decretali agebat ciuiliter, vide. & tandem respondetur non nisi in aliquibus casibus priuilegiatis,& exceptis.

847 *Cap. XI.* Venerabilis frater.

AD manifestandam coniurationem possunt testes compelli, etiamsi iurauerint non manifestare eam; & qui acceperunt iuramentum, sunt cogend vt illos soluant à iuramento, ad hoc vt testificentur.

Glos. Impedientes iurisdictionem Iudicis possunt compelli, vt non impediant. Item,Clerici qui faciunt insidias,vel coniurationem contra Episcopum, sunt deponendi,& tradendi curiæ sæculari, 11.q.1 *cap.coniuratorum,* & laici excommunicandi. *cap. conspirationum.* Item, licèt iuramentum non tenuerit, quia de re illicita,tamen qui iurauit,absoluitur ad cautelam, & de facto. Item, socius criminis admittitur ad detegendam conspirationem. Item, in defectu probationis admittuntur minùs idonei testes, qui aliàs non debent admitti. *cap. cùm dilecti, de elect.*

DECRETALIVM LIBER II.
DE FIDE INSTRVMENT.
Tit. XXII.

848 *Cap. I.* Si scripturam. *Greg.*

NON datur fides exemplaribus,si non appareat scriptura authentica, id est, nisi ostendatur originale.

Glos. Nisi esset scriptum per Iudicem, & eius auctoritate publicatum. Item, scriptura authentica est, quæ facta est per manum publicam,vel per Iudicem cum testimonio,vel subscriptione trium, vel ad minus duorum testium, vel quæ habet sigillum authenticum. Item, scriptura, quam facit priuatus in præsentia trium testium, videtur authentica.

849 *Cap. II.* Scripta verò. *Alex. III.*

SCriptura facta per manum alicuius priuati. vt scriptura facta à testibus, si testes sint mortui,non habent fidem,secus si sit facta per manus Notarij,vel habuerit authenticum sigillum,per quod probari potest.

Glos. Instrumenta publica perpetuò valent ad damnum. vel commodum vtriusque partis. Item,priuata,si constet ab aduersario esse scriptam, vel si ab alio cum subscriptione partium,vel testium, habet vim in actione personali; sed in actione reali,tali priuato instrumento præfertur publicum. Sed si instrumentum priuatum est scriptum tribus, vel pluribus testibus, præponitur publico; priuatæ enim valent in præiudicium illorum,qui ea scribunt. Item, authenticum sigillum dicitur Episcopi,Capituli,vel Principis sæcularis.

850 *Cap. III.* Ex litteris.

Litteræ Apostolicæ, propter abrasuram factam in narratiua, vel in locis suspectis, non censentur falsæ, vel suspectæ, sicut nec priuilegia, si abradantur in nominibus possessionum.

Glos. Secus si in nominbus actoris, rei, vel Iudicis, vel si esset falsum latinum. Item, copia litterarum est facienda aduersario petenti, vt videat. Item, vbi ius non constituitur, non nocet rasura.

851 *Cap. IV.* Accepimus.

Qvando quis dicit priuilegia partis contrariæ esse falsa, Iudices in loco congruo, & securo, vt in claustro religiosorum priuilegiatorum, coram duodecim testibus infra certum terminum, illa demonstrent parti, sed interim priuilegia, & sententia lata habeant suam vim.

Glos. Qui vult arguere priuilegium, vel instrumentum falsitatis, primò iurabit, quòd hoc non dicit calumniosè, alioquin non demonstrabitur, nisi priùs fuerit de calumnia iuratum. Item, si dicatur sententia lata per falsa instrumenta, vel falsos testes, donec probetur dictum valet.

852 *Cap. V.* Contingit. *Cælest. III.*

Qvando vna pars cogitur demonstrare suum priuilegium, vel indulgentiam, vel instrumentum, tunc legatur coram Iudice, & aliquibus iuris prudentibus, deputatis ab ipso Iudice, audiente parte contraria: & si quæstio fuerit super vno capitulo solùm, illud tantùm rescribatur, & tradatur parti aduersæ copia.

Glos. Tenetur edere hæc, quia his erant vsuri in iudicio, reliqua verò non tenetur. Item, iuret quod per calumniam hoc non faciat.

853 *Cap. VI.* Inter dilectos. *Innoc. III.*

Qvando iura partium sunt obscura, sententia fertur contra eum, qui est petitor, & absoluitur conuentus: & sic qui in causa non legitimè probat, v. g. per instrumenta corrosa, vel notoriè interfracta, vel cum sigillo vastato, vel aliena manu subscripta, vel ex qualitate chartæ, vel in anno Domini, & similibus, nihil facit, nec nocet possessori.

Glos. Libellus potest concipi nomine Procuratoris, in persona tamen Ecclesiæ. Item, in libello potest apponi, *saluo iure addendi, vel minuendi*. Item, falsitas scripturæ, v. g. priuilegiorum, & instrumentorum potest cognosci in annis Domini, in indictione, in qualitate chartæ, in sigillo priuilegij, in scriptura Notarij. Item, res inter alios acta aliis non nocet. Item, aliud est quod confirmatur, aliud quod datur. Item, quod meum est ex alia causa, meum fieri non potest. Item, si principale non tenet, nec tenet accessorium. Item, locatio facta non probat dominium, nec possessionem. Item, sententia formatur in personam Procuratoris. Item, indictio & millesimus sunt scribendi in instrumento; & indictio numeratur quindenis annis ab annis Domini, additis tribus annis. Item, sigillum vt sit authenticum. debent apparere characteres, & orbita. Item, si deest nomen, non dicuntur litteræ signatæ. De instrumentis, quomodo

modo sint facienda, & quem effectum habeant, vide *Host. in sum. hoc tit. §. 3. & 4. & 5.* An possessio vel proprietas possint probari per instrumenta locationis. vide.

854 *Cap. VII.* Quod super.

Litteræ impetratæ à sede Apostolica super commutatione vel dispensatione voti, si fuit falsitas expressa, vel suppressa veritas, sunt nullæ, & impetrantes cogantur soluere votum.

Glos. Quando sigilla sunt ignota, tunc eis non est standum, & si sunt obfuscata, sunt suspecta, & sunt remittenda ad consignatores, vt cognoscant sua sigilla: si verò sigillum est notum, tunc creditur litteris, etiam in præiudicium alterius, nisi contrarium probetur.

855 *Cap. VIII.* Pastoralis.

QVando allegatur aliqua Decret. extrauagans, de qua meritò Iudex dubitat, tunc si est conformis iuri communi, potest secundùm eam iudicare; si est dissona non potest, sed consulat Papam.

Glos. Si aliquod rescriptum est contra ius commune, reiicitur, & standum est iuri communi, *de rescriptis c. causam. & de atate, & qualitate c. causam te. & 25. q. 2. rescripta*: Imò est auferendum de manibus tenentis, & dandum est Principi: si non ex toto est contra ius, sed est iniquum, tunc erit expectandum aliud mandatum, *de officio delegati c. si quando.* Si verò aliqua Decretalis sit præter ius, non reiicitur, sed consulitur superior: si Decretalis obuiat consuetudini probabili, & legitimæ præscriptæ, præualet consuetudo: *de consuet. c. vlt.* nisi princeps per suum statutum intendat tollere consuetudinem.

856 *Cap. IX.* Cùm dilectus.

POst publicationem attestationum, & ante definitiuam sententiam, vtraque pars potest producere instrumenta. Item, vbi talis est consuetudo, creditur instrumentis Regis, & per ea potest quis probare suam intentionem in iure.

Glos. Consuetudo facit aliquod instrumentum authenticum, quod aliàs non erat authenticum, sicut dat iurisdictionem alicui, & facit aliquem illegitimum ad promotionem, qui aliàs erat legitimus: sic facit illegitimas personas ad matrimonium, quæ aliàs erant legitimæ.

857 *Cap. X.* Cùm Ioannes.

FAlsitas instrumenti, vel quod aliquid deest in instrumento, potest probari per testes, & sic testes præferuntur instrumento.

Glos. Compensatio in iure admittitur, si causa, ex qua petitur, liquida est, aliàs non. Item, publicatis attestationibus recipiuntur testes super nouo articulo. Item, Iudex ex officio semper potest interrogare partes, vbi dubitat, vsque ad sententiam. Item, licèt sententia ex noua allegatione cassetur, non tamen præiudicat Iudicibus, qui eam protulerunt. Item, sententia pro parte tenet, & pro parte non. Item, ad reprobandum instrumentum requiruntur quatuor meliores, vel quinque testes. *de proba. c. 3.*

858 *Cap. XI.* Ex parte. *Honor. III.*

DEfectus, seu carentia vnius litteræ, non vitiat decretum, vt si in dictione *spoliarunt*, desit *o*.

Glos. Modicus defectus non vitiat rescriptum, cùm ex præcedentibus, & consequentibus possit cognosci intentio dantis: imò nec si desit syllaba, sicut nec vitiatur testamentum; at falsum latinum vitiat, *cap. ad audientiam, de rescriptis.*

859 *Cap. XII.* G. Perpetuus. *Greg. IX.*

QVando litigatur, & fit conuentio, vel reconuentio coram Iudice, si vna pars petat sibi tradi instrumenta communia, & Iudex hoc non curat, potest licitè appellare, & quidquid tentatur post appellationem, non valet.

Glos. Omnia instrumenta communia, id est, acta, causæ, confessiones, & responsiones, attestationes, & quæque acta sunt in iudicio, possunt peti, exhiberi, vel condictione ex lege, vel Iudicis officio. *c. quoniam. de probat.* Si verò actor ad probandam suam intentionem petat à reo instrumenta propria, non est audiendus, quia debet habere apud se suas probationes. *c. primo de probat.* nisi alterutra partium velit arguere instrumentum de falsitate. *c. inter dilect. de probat.* fallit in vsurario, qui tenetur producere libros rationum suarum. *c. ex graui, §. cæterum de vsuris.*

860 *Cap. XIII.* Imputari.

SI producantur scripturæ contrariæ inter se, non faciunt fidem, & imputetur producenti.

Glos. Siue directè scripturæ sint contrariæ, siue indirectè, & debent produci ab eadem parte: secus si à diuersis producantur, quia tunc standum est illi scripturæ, quæ est dignior, & magis caret suspicione. An sit idem in testibus ab eadem parte productis? Respondeo non, quia non potest prouidere, quod sunt dicturi: ideo standum est dignioribus.

861 *Cap. XIV.* Si cautio.

QVi producit scripturam, vt cautionē, in qua est debitum sibi promissum, si non exprimitur causa, quare fuit promissum, absoluitur debitor, nisi creditor probet id fore sibi debitum: si exprimitur causa, condemnabitur debitor, nisi probet se id non debere.

Glos. Semper causa est exprimenda, vt quis obligetur ex sua confessione, aliàs non tenetur. Item, confessio extra iudicium facta, adiecta causa, bene præiudicat ad probandum: *de confess. cap. vlt.* Item, si me absente confiteatur quis mihi aliquid debere, talis confessio illi non nocet ad instar stipulationis. Item, statur confessioni contra se. Sed aliquando fallit, vt in pecunia confessata, quia potest opponi exceptio non numeratæ pecuniæ infra biennium, vt etiam in dote; vt quando statur secundæ confessioni, & non primæ. Item, contra talem cautionem admittitur probatio, vt quia iam satisfecit ei, ideo est indebita, & tenetur probare.

862 *Cap. XV.* Cùm publicus tabellio.

SI Notarius aliqua instrumenta redacta in nota, non perfecerit, & moriatur, alius Notarius auctoritate Iudicis ordinarij ad petitionem partium poterit illa in publicam formam redigere, & habebunt perpetuam firmitatem.

Glos. Item, potest fieri, si per vetustatem essent corrupta, vel alia iusta causa, vt infrà. Nota: tabellio dum viuit, non potest alteri committere completionem instrumenti, sed ipsemet debet complere instrumentum, prout in Protocollo reperitur, nihil addendo, vel minuendo.

863 *Cap. XVI.* Si instrumenta.

SI propter antiquitatem, vel aliam causam, quis petat instrumenta exemplari, præsententur instrumenta ordinario, vel ab eo delegato specialiter ad hoc, qui ea diligenter inspiciat; & si non sunt in aliquo vitiata, faciat ea exemplari per publicam personam, & habebunt eamdem auctoritatem cum originalibus.

Glos. Instrumenta, & priuilegia ob vetustatem sunt renouanda modo prædicto. Item, si essent pro parte consumpta, & ex inspectione non posset cognosci de fide ipsorum, non sunt renouanda, nisi priùs probetur per testes de integritate ipsorum, *de priuileg. cap. cùm olim.*

DECRETALIVM LIBER II.

DE PRÆSVMPTIONIBVS.

Tit. XXIII.

864 *Cap. I.* Sicut.

QVi manifestè nocet, v. g. mittens lanceam vel sagittam, est noxius pœnæ: sic qui nocet occultè amico suo, licèt dicat, ludens feci. *Salomon in parabolis cap. 26.*

Glos. Sic, v. g. qui ingreditur domum amici, & clàm accipit iocalia, si detectus dicat, iocans feci, non liberatur, quia non creditur. Item, qui aliquid tentat, licèt non sequatur effectus.

865 *Cap. II.* Afferte.

IVdex præsumptione vehementissima potest ferre sententiam definitiuam, vt fecit Salomon de vno filio inter duas mulieres, *Reg. 3. c. 3.*

866 *Cap. III.* Ex studiis.

PVer præsumitur futurus bonus, ex actibus bonis, quos facit.

867 *Cap. IV.* Nullus. *Bonifac.*

QVi dilationibus subterfugit iudicium, confitetur se nocentem. Ratio, quia de sua iustitia diffidit.

868 *Cap. V.* Nonne. *Greg.*

QVi de duobus sibi illatis si vnum negat, alterum tacendo fatetur.
Glos. Qui tacet, consentire videtur: hæc regula fallit in multis casibus: vt si ego per meam prohibitionem non possum impedire, quod fit, si taceo non mihi nocet. vide *glos. in verbo tacendo.*

869 *Cap. VI.* Mandata.

EX bona antè acta vita præsumitur de futura: & sic Papa delegat Maximum Episcopum super omnes Ecclesias Siciliæ, & hoc delegat personæ, & non loco, & ait se gerere mandata cœlestia, si onera partiatur cum fratribus.

Glos. Iste Legatus non potest extendere manus ad ea, quæ in signum vniuersalis dominij sunt reseruata Romano Pontifici. Item, legatio facta personæ, exspirat cum morte Legati, & non committentis; & si esset facta loco, esset perpetua. *de officio legati c. quod translationem, & in 6. c. 2.*

870 *Cap. VII.* Quosdam.

EX vicinitate loci præsumitur notitia facti loci conuicini pro aliquo, vel contra aliquem.

Glos. Quando quis interrogatur an credat, an non, non est dandum tempus ad deliberandum, quia ex præsumptione informat suam credulitatem.

871 *Cap. VIII.* Quanto.

FActum, quod est notum in longinquo loco, præsumitur notum in vicino.
Glos. Episcopus, qui non corrigit peccata nota in longinquis, non excusatur ignorantia, quia non præsumitur. Item, temeraria præsumptio repellitur, probabilis quandoque inducit purgationem, violenta quandoque sufficit ad condemnationem.

872 *Cap. IX.* Scribam eis.

EX præteritis præsumitur circa futura.
Glos. Aliquando ex præsenti præsumitur circa præsentes, vel præteritum, vel futurum; aliquando ex præterito præsumitur circa præteritum, præsens, vel futurum.

873 *Cap. X.* Quia verisimile. *Alex. III.*

QVi vult probare aliquid, quod non est verisimile, debet offerre maiorem probationem, v.g. debet offerre tales testes, de quibus non est verisimile, quod deierabunt, & quòd de eo sit fama communis.

Glos. Contra verisimilem præsumptionem inducuntur testes. Item, de nemine est præsumendum, quod bona sua iactet.

874 *Cap. XI.* Illud quoque.

IN dubio de matrimonio, si fama loci, seu viciniæ habet, quod vir eam in lecto, & in mensa sicut vxorem tenuerit; præsertim si producantur contractus matrimoniales, in quibus vxores vocantur: vxor etiam si dicat illum non

non esse maritum, & testes habeat, quòd rogatus vir vt eam desponsaret, noluerit, est tamen cogenda, vt cohabitet cum viro, licèt dicat illum esse seruum, sibi tamen cognitum, ante matrimonium; præsertim si contractus fuerunt conditi ab eo, qui fideliter officium suum adimplebat.

Glos. Matrimonium probatur etiam per exteriora, vel per famam, & si famæ adiunguntur aliæ præsumptiones, vt cohabitatio, contractus, delatio annuli, faciunt probationem: & sic quæ singula non prosunt, multa iuuant. Item, contra matrimonium non est admittenda probatio. Item, sine vllo instrumento valeret probatio per famam cum aliis. Item, præsumitur pro instrumento facto ratione officij. Item, præsumitur quis facere semper officium suum fideliter, nisi aliter præsumatur, vel probetur. *de præsumpt. cap. ad audientiam.*

875 *Cap. XII.* Litteris tuis.

Violenta præsumptio probat copulam carnalem, & sic fertur sententia, verbi gratia, si testes deponunt vidisse vxorem cum consanguineo viri, solam cum solo, nudam cum nudo, in eodem lecto iacentem, & credebant fuisse cum intentione cognoscendi se carnaliter; & hoc in secreto loco, & hora, electis, &c. probant copulam: & Iudex cum hac vehementi, seu violenta suspicione, ferat sententiam diuortij, vt vir mortua vxore ducat aliam, mulier maneat sine spe coniugij.

Glos. Non admittuntur plures accusatores, sed vnus: & si multi compareant, Iudex eligat magis dignum, & qui semel comparuit inter accusatores, ampliùs testificari non potest. *de accusationibus c.* 1. Item, mulier carebit spe nubendi propter incestum, quem commisit; & si deinde timetur incontinentia, detur facultas.

876 *Cap. XIII.* Tertio loco.

Ferè idem, quod in præcedenti: nam postquam iuuenis contraxit per verba de præsenti cum vna, neptis vxoris deposuit se fuisse priùs cognitam carnaliter ab illo iuuene, & produxit testes, qui dicebant de fama viciniæ, & vidisse eos sæpè vagantes per vias & nemora; & tandem iuuenis, & ipsa adstricti iurarunt se cognouisse, mandat Papa vt separentur, & res dicitur publica.

Glos. An allegans suam turpitudinem sit audiendus? Respond. non, nisi propter periculum animæ suæ. Item, erant sponsalia de facto, non de iure.

877 *Cap. XIV.* Litteras. *Innoc. III.*

Propter vehementem suspicionem de hæresi non condemnatur quis vt hæreticus: sed præter cautionem iuratoriam iniungatur discreta pœnitentia, ex qua deinde valeat cognosci, num sit hæreticus vel non; & si inueniatur verè catholicus, non molestetur; si hæreticus, condemnetur.

Glos. Qui contraria dicit, reiicitur vt suspectus. Item, vna præsumptio potest alteri præsumptioni præponderare. Item, periurus non admittitur ampliùs ad iuramentum, si vox, *præter*, sumatur exclusiuè, si inclusiuè, est accipiendum, quia est oneris, non honoris.

Cap.

Cap. XV. Cùm in iuuentute.

QVi in iuuentute fuit continens, non præsumitur in senectute incontinens, præsertim si sit litteratus, vt non præsumpsit Papa de Archiepiscopo denunciato à Rge Vngariæ, quòd esset incestuosus.

Glos. Denunciatio debet fieri ex charitate: & superior non statim debet credere, quæ contra subditos dicuntur, sed priùs ab aliis inquirat. Item, propter infamiam à maleuolis ortam non est facienda inquisitio. Item, dignitas alicuius præsumitur esse adepta ex virtute.

878 *Cap. XVI.* Dudum.

QVando Papa rescribit pro aliquo, vt recipiatur in numerum beneficiatorum, cum clausula, *si idoneus recipiatur*, prouisus non tenetur probare se idoneum, quia præsumitur idoneus, nisi contrarium ostendatur.

Glos. Quilibet præsumitur idoneus, nisi contrarium ostendatur. Item, tot debent esse in Ecclesia, quot facultatibus Ecclesiæ possint sustentari: & qui dicit Ecclesiam non habere, debet probare. Item, clausula, *dummodò idoneus*, &c. intelligitur, etiamsi non fuisset apposita, *de rescriptis c. cùm à Deo.* Item, si contrarium debet probari, ergo negatiua potest probari.

DECRETALIVM LIBER II.

DE IVREIVRANDO.

Tit. XXIV.

879 *Cap. I.* Exadministrationis. *Greg. III.*

CReditores vsurarum debent compelli per censuras Ecclesiasticas, vt relaxent debitoris iuramentum soluendi vsuras.

Glos. Debitor iurans soluere vsuras non peccat, ideo tenetur seruare iuramentum: creditor verò peccat ideo tenetur relaxare. Quòd si debitor iurauerit non repetere vsuras? Respondeo, denunciet hoc Ecclesiæ, deinde Iudex suo officio cogat restituere, vel compellat relaxare iuramentum, vel si non sunt solutæ, compellat non exigere.

880 *Cap. II.* Peruenit.

PRælatus si iurat non repetere res Ecclesiasticas vi ablatas, iuramentum non tenet, à quo etiam absolui debet.

Glos. Id est, de facto ad cautelam, vel absolutus declarandus. Item, si Episcopus iurasset non repetere proprias res, iuramentum teneret, quia de his ad libitum disponere potest; de Ecclesiæ verò non, sicut nec potest de minoris, vel fisci bonis. Item, iuramentum metu extortum, si sine periculo animæ seruari potest, tenet; secus, non.

881 *Cap. III.* Peruenit.

QVi iuramentum commutat in melius, non frangit iuramentum. Item, qui iurat facere aliquid interposita conditione, si altera pars non implet

implet conditionem, ipse non tenetur seruare iuramentum.

Glos. Non deierat, qui ex iusta causa iuramentum deserit, vt iurans peregrinari, si intrat religionem, non tenetur peregrinari. Item, licet facienti contra fidem non sit seruanda fides, tamen si maritus, & vxor vouent castitatem, si vnus frangit, alter debet seruare. *23.q.5.cap.qui Deo.*

882 *Cap. IV.* Ego N.

EPiscopi iurant Papæ septem: primò quod erunt fideles sancto Petro, sanctæque Romanæ Ecclesiæ, Papæ & successori legitimo: secundò quod non erunt in consilio, vel facto, vt vitam perdat, aut membrum, aut mala captione capiatur: tertiò, quod consilium Papæ ipsis quauis via manifestatum, nulli ad damnum Papæ manifestabunt: quartò quod Papatum Romanæ Ecclesiæ, & regulas patrum contra omnes defendent cum honore: quintò, quod Legatum Sedis Apostolicæ certò sibi cognitum in eundo, & redeundo honorabunt, & in suis necessitatibus iuuabunt: sextò quod limina Apostolorum per se, vel per alium certum nuncium singulis annis visitabunt, nisi absoluantur à iuramento: septimò quod vocati ad synodum veniant, nisi fuerint impediti canonico impedimento.

Glos. Abbates præstent hoc iuramentum in benedictione, vt Episcopus in consecratione.

883 *Cap. V.* Nullus Episcopus. *Urban.*

CLericus non tenetur Episcopo iurare fidelitatem, nisi quando administrat res Ecclesiæ.

Glos. Et etiam pro pace, fide, fama.

884 *Cap. VI.* Debitores. *Alexand. III.*

QVi se obligauit ad soluendas vsuras, non debet cogi, nisi iurauerit: & tunc post completum iuramentum, id est, solutis vsuris, vsurarij sunt compellendi censuris Ecclesiasticis ad restituendas vsuras acceptas.

Glos. Licèt principale non teneat, tamen accessorium tenet, vt promissio soluendi vsuras non tenet, sed iuramentum tenet. *cap. dilecti. de foro competenti.* An debitor sit cogendus soluere vsuras, cùm habeat exceptionem repetendi, & an qui soluit, vt repetat, liberetur à iuramento, vide Doctores. Item, in eodem facto vnus peccat, id est, qui accipit vsuras, & alter non, cùm possit cogi. vide *in 32.q.1.cap.propositio.*

885 *Cap. VII.* Ad nostram.

QVi mutuò accipiunt pecuniam, & pignorant possessiones, & reditus mutuant, si iurant se non molestaturos mutuantem super fructibus pignorum, donec soluerint pecuniam, tenentur prius soluere pecuniam, & deinde petere restitutionem fructuum: & si dominus accepisset pignora volens compensare fructus, est compellendus per censuras vt restituat pignora, & satisfaciat iuramento, & deinde vsurarius cogetur ad fructus, censuris.

Glos. Sufficiens cautio peti debet ab eo, qui vult parere mandato Ecclesiæ. Item, creditor nil vltra sortem petere potest. Item, potest deducere expensas

factas circa pignora. Item, quando dicitur cautio, intelligitur simplex promissio: quando sufficiens, vel idonea cautio, intelligitur pignoratitia, vel fideiussoria. Item, prius est soluenda tota pecunia, & non pars, si debitor totam confiteatur: an debitores isti ceciderint à suo iure, cùm indixerint sibi ius. vide ibi.

886 *Cap. VIII.* Si verò.

IVramentum, cuius obseruatio non est contra salutem animæ, est seruandum, nisi fuerit metu factum: vt qui compulsus renunciauit beneficiũ cum iuramento non repetendi, debet seruare iuramentum, & Ecclesia hoc præcipit, ne videatur dare materiam deierandi; solet tamen Ecclesia, prius absoluere à iuramento, & deinde restituitur beneficium, vt Ecclesiæ inseruiat.

Glos. Quando constat, quod quis vi iurauerit, si petat, absoluitur à iuramento; si non constat, non absoluitur. Item, non tenet, quando directè vergit in interitum animæ, vel temporalis vitæ, secus si occasionaliter, tunc enim est seruandum. Item, loquitur de iuramento assertorio, non de promissorio, si talis est metus, qui cadat in constantem virum. Secundùm alios non obligat, vide. Item, est dispensandum cum aliquo interdum in odium alterius.

887 *Cap. IX.* Ex rescripto.

ABbas, & Monachi, qui iurant, vel dant obsides pro pecunia accepta pro monasterio; item fideiussores sæculares, qui iurarunt, debent seruare iuramenta: alioquin interdicatur illis ingressus Ecclesiæ, & in terra istorum inhibeantur diuina officia.

Glos. Propter debitum alicuius potest eorum terra interdici. Item, Monachi possunt dare obsides, si ipsi liberè voluerint, licèt in homine libero non possit poni obligatio, vt ius constituatur in eo, tanquam in pignore, licèt possit detineri, vt fiat quod conuenit. v. g. Pax non pecunia. Item, potest mulier excipere, quod non poterat fideiubere per sententiam communem, & legem Velleianam, si eam non renunciauit: sed hîc ponitur propter iuramentum.

888 *Cap. X.* Querelam.

QVi facit contra iuramentum suum, non ex necessitate, sed ex voluntate, est periurus: & si habeat Ecclesiam sibi commissam, est ab ea remouendus, quia periurus non meretur regere Ecclesiam.

Glos. Qui non soluit pensionem promissam per biennium, amittit detentionem rei, & res Domino restituitur, multo magis si iurauit. Item, qui ex necessitate, vel iusta causa deserit iuramentum, non est periurus; qui ex voluntate, est periurus, & consequenter infamis, & priuandus Ecclesia. Item, quando agitur de pensione, vel etiam de crimine ciuiliter, si ille contra quem agitur est Prælatus, non est priuandus; si est conductor vel vicarius, est priuandus, vbi de ipso probatur fraus.

889 *Cap. XI.* Tua nos. *Lucius III.*

QVando, v. g. Clerici iurant præsentanti augere solitam pensionem, vel dare aliud vltra pensionem, deinde Episcopo instituenti iurant soluere

antiquam,

antiquam,& non augere solitam: est standum secundo iuramento, quod iuratur maiore ratione,& auctoritate Concilij Lateranensis, & non primo: sed Clerici periuri in primo sunt perpetuò excludendi ab Ecclesiis.

Glos. Secundum præiudicat primo, tamen neutrum obseruandum, quia eiiciuntur ab Ecclesia. Item, licèt non fecissent secundum, tamen non erat seruandum primum,quia erat contrarium iuri, nam annua pensio augeri non debet; & sic fuit periurium, id est,temerarium iuramentum, id est, sine iustitia. Item, iuramentum debet fieri saluo iure superioris,& canonico:sed si fiat, & res est licita. peccat mortaliter transgrediendo, si illicita non peccat transgrediendo, licèt peccauerit iurando. Item, periurium dicitur etiam indiscretum iuramentum,quod si ex proposito,& deliberatione fiat,est peccatum mortale; si verò ex iocosa leuitate,vel incautè, est peccatum veniale.

890 *Cap. XII.* Cùm quidam. *Vrban.III.*

EPiscopus qui suum iuramentum transgreditur, est grauius puniendus quàm alij ratione dignitatis,& scandali.

*Glos.*Maior dignitas delinquentis magis grauat delinquentem, quia præsumitur quod maiori contemptu peccauit,& sic pœna grauiter danda. Item, in pœna pecuniaria,maior plus punitur quàm minor,nobilis quàm ignobilis; in corporali contra. Item,qui iurat non loqui cum parentibus,vel coniunctis,iuramentum est illicitum, & peccat, & ei est iniungenda pœnitentia, & à iuramento absoluendus, id est,ad cautelam.

891 *Cap. XIII.* Sicut ex litteris.

IVramentum Monachi non remanēdi in claustro vlterius eum vno alio Monacho, non tenet;in quo professus fuerat, est enim temerarium, frangens veram fidem, & stabilitatem suæ professionis: ideò iniungatur pœnitentia, quæ terreat alios ne simile faciant.

*Glos.*Temerarium iuramentum non est seruandum, & factum contra professionem, vel stabilitatem non tenet. Item, Clericus non debet abiurare Ecclesiam, sine licentia superioris.*cap.admonet.de renunciat.*

892 *Cap. XIV.* Veritatis. *Clemens III.*

QVando vassallus iurauit fidelitatem suo superiori,v.g.Papæ, eius filij tenentur seruare eandem fidelitatem, sed non iterum iurare successoribus Papæ, vel hæredibus superiorum.

*Glos.*Iuramentum fidelitatis transit ad successores. An hæres teneatur iurare fidelitatem successoribus Dominorum, Vide.

893 *Cap. XV.* Verùm. *Cœlestin.III.*

QVi inuiti,vel metu pro vita,vel rebus seruandis iurant,sunt absoluendi à iuramento, alioquin tenentur illud seruare, si possunt sine interitu animæ:si non seruent, non sunt puniendi,tanquam de mortali crimine.

Glos. Iuramentum ex metu parum obligat, id est, non dicitur simpliciter obligare ad mortale, licèt re vera obliget, & de iure absoluuntur saltem de facto.

894 *Cap.XVI.* Veniens. *Innoc.III.*

IVramentum si sit contrarium alteri iuramento licitè facto, non est seruandum: vt qui iurat stare mandato alicuius, v.g. pro componenda pace, & ille mandat aliquid, quod sit contra obligationem, vel aliud iuramentum factum, non tenetur, quia tunc etiam si præsciuisset, non iurasset.

Gloss. Iuramenta ita sunt interpretanda secundùm mentem iurantis, nec extenduntur ad incognita, v.g. ad cedendum bonis: & qui hoc mandaret post iuramentum, non est ei obediendum, quia mandatum debet esse idoneum non iniquum. Item, iuramentum intelligendum est modo ciuili: vt si liberta iurat non nubere, est intelligendum de nuptiis illicitis. Item, si mandatum non repugnat priori iuramento si potest seruari sine interitu animæ, est seruandum, & si enormiter lædat temporalia, obtineat relaxationem.

895 *Cap.XVII.* Breui.

QVi iurauit defendere, & seruare iura Ecclesiæ, & necessitate imminente, requisitus vt seruet, appellat, cùm re vera posset defendere, est periurus non obstante appellatione.

Glos. Appellatio frustratoria non excusat à periurio, vel ab eo quod facere tenetur. Item, necessitas, imo difficultas excusat à periurio, non tamen à pœna conuentionali. Item, an teneatur non requisitus defendere Ecclesiam? Respondetur non. Item, qui iurauit defendere Ecclesiam, si Ecclesia non seruat illi fidem in suis necessitatibus, vel si subtraxit ei salarium conuentum, vel si remordet eum conscientia, quod Ecclesia habeat malam causam, non tenetur in conscientia illam iuuare, licèt Ecclesia habeat eum pro periuro.

896 *Cap.XVIII.* Quanto.

QVi scienter iurat rem illicitam, peccat, & iuramentum non tenet, quia non debet vinculum iniquitatis: qui putans rem esse licitam, iurat, debet seruare iuramentum in eo, in quo licitè seruari potest, quia fuit licitum, ideo est seruandum: si verò rem putans illicitam iurauit, & est res licita, pœniteat de peccato, & seruet iuramentum.

Glos. Iuramentum aliquando solum est interpretandum, aliquando dispensandum, & illicitum non est seruandum. Item, Papa ex iusta causa potest absoluere à iuramento, vt propter scandalum intolerabile, præcedente tamen claue discretionis, sicut potest dispensare in voto, vel commutare in melius: sed si in voto vel iuramento licito non subest causa, Papa non potest commutare, & sic intelliguntur iura. Item, qui falsat monetam Principis, exuritur; qui ciuitatis, punitur capite; qui radit, vel tangit nummos, datur ad bestias; & quilibet tenetur accusare in hoc crimine: & ille in cuius domo falsa moneta cuditur, punitur, licèt ignoret. vide extr. Pij V. cùm nihil magis clarum. Item, non semper datur fides inscriptioni monetariæ, sicut nec sepulchri.

897 *Cap.XIX.* Venientes.

IVramentum factum contra ius superioris, v. g. non obstante appellatione ad superiorem, sententia exequatur, non valet, quia semper intelligi-

tur

tur exceptum ius: & si contra factum fuerit, executio est reuocanda, sub pœna censuræ.

Glos. Pendente appellatione, Iudex nihil debet innouare, nec est exequenda sententia diffinitiua, à qua est appellatum; & si fiat, executio est reuocanda. Item, est iudicandum secundùm consuetudinem loci, quia consuetudo præiudicat iuri. *de consuet. cap. penult.* An si quis est receptus in canonicum, & iurat obseruare laudabilem consuetudinem Ecclesiæ suæ, quæ est, v.g. vt resideat per sex menses; & antequam fiat, supplicat Papæ, vt ipsum absoluat: an sit periurus? videtur non, per hunc textum: videtur sic, *de transact. cap. si q. s maior.* Responde, si non petiisset. Item, an possit facere legem municipalem contra ius commune, & an litigantes possint renunciare appellationi; An Iudex, & quis possit irritare quicquid factum est post appellationem, antequam cognoscat de appellatione? Respondetur, si est de sententia diffinitiua, potest; si de grauamine, non.

898 *Cap.* XX. Ad nostram.

QVi iurauit nec per se nec per alium repetere vsuras, quas soluit, potest quærere alia via, vt denunciando Iudici; & Iudex ex officio inquirat, & cogat.

Glos. Quando per medium denunciationis, vel inquisitionis proceditur, possunt recipi testes, lite non contestata. Item, qui iurauit non agere, potest denunciare. Quid si iurauit non denunciare? Respondetur id esse illicitum, quia quilibet ad hoc tenetur. Quid si iurauit soluere nec repetere, nec recipere oblatum. Respondetur, fiat de illa eleemosyna, vel hoc idem denunciet Ecclesiæ. Nota: qui iurauit dare aliquid, postquam dederit potest illud repetere non expectato nouo iure. Item, qui abiurat renunciare beneficium, potest illud repetere ex noua causa superueniente. *de renunciat. cap. cùm inter*; si verò ius nouum non est acquisitum mihi, possum agere vt prius remittatur mihi iuramentum & deinde possum securè repetere.

899 *Cap.* XXI. Ad nostram.

IVramentum simpliciter, & in genere factum intelligitur de his rebus, quæ iuri non contradicunt: v.g. qui iurat in omni causa seruare ordinem iudiciarium, intelligitur quando talis ordo seruandus est, & non quando ius aliter disponit: v.g. in manifestis, & notoriis non est opus accusatione nec subtilitate ordinis iuris, secundùm ius canonicum; & in hoc iuramentum non seruandum est: alioquin si intendebat facere contra ius canonicum, erat periurium.

Glos. Iuramentum factum contra canones non tenet: & qui iurat contra ius, est periurus. Item, iuramentum est seruandum vel directè, vel per interpretationem, & in dubiis benignè est interpretandum. Item, in notoriis per omnia, ordo iudiciarius non est seruandus. Item, iuramenta, & promissa, non extenduntur, nisi ad ea de quibus est cogitatum. An ordo iudiciarius possit seruari sine peccato in notoriis? videtur sic, *cap. bene, de elect.* & sic est licitum iurare. Respondetur, sed iurare in omni notorio est illicitum. Item, qui habet concubinam, & iurat eam amplius non cognoscere, si illam ducit in vxorem, potest eam cognoscere, non obstante iuramento.

Cap. XXII. Ea te.

QVi tenetur vni iurare fidelitatem, & iurat alteri, si hoc iuramentum est contrarium debito iuramento, est illicitum, & non tenet, & sic tenetur iurare cui debet: nam debitum quod soluitur cui non debetur, non remittitur, sed augetur.

Glos. Quando duo iuramenta sunt contraria, videndum est quod magis est licitum, & illud seruetur. Item, qui soluit vni, quod alteri debetur, non liberatur à debito.

900 Cap. XXIII. Quintauallis.

QVi iurauit stare mandatis alicuius, & ille mandat illicitum, v.g. vt exhæredet filios, remoueat à se vxorem, non tenetur obedire nisi reuocet mandatum licèt licitum fuerit iuramentum.

Glos. Cùm quis simpliciter iurat stare mandato alicuius, intelligitur si sit licitum, sed non est licitum exhæredare filios, nisi in casibus à iure permissis, vt si iniuriat, si percutit, si accusat de crimine, si cum maleficis, si insidiatur vitam, si coit cum vxore, vel concubina patris, si est dilapidator, si non sit fideiussor parentis, si prohibet illum testari, si perseuerat inter mimos, si filia est luxuriosa, si non curat furiosos parentes, vel in carcere. De his vide *Iasonem in authent. non licet, C. de lib. pret. num. 78.*

901 Cap. XXIV. Tua nos.

QVando vir, & vxor se separant à thoro, & mutua cohabitatione, & iurant se nunquam petituros, si alter deinde non vult continere, mulier est cogenda censuris, vt redeat ad virum, non obstante iuramento, quia fuit temerarium, & adulterinum.

Glos. Iuramentum non præiudicat matrimonio, sed matrimonium iuramento. *cap. pen. de spons.* & in hoc casu vxor debet redire ad virum, propria auctoritate, & non expectate sententiam. An si iurassent continentiam vlterius, possent redire? Responderetur non. vide *glos. in cap. dudum. de conuers. coniug.*

902 Cap. XXV. Quemadmodum.

QVi contraxit matrimonium cum muliere & iurauit illam apud se semper retinere, propter fornicationem præcedentem non potest illam dimittere, sed propter sequentem potest, non obstante iuramento, quia intelligebatur illa conditio, id est, *si non peccat contra legem coniugij.* Item, si iurauit aliquam ducere, non est consideranda præcedens fornicatio, sed propter subsequentem potest illam non ducere, quia intelligebatur hæc conditio, id est, *si non facit contra legem sponsalium.* Item, si post sponsalia, & iuramentum mulier fit leprosa, vel paralytica, vel amiserit nasum, vel oculos, seu aliquid turpius ei euenerit, vir non tenetur illam ducere, sed ductam non potest dimittere. Item, si vir iurat, quod de nullo crimine vxorem accusabit, iuramentum est temerarium, quia in casu infidelitatis tenetur de iure: si iurat non accusare de adulterio, iuramentum tenet, & non potest accusare, ad diuortium faciendum, sed potest, & debet denunciare Ecclesiæ ad correctionem vxoris.

Glos.

Glos. In iuramentis intelliguntur hæ conditiones, si Deo placet, si Papæ, si res in eodem statu manserit, si seruabitur fides, si sit honesta & possibilis, si mihi numerraueris pecuniam, si nuptiæ fuerint secutæ, si non immoderatum quid præcipiatur, si aderit facultas, vel commoditas, & similes. Sed speciales conditiones non intelliguntur nisi explicentur, etiam si mente concipiantur, nisi lex illas præcipiat, quia tunc habentur pro expressis. Item, prædicta sunt vera in iuramentis promissoriis, quia in assertoriis nulla intelligitur conditio, nec propter præfatas conditiones iuramentum promissorium vocabitur conditionale. Item, est contrahendum cum sponsa, quæ effasit pauperior; sed non deformior, id est, sine naso, vel oculis, non obstante iuramento. An si sponsa de futuro iurata opprimatur violenter, sit seruandum iuramentum, id est, contrahendum? videtur sic. Respondetur non, & sic punitur sine culpa, non sine causa. Item, vir semel approbatam vxorem non potest reprobare, ex causa præcedente matrimonium vel sponsalia. Item, qui non potest accusare, potest denunciare. Item, pactum non accusandi aliquem de crimine non iam perpetrato non valet, quia contra bonum commune, de iam perpetrato crimine, potest valere.

903 *Cap. XXVI.* Et si Christus.

MOnachi & Clerici, deficientibus aliis testibus, possunt iurare pro monasteriis suis. Item, iuramentum cum veritate, iustitia, & iudicio est licitum, quia non est malum, & ideo prohibitum, sed est bonum, & ex causa prohibitum, vt crimen: & exponitur illud Matth. scilicet: *Nolite iurare, & quod amplius est, à malo est*, id est, non culpæ, sed pœnæ.

Glos. Iudex in vltima die suæ iurisdictionis non debet iudicare, si tamen iudicat, sententia tenet. Item, cessante causa, cessat effectus: quomodo intelligatur, vide.

904 *Cap. XXVII.* Sicut nostris.

IVramenta, quæ sunt contra vtilitatem Ecclesiasticam, non tenent sed sunt periuria, & pro his imponenda est pœnitentia.

Glos. Existens in p.m. potest eligi, & potest accusare. Item, quæ crimina inducant depositionem, vide *Glos. cap. ex tenore*, & *cap. vlt. de tempore ord.* Item, vacante Ecclesia, non possunt canonici disponere de rebus Episcopatus in præiudicium ipsius, nec minuere reditus, imò nec potest ipse Episcopus; & quicquid contra factum est, reuocandum est. Item, quando quis canonicus consentit contra Ecclesiam, postea Episcopus factus potest illa reuocare.

905 *Cap. XXVIII.* Cùm contingat.

QVando quis in matrimonio consentit in alienationibus rerum dotalium, vel datarum vxori propter nuptias, & iurat non contrauenire, hoc factum licèt sit per leges prohibitum, tamen vxor tenetur seruare iuramentum, si iurauit sine vi, & dolo, sed sponte, & non redundat in alterius præiudicium, & seruatum non est contra salutem animæ.

Glos. An iuramentum præstitum contra id, quod leges disponunt, obliget in conscientia, vide.

906 *Cap.*

906 Cap. XXIX. Sicut.

QVi bello iniusto occupauit terram alienam, cogitur illam restituere, & soluere à iuramento illos, quos fortè iuramento constrinxit; & si renuat, est cogendus excommunicatione & eius terra est supponenda. Item, qui iurauit facere aliquid alicui promittenti etiam aliud, vt non nocere; si ista pars non obseruat promissum, altera pars non tenetur ad iuramentum.

Glos. Sequitur quod si bellum erit iustum, res occupata erit occupantis, non tenetur quis seruare iuramentum ei, qui non seruat eidem iuramentum.

907 Cap. XXX. Nimis de iure.

CLerici qui non habent temporalia à laicis, non debent iurare fidelitatem laicis, nec laici hoc exigere.

908 Cap. XXXI. Petitio vestra. *Honor. III.*

QVando extorquetur iuramentum à Clericis, quo iurant se non acturos contra Principem; hoc non obstante Clerici possunt agere contra Principem pro iuribus, & honoribus Ecclesiæ, & pro propriis defendendis, non tamen possunt nocere, vel machinari contra personam Principis, vel amissionem Principatus.

Glos. Iuramentum potest obligare in vno, & non in alio casu, licèt sit extortum. Item, quando de iuramento dubitatur declaratio, seu interpretatio, vel an sit licitum vel non, spectant ad Papam, *cap. constit. de rescript. cap. venerabili de elect.* Item, ex iuramento etiam certo nemo tenetur contra se, vel Ecclesiam suam, vel suam communitatem. Item, in sermone generali persona loquens intelligitur excepta, vt, si promisi dare tibi meum castrum contra omnem hominem, non intelligitur contra me.

909 Cap. XXXII. Ex litteris.

QVando agitur de vsuris, Iudex potest accipere iuramentum, à partibus, cogendo eas censuris, si aliter non probatur, quod petitur appellatione remota.

Glos. Hoc iuramentum de dicenda veritate præstatur solùm in causis spiritualibus. *de elect. cap. dudum*, & petitur tantùm, de eo quod scitur, & dicitur *scio, vel nescio*: sed iuramentum de calumnia non præstatur in spiritualibus, & de eo quod credit, vel existimat: primum præstat etiam Prælatus. Item, diuulgatio, vel fama, vel esse quasi notorium non sufficit ad probandum, sed cum aliis adminiculis sufficit, sed ad impediendum matrimonium sufficit sola fama. Item, quicquid percipitur de rebus pignoratis, debet computari in sortem, & quod superest est restituendum deductis expensis. Item, iurare simul de calumnia, & de veritate non est contra ordinem iuris.

910 Cap. XXXIII. Intellecto.

QVi est in dignitate, etiam laica, vt Rex, non potest alienare in præiudicium sui Regni, seu dignitatis & honoris sui, & si alienando, iurauit non reuocare alienationem, iuramentum non tenet, & potest reuocare, maximè si

iurauit

Iurauit de non alienando in sua coronatione.

Glos. Episcopi in sua consecratione iurant non alienare iura sui Episcopatus, & quod de nouo non infeudabunt. Item, in malis promissis licet rescindere fidem.

911 *Cap. XXXIV.* Mulier.

SI mulier iurat coram Iudice, aliquem talem esse suum maritum, & non probat, quod iurat, vnde Iudex absoluit virum; tamen non debet dare licentiam mulieri, vt nubat alteri, ne videatur auctor periurij, nec debet prohibere hoc, ne forte impediat legitimum matrimonium, sed derelinquat hoc conscientiæ mulieris.

Glos. Quid si habet vnum bonum testem, an ei esset deferendum iuramentum? videtur sic. Respondetur non. Item, Ecclesia tali mulieri debet persuadere, vt non faciat contra iuramentum, sed non debet expresse prohibere, etiam si habeat præsumptionem contrariam, quia vna non præponderat alteri, licet in aliquo casu præponderet, & tunc etiam taceat.

912 *Cap. XXXV.* Clericus.

QVi iurat seruare statuta facta iam, deinde per idem iuramentum promitit seruare alia statuta postea facta vel facienda, licet ex promissione teneatur ad hæc, non tamen ex iuramento.

Glos. Quia super his non fuit iuratum. Item, maior pœna debetur facienti contra iuramentum, quàm contra fidem.

913 *Cap. XXXVI.* Iuramentum.

NEmo sine iusta causa potest recusare iuramentum delatum à Iudice; sed si detur à parte, potest recusare. Item, in actione famosa, non licet reo referre iuramentum. Item, si actor nihil probat, reus liberè dimittitur; si est præsumptio pro actore, defertur iuramentum reo ad ostendendam suam innocentiam: & si Iudex consideratis circumstantiis personarum, & causæ, iudicet deferendum iuramentum actori, det illi, non reo.

Glos. Iuramentum triplex: primum voluntarium, id est, quod pars parti defert extra iudicium; & ad hoc non potest cogi, id est, non refertur. Secundum necessarium, quod defertur à Iudice in defectu probationis, & sine iusta causa non potest recusari, nec referri. Tertium iudiciale, id est, quod pars defert parti in iudicio, quod subire non est necesse, vt dicitur in textu. Sed si reus refert iuramentum actori, necesse habet iurare; aliter Prætor negabit actionem actori. Item nota: propter nouas probationes potest recedi à iuramento. Item iuramentum defertur, habito respectu ad honestatem personæ, & qualitatem causæ.

IN SEXTO LIBER II.

DE IVREIVRANDO. Tit. XI.

914 *Cap.* Contingit. *Nicolaus III.*

TAM Ecclesiastici quàm laici, qui recipiuntur in titulis, si consuetudo statutum cogat eos iurare, se seruaturos inuiolabiliter statuta, & consuetudines scriptas, & non scriptas locorum: si sciant in prædictis statutis, vel consuetudinibus contineri aliqua illicita, impossibilia vel obuiantia libertati Ecclesiasticæ; non præstent iuramentum de præcepto Papæ. Et si quis iam iurauit, vel ex ignorantia iurat, eius iuramentum non extenditur ad illicita, impossibilia, vel obuiantia libertati Ecclesiasticæ, sed ad alia: sic declarat Papa.

Glos. Qui iurat seruare statuta solùm edita, non tenetur ad edenda. Item, qui faciunt statuta contra libertatem Ecclesiasticam, intra duos menses faciant illa delere: & qui faciunt seruare, sunt excommunicati, *c. nouerint. de sent. excommun.* Item, ad impossibilia tum de iure, tum de facto nemo potest obligari.

915 *Cap.* Licèt mulieres. *Bonifac. VIII.*

IVdex Ecclesiasticus ordinarius potest & debet compellere Iudicem laicum, vt seruet ius canonicum, quamuis sit contra ius ciuile, quando interuenit peccatum: v.g. si vir vendat rem dotis, vel datum propter nuptias, & vxor consentit, & iurat non contrauenire huic alienationi, & hoc sine vi & dolo, de iure ciuili potest contrauenire, de iure canonico non potest: in hoc casu Iudex est compellendus, vt seruet ius canonicum.

Glos. In obseruantia iuramenti attenditur dispositio iuris canonici, non ciuilis. Item, iuramentum metu extortum non obligat, *c. Abbas, de his quæ vi metúsve.* Item, si mulier iurauit, non alienare dotem, nec consentire, nisi ex causa rationabili & auctorizante Iudice: alioquin si consentiat se reuocaturam, pro posse; deinde non auctorizante Iudice consentit vel iurat non contrauenire: an secundum præiudicet primo? vide.

916 *Cap.* Cùm in positionibus.

SVpposito, ex *c. querelam, de iureiuran.* quod periurus sit repellendus à beneficio obtento, vel obtinendo, hic tex. dicit: Si electus ad Prælaturam, ante confirmationem, orta lite iurat de calumnia, & postea ponit duas positiones, inter se contrarias manifestè, seu respondet oppositionibus obiectis à parte contraria, duas responsiones inter se contrarias; nisi iusta causa, & rationabilis excuset, electus eiicitur ab electione, & beneficio vt periurus. Item, eodem modo reiicitur, si illius Procurator eius nomine, huiusmodi contrarias positiones, vel responsiones fecerit electo expressè mandante, vel sciente, & ratum habente, seu non recusante.

Gloss. Positiones sunt faciendæ post iuramentum: & ponens dicitur confiteri

fiteri id quod ponit. Item, si Procurator habet mandatum in communi, & expressè dicit contrarium, electus non elicitur. An positio vel responsio reuocari possit? videtur non: respondetur incontinenti sic.

CLEMENTIN. LIBER II.
DE IVREIVRANDO. Tit. IX.

917 *Cap.* Romani.

DECLARAT quod Reges Romanorum, qui succedunt in Imperio, iurant fidelitatem Ecclesiæ Romanæ, vt fuit iuramentum Henrici, & successorum.

DECRETALIVM LIBER II.
DE EXCEPTIONIBVS.
Tit. XXV.

918 *Cap. I.* Denique. *Cælestin. III.*

POTEST fieri exceptio de crimine contra testes: & si de eo fuerunt iam conuicti, vel confessi, vel nunc crimen probatur, reiiciuntur à testificando, quia testes debent esse absque infamia, vel suspicione, vel manifesta macula: tamen pro illo crimine probato non puniuntur, quia non præcessit accusatio, sed sola exceptio: sed satis est si repellantur, præsertim si crimen non videtur tangere causam, de qua agitur. vide *de testibus.c. testimonium,& cap. præsentium.*

Glos. Nemo debet puniri sine accusatione. Item, secundùm leges testis non repellitur, ob crimen obiectum, nisi fuisset condemnatus, & factus infamis; secundùm Canones, sufficit si probetur criminosus. Item, in ciuili si fuit emendatus, secus in criminali. Item, si de falso ante sententiam fuerit obiectum, & non probatum, post sententiam apponi non potest, nisi fuerit appellatum, quia tunc potest opponi, cùm sit exceptio peremptoria in obliquo. Item, si crimen obiectum contingit causam, punitur: vt si vxor accusatur de adulterio à viro, & ipsa excipit de lenocinio, vir punitur. Item, si testis in testificando vacillat, vel falsum dixerit, punitur.

919 *Cap. II.* A nobis ex parte. *Innoc. III.*

QVando Martinus, qui communicauit scienter cum Titio excommunicato in maiori, & accusatus à Titio illum excipit tanquam excommunicatum: si Titius iterum excipiat contra Martinum, quia communicauit cum illo, prima exceptio valet, quia excommunicatus maior non potest accusare; se-

cunda non valet, quia excommunicatus in minori tantùm prohibetur à sacramentis.

Glos. An quis possit excipere contra eum, cum quo communicauit, vide *in glos. fin.*

920 *Cap. III.* Cùm Ecclesiasticæ.

QVi habet plura beneficia, non potest opponere contra aliud de pluralitate beneficiorum, præsertim si est in possessione.

Glos. Qui [illegible] si impedimento laborat, non potest excipere contra alium de eodem impedimento. Item, exceptio, exceptione, sine replicatione tollitur. Item, si Capitulum ageret contra aliquem electum canonicum, qui de Capitulo non habent plura beneficia, possunt excipere de pluralitate beneficiorum, licèt prius aliquem admiserint, cum pluralitate beneficiorum.

921 *Cap. IV.* Pastoralis.

IVdex assignet certum tempus ad probandum omnes exceptiones dilatorias, quo transacto partes non possint amplius proponere, nisi prius illas fuerint protestatæ, vel aliqua de nouo competens orta fuerit; vel si iurent postmodum peruenisse ad notitiam suam.

Glos. Per iuramentum probatur conscientia alicuius, & in hoc casu statur iuramento in præiudicium partis, vel alterius. Item, protestatione debet quis specificare exceptiones quas reseruat, & non sufficit in genere. Item, si accusator non prosequitur suam accusationem intra terminum, deinde non auditur, vt dixit de exceptione. Item, an qui post terminum vult excipere de consanguinitate, vel affinitate, vassallo, iurans se tunc sciuisse? Aliqui respondent sic Sed glossa ait, quod videtur non, quia de his debuit inquirere ab initio, & hic textus loquitur de exceptionibus facti, non iuris.

922 *Cap. V.* Cùm inter.

EXcommunicatus potest appellare, & facere omnem legitimam defensionem in iudicio, sed non potest agere, nec reconuenire; & in hoc non attenditur fauor excommunicati, sed æquitas iudicij.

Glos. Excommunicatus potest excipere, & defendere se in iudicio. *infra ca. dilectum. c. dilecta. c. significauerunt, c. vlt.* & tali casu conceditur iurare iuramento calumniæ, & omnes possunt participare cum eo in causa litis; quia talis communio est potius ad damnum, quàm ad commodum. Item, excommunicatus iniustè, si cogatur potest nolle respondere, nisi ei restituatur communio hominum, iniustè ablata. Item, libertus, qui aliàs patronum accusare non potest, si accusetur à patrono, potest retorquere accusationem in patronum. Item, sententia lata à Iudice suspecto, si detegitur suspicio, potest retractari. Item, rescriptum quod de conscientia Papæ non emanat, habetur suspectum. *de rescript. c. cùm dilect.* Item, si quid alicui conceditur quæ sunt eiusdem rationis, sunt omnia concedenda. Item, excommunicatus non potest conuenire, nec recompensare, quia tunc ageret.

923 *Cap. VI.* Cùm venerabilis.

SI reus,à quo,v.g.res Ecclesiæ petitur, excipiat de permutatione ipsius rei facta cum actore, per hoc non confitetur actorem fuisse Dominum ipsius rei,nec fatetur de intentione aduersarij. Item, exceptio falsitatis instrumenti potest obiici non solùm ante,sed etiam post sententiam latam, & sententia lata prætextu falsi instrumenti,in spatio viginti annorum comperta veritate,initiatur. Item,delictum personæ non debet redundare in damnum Ecclesiæ.

Glos. Eo ipso quòd Ecclesia est sita in diœcesi Episcopi, est subiecta Episcopo in omnibus pertinentibus ad ius Episcopale, sed non in temporalibus, nisi probetur. Item,casum huius textus vide in *c.præterea.de transact.* Item, quæ sunt actiones stricti iuris,& quæ bonæ fidei.Item,an qui excipit,fateatur de intentione partis aduersæ,id est, an qui fatetur permutationem, fateatur etiam fuisse factum de meo suum.Item,an sententia data per instrumentum falsum teneat,vel sit nulla ipso iure dum nescitur.

924 *Cap. VII.* Olim. *Honor. III.*

IVdex post appellationem datam,si causa propter quam fuit appellatum,probatur vera,v.g.quia Iudex cognoscit causam,trahendo reum vltra duas diætas à sua diœcesi,declarabit appellationem esse legitimam, sed supersedeat super causa principali;vel negotio.vide *c.nonnulli.de rescript.*

Glos. An appellans à grauamine ante definitiuam sententiam teneatur probare ante Iudicem appellationis,causam appellantis fuisse veram.*c.ex parte aduer.de test.* vel sufficiat probare quod Iudex inferior noluit admittere exceptionem,*c.cum causa,de officio delegat.*& *c.debet.c.dilecto,de appellat.* Respondetur, si quis proponat causam probabilem, quam dicit se probaturum, si reiicitur à Iudice,& propter hoc appellat,non tenetur coram Iudice appellationis probare causam veram esse: sed satis est probare,quod fuerit eiectus:si non se obtulit probaturum causam, quam proposuit, & appellans debet coram Iudice appellationis probare causam,alioquin remittitur ad primum Iudicem.*c.interposita,de appellat.*& textus contrarij explicantur.

925 *Cap. VIII.* Dilecti.

EXcommunicati, & periuri,v.g. canonici, possunt opponere exceptionem excommunicationis,& periurij contra aliquem in defensionem suæ Ecclesiæ; & ille non potest replicare exceptionem excommunicationis, & periurij contra canonicos,ne excipiant contra ipsos; & quicquid factum erit post appellationem,irritatur.

Glos. Excommunicatus potest se & Ecclesiam suam defendere, non tamen potest agere, *c. cùm inter*, *c.proximo.* Item, non debet quis admitti ad probandum,quo probato non prodest.An contra exceptionem doli detur replicatio de dolo,videtur sic,& non? respondetur,si alter replicando non portat commodum,non datur. exempla vide ibi.

926 *Cap. IX.* Apostolicæ. *Gregor. IX.*

QVando quis agit pro ordinatione Ecclesiæ, & excipitur contra ipsum, quod sit suspensus, & amotus à beneficio, & agens vult probare hanc

ſententiam eſſe falſam, eſt ad cautelam abſoluendus, ne retardetur ordinatio Eccleſiæ.

Gloſ. Suſpenſus ab officio, & beneficio, non admittitur ad agendum pro ordinatione Eccleſiæ & pro ſua electione, licèt eligatur, ſi eſt ſuſpenſus à Iudice, nam ſi eſt ſuſpenſus à canone, poteſt. *de Cleric.excomm.in c.vltimo*, & *de elect.c.illa.* Item, non poſſunt agere pro re ſpirituali, ſed bene poſſunt agere pro aliis negociis ſuis, & ſuorum, quia non ſunt priuati communione hominum, ſed ſacramentorum ſeu ſacrorum.

927 *Cap. X.* Dilecte in Chriſto.

RESCRIPTUM impetratum à ſede Apoſtolica, in quo non fit mentio de excommunicatione lata poſt legitimam appellationem, valet: & ſi quid contra ipſum de excommunicatione excipiatur non repellitur ab executione appellationis.

Gloſ. Excommunicatus poteſt appellare de grauamine expreſſo coram Iudice vel cauſa probabili allegata, & poteſt appellationem proſequi.

928 *Cap. XI.* Significauerunt.

QVilibet etiam principalis actor non debet excludi à proſequutione appellationis, etiam ſi ei opponatur excommunicatio, quia excommunicato conceditur omnis legitima defenſio in iudicio.

Gloſ. Ab eadem ſententia poteſt vtraque pars appellare; ſecundùm diuerſa cap. quæ in ea ſunt. Item, exceptio excommunicationis admittitur in qualibet parte litis; & ſi poſt rem iudicatam probetur excommunicatio, impeditur executio ſententiæ.

929 *Cap. XII.* Exceptionem.

IN dilatoriis proponendis, reus ſemper, & in qualibet parte litis, poteſt opponere excommunicationis exceptionem; & ſi malitioſe hanc omiſit, vt defatiget actorem ſumptibus, & laboribus, condemnabitur ad expenſas legitimas; ſi verò actor erat publicè excommunicatus, debet eum Iudex repellere, etiam ſi reus non excipiat excommunicatione.

Gloſ. Exceptio excommunicationis habet hoc ſpeciale, vt quandocunque ponatur, vt etiam exceptio falſi Procuratoris. Item, ſi malitioſe omittatur, condemnabitur reus in expenſis, & proceſſus non tenet per hunc textum; ſed per Decret. nouam proceſſus factus tenet, & in ſequentibus actor non auditur, niſi fuerit abſolutus. Item, Iudex publicè excommunicatus, quicquid facit non tenet, licèt ab aliis ignoretur.

930 *Cap. XIII.* Aduerſario.

SI tempore litis motæ, aduerſarius deſinit ſine dolo rem poſſidere, & abſoluitur à Iudice, ſi deinde rem poſſideat, iterum exceptio rei iudicatæ ei non nocet.

Gloſ. Si mota lite, cùm res iudicatur, reus ſine dolo amiſit poſſeſſionem, eſt abſoluendus, quis probabit dolum?

931 Cap.

931 *Cap. XIV.* Venerabilem.

EXcommunicatus poteſt appellare: & ſi obtineat reſcriptum ſuper proſequutione appellationis, valet, licèt in eo nulla fiat mentio de excommunicatione.

IN SEXTO LIBER II DE EXCEPTIONIBUS. Tit. XII.

932 *Cap.* Pia. *Innoc. IV.*

QVI excipit de excommunicatione contra actorem, debet in publica notione exprimere ſpeciem excommunicatoris, & nomen excommunicatoris. Item, debet apertiſſimis documentis infra octo dies, non computando diem in quo excipit, probare hanc exceptionem: quam ſi non probauerit, Iudex condemnabit illum in expenſis, quas actor fecit his diebus, & procedat in cauſa. Si verò poſtea durante iudicio iterum excipiatur de eadem excommunicatione, vel de alia, & probetur; actor in ſequentibus excludatur donec abſoluatur, ſed prius acta tenent. Item, vltra duas vices, hæc exceptio excommunicationis, non amplius opponatur, niſi emergat noua excommunicatio, vel ſuperuenerit noua, & euidens probatio, de antiqua. Item, ſi talis exceptio proponatur poſt rem iudicatam, tantùm impediet executionem, ſed ſententia habebit ſuum robur. Item, ſi actor ſit publicè excommunicatus, Iudex quandocunque ex officio ſuo illum repellat, etiam ſi reus de hoc non excipiat.

Gloſ. Exceptiones dilatoriæ, id eſt, quæ proponuntur ad differendum proceſſum, debent proponi ante litis conteſtationem. *cap.* 1 *de litis conteſt. in 6.* Excipitur hæc excommunicationis. Item, apertiſſima argumenta ad probandum ſunt teſtes, & ſcripturæ. Item, hîc text. habet locum, quando exceptio habet vim dilatoriam, & non quando habet vim peremptoriam: v.g. ſi dicet, electus eſt excommunicatus, vel ab excommunicato electus: nec habet locum quando excipitur de excommunicatione Iudicis, vel teſtis, vel impetrantis reſcriptum. Item, exprimi debet ſpecies excommunicationis, id eſt, quòd ſit maior.

933 *Cap.* Cùm quidam. *Bonifac. VIII.*

IVdex ſæcularis, quando coram ſe agitur cauſa, & excipitur de re per Iudicem Eccleſiaſticum iudicata, debet admittere talem exceptionem, alioquin cogatur ab ordinario. Similiter Iudex Eccleſiaſticus admittet exceptionem de re per Iudicem laicum iudicata, ſi non eſt contra animam, alioquin caſtigetur à ſuo ſuperiore.

Gloſ. Iudex Eccleſiaſticus de iure cognoſcit inter laicos, vbi habet dominium temporale. Item in cauſis ſpiritualibus, & matrimonialibus. Item, in criminibus Eccleſiaſticis. Item, ſi delegatur per Iudicem ſæcularem cauſa. Item, in laicos, qui ſunt de familia Eccleſiæ. Nota: hæc quæ ſunt de iure, poſſunt eſſe de priuilegio conceſſa ab eo, qui concedere poteſt. Item nota: Iudex

Ecclesiasticus potest compellere Iudicem sæcularem in casibus, in quibus derogaret iurisdictioni Ecclesiasticæ. Item, lata ab vno Iudice debet seruari à quolibet alio, cuiuscunque iurisdictionis, siue sæcularis siue Ecclesiasticæ.

CLEMENTIN. LIB. II.
DE EXCEPTIONIBVS.
Tit. XXVI.

934 *Cap.* Excommunicationis.

LICET lis fuerit contestata, & Iudex præfixerit terminum peremptorium, ad probandas exceptiones dilatorias, & declinatorias, & terminus fuerit translatus; tamen his non obstantibus, exceptio excommunicationis potest semper opponi, quia est priuilegiata, seruata tamen constitutione Pia supra posita.

Glos. Multa dicit de exceptionibus. Vide ibi.

DECRETALIVM LIB. II.
DE PRÆSCRIPTIONIBVS.
Tit. XXVI.

935 *Cap. I.* Placuit.

QVI conuertit aliquem locum ad fidem, vel vnitatem catholicam, & per triennium illum retinet, nemine repetente, cùm per triennium fuerit Episcopus catholicus in Ecclesia ad quam alioquin spectaret, vlterius ab eo non repetatur: si verò in illa non erat Episcopus, vel erat hæreticus, non currit præscriptio, sed postquam est creatus Episcopus, vel conuersus, currit, & incipit triennium, intra quod, si non repetit, amittit ius.

Glos. Cap. placuit 16. quæst. 7. prius admonendus est Episcopus, vt conuertat suum populum; & si intra sex menses non facit, deinde currit triennium. Item, vacante Ecclesia, non currit præscriptio, licèt sit œconomus. Item, quando Episcopus est hæreticus, dicitur Ecclesia vacare.

936 *Cap. II.* Nihil.

PAtientia, & taciturnitas Prælati, v.g. ad vitanda scandala, vel scriptum fori pro re Ecclesiastica recuperanda, non præiudicat successoribus, quin res pauperum, id est, bona Ecclesiæ recuperent.

Glos. Propter scandalũ est desistendum à iure suo. Item, bona Ecclesiæ sunt pauperum, vt Patrimonium Petri. Item, de re inuasa non currit præscriptio: in

aliqui

aliquibus autem rebus currit præscriptio, & taciturnitas Prælati præiudicat, excipitur res Ecclesiæ Romanæ per 100. annos.

937 *Cap. III.* Sanctorum. *Greg.*

ECclesia si bona fide pacificè possideat possessiones per triginta annos absque interruptione proclamationis synodalis, præscribit, & sunt Ecclesiæ.

Glos. Si possessiones sunt alterius Ecclesiæ, non præscribit ex cap. sequenti: quia vna Ecclesia non præscribit contra aliam nisi per quadraginta annos: si sunt alicuius sæcularis, præscribit, & hic textus habet locum.

938 *Cap. IV.* De quarta. *Alex. III.*

CLericus contra Episcopum per spatium quadraginta annorum potest præscribere de quarta decimæ, vel oblationis defunctorum, quæ pertinebant ad Episcopum: & hoc debet fieri spatio quadraginta annorum, in quibus sedes Episcopalis non debet vacare Episcopo, qui causam defendat. Item, Ecclesia Romana non admittit contra Ecclesiam præscriptionem triginta annorum.

Glos. Hodie de iure communi præscriptio Ecclesiæ contra Ecclesiam debet esse quadraginta annorum, & non sufficit triginta. Item, requiritur bona fides, & titulus.

939 *Cap. V.* Vigilanti.

IN iure canonico possessor malæ fidei nunquam præscribit, secus in ciuili: & præscriptio fuit introducta contra desides, & contemptores.

Glos. In iure canonico, si ante impletam præscriptionem quis habeat malam fidem, non præscribit: si mala fides post aduenit, an teneatur in conscientia, res est dubia. Respondetur non, quia iura faciunt esse mea, & possunt mihi dare rem alienam, & sic sum tutus. Item, in iure ciuili, ad præscribendum requiruntur triginta vel quadraginta anni.

940 *Cap. VI.* Ad aures.

SI vna Ecclesia possidet decimas, in alterius Parochia per quadraginta annos, iam præscripsit, & melior est conditio possidentis, & excludit omnem actionem alterius Ecclesiæ.

Glos. An debeat titulum ostendere? Respondetur affirmatiuè: vel tempus immemorabile, *in 6. eod. cap.* 1. Item, non excludit omnem actionem, sed illam quæ potest præscribi.

941 *Cap. VII.* Causa quæ.

LAici cùm non possint spiritualia detinere, vt decimas, nec possunt illas præscribere, nec possunt ab Episcopo illis concedi.

Glos. Quod non potest possideri de iure, nec potest præscribi. Item, Episcopus non potest concedere laicis ius decimarum, quia cùm sit spirituale, non cadit in laicum.

942 *Cap. VIII.* Illud autem.

CОntra Ecclesiam sola præscriptio quadraginta annorum admittitur: & si contra talem præscriptionem opponatur interruptio ab vtraque parte testes sunt recipiendi: & si probabitur interruptio, præscriptio non tenebit.

Glos. Ecclesia contra Ecclesiam præscribit quadraginta annis, contra personas priuatas, triginta annis; & debet esse continuata, non interrupta, quæ interruptio fit multis modis; vide ibi.

943 *Cap. IX.* Quia.

FInes prædiorum Ecclesiasticorum præscribuntur spatio quadraginta annorum. Item, quæstio de finibus est terminanda in præsentia Iudicum.

Glos. Iudex potest iudicare secundùm id quod nouit, non secundùm allegata, vt in isto casu. Item, Iudex qui contra conscientiam, vel iustitiam alium grauat, est suspensus per annum; & si interim se ingerit diuinis, fit irregularis, cum quo solus Papa dispensat, & condemnabitur ad æstimationem litis. *in 6. de re iud. cap. cùm æterni.* An fines parochiæ vel diœcesis possint præscribi. Vide.

944 *Cap. X.* Ex transmissa. *Lucius III.*

TEmpore hostilitatis non currit præscriptio, & sic decimæ interim acceptæ sunt restituendæ.

Glos. Monachi possunt habere parochias. Item, maior Ecclesia potest agere pro iure aliarum Ecclesiarum sibi subiectarum. Item, Matrix Ecclesia de iure communi debet accipere decimas confinium, & cappellæ, nisi obstet speciale priuilegium, vel consuetudo, *cap. cùm contingat. de decimis.*

945 *Cap. XI.* Accedentes. *Innoc.*

PRocurationes quæ debentur Legatis, & Nuncijs Sedis Apostolicæ, non possunt præscribi, possunt tamen remitti ex priuilegio speciali.

Glos. In procuratione quæ datur ratione visitationis, non currit præscriptio, sed in illa quæ datur ratione institutionis, vel consuetudinis, currit.

946 *Cap. XII.* Cùm non liceat.

COntra obedientiam debitam prælato subditus non præscribit.

Glos. Licet recedere à Prælato, si incidit in hæresim, vel schisma; in crimine notorio fornicationis, in simoniaco, in ordine, si probari possit quia sunt suspensi ipso iure; in alijs verò criminibus, etiam si sint notoria, est expectanda sententia.

Glos. Enumerat viginti sex casus, in quibus non præscribitur. Vide.

947 *Cap. XIII.* Ad audientiam.

PRæscriptio iurium Romanæ Ecclesiæ est 100. annorum.

Glos. In aliquo casu magis creditur priuilegio, quàm testibus. Item, præsu-

præsumitur pro eo, qui officium suum fideliter implere iurauit.

948 *Cap. XIV.* Cùm vobis.

IN præscriptione 100. annorum, quæ sola currit contra Ecclesiam Romanam, in vtroque Iure non sunt numeranda tempora schismatum quæ intercedunt.

Glos. Ecclesia Romana hoc priuilegium habet pro suis iuribus, & Ecclesiarum immediatè sibi subiectarum. Item, hæc præscriptio probari non potest. Item, in priuilegio prælationis super alias Ecclesias nulla currit præscriptio.

949 *Cap. XV.* Auditis.

PRælatus inferior, vt Abbas, potest præscribere ius Episcopale in Ecclesijs illius diœcesis, si per quadraginta annos sine interruptione, vel sede Episcopali non vacante præscripserit, siue ex priuilegio particulari.

Glos. Abbas potest præscribere omnia iura, quæ potest possidere, & non alia, de quibus *can. quamuis 68. dist.* Item, in hoc casu taciturnitas Prælati nocet Ecclesiæ, non successoribus, *sup. c. nihil.*

950 *Cap. XVI.* Cùm ex officij.

NEmo potest præscribere contra procurationem, quæ ratione visitationis debetur, nec contra ipsam visitationem, & si aliquis contra personam alterius vtranque potest præscribere.

951 *Cap. XVII.* Si diligenti.

IN præscriptione rerum Ecclesiasticarum requiruntur bona fides, & iustus titulus: & in præscriptione rei Ecclesiæ Romanæ requiruntur 100. anni. Item, qui alieno nomine possidet, non præscribit, quia non ille, sed possidet is cuius nomine possidetur.

Glos. Quando sit iustus titulus? Respondetur, si illa de quibus fit præscriptio iure communi, possunt possideri ab ipso, tunc sufficit bona fides, & non requiritur iustus titulus, *hic*, & *cap. quoniam omne, cap. vigilanti, cap. de quarta*, & *de causa possessionis, p. ecclesia*, in quibus nulla fit mentio de titulo. Excipitur id quod dicitur de limite, *sup. cap. quia*. Si verò iure communi possideri non possunt ab eo, qui obijcit præscriptionem, non sufficit bona fides, sed requiritur præscriptio: vt laicus non potest habere ius decimarum, sicut nec ius eligendi, nec exemptio monachorum ab obedientia; sic nec Episcopus potest decimas, vel Ecclesias alterius parochiæ possidere, *cap. 1. in 6. eod.* hæc videntur contraria, titulus, & præscriptio: quia si quis habet titulum, v. g. priuilegium, seu concessionem est tutus, & non est necessaria præscriptio; & si præscripsit, non debet impetrare priuilegium, quia impetrando videtur vnum renunciare alteri. *eod. cap. veniens.* & quod semel meum est, alia causa meum fieri non potest, *cap. inter dilectos. de fide instrumentorum.* Respondetur, si titulus esset verè iustus, non esset necessaria præscriptio: sed si titulus est minus iustus, si adsit bona fides, vt ille credat talē titulum sufficere, vel credat illum esse verum dominū, requiritur, & vocatur iustus titulus, quia dat causam præscribēdi. Itē, dic quod in præscriptione quadraginta annorum contra Ecclesiá non requiritur titulus,

nisi cùm ius commune, vel præscriptio est contra præscribentem, *infra eodem in 6.cap.* 1. Item, incorporalia quasi possidentur. Item, bona fides, quæ necessariò requiritur, est si credat dantem esse dominum, vel habere ius distrahendi, licèt esset in facto. Item, hæc bona fides semper præsumitur, nisi probetur contrarium, vt præsumitur ignorantia nisi probetur scientia, licèt aliquando contrarium præsumatur. Item, accipienti non obstat mala fides tradentis, quando per triginta annos possedit. Item, est bona fides, licèt quis erret in iure. Item, dicitur bona fides, si quis habeat conscientiam dubiam: sed Host. hoc reprobat in iure canonico.

952 *Cap. XVIII.* Cùm olim.

ABbas potest præscribere sibi aliqua, vel omnia iura Episcopalia alicuius cappellæ vel Ecclesiæ, non tamen obedientiæ, licèt quidam abbas illa amiserit per arbitrum quem ignorabat.

953 *Cap. XIX.* Veniens.

QVi præscripsit, & post completam præscriptionem impetrat priuilegium contrarium præscriptioni, & illo vtitur, dicitur renunciasse præscriptioni, & sic eam amittit: si inter præscribendum illud impetrat, tunc cessat bona fides, nec potest amplius præscribere.

Glos. Omnes Clerici, & Ecclesiæ quæ sunt in diœcesi Episcopi, tenentur recipere omnia sacramenta ab eodem Episcopo, nisi contrarium ostendatur, vel si Episcopus non fuerit catholicus, vel in censuris. Item, vt priuilegium secundum reuocet primum, debet facere mentionem de primo, vt in rescriptis; aliter non reuocat, *cap.* 1. *de præscriptionibus*, & *cap. nullus. de regul. iur. in 6.*

954 *Cap. XX.* Quoniam.

NEc in iure ciuili, nec canonico, præscriptio sine bona fide valet, quæ debet durare toto tempore præscriptionis: quia derogandum est omni consuetudini, vel constitutioni, quæ sine peccato seruari non potest. Item, qui mala fide præscripserit in iure ciuili, peccat mortaliter, nec potest rem illam retinere. Item, si bona fide præscripsit, postea cessat bona fides, non refert. Qui tèmpore præscriptionis habuit conscientiam læsam, deinde incipit habere non læsam, an sit interrupta præscriptio? Respondetur, videtur non, quia fuit erronea, & eam debet deponere, *cap. per tuas. de simonia.* Item, quid si dubitat rem esse suam, & habeat iustam causam dubitationis? Respondetur, adhuc dicitur possessor bonæ fidei, & vtitur fructibus: quia licèt habeat conscientiam dubiam, non tamen læsam, quia nescit an res sit aliena, & debet de ea inquirere ab alijs, vt certificetur. Item, quid si prælatus habeat conscientiam læsam de aliqua re, quam possidet, & Ecclesia habeat bonam fidem, an teneatur dimittere illam? Respondetur non, sed significabit illi, cuius est, vt petat, & sic purgabit conscientiam suam, & in hoc non facit fraudem. Item, quid si ille petat in iudicio, & Prælatus confiteatur, an præiudicet Ecclesiæ, quæ habet bonam fidem. Respondetur, si confitetur, vt syndicus, sic; si vt particularis, non. vide *cap. dudum. de elect.*

IN SEXTO LIBER II.
DE PRÆSCRIPTIONIBVS. Tit. XIII.

955 *Cap.* Episcopum. *Bonifac. VIII.*

IN præscriptione etiam rei ecclesiasticæ, sufficit bona fides: sed si ius commune, vel præsumptio esset contra eum, requiritur etiam titulus, qui tribuat possessori causam præscribendi, nisi allegetur præscriptio, cuius contrarij non extet memoria.

Glos. Explicat aliquos casus, in quibus ius contradicit. Item, quod non sit memoria, probabitur si antiqui testes dicant semper ita audiuisse, & per 100. annos valent. Quid si altera pars probet contrarium per testes? Respondetur, præferuntur testes magis idonei, & qui dicunt aptiora.

956 *Cap.* Si quis.

QVando quis habet bona Ecclesiæ Romanæ, vel aliarum Ecclesiarum, v. g. in feudum, & ob sua scelera priuatur bonis per sententiam, vel ipso iure, ipsa bona Ecclesiæ non possunt præscribi, nisi sint Romanæ Ecclesiæ per 100. annos, si aliarum Ecclesiarum, per quadraginta. Item, si aliquis hæreticus, qui videtur catholicus, moritur, & eius hæredes catholici per quadraginta annos bona fide possident hæreditatem, Ecclesia, ad quam spectabant bona, non potest eos molestare, quia iam præscripserunt.

Glos. In isto casu contra Ecclesiam Romanam præscribitur per 40. annos.

DECRETALIVM LIB. II.
DE SENTENTIA, ET RE *iudicata.* Tit. XXVII.

957 *Cap.* I. Sententia. *Greg.*

SEntentia contra ius ciuile, vel canonicum prolata non valet, licèt non fuerit appellatum.

Glos. Ponit quando est contra ius.

958 *Cap. II.* Iurgantium.

LItes sententia debent celeriter terminari.

Glos. Non sic, quando agitur de morte alicuius.

959 *Cap. III.* Non potest.

SEntentia Episcoporum debet esse concors, & ex iusta causa, ad sacerdotem deponendum. Trid. sess. 3

Glos. Sat est, si maior pars Iudicum concordet. Item, in causa Diaconi, sint tres; sacerdotis, sex.

960 *Cap. IV.* Ea, quæ. *Leo Papa.*

SEntentia iustè, & rationabiliter lata, iustè petitur & à Papa confirmatur.

Glos. Si sententia est à Papa, & ex certa scientia confirmata, non potest iudicari ab inferiori Iudice.

961 *Cap. V.* De cætero. *Alex. III.*

MErus executor sententię, si coram eo opponatur de falsitate, non exequetur sententiam, nec cognoscet negocium, sed oppositionem deferet Iudici, *cap. pastorali, de officio delegat.*

962 *Cap. VI.* Cùm aliquibus.

QVi ex lata sententia debet dare possessionem, non sufficit dare pignus.

963 *Cap. VII.* Lator.

SEntentia lata ad matrimonium dissoluendum, nunquam transit in iudicatum: nam si deinde constet Ecclesiam errore deceptam, sunt denuo coniungendi.

Glos. In causis, in quibus est periculum animæ, potest quis venire contra factum suum, vt reuocetur sententia, quam curauit, & auditur, aliter allegans suam turpitudinem non auditur.

964 *Cap. VIII.* Cùm causa.

SEntentia lata secundùm consuetudinem, & contra canones retractatur.

Glos. Si consuetudo non erat rationabilis, & præscripta.

Glos. Postquam aliquis non est prosequutus appellationem intra terminum præfixum, Iudex potest procedere, tanquam si citatus peremptoriè non comparuit.

965 *Cap. IX.* Inter.

NOn est standum sententiæ, quæ continet iniquitatem manifestam; id est, est nulla, & vt iniqua retractanda, etiam si causa fuerit commissa *remota appellatione.*

966 *Cap. X.* Tenor. *Clem. III.*

IN causa matrimoniali, sententia lata contra absentem non contumacem non valet, & iterum est iudicanda.

Glos. Nec valet in quocumque alio negocio. Item, qui contrahit cum secunda post primum matrimonium in facie Ecclesiæ, si accusetur primum, secunda non cadit à suo iure, nisi post causam cognitam, *cap. laudabilem, de lite. pend.* Si contraxit pendente lite cum prima, secunda cadit suo iure, ante cognitionem causæ, *hic cap. tenor.*

967 *Cap. XI.* Consanguinei.

SEntentia lata ritè, & secundùm ius ab Ecclesia contra matrimonium, v. g. si fa-

si factum sit diuortium propter compaternitatem præcedentem, non reuocatur per solam confessionem coniugis asserentis contrarium, sed ei statur, donec illud contrarium legitimè probetur.

*Glos.*Id est, per idoneos, non periuros testes. Item, ad confessionem mulieris, etiam viri, non reuocatur sententia ritè lata, nec ad eorum confessionem matrimonium separatur. *cap. super eo, de eo, qui cognouit.* Item, quandocumque constiterit Ecclesiam deceptam fuisse in causa matrimonij, reuocatur sententia lata contra matrimonium.

968 *Cap. XII.* Cùm olim. *Innoc. III.*

QVando Papa confert beneficium cōtra ordinationem illam factam prius, nulla facta mentione de ordinatione, reuocat collationem, quia impetratio fuit subreptitia, & quod subreptitium est, à sede Apostolica est reuocandum.

*Glos.*Etiam si impetrans sit absens.

969 *Cap. XIII.* Cùm inter.

SEntentia lata contra ius litigatoris, non tamen contra ius commune, si non fuerit appellatum; transit in rem iudicatam, & tenet; per quam sententiam vna Ecclesia potest subijci Prælato, qui sit inferior Episcopo, vel aliæ Ecclesiæ.

*Glos.*Sententia, à qua non est appellatum, transit in rem iudicatam, & facit ius inter partes, & ad appellandum dantur decem dies: quæ si lata est contra ius cōstitutionum, expresse est nulla, etiam si non præcessit appellatio. Item, semper præsumitur pro sententia, donec contrarium ostendatur. Item, si principale non tenet, nec quæ ab ipso habent originem: vt si instrumentum non tenet, nec confirmationes, & priuilegia data propter instrumentum tenent.

970 *Cap. XIV.* Causam.

SEntentia data, si nihil continet iniquum, licèt sit appellatum, si non probetur quod Iudex non seruauerit formam mandati, est confirmanda.

Glos. Qui appellat à sententia, debet probare illam iniustam. Item, Iudex non ligatur ad vnum modum probandi tantùm, sed debet omnia acta considerare, & ex omnibus vnum formare, & deinde ferre sententiam.

971 *Cap. XV.* Quod ad.

QVando per sententiam datur terminus competens ad aliquid faciendum, v.g. ad se purgandum dantur viginti dies, si sine contradictione acceptat, & intra decem non appellat, post decem dies à sententia lata non potest appellare, præsertim vbi causa non redditur appellandi, quia videtur per interpretationem iuris paruisse sententiæ. Item, qui condemnatur soluere pœnam pecuniariam intra vigintiquatuor dies, si acceptat terminum, videtur renunciasse quadrimestri tempori, & non poterit appellare, id est, transactis decem diebus. Quia ex ista causa potest Iudex abbreuiare tempus quadrimestre, licèt causa abbreuiationis non appareat: & sic non audietur nisi in executione sententiæ modus canonicus excedatur.

Glos.

Glos. In appellatione à grauamine est exprimenda causa grauaminis:in appellatione à definitiua satis est dicere, *appello ab iniqua sententia.*

972 *Cap. XVI.* Sicut.

SEntentiam fuisse latam ob fauorem alicuius potest probari per testes,licèt nesciant causam,quare Iudex sententiauerit:quia non omnia, quæ mouent Iudicem sunt exprimenda, & in fauorem auctoritatis iudiciariæ præsumitur omnia præcessisse iuridicè.

Glos. Exceptio de re iudicata impedit contestationem litis, *cap. vlt. vt lite non contest.* Item, dictum testis nudè prolatum valet, si non fuit interrogatus de causa;si verò fuit interrogatus de causa,debet dicere causam. *cap. cùm causam,de testibus.* An iudex debeat ponere causam in sententia. Vide.

973 *Cap. XVII.* Cùm super.

AB eadem sententia,non solùm reus victus,sed quicunque aggrauati possunt appellare,& si reus nihil docet pro se:& alius iustè appellauit eadē sententia confirmatur cōtra reum,& annullatur, vel suspenditur pro alio:quia secundùm vtrumque ius,res inter aliquos acta regulariter non nocet alijs.

Glos. Et si iste alius non appellat,tamen semper remanet ei ius saluum.Item, intra annum debet quis prosequi appellationem.Item,vltima voluntas defuncti destituta solemnitate iuris tenet,quo ad filios,non quo ad extraneos.

974 *Cap. XVIII.* Cùm Bertoldus.

QVando quis citatur ad sententiam, & non comparet ex iusta quidem, sed Iudici ignota causa,si eo absente feratur sententia, tenet; sed si ille probat legitimam causam absentiæ, retractatur sententia; si verò non plenè probat legitimam causam,non retractatur sententia, nisi prius doceat de iniquitate sententiæ,quæ iniquitas constabit ex tenore sententiæ,& ex actis.

Glos. Licèt minus sufficienter probetur causa absentiæ,tamen debet de causa iterū cognosci.Itē,quando Iudex est circumuētus,debet iterū de causa cognosci.Itē,non dicitur causa remissa sufficienter instructa,nisi allegationes vtriusque partis remittantur.Item,ex sola præsentatione præsentatus acquirit ius,si patronus non mutat voluntatem,licèt Episcopus eū non admittat,& potest agere vt sua præsentatio confirmetur, ille de quo in text. sicut electus potest agere,vt sua electio confirmetur. *cap. postquam. cap. publicato, de elect.* Item, perceptio pensionis,nec possessionem probat,nec dominium.Item, in obligatione generali non veniunt,quæ specialiter non obligarentur, sed ius patronatus transit cum vniuersitate,nisi specialiter excipiatur.

975 *Cap. XIX.* In causis.

VT Papa iudicat in causis,ita alij tenentur in similibus causis similiter iudicare:ideo Papa debet iudicare subtiliter, & secundùm rigorem iuris, nisi ex necessitate, vel vtilitate dispenset.

Glos. Sententia Papæ facit ius quo ad omnes, & vt ipse iudicat alij iudicare debent,& in similibus idem iudicium est adhibendum. Item, in dispensationibus est attendenda causa necessitatis vel vtilitatis.Item, dispensationes non sunt trahendæ ad ius commune.

976 *Cap.*

976 *Cap. XX.* Inter.

SEntentia primò lata confirmatur,quando secunda non est legitima.

*Glos.*Exceptiones dilatoriæ debent proponi ante litis ingressum, & inter eas Iudicis recusatio debet præcedere, *cap.quando ex ordinat.de probat.*quia si prius excipit personam aduersarij & feratur sententia,videtur approbare Iudicem, nec potest contra eũ excipere,licèt aliqui hoc negent. Item,ipso facto renunciat quis iuri suo. Item,secundæ litteræ,vt reuocent primas, debent facere mentionem de processu iudicij, & de priuilegio Papæ. Item, prætextu nouorum priuilegiorum lites innouari non debent. Item, sententia contra res prius iudicatas tenet. Item,per factum superioris non præiudicatur inferiori.

977 *Cap.XXI.* Suborta.

QVando ostenso priuilegio,Papa fert sententiam contra priuilegium, illa sententia valet; si verò non fuerit ostensum Iudici, & Iudex proferat sententiam,& non appelletur, vel supplicetur, sententia deinde prætextu priuilegij non est retractanda.

*Glos.*Incorporalia non possidentur,sed quasi possidentur. Item, licèt causa in qua agitur de libertate,sit præiudicialis, tamen quæstio possessionis ei præiudicat,vt in tex.& sic quis ponitur in possessione,licèt deinde reiiciatur à proprietate; & consequenter à plena possessione. Item, confessio Procuratoris præiudicat domino.Item,cõtra priuilegium admittitur probatio vel defensio.

978 *Cap.XXII.* Cùm T.& A.

QVando testes,qui iurant erant conspiratores, & propter eorum dicta,& non aliorum,sententia fertur;si appelletur, sententia est retractanda: si verò non propter eorum dicta, sed aliorum fuit lata sententia, non est retractanda;conspiratores enim possunt iurare de aliis rebus.

*Glos.*In inquisitione potest procedi lite non contestata,si pars contumaciter se absentet. Item,qui malo zelo mouentur, id est, conspiratores,ad testificandum,non admittuntur contra eum, contra quem conspirarunt.Item,non sufficit probare, quod sint conspiratores, & falsi, sed quod Iudex sequutus eorum dicta, vel falsorum instrumentorum, sententiam tulerit, & quod solùm per illos.

979 *Cap. XXIII.* Cùm te.

LIcèt condemnatus pro iniustitia illata sit infamis, tamen secus si sit minima.

*Glos.*Pro modico non datur actio iniuriarum, vel actio de dolo vel restitutio,sed bene datur actio furti pro modico.

980 *Cap. XXIV.* Ad probandum.

QVando est iusta causa, sententia est infirmanda: vt si vnus Iudicum erat excommunicatus publicè, tunc de nouo causa principalis est videnda.

Glos. Propter vnum Iudicem excommunicatum publicè, cassatur sententia omnium Iudicum, quia non poterant illi communicare: & sic vtile per inutile vitiatur. Item, acta istius excommunicati, facta ante excommunicationem tenent, ideo remanet actio, & cognoscitur ex integro. Item, statur litteris ordinarij.

981 *Cap. XXV.* Quamuis.

LIcèt regulariter aliis nō noceat res inter alios iudicata, tamen nocet ei, qui cùm sibi primùm actio, & defensio competeret, sustinuit sequentem agere: nocet etiam ei qui passus est eum, à quo habuit causam, experiri.

Glos. Hæc regula fallit in multis casibus, vt cùm causæ sunt connexæ in causa libertatis, filiationis, in re indiuisibili, in re communi, cum pupillo, cum fisco. Item, in casibus tex. vt si debitor patitur creditorem experiri de proprietate pignoris, sic de marito, emptore, & similibus.

982 *Cap. XXVI.* Duobus. *Greg. IX.*

SI duo ordinarij pronunciant sententias diuersas, tenet sententia quæ est pro reo, non pro actore, nisi in causa fauorabili pro actore, vt in matrimonio, libertate, dote, vel testamento: si Iudices non sunt ordinarij, sed delegati, sententia pendebit arbitrio delegantis: si ex compromisso, neutra habet vigorem.

Glos. Hic tex. habet vigorem quando Iudices in æquali numero discordant, alioquin est standum maiori parti, nisi de Episcopo agatur criminaliter. Nota: iura magis prona sunt ad liberandum, quàm ad condemnandum.

IN SEXTO LIBER II.

DE SENTENTIA ET RE iudicata. Tit. XIV.

983 *Cap.* Cùm æterni.

IVDEX Ecclesiasticus siue ordinarius, siue delegatus, si contra conscientiam, & iustitiam, per sordes vel per gratiam quicquam facit in iudicio in grauamen partis, est suspensus ab executione officij per annum, & condemnabitur ad æstimationem litis parti læsæ: & si durante suspensione, se ingerit diuinis, fit irregularis, à qua nisi per Papam liberari non potest: & hæc vltra alias pœnas iuris.

Gloss. Sex requiruntur, vt Iudex incurrat pœnas huius canonis. Primò vt iudicet contra conscientiam: secundò non sufficit contra conscientiā, sed contra iustitiam: tertiò in grauamen partis: quartò hoc faciat in iudicio: quintò quod sciat se malè iudicare; nam si credebat benè iudicare, non incidit in has pœnas, licèt teneatur ad æstimationē litis: sextò quod sit motus ad malè iudicandum vel per gratiam vel per sordes, id est, pecunia, gratia, precibus, fauore, odio,

odio, addito etiam quod grauet partem in faciendo, secus in negligendo, quia hæc constitutio est pœnalis, ideo omnia eius verba ponderanda. Nota: cùm dicitur, Iudex debet iudicare secundùm conscientiam, intelligitur conscientia formata ex actis causæ, & non priuata. Item, Episcopus non incurrit hanc pœnam suspensionis, nisi de eo fiat expressa mentio. *cap. quia periculosum, de sentent. excommunicationis*. Item, hanc pœnam incurrit Iudex non arbiter, nec auditor merè executor, quia est stricti iuris. Itèm, non suspenditur à beneficio; licèt ab officio. Item, per annum ex tunc inchoatum: quid si est bisextilis? abstineat vna die plus. Item, de aliis pœnis iuris, vide.

984 *Cap.* Ad Apostolicæ.

PApa ex certis causis potest deponere Imperatorem, & Reges, & hic deponit Federicum Imperatorem, & Regem Siciliæ. Sicilia est Patrimonium S. Petri, & fuit data in feudum Federico.

985 *Cap.* Abbate sanè.

QVi in iudicio petit aliquam rem sibi deberi, exprimat certam causam: si illam causam non probat, succumbit, licèt aliàs producat, & probet: si verò non expressit causam, si illam causam non probat, non succumbit, sed sufficit probare vnam iustam causam.

Glos. Loquitur de causa remota.

986 *Cap.* Cùm ab vno.

QVando sunt plures arbitri, vel Iudices, si vnus aliis præsentibus, & mandantibus recitat sententiam scriptam, vtendo numero plurali, *Nos*, sententia valet, ac si ab omnibus esset recitata. In electione verò secus fit, quia siue procedatur per compromissum, siue per scrutinium, electio est pronuncianda per verba numeri singularis, *Ego nomine meo & capituli eligo talem*.

987 *Cap.* Et si.

SI sententia definitiua non ponatur in scriptis, & ab ipsomet Iudice, & non ab alio, & sedendo, non stando, vel deambulando proferatur, est nulla, nec est necesse ab ea appellare; sed potest Episcopus per alium sententiam recitare, quia propter prærogatiuam dignitatis est honorandus ad instar illustrium personarum.

Glos. Interlocutoria non est necesse vt sit in scriptis, quãdo profertur. Item, sat est vt Iudex dicat *condemno, vel absoluo*, vt faciunt in Italia Iudices, & Cardinales, & Auditores curiæ. Item, sententia sine scriptis valet quando causæ sunt breues, id est, duorum ducatorum, vel vilium personarum, vel inspiciatur consuetudo loci, vel fori, vel cùm Episcopus de causa ciuili iudicat inter suos Clericos, vel cùm Præses deposito officio conuenitur, vt reddat rationem de officio suo, vel cùm Papa per se pronunciat, vel lata in causa matrimoniali sine scripto, si Iudex procedit ex officio, & non in figura iudicij, altera parte contumaciter absente. Item, quando debeat sedendo iudicare, & quid significet sedere, vide ibi.

CLEMENTIN. LIB. II.
DE SENTEN. ET RE IVDICATA.

988 *Cap.* Vt calumniis.

QVi in quauis causa, vt in beneficiali, reportauit contra se tres sententias, in petitorio, vel possessorio, non admittitur ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicuius, donec fuerint executioni mandatæ. Item, si reportauit contra se tres sententias definitiuas, & proponat se appellasse ab interlocutoria, & grauamine ante prolationem, sententiam, & appellationem adhuc pendere hoc prætextu, non impediatur executio talium sententiarum, & tex. loquitur de causis adhuc pendentibus.

989 *Cap.* Pastoralis.

QVando quis citat aliquem non existentem in territorio citantis, & ille non comparet, si fertur sententia contra non comparentem, tanquam contumacem, sententia est nulla: & sic declarat Clem. sententiam Henrici Imperatoris contra Robertum Regem Siciliæ, esse nullam, vbi multa dicit. Vide.

Glos. Citatus ad locum non tutum, non tenetur comparere.

DECRETALIVM LIBER II.
DE APPELLATIONIBVS, *recusationibus, & relationibus.*
Tit. XXVIII.

990 *Cap. I.* Dilecti filij. *Alexan. III.*

SI post factam appellationem ex causa probabili, & verisimili Iudex confert beneficium, collatio est nulla, & quidquid facit est irritum: & qui differt per sex menses conferre Ecclesias maliciosè, perdit ius suum quod transfertur ad superiorem, v.g. ad Legatum Papæ, qui est à latere.

991 *Cap. II.* Inter cætera.

APpellatio generalis, id est facta super omni causa, quæ contra appellantem posset aliquo tempore moueri, non valet.

Glos. Non valet appellatio specialis, nisi causa probabilis exprimatur: qua exposita si non admittatur, tenet appellatio. *cap. vt debitus. infr. eod.* Item, à futuro grauamine non est appellandum, nisi à comminato, vel illato, vel apparuerint alia indicia futuri grauaminis. *cap. consuluit. cap. cùm cessante. infr. eodem.*

992 *Cap.* III. Ad nostram.

REgulares, vel alij non possunt appellare à correctione legitima, id est, secundùm regulas: quia appellatio non debet fauere delinquenti, nisi in correctione excedatur modus, id est, non sit facta secundùm regulas. *cap. de priore, eod. tit. infra.* Trid sess. 25 de Ref.

993 *Cap.* IV. Personas.

SI appellans in termino competenti præfixo, vel à Iudice, vel à se ipso ad eundum Iudicem appellationis, nõ prosequetur causam, Iudex à quo compellat talem appellantem stare suo iudicio super causa, remota appellatione. Quod si talis sibi ipsi terminum prolixum præfigat, Iudex à quo moderatur dictum terminum, id est, competentem assignat, quo elapso iurisdictionem reassumit.

994 *Cap.* V. Cùm sit.

APpellanti ius commune concedit ad prosequendam appellationem vnum annum, aut ex necessaria, & euidenti causa duos: sed hos terminos Iudex à quo potest abbreuiare secundùm distantiam locorum, & qualitatem negocij, & personarum. Quod si in hoc termino non est prosequutus causam, si post sententiam appellauit, sententia tenet, & ipse cecidit à causa sua, nec amplius audietur super eodem negocio appellans: si verò appellauit à grauamine, & ante ingressum litis hic appellans, postea audietur super illo negocio, quia canones permittunt appellare extra iudicium: non enim dicunt appellationes, sed prouocationes ad causam. Si verò appellauit ante sententiam post litem contestatam, cogetur stare iudicio Iudicis ad quem, id est, appellationis, vel Iudicis à quo. Item, in §. *præfixa* imputatus de crimine, vt raptor, vel violentus detentor rei alienæ, si appellat apud Ecclesiasticas personas, auditur nisi fuerit manifestus raptor, vel fornicator, tunc non auditur, sicut Apostolus excommunicauit illum absentem, & irrequisitum.

Glos. Aliquas inducias iuris, ex causa, potest Iudex abbreuiare, aliàs non possunt mutari: de quibus *cap. præterea, de dilat.* vt sunt decem dies ad appellandum. Item, Iudex à quo potest minuere tempus à iure statutum, non vt causam finiat, sed vt compareat coram Iudice appellationis, vt Iudex intra annum, vel duos causam terminet.

995 *Cap.* VI. Ad hæc.

QVando quis in vna causa appellauit ab aliquo Iudice quamuis suo ordinario, si postea accusatur, vel conuenitur de alia causa coram eodem potest eum tanquam suspectum vitare: sed si non appellet, vel vitet, debet stare suo iudicio illius.

Glos. Episcopus recusatus tanquam suspectus committet causam aliis. *cap. cùm specialis, infra eodem.*

996 *Cap.* VII. Si duobus.

QVando duo litigant, v.g. coram Episcopo, & in eadem causa vnus appellat ad Papam, alter ad Archiepiscopum, & iste veniens statuto die ad Ar-

chiepiſcopum, & iſte veniens ſtatuto die ad Archiepiſcopum dicit ſe appellaſſe ad eum, tacens ſocium appellaſſe ad Papam, Archiepiſcopus citat aduerſarium ſub excommunicatione, ille contemnit parere, excommunicatio tenet: ſecus ſi Archiepiſcopus ſciebat illum ad Papam appellaſſe. Item in §. *denique*, qui ante, vel poſt iudicium appellat à Iudice temporali ad Papam, appellatio non tenet de iure, de conſuetudine verò ſic, vel ſi ſint ſubditi Papæ etiam in temporali iuriſdictione.

997 *Cap.VIII.* Ex ratione.

QVi appellauit, & intra biennium non eſt proſequutus cauſam ob impotentiam, non ſibi præiudicat, quia poſſet in integrum reſtitui.

Gloſ. Quæ etiam ſit hæc impotentia, vide ibi plenè.

998 *Cap. IX.* Meminimus.

DElegatus, cui committitur aliqua cauſa remota appellatione, ſi poſt citationem iuit ad Sedem Apoſtolicam, poteſt in cauſa procedere ſecundùm formam iuris: ſed ſi iuit ante citationem, non poteſt procedere.

Gloſ. Niſi iuerit fraude, vel dolo. Nota, quod per citationem perpetuatur iuriſdictio. Item, quod quis facto ipſo dicitur appellare.

999 *Cap. X.* Super eo.

SI appellatur in aliquo articulo, ſine quo cauſa principalis expediri non poteſt, ſupraſedendum eſt etiam in cauſa principali. Item in §. *ſi autem*, ob appellationem de ſuggeſtione falſi non eſt ſententia differenda.

Gloſ. Suggeſtione. Lite conteſtata non eſt admittenda exceptio de falſi ſuggeſtione, eo quia ab initio erat proponenda, cùm ſit exceptio dilatoria tantùm: & ſic non poteſt differri ſententia in caſu, in quo ipſa exceptio erat à principio proponenda. *cap. inter monaſterium. ſupra de re iudic.*

1000 *Cap. XI.* De appellationibus. *Alex. III.*

PRo minoribus, ſeu leuioribus cauſis eſt licitum appellare, ſicut in maioribus.

Gloſ. Minimis. Minima cauſa poteſt dici duorum aureorum, pro qua non datur actio de dolo; vel illa, quæ non ſufficit ad ſumptus iudiciales.

1001 *Cap. XII.* Super eo.

SEcundùm ius canonicum, tum ante, tum poſt litis conteſtationem, tum dum fertur ſententia, tum poſt latam ſententiam licet appellare: at ſecundùm leges ciuiles non licet appellare, niſi in certis caſibus ante ſententiam. Item, in cauſis Eccleſiaſticis appellatio, & recuſatio ſunt pares, quando tollitur remedium (id eſt, ſi ſit cauſa probabilis non expreſſa) & recuſatio denegatur. Item, quando lis committitur Iudici intra certum terminum terminanda, tunc incipit terminus currere, quando Iudices litteras recipiunt. Nota, non currere tempus, niſi ab eo inſtanti, quo Iudex procedere poteſt.

Gloſ. Recepiſſe. Dies receptionis non numerantur, nec dies exceptionis, quãdo quis debet probare exceptionem excommunicationis intra octo dies.

1007 *Cap.*

1002 *Cap. XIII.* Peruenit.

QVando Clerici conqueruntur se læsos, vel vulneratos, & rei appellant ad Sedem Apostolicam, si excessus non est publicus, & notorius, rei sunt compellendi censuris, vt infra tempus conueniens prosequantur appellationem: si verò est publicus, & notorius, sunt denunciandi excommunicati non obstante appellatione, & vitandi donec satisfaciant offensis, & cum litteris ordinarij debent se præsentare Papæ. Nota quod in notorio crimine non admittitur appellatio, sed Iudex debet procedere.

Glos. Pratermittas. Iudex in hoc potest compellere testes, quia Clerici sunt res Ecclesiæ.

Glos. Passis. Quando iniuria est manifesta, reus debet satisfacere antequam absoluatur. *cap. ex par. de verb. signif.*

1003 *Cap. XIV.* Consuluit.

SI percussio Clerici, vel adulterium est notorium, appellatio non impedit; si non est notorium, intra certum tempus vel prosequatur appellationem, vel ea remota stet iudicio Iudicis. Item, quod est dubium, non est pro notorio habendum.

1004 *Cap. XV.* Suggestum est.

QVando agens scit, quod reus oppressus appellauit ad Papam, & reportauit litteras fauorabiles, & ipse post litteras Papæ appellat ex fraude, vel malitia, tunc Iudex non debet eius appellationem admittere, sed causam terminare: vide *cap. meminimus.*

Glos. Appellationis. Hodie appellatio facta in absentia etiam coram Iudice à quo scienter, non tenet. *cap. debitus honor, & cap. cùm specialiter. infra eodem.*

Glos. Deprehensus. Aduersarius, qui hoc obiicit, probabit illum malitiose appellasse, quia fraudem qui allegat, causam probet.

1005 *Cap. XVI.* Ad præsentiam.

EXcommunicatus, qui appellauit legitimè pendente causa excommunicationis, licèt de iure non sit excommunicatus, tamen de facto & ad cautelam est absoluendus: & si in tali excommunicatione ministrauit in diuinis, non est inquietandus, sed omnia reducuntur in statu, in quo erant tempore factæ appellationis.

Glos. Absolui. Absoluitur & absolutus excommunicatus appellans ad cautelam, licet verè non sit excommunicatus.

Glos. Appellantem. Sententia excommunicationis lata post legitimam appellationem est nulla; & si talis celebrat, non punitur.

1006 *Cap. XVII.* Cùm teneamur.

QVando quis appellat ad superiorem, vt ad Papam, si durante eius appellatione illius possessio turbatur ab aliquo, Iudex, à quo fuit appellatum, non tacto eo, in quo fuit appellatum, potest reformare possessionem, ordine iudiciario, si fiat ad eum querela.

Glos. Prætermitto. Qui appellauit à Iudice suo ordinario in aliqua causa, potest ad eumdem redire pro aliis causis, & non dicitur renuntiasse suæ appellationi. *cap. proposuit. cap. ad hæc in eo.* secus si est Iudex delegatus, quia post appellationem nulla remanet iurisdictio in eo: vnde si ad eumdem rediret, diceretur renunciasse appellationi. *c. gratum, de offic. deleg.* & *cap. cùm venisset, de testib.*

1007 *Cap. XVIII.* Consuluit.

GEneralis appellatio, id est, ab omni grauamine, quod sibi posset contingere, non valet: sed generalis restricta ad certam causam. vt si appellet ab isto Iudice in vna causa ab omni grauamine, quod sibi possit inferri, valet.

Glos. Hic tit. non valet, quia semper est exponenda causa, aliter non valet appellatio. *cap. debitus. cap. cùm speciali, eo.*

1008 *Cap. XIX.* Cùm parati.

QVi friuolè appellat debet obedire: alioquin dicitur contemnere, & tenetur per se, vel per alium probare innocentiam suam. An qui est in legatione Regis, excusetur ab obedientia sui ordinarij; sunt in hoc iura contraria. Respôdetur, si mandatum Regis præueniat mandatum cuiuslibet prælati. excepto Papa, parendum est Regi, si ab ipso teneat regalia; secus si Papa, vel eius Legatus vocat. Item, quilibet vocatus debet venire, & allegare suum priuilegium. Item, creditur nuncio, vel etiam Iudici in præiudicium alterius.

1009 *Cap. XX.* Ad hæc.

QVi iurat stare iudicio Ecclesiastico, & postea appellat, est compellendus seruare iuramentum, vel intra quadraginta dies iter arripere ad prosequendam appellationem.

Glos. Si mandatum Ecclesiæ excedit limites iuramenti, vel licitæ promissionis, is qui iurauit potest appellare: qui enim grauatus potest appellare, & qui ex iusta causa iuramentum dimittit, non dicitur deserere iuramentum.

1010 *Cap. XXI.* Quæstioni.

APpellationi, quæ est causa refugij, non est standum, sed inducenda eadem censura. v. g. excommunicatus iurauit stare mandatis, ideo absoluitur; vt subterfugiat, appellat: appellatio est nulla, & iterum est excommunicandus, & mox iterum iurabit.

1011 *Cap. XXII.* Præterea.

QVi appellat, v. g. ad Papam, & iterum committit aliquod scelus, non obstante appellatione potest puniri ab ordinario de illo scelere.

Glos. Idem dicendum de antea commissis: quia appellatio non extenditur ad ea, quæ postea fiunt, præsertim si sit appellatum super vno articulo, appellatio enim non tuetur aliquem in delictis.

1012 *Cap. XXIII.* Constitutis.

QVi non curat appellationem factam, & vlterius procedit appellans, eius appellatio non consideratur. *cap. bone, de elect.*

Glos.

Glos. Frustra implorat auxilium legis, qui legem contemnit. Item, excommunicatus, vel suspensus eligi non potest. Item, electio post appellationem est nulla. Item, nominatio non parit ius nominato, nec impedit sequentem electionem.

1013 *Cap. XXIV.* Proposuit.

QVando quis appellat ab aliquo in vna causa, tenetur in aliis causis, in quibus non est appellatum, respondere coram eodem suo Iudice: potest tamen illum recusare, vt suspectum. Quare non potest eum Iudex cogere, nisi in crimine graui, & manifesto, quo ipso actu meritò sit damnandus.

Glos. Si appellauit à delegato, pendente appellatione, si idem datur ei Iudex in alia causa; potest eum recusare, & recurretur ad arbitros. Item, in notoriis non est locus appellationi, vel recusationi.

1014 *Cap. XXV.* Qua fronte.

SI quis est excommunicatus, vel interdictus, ob contumaciam, vel aliam causam, si vult subesse iustitiæ in his pro quibus fuit excommunicatus: Iudex, qui eum excommunicauit, poterit eum absoluere, recepta prius cautione, quod parebit æquitati coram Papa, ad quem appellauit, vel coram eius delegato, si maluerit aduersarius, non obstante, quod pars appellet, ne absoluatur. Idem dicendum de eo, qui conqueritur se irrationabiliter excommunicatum, id est, absoluendus est modo dicto, licèt pars contraria appellet ad Papam, ne illi decedant in excommunicatione.

Glos. Electio, confirmatio, & similia spiritualia debent fieri in Ecclesia, vel capitulis ad hoc deputatis, & non locis sæcularium. Item, cautio sit iuratoria, quod parebit iuri; & si agitur de damno tertij, det aliam cautionem.

1015 *Cap. XXVI.* Reprehensibilis.

PRælati non excommunicent, nec suspendãt, nisi præmissa canonica admonitione, nisi culpa sit talis, quæ ipso facto inducat pœnam suspensionis, vel excommunicationis. *cap. eos, qui. de sent. excom.* Item, subditi non præsumant appellare contra disciplinam Ecclesiasticam. Item, appellanti præfigatur terminus competens ad prosequendam appellationem, intra quem si prosequi negligit Iudex à quo reassumit suam iurisdictionem, & iudicet: & si habet complicem, seu partem contrariam, quæ venit, & ipse non venit, recompenset expensis. Præcipuè hæc sunt seruanda in religiosis, ne præsumant appellare contra disciplinam regularem, vel Prælatos, quando corriguntur, sed simpliciter correctionem suscipiant.

Glos. Canonica admonitio est trina: & qui ea omissa excommunicat, est interdictus ei per mensem ingressus Ecclesiæ, *ca. sacro. de sent. excom.* Si tamen ea omissa proferat, tenet sententia, nisi in quatuor casibus. *cap. per tuas. de sent. excom.* Item, qui appellauit, & non comparuit, licèt non habeat proprium, in quo puniatur, punietur arbitrio Iudicis. Item, à correctione non appellatur.

1016 *Cap. XXVII.* Ad hæc.

IVdex à quo compellat appellantes, vt appellationem prosequantur, vel coram se iuri pareant. Item, si vna partium habeat Iudicem suspectum, insistat Iudex, vt eligant Iudicem, qui valeat dirimere quæstionem.

Glos. Iudex ordinarius potest recusari.

1017 *Cap. XXVIII.* Peruenit.

Trid. sess. 24. de Ref. c. 12. SI canonicus admonitus, vt resideat, appellet, assignetur ei terminus, vt prosequatur appellationem, & interim prouideatur de idonea persona, quæ pro eo seruiat Ecclesiæ, assignata portione fructuum illius beneficij, vnde honestè viuat: & si canonicus non residet, nec appellationem prosequitur, priuabitur præbenda, & dabitur idoneæ personæ.

Glos. Hodie non admittitur appellatio, nisi explicetur causa probabilis. *cap. debitus.* Item, qui sine iusta causa non vult residere, priuabitur sua Ecclesia.

1018 *Cap. XXIX.* Consuluit.

NOn est admittenda appellatio, quæ est contra ius, vel executionem iuris, vt quod Hebræi non habeant mancipia Christiana. *cap. relatum. de Clericis non resid.*

Glos. Hebræi non possunt habere seruos Christianos. *can. mancipia, dist.* 54.

1019 *Cap. XXX.* Ad hæc.

QVando committitur causa alicui *appellatione remota*, & pars antequam citaretur vel cognouisset commissionem causæ, misit nuncium ad Papam: si citatus deinde appellat, Iudex debet deferre appellationi; si verò post misit, Iudex exequatur mandatum.

Glos. Hodie talis appellatio non prodest, quia litteræ Sedis Apostolicæ sunt Iudici præsentandæ. *c. vt debitus*, & *c. meminimus. eod.*

1020 *Cap. XXXI.* De Priore.

QVi non defert legitimæ appellationi, vt Prælatus, qui enormiter castigat, & non defert appellationi subditi castigati, est mittendus Romam cum litteris Iudicis, vt puniatur.

Glos. Quando Prælatus excedit modum in correctione, admittitur appellatio subditi à correctione. *cap. vltimo. de offic. ord.* aliter non. *cap. ad nostram.*

1021 *Cap. XXXII.* Quia.

IN notoriis delictis, vel contra regularem correctionem appellatio non habet locum: vt si Abbates infamati, & confessi, à capitulo moniti nolunt relinquere prælationem, non possunt appellare.

Glos. In hoc casu Præsidentes capitulo nuncient Episcopo, qui eũ remoueat.

1022 *Cap. XXXIII.* Ad aures.

IVdex à quo præfiget tempus appellanti, quo elapso reassumat suam iurisdictionem, & exerceat.

1023 *Cap. XXXIV.* Ad audientiam.

QVi grauatus à Iudice subiicit se protectioni superioris, intelligitur appellasse, licèt non fuerit vsus hoc verbo *appello*: & sententia contra ipsum lata, sine causæ cognitione non tenet.

Glos. Ei, qui simpliciter facit, parcendum est. Item, extra iudicium supponere se auctoritati Papæ, est appellare. Item, sine cognitione causæ non est procedendum, nisi in notoriis. Item, sententia excommunicationis post appellationem lata non tenet.

1024 *Cap XXXV.* Accepta.

STante appellatione causa non est remittenda ad Iudicem, à quo, nisi de consensu partium.

Glos. Id est, partis appellantis, etiam contradicente altera, cui soluet expensas.

1025 *Cap. XXXVI.* Postremo. *Lucius III.*

DElegatus, cui committitur causa remota appellatione, si ex iusta causa est suspectus, vt si est consanguineus impetrantis, vel si fuerit eius aduocatus in illa causa, potest recusari.

Glos. Recusatur si sit consanguineus vsque ad septimum gradum. Item, modica causa repellit Iudicem, vt familiaritas, *cap. insinuante. de offic. delegat.* si est dominus impetrantis. ibidem cap. causam, quæ & lite non contestata. *cap. accedens.* Quid si est vtrique consanguineus? Resp. causa suspicionis remouetur.

1026 *Cap. XXXVII.* Ad hæc.

APpellatio post interdictum non suspendit interdictum.

Glos. Sicut nec excommunicationem, sed si ponantur sub conditione, & interim appellatur, appellatio tenet: secus si iam fuerunt posita, & suspenduntur ab Episcopo, in illo interim non prodest appellare, secus si in totum suspenderentur, id est, tollerentur.

1027 *Cap. XXXVIII.* Cùm in Ecclesia.

IVdex appellationis si cognoscit non esse appellatum à grauamine, vel sententia iniusta, remittat appellantem, & causam ad primum Iudicem, cui parebit appellatione remota.

Glos. Grauamen debet exprimi in appellatione: sed quæ sit iniusta, non est satis dicere, à sententia iniusta.

1028 *Cap. XXXIX.* Directæ. *Clem. III.*

QVi semel appellauit, & postea renunciat appellationi, potest iterum appellare in eodem articulo, præsertim in causa fauorabili, vt in matrimonio.

Glos. In diuersis articulis potest sæpius appellari.

1029 *Cap.XL.* Praeterea. *Caelestin. III.*

SEntentia lata sub conditione,vt nisi infra dies viginti satisfacias,sis excommunicatus,suspensus,& interdictus: si in illo interim appellat , suspenditur, & post viginti dies non erit excommunicatus interdictúsve.

*Glos.*Quia appellauit,secus si tantùm transtulit domicilium.

1030 *Cap.XLI.* Secundo.

SI committatur causa habens multos articulos, & in vno ponitur *remota appellatione* , intelligitur posita in omnibus articulis. Item, quando Iudex recusatur vt suspectus, causa suspicionis est proponenda coram recusato: qui assignet aliquos arbitros non valdè remotos, coram quibus, intra certum terminum cogatur probare causam suspicionis; quam si non probat,Iudex recusatus vtatur sua authoritate;si probat,abstineat.

*Glos.*Appellatio refertur ad omnia,quae sunt in commissione.An sit verum, vide. Hodie ipso iure est remota appellatio *cap.vt debitus, eod.* Item, loquitur de Iudice delegato , quia ordinarius potest committere causam personae non suspectae,vel remittere ad superiorem, etiam inuitis partibus.

1031 *Cap.XLII.* An sit.

QVi appellationi ab alio interpositae non defert,non gaudet beneficio appellandi,& sic punitur in eo,in quo puniuit.

Glos. Non est tamen repellendus ab appellatione in omni causa, & à quolibet,satis est si semel sit punitus.

1032 *Cap.XLIII.* Nouit ille. *Innoc.III.*

AB executore non est appellandum nisi modum executionis excedat;& si sit suspectus; tamen non licet ab eo recedere per appellationem , quia non suo motu procedit,sed de mandato.

*Glos.*Intelligitur de mero executore,qui nullam habet cognitionem.

1033 *Cap.XLIV.* Saepè contigit.

QVando appellatio est recepta à Iudice , vel à parte approbata, terminus, qui datur ad prosequendam appellationem , habet vim peremptorij ; id est,ita in absentem procedatur, ac si peremptoriè fuisset vocatus ad iudicium, & non venisset,& non solùm soluat expensas, vt ait Conc. Lat. Si verò appellatio interposita non fuerit malitiosè recepta vel approbata , cùm constiterit fuisse legitimè appellatum, valet : quamuis si fuit appellatum post latam sententiam , & non sunt prosequuti appellationem in termino praefixo,sententia valet.Item,omne id,quod potest allegari ab absente contra citationem peremptoriam,potest etiam allegari contra huiusmodi appellationem.Item,qui praeueniens terminum appellationis impetrat litteras tacita veritate, id est, tacito termino,careat impetratis,& euadit contumax.

*Glos.*Non loquitur de termino dato à lege. Item,citatus peremptoriè auditur allegans iustam causam absentiae. Item, citatio , & appellatio peremptoria in quo conueniant.

1034 *Cap. XLV.* Constitutus.

QVi in electione appellat, & ex negligentia non prosequitur appellationem intra terminum, Iudex ex officio suo potest procedere in cognoscendo de impedimentis electi, quia negligentia partis non præiudicat officio Iudicis.

Glos. Vide *cap. veniens, de testibus.* Item, Ius eligendi potest transferri in alium, ita vt multa vota reducantur in vnum. Item, delegatus ad causam non potest subdelegare, nisi de consensu partium.

1035 *Cap. XLVI.* Constitutis.

QVando quis electus ad aliquam dignitatem, & confirmatus, ita vt in iure nihil desideretur; si appellat friuolè, id est, sine rationabili causa, id est, ad impediendam executionem, appellatio non admittitur, sed electus mittetur in pacificam possessionem: & qui appellauit, si habet aliquid contra eum, proponat, non per modum appellationis, sed accusationis, & denunciationis.

Glos. Qui appellat, debet exprimere rationabilem causam, tamen coram Iudice appellationis: potest etiam alias causas exprimere, præsertim si dixit prius habere alias. Item, qui non potest excipere, potest tamen accusare, vel denunciare.

1036 *Cap. XLVII.* Ex parte.

ETiam si in litteris ponatur *remota appellatione*, si pars vocatur ad locum non tutum, potest legitimè appellare.

Glos. Locus debet esse talis, vt ad eum possint accedere sine periculo partes, & omnes sui, vt testes, aduocati: id est, honestus, sine inimicitia, & non extra prouinciam, nec vltra duas diætas. *cap. statutum, eod. in 6.*

1037 *Cap. XLVIII.* Significauit.

QVando quis excipit de Procuratore, quod potest solùm citare, & non agere, vel quod ipse prius fuit conuentus ab alio Iudice per litteras Apostolicas, de quibus secundæ litteræ non meminerunt: si appellat, quicquid fit post appellationem, est vanum.

Glos. Quando quis proponit plures exceptiones, quarum quælibet per se sufficit, satis est si vnam probet.

1038 *Cap. XLIX.* Significantibus.

REus petens sibi declarari rem petitam in libello, si non auditur, licitè appellat. vide *cap. 2. de libelli oblat.*

1039 *Cap. L.* Ex insinuatione.

IVdex, à quo appellatur, licèt possit ponere terminum ad prosequendum, non tamen potest ponere terminum ad finiendum vel reuertendum: quia non potest legem ponere superiori, id est, Iudici appellationis. Item, litteræ impetratæ ante terminum non valent: fraus, & dolus nulli patrocinatur.

Glos. Impedimentum, quod habet Iudex, non nocet causæ, nec partibus

præiudicat. Item, si pars contraria est familiaris, vel commensalis Iudicis, Iudex potest recusari; secus si aduocatus partis contrariæ sit commensalis Iudicis. Item, terminus legalis pro appellatione est annus, qui potest præueniri: sed post annum non potest prosequi, quia sententia est rata. Quare hic tex. loquitur de termino statuto à Iudice.

1040 *Cap. LI.* Bonæ memoriæ.

QVi extra iudicium ex verisimilibus, & probabilibus causis appellat, v.g. ad Papam, ne in possessione molestetur, si postea spoliatur, est reducendus ad statum, & possessionem, in qua erat tempore appellationis; & dentur ei fructus percepti, saluo tamen iure proprietatis vtrique parti.

Glos. Potest appellari ex probabilibus causis etiam extra iudicium, & restituitur possessioni cum omni suo iure, & fructibus.

1041 *Cap. LII.* Dilecti filij.

QVi in aliqua causa arripit iter ad Romanam curiam, intelligitur appellasse: & si interim excommunicatur, excommunicatio non tenet, quia plus est facto ad Sedem Apostolicam prouocare, quàm verbo.

Glos. An iter arripere ad Sedem Apostolicam sit appellare, cùm in appellatione sit explicanda causa probabilis? An idem si ad Archiepiscopum? Nota: multa dicuntur fieri facto, vt facto quis renunciat iuri suo, mentitur, consentit, probatur incontinens, ratum habet, negat Deum.

1042 *Cap. LIII.* Pastoralis.

IN rescriptis per clausulam, *remota appellatione*, remouetur non solùm frustratoria, sed quælibet, nisi expresse fuerit concessa in iure.

Glos. Hodie valet appellatio si sit causa probabilis, licèt non sit expressa in iure. *infra cap. vt debitus.* quid autem operetur clausula, *appellatione remota*, vide ibi. Item, omnia intelliguntur prohibita, quæ non sunt in iure concessa.

1043 *Cap. LIV.* Verùm quia. *Innoc. III.*

QVando ordinarius excommunicat aliquem, & ipse appellat, quæ appellatio, si fuisset facta ante excommunicationem, valuisset: tamen ordinarius potest illum denunciare populo, vt eum vitet, quia hoc non est de nouo excommunicare; & ad tempus priuare illum fructibus beneficij.

Glos. Per appellationem legitimam eximitur quis à suo Iudice ad tempus, quantum ad illam causam; potest tamen illum reddere suspectum pro aliis. Item, excommunicatio secum trahit executionem: & sic appellatio non impedit denunciationem, quia hoc non est de nouo excommunicare. An excommunicatio lata post appellationem probabilem valeat, & sit publicanda, præsertim si Iudex appellationis declaret appellationem esse nullam? Item, excommunicatus est priuandus fructibus, sed si non habet vnde viuat, est ei prouidendum de fructibus. Item, si postea excommunicatio declaretur nulla, potest repetere fructus intermedios. Item, est excommunicatus vbique. An idem dicendum sit de suspenso ab ordinario suo.

1044 *Cap.*

1044 *Cap. LIV.* Sollicitudinem.

QVando quis appellat ad Papam & postea Episcopus illum, vt contumacem excommunicat: si qui appellauit ad Papam, recurrit ad Archiepiscopum, vt declaret excommunicationem post appellationem latam esse nullam, licèt protestetur se velle prosequi appellationem ad Papam, dicitur tamen appellationi tacitè renunciare. Archiepiscopus enim non potest cognoscere de his, quæ concernũt appellationem ad Papam; & si cognoscit, Episcopus potest appellare. Si verò euidenter, & notoriè constet mandatum Episcopi fuisse indiscretum, cui subditus non tenebatur obedire, tunc Archiepiscopus declaret subditum non esse excommunicatum, & cognoscat causam, quia ille iam renunciauit appellationi ad Papam factæ.

Glos. Idem iuris est in accessorio, quod in principali: id est, principale spectat ad superiorem, vt ad Papam, ergo & accessorium. Item, proponens contra non auditur.

1045 *Cap. LV.* Dilectis.

PEr appellationem legitimam non solùm principalia, sed etiam accessoria reseruantur Iudici appellationis. Item, sententiæ excommunicationis, & interdicti post appellationem latæ, sunt nullæ.

Glos. Excommunicatio non potest suspendi, nec eius effectus, nisi à Papa: interdictum verò potest suspendi ad tempus. Item, cùm dubitatur an teneat excommunicati appellatio? potius est citãdus, licèt in textu oppositũ appareat.

1046 *Cap. LVI.* Vt nostrum.

POstquam Papa reuocat ad se aliquam causam, processus facti deinde per minorem Iudicem non valent, ac si ab eo fuisset legitimè appellatum. de hoc casu vide *infra c. Ecclesiastica beneficia.*

1047 *Cap. LVII.* Oblatæ.

QVando partium vna appellat si pars præuenit terminum prosequendi, & impetrat litteras commissionis à Papa ad alios Iudices, hoc tacito, si terminus fuit datus à Iudice, vel ab appellante, & secundæ litteræ non faciunt mentionem de primis, non est standum illis: si terminus fuit à Iudice, id est, per annum, vel iudicio Iudicis per duos annos, est standum secundis, nisi nimium procurauerit, vt supplantet appellantem in commissione impetranda. Item, si ex dilatione immineat periculum, Iudex ad quem suppleat, partes compellendo ad prosequendum.

Glos. Terminus iuris ad prosequendum, id est, annus, potest abbreuiari à Iudice, & ab appellante; non tamen protogari.

1048 *Cap. LVIII.* Per tuas.

IVdex appellationis, si fuit appellatum post litem contestatam, & nunc altera pars est contumaciter absens, potest litem terminare, sententiando pro vt de iure, cùm liquet de meritis causæ.

Glos. Si possessor est præsens, & actor contumaciter absens, siue fuerit prius lis contestata, siue non, si liquet de causa, potest dari definitiua sententia, si non liquet, absoluat reum ab obseruatione iudicij, & condemnet actorem ad expensas.

1049 Cap.

1049 *Cap.* LIX. Vt debitus.

QVi coram Iudice idoneo ante ſententiam appellat ad ſuperiorem, ſine rationabili cauſa, non admittitur, ſed debet proſequi ſententiã, ſuamque iuſtitiam coram eodem ſuo Iudice ordinario; non obſtante, quod dicat, ſe deſtinaſſe nuncium ad ſuperiorem, vel etiam ſi dicat ſe impetraſſe litteras à ſuperiore, ſi litteræ nondum ſunt aſſignatæ delegato. Si verò appellat cum rationabili cauſa, tunc cauſa eſt exponenda coram Iudice à quo, quæ debet eſſe talis, quæ ſi fuerit probata, ſuperior debet cognoſcere de appellatione: & ſi deinde cauſa non probabitur, Iudex ſuperior remittat illum ad inferiorem, & condemnet illum ad expenſas alteri parti, ſaluis tamen conſtitutionibus de maioribus cauſis ad Sedem Apoſtolicam reſeruandis.

Gloſ. Ius huius Decret. valet coram quocumque Iudice litigetur, etiam coram delegato, & ſubdelegato, qui dicitur idoneus. Item, valet ſi appelletur poſt ſententiam, quia tunc eſt ſtandum iuri antiquo. *cap. cordi nobis, eod. in 6.* Item nota, quod clauſula illa, *remota appellatione,* hodie re vera nihil operatur, cùm adeſt cauſa appellandi probabilis. Multi multa dicunt, quos vide: ſed ponitur potius ad cautelam, quia plus timeri ſolet, quod ſpecialiter prohibetur, quàm quod generaliter. Item, ad quem ſit appellandum? Reſp. ſi ab ordinario ad proximum ſuperiorem, poteſt tamen, omiſſis mediis appellari ad Papam: ſi à delegato ab vniuerſitate cauſarum, vt à Vicario Epiſcopi, non eſt appellandum ad Epiſcopum, ſed ad ſuperiorem Epiſcopi, vel immediatè ad Papam: ſi à delegato ad vnam cauſam tantùm, & à Principe, appellabitur ad Principem tantùm: ſi ab alio, ad eum, vel ad Principem: ſi à ſubdelegato delegati Principis, ſi tota cauſa eſt ei commiſſa, appellabit ad ſolum Principem: Si verò delegatus aliquid iuriſdictionis ſibi retinuit; tunc ſi reſcriptum eſt, *remota appellatione,* non poterit appellare ad Principem, vel ad Papam, ſed ſolùm ad delegatum: ſi non eſt *remota appellatione,* poteſt etiam ad Principem, vel ad Papam appellare, & in hoc valeret clauſula contra aliam.

Gloſ. Si à ſubdelegato delegati à non Principe poteſt appellari ad delegatum, vel eo omiſſo ad Principem: & hæc ſunt intelligenda ſecundùm Canones, non ſecundùm leges. Item, per ſecundum reſcriptum, in quo nõ fit mentio de primo, nõ tollitur iuriſdictio extraordinaria, ſed ordinaria, ſi res eſt integra; ſi nõ eſt integra, ſed cœpta per ſolam citationem, iuriſdictio ordinaria non tollitur, niſi fiat mentio de hoc. Item, citatio facit rem non integram, & non ſola præſentatio, & ſic poſt ſolam præſentationem ordinarius, vel alius Iudex poteſt præuenire. Item, Iudex ſententiabit, an cauſa ſit probabilis: ſi dubitat, deferat appellationi. Item, Iudex appellationis quæ debeat iudicare, vide.

1050 *Cap.* LX. Cùm ceſſante.

SI Iudex comminando, vel interloquendo profert, & ſequitur, & pars grauatur, & appellat: ſi dictus Iudex reuocat illud grauamen, poteſt in cauſa principali vlterius progredi, niſi aliunde ſit ſuſpectus.

Gloſ. Reficiat ſumptus partis, ſi quos fecit. Item, interlocutoria tranſit in rem iudicatam parti intra decem dies, ſed non Iudici, quin illam reuocet.

1051 *Cap.LXI.* Cùm speciali.

QVi allegat Iudicem suspectum,assignet causas suspicionis coram eodem, deinde ipse cum aduersario si habet;& si non habet,cum Iudice communiter eligant arbitros;& si nō possunt conuenire,quisque eligat suum,qui iudicet de suspicione;& si non conueniunt,vocent tertium,& stetur dicto duorum:& si causa suspicionis nō probetur legitima, Iudex vtatur sua iurisdictione : & si probatur,de cōsensu recusantis committat causam personæ idoneæ, vel remittat ad superiorem.vide *cap.legitima , eod.in 6.* Item, quando excessus est manifestus euidentiâ rei,vel eius confessione, vel alio legitimo modo,non admittitur appellatio : quando est dubius, exponat coram eodem Iudice causam appellationis,& si est probabilis detur terminus competens pro loco,tempore ,& negocio : & si non curat prosequi , Iudex procedat ex officio etiam non comparente aduersario : si prosequitur appellationem & causam probat, Iudex superior procedat ; si non probat , remittat ad inferiorem. Item,hæc constitutio,& illa,*Sacro.de sententia excommunicationis*, non loquuntur de regularibus contra speciales obseruantias.

Glos. Ista constitutio intelligitur de Iudice ordinario , quando procedit ex officio suo contra aliquem ad famam,& clamorem, non aliter, id est, non de delegato,quia non potest alteri committere negocium.

1052 *Cap.LXII.* Cùm causam. *Honor. III.*

QVando Procurator corrigit errorem aduocati sui dicentis falsum contra partem , lis non dicitur contestata , & Iudex non potest recipere testes. Item,nec potest Iudex approbare testes receptos à subdelegatis subdelegatorum : si aliquid horum facit , licitè appellatur ; & quicquid post appellationem fecerit,est irritum.

Glos. Confessio aduocati præiudicat parti,nisi eodem die reuocetur; quod si non eodem die,sed ante litis contestationem, videtur sic. Item , delegatus ab alio quàm à Principe,si est ad vniuersitatem causarum, potest etiam subdelegare. Item,an in appellatione sit causa dicenda.

1053 *Cap. LXIII.* Dilecto.

APpellans debet docere , non solùm quod opposuit exceptionem legitimam,& appellauit;sed quia legitima exceptio opposita non fuit admissa,ideo appellauit.

Glos. De hoc *infra cap,interposita,eod.in 6.*

1054 *Cap.LXIV.* Nicolao militi.

SI appellans præfigit terminum, & non mittit deinde sufficientem Procuratorem ad prosequendam appellationem , sed ad aliud , vt ad impetrandum , vel contradicendum; tunc tamquam contumax condemnabitur ad expensas partis personaliter prosequentis.

Glos. Si non fuit præfixus terminus,nec appellatio fuit approbata ab aduersario,sufficit mittere ad contradicendum.*cap.interposita,eod.in 6.*

1055 *Cap.LXV.* Sua nobis.

A Definitiua sententia licèt possit semel,& bis appellari,non tamen potest tertiò appellari,si fuit confirmata.

1056 *Cap.LXVI.* Dilecti.

NOn licet appellare ad superiorem Iudicem, omisso medio, quando opponitur hæc exceptio.

*Glos.*Gradatim est appellandum nullo medio omisso,& debet opponi exceptio hæc coram superiore,& hoc de iure, nisi aliud sit ex consuetudine:& loquitur de ordinariis,non de subdelegatis.Item, ad Papam quilibet potest immediatè appellare. Item, ab officialibus Episcopi appellandum est ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum, non ad Archiepiscopum, nisi consuetudo sit contraria. Ex consuetudine etiam non valet appellatio ab Officiali Episcopi ad Episcopum.

1057 *Cap.LXVII.* Ex parte. *Greg.IX.*

QVando aliqua definit esse tutrix ob secundas nuptias,non potest conueniri nomine pupilli in vita;& si conuenitur,licitè appellat.

1058 *Cap.LXVIII.* Intimasti.

QVando Iudex est dubius, & vult consulere superiorem, debet dare copiam consultationis partibus,aliter ei non creditur.

1059 *Cap.LXIX.* Significante.

PEndente dilatione,& lite non contestata officium Iudicis quiescit,& nihil potest facere,nisi de consensu partium: & si quid facit,est reuocandum ad pristinum. Item, si Procurator missus ad prosequendam appellationem excedit fines mandati,& interim annus transit, appellans post annum auditur.

Glos. Iudex data dilatione nihil facere potest ante terminum altera parte inuita.

1060 *Cap.LXX.* Interposita.

QVi appellat ex causa probabili non sufficit si coram Iudice appellationis probet se appellasse ex causa probabili, sed debet etiam probare illam causam esse veram: sed si corã Iudice à quo se obtulit probare veritatẽ causæ, & non fuit admissus, non tenetur coram Iudice appellationis illam probare, sed satis est probare se appellasse,*cap.ex causa probabili.cap.ex parte, de testibus.* Item, si appellatio non recipitur à Iudice,nec ab aduersario approbatur,est licitum appellanti per Procuratorem ad impetrandum & contradicendũ constitutum,litteras impetrare, licèt pars contraria sit parata recipere iudicium à Sede Apostolica.Item,post appellationem dum non est alij cognitio delegata, potest appellans denuò reuocare causam ad Iudicem à quo, etiam contradicente parte, dummodò ei soluat expensas factas pro dicta appellatione. Item, quando quis appellat à grauamine, & coram Iudice appellationis est paratus probare grauamen,& pars aduersa contumaciter se absentat, potest Iudex in hoc procedere,etiam lite non contestata.

Gloss.

Glos. Appellans sit cautus circa duo: primò offerat se causam probaturum, quia deinde non oportebit probare causam esse veram: secundò, cùm recipitur appellatio à Iudice, vel à parte, prosequatur per procuratorem ad totam causam, ne soluat expensas. Item, in negociis Ecclesiasticis non est seruandus rigor iuris, sed potius æquitas; vt est procedendum lite non contestata, cùm principaliter agatur de iniquitate iuris.

1061 *Cap. LXXI.* Inquisitioni.

Clausula, *appellatione remota*, si ponatur in medio litterarum continentium plura negotia, se minimè contingentia, respicit solùm superiora; si repetatur in fine, respicit omnia.

Glos. Determinationes respiciunt tantùm præcedentia, & non consequentia, quando sunt diuersa negotia.

1062 *Cap LXXII.* Vna sententia.

Qvando est idem negocium, & eadem causa defensionis multorum, qui communi iure iuuantur; si vnus appellat, & vincit, victoria prodest omnibus, secus non.

1063 *Cap. LXXIII.* Si iustus.

Qvi iusto metu impeditur, ne appellet, & si intra decem dies coram Iudice à quo, quem si habere non potest, coram bonis viris protestatur se non audere appellare, & exprimat causas appellationis intelligitur iam appellasse.

Glos. Quomodo causa sit exprimenda, & an sit necesse, vide.

IN SEXTO LIBER II.

DE APPELLATIONIBVS.

Tit. XV.

1064 *Cap. I.* Cordi nobis.

Qvi appellat ad Papam in iudicio, vel extra super interlocutoria, vel grauamine, debet causam appellationis assignare in scriptis, & petat Apostolos, quos Iudex à quo tenetur exhibere, in quibus exprimat causam appellationis, & cur causam non admiserit, & si detulit ei ob reuerentiam superioris. Item, ad prosequendam præscribat terminum conuenientem, habita ratione personæ, loci, & negocij. Item, si appellatus vult, & petat, debent Romam ire, vel per se vel per idoneos Procuratores, cum omnibus scripturis & monumentis causæ non solùm ad prosequendum appellationem, sed etiam causam principalem, si ita iudicauerit Papa: immo potest tractari causa principalis, omisso articulo appellationis, de consensu tamen partium; & si appellans præmissa non obseruet, reputabitur non appellans, & redibit ad priorem Iudicem, & condemnabitur ad expensas legitimas. Si appellatus præfata contemnat, procedatur in eum, tanquam contumacem, tum in expensis, tum in causa, prout de iure. Iustum est enim, vt in eum iura insurgant, qui ius, & Iudicem, & partem

eludit. Item, per hæc non mutantur ea, quæ statuta sunt in antiquo iure in appellatione à definitiuis sententiis.

Glos. In appellante ab interlocutoria, vel grauamine extraiudiciali, quatuor requiruntur: primò appellet in scriptis: secundò exprimat causam appellationis: tertiò quæ causa sit rationabilis, licèt quæ si esset vera inferret appellantem esse grauatum: quartò det Apostolos appellanti petenti, potest tamen accipere tempus ad deliberandum, quos Apostolos sit daturus. Vide *Panor. cap. cum cessante. eod.* Item, licèt appellans habeat à iure pro termino ad prosequendum annum, & ex causa biennium *cap. Romana. eod.* potest tamen Iudex abbreuiare terminum ad prosequendum, non tamen ad finiendum. Item, Archiepiscopus cognoscens de causa appellationis non potest retinere causam principalem, nec cognoscere, etiam de consensu partium, nisi finito articulo appellationis dicat benè appellatum, malè iudicatum; secus de Papa. An idem sit de interlocutoria habente vim definitiuæ, vide *decis. Rot. in nouis* 13. Item, Apostoli sunt litteræ testimoniales. An in appellationibus ad alios, quàm ad Papam habeat locum hæc constitutio.

1065 *Cap. II.* Legitima.

IVdex allegatus suspectus assignet arbitris iam electis competentem terminum, intra quem terminent negocium suspicionis: alioquin Iudex ex tunc procedat in negocio principali. vide *cap. suspicionis, de offic. deleg.*

Glos. Hic textus loquitur de arbitris iuris, non de compromissariis: & si eligantur tres, sufficiunt duo, si conueniant, *cap. fin. de arbit. in 6.* Item, arbitri non debent esse laici, non suspecti, quia possent etiam recusari non multum remoti, & sint in locis competentibus, vbi possit haberi copia peritorum. Item, text. loquitur quando suspicio est contra ordinarium, vel delegatum à Papa, secus si est officialis Episcopi, vel plures. *cap. si contra. de offic. deleg. in 6.* Item, quæ sint causæ recusationis, vide Host. de caus.

1066 *Cap. III.* Romana.

AB officiali Episcopi non est appellandum ad Episcopum, quia sunt idem tribunal, sed ad Archiepiscopum.

Glos. Consuetudo contraria nō valet. Item, à subdito Episcopi, vt ab Archidiacono, & Archipresbytero, est appellandum ad Episcopum, & non ad Archiepiscopum, nisi sit consuetudo contraria. Item, Iudex appellationis ante sententiam diffinitiuam non debet citare partes, vel citationem aliis committere, nisi prius cognoscat fuisse expressam causam probabilem. Item, si pars appellata proponat coram Iudice appellationis negocium non esse per appellationem deuolutum ad ipsum, quia non appellauit intra decem dies, vel aliquod necessarium omiserit; tunc Iudex appellationis non potest inhibere Iudici ordinario, vt non procedat in causa, nisi prius ei constet negocium esse deuolutum per legitimam appellationem.

Glos. Non debet ei constare de veritate appellationis. Item, si obiiciatur non fuisse appellatum ex causa legitima ante sententiam, prius incipiat cognoscere de causa, an sit rationabilis, & vera; postea inhibeat. Item, si dicatur fuisse appellatum post sententiam in casibus iure prohibitis, si incipit cognoscere

vtrum sit recipienda, vel non appellatio, potest inhibere Iudici, ne sententia mandetur executioni. Item, si feratur sententia de aliqua re, & tu appellas, & tertius te molestet de eadem re, Iudex appellationis non se intromittat in hac molestia, quia non est sui iuris, nisi aliquo modo impediretur appellatio. Item, Iudex appellationis præter appellationem non potest appellantem eximere à iurisdictione ordinarij in aliis causis. Item, ab Episcopis est appellandum ad Archiepiscopos in causis in quibus habent temporalem iurisdictionem; id est, ad Iudicem Ecclesiasticum, non ad laicum, nisi esset in feudum. Item, Iudex appellationis non reuocet sententiam excommunicationis, suspensionis, & interdicti esse nullam, latam à Iudice à quo, nisi vocatis partibus, & cognito prius de appellatione. Item, Iudex appellationis statim ac cognoscit fuisse malè appellatum, remittat causam ad eundem Iudicem à quo.

Glos. Licèt regulariter non possit appellari omisso medio, ad altiorem, tamen si Archipresbyter est sub subdiacono, potest appellari ab Archipresbytero ad Episcopum, omisso subdiacono, quia concurrit cum inferioribus prælatis.

1067 *Cap. IV.* Vt super.

IVdex à quo, si requisitus non tradit Apostolos iuxta *cap. cordi*, & procedit, eius processus est nullus, nisi fuerit antea appellationi renunciatum.

Glos. In hoc cap. supponitur *cap. non solùm. de eod. infra.*

1068 *Cap. V.* Cùm appellationibus.

CVm quis appellat ante sententiam, sed iniustè, & Iudex ordinarius eam non admittit, tamen Iudex appellationis cognoscens iniquè appellatum, eodem die remittit appellationem ad eumdem Iudicem, & eum condemnat in expensis, si verò prior Iudex detulit appellationi, quia à se consequenter abdicaut causam, Iudex appellationis nō tenetur remittere causam ad priorem: sed potest, si vult, cognoscere de tota causa, vel potest remittere, si vult: si verò sit appellatum post sententiam, seruentur iura antiqua, vt dictum est.

1069 *Cap. VI.* Ab eo qui. *Bonifac. VIII.*

APpellans, si intra triginta dies non petit instanter Apostolos à Iudice, intelligitur renunciare appellationi, etiam si vadat, vel mittat ad eam prosequendam. Item, illud, quod dicitur in *cap. vt super, in eo.* quod Iudex requisitus, si non tradit Apostolos, & procedit in causa, processus est nullus; intelligitur si non est requisitus cum debita instantia, id est, iteratis vicibus, & loco, & tempore congruo, & expresse deneget malitiosè, vel negligenter, illos dare prætermittat intra tempus.

Glos. Si appellatum est intra decem dies, tunc triginta dies currunt à die sententiæ: si post decem dies, non.

1070 *Cap. VII.* Non solùm.

IVdex ad quem reuocabit omnia attentata ante appellationem, & post definitiuam sententiam, exceptis casibus, in quibus iura prohibent appellare post sententiam. Item, reuocabit etiam omnia attentata post sententiam diffinitiuam, & ante appellationem in decennio, ac si fuissent innouata post appella-

tionem. Item,illa,quæ ſunt innouata poſt appellationem,ſiue ante definitiuam ſententiam,non reuocabit niſi priusconſtiterit cauſam appellationis eſſe veram.Excipitur quando Iudici appellationis conſtat negocium eſſe ſibi deuolutum per appellationem ex cauſa probabili,qui inhibuit canonicè, ne procedat: tunc enim ſunt hæc ante omnia in ſtatum priſtinum reducenda.

Gloſ. Quid ſi fuiſſet attentatum non à Iudice,ſed à parte, vel à tertio? Item, quando appellatur ab interlocutoria,quid aget.Item,qui ſunt caſus, in quibus iura prohibent appellare. Vide.

1071 *Cap. VIII.* Concertationi.

QVi putat ſe grauatum in actibus extraiudicialibus,vt in electione,poſtulatione,prouiſione; ſi vult,poteſt appellare intra decem dies, poſt quos licèt non poſſit appellare,poteſt tamen vti aliis remediis iuris, vt debitè contradicendo,dummodò interim non conſenſerit electioni.

Gloſ. Ab actibus extraiudicialibus potiùs eſt prouocatio, quàm appellatio, *cap.cum ſit Roman.eod.*Item, hic tit.valet in appellatione pro grauamine iam illato, non de inferendo, quod timetur.Item,decem dies ad appellandum mihi currunt à die, qua ſcio me grauatum,& non ab actu illo.

1072 *Cap. IX.* Appellatio.

APpellatio in ſcriptis porrecta,licèt à Iudice non fuerit lecta,valet.

1073 *Cap. X.* Si à Iudice.

QVando quis appellat pro grauamine illato, ſi Iudex à quo præfigit terminum ad docendum ſe fuiſſe grauatum,appellans non tenetur adire, & veritatem grauaminis probare, ſi verò datur terminus appellanti ad audiendam cauſam grauaminis,& appellans non comparet,& Iudex à quo in termino eum effectu,& re ipſa reuocat grauamen, tunc poteſt Iudex à quo liberè in cauſa procedere,ac ſi non fuiſſet interpoſita appellatio.

Gloſ. Iudex non poteſt reuocare ſententiam definitiuam, ſed bene poteſt interlocutoriam.v.g grauantem. *cap.cum ceſſante.de eod.*An appellans, ſi coram Iudice à quo probat veritatem appellationis, dicatur renunciare appellationi.

1074 *Cap. XI.* A collatione.

QVando quis vult appellare à collatione facta à Capitulo,& Epiſcopo, ſi Epiſcopus interuenit vt Prælatus, non poteſt appellare ad Epiſcopum,ſi vt Canonicus,poteſt appellare ad eumdem Epiſcopum.

Gloſ. Epiſcopus,quando eſt vt Prælatus in Capitulo,non habet vocem,ſed ſolùm poteſtatem concludendi ſecundùm partem Capituli. Item, quomodo cognoſcetur Epiſcopum eſſe in Capitulo vt canonicum,lege *d. cap.poſtulantis, de conceſſ.preben.*Et ſi Epiſcopus non habet primum locum, cenſetur vt canonicus,vel ſi eſt ſtatutum,&c.& ſi non probatur contrarium, præſumitur ibi eſſe vt Prælatus,& tunc appelletur ad Archiepiſcopum,vel Papam.

1075 *Cap. XII.* Licèt.

QVando fertur sententia interlocutoria, per quam relicitur exceptio præiudicans negotio principali, vel reddens iudicium nullum, & reus non appellauit ab interlocutoria; si deinde appellat à definitiua, quæ postea vltra decem dies promulgatur, tunc Iudex appellationis potest etiam emendare grauamen illatum per illam interlocutoriam, secus si interlocutoria non parit præiudicium negocio principali, oportet enim tunc ab ea etiam appellasse.

CLEMENTIN. LIB. II.

DE APPELLATIONIBVS.

Tit. XII.

1076 *Cap. I.* Si à Iudicibus.

QVANDO sunt plures Iudices in vna causa, si appelletur coram maiori parte eorum, valet appellatio, ac si ab omnibus simul præsentialiter fuisset appellatum; & potest petere Apostolos ab ipsis separatim: sed est facienda legitima intimatio appellato ignoranti, appellationis, dilationis, & termini præfixi.

Glos. Per hunc titulum potest quis à singulis Iudicibus separatim appellare, & in singulis appellatio debet esse communis omnium: sed si tantùm esset vnus à quo, potest tantùm ab eo appellare. Idem etiam de petitione Apostolorum. Item, quando appellatio talis est, quæ ipso facto deuoluit causam, non requiritur intimatio nescienti. Item, quando appellatur ab interlocutoria, vel definitiua, debet vt in text. intimare appellationem ante: si verò ab electione, postulatione, vel prouisione, sufficit tantùm intimare appellationem. Item, sufficit, si intimetur eius procuratori in causa constituto. Item, si nullum Iudicum potest habere, appellet coram honestis personis. Item, sciens non debet certificari, sed præsumitur ignorantia.

1077 *Cap. II.* Quamuis.

LIcèt rigor iuris velit, vt Apostoli petantur sæpius, instanter, congruo loco, & tempore, tamen sufficit, si vnico contextu sæpius, & instanter petantur. Item, si Iudex à quo assignet certum terminum ad accipiendos Apostolos, & appellans in illo termino non petat illos, intelligitur renunciasse suæ appellationi. Idem dicendum, quando Iudex assignat incertum terminum, vt iuris, & ille non petit, dicitur renunciare. Item, si Iudex non dederit Apostolos appellanti petenti intra præfixum tempus, vel si dixit se daturum intra præfixum iuris terminum, & postea non curat dare petenti, congruo loco, & tempore, sæpius, & instanter, vnico contextu: tunc appellans potest prosequi suam appellationem, ac si fuissent expresse illi negati Apostoli.

Glos. Tempus iuris ad petendos Apostolos sunt triginta dies à lata sententia.

1078 *Cap.*

1078 *Cap. III.* Sicut appellatione.

APpellans tenetur infra annum prosequi,& definire suam appellationem iudicialem,vel extraiudicialem,incipiendo à die appellationis,vel grauaminis,si appellauit à grauamine: quod si non fecerit, nec aliquod iustum impedimentum impediuit,appellatio censetur deserta.

Glos. Dies appellationis non computantur in termino anni, quia dictio, *à*, coniuncta numero dierum excludit diem primum. Quando tempus assignatum pro termino incipit currere,vide.

1079 *Cap. IV.* Quamdiu.

QVando post appellationem prosequutio appellationis de expresso consensu partium differtur,tempus,siue ab homine,siue à iure præfixum non currit,dum manet dilatio: nisi Iudex videns periculum imminere ex dilatione præciperet procedi in illa,id est,tempus currere,v.g.dum fit compromissũ,

1080 *Cap. V.* Appellanti.

QVi appellat ab interlocutoria,vel à grauamine, non potest prosequi alias causas, sed illas tantùm, quæ nominatim sunt expressæ in appellatione. Item,processus primi Iudicis non potest iustificari vel impugnari ex nouis,aut de nouo probãdis,sed tantùm ex illis,quæ corã ipso fuerunt exhibita, vel acta.

Glos. Quando quis appellat à definitiua, potest ex causis non expressis verificare appellationem,quia in appellatione à definitiua non exprimitur causa, sed satis est dicere, *Appello à vestra definitiua sententia iniqua, iniusta.*

1081 *Cap. VI.* Si appellatione.

QVando appellatio per negligentiam appellantis est deserta, vt si non petiit Apostolos,vel non comparuit in termino assignato, vel non introduxit suam appellationem intra terminum assignatum,& postea prosequitur appellationem desertam, hoc non obstante sententia lata transit in rem iudicatam,ac si non fuisset appellatum.

1082 *Cap. VII.* Cùm à repulsione.

QVi appellat à repulsione exceptionis peremptoriæ bis, & succumbit prima,& secunda vice,non potest tertiò appellare à definitiua sententia. Excipitur, si prima, & secunda vice fuit repulsus, quia excipiebat ineptè proponendo,nunc verò ritè proponit,& sic audiendus.

DECRETALIVM LIB. II.

De Clericis peregrinant. Tit. XXIX.

1083 *Cap.* Conquerente. *Cælestin. III.*

QVi accedunt ad Sedem Apostolicam,ipsi cum rebus suis sunt securi sub protectione Apostolica: & si quid eorum durante itinere ablatum fuerit, est illis restituendum, quia contra peregrinantem ad Sedem Apostolicam nil est innouandum.

DE

DECRETALIVM LIB. II.
DE CONFIRMATIONE vtili, vel inutili. Tit. XXX.

1084 *Cap. I.* Si quis. *Alex. III.*

QVANDO res est litigiosa, id est, mota est lis de ea, in actu, & aliquis hoc tacito impetrat confirmationem à Papa; confirmatio non tenet, quia subreptitia, & Iudex potest procedere in cognitione causæ. Sed si quando petijt confirmationem, pacificè rem possidebat, deinde oritur quæstio, tunc Iudex nòn potest decernere, aut definire quæstionem, sine mandato Sedis Apostolicæ.

Glos. Lite pendente non valet confirmatio, vel priuilegium obtentum super re litigiosa, hoc tacito. Res dicitur litigiosa; quando est quæstio de dominio rei, non de possessione. Item, res litigiosa non potest transferri ad aliam personam. Item, confirmatio non dat ius nouum: sed quod habebas, ideo remanet litigiosa, vt prius. Item, confirmatio ad hoc, vt lis orta non cognoscatur à Iudice, debet fieri à Papa cum cognitione causæ ex certa scientia, non subreptitia.

1085 *Cap. II.* De confirmationibus.

IVdex non potest iudicare contra confirmationem Papæ, nisi de speciali eius mandato, aut certum sit, quod per falsi suggestionem fuerit elicita.

Glos. Vt in præcedenti capitulo.

1086 *Cap. III.* Bonæ memoriæ. *Cælestin. III.*

QVando quis appellat à sententia, & impetrat litteras à Papa; appellatus verò præueniens impetrat à Papa confirmationem sententiæ, non facta mentione de appellatione: tunc non valent illæ litteræ, sed secundæ primi appellantis. Si autem in primis dicatur, nullo præiudicio facto iustitiæ, & veritati, tunc valebunt litteræ, sed suspendetur earum rigor donec fuerit declaratum de iniquitate sententiæ.

Glos. Si quis non facit mentionem de appellatione partis aduersæ, litteræ non valent. Item, per clausulam generalem, v.g. *nullis litteris*, &c. nihil reuocatur, sicut legatum in generali de fundo, nullo fundo demonstrato non valet: sed debet fieri mentio expressa de primis litteris.

1087 *Cap. IV.* Cùm dilecta. *Innoc. III.*

IVs ciuile disponit, vt quando timetur de testibus, ne veritas fortuitis casibus subtrahatur, sunt recipiendi testes valetudinarij, & alij de quibus probabiliter timetur. Eadem ratione priuilegia Ecclesiastica vetustate consumpta sunt renouanda: sed ex renouatione non acquiritur nouum ius Ecclesiæ; sed illud, si quod habebat.

Glos. Mulier potest esse procuratrix. Item, contra Romanam Ecclesiam non currit præscriptio, nisi 100. annorum. Item, eo ipso, quòd Ecclesia est in diœcesi alicuius, præsumitur illi subesse.

1088 *Cap. V.* Ad nostram.

CONfirmatio, quam impetrauit Religiosus à Papa super temporali administratione pro persona particulari, si tacuit se esse religiosum, est irrita, & nulla, quia non consueuit Ecclesia confirmare regularibus personis aliqua personaliter.

Glos. Confirmatio beneficij, vel administrationis personaliter religiosi tacentis non valet; realiter valet in fauorem religionis: primæ enim tacita veritate fuerunt subreptitiæ.

1089 *Cap. VI.* Porrecta.

IDem quod in præcedenti: & addit, quòd talis religiosus est puniendus, vt auctor falsitatis.

1090 *Cap. VII.* Examinata.

SEntentia vel arbitrium latum contra formam iuris, licèt sit confirmatum à Papa, non valet.

Glos. Nec tenet si est latum contra formam mandati, nec si est confirmatum in forma communi.

1091 *Cap. VIII.* Venerabilis. *Honor. III.*

QVando Papa confirmat ex certa scientia, licèt verbum, *confirmamus*, præcedat tenorem compositionis insertum; & licèt apponatur clausula (*sicut sine prauitate prouidè facta est*) tamen valet confirmatio, & compositio, quia vox *sicut* non ponitur conditionaliter, sed causatiuè.

Glos. Compositio amicabilis potest fieri inter laicos & Ecclesiam super decimis, si interueniat auctoritas Papæ, secus non. Item, quando Papa ex certa scientia confirmat compositionem, vel transactionem, illa tenet, etiam si aliàs non teneret.

1092 *Cap. IX.* Sua nobis.

QVando per Lgatum Papæ confertur Ecclesia, vel beneficium, & confirmatur deinde à Papa, per eiusmodi collationes, & confirmationes non læduntur iura diœcesani: sed debet illi obedire prouisus in iuribus ordinariis.

Glos. Legatus non potest subijcere vnam Ecclesiam alteri in præiudicium Diœcesani Episcopi: nec Papa confirmans intendit præiudicare. Et si Papa accipiat aliquem in suam protectionem, ille non eximitur à iurisdictione sui ordinarij. *cap. ex parte. de Priuil.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

DECRE-

DECRETALIVM

LIBER TERTIVS.

DE VITA ET HONES. CLER. Tit. I.

1093 *Cap. I.* Vt Laici.

QVANDO ſacra celebrantur, ſeu diuina officia, Clerici in Choro per cancellos diuiſos debent ſtare ſeparati; ita vt laici non præſumant ſtare, vel ſedere ſecus altare inter Clericos: ſed eis ad orandum tantùm; vel communicandum liceat in locum, qui dicitur Sancta Sanctorum, intrare. Concil. Mogunt.

Gloſ. Laicus, vel mulier etiam ſacrata non fert incenſum circa altare, *can. ſacratas, diſt.* 23.

1094 *Cap. II.* Clerici.

CLerici arma portantes. Item, vſurarij excommunicentur. Not. quòd qui poſſunt excommunicari, mortaliter ſupponuntur peccaſſe. Concil. dicta.

Gloſ. Clerici non debent portare arma ſine iuſta cauſa, vt ſi, v.g. per loca periculoſa eis ſit tranſeundum, quo caſu ad terrorem latronum tantùm ea ferre poſſunt. Quod ſi abſque iuſta cauſa ferant, & moniti non deſiſtant, perdunt priuilegium *can. ſi quis ſuadente.* Item, vſurarij, quamuis Laici, ſunt excommunicandi; quod ſi ſint Clerici, ſunt ſuſpendendi ab officio, & beneficio; & ſpoliandi ſunt dignitatibus. *cap. inter dilectas de exceſ. prælat.* & etiam deponi poſſunt, ſi de hoc conuincantur *can. quoniam multi diſt.* 47.

1095 *Cap. III.* Vt quiſque.

PResbyter habens Parochiam debet habere Clericum, qui ſecum cantet epiſtolam, & lectionem legat, qui poſſit ſcholas tenere, & admonere patres, vt mittant filios ad diſcendam Doctrinam Chriſtianam in Eccleſia, quos ipſe cum omni caſtitate erudiat. Item, ſi non eſt Subdiaconus, Diaconus dicat Epiſtolam, & Sacerdos Euangelium more Diaconi. Nota, ſolum presbyterum non debere diuina officia celebrare. Concil. Placentic.

Gloſ. Non debet Eccleſia dedicari, niſi dos pro duobus Clericis ad minus ſufficiat. *can. placuit.* 1. *q.* 2.

1096 *Cap. IV.* Si quis. *Greg.IX.*

CLericus,qui comam relaxat,anathema ſit.Notandum,quòd comam nutriens in contemptum Eccleſiæ,eſt excommunicandus, & non eſt excommunicatus ipſo iure.

Gloſ. Qui ſemel ſumpſit habitum,non debet illum dimittere, niſi ex iuſta cauſa.*inf.eod.cap.Clerici.*

1097 *Cap. V.* Clericus.

CLericus,neque comam nutriat,neque barbam.

*Gloſ.*Non debet Clericus,nec barbam,nec comam nutrire, niſi ex iuſta cauſa,id eſt,ex timore.

1098 *Cap. VI.* Clericus.

SI Clericus, qui non eſt in ſacris,nec eſt profeſſus religionis, accipiat vxorem,illam non dimittat,ſed coronam ferat.vide de hoc *cap.Ioannes,de Cler. coniug.*

1099 *Cap. VII.* Clericis.

CLerici,qui comam nutriunt,& barbam, etiam inuiti à ſuis Archidiaconis ſunt tondendi.

1100 *Cap. VIII.* Monaſteria. *Alex. III.*

SI Clericus præſumit frequentare monaſteria monialium ſine cauſa rationabili,arceatur ab Epiſcopo:& ſi non deſiſtit, ſuſpendatur ab officio Eccleſiaſtico;Laicus verò excommunicatur.

Gloſ. Ad excuſandum aliquem,qui facit contra canonem,non ſufficit cauſa rationabilis,ſed debet eſſe manifeſta.*cap.Clericus diſt.* 91. Item, frequentare dicitur,qui per duas vices facit.*cap.ita nos* 25.*quæſt.*2.

1101 *Cap. IX.* Quoniam. *Greg. VII.*

EPiſcopus, ſi facultates Eccleſiæ ſufficiunt , poteſt ſtatuere certum numerum Clericorum, qui viuant in communi ; & poteſt compellere contradictores ad hanc obſeruantiam per ſuſpenſionem officij,& beneficij, vel grauiori pœna,non obſtante appellatione.Item, ſi quis horum viuentium in cõmuni ſit excommunicatus ob percuſſionem ſocij , poteſt Epiſcopus eum abſoluere,& pœnitentiam illi imponere , dummodò atrocitas facti grauiorem pœnam non expetat.

Gloſ. Hoc cap.intelligitur de regularibus,hos enim poteſt eorum ſuperior abſoluere ab excommunicatione.

1102 *Cap. X.* Cùm ab omni.

Trid.ſeſſ. 25. de Refor. 10. IVdices,vel delegati Eccleſiaſtici non accipiant decimam, vel quotam litis, etiam ſi eſſet conſuetudo,vel ſi laici id accipiant nomine aſſeſſorum : quia gratis eſt iudicandum,& venales ſententiæ à iure etiam ciuili reprobantur.

*Gloſ.*Iudices delegati, cùm extra domicilium proficiſcuntur,poſſunt accipere

pere expensas. Item, possunt accipere sumptus ex sententia, & xenia, id est, esculenta, & poculenta in parua quantitate, nisi clientes sint pauperes; ab his enim nec sumptus recipi debent. Item, ordinarius non accipit expensas, quia habet salarium: tamen fallit, quando consecrat Ecclesiam, vel visitat prouinciam suam: & si ordinarius dat delegatum, ipse ordinarius ei faciat expensas. Item, assessor potest recipere mercedem. Item, sententia venalis non valet, & absque appellatione reficiatur.

1103 *Cap. XI.* Deus, qui.

Qui mittuntur prædicare nouiter conuersis, si sunt professi diuersæ religionis; & habitus, ne populi scandalizentur, debēt accipere communem, & honestum habitum, vt sint conformes.

Glos. Not. quod ob scandalum receditur à iure, & ab habitu regulari, sed ad tempus, & tantùm ex causa. Item, in professione religionis semper intelligitur excepta authoritas Papæ, quantum ad solemnitates, non ad substantiam ordinis, vt in iuramento: quare prædicti religiosi debent se confirmare in habitu exteriori, sed interius debent ferre vestes congruentes suæ religioni.

1104 *Cap. XII.* Cùm decore.

Ludi theatrales non fiant in Ecclesia, nec per Clericos sacros: nec obstat consuetudo, quia est corruptela inquinans honestatem Ecclesiæ. Trid. sess. 24. de Ref. 12.

Glos. Est prohibitum causa ludibrij vti habitu religioso. Item, non prohibetur repræsentare mysteria festiuitatum, vt Pastores, Herodem, Magos, &c. quia sunt ad compunctionem potius, quàm ad lasciuiam, vel voluptatem, pro vt in Paschate repræsentatur sepulchrum Domini, ad excitādam deuotionem.

1105 *Cap. XIII.* Cùm Clericorum.

Clerici præsertim in sacris viuant castè, abstinendo se à libidinis vitio, præsertim illo, propter quod venit ira Dei; & peccantes puniantur canonicè pro qualitate delicti: & si ob hoc peccatum suspensus præsumpserit celebrare diuina, spolietur Ecclesiasticis beneficiis, ac perpetuò deponatur: & Prælati, qui præsumpserint tales peccantes sustinere, maximè intuitu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, puniantur pari pœna; & Clerici qui habent coniugem si peccant, grauius puniantur, quia possunt vti legitimo matrimonio. Trid. sess. 25. de Ref. 14.

1106 *Cap. XIV.* A crapula.

Clerici à crapula, & ebrietate abstineant, nec incitetur quisquam ad bibendum, nec teneatur obligationem exequi de sumendo potus æquales: & qui est culpabilis in prædictis, & à superiore monitus non satisfaciat, ab officio, & beneficio suspenditur.

1107 *Cap. XV.* Clerici.

Clerici non exerceant officia, vel commercia sæcularia, maximè inhonesta. Item, mimis, ioculatoribus, histrionibus non intendant (id est, non sint.) Item, tabernas vitent, nisi ob necessitatem itineris. Non ludant ad aleas, & ta-

xillos, nec talibus ludis intersint. Item, habeant coronam, & tonsuram congruentem. Item, diligenter se exerceant in officiis ecclesiasticis, & aliis bonis studiis. Item, deferant clausa indumenta desuper, quæ non sint nimis longa, vel breuia. Item, non vtantur pannis rubeis, vel viridibus, nec manicis, aut sotularibus consuticiis, frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus. Item, cappas manicatas non gerant in Ecclesia sua ad officium diuinum, etiam, qui sunt in sacerdotio, vel dignitate: nec alibi, nisi ob timorem, liceat habitum transformare, non ferant fibulas, nec corrigias cum auro, vel argento, nec anulos, nisi sint in dignitate. Pontifices in publico, & in Ecclesia ferant indumenta linea, nisi sint monachi, qui debent ferre habitum monachalem. Pallijs diffibulatis non vtantur in publico, sed post collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

Glos. Qui deficit ab officio suo, exercendo officia sæcularia, degradatur. *can. Clericus dist.* 91. Item, Clericus lusor alearũ, vel spectator punitur. Item, quòd perditur in ludo alearum potest repeti. Item, Ecclesiastici in vestibus conforment se consuetudini loci. Item, potest Clericus ex causa iusta deponere habitum (vt ob metum, v.g.) nec erit apostata. Item, ex anulo præsumitur matrimonium. Item, monachus factus Episcopus non penitus liberatur à regula monachali.

1108 *Cap. XVI.* Ex litteris. *Honor. III.*

CLerici exercentes sæcularia negotia, si ter moniti non resipiscant, non gaudent priuilegio Clericali, sed subiacent statutis, & consuetudini patriæ, & hoc in facultatibus tantùm, nam in illis ipso facto renunciant priuilegio Clericali. Not. quod Clericus vsque ad tertiam monitionem gaudet priuilegio Clericali, vltra non.

Glos. Clericus non potest solis verbis suo renunciare priuilegio. *cap. si diligenti. de foro competenti.* Item, Clericus bene viuens gaudet priuilegio Clericali, non solùm in persona, & rebus ecclesiasticis, verùm etiam in rebus propriis. *can. Ecclesiarum seruos* 12. *quæst.* 2. Item, Clericus vxoratus etiam tonsuratus non gaudet priuilegio. Item, priuilegium ad tempus ob delictum suspendi potest. *can. curatos* 15. *q.* 6.

IN SEXTO LIBER III.

DE VIT. ET HONEST. CLER. Tit. I.

1109 *Cap. I.* Clerici. *Bonifac. VIII.*

CLerici qui se faciunt ioculatores, goliardos, seu buffones, si per annum hoc exerceant, sunt ipso iure omni priuilegio clericali priuati: si minus anno ter admonentur ab ordinario, & non desistant, priuantur per sententiam omni priuilegio clericali. Clericus habet multa priuilegia, de quibus in *c. si quis suadente.*

Glos. Clericus largè est dginitas, & qui detrahit dignitati, amittit priuilegium dignitati concessum, non personæ.

Glos. Ioculatores sunt, qui in publico faciunt spectaculũ sui corporis. Vnde

non

non prohibentur facere in occulto aliquid ioci ob infirmitatem, vel ex alia honesta causa.

Glos. In hoc casu per annum perdunt Clerici priuilegium Clericale ipso facto, etiam non præuia admonitione: & hoc est ius nouum. Item, actus damnatus vocatur ars, sic etiam vsura vocatur ars. Item, breue tempus hîc intelligitur intra annum, post verò dicitur longum, vel vetus, *cap.* 1.35.*q.*8. vbi de hoc.

CLEMENT. LIBER III.

DE VITA ET HONEST. CLER. Tit. I.

1110 *Cap. I.* Diœcesanis.

ORdinarij moneant Clericos exercentes publicè officia carnificum, seu macellariorum, vel tabernariorum, vt infra certum terminum ab illis præfigendum desistant. & quod nullo vnquam tempore illa reassumant: & si ter personaliter moniti non desistunt, vel deinde reassumunt, tunc Clerici coniugati omni careant priuilegio Clericali, non coniugati careant in rebus priuilegio; & si tanquam laici incedant, careant etiam in personis, eo ipso, quamdiu in præmissis perstiterint. Item, ordinarij contra alios Clericos, qui faciunt negocia sæcularia, vel officia non conuenientia clericatui, publicè, ita seruent canones, quod illos compescant, ita vt ipsi non reprehendantur de negligentia damnabili. Not. quod contra facientes huic dispositioni peccant mortaliter. Item, sufficit monitio in verbo, sed est facienda à suo Prælato, non ab ordinario alterius loci, nisi delinquant in sua diœcesi.

Glos. Clericus exceptus subiacet ordinario loci in hoc. Item, monitio fit ter, & non semel peremptoriè. Item, licèt sit necessaria monitio, non tamen est necessaria sententia priuationis, quia eo ipso. Item, Clericus abstinens à prædictis recuperat priuilegia.

1111 *Cap. II.* Quoniam.

CLericus beneficiatus, qui sine causa rationabili vtitur veste virgata, est suspensus ipso iure per sex menses à perceptione fructuum beneficiorum: si non est beneficiatus, sed Diaconus, vel Subdiaconus, est inhabilis statim ad habenda beneficia Ecclesiastica. Idem statuit de Clericis, qui talem vestem ferunt, & publicè tonsuram clericalem. Item, qui habent dignitatem personatum. beneficium curatum, vel si sint sacerdotes. & religiosi, publicè ferant talem vestem, vel infulam, seu pileum lineum publicè portent in capite, sunt suspēsi à fructibus per annum, sacerdotes autem, & religiosi sunt inhabiles ad beneficia per annum. Item, omnes Ecclesiastici sæculares, qui vtuntur tabardo foderato vsque ad oram ita breui, quod vestis inferior notabiliter videatur, dent tabardum pauperibus infrà mensem, si ne sint religiosi habentes administrationem siue Clerici sæculares. Religiosi verò non habentes administrationem, infrà idem tempus teneantur illud consignare suis superioribus in vsus pios conuertendum. Item, Clerici, præsertim beneficiati, non vtantur publicè caligis scacatis rubeis, aut viridibus.

Glos. Istæ pœnæ habent locum solùm in vestibus hîc expressis. Item, Clericus suspensus, si accipit fructus, non fit irregularis. Item, fructus sunt distribuendi

buendi intereſſentibus ſocijs, ſi ſunt diſtributiones quotidianæ; ſi verò ſint alij reditus,accreſcunt Eccleſiæ. Item,Clericus vtens veſte, ſine tamen tonſura,non incurrit hanc pœnam.Item,Monachus licèt ferat habitum ſuum,tamen,ſi eum cooperit habitu Clericali,dicitur apoſtata. Vide *cap.2.de Cler.vel Mon.in 6.*Item,per beneficium intelligitur etiam penſio,quam quis habet in titulum.Item,Monachus,qui de licentia ſui ſuperioris eſt in ſtudio,vel peregrinatur,poteſt facere gratuitam eleemoſynam moderatam.ita Hoſt.*in ſum. de pœn.& remiſ.§.quibus,& qualiter per cap.præterea. de off.deleg.*

EXTRAVAG. COMMVN. LIBER TERTIVS.

DE VIT. ET HONEST. CLER. Tit. I.

1112 *Cap. I.* Docta ſanctorum. *Joann. XXII.*

IN officiis diuinis, vt horis canonicis & miſſis ſolemnibus,non præſumant cantare muſicas laſciuas,ſub pœna ſuſpenſionis ab officio per octo dies:poſſunt tamen canere vltra cantum Eccleſiaſticum aliquas conſonantias,quæ melodiam faciant.

DECRETALIVM LIBER III.

DE COHAB. CLER. ET MVL. Tit. I.

1113 *Cap. I.* Inhibendum.

Conſ.Mog. Tird. ſeſ.24 de Reſ.8.

NVLLVS ſacerdos retineat fœminas, de quibus poteſt eſſe ſuſpicio, ſed eas ſolùm,quas iura permittunt,vt mater,amita, ſoror: & has, ſi iis indigeat,habeat in domo longè à conuerſatione ſua.Item,fœminæ non præſumant accedere ad altare,nec Presbytero miniſtrare,nec intra cancellos ſtare,vel ſedere.

*Gloſ.*Loquitur hic textus de ſuſpectis,vt de iuuenibus:Secus quando nulla eſt ſuſpicio mali.Item,Clerici poſſunt cohabitare cum mulieribus in linea tranſuerſali vſque ad ſecundum gradum,in recta verò deſcendenti,ſeu aſcendenti vſque ad quartum gradum,*can.cum omnibus* 81.*diſt.*

1114 *Cap. II.* Si quiſquam.

PResbyter,diaconus,ſubdiaconus,ſi ter monitus inueniatur loqui,vel conuerſari cum fœmina ſuſpecta de crimine fornicationis cum eo, eſt excommunicandus,& fœmina canonicè eſt punienda.

Gloſ. Nomine ſacerdotis intelliguntur inferiores ordinati, ſicut nomine Clerici intelliguntur,ſuperiores.Item,fœmina ob crimen fit fori Eccleſiaſtici.

1115 *Cap. III.* Clericos. *Alexan. III.*

ORdinarij non debent cogere Clericos in sacris constitutos & publicè concubinarios, vt eas abiurent, ne redeuntes sint periuri; sed cogant per suspensionem, & interdictum: & si deinde reincidunt, excommunicent aliquos illorum.

Not. quod quando præsumptio est, ne quis sit seruaturus iuramentum, non est cogendus ad iurandum: quia nemini parandus est laqueus.

1116 *Cap. IV.* Sicut.

CLerici in sacris, si moniti contemnunt relinquere concubinas, suspendantur à beneficiis, donec plenè satisfecerint: & si suspensi præsumpserint concubinas retinere, remoueantur à beneficiis perpetuò.

Glos. Alij Clerici in minoribus ordinibus constituti sunt compellendi, vt dimittant mulieres concubinas; sed non cum tanto rigore, vt nimirum priuentur beneficiis. *cap. si autem. inf. eod.* Item, quando notoriè constat, Clericum esse concubinarium, vel per sententiam est condemnatus, est ipso iure suspensus: secus, suspendendus tantùm est.

1117 *Cap. V.* Super eo.

LItteræ obtentæ à Papa per Presbyterum concubinarium suspensum ab officio, vt absoluatur, si non continent seriem facti, nō ei prosunt. Not. quod Clericus concubinarius occultus, si appellat, auditur.

Glos. Appellationis litteræ, vt valeant, debent continere seriem facti, id est, explicare omnes causas, cur fuerit excommunicatus, vel suspensus, *cap. cùm pro causa. de sent. excom.* aliàs essent impetratæ tacita veritate, & sic non valerent. *c. dilectus. supra de rescript.*

1118 *Cap. VI.* Si autem.

CLerici concubinarij in maioribus, vel minoribus, si secundò, vel tertiò moniti, eas non dimittunt, potest Episcopus vltra officij interdictionem eos spoliare Ecclesiis, vel earum portionibus, appellatione postposita.

Glos. Quod dicitur esse Ecclesiis priuandos, videtur intelligi vt supra *in cap. sicut*: quòd primò suspendantur, deinde post tertiam admonitionem priuentur beneficiis. sed verè de iure statim priuari possunt. vnde quod *in d. ca. sicut*, dicitur suspendendos esse primo loco, intelligitur ex gratia.

1119 *Cap. VII.* Vestra. *Lucius III.*

NOtorium crimen est, de quo presbyter canonicè condemnatur; occultum, quod ab Ecclesia toleratur. A concubinariis publicis, id est, ab Ecclesia condemnatis (quod est publicum iuris) vel si habent operis euidentiam (quod est facti) populus non debet diuina mysteria audire, nec alia suscipere sacramenta: non quia sacramenta sint inualida, sed ad talis sacerdotij accendam licentiam. Ab occultis, & toleratis est licitum recipere sacramenta.

Glos. Fama manifestum, & notorium differunt. Fama est status illæsæ dignitatis vita, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus: quæ aliquando

procedit ex ſcientia, aliquando ex ſuſpicione, aliquando ex certo auctore, quandoque ex incerto, *can. ſanctum eſt diſt.* 4. Manifeſtum dicitur quod procedit ex ſcientia, & certo auctore, & quod poteſt probari. *l. hæredes, ff. qui teſtam. fac. poſ.* quandoque tamen occultum etiam dicitur id, quod poteſt probari, *l. eos. §. ſi quis autem, C. de appell.* Notorium facti eſt, quod nulla poteſt tergiuerſatione celari. *cap. tua inf. eod.* & in hoc nullus appellans auditur. *c. cùm ſit Romana. ſupra de appell.* in quo notorio creditur ſimplici officiali, nec requiritur ſcientia omnium, ſed plurium. Notorium verò iuris, id eſt, quando eſt confeſſus, vel condemnatus, & ſi negetur hoc notorium, quandoque eſt probandum. Notorium præſumptum eſt, vt paternitas, filiatio, conſanguinitas. Item, occultum dicitur, quod Eccleſia non vendicat; & licèt plures ſciant, tamen reputatur occultum, quandiu ab Eccleſia toleratur.

1120 *Cap. VIII.* Tua nos.

SI concubinatus Clerici ita eſt publicus, vt appelletur notorius (id eſt, vt nulla poſſit tergiuerſatione cælari) non requiritur teſtis, nec accuſator ad hoc, vt puniatur. Si eſt publicus, non ex euidentia, ſed ex fama non ſufficiunt teſtimonia ſola ad condemnandum, quia non teſtimoniis, ſed teſtibus eſt iudicandum (id eſt, teſtibus iuratis.) Quod ſi habetur talis ſuſpicio de clericis, vt ſcandalum generetur in populo, tunc eſt indicenda canonica purgatio, quam ſi noluerint, vel non valuerint præſtare, ſunt puniendi ſecundùm canones. Nota, quod in notoriis facti non requiritur probatio. Item, quod deficiens in purgatione punitur, quia tunc fama præſumptiua accipitur pro veritate. Item, nolle ſe purgare, & deficere in cauſa, accipitur pro eodem.

Gloſ. Non eſt iudicandum per dicta teſtium, niſi iurent. Item, per ſolam ſuſpicionem, ſiue famam, niſi ſcandalum oriatur, non eſt indicenda purgatio.

1121 *Cap. IX.* A nobis.

FOeminæ non ſunt permittendæ habitare cum Clericis; niſi ita ſint conſanguineæ, vt nulla ſuſpicio ſit criminis.

Gloſ. Naturale fœdus excludit præſumptionem mali. *cap. cùm in iuuent. de præſumpt.*

1122 *Cap. X.* Quæſitum. *Greg. IX.*

CLericus fornicarius, licèt pro peccato mortali quoad ſe ipſum ſit ſuſpenſus, tamen non eſt ſuſpenſus quoad alios, & non eſt vitandus in diuinis officiis, niſi peccatum ſit notorium per ſententiam, vel confeſſionem, vel euidentiam rei.

Gloſ. Aliquis dicitur ſuſpenſus quoad ſe tantùm, quando eſt in peccato mortali. *can. teſtamentum diſt.* 6. quoad ſe verò, & quoad alios dicitur ſuſpenſus, vt *in cap. veſtra. eod. & de ſimon. cap. tanta.* quandoque tandem quis dicitur ſuſpenſus quoad alios, & non quo ad ſe, vt quando locus eſt interdictus pro delicto ciuium, vel Principis ſæcularis. Item, Clericus in crimine fornicationis exiſtés vel ſimoniæ tantùm, eſt euitandus, quamuis occulto, quia eſt ſuſpectus ipſo iure: in aliis non item, quantumcumque notorium ſit ipſum crimen. *can. præterea. §. verum,* 32. *diſt.*

DECRE

DECRETALIVM LIBER III.
DE CLER. CONIVGAT. Tit. III.

1123 *Cap. I.* Si quis. *Alexan. II.*

SI Clericus in minoribus contrahat matrimonium, cogatur per censuras Ecclesiasticas dimittere beneficia, & retinere vxorem; si erat in sacris, cogatur per suspensionem, & excommunicationem dimittere vxorem, & agere pœnitentiam de commisso.

Glos. Beneficia Clerici vxorati vacant ipso iure, sed coguntur dimittere quoad solum factum, & possessionem, quia facto contrario renunciarunt suo iuri. Item, beneficium non potest conferri coniugato, nisi cum eo dispensetur. An sit priuatus ipso iure, vel priuandus? dic secundum.

1124 *Cap. II.* Sanè.

CLericus coniugatus non est capax beneficij, nisi voueat perpetuam castitatem, & coniux fuerit vna, & virgo, nec possunt admitti ad sacros ordines, vel administrationes Ecclesiasticas.

Glos. Quando vouent castitatem, debent habitare separatim, etiam si sint senes, & absque suspicione copulæ: si verò sint iuuenes, non possunt promoueri, nisi transeant ad religionem. *cap. cùm sis praditus, & cap. Apostolicam, & cap. coniugatus, de conuers. coniugat.* Item, an qui prius corrupit virginem, quam postea desponsauit, possit ordinari in sacris. Dic quod sic, quia iste verè in plures non diuisit carnem suam. *argumento can. Valentino 34. dist.*

1125 *Cap. III.* Quod à te.

CLerici in minoribus sunt spoliandi beneficiis, si contrahant: & si quid de propriis bonis Ecclesiæ titulari contulerunt, eis restituitur.

Glos. An quando Clericus attulit aliquid suæ Ecclesiæ, & Monachus monasterio, si recedit, sit ei restituendum, vel alij monasterio in quod transit dandum? Respondetur variè. Primò si sponte sua recedit, nihil est dandum: si auctoritate iudicij, dandum est. Secundò omnis donatio facta Ecclesiæ tempore ingressus, vel monasterio, habet hanc tacitam conditionem, *vt duret illo perseuerante*: secus si donauit Ecclesiæ non transiens ad illam; tunc non reuocatur, quia perfecta est donatio, nisi fuisset expressa aliqua conditio in donatione. Tertiò, & verior: non sunt restituenda de stricto iure, sed tantùm de benignitate, vt loquitur hic textus. Si res tempore ingressus fuerunt expresse datæ, nunquam restituuntur; si tacitè, sunt dandæ, quia sequuntur personam, tanquam accessorium, principale. Aduerte in addit. quod Clericus in sacris faciens matrimonium, suspectus est de hæresi. not. *supra cap. primo eodem.*

1126 *Cap. IV.* Sanè. *Innoc. III.*

EPiscopi possunt dispensare cum sacerdote, qui de facto contraxit matrimonium, post actam pœnitentiam, & vitam laudabilem: si sunt conti-

continentes, vt exerceant ordines in officio suo, ex indulgentia; secus ex rigore, & ante pœnitentiam. Nota, quod Episcopus potest dispensare, si sacerdos contraxit cum virgine: secus, si non cum virgine, vel fuit bigamus; id est, dum erat sæcularis, habuit aliam vxorem.

1127 *Cap. V.* Diuersis:

EPiscopus debet priuare beneficiis, quæ tempore contractus matrimonij Clericus habebat: si verò post contractum Episcopus scienter contulit beneficia Ecclesiastica tali Clerico, illis non Episcopus, sed superior eius priuet.

Glos. Non Episcopus, sed superior priuat: quia nemo contra factum suum potest venire; secus si ignoranter contulit. An Episcopus possit collata beneficia reuocare, vt bona Ecclesiæ alienata? Resp. bona alienata Ecclesiæ potest repetere, collata beneficia, non. causas vide ibi. Item, à quo conferantur illa beneficia, quibus spoliatus est is, cui post matrimonium ab Episcopo fuerūt collata? Resp. quòd in illis, in quibus deuoluitur potestas à Capitulo ad Episcopum, & è contra, conferuntur à Capitulo; in aliis verò ab Archiepiscopo.

1128 *Cap. VI.* Cùm olim.

FIlius sacerdotis Græci, ex legitimo tamen matrimonio natus, potest ordinari ritu Latino, licèt pater sit in ritu Græco; nisi consuetudo regionis repugnet, tunc enim esset inhabilis.

Glos. Latini in sacris tenentur ad continentiam non solùm ex consuetudine Ecclesiastica, sed ex voto, quod faciunt tacitè. *can. quoniam. can. aliter, & can. Nicena dist.* 31.

1129 *Cap. VII.* Ioannes.

CLericus in minoribus coniugatus non potest gaudere priuilegio Clericali, & sic non tenetur ferre tonsuram, dummodò non percipiat beneficium, ratione cuius debeat ferre tonsuram, eò quia redundaret in vituperium ministerij.

Glos. Clericus vxoratus non amittit omne priuilegium clericale videlicet *can. si quis suadente* 18. *quæst.* 4. potest tamen vexari aliqua exactione in persona vel rebus. Item, multa sunt priuilegia; & vno amisso alia non amittit. Item, Clericus non tonsuratus debet ter moneri, ad hoc vt priuilegium amittat. Item, non potest renunciare suo priuilegio. *cap. contingit. de for. compet.* Item, Clericus coniugatus non potest habere beneficium, nisi Papa dispenset. Host. intelligit textum de Clerico coniugato non beneficiato, sed habente stipendium ab Ecclesia, non tamen in titulum; nam si consuetudo est, debet ferre coronam.

1130 *Cap. VIII.* Cum decore.

CLerici vxorati non admittuntur ad dignitates Ecclesiasticas; & quas habent, dimittere debent.

Glos. Nec simplicia beneficia Clericus coniugatus potest habere. *cap. primo. cap. sanè. eodem.*

1131 *Cap.* IX. Ex parte. *Honor. III.*

CLerici coniugati amittunt priuilegium clericale, & possunt vexari à laicis. *Glos.* Clericus coniugatus etiam tonsuratus non gaudet priuilegio clericali.*cap.Ioannes, supra eodem.* Item, Clerici non coniugati, qui se immiscent negotiis sæcularibus, si ter moniti non desistant, perdunt priuilegium. *cap. vlt. de vit. & honest. Cleric.*

1132 *Cap.* X. Vt consultationi.

CLericus, si in minori ætate fuit tonsuratus, si deinde fiat miles, non est cogendus ferre habitum, & tonsuram.

Glos. Clericus tonsuratus tantùm non est cogendus ferre habitum, & tonsuram; quia potest renunciare priuilegio.

IN SEXTO LIB. III.
DE CLERICIS CONIVGATIS.
Tit. II.

1133 *Cap. I.* Clerici. *Bonifac. VIII.*

CLERICVS coniugatus cum vna, & hac virgine, ferens tonsuram, & vestes clericales, gaudet duobus priuilegiis. Primò *cap.1.si quis suadente.* Secundò, quod pro delictis non potest trahi ad tribunal laicale, nec criminaliter, nec ciuiliter, nec à sæculari potest condemnari in persona, nec in pecuniis: cætera priuilegia non habet; immo si non defert coronam & vestes, amittit etiam ista duo. Not. quòd Clericus coniugatus, vt gaudeat priuilegio, debet ferre non solùm vestem superiorem, sed etiam inferiores, si sint patentes: quia si fert inferiorem laicalem, habetur vt laicus. Item, Clericus coniugatus, licèt gaudeat his duobus priuilegiis, non tamen potest esse Vicarius, quia in aliis est vt laicus. Item, bigamus nullo gaudet priuilegio.

Glos. Mulier debet esse desponsata in virginitate, ad hoc vt Clericus coniugatus gaudeat priuilegio Clericali, & non sufficit si ab eodem fuit prius corrupta, licèt alij aliter dicant. Item, Clericus contrahendo renunciat rescripto de obtinendo vacaturam; quia contrahendo renunciat per ipsum factum, & animum deposuit: quo casu ius etiam in re perditur, ergo multo magis ius ad rem.*cap.vlt.de conces.prebend.*

DECRETALIVM LIBER III.

De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel praeben. Tit. IV.

Trid.seß. 6.de Ref.c.1. & 2. seß.23.de Ref. cap.9.

1134 *Cap.I.* Non liceat.

NVLLI Episcopo sine licentia Papæ licet transire ex suo Episcopatu ad alium acceptando; quia cùm nemo soleat transire ad minorem, præsumitur ambire maiorem.

Glos. Episcopus transiens, vt supra, perdit vtrumque Episcopatum: sic nec alij inferiores absque licentia Episcopi. *cap. admonet. supra de renunciat.* Item, dubia in peiorem partem sunt interpretanda. *cap.2. de elect.* Item, facilius dispensatur cum eo Episcopo, qui transit ad maiorem Episcopatum, quàm cum eo qui transit ad parem, vel minorem. *cap. licet, de transact.*

1135 *Cap. II.* Ex gestis.

CArdinalis per quinquennium non residebat, & canonicè admonitus non se correxit, sed adhuc in alienis morabatur, fuit canonicè depositus à suo titulo parochiali. Nota hoc idem de quolibet Prælato, qui suam Ecclesiam deserit.

Trid. seß. 6. de Ref. 2.

1136 *Cap. III.* Quia.

VNus non potest habere plures dignitates Ecclesiasticas, vel plures Ecclesias parochiales: & quando de Ecclesia, vel ministerio Ecclesiastico est prouidendum, eligatur persona, quæ possit residere in loco, & exercere curam per se ipsum; & si secus fiat, accipiens amittit beneficium: & qui dedit, priuatur potestate conferendi ea vice.

Glos. Qui habet Ecclesiam in aliquo casu potest seruire per Vicarium, vt cùm parochialis Ecclesia est annexa dignitati, vel præbendæ. Item, quædam possunt fieri per alios, quædam non. Vide ibi. Item, qui indigno contulit Ecclesiam, priuatur ea vice facultate conferendi. *cap. cùm in cunctis, de elect.*

1137 *Cap. IV.* Relatum est. *Alex. III.*

SI præsentatus ad Ecclesias, vel ad beneficia possit residere, & nolit, non est admittendus, & admissus est remouendus non obstante appellatione, nisi absit de licentia superioris ob studium, vel ob honestas causas.

Glos. Nota hunc textum intelligi, si præsentatus promittit residere, quia verba cum effectu sunt recipienda. Item, loqui de curato non de beneficiato simplici, vt in *cap. peruenit, de appellat.*

1138 *Cap. V.* Fraternitate.

CLericus alterius diœcesis non est recipiendus sine litteris commendatitiis sui Episcopi, vel de mandato Papæ.

Glos. Commendatitiæ litteræ vel dimissoriæ dicuntur, quibus dimittitur, & absol

absoluitur à potestate sui Episcopi, in quibus sit fides de vita, & ordinibus. Item, Clericus sine licentia Episcopi sui non debet dimittere suam Ecclesiam. *cap. admonet, de renunciat.* Item, dimissoriæ dicuntur etiam litteræ, quæ dantur appellantibus, vulgò Apostoli. Aduerte in addit. quod si litteræ dimissoriæ sint amissæ, possunt probari per testes.

1139 *Cap. VI.* Conquerente.

QVi non residet in beneficio, etiam modicæ æstimationis, illo priuatur. Nota, quod qui habet sufficiens beneficium, & agat de alio, non est audiendus. Item, qui non seruit Ecclesiæ, non potest accipere aliquid de beneficio in illa Ecclesia.

Glos. Nomine victus intelligitur vestitus, *l. verbo victus, ff. de verb. signif.* Item, in sufficientia beneficij considerantur plura, vt nobilitas, scientia, dignitas, ita vt sufficiat sibi, & suis, & hospitalitatem seruare queat, & pro soluendis iuribus Episcopalibus. *cap. multa. cap. de monac. tit. sequenti.* Item, Clericus debet residere in sua Ecclesia, aliàs potest priuari, præcipuè si est in dignitate: nec absens potest aliquid accipere, nisi sit in contrarium consuetudo. Sed aduerte, quod hodie seruatur *Trid. sess. 6. de Reformat. c. 2. & sess. 23. eod. cap. 1.* Item, de iure communi nemo potest habere plura beneficia, quorum vnum sufficit. *cap. cùm teneamur tit. seq. cap. cùm adeo, de rescript.*

1140 *Cap. VII.* De cætero.

CAnonicus, qui est in seruitio Episcopi, potest accipere fructus beneficij, ac si esset præsens, sed non distributiones.

Glos. Qui est in seruitio Episcopi, dicitur seruire Ecclesiæ, & sic reputatur pro præsenti quoad perceptionem beneficij, & multò magis si inseruit Papæ. *cap. cùm dilectus.*

1141 *Cap. VIII.* Ex parte. *Cælestin. III.*

QVi abest ab Ecclesia, & per longum tempus, vt per decennium est citandus, vt veniat: & si vocatus non vult venire, eligatur alius pro illa dignitate.

Glos. Pro minori tempore, Clericus, vel prælatus potest priuari, sed semper est citandus: nam non citatus, non conuictus, vel confessus, vel per contumaciam absens non est priuandus. *cap. inter quatuor, de maior. & obed.* etiam si sit vagabundus. Sed si alibi permisit in titulari recipiendo secundum beneficium, potest priuari primo, imò ipso iure vacat primum. *c. litteras, & c. cùm nostris, de concess. præben.* Item, decanus debet residere, alioquin priuabitur. Quod autem sit officium decani, colligitur ex consuetudine. Item, iusta causa excusat absentiam ad certum tempus, si in termino præfixo non venit.

1142 *Cap. IX.* Qualiter. *Innoc. III.*

ARchiepiscopus, qui temerè non residet, & vocatus non venit, priuatur, & eligatur alius transacto certo termino. Trid. sess. 6. de Ref. 1. & sess. 23. de Ref. 1.

Glos. Habet Ecclesiam pro derelicta, qui monitus non venit, vel facit aliquid incompatibile, vt si contrahat matrimonium. *cap. 1. supra de Cler. coniugat.*

1143 *Cap.*

1143 *Cap. X.* Inter.

CLerici habentes Ecclesias, vel præbendas si sine iusta, & necessaria causa, præsertim sine consensu ordinarij sunt absentes, & citati, intra certum tempus præfixum non veniunt, possunt priuari beneficiis.

Glos. Clerici, etiam si habeant iustam causam, tamen debent petere licentiam ab ordinario. Item, beneficiatus ob absentiam priuatus probans impedimentum suæ absentiæ, est restituendus. *cap. vlt. inf. eod.*

1144 *Cap. XI.* Ex tuæ.

CLericus non residens, si fraudulenter se absentat, vt non citetur, poterit ter publicis edictis citari in sua Ecclesia: & si non obedit, & inter sex menses non redit, debet priuari Ecclesia secundùm ius canonicum.

Trid. sess. 5. de Ref. 1. §. Contra eos. Contra talem Clericum absentem procedatur per suspensionem, & excommunicationem, vt obediat. Quod si non obediat, Cardinalis Legatus eum amoueat ab administratione spiritualium, etiam si sit Episcopus, prouidendo Ecclesias de personis idoneis: non tamen in eum ferat sententiam degradationis; vel, si expediat, misericorditer possit agi cum illo.

Aduerte ex Hostien. quod si intra Prouinciam facit sui copiam, non potest procedi ex edicto, quod non peruenisset ad eum, nec potest procedi contra latitantem ex edicto non solemniter proposito.

Glos. An in casu isto mora purgetur. Item, spoliari potest, id est, suspendi ab administratione temporalium per istum textum. Item, iste textus loquitur de Prælatis tantùm. *cap. quoniam frequenter. vt lit. non contest.* Item, Legatus, licèt ex mandato generali possit contra alios, tamen non potest contra Episcopos, nisi ex speciali mandato. *d. c. quoniam frequenter, vt lit. non contest.* vel agatur de crimine. Item, arguitur ex isto textu, quod qui deposuit, non potest restituere depositum.

1145 *Cap. XII.* Tuæ fraternitatis.

QVi causa studij de licentia superioris est absens, & percipit fructus sui beneficij, si se transfert ad villas vel castella, in quibus vel non est, vel minus competens est exercitium studiorum, non potest percipere fructus: quia fraus nulli debet patrocinari. Nota, quod indulgentia debet intelligi secundùm mentem concedentis.

Glos. Nomine *studij* intelligitur bonum studium; & est idem esse minus competens, ac nullum studium.

1146 *Cap. XIII.* Ex parte. *Honor III.*

QVi iurat residere in sua Ecclesia, postea sine fraude se absentat ad defendenda, vel prosequenda iura suæ Ecclesiæ, non dicitur periurus, sed debet censeri residens. Nota, quod qui pro vtilitate suæ Ecclesiæ est absens, dicitur præsens, & non periurus.

Glos. Si esset in seruitium Episcopi vel Papæ, nec dicitur periurus. Item, iuramentum aliquando extenditur ad ea, de quibus non fuit dictum, vel cogitatum.

tatum. Item, quòd potest esse absens pro facto proprio: quia in iuramento excipitur factum proprium, quia in generali sermone semper persona loquentis excipitur.

1147 *Cap. XIV.* Cùm dilectus.

FAmiliares Papæ in absentia percipiunt fructus suæ præbendæ, quia pro præsentibus habentur, non obstante constitutione contraria.

Glos. Non debet habere talis familiaris Papæ absens victualia, seu distributiones. *cap. de cætero supra eod.*

1148 *Cap. XV.* Ad audientiam.

CAnonici, qui sunt in seruitio Episcopi, possunt accipere fructus præbendæ, non obstante constitutione & iuramento; quia qui sunt pro seruitio Episcopi, vel Ecclesiæ, dicuntur esse præsentes. Nota, quod infirmus intelligitur quasi seruire, & sic integrè percipit præbendam.

Glos. Absentes nihil possunt percipere, nisi sit de consuetudine approbatum. *de constitut. cap. cùm omnes.* Item, Episcopus potest habere tantùm duos canonicos pro suo seruitio; & si plures, priuantur beneficio suo. Item, licèt isti duo percipiant fructus præbendæ, non tamen distributiones.

1149 *Cap. XVI.* Cùm ad hoc. *Greg. IX.*

SI absentes priuilegiati à Papa, vel Episcopo, sint tanti, vt Ecclesia destituatur ministris, Episcopus reuocet canonicos, & beneficiatos, priuilegiis non obstantibus: & si non venerint, de ipsorum præbendis faciet Ecclesiæ inseruire; & si quid superest de reditibus, conuertat in vtilitatem Ecclesiæ. Nota, quod ordinarius non potest tales absentes priuare ex priuilegio, & gratia Papæ, licèt de iure possit; si autem diu durant in contumacia, potest illos ex toto priuare.

Glos. Indulgentia concessa subditis expirat post mortem concedentis, si sit in præiudicium Ecclesiæ.

1150 *Cap. XVII.* Clericos.

QVi habent beneficia requirentia residentiam, ab Episcopo possunt priuari, si absque ipsius licentia transeunt morandi causa in aliam diœcesim, & moniti non redierint, neque ostendant rationabilem excusationem.

Glos. Clericus, etiam cum iusta causa non potest se absentare sine licentia Prælati. *cap. relatum. eod.* Item si Clericus absens habet Ecclesiam pro derelicta, vt si matrimonium contraxit, vel factus est miles, vel ioculator, vel accepit aliam curam; vbi hoc constat, Episcopus statim conferat Ecclesiam. Si verò non habet pro derelicta, tunc Episcopus moneat, & faciat, vt hic, & in *cap. ex tua*, supra dicitur. Item rationabilis excusatio, v.g. esset infirmitas, capitalis inimicitia, vel alia iusta causa, ob quam venire non potest: & tunc si procederetur, non ei præiudicat; sic intemperies aëris, vel timor mortis, vel fractio pontis.

IN SEXTO LIBER III.
DE CLER. NON RESID. IN ECCLES. vel præben. Tit. III.

1151 *Cap. I.* Consuetudinem. *Bonifa. VIII.*

DISTRIBVTIONES, quæ manualia beneficia, seu victualia vocantur, non dentur, nisi canonicis beneficiatis, & Clericis, qui diuinis officiis in ipsis Ecclesiis intersint secundùm distributionem rationabilem factam, vel faciendam pro horis canonicis. Qui verò absens aliquid distributionum accipit, totum restituat, nisi infirmitas, vel iusta, & rationabilis corporis necessitas, vel euidens Ecclesiæ vtilitas excuset. Item, idem seruandum est pro distributionibus, & anniuersariis defunctorum.

Glos. Ex consuetudine corpus præbendæ potest dari absentibus, non tamen dantur distributiones. Item, si Papa dispensat, quod absens accipiat prouentus suos, tanquam præsens, non accipit distributiones; quia ex dispensatione habetur pro præsente, non pro interessente diuinis officiis. Sed si in dispositione diceret, *ac si præsens esset, & interesset diuinis officiis*, tunc acciperet etiam distributiones. Nota in addit. quis dicatur in seruitio Papæ. Item, propter infirmitatem, quæ excusat à celebratione diuinorum, dispensatur, vt qui non interfuit accipiat distributionem. Item, propter vtilitatem Ecclesiæ etiam idem reputatur præsens, & idem recipit distributiones. *cap. exposuisti, supra de præben.* Not. in addit. quod famulus ægrotans habebit salarium. Item, qui vadit ad horas principaliter propter denarium, est simoniacus mentalis, vt ibi dicitur in fine.

DECRETALIVM LIBER III.
DE PRÆBEN. ET DIGNIT. Tit. V.

1152 *Cap. I.* Vt nullus.

Conc. Pict. BONA Ecclesiastica non acquiruntur iure consanguinitatis. Nota, quod hæreditaria successio non habet locum in spiritualibus.

Glos. Ecclesiastica bona, vel quæ intuitu Ecclesiæ sunt quæsita, siue mobilia, siue immobilia sint, nullo modo transeunt ad consanguineos, nec ex testamento, nec ab intestato: secus in bonis intuitu personæ acquisitis, vel de hæreditate alicuius ad Clericos prouenientibus, transeunt enim ad consanguineos ex testamento, & hoc non stante ab intestato. *cap. 1. de testam. & inf. de instit. cap. ad decorem.*

1153 Cap.

1153 Cap.II. Non liceat.

NOn licet Episcopo ordinare Clericos, nisi vel habeant titulum, vel ipse Episcopus illi det vnde viuant. Trid. sess. 21. c. 2.

Glos. Licèt textus loquatur de omnibus ordinibus, tamen Ecclesia Romana non consueuit cogere Episcopos dare ordinatis sine titulo, vnde viuant, nisi in sacris eos ordinauerit.

1154 Cap. III. Ratio. Greg.

BOna Ecclesiastica cùm sint data pro communi vtilitate, nemo debet applicare vsibus propriis.

Glos. Appropriare tunc bona Ecclesiastica dicitur sibi Clericus, cùm ita sua putat; vt possit ea alienare; hoc verò non contradicit diuisioni præbendarum.

1155 Cap. IV. Episcopus. Alex. III.

SI Episcopus aliquem ordinat in diaconatu, vel Presbyteratu, si non habet ex sua vel paterna hæreditate vnde viuat, sub ministret illi necessaria, donec assignet aliquem titulum in Ecclesia vnde viuat. Trid. sess. 21. cap. non licet.

Glos. Dispositio textus de subdiacono etiam intelligitur. Item, etiam intelligi debet *cap. cùm secundum. inf. eod.* Necessaria considerantur secundùm facultates Ecclesiæ, & dignitatem Clerici. Item, ad titulum patrimonij potest quis ordinari; & talis in persona, & rebus censetur gaudere priuilegio clericali, *cap. Ecclesiarum seruos*, 12. *quæst.* 2.

1156 Cap. V. Quia.

NEmo debet habere plures Ecclesias, quia hoc certum periculum animarum continet; sed per eas Clericis indigentibus subueniendum est aptis ad inseruiendum Ecclesiæ.

Glos. Nemo potest habere plures Ecclesias sine periculo animæ, sed cum dispensatione potest, *cap. dudum* 2. *de elect.* & talis vocabitur ad Capitulum, & electiones vtriusque Ecclesiæ, si commodè fieri potest; nisi in contrarium faciat consuetudo Ecclesiæ approbata: quia quando dispensatur in Ecclesia, dispensatur etiam in accessoriis. *cap. in Genesi. de elect.* & qui in duobus Episcopatibus habet duas Ecclesias, vtrobique intelligitur habere domicilium. *ca. dilectus fil. de rescript.*

1157 Cap. VI. Cùm teneamur.

QVando Papa mandat, vt prouideatur alicui de beneficio, tunc si ille habet beneficium sufficiens, & vel in litteris non fiat mentio, vel non potest ei prouideri sine scandalo, non est exequendum tale mandatum.

Glos. Si imperrans habet aliud beneficium, potest quis excipere de beneficio contra eum. *cap. cùm adeo, & c. si proponetur. supra de rescript.* dummodò excipiẽs non habeat plura beneficia, *cap. eum Ecclesi. de except.* Item, si beneficium non est sufficiens, non videtur necessaria mentio in litteris de primo, tutius tamen est, si fiat. Quod si dicat se non habere beneficium, & habet tenue, litteræ non valent. *cap. si proponente. de rescript.* Item, mandatum superioris

non est necesse impleri, vbi potest reddi ratio non adimplendi. Nota rem: quod id dicitur posse fieri, quod commodè, & iure, & sine scandalo fieri tantùm potest.

1158 *Cap VII.* Referente.

HAbens duas Ecclesias, alteram, quam vult retinet; alteram verò det ordinarius idoneo non habenti aliam Ecclesiam.

Glos. Non potest hodie habens duas Ecclesias alteram eligere, quia ipso iure vacat prima: quod si vtramque contenderit retinere, spoliabitur vtraque. *cap. multa inf. eodem.* Item, habens vnum beneficium, non reputatur idoneus ad aliud. *inf. eod. cap. super.*

1159 *Cap. VIII.* Maioribus.

BEneficiorum, etiam minorum præbendæ non sunt diuidendæ, nec est facienda permutatio dignitatum.

Glos. Duo ad vnam præbendam eligendi non sunt ita, vt vnus habeat medietatem, alter verò alteram. *cap. dilecto. eo.* Sed ex iusta causa vna si vacet, potest diuidi in duas præbendas, & sic erunt duo iura, si facultates sufficiant. *cap. vacante. inf. eodem.* Item, permutatio dignitatum non potest fieri, nisi ex dispensatione.

1160 *Cap. I X.* Relatum.

REceptus in canonicatu, & habens potestatem in officiis, vt canonicus, si ei promissa est præbenda, debet Episcopus illi prouidere de præbenda, quæ vacat, vel primò est vacatura: quia non est congruum eum præbenda carere.

1161 *Cap. X.* Auaritiæ.

REgulares in Ecclesiis suis non possunt diuidere Parochias, nec minuere reditus, vel portiones, quas consuetum erat dare parochis, vel Clericis sæcularibus, qui inseruiunt eorum Ecclesiis, nisi adsit consensus Episcopi illorum.

Glos. Si adest causa cum consensu Episcopi, & Clericorum, possunt diuidi parochiæ, & minui reditus: quod si Clerici nollent consentire, tunc si iusta causa adsit, recurrendum est ad superiorem.

1162 *Cap. XI.* Significatum.

POtest ab Episcopo, & Capitulo imponi onus super beneficio vacante, licitum tamen, & honestum; vt, v. g. quando beneficiatus non est infirmus, quotidie celebret Missam de sancta Maria, salua honestate sua, & debita deuotione; nec possit dimittere Ecclesiam sine consensu Episcopi, & Capituli, siue causa voluptatis, siue se ad aliam Ecclesiam transferendo. Item, quia sumus in spiritualibus, hæc non conditio, sed determinatio oneris. Vel dic, quod conditio licita, & honesta potest apponi pro cultu diuino: quod si esset illicita, haberetur pro nō adiecta; & nisi obstaret simonia, collatio teneret. Item, sacerdos si non habet beneficium, ratione cuius tenetur celebrare, potest accipere stipendium pro Missa, id est, pro labore suo. Item, ad imponendum onus vacāti

beneficio

beneficio sufficit consensus Prælati: nam Capitulum fuit appositum præter ius *cap. admonet, de renunciat.* Item, talis beneficiatus non potest committere alteri suũ anniuersarium, id est officium. Item, beneficiatus talis causa religionis potest se transferre ad aliam Ecclesiam, petita tamen, licet non obtenta, licentia, non autem causa voluptatis eandem dimittere potest.

1163 *Cap. XII.* De Monachis.

QVando Monachi præsentant Vicarios suos pro Ecclesiis sibi subiectis, Episcopus nullum admittet, nisi coram illo reditus sufficientes assignentur, tum ad congruam sustentationem, tum ad Iura Episcopalia soluenda, tum ad hospitalitatem tenendam. Nota, quod hos reditus assignatos Monachi non possunt minuere sine consensu Episcopi, & sic potest intelligi *cap. auaritia, supra eod.* Trid. sess. 14. de Ref. 11.

Glos. Nota quot modis regulares possunt habere Ecclesias, & quando, vel quomodo possunt agere census, &c.

1164 *Cap. XIII.* Ad hæc.

NEmo potest habere plures dignitates, vel personatus, nec in diuersis Ecclesiis, nec in eadem, per *cap. multa inf. eod. & cap. quia nonnulli. de Cler. non resid.* nisi ex dispensatione Sedis Apostolicæ.

1165 *Cap. XIV.* Præterea.

HAbens plures dignitates, vna retenta, alias dimittat.

Glos. Canonicus regularis potest fieri Archidiaconus. *can.* 1. 58. *distinct.* Item, monachus non potest esse in duobus monasteriis, nec Abbas fieri c. 1. Item nota, quod recipiens secundam dignitatem non habet hodie optionem retinendi, quam mauult, sed prima ipso iure vacat, & si contendit vtramque tenere, priuatur vtraque. *c. de multa, inf. eod.* Item, non potest esse in duobus collegiis.

1166 *Cap. XV.* Cùm non ignores.

SI beneficiatus electus ad aliam Ecclesiam contendit habere vtramque, prima sit contentus, quia non est conueniens, vt vnus habeat locum in duabus Ecclesiis: & non est admittendus electus cum scandalo eligentium, id est, quando nolunt in alia Ecclesia residere. Not. quod in vna Ecclesia vnus dicitur esse rector. Item, qui consentiunt in vnum, possunt in eundem dissentire propter scandalum, id est, quia vult vtramque Ecclesiam habere.

Glos. Si electus ad secundam Ecclesiam velit primam dimittere, qui consenserunt non possunt amplius dissentire. *cap. cùm inter canonicos, de elect.*

1167 *Cap. XVI.* Cùm secundùm. *Innoc. III.*

QVando quis ordinatur subdiaconus sine tit. & nemine præsentante, Episcopus ordinans, vel eius successor debet subministrare ei necessaria vitæ, donec eundem prouideat de beneficio competenti; & si Episcopus non facit, cogetur censuris Ecclesiasticis, quia Clerici debent viuere de patrimonio Iesu Christi, cuius obsequio deputantur. Vnde dicuntur Clerici à κλῆρος, quod est

sors, vel hæreditas. Et licèt Papa Innocentius voluerit ordinationes illorum sine titulo esse irritas, id est, quoad executionem; tamen iste Papa vult, quod post examen, si idonei reperiuntur, prouideantur de beneficiis.

Glos. Dispositio textus intelligitur, nisi habeant patrimonium, ad cuius tit. fuerint promoti. Item, successor grauatur ob delictum defuncti contra *can. quorundam dist.* 23. ne Clericus cum dedecore mendicet. Item, si non Episcopus, sed alij examinarunt, examinatores tenentur. Ideo dicit, *nullo præsentante*. Item, in hac prouisione est attendenda dignitas, & facultates Ecclesiæ. Item, si ordinans putauit idoneos ad ordines, debet etiam reputare idoneos ad beneficia; & si scribatur à Papa priuilegium vt ordinatum prouideat, non potest obiicere aliquid, nisi in litteris hoc contineatur. *cap. accepimus. de etat. & qual.* Sed successor potest iterum examinare: & sic semel approbatus potest iterum probari, & reprobari, vt medicus; quamuis esset præsumendum pro ordinato, nisi contrarium constaret; sed quæritur de noua causa emergenti. Item, si Episcopus fraudulenter prouidet de beneficio litigioso, tenetur de nouo prouidere; si sine fraude, & minuitur, non tenetur nisi communi lege.

1168 Cap. XVII. Inter cætera.

QVi scienter confert beneficium, quod non potest conferre ignoranti, tenetur primam præbendam vacaturam eidem conferre, ne videatur fraudulenter primam contulisse. Quod si illi non confert, sed alteri, irritum est quicquid fecerit.

Glos. Si Episcopus concessit mihi beneficium quod concedere non poterat, & sciebat, & ego nesciebam, tenetur ad mihi aliud beneficium simile dandum. *7. quæst. 1. cap. præsertim.*

1169 Cap. XVIII. Cùm iam dudum.

NOn potest eligi ad beneficium qui habet plures dignitates sine dispensatione. Item, si electus ante confirmationem præsumat ministrare, cassatur eius electio; & si post cassatam electionem adhuc ministrat, fit ineligibilis. Item, multa per patientiam tolerantur, quæ si deducantur in iudicium, non debent tolerari.

Glos. Scienter eligens habentem plures dignitates, & præbendas, non potest eundem repellere, sed Iudex repellit. Item, per solam patientiam non fit dispensatio.

1170 Cap. XIX. Dilectus. Innoc. III.

QVando quis recipitur in canonicum cum stallo in choro, debet ei præbenda assignari, cùm primùm se facultas obtulerit, & interim debet participare de distributionibus quotidianis. Not. quod potest recipi quis in canonicum sine præbenda, dummodò aliquid ei assignetur, tamquam canonico; & pactum, quod nihil accipiat, non valet.

Glos. Tales eligendi non debent esse multi, ne diu expectent, sed duo vel tres. Item not. quod aliud est dicere, *cùm facultas se obtulerit*, & aliud, *cùm beneficium vacauerit. cap. accedens. de conceß. præben.* Item, sola perceptio præbendæ non facit canonicum, sicut nec sola perceptio salarij facit decurionem. *l. sola, ff. de decur.*

1171. Cap.

1171 *Cap.* XX. Iure.

QVando duo eliguntur ad vnam præbendam, electio non tenet, qui a nec præbenda potest diuidi, nec vnus expectare.

Glos. Licèt vna remanente præbenda non possint duo eligi, tamen ex vna possunt fieri duæ, si reditus suppetant; & vna præbenda ex causa necessaria potest minui.

1172 *Cap.* XXI. Nisi essent.

IVdex factus arbiter inter duos litigantes prouisos, potest vni dare beneficium, alteri verò prouisionem singulis annis ex eodem beneficio; dum tamen non procedat hoc ex pacto partium, ad quam prouisionem præstandam tenebitur tātùm prouisus, non item eius successor. Nota, aliqua esse toleranda pro bono pacis, quæ aliàs reprobarentur. Item, pactum partium circa spiritualia præsumitur illicitum.

Glos. In beneficialibus prouidendis, sicut in matrimonio contrahendo, non potest interuenire arbitrium, sed ius canonicum. Item, ex qualitate personæ præsumitur licitum quod aliàs est illicitum, argumento *cap. Lugdunen. 9. q. 2.*

1173 *Cap.* XXII. Pro illorum.

QVando canonici obtinuerunt à Papa super certo numero canonicorum, quem ipsi deinde non seruant; si Papa vult aliquem admitti supra numerum cum stallo, loco, & distributione, non possunt vti exceptione numeri, imò tenet excommunicatio contra ipsos.

Glos. Quando Papa scribit Archiepiscopo dicens, quod prouideat alicui in aliqua suarum Ecclesiarum, intelligitur etiam de Ecclesiis suffraganeorum: secus si dicat, *tuæ Prouinciæ*. Item, per inuestituram non accipitur possessio. Item, qui facit contra suum priuilegium, vel indulgentiam propria authoritate, perdit priuilegium: similiter si authoritate Cardinalis Legati, secus si authoritate Papæ, *cap. constit. de rescript. cap. venientes. de iureiur. & cap. significasti, de elect.* Item, ea, quæ faciunt excommunicati in eorum præiudicium, benè valent, (& sic possunt recipere aliquem in canonicum, nec talis receptus erit excommunicatus.) *c. cùm inter. de except.*

1174 *Cap.* XXIII. Tuis.

NOn beneficiatus si habet sufficiens patrimonium, potest ad ordines sacros promoueri, si non obstat aliud canonicum impedimentum. Trid. sess. 21. de Ref. 2.

Glos. An ex tali patrimonio cùm sit tit. ordinis, teneatur soluere decimas? Resp. si prius soluebat decimas prædiales, tenetur. Item, non potest transire ad alias Ecclesias sine licentia Episcopi, nec potest tale patrimonium vendere.

1175 *Cap.* XXIV. Accedens.

CLericus absens per alium, vel alius magis pro ipso potest inuestiri de beneficio Ecclesiastico. *cap. si tibi absenti, eod. in 6.*

Glos. An acquiratur possessio per inuestituram, vide ibi.

1176 *Cap.*

1176 *Cap. XXV.* Dilecto.

QVando numerus præbendarum est certus, vacante vna non possunt duo ad illam eligi, neque per Legatum Papæ: quia ius spirituale non potest diuidi. Et si electi accipiunt dimidiatos fructus, tenentur restituere, & electio est nulla. Et si agatur cum vno, & condemnetur, condemnatio ista non nocet alteri electo, & alter etiam condemnari debet. Nota, quod sola perceptio beneficij spiritualis, & sola tolerantia Prælati non facit canonicum, sed sola canonica electio.

Glos. Duo fratres ex eodem patre, & matre nati contraxerunt cum duabus sororibus ex eodem patre, & matre: fuit lata sententia contra vnum virum, & vxorem, an ista sententia præiudicet alteri fratri, & sorori? non.

1177 *Cap. XXVI.* Vacante.

Trid. sess. 21. Ref. 5. & sess. 24. Ref. 13.

EPiscopus potest diuidere ex causa rationabili vnam præbendam in duas, dum tamen quælibet portio sit sufficiens ad honestam sustentationem: secus, tenetur reintegrare præbendam diuisam; & si sint duo possessores, reintegret de primò vacaturis.

1178 *Cap. XXVII.* Dilectus.

SI Papa mandat Capitulo vt conferat alicui præbendam, quæ vacat, & canonici alteri conferunt illam, collatio tenet, sed tenentur acceptare præsentatum Papæ in canonicum, & prouidere de reditibus, donec aliam præbendam assequatur.

Glos. Consideratur hic tempus receptionis litterarum, & non datæ, quia pertinebat ad Capitulum statim conferre præbendam vacantem, & sic collatio interim facta tenet, & non procedit contra eos. Si post receptionem litterarum conferrent, proceditur, sed collatio tenet, nisi in mandato dicatur, *si secus feceritis, illud decernimus irritum. cap. inter cætera, & cap. dilecto, eod.* Sed si Capitulum non posset conferre, consideratur tempus datæ. *cap. eam te,* & *cap. constitutus, de rescrip.* secus si postea, quia talis electio quoad electum fuit canonica, quoad canonicos non.

1179 *Cap. XXVIII.* De multa.

Trid. sess. 7. de Ref. c. 2. & 3. sess. 24. de Ref. 17.

HAbens personatum, vel beneficium curatum, si aliud simile accipiat, ipso iure priuatus est primo: & si contenderit retinere illud, spolietur etiam altero. Item, is, ad quem spectat conferre, conferat primum beneficium cui conuenit, & si differt conferre vltra sex menses, collatio deuoluitur ad alios, & de suis prouentibus cogetur soluere Ecclesiæ tantum, quantum constat fuisse receptum à tempore vacationis beneficij. Item, in eadem Ecclesia nemo præsumat habere plures dignitates, vel personatus, etiam si sint sine cura. Item, cum sublimibus, & litteratis personis, quæ sunt honorandæ maioribus beneficiis, Papa potest dispensare, quando ratio postulat.

Glos. Contendere dicitur, qui post litem contestatam in iudicio vult retinere beneficia. Item, in Episcopatu non vacant beneficia priora, nisi post consecrationem. *cap. cùm inuentis, de elect.* Item, primum beneficium non perditur

per

per solam receptionem, sed per receptionem corporalem. Item, qui habet plures personatus sine dispensatione, est intelligibilis. *cap. dudum, de elect.* Item, tantundem de suis prouentibus soluat, si habet; sin minùs, puniatur in persona arbitrio Iudicis, vel soluat de fructibus perceptis.

1180 *Cap.* XXIX. Graues.

QVi post primam & secundam monitionem factam à Concilio Prouinciali, adhuc culpabiliter confert beneficia indignis, suspendatur per ipsum Concilium à beneficiis conferendis; & ab eodem Concilio instituatur persona idonea, quæ interim conferat beneficia. Idem seruetur circa Capitula, quæ delinquunt: sed circa metropolitanum delinquentem Concilium denunciet superiori, & relinquat eius arbitrio. Item, hæc suspensio est reseruata Papæ, vel propriis Patriarchis.

Glos. Quando Episcopus propter negligentiam non confert beneficium intra tempus statutum, potestas transfertur ad Capitulum. *cap. nulla, de concess. præbend.* Quando verò propter culpam Episcopus eligit indignum intra tempus, non transfertur ad Capitulum, sicut nec sede vacante. Item, quando conditor canonis non reseruat sibi absolutionem, cæteris indulgere videtur. *cap. nuper, de sent. excom.*

1181 *Cap.* XXX. Extirpandæ.

PResbyteris parochialium est danda portio sufficiens, vt viuant, non obstante quacunque consuetudine Episcopi, vel patroni, vel alterius. Item, qui habet parochialem Ecclesiam non per Vicarium, sed per se ipsum illi inseruiat. Excipitur tamen, quando est annexa dignitati, vel præbendæ, ob quam ipse debet seruire in maiori Ecclesia; tunc habeat Vicarium idoneum & perpetuũ, canonicè institutũ in parochiali, cui assignet cõgruam portionem fructuum: alioquin est priuatus illa, quæ alio idoneo conferatur, & Vicarius seruiat in suo ordine. Item, nullus præsumat conferre alteri pensionem de prouentibus Ecclesiæ quasi pro beneficio. Trid. sess. 25. de Reform. 7.

Glos. Portio sit sufficiens sibi, & suis. *cap. exposuisti. eod.* & vt possit hospites recipere. *cap. de Monachis.* Et pro qualitate personarum; nam minus sufficit pauperi, quàm diuiti. *cap. de multa eod. in* §. *qui verò.* Nota, quod qui non vult ordinari, debet priuari beneficio. Item, perpetuus Vicarius dicitur, qui authoritate Episcopi est institutus, *cap. ad hæc. de offic. Vic.* Item, beneficiatus si non residet in Ecclesia, priuatur præbenda ipso iure sine vlla admonitione.

1182 *Cap.* XXXI. In Lateranense.

REgulares pro Ecclesiis, quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, præsentent viros idoneos instituendos Episcopis. Idonei autem sunt, quos vel conuersatio aptos reddit, vel probabile testimonium Prælatorum commendat, qui Episcopis de cura plebis respondeant, regularibus verò de rebus temporalibus reddant rationem; nec eos amouere audeant inconsultis Episcopis. Trid. sess. 25. de Ref. c. 9.

1183 *Cap. XXXII.* Licet. *Honor. III.*

ABsentibus pro studio Theologiæ ex priuilegio dantur fructus præbendæ, non item distributiones, quæ solis præsentibus dantur.

Glos. Quando in aliqua Ecclesia non sunt præbendæ, sed tantùm distributiones, tunc absentes pro Theologia habebunt fructus, habita ratione victus quotidiani; aliàs indulgentia parum valeret.

1184 *Cap. XXXIII.* Exposuisti.

Trid sess. 21. de Ref. 5. sess. 24. de Ref. 13. & 15.

SI euidens necessitas, vel vtilitas exigat, (vt si canonici nequeant sustentari de suis præbendis) Episcopus potest illis augere, vniendo perpetuas cappellas, reseruata congrua portione pro presbyteris cappellanis.

Glos. Duo frequenter inducunt dispensationem, necessitas, & vtilitas. *cap. talis 1. quæst. 7.*

1185 *Cap. XXXIV.* Dilectus.

IMpetrans beneficium, & non faciens mentionem quòd confertur ex donatione laici, adhuc impetratio est bona, & litteræ executioni mandandæ sunt.

Glos. Licèt patronus laicus non posset de iure à Papa compelli donare, *cap. cùm dilectus, de iure patr.* tamen cùm per donationem collatio postea pertinet ad Ecclesiasticam personam, potest cogi; quia statim res sortitur naturam aliorum beneficiorum. Item, si Papa mandat alicui dare præbendam, & canonici alteri conferant, collatio tenet. *cap. inter cætera, & cap. dilectus, eod.* Item, Papa non admittit friuolas exceptiones.

1186 *Cap. XXXV.* Super. *Gregor. IX.*

PVeri, & beneficiati non sunt idonei ad beneficia retento primo; quia tantùm idonei sunt reputandi, qui possunt, & volunt seruire Ecclesiæ.

Glos. Puer vocatur infra septimum respectu minorum ordinum, respectu verò Ecclesiæ in 14. (sicut respectu curæ inf. 25. annum. Vide Conc. Trid.) Item, cùm beneficium detur propter seruitutem, beneficiatus non est idoneus primo retento ad secundum beneficium; quia vtrique seruire non potest: & sic qui non facit mentionem de primo suo beneficio, litteræ obtentæ non valent.

1187 *Cap. XXXVI.* Cùm causam.

AD hoc vt integretur vna præbenda, non debet alia rescindi.

Glos. Præbenda debet integra conferri; sed si diuidatur, talis diuisio tolerari potest, donec integretur de aliqua vacante. *cap. vacante, & cap. tuæ fraternitati, eod.*

1188 *Cap. XXXVII.* Venerabilis.

VIr etiam si non sit nobilis, nec eminentis scientiæ, debet admitti ad præbendam, non obstante in contrarium consuetudine Ecclesiæ: quia non nobilitas generis, sed virtutum, & vitæ honestas faciunt gratum, & idoneum

seruito

seruitorem Dei,& viri eminentis ſcientiæ vix reperiuntur;& Deus eligit ignobiles,& pauperes,quia non eſt acceptatio perſonarum apud Deum.

Gloſ. Non officit alicui ad obtinendum beneficium,quod fuerit in ſeruitute;nam licèt ſeruus non ſit idoneus,tamen ſi fiat liber,eſt idoneus. *cap. 1.ſupra de ſeru.non ordin.*

1189 *Cap. XXXVIII.* Cùm olim.

QVando Papa ſcribit, vt prouideat vel prouidere faciat Petro in aliqua Eccleſia,intelligitur tantùm de beneficio ſimplici,non de dignitate, vel rectoria. Nota,quod intentio mandantis eſt attendenda,& ſeruanda.

Gloſ. Cùm Papa ſcribit ſub hac forma, *vt prouideat tali in aliqua Eccleſia ciuitatis*,non intelligitur Diœceſis,niſi addatur. Item,niſi executor intimet illi, ad quem aliàs ſpectabat prouidere,& decernat, irritum erit quicquid tentauerit;ſi ille,ad quem ſpectat,conferat, collatio tenet non obſtante mandato.

IN SEXTO LIBER III.

DE PRÆBEN. ET DIGNIT.

Tit. IV.

1190 *Cap. I.* Suſcepti.

EXTENDITVR Capitulum de Monachis *eodem tit. in decretali.* ad omnes religioſos,& exemptos:quod videlicet ordinarij non admittant præſentatum à religioſis , etiam exemptis , niſi prius illi aſſignetur vnde poſſit ſuſtentari , Epiſcopalia iura ſoluere , & alia onera portare, non obſtante conſuetudine contraria. Ratio eſt, ne Eccleſiæ minus idoneis perſonis conferantur. Nota,quod ſi religioſi,quamuis exempti nolint aſſignare competentes ſumptus , poteſt illos Epiſcopus cogere , & in hoc caſu ſunt ſubditi,reliqua,vt *in cap.de monachis.*

1191 *Cap. II.* Licèt.

OMnium beneficiorum quæ vacant in curia,collatio pertinet ad ſummum Pontificem;& ſi ſecus fiat, factum eſt irritum. Nota , quod Papa debet conferre infra menſem ; quo elapſo conferat Epiſcopus ad quem ſpectat per ſe, vel per Vicarium generalem. Et ſi elapſo menſe adhuc vacat , poteſt Papa conferre,ſi Epiſcopus non contulit , quia poſt menſem eſt locus præuentioni; & hic menſis currit à die vacationis, non computato die vacationis , quia fit in fauorem Eccleſiæ. Not. 2. Papam habere plenam diſpoſitionem in toto orbe terrarum , ne diu maneat ſine prælato.

Gloſ. Iſte textus non loquitur de Epiſcopatu, quia eſt culmen dignitatum, & ſpeciali nota ſunt digni.*cap.quamuis,& cap.periculoſum.de ſent. excom.* Item, quæ dicuntur vacare in curia , infra vide *in cap. præſenti.inf.eod.* Item , quid ſi duo litigant , & moritur vnus. *cap. ſi duobus.vt lit. pend.* Item , licèt iſte

textus loquatur de collatione,tamen intelligitur etiam de præsentatione spectante ad Clericos,non ad laicos : quia præsentatio patroni Clerici habet vim electionis,ex Innoc. *in c.cum autem secundum,de iurepatr.* & comprehenduntur etiam illa,quæ possunt laici conferre ex priuilegio Papali.

1193 *Cap. III.* Statuti. *Gregor. X.*

MOderatur Capitulum superioris sic : quod videlicet Episcopi per se, vel si in remotis degunt,per suos Vicarios generales existentes in diœcesibus,possunt post mensem conferre dignitates, & beneficia vacantia in curia,si non fuerint priùs per Papam collata,numerando mensem à die vacationis; dummodò Vicariis hoc sit legitimè commissum.

Conc.Lugd.

Glos. Idem est dicere in curia,ac apud Sedem Apostolicam. Item, in dicta collatione per ordinarium facienda requiritur. Primò, quòd mensis sit elapsus; Secundò, quòd per se ipsum conferat,si sit præsens; Tertiò, si non est præsens,per Vicarium generalem,non specialem; Quartò, quòd habeat speciale mandatum conferendi beneficia; Quintò,conferat in sua diœcesi.

1194 *Cap. IV.* Quamuis.

QVando Papa scribit alicui Prælato , vt prouideat Petro vsque ad certam summam, v.g. centum aureorum , Prælatus non potest prouidere de hac summa in pensione super beneficio,nisi in litteris fiat expressa mentio de pensione; sed debet prouidere in beneficio , quia beneficialis est latissimè interpretanda. Litteræ tamen super obtinendis beneficiis, debent strictè interpretari , quia sunt ambitiosæ, & odiosæ; & Papa mandans, quòd quis prouideatur de beneficio in aliqua Ecclesia ciuitatis vel diœcesis, non intelligitur in Ecclesia cathedrali; licèt aliàs sub nomine *Ecclesiarum ciuitatis* intelligatur cathedralis. Cùm verò mandat aliquem prouideri in aliqua Ecclesiarum Prouinciæ,tunc intelligitur etiam cathedralis,& metropolitana.

Glos. Cùm Papa scribit , quòd aliquis prouideatur vsque ad talem summam,potest prouideri de minori,non de maiori ; quando scribitur,vt prouideatur de præbenda tanti valoris,secundùm aliquos potest de maiori, secundùm alios de expressa tantùm. Nota,quòd pensio non est titulus,nec requirit residentiam,sed potest concedi laico.

1195 *Cap. V.* Cùm de beneficio.

QVando Papa mandat aliquem prouideri de beneficio consueto assignari clericis sæcularibus, si legitimè & pacificè clerici sæculares possederunt beneficium regulare,ita vt compleuerint legitimam præscriptionem, id est,quadraginta annorum,potest de illo prouideri. Item, si scribatur, aliquem clericum sæcularem prouideri de prioratu solito gubernari per regulares,legitima præscriptione, 40.annorum videlicet,interueniente. Nota, quòd requiritur præscriptio,& non sat est consuetudo.

Glos. Quando per diuersos, & variè beneficium fuit gubernatum, attenditur status vltimus.

1196 *Cap.*

1196 *Cap. VI.* Super eo.

HAbens perſonatum, poteſt habere ſimul & præbendam, cui ſit annexa Eccleſia parochialis,cum cura animarum ſine diſpenſatione.

Gloſ. In tali parochiali annexa poteſt per ſe ſeruire, vel per Vicarium perpetuum.

1197 *Cap. VII.* Eumqui.

IN beneficiis aſſequendis conſideratur data, & non præſentatio, vel receptio,& is præferetur aliis,qui priùs habuit datam. Not. quod ex collatione Canonicatus acquiritur ius, etiam ſine receptione in Canonicum.

Gloſ. Præfertur talis Canonicus,niſi in caſu *cap.ſi Clericus, eod.* & *cap. tibi, quod. de reſcript. in 6.* Item, talis præfertur omnibus, etiam ſi ab ignorantibus collata ſit præbenda vacans;*cap.ſi poſtquam,eod.in 6.*

1198 *Cap. VIII.* Si pro Clericis.

SI Pontifex ſcribit alicui Ordinario, quòd prouideat alicui de beneficio etiam curato, & talis prouidendus non habet ordinem requiſitum, poteſt Epiſcopus illi prouidere de beneficio etiam curato; ſed prouiſus tenetur primis temporibus à iure ſtatutis accipere ordines, quos beneficium requirit, quamuis in litteris non fuerit facta mentio, qui ordinem non habet. Trid. ſeſ.24 de Ref.4.

Gloſ. In promouendo ad Parochialem quatuor requiruntur, ſcientia, ætas, mores,& ordo. Si primum, ſecundum, vel tertium deſit, & in literis non ſit mentio,litteræ ſunt ſubreptitiæ,& non aſſumitur, *cap. eam te. de ætat.& qual.* Item, Ordines ſacri conferuntur in quatuor temporibus, in medio, ac fine Quadrageſimæ: minores poſſunt conferri diebus feſtiuis. *c.* 1. 2.*& 3.de tempor ib.ordinat.* Item, ſi quartum ex prædictis deſit,id eſt, ordo in promouendo ad parochiam,& monitus non faciat ſe promouere, poterit beneficio priuari, *c.cùm in cunctis,§.inferiora.de elect.* Imò eſt ipſo iure priuatus,niſi infra annum ſit effectus Sacerdos. *cap.licet can.de elect.in 6.* ſecus ſi eſt Eccleſia collegiata, *c.ſtatutum,de elect.* & niſi habuerit iuſtum impedimentum, vel niſi fuerit diſpenſatum, *c.commiſſa.c.cùm ex eo,de elect.* Nota, tempus eſt vnus annus.

1199 *Cap. IX.* Si cùm.

QVando Legatus mandat, quòd Petrus prouideatur de beneficio, vt de Canonicatu primò vacaturo,& deinde Papa dicit, quòd ſecundùm literas ſui Legati illum recipiant, recipitur tunc Apoſtolica auctoritate non Legati,& eſt præferendus in præbenda aliis receptis auctoritate Legati, vel alia auctoritate.

Gloſ. Hoc eſt verum, ſi ille priùs non fuit receptus auctoritate Legati. Item,Legatus vacaturam non confert.*c.dilectus filius,eod.in antiq* ſed bene reſeruat ſuæ collationi; & quando vacat ſuper ea, conferens dat executores, *c.3.& 4.de offic.deleg.in 6.c.ſi Apoſt.eod.*

1200 *Cap. X.* Mandato.

QVando Papa mandat tibi Epiſcopo, vt prouideas de beneficio pertinente ad tuam, vel alterius iuriſdictionem,intelligitur de primò vacaturo; ſi

verò plura simul vacent, est spectandum in litteris quæ collatio primò nominetur, & illius beneficium est dandum.

Glos. Primum beneficium tenetur acceptare; si sine fraude vacarit; si cum fraude, non. *c.2.de renun.in 6.* Item, non tenetur acceptare, si sit appositum in litteris, quod duxerit acceptandum; quod verum est de pertinente ad collationem; secus si solùm ad præsentationem, vel institutionem, nam non potest. *c.cùm in cunctis, de concess.preb.*

1201 *Cap. XI.* Si Clericus.

QVando Papa mandat, vt prouideant Petro de præbenda primò vacatura, & postea eundem recipiant in Canonicum, si Petrus est negligens in petenda prima præbenda, gratia expirat, & non potest secundam petere, quia nō est Canonicus; è contra verò, si Papa confert Petro ius canoniæ, & factus est Canonicus auctoritate Apostolica, & mandat Canonicis, vt conferant præbēdam primò vacaturam, & Petrus fuit negligens in illa petenda; potest adhuc aliam petere: quia gratia non est extincta, & præfertur alijs (non tamen auctoritate Pontificia expectantibus) aliàs facta collatio alijs in præiudicium Petri eo ipso non valet.

Glos. Non est negligens, qui non habet potestatem experiendi. *c.vlt.de elect. in antiq.* & Iudex iudicabit de negligentia arbitrio boni viri. *c.cupientes, de elect.* Item, si fuit negligens, & præbenda non est collata, potest illam petere. *c.si tibi absenti, inf.eod.* Item, præbenda non debetur ei, qui rescriptum habuit; si aliter, expectet auctoritate Apostolica, qui prius de primo item vacaturo beneficio reportauit. Item, si post negligentiam huius quis impetrat à Papa, negligens non præfertur huic, licèt alijs sic. Item, impetrans beneficium debet exprimere, quòd sit Clericus.

1202 *Cap. XII.* Hi qui.

REceptus in Canonicatu auctoritate Apostolica, est præferendus in præbenda alijs receptis, etiam auctoritate Legati. Quod si Legatus habeat speciale mandatū, tunc dicitur receptus auctoritate Apostolica, & præfertur. Not. quod gestum à Legato simpliciter nō dicitur gestum auctoritate Apostolica.

Glos. Quando vnus habet ius à Papa, alter ab inferiori, non valet regula, *quod prior in tempore est potior in iure*, si agatur de iure ad rem; secus si de iure in rem: est enim dispar ratio, nam priuilegia non tam considerantur ex tempore, quàm ex causa, vt creditor dotalis præfertur alijs creditoribus anterioribus.

1203 *Cap. XIII.* Si postquam.

QVando Papa confert Canonicatum alicui, & mandat prouideri de præbenda primò vacatura, & nulli alij de iure debita; si Canonici ignorantes mandatum, conferunt præbendam primò vacantem alteri ignoranti etiam mandatum; collatio non tenet: quia Canonicus auctoritate Apostolica factus habet ius ad primam præbendam, quam iustè potest petere, & non potest alteri conferri, licèt ignoranti mandatum.

Glos. Idem dic, si tunc temporis vacabat præbenda, quæ deinde fuit collata alteri. *cap.si beneficia, inf.eod.* Item, alius prouisus à Capitulo, si dimisit beneficium, quod habebat propter hoc, potest illud iterum recuperare.

1204 *Cap.*

1204 *Cap. XIV.* Dudum venerabilis.

QVando Papa concedit ſuo Legato facultatem acceptandi reſignationes beneficiorum & illa conferendi, ſi Papa deinde facit aliquem Canonicum Eccleſiæ legationis, & mandat executoribus deputatis vt prouideatur huic de præbēda primò vacatura, ſi vacat per reſignationem; & interim Legatus illam confert alicui, collatio non tenet, quia ſtat pro Canonico creato à Papa, licèt in mandatis nullam fecerit mentionem de poteſtate conceſſa Legato; quia ſufficit decretum irritans quidquid attentatur contra decretum Papæ, cùm agitur de lucro electi ab Epiſcopo, & non de præiudicio Epiſcopi.

Gloſ. Legatus non Cardinalis, ſiue miſſus, ſiue natus, non habet poteſtatem acceptandi reſignationes, & conferendi beneficia, niſi ex ſpeciali mandato: Legatus verò Cardinalis habet ex ſola generali legatione. Item, decretum irritans poſitum in reſeruatione ligat etiam ignorantes; & quando agitur de præiudicio gratiæ conceſſæ alteri, non eſt neceſſe quod gratia notificetur alteri.

1205 *Cap. XV.* Quia ſæpe.

SI Papa mandat prouideri primo de præbenda, deinde mandat prouideri ſecundo de præbenda, & dignitate in eadem Eccleſia; ſi præbenda quæ vacat, eſt annexa dignitati, præfertur ſecundus, cui danda eſt; ſecus, ſi eſt ſola præbenda.

Gloſ. Vide *c. quia ſæpe, de elect. in 6.* & *c. quoniam, vt lit. non conteſt.* Item, ſunt ſex caſus, in quibus ſecundus præfertur primo; quos vide *in c. ſi Clericus eod.* & *c. penult. eod.* & *c. in Eccleſia,* & *c. ei cui. eod.* & *c. vnic. de reſignat.*

1206 *Cap. XVI.* Cùm illis.

QVando Papa mandat aliquem prouideri de perſonatu, dignitate, vel alijs beneficiis quibuſcumque, non intelligitur de curatis, niſi mentionem faciat de habentibus curam animarum; neque intelligitur de beneficiis, ad quę per electionem ſolent aſſumi, niſi fiat expreſſa mentio. Item, cùm collatio, præſentatio, inſtitutio maximè differant; ſi Papa mandat prouideri de beneficio ſpectante ad collationem alicuius, non extenditur mandatum ad beneficium ſpectans ad præſentationem vel inſtitutionem; nec è contra, quia debet de natura ſua reſtringi. Item, ſi mandat prouideri de beneficio ſpectante ad collationem, vel præſentationem aliquorum, non extenditur ad beneficium ſpectans ad collationem, vel præſentationem alterius illorum, niſi addatur communiter, vel diuiſim, & è contra. Si mandatur prouideri de beneficio ſpectante ad collationem vnius, non extenditur ad ſpectans ad collationem plurium.

Trid. ſeſ. 7. de Ref. 3.

Gloſ. In gratijs Apoſtolicis, vt in expectatiuis beneficiorum, & dignitatum, non intelligitur curata, licèt ponantur verba generalia. Item, ſub nomine *prouiſionis,* & *diſpoſitionis* non intelligitur electio, niſi addatur *electiua.* Item, præſentatio, collatio, & inſtitutio in materia ſtricta, & odioſa differunt, niſi aliũde conſtaret de mente ſuperioris: quia tunc non videtur curandũ de verbis. Præſentatio eſt electio perſonæ, & per hanc non acquiritur ius, niſi quod Patronus non poteſt variare. Inſtitutio eſt confirmatio. Collatio eſt, quando pleno iure diœceſanus prouidet: tamen in iure communiter confunduntur.

1207 *Cap.*

1207 *Cap. XVII.* Si tibi.

SI Episcopus conferat beneficium mihi absenti, licèt non acquiram ius in beneficio, nisi ratum habeam, tamen Episcopus non potest alteri conferre, nisi mihi notificet collationem, & det terminum consentiendi: & si non consentio, potest elapso termino alteri conferre; & si non contulit, possum præstare consensum, licèt terminus sit elapsus, & non poterit tunc alteri conferre.

Glos. Absens, & consentiens per solum tit. acquirit dominium, & ius: secus in rebus prophanis. Item, ante acceptionem non acquiritur mihi beneficium, etiam per consanguineos. Item, in iure non est tempus præfixum ad acceptandum beneficium collatum, sed est arbitrarium. *cap. quàm sit. de elect. in 6.* secus in acceptanda electione, quia est mensis. Item, interim Episcopus non potest alteri conferre sub conditione, *si primus non acceptat.* Item, quod hîc dicitur de absenti, fortiùs dicitur de præsenti.

1208 *Cap. XVIII.* Eum qui.

HAbens beneficium curatum, si vi aliud curatum occupat, vel scienter se iniustè introducit in eo, ipso iure est priuatus primo. Item, qui non verentur occupare vi, & propria auctoritate dignitates, personatus, & alia quæcumque beneficia Ecclesiastica, amittunt ius, quod habebant ad illa beneficia, vel eis competebat.

Glos. Vide *c. de multa eod. & extrauag. Ioan. XXII. execrabilis.* Item, hoc caput non habet locum, quando quis credit habere ius in beneficio, & tamen non habet. *c. si beneficia. eod. in 6.* Item, nemo à se ipso potest accipere possessionem. Item, intrusus, & violentus differunt.

1209 *Cap. XIX.* Is cui.

QVando Papa dat facultatem alicui executori conferendi beneficium personæ idoneæ, non potest conferre habenti aliud etiam simplex, sed sufficiens: quia dum illud retinet, non est idonea persona. Sed si in litteris ponatur, vt prouideat de beneficio etiam habenti aliud; tunc si illud est vnicum, & non habet curam animarum, debet prouidere; si in litteris dicatur, vt prouideat de beneficio habenti plura, non extenditur nisi ad duo sine cura: secus prouisio facta non valet.

Glos. Habens sufficiens beneficium non est persona idonea pro beneficio, nisi illud dimittat. Et hæc sufficientia quomodo intelligatur, lege Ioan. Andr. Archidiac. Item, pluralitas restringitur ad duo. Item, qui conta hunc titulum habet plura beneficia, non potest sine cognitiône à possessione repelli.

1210 *Cap. XX.* Si beneficia.

SI ordinarius confert beneficium reseruatum per aliquod decretum Sedi Apostolicæ, & qui accipit, ignorat talem reseruationem vel collationem factam à Papa alicui; & accepto secundo, renunciat primo, quod fortè habebat incompatibile: si postquam sciuit fuisse reseruatum, vel collatum à Papa, statim dimittit secundum, recuperat primũ sine noua collatione. Idem faciunt

alij

alij qui hac occasione renunciarunt; sed si difficultatem adhibent in dimittendis secundis, non possunt reuerti ad prima.

Glos. Valet iste casus, etiamsi Episcopus scienter contulerit secundum, quia sufficit ignorantia accipientis: idem si legatus contulerat. Item, debet esse certus, ita vt animus non queat in contrarium inclinari aliqua ratione. Item, collatio facta à Papa ligat manus Episcopo etiam ignoranti.

1211 Cap. XXI. Non potest.

QVi impetrat dispensationem super pluralitate beneficiorum: si tacet aliquod beneficium, licèt modicum, dispensatio non valet. Item, si dispensatur vt possit retinere duo beneficia curata, si canonicè conferantur eidem, intelligitur de duobus primis, quæ contingit habere post dictum indultum; id est, si postquam semel habuit duo curata, si vnum dimittit, non potest habere secundum. Item, quando prouidetur vt quis possit habere aliquod beneficium, non obstante quod aliud obtineat, non est dispensatum vt duo beneficia habeat, sed solùm quod gratia facta valeat, & non iudicatur subreptitia. Trid. sess. 7. de Ref. 2. Greg X.

Glos. In gratus beneficialibus taciturnitas alicuius qualitatis vitiat litteras. *cap. dudum cap. si motu proprio.* Item, dispensationes sunt odiosæ, & restringendæ. *cap. 2. de filiis presb. in 6.* Item, quis potest dispensare in pluralitate. *d. 70. can. sanctorum. cap. gratia, de rescript.* Item, quando quis dicitur habere canonicè beneficium, vide *Franc. Spec. hic.* Item, si in litteris ponitur hæc clausula, *dummodo in beneficio, in quo non residet, faciat canonicè deseruire*; si non facit seruire, dispensatio tenet: nam vox *dummodo* non habet vim conditionis, sed monitionis, vel comminationis; potest tamen iustè priuari propter negligentiam. *cap. relatum. de Cleric. non resid.* Item, si habet duo beneficia curata ex indulto, & accipit tertium, omnia vacant.

1112 Cap. XXII. Si Apostolicæ.

QVando Papa confirmat mandatum Legati super prouisione facienda in aliquo canonicatu vacaturo, censetur illud mandatum esse Papæ: & si Papa mandaret alios prouidendos in eadem Ecclesia, primus esset præferêdus.

Glos. Legatus in suis actibus gestis virtute legationis non debet dicere, *auctoritate Apostolica*, sed *auctoritate legationis.* Quid si Capitulum proprio motu elegisset aliquem, & impetraret confirmationem à Papa auctoritate Apostolica, an sit præferendus? Item, gratia concessa à Legato finita legatione expirat. *cap. præsenti, de offic. deleg. in 6.* Sed si fuit confirmata à Papa, fit perpetua, & tunc impetrans debet facere mentionem de prioribus beneficiis: quia si in dispensatione vbi solùm ius acquisitum confirmatur, tenetur facere mentionem, ergo multo magis vbi acquiritur, & augetur nouum ius, *cap. non potest. cap. quamuis. eodem in 6.* nam qui confirmat, donat.

1213 Cap. XXIII. Si motu.

QVando Papa habenti beneficium confert aliud *motu proprio*, nulla facta mentione de primo, gratia valet: & cognoscitur contulisse motu proprio, tunc quando hoc exprimitur in litteris. Quando verò Papa confert ad petitionem alicuius, si non fiat mentio beneficij obtenti, licèt sit modicum, gratia est subreptitia, & nulla.

Glos. Habenti vnum, vel plura beneficia, si datur beneficium motu proprio, non dispensatur ad plura, sed datur optio. *cap. non potest, eod. in 6. & cap. gratia, de rescript. in 6.* Item, gratia facta motu proprio, licèt per surreptionem, non potest reiici; potest tamen per viam iuris communis obiiciendo alios defectus, vt natalium, ætatis, irregularitatis, bigamiæ: quia motus proprius in his non dispensat. *cap. eam te, de stat. & qualit.* nec excusatur, si ex simplicitate tacuit tale beneficium. *cap. dudum, eod.* quia litteræ sunt gratiosæ, & non ad lites. *cap. postulasti, de rescript.* Item, si in litteris non exprimitur *motu proprio*, licèt aliunde constet, sunt tamen habendæ surreptitiæ, & è conuerso si exprimatur.

1214 *Cap. XXIV.* Si pluribus.

SI vacant simul multa beneficia nulli de iure debita, & Papa confert vni beneficium in genere: si contulit motu proprio, intelligitur de pinguiori; si sunt æqualia, beneficiatus intra decem dies eligat, quod vult; si non motu proprio, sed ad petitionem, intelligitur quod est minoris valoris: & si sunt æqualia, is ad quem de iure spectabat conferre, intra decem dies eligat; & si non eligit, electio deuoluitur ad alium.

Glos. Idem ius si scriberet de primo vacaturo, & plura simul vacarent. Item, decem dies currunt à die notitiæ, vt in appellatione. Item, si gratia fuit motu proprio, non potest conferri minus pingue: si ad petitionem, non potest conferri magis pingue.

1215 *Cap. XXV.* Cùm in Ecclesia.

QVando Papa habenti beneficium confert aliud motu proprio, quando ex consuetudine Episcopus habet præbendam canonicalem in capitulo; si quis prouideatur de præbenda primò vacatura, & interim moriatur Episcopus, non intelligitur prouidendus de illa præbenda: quia Papa non intendit priuare successorem Episcopum, nec augere numerum canonicorum, nec intendit derogare consuetudini.

Glos. Papa derogat consuetudini, per quam præbenda ad collationem alterius pertinebat; & non derogat per suum mandatum consuetudini, per quam præbenda debetur alteri. Item, potest esse in Capitulo; primò vt Canonicus, & habet vocem; secundò, vt Prælatus, & non habet vocem, *cap. à collat. de appellat. in 6.* Item, Conc. Trid. *sess. 24. de ref. c. 19.* tollit mandata de prouidendo.

1216 *Cap. XXVI.* Si tibi.

QVando habens beneficium curatum acquirit aliud curatum, dum alius accipit fructus secundi ex causa, v. g. Episcopus accipit ex concessione Papæ ad tempus, non tenetur relinquere primum; nec obstat *cap. multa. eod.* & *cap. execrabilis, Ioan. XXII. Extrauag.*

Glos. In priuilegiis nomine *beneficiorum* intelliguntur etiam curata *cap. pen. de verb. signif.* Item, qui accipit fructus, tenetur ad onera. Item, qui habet beneficium, & fructus non percipit, non videtur plenè adeptus, & translatus, tenetur tamen ordinari infra annum.

1217 Cap. XXVII. Cui de non.

MAndata Papæ nõ debent extendi ad alios casus, quàm ad expressos: ideo cùm mandatur alicui prouideri de præbenda non sacerdotali, non potest prouideri de sacerdotali etiam volenti. Ita si mandatur de integra præbenda, non potest prouideri de dimidia etiam volenti. Item, si de præbenda certi valoris, non potest de minori etiam volenti.

Glos. Si in prouisione dicatur simpliciter, *prouideatur de præbenda*, non potest dari dimidia; sed quæ mandabatur, censebatur integra.

1218 Cap. XXVIII. Licèt Episcopus.

POstquam aliquis Curatus accepit aliud beneficium simile, & est in pacifica possessione, vel per ipsum stat, tunc Episcopus potest primum beneficium alteri conferre, sed non potest dare corporalem possessionem non vocatõ primo curato: quia adhuc posset illi competere ius retinendi.

Glos. Hic tit. limitat *cap. de multa, eod.* 1. Licèt conferat primum, non dabit possessionem nisi cognita causa, cur primus non reliquit, & *cap. commissa, de elect. in 6.* Item, in omni casu, in quo quis est priuatus ipso iure, debet causa cognita priuari possessione; & sic vsufructuarius finito vsufructu non potest eiici à quasi possessione.

1219 Cap. XXIX. Eicui.

QVando simpliciter mandatur, vt quis prouideatur, non potest prouideri de præbenda sacerdotali, si non est in ætate ad suscipiendos ordines, sed expectet aliam.

Glos. Valet quando mandatur simpliciter: secus quando in literis ponitur, *non obstantibus quibuscumque, quæ effectum nostrarum litterarum impedire, vel differre queant:* quia tunc accipiet præbendam, & expectabit ætatem. Item, in hoc casu spectatur tempus vacantiæ, & non datæ: sed in beneficio curato spectatur data non vacantia. *cap. in eo tempore, de rescript. in 6.* Quod si erat Sacerdos, & non in ætate; non dandum, quia suspendendus.

1220 Cap. XXX. Si pauper.

SI mandatur Episcopo prouidere Sacerdoti pauperi non habenti beneficium; & interim obtineat vnum, Episcopus non tenetur prouidere.

Glos. Secus in causa speciali, vbi non dicitur pauper: & quod obtinuit beneficium non est incompatibile cum illo, de quo dicitur prouideri. Item, cessante causa mandati cessat mandatum.

1221 Cap. XXXI. Si à sede.

QVando Papa, vel eius Legatus confert beneficium vni, & Ordinarius alteri eodem die, ita vt non possit constare de prioritate collationis, tunc erit potior conditio possidentis: & si neuter possidet, præfertur electus à Papa, vel Legato propter ampliorem prærogatiuam.

Glos. Idem si Papa conferret vni, Legatus alteri. Item, collatio Legati non dicitur Sedis Apostolicæ. Item, solus Legatus Cardinalis à latere potest

conferre beneficia, non alij Legati, nisi de speciali mandato.

1222 *Cap. XXXII.* Cùm singula.

Trid sess 7. de Ref. 2. & sess. 24. de Ref. 17.

REligiosus sine auctoritate Sedis Apostolicæ non præsumat habere duos Prioratus, vel Ecclesias habentes curam animarum, etiam si cura debeat exerceri per Presbyteros à se præsentatos, & ab Episcopo institutos, nisi vnum beneficium ab alio dependeat, vel ad inuicem sit connexa. Et si habens vnum, alterum recipit, primum statim dimittat, quo ipso iure est priuatus: quod si non fecerit, repellatur ab vtroque, & efficiatur ineligibilis. Item, Prioratus, Ecclesia, administratio, vel officia vnius Monasterij consueta gubernari per Monachos eiusdem Monasterij non committantur Monachis alterius Monasterij, & commissa reuocentur: qui secus fecerint, & commissa non reuocauerint, ea vice sunt priuati potestate ordinandi. Et si loca non sint exempta, ordinet Episcopus; si exempta, Papa. Recipientes, & eligentes sunt ineligibiles ipso iure.

Glos. Singula beneficia debent committi singulis personis: quia vna persona non debet habere duo beneficia. Item, valet etiam in Prioratibus. *cap. multa.*

1223 *Cap. XXXIII.* Cùm in Ecclesiis.

QVando in Ecclesia sunt accipiendi Canonici, vel conferenda beneficia, præsentes Canonici, si commodè fieri poterit, debent vocare absentes, nisi consuetudo sit in contrarium. Et vbi non est talis consuetudo, si absentes non vocati instant, omnia attentata sunt reuocanda.

Glos. Si non instant, valent: quia vocatio absentium non est de substantia electionis. *cap. Ecclesia, 2. de elect.* Item, sunt vocandi absentes etiam extra Prouinciam, si commodè fieri potest. Item, per præsentes intelliguntur qui sunt in loco, & sunt vocandi. Item, excipitur, cùm quis est recipiendus ad præceptum Superioris. Item, in alienatione, & aliis contractibus non sunt vocandi absentes. 109. 2. 5. *cap. hoc ius.* Item, hoc declarat *cap. cùm olim, de re iudic.*

1224 *Cap. XXXIV.* Præsenti.

BEneficium vacans in Curia per solum Papam est conferendum; sed nunc extenditur ad curiales, vel núcios, qui in eundo, vel redeundo moriuntur in locis vicinis ipsi Curiæ, id est, intra duas diætas legales, id est, 10. leuc. Item, si sede vacante curialis, peregrinationis, infirmitatis, recreationis, seu alia causa in loco vicino moriatur, dummodò ibi domicilium, vel domus propria non existat. Item, si quis habet domum, vbi degit Curia, & ibi moriatur, beneficia non conferentur per solum Papam: quia non dicuntur vacare in Curia. Item, si Curia recedit ab vno loco, & aliquis Curialis officialis ibi remanet, vel dum sequitur Curiam, moriatur, licèt in loco distanti, collatio spectat ad Papam, quia dicuntur vacare in Curia.

Glos. Si Papa non confert intra mensem dicta beneficia, possunt ordinarij collatores conferre. Item, sola domus possessio, & domicilium æquiparantur in isto casu, etiam si domus sit sibi, & aliis communis: & qui suum iurat non esse, iurat nec sibi commune esse: & qui legat seruos, legat eos qui in toto vel in parte sui sunt. Item, si in 20. milliaribus modicum supercesset, adhuc non

include

includeretur in loco. Item, oriundus dicitur habere domum originis, licèt habeat conductitiam, vel non propriam. Item, si non oriundus habet continuum domicilium.

1225 Cap. XXXV. Si Apostolica.

QVando Parochi moriuntur Romæ sede vacante, vel ante mortem Papæ, sed vacante sede non sunt adhuc prouisæ; prouisio illarum parochialium spectabit ad ordinarios, non obstante *cap. licet 2. eod.* vel aliis capitulis.

Glos. Secus in non parochialibus, & tunc non currit mensis vacante Sede Apostolica. An idem de aliis Ecclesiis curatis non parochialibus.

1226 Cap. XXXVI. Si cui.

GRatia concessa alicui, vt conferat beneficia reseruata Sedi Apostolicæ personis idoneis, si re integra concedens moritur, si personæ prouidendæ non erant expressæ, gratia non expirat: si expressæ, expirat.

Glos. Huic casui non contradicit *cap. 1. de renunciat.* quia ibi loquitur de gratia facta, hic de facienda: ibi gratia de re facienda respiciebat eum, qui prouidere debebat; hic etiam cui debet prouideri.

1227 Cap. XXXVII. Si Episcopus.

SI Diœcesanus dat facultatem alteri Episcopo ordinandi quos vult in sua diœcesi, nullis expressis, & ille non habentem tit. ordinat, ordinans tenetur ministrare necessaria vitæ, donec obtineat beneficium: si expressit personas, tenetur diœcesanus: si verò dedit licentiam suis, vt à quocumque ordinentur, tenetur qui dat licentiam. Trid. 21. de Ref. 2.

Glos. Ordinans debet inquirere an promouendi habeant titulum, secus dant pœnas. *c. secundùm Apost. eod.* Sed Episcopus cui facta est cōmissio ab Ordinario ordinandi certas personas, non tenetur quærere, an sint idonei, sed debet præsumere misisse idoneos. Item, an ordinatus sine titulo, sed re vera si habet matrimonium, habeat actionem petendi alimenta ab ordinante? Item, qui dicit, *ordina Clericos in tali villa*, dixit certos, sed non expressos; & sic ordinans eos alat. Item, ordinans non potest reiicere ordinatum tamquam indignum beneficij. Item, an ordinatus possit liberare ordinantem ab hac obligatione.

1228 Cap. XXXVIII. Quamuis.

SI Papa dat facultatem, v.g. Episcopo, conferendi beneficia in genere, vel beneficia deuoluta ad Sedem Apostolicam, si antequam Episcopus conferat, Papa alicui certæ personæ confert, vel mandat illi conferri, tenet collatio Papæ, non Episcopi: quia posterior specialis derogat primæ gratiæ generali, licèt in speciali non fiat mentio de generali.

Glos. Si dedisset licentiam in specie, vel si ex generali esset descensum ad speciem, valeret prima, nisi in secunda fieret mentio de prima. Item, Papa in conferendis beneficiis habet plenariam potestatem in toto orbe. Item, generi derogatur per speciem. Item, per gratiam generalem conferendi beneficia cedentium, vel decedentium, non possunt quæ vacant per adeptionem incompatibilis beneficij, nec quæ vacant in Curia.

1229 *Cap. XXXIX.* Si is cui.

REuocatio gratiæ non tollit ius acquisitum, sed acquirendum, quod non est connexum cum acquisito, nec tollit acquirendum, quod non est connexum cum digniori acquisito: v. g. fuit facta gratia alicui de acquirendo Canonicatum, præbendam, dignitatem, acquisiuit Canonicatum, & non dignitatem, & reuocatur gratia, si Canonicatus erat coniunctus dignitati, non reuocatur gratia pro dignitate, si non erat annexus, amittitur. Idem de præbenda.

Glos. Per Papæ mortem concedentis gratiam non extinguitur gratia, etiam in re integra, nisi reuocetur, & tunc ius reuocatorium tollit ea quæ sunt in fieri, non ea quæ sunt in facto esse.

1230 *Cap. XL.* Quodam.

Trid. sess. 24. de Ref. 19. SI mihi detur Canonia cum expectatione præbendæ vacaturæ, tibi datur eadem gratia cum clausula, *vt anteferaris*, interim vacat præbenda, & mihi confertur ignoranter: interim reuocatur gratia, & mox eadem præbenda tibi confertur. Quæritur, cui debetur? Resp. nulli: non mihi, quia tu præfereris: non tibi, quia est reuocata.

Glos. Decretum Papæ ligat ignorantes, *c. quia cunctis. de consecr. presbyt.*

1231 *Cap. XLI.* Mandatum.

MAndatum Papæ vt prouideant Petro de beneficio pertinente ad collationem Capituli, non extenditur ad beneficia, quæ Canonicus aliquis vt singularis solet conferre. Item, si beneficium spectet ad Capitulum, & præbenda ad singularem Canonicum, neque extenditur, nisi mandatum dicat communiter, vel diuisim. *cap. cùm in illis, eod. in 6.*

CLEMENTIN. LIB. III.
DE PRÆBEN. ET DIGNIT.
Tit. II.

1232 *Cap. I.* Si dignitatem.

SI habens dignitatem petit aliam, quæ habet curam animarum, & Papa dispensat, sed in litteris non fuit positum, quod illa dignitas habebat curam, sed fuit apposita clausula, *prouiso quòd cura animarum nullatenus negligatur*, non potest prouideri de beneficio, quod habet curam animarum. sic *cap. cùm in illis, eod. in 6.* Item, si mandat prouideri de dignitate pertinente ad collationem, depositionem quorumcumque, & inhibet illis ad quos spectat collatio, prouisio, vel electio, non potest prouideri de beneficio electiuo, id est, quod per electionem datur: quia in dispositione non meminit de electione, quia inibi tunc non est ad augendum, sed ad exequendum.

Glos.

Glos. Qui impetrat beneficium, debet facere mentionem de qualitate illius sui beneficii, an sit cum cura; & debet petere dispensationem de incompatibili: aliter licèt Papa faciat mentionem de incompatibili, non tamen videtur dispensare. *cap. non potest, in 6.* secus si motu proprio illi donat. *cap. si motu prop. eod. in 6.* Item, litteræ gratiæ vitiantur, & sunt ipso iure nullæ per surreptionem, consequenter processus ex his: litteræ iniustæ veniunt annullandæ per exceptionem, *cap. cum dilecta, de rescript.* Item, exequutor mandati Papæ non potest prouidere de dignitate electiua, nisi de ea fiat expressa mentio in parte dispositiua. Item, dignitas fit electiua per consuetudinem. An hæc gratia sit subreptitia quoad pluralitatem, & non quoad dignitatis prouisionem? quid si non expressit ordinem, vel redituum quantitatem? Item, si nullus modus conferendi beneficium ponatur in mandato, includit etiam electiuum. An quando dicitur, *prouideatur in Ecclesia, vel de aliquo beneficio in Ecclesia*, si non sit nisi vnum, intelligatur de eo? Videtur non.

1233 ## *Cap. II.* Per litteras.

QVando Papa vel Legatus scribit vt prouideant Clericum, non intelligitur de Xenodochiis eleemosynariis, hospitalibus, etiam si habeant cappellas, decimas, aut alia spiritualia iura, nisi hoc in literis exprimatur.

Glos. In materia odiosa nomine *beneficij* non veniunt hospitalia, & alia loca; nec per clausulam generalem, nisi exprimatur. Idem, si agatur de reseruatione fructuum, etiamsi sint directæ litteræ motu proprio. Item, Ecclesiæ, cappellæ, & iura si Episcopi auctoritate sunt instituta, & annexa hospitali, dicuntur loca religiosa, & si hospitale est principale, cui accedit Ecclesia, valet tit. iste, si Ecclesia principalis, cui accedit hospitale, non valet: si est dubium, si apparet possessio, & denominatio, hoc sequendum, si non apparet, standum est textui. Item, prædicta non possunt dari Clericis sæcularibus in beneficium, *cap. 1. de religiosis domibus*, nisi in duobus casibus, & an cum beneficiis possint permutari, vide ibi.

1234 ## *Cap. III.* Si plures.

QVi habent plures dignitates, si obtinent aliam, vel beneficium curatum sine legitima dispensatione, post pacificam possessionem vltimæ vacant omnes præcedentes ipso facto, sicut vacat vna, obtenta alia simili pacificè. *cap. de multa, eod.* Trid. sess. 7. de Refor. 4. sess. 24. de ref. 17.

Glos. An dispensatus ad duo beneficia incompatibilia possit relinquere vnum ex duobus, & accipere tertium. *cap. non potest, eod. in 6.* & *cap. Ordinarij, de offic. ord. in 6. Constit. Execrab. Ioan. XXII.* Idem si collatio tenet, & per ipsum stat quod non accipit possessionem, id est, vacat.

1235 ## *Cap. IV.* Si Romanus.

QVando Papa motu proprio prouidet de beneficio, habenti alia beneficia qualiacumque cum cura, vel sine, vel dignitates, vel personatus, licèt non faciat mentionem de illis beneficiis, prouisio valet, nec obstat *c. si. de offic. ord.*

Glos. Collatio motu proprio tollit omnem subreptionem, sed non dispensat in incompatibilitate beneficiorũ obtẽtorum, nec tollit aliam inhabilitatem etiam

etiam natam ex incompatibilitate beneficiorum, nisi explicetur in proprio motu collato. *cap. si prop. motu eod. in 6.* Imo proprius motus non ampliat gratiam, vel vim verborum, sed operatur solùm certum effectum, id est, tollit subreptionem, *cap. dilecta. in clem. 2. eod.* Item, cognoscetur beneficium collatum motu proprio, si id explicetur in collatione.

1236 *Cap. V.* Si beneficio.

QVando Papa scribit, vt quis prouideatur de beneficio spectante ad collationem Episcopi, si ex negligentia Episcopi beneficium deuolutum fuit ad Capitulum, de eo non poterit prouideri; si verò ex negligentia Capituli, vel alterius fuit deuolutum ad Episcopum vel Papam, de illo poterit prouideri. vide *c. ap. nulla, de conceß. preb.*

Glos. Papa intendit grauare Episcopum solum: nam si beneficium originaliter pertinebat ad Episcopum, & fuit deuolutum ad Papam, potest prouideri de eo; sed si ad alios inferiores, & per deuolutionem ad Episcopum, & deinde ad Papam, non potest.

1237 *Cap. VI.* Si iusta.

QVi habet canonicatum, & præbendam in vna Ecclesia, potest acceptare dignitatem, cui si est annexa præbenda, vacat prima præbenda post pacificam possessionem secundæ. Vide *cap. nulla, de conceß. prebenda.*

Glos. An qui habet dignitatem sine præbenda, & ex beneficio Papæ expectat præbendam, si vacat dignitas cum præbenda, possit prima relicta acceptare secundam? Resp. non.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE PRÆB. ET DIGNIT.
Tit. III.

De eadem vide inferius in Extrauag. communi cum nou. glos. commun. lib. 4. cap. 4.

Trid. sess. 7. de Ref. c. 2. & infra.

1238 *Cap.* Execrabilis.

QVi ante hanc Extrau. obtinebant ex dispensatione legitima plures dignitates, personatus, officia, Prioratus, seu beneficia incompatibilia, vt cum cura habebant, eligant beneficium curatum vnum, & alterum sine cura intra mensem à die huius decreti, reliqua verò beneficia cum cura, vel sine cura, quæ non possunt de iure retineri sine dispensatione, & cum dispensatione habebant, verbaliter, & realiter, & in effectu dimittant coram Ordinario cum testimonio publico, nec ad ea redeant, nec se immiscere præsumant eorum administrationi sine noua collatione, aliter sunt ipso

ipso iure priuati illis,& aliјs duobus,quæ per hanc retinere poterant,& fiunt inhabiles ad similia beneficia.Excipiuntur Cardinales ,& filij Regum. Item, prædicti cum duobus beneficijs si ex dispensatione habent expectatiuam similium,cùm vacauerint,seruent hanc bullam , id est , intra mensem à notitia vacationis accipiant vacantem, & renuncient quod habebant, nec relicta administrent sub ijsdem pœnis.Item,qui præsumunt retinere plura talia beneficia sine dispensatione canonica,vltimo retento, si in eo habent ius canonicè, reliqua intra mensem re ipsa renuncient coram Ordinario sub testimonio publico,si secus,priuantur etiam vltimo,& censentur inhabiles ad quæcumque beneficia Ecclesiastica obtinenda.Deinceps qui habens dignitatem, personatum,officium,vel aliud beneficium cum cura animarum,obtinet aliud simile; post pacificam possessionem secundi , vel si per ipsum stat quin habeat possessionem , statim ipso iure est priuatus primo , & debet illud dimittere in manibus Ordinarij pari modo;si secus fecerit, est ipso iure priuatus secundo, & reputatur inhabilis ad sacros ordines,& ad quæcumque beneficia Ecclesiastica obtinenda.Item,omnia beneficia vacatura,vel dimissa virtute huius Bullæ seruantur dispensationi Papæ ; & si quid innouatur quocumque priuilegio,irritum est & inane.Ordinarij,vt sunt Episcopi , in quorum diœcesi sunt beneficia,seu aliqua illorum beneficiorum, vel si aliqui debent dimittere in diœcesi, in qua morantur , vel sedibus vacantibus eorum capitula quàm primùm commodè poterunt,certificent sedem Apostolicam de beneficijs dimissis,vel perditis,vt disponat.Item, beneficium cum cura,vt possit retineri cum alia dignitate sine cura,vt dictum est,intelligitur parochia cum cura,quæ non per Vicarios perpetuos,sed per rectores,vel ministrum illius beneficij.vel per temporales Vicarios:& illa etiam beneficia,quorum ministris ratione illorum beneficiorum competit visitare,inquirere,procurationes recipere, suspendere,excommunicare,absoluere à censuris de consuetudine vel iure, remanentibus alijs iuribus quoad cætera in suo robore , quæ de cura animarum loquuntur.

Gloss. Dispensatio super multiplicitate beneficiorum valet in foro conscientiæ,etiam sine causa facta;& recipiens est tutus in conscientia.Item,nomine *beneficij* veniunt etiam Vicaria,pensio,& alia multa. Item , promouens inhabilem ad beneficia peccat;nec consuetudo excusat ; & in foro exteriori punietur de mala administratione;& indignus acceptans beneficia peccat.Dominus regni potest excipere contra promotum aduenam , si illum habet suspectum de proditione terræ.Item,beneficia quæ habent curam habitu,nō actu, verius dicuntur non habere curam. Item , dicitur quis mendicare non solùm quod non habet vnde viuat, sed quod non habet secundùm suum statum arbitrio boni viri Item,in dubio domicilium præsumitur locus residentiæ beneficij, & in regularibus suum monasterium:alibi præsumitur vagabundus. Item , licèt propter identitatem rationis statutum pœnale extendatur ab vno in alium casum,vt de curatore ad tutorem , tamen hæc Decret. quæ agit de personis, non extenditur ad loca habentia plura beneficia. Item , pro filijs Regum intelligas etiam nepotes,non autē illegitimos.Item,de sublimitate,& priuilegiis Card.ibi.Itē,in resignatione nō requiritur instrumētū vel litteræ,sed sat est testimoniū fide dignorū.Alia quā multa sunt,quę prætermitto gratia breuitatis.

EXTRAVAG. COMMVN. LIBER TERTIVS.

DE PRÆBEN. ET DIGNIT.

1239 *Cap. I.* Piæ sollicitudinis. *Bonifac. VIII.*

Trid. de Ref. ses. 7. c. 2. & sess. 24. c. 17.

BENEFICIA vacantia in curia solus Papa confert; & si secus fiat ignoranter, vel scienter, irritum est, non obstante quacumque auctoritate.

1240 *Cap. II* De supernæ. *Clem. V.*

REuocat prouisiones factas sub tit. commendæ perpetuæ in Ecclesijs Parochialibus, Archiepiscopalibus, Episcopalibus, Monasterijs, ad petitionem Regum; vel quorumcumque magnatum.

1241 *Cap. III.* Et si temporalium.

REseruat sibi omnia beneficia vacantia pro illa vice.

1242 *Cap. IV.* Execrabilis. *Joan. XXII.*

ESt ead. Decret. Io. XXII. de qua supra: sed gl. est diuersa, quam vide.

1243 *Cap. V.* Saluator.

ECclesia Tolet. erigitur in Archiepiscopatum, & de nouo eriguntur quatuor Cathedrales, quibus assignantur aliqui fructus Ecclesiæ Toletanæ. Hic potes cognoscere causam erigendi, diuidendi, eximendi, subijciendi Ecclesias.

1244 *Cap. VI.* Nuper.

APponit pœnas contra impedientes prædictam erectionem, & assignat exactores.

1245 *Cap. VII.* Nuper.

DIspensat in ætate, & ordine cum Abbate, vt sit Episcopus.

1246 *Cap. VIII.* Ad cuiuslibet.

HOrtatur quendam vt accipiat Episcopatum.

1247 *Cap. IX.* Postulasti.

DEclarat quos fructus primi anni collector non debet exigere, vt legatorum promissis distributionum, &c.

1248 *Cap. X.* Cùm nonnullæ.

REsoluit quædam dubia nata circa solutionem fructuum reseruatorum supradictorum.

1249 *Cap.*

1249 *Cap. XI.* Cùm nonnullæ.

IDem quod in præcedenti.

1250 *Cap. XII.* Ad regimen. *Benedict. XII.*

REseruat Sedi Apostolicæ omnia beneficia cum cura, & sine cura, regularia, & sæcularia, & Archiepiscopatum, & consueta conferri per electionem vel alio modo, quæ vacant in Curia Romana etiam per priuationem, vel translationem, vel cessationem, vel renunciationem, ac etiam obitum officialium, vel commensalium eiusdem sedis, vel Legatorum, Nunciorum, vbicumque moriantur, necnon & aliorum qui pro negocijs veniunt vel recedunt à Curia, si intra duas diætas legales moriantur. Idem de Curialibus, si quacumque ratione intra duas diætas moriantur, si ibi non habent proprium domicilium; & si quid contra hoc fiat, etiam ignoranter, est irritum.

1251 *Cap. XIII.* Ad Romani. *Paulus. II.*

PRædicta beneficia vacantia in superiori cap. ita sunt affecta, vt solus Papa illa conferat, & alij non possint conferre.

DECRETALIVM LIBER III.
DE CLER. ÆGROTANTE, VEL debilitato. Tit. VI.

1252 *Cap. I.* Cùm percussio. *Greg.*

CLericus infirmus debet percipere omnes fructus sui beneficij, quos sanus recipiebat, ac si Ecclesiæ inseruiret.

Glos. Famuli ægri, quos curamus, nobis seruire intelliguntur, & sunt in infirmitate pascendi; sic Clerici infirmi stipendijs suis priuari non debent.

1253 *Cap. II.* Presbyterum. *Eugen.*

PResbyter qui habet scissos duos digitos cum medietate palmæ, non permittitur celebrare, quia timetur debilitas manus, vel scandalum ex deformitate; potest tamen facere alia officia sacerdotalia. Nota, quod deformitas, & scandalum remouent Sacerdotem ab executione ordinum.

Glos. Deformitas impediens ordinatum vel ordinandum, melius colligitur in ipso facto, quàm ex statuto.

1254 *Cap. III.* De rectoribus. *Lucius III.*

SI rector Ecclesiæ sit adeo lepra infectus, quod altari seruire nequeat, vel non sine magno scandalo eorum, qui Ecclesiam ingrediuntur, est illi dandus coadiutor cum sufficienti stipendio Ecclesiastico, qui gerat curam animarum. Nota, quod ægrotanti est dandus coadiutor, qui cùm accipiat portionem tantùm, non dicetur prælatus. Item, si reditus vtrique non sufficit, coadiutor accipiat reditus, & ægro prouideat prælatus.

1255 *Cap. IV.* Tua nobis. *Clem. III.*

SI Curatus sit leprosus, pro scandalo, & abominatione populi remoueatur ab officii administratione, & iuxta facultates Ecclesiæ dentur ei necessaria dum vixerit.

Glos. An substitutus dicatur, & sit verè prælatus, id est, primus sit remotus in totum, an verò quoad actum tantùm, res est dubia. Resp. Si non potest sine horrore esse inter alios, in totum remoueatur; & hoc est speciale in lepra; vnde substitutus dicitur habere curam. Idem si sit in nimia senectute, secus non. Item, sunt aliqui casus, in quibus quis punitur sine culpa, non tamen sine causa.

1256 *Cap. V.* Ex parte. *Innoc. III.*

EPiscopus, qui ob incurabilem morbum non potest exercere officium pastorale, non est cogendus renuntiare; sed ei est dandus coadiutor prudens, & honestus, vt consulatur Episcopo, & Populo. Nota primò, quod nemo propter infirmitatem est cogendus renuntiare. Secundò, quod afflictis non est danda afflictio. Item, Archiepiscopus dat coadiutorem Episcopo morbo detento, non tamen est cogendus renunciare.

1257 *Cap. VI.* Consultationibus. *Honor.*

ARchidiacono qui amisit vsum linguæ ob paralysim, est dandus coadiutor.

Glos. Idem si amisit vsum oculorum. Nota: Prælatis impotentibus exercere suum officium datur coadiutor. Item, quòd dicitur de linguæ officio, idem de oculis amissis, cùm Archidiaconus sit oculus Episcopi, *c. Diaconi 93. dist.*

IN SEXTO LIBER III.

DE CLER. ÆGROTANTE VEL debilitato. Tit. V.

1258 *Cap.* Pastoralis.

DARE Coadiutores Episcopis vel eorum superioribus spectat ad Papam: quia est de causis maioribus, non obstante constitutione cõtraria. Item, conceditur facultas Episcopo, qui ob senium, vel aliud impedimentum perpetuum, suum officium nequit exercere, vt possit de sui consilio, & assensu Capituli vel maioris partis vnum vel plures coadiutores assumere ad officium exercendum: & si Episcopus fuerit demens, vel nequit exprimere quod velit, Capitulum, vel duæ partes, eligat prædictos: & si in vtroque casu Episcopus renuat coadiutores, vel dicat se illis non egere, Capitulum nil innouet, sed omnia notificet Pontifici. Item, coadiutores Prælatorum recipiant sumptus moderatos ab eorum Ecclesiis. Item, nil alienent de bonis Ecclesiæ, & reddant rationem eisdem prælatis, si sunt sanæ mentis, & Capitulo: & si adhuc non reddiderint, reddant successoribus Prælatorum.

Glos.

Glos. Legatus Cardinalis, nisi hoc habeat specialiter, non potest dare coadiutorem Episcopo, quia est de causis maioribus. Item, coadiutor potest alienare bona mobilia, quæ seruando seruari non possunt, sicut tutor, vel curator. Item, contra Roman. Ecclesiam non currit præscriptio in his, quæ sibi in signum specialis priuilegii seruauit. Item, prælatus ægrotus incurabiliter numquam remouetur, sed datur ei coadiutor. Item, non possunt dari plures duobus coadiutores. Item, in primo casu debent esse duæ partes Capituli, sicut in electione Papæ.

DECRETALIVM LIB. III.

DE INSTITVTIONIBVS.

Tit. VII.

1259 *Cap. I.* Non amplius.

NON sunt plures in monasteriis recipiendi, quàm commodè ali possint de bonis Ecclesiæ.

Glos. Propter nimium incrementum facultatum putat non esse recedendum à numero consueto, *arg. l. penult. C. de alim.*

1260 *Cap. II.* In Ecclesia. *Eugen.*

LAici non possunt institui Canonici, sed numerus est explendus ex ipsis Clericis intra debitum tempus.

Glos. Intra sex menses. Nota, quòd vbi certus numerus Clericorum est constitutus, non debet minui, sed impleri. Item, infra sex menses debet prouideri de persona in beneficio vacate, aliàs transfertur potestas ad superiorem. Item, ius Canoniæ non cadit in laicum etiam intitulatum, sed in Clericum tantùm: sicut etiam ius eligendi in collegiata non nisi Clerico competit, *cap. Massana, de elect.*

1261 *Cap. III.* Ex frequentibus. *Alex. III.*

TAm illi qui à laicis recipiunt beneficia, quàm laici qui illa conferunt, sunt excommunicandi; nec possunt absolui, nisi prius satisfecerint: quia de iure soli ordinarii conferunt, & alii Ecclesiastici.

Glos. Per Canones antiquos, qui receperunt beneficia à laicis, sunt suspensi ipso iure.

1262 *Cap. IV.* Auctoritate. *Clem.*

VLtra facultates non potest quis institui inuitis Canonicis illius Ecclesiæ. Nota, quod in institutione in Ecclesia debent prouentus Ecclesiæ considerari, *c. 1. sup. eodem.*

Glos. Nullus Episcopus est dandus inuitis. *c. nullus 63. distinct.*

1263 *Cap. V.* Ad decorem. *Innoc. III.*

QVi in Ecclesijs sunt instituendi non debent esse vnius nationis tantùm, sed vndecumque sint, dummodò sint idonei. Nota; quod in Ecclesia Dei non debet esse successio hæreditaria.

1264 *Cap. VI.* Cùm venissent.

SI quis est in possessione instituendi vel conseruandi Ecclesias, etiam contra ius commune pendente lite de proprietate manutenetur in possessione. Nota, quod qui est in possessione, debet in ea defendi, donec de iure proprietatis constet. Item, concessio personalis finitur cum persona, realis verò est perpetua, quæ fit Ecclesiæ non personæ. Item, nec factum, nec iuramentum Prælati Ecclesiæ præiudicat, sed ipsi Prælato.

1265 *Cap. VII.* Cùm ad nostrum.

QVando quis efficitur Prælatus, non potest retinere dignitatem, quam prius habebat; quia illa vacat ipso iure. Nec vacantem aliquam sibimet potest conferre, quia inter dantem, & recipientem debet esse distinctio personalis; nec potest illam recipere ab alio, quia alius non habet ius conferendi.

Glos. Nemo vicem plurium personarum sustinet, *1.q.16.c.presb.* Vtrum si Prælatus det alteri facultatem sibi conferendi beneficium, possit ab eo illud recipere? non determinat: dico quod non.

IN SEXTO LIBER III.

DE INSTITVTIONIBVS. Tit. VI.

1266 *Cap. I.* Et si.

CAPITVLVM sede vacante non potest conferre illa beneficia iuris patronatus, quorum collatio spectat ad Episcopum, sed potest præsentatos à Patronis admittere, si sint idonei, & instituere eos in beneficiis.

Glos. Capitulum sede vacante succedit Episcopo, ideo potest exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, *c.cùm olim.de maior.& obed.* Conferre beneficia est iurisdictionis. *c.nouit.de officio deleg.* Sed collatio dictorum beneficiorum seruatur Episcopo futuro. Nec valet consuetudo contraria, quia Capitulum non potest præscribere, cùm præscriptio non incipiat, nec currat contra sedem vacantem; sed potest instituere, id est, confirmare electionem. Et instituere differt ab admittere; quia admittitur, cùm dicitur *placet*; instituitur cùm confirmatur. Idem dicendum de electis, ac de præsentatis, & idem de capitulo, ac de aliquo qui exercet iurisdictionem defuncti.

1267 *Cap. II.* Si is.

PRæsentatus si aliàs est idoneus, licèt non sit ordinatus, si intra tempus, id est, annum iuris possit ordinari; non est repellendus.

Glos.

Glos. Idoneitas, quo ad alias qualitates in præsentato requiritur in tempore præsentationis.

DECRETALIVM LIB. III.
DE CONCESS. PRÆB. ET ECCL. non vac, Tit: VIII.

1268 *Cap.* I. Qui in viuorum. *Gelasius.*

QVI voluntariè institutus est in beneficio viuentis, est deponendus, & depellendus à communione Ecclesiastica.

Glos. An quando quis fuit depositus sed iniustè, & alius ignoranter substituitur loco illius, si post quadraginta annos rem sciuerit, an teneatur relinquere beneficium ipsi deposito. Resp. quod non : quia eo ipso quod condemnatus non appellauit, acquieuit sententiæ ; & sic sententia ipsa transiuit in rem iudicatam. *c. quoad consultationem. sup. de sent. & re iud.* contra quosdam Theologos tenentes, malam fidem quandocumque superuenientem obligare ad restitutionem. (Dico ego quod tolleretur præscriptio, & numquam posset credi aliquem fuisse iustè institutum, quod est absurdum.)

1269 *Cap.* II. Nulla. *Conc. Lateran.*

ECclesiastica ministeria, & beneficia Ecclesiæ non tribuantur, nec promittantur antequam vacent, ne mors proximi desideretur: quia expectatio futuræ successionis etiam apud gentiles fuit prohibita. Item, si Episcopus debet conferre, & intra sex menses non confert, deuoluatur collatio ad Capitulum: & si vterque est negligens, ad Archiepiscopum. Nota, quod potestas conferendi beneficia gradatim deuoluitur ad superiores, qui adhibeant consilium religiosorum.

Glos. Si promittatur beneficium antequam vacet, non valet promissio, nec contrahitur obligatio. Item, neque valet promissio prædicta, quamuis sit de consensu præbendarij facta. Item, tempus sex mensium currit à die scientiæ vacationis, non à die ipsa vacationis. Item, qui habet ius eligendi, post lapsum tempus non potest beneficium conferre. Item, hoc capitulum valet etiam in Episcopatibus, & Abbatiis, sed tempus est tantùm trium mensium. *c. ne pro defectu, de elect.*

1270 *Cap.* III Relatum. *Alex.* III.

BEneficium vacans est conferendum, non obstante appellatione facta ab eo, cui beneficium promissum fuit antequam vacaret. Nota, quod vbi non tenet promissio, nec tenet appellatio: cùm vbi non tenet principale, nec teneat accessorium.

1271 *Cap. IV.* Proposuit. *Innoc. III.*

QVando Papa mandat vt prima vacitura præbenda cum canonicatu detur alicui,& assignat executorem qui præsentat litteras collatori;beneficium intelligitur ita affectum,quod si vacet,& alteri confeatur,collatio fit annullanda; & sic tamquam adhuc vacans conferendum est nominato à Papa, qui tamquam supra ius potest contra illud dispensare. Nota, quod collatio facta contra mandatum Papæ est annullanda.Item,per inuestitutam non acquiritur ius inuestito,sed Papa potest dispensare contra ius.

Glos. Papa de eo quod nihil est,potest aliquid facere.*de consec.dist.* 2.*can.re vera*. Item, Papa potest dispensare in iure positiuo , sed non contra statutum vniuersalis Ecclesiæ.*c.minor* 24.*q*.1. Nec contra quatuor Euangelia.14. *dist.c. sicut*.Nec contra articulos fidei:nec quod monachus habeat proprium , *c.cum ad monasterium.de stat.monach.*

1272 *Cap. V.* Quia.

IN vacatione beneficii tempus sex mensium pro collatione incipit à die notitiæ,non à die vacationis;nec currit, quando collator est legitimè impeditus:vt si sit suspensus,non obstante confirmatione collationis alicui à sede Apostolica facta in forma communi;secus si in forma speciali.Nota,quod per confirmationem in forma communi nil iuris acquiritur.Item,suspensus ab homine non potest eligere.

Glos. Non currit hoc tempus sex mensium , nisi sit negligens in petenda absolutione à suspensione: si tamen præscriptio non currit.*c.illud*,& *c.cum non liceat.de præscript*.licèt sua culpa fuerit suspensus,tamen non currit : quia quæ ex sua culpa procedunt,non imputantur ei.*c.si concupiscentia* 15.*q*.1.

1273 *Cap. VI.* Cùm nostris.

QVando beneficium vacat de iure,& non de facto,v.g. si dignitas confeatur Episcopo,& aliquis impetrat litteras,vt sibi conferatur illa dignitas,non faciendo mentionem quod de facto non vacet,litteræ dicuntur subreptitiæ,nec valent,quia non faciunt mentionem de colorata possessione: cōpellitur tamen Episcopus relinquere dignitatem , nisi monstret dispensationem.Nota:quando quis ex vna dignitate transfertur in aliam, licèt de facto vtramque collationem detineat,tamen prima vacat de iure,& impetrans debet facere mentionem de facto illo;alioquin litteræ sunt subreptitiæ , & per consequens non datur ius.

Glos. Decidit quinam executores possint, & qui non vi mandati conferre beneficia pro diuersitate mandati.Item,quærit an sicut,vt rescriptum non sit vitiosum,sunt narranda non solùm ea,quæ sunt iuris, sed etiam quæ sunt facti.Sic si secundum rescriptum non faciat mentionem de primo inualido,sit nullum ipso iure?Resp.non, quia litteræ priores non dicuntur priores , cùm sint nullæ.7.*q*.1.*c.factus est*. Item, possessio plurimum facti habet in acquirendo , cùm sine corporali actu non procedat. *l. licèt. C. de acquir. possess.* in retinendo verò habet plurimum iuris , cùm possit animo retineri. *l. nemo actu legit. C. de acquir. possess.* Vtrum primum beneficium vacet ex consecutione secundi,

ſecundi,ita vt impetrans ſecundum poſſit illud verè obtinere,non facta mentione quod ab eodem beneficio retineatur etiam primum beneficium. Reſp. quod ſic,iuxta litteras noſtri textus.

1274 *Cap. VII.* Poſt electionem.

DIgnitas quæ re vera non vacat; non poteſt alteri conferri, & eius poſſeſſio illi qui habet beneficium non debet retardari prætextu exceptionis, quod abiurauerit, vel renunciauerit. Not.qui conſenſit inſtitui in locum viuentis, eſt repellendus. Item,electione celebrata, & non caſſata non eſt alia facienda.

Gloſ. Archidiaconatus alicuius electi in Epiſcopum non dicitur plenè vacare, niſi ſit conſecratus. *c. cùm in cunctis, de elect.*vel ipſe conſentiat vt alteri detur.

1275 *Cap. VIII.* Cùm ſuper.

REceptus in canonicum quàm primùm eſt prouidendus de præbenda à recipientibus. Nota: allegans ſe feciſſe contra leges, ex tali lege nullum beneficium reportat, cùm fruſtra imploret quis auxilium legis qui committit in legem. Item, receptus in canonicum debet habere beneficium.

1276 *Cap. IX.* Literas.

QVi habet vnam præbendam in Eccleſia, & aliam obtinet,vtramque retinens,vacat prima de iure,licèt non de facto.

*Gloſ.*Quot ſunt præbendæ, tot canonici debent inſtitui, & conſuetudo contraria eſt potius corruptela dicenda.

1277 *Cap. X.* Ex parte.

IN Eccleſiis, in quibus non eſt certus numerus Canonicorum,nec ſunt certæ præbendæ,non habet locum Conc Later.quod elapſo ſemeſtri deuoluitur electio ad ſuperiorem; ſed illarum Eccleſiarum eſt conſeruanda conſuetudo. Nota,quod ſecundùm facultates Eccleſiæ canonici ſunt inſtituendi ſecundùm conſuetudinem obſeruatam.

*Gloſ.*Vnus vel duo canonici poſſunt ſe opponere toti Capitulo pro defenſione Eccleſiæ,ſi habent cauſam rationabilem.*c.cùm in cunctis, de his quæ fiunt à maiori parte.* Item, quando Papa ſcribit pro aliquo eligendo, ſemper interpretandum eſt ſecundùm conſuetudinem.

1278 *Cap. XI.* Conſtitutus.

HAbens poteſtatem conferendi poteſt de iure illam dare alteri;qui ſi confert,non poteſt primus eandem conferre. Sed talis licentia non eſt danda volenti facere fraudem contra ius. Nota, quod Epiſcopus ex cauſa poteſt delegare collationes præbendarum,quia eſt iuriſdictionis. Item, conceſſio vel donatio facta in fraudem iuris non valet. Item, priuilegium perſonale non debet trahi ad ius commune.

*Gloſ.*Si delegatus eligat indignum,Epiſcopus poteſt iterum eligere,& non poteſt eidem iterum committere. Item, ſi Epiſcopus eligat ante delegatum, valet.

1279 *Cap.XII.* Dilectus.

ELectio Episcopi, vel Archiepiscopi si non fiat in semestri, non deuoluitur ad alios, quia Conc. Later. intelligit de personatibus, & minoribus beneficiis.

Glos. Si Ecclesia Cathedralis vel regularis vacat per tres menses, electio deuoluitur ad proximum superiorem. *c.ne pro defectu.de elect.*

Cap. XIII. Ex tenore.

PRomissio beneficij vacaturi non valet, tamquam contra statuta, id est, contra *c.nulla,* & *c.relatum,eod.*

Glos. Qui allegat suam turpitudinem auditur, si adest periculum animæ. Item, simpliciter in excipiendo potest quis suam turpitudinem allegare, *ff. de condit.ob turp.caus.per totum.*

1280 *Cap.XIV.* Accedens.

PRælatus si promittat prouidere de beneficio, quando poterit, tenetur prouidere: quia hæc promissio non est de vacaturo. Aduerte quod hodie hoc c.est correctum per *c.2.eod.in 6.* & sic promissio quando poterit, non valet.

1281 *Cap.XV.* Postulastis.

QVando collatio spectat ad Capitulum, & Episcopum vt Episcopus est, si intra sex menses non fiat, deuoluitur ad superiores: Si Episcopus ingrediatur, non vt Prælatus, sed vti Canonicus, deuoluitur ad ipsummet Episcopum, nisi dolosè impediat.

1282 *Cap.XVI.* Cùm dilecta.

PAtronus non potest promittere se præsentaturum aliquem ad beneficia vacatura, nec potestatem dare alteri vt præsentet; & si id faciat, non tenet.

Glos. An quis possit allegare suam turpitudinem? Resp. Sic, quando non est acquisitum ius alicui.

IN SEXTO LIBER III.
DE CONCESS. PRÆBEN. ECCL. non vac. Tit. IV.

1283 *Cap.I.* Quia.

QVANDO mandatur prouideri alicui de dignitate vacatura quam duxerit acceptandam, & vacat dignitas, quam ante acceptationem ordinis confert, tenet collatio, etiamsi executor impetrantis fecerit reseruationem, inhibitionem, & processus super prima vacatura. Ratio, quia per mandatum non tollitur ordinario potestas conferendi, nisi post acceptionem, ante quam nil potest executor.

Glos.

Gloſ. Hodie contra hunc caſum ſtylus curiæ per clauſulam apponit terminum acceptandi. Item, priuilegium habet vim vbi peruenit ad eum, cui conceditur, vt non poſſit excommunicari: non ſic de præbenda vacatura.

1284 *Cap. II.* Deteſtanda. *Bonifac. VIII.*

PRomiſſio de beneficio, cùm ſe facultas obtulerit, non valet, & ſic reuocatur. *c. accedentis in l. eod.* Sicut non valet quæcumque promiſſio, quæ directè vel indirectè eſt contra Conc. Later. quia deſideratur mors alicuius.

Gloſ. Abuſus eſt cauſa caſſandi illa quæ erant licita, & conceſſa, vt leges.

1285 *Cap. III.* Ne captandæ.

QVi à ſede Apoſtolica habet litteras ſuper beneficio, dignitate, vel præbenda, quam duxerit acceptandam, debet acceptare primum quod vacat, vel ex cauſa ſecundum vel tertium; & non poteſt determinare acceptare aliquid non vacans; & quidquid factum ſit ſuper non vacans, eſt irritum, & cùm vacat, ordinarius conferat cui vult.

1286 *Cap. IV.* Executor.

EXecutor ſuper prouiſione alicuius de vacatura non poteſt per generales litteras. inhibere ordinariis generaliter ne procedant ad collationem beneficiorum, donec illi, pro quo ſcribitur, prouideatur, niſi expreſsè hoc habeat in mandatis: poteſt tamen ſpecialiter pro primo, vel ſecundo, vel tertio vacaturo inhibere, ſi hoc habet in mandatis; & quicquid contra factum eſt, irritum eſt.

1287 *Cap. V.* Si Capitulo.

SI ſcribit Capitulo Eccleſiæ ad quod ſpectat præſentatio, vt me recipiat in Canonicum, & præbendam, quæ vacat, vel primò vacaturam, & ego præſento litteras; licèt meus executor non intimauerit, ei iam beneficium eſt affectum; & ſi vacat, capitulum non poteſt alteri conferre; & ſi poſt admonitionem executoris intra certum tempus mihi non conferunt, executor poteſt exequi, & mihi conferre ſine capitulo.

Gloſ. Quod ſi non poſſunt capitulo præſentari litteræ, habentur pro præſentatis. vide ibi.

1288 *Cap. VI.* Si ſoli.

SI dirigatur mādatum Epiſcopo ſoli, & Epiſcopo, & executori, vel ſoli executori, vt tibi faciat prouideri de beneficio in certa Eccleſia & præſentatur mandatum, per talem præſentationem non aufertur ordinario poteſtas conferendi: quia collatio facta tenet, licèt Epiſcopus ſi non obediat, ſit puniendus. Sed ſi in mandato ponitur, quod quidquid ſit cōtra ipſum, ſit irritum vel executor cum interpoſitione decreti interdicat ordinario ne alteri conferat; vel ſi tu eſſes vi mandati receptus in canonicum, & expectates præbendam, tunc Epiſcopus non poſſet alteri conferre, & collatio eſſet nulla.

Gloſ. Declaratur *c. dilectus 1. & 2. de præbend.* Item, quando plures expectant, quis alteri præferatur. Item, quæ gratiæ præbendas afficiant.

1289 *Cap. VII.* Auctoritate.

QVando præcedens Papa dat expectatiuam primæ vacaturæ alicui, sequẽs Papa similem dat secundo, deinde tertio, in cuius litteris ponit vt præferatur prouisis à prædecessore Pontifice, non à se; tunc prima præbenda est danda secundo, secunda, vel tertia primo, sicut in successione adoptati ab intestato. vide.

1290 *Cap. VIII.* Quoniam.

QVando Papa reuocat gratias, & expectatiuas, includit canonicos receptos expectantes distinctam præbendam, etiamsi percipiebant distributiones quotidianas: includit etiam habentes ius ad vacatura beneficia, si nondum fuit facta collatio; id est, non habent ius in re: sed non extenditur ad eos canonicos receptos vltra numerum, qui tamquam de numero per sortem aliorum non expectant nisi augmentum distributionum, seu partium suarum.

Glos. Hoc cap. declarat *c. si is, & c. quodam. de prebend.* Item, An quis recipiatur in tali Ecclesia.

CLEMENTIN. LIB. III.

DE CONCESS. PRÆBEND. ET Ecc. non vac. Tit. III.

1291 *Cap. I.* Cùm ei.

MANDATVM Papæ conditionale non afficit potestatem ordinarij vel alterius collatoris ante expletam conditionem, etiam adiecta conditione irritante: v.g. si Papa mandat Episcopo, vt prouideat alicui de beneficio viginti librarum valoris vel minoris, si clericus voluerit acceptare, & fuerit idoneus; si Episcopus conferat alteri beneficium taxati valoris, antequam reperiatur idoneus, collatio tenet. Sed si apposuit, vt intra mensem possit acceptare cum decreto irritanti infra mensem, collatio non tenet. Item, intelligitur acceptare, quando petit per suum executorem sibi conferri, vel præsens recipit. Item dicetur habere notitiam vacationis, si est in loco vel Ecclesia vbi vacat; & sic currit mensis: & si nescit, sibi imputat.

Glos. Quando mandatum Papæ de conferendo alicui beneficium vacabile vel vacaturum, non continet decretum irritans; si Episcopus contra mandatum Papæ alteri confert, collatio tenet. Item, promouendus ad beneficia debet esse idoneus. *c. si eo tempore. de rescript. in 6.* Item, quando Papa scribit pro aliquo clerico paupere, consueuit prius illum facere examinare. Item, quando scribitur vt Episcopus conferat beneficium certi valoris, non potest Episcopus conferre maioris, vel minoris valoris. An qui potest intra mensem acceptare beneficium, possit etiam post mensem.

EXTRAVAG. COMMVN. *DE CONCES. PRÆBEN. & Eccl. non alien.* Tit. IV.

1292 *Cap. I.* Sedes Apostolica. *Gelas.*

QVANDO litteræ Apostolicæ continentes gratiam vel iustitiam, dantur alicui pro aliqua diœcesi; si illa diuidatur in plures, illæ litteræ habebunt executionem in illis pluribus.

1293 *Cap. II.* Ad Apostolatus.

QVando Papa diuidit Episcopatum, non præiudicat iuribus Ecclesiæ, vel personarum Ecclesiasticarum, vel officialium, nisi quatenus in litteris exprimitur. Quare Capitulum, Archidiaconus, & alij officiales possunt exercere sua officia vt prius.

Glos. Princeps per factum suum non intendit derogare iuri alterius, nisi in quantum exprimit. *c. super eo. de offic. deleg.*

DECRETALIVM LIBER III. *NE SEDE VACAN. ALIQVID innouetur.* Tit. IX.

1294 *Cap. I.* Nouit.

SEDE Episcopali vacante nil est innouandum, immo neque Papa innouat: quia non est qui defendat ius Episcopale; & ne plus personæ quàm Ecclesiæ tribuisse videatur.

Glos. Quot modis vnio Ecclesiarũ fieri potest. Vide etiam Conc. Trid. *sess. 7. de ref. c. 6.* & *sess. 24. de ref. c. 9. 13. &* 15. Item, in sede vacante Clerici non possunt disponere aliquid de bonis Ecclesiæ, nec Episcopus bona Ecclesiæ vacantis sibi subiecta potest alienare, nisi sit magna necessitas. Item, in minoribus Ecclesiis propter necessitatem potest alienare Episcopus mortuo Sacerdote. Item, contractus factus à Canonicis mortuo Episcopo non tenet, nec sententia lata contra Ecclesiam, nec contra minorem.

1295 *Cap. II.* Illa.

BEneficia spectantia ad collationem Prælati sede vacante non potest capitulum conferre, quia non deuoluuntur per negligentiam. Nota, quod non currit præscriptio, vbi non est negligentia. Item, prima collatio nulla non impedit secundam.

Glos. Quod non conceditur, intelligitur prohibitum. *c. inter corporalia, de transla.* & quod non est prohibitum, intelligitur concessum. Item, An capitulum sede vacante possit absoluere. Resp. quod sic. *c. vni. de maior. & obed.*

1296 *Cap. III.* Constitutis.

TEstimonia, & iudicium sede vacante facta contra Ecclesiam non tenent, quia non habet defensorem.

Glos. An œconomus sede vacante possit agere? Resp. quod non, sed est expectandus Episcopus.

IN SEXTO LIBER III.
NE SEDE VACAN. ALIQUID innouetur. Tit. VIII.

1297 *Cap.* Si ad Episcopum. *Bonif. VIII.*

SI collatio beneficij pertinet ad Episcopum etiam vt prælatum, & ad Capit. simul, si vna pars fiat inhabilis, altera potest conferre. v. g. mortuo Episcopo, vel suspenso à collatione beneficiorum, capitulum conferat præbendas; & si capitulum sit suspensum à collatione beneficiorum, vel singuli Canonici sint excommunicati, Episcopus conferat: si collatio præbendarum spectat ad Episcopum solum, cum consensu, vel assensu capituli: si Episcopus sit defunctus, vel suspensus, capitulum non potest conferre illas, nisi Episcopus fuerit in mora: si collatio beneficiorum spectat ad aliquem, cum consilio tamen Episcopi, si moriatur Episcopus, vel ita sit absens, vt eius præsentia in breui non possit haberi; tunc ille ad quem spectat, conferat beneficium, ne diu vacet.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
NE SEDE VACAN. &c. Tit. V.

1298 *Cap.* Si fratrum.

QVi mortuo Imperatore retinent, vel de nouo assumunt nomen Vicarij, vel alterius Imperialis officij in aliqua parte orbis, vel eo vtuntur sine licentia sedis Apostolicæ, excommunicantur; & qui eosdem sub hoc tit. recipiunt vel eis obediunt, vel alios obedire permittunt, vel in hoc eis præstant auxilium, consensum, fauorem, excommunicantur; & istorum singuli, ac eorum terræ, & loca subiiciuntur interdicto, & aliis arbitrariis pœnis, & eorum subditi soluuntur à iuramento in hoc, si quid præstiterunt, & dissoluuntur omnia iuramenta & fœdera, quia sunt iniquitatis.

EX

EXTRAV. COMM. LIB. III.
NE SEDE VACAN. &c.

1299 *Cap.* Suscepti. *Joann. XXII.*

QVi ex priuilegio, consuetudine, vel statuto primi, vel secundi, vel plurium annorum fructus beneficij vacantis sibi vendicant, statuitur: Si beneficia maiora, vel minora quantum ad solutionem decimæ, vel illa relicta pro electo beneficiato, velint residuum, quod supereſt, & post octo dies si ipsi non eligunt, qui de nouo sunt creati beneficiarij, eligant quam partem velint; & sic vtrique dabuntur fructus. Si non sunt taxata, tamen illi fructus pro quibus Ecclesia consueuit soluere decimas, diuidantur, & dimidiam partem accipiat beneficiarius, & dimidiam priuilegiatus: & si quis non est contentus, vtramque partem accipiat qui est contentus, & faciat inseruire Ecclesiæ. Et si aliquis accipit aliquid vltra præmissa, si est Prælatus, est suspensus ab ingressu Ecclesiæ: si est Capitulum, Vniuersitas, vel Collegium, est interdictum donec restituat, si particularis persona, est excommunicata, nec potest absolui nisi facta restitutione, & ad hunc finem reuocantur omnia priuilegia.

Glos. Ibi multa, ex quibus fructibus sint soluendæ decimæ, & ex quibus non.

DECRETALIVM LIB. III.
DE HIS QVÆ FIVNT A PRÆL.
sine consensu Capituli. Tit. X.

1300 *Cap. I.* Irrita.

DONATIO, venditio, commutatio rei Ecclesiæ facta ab Episcopo sine consensu Capituli vel Clericorum non tenet.

Glos. Magna res non potest alienari, parua sic. 12. *q.* 2. *terrulas.* Item, capitulum debet subscribere alienationi, aliàs non tenet per solum Episcopum facta. *cap. non liceat* 12. *q.* 2.

1301 *Cap. II.* Continebatur. *Alex. III.*

SI Prælatus alienat sciente, & tacente capitulo, tenet alienatio, quia capitulum consentire videtur.

Glos. Taciturnitas habetur pro consensu, quando alienatio est ad tempus; Sed quando est perpetua, requiritur expressus consensus, & subscriptio. *cap.* 1. *sup.* & 12. *quæstion.* 2. *sine exceptione.* vt appareat de tali consensu. *cap. si seruus dist.* 54.

1302 *Cap.*

1302 *Cap.* III. Cùm nos.

DOnatio facta ab Episcopo sine consensu capituli est nulla: Sed si capitulum deinde eam ratam habet, valet. Nota, quod ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. Item, subsequens consensus valet.

Glos. Ratihabitio tunc valet, quando ratificans ab initio potest alteri mandare: etenim si eius nomine quid fiat, ratihabitio facta post valet. Sed in his quæ per alios fieri non possunt, sed expleri debent per se, vel in iis, quæ sunt contra naturam, vel quæ sine peccato fieri non possunt, & quæ ipso iure ab initio nulla sunt; non valet eorum subsequens ratificatio.

1303 *Cap.* IV. Nouit.

NOn decet, omisso consilio capituli, vti consilio aliorum in negotiis Ecclesiæ. Quare non potest Episcopus instituere, vel destituere aliquas personas sine consensu fratrum: aliàs facta institutio vel destitutio nulla est ipso iure.

1304 *Cap.* V. Quanto.

SImiliter Prælatus non potest negotia tractare sine consensu Capituli. Nota, quod qui in litteris scribit nomina absentium, ac si essent præsentes, tenetur de falso. Nota secundò, quod testamentum falsum est, si testator articulatè nesciebat loqui, vel scribere.

Glos. Crimen falsi incurrit, qui furtiuè surripit sigillum nomine Capituli, & qui aperit litteras iudicum, & sunt deponendi. *c. olim. de rescript.*

1305 *Cap.* VI. Ea noscitur.

QVando collegiata habet ius præsentandi, præsentabit Prælatus de consensu Capituli, vel maioris, & sanioris partis: aliter præsentatio non valet, nisi Prælatus probet consuetudinem, vel priuilegium.

Glos. Præsentatio per litteras potest fieri quibus standum est, donec aliquid in contrarium probetur.

1306 *Cap.* VII. Cùm Apostolica.

SI decimæ concedantur laico in feudum perpetuum, & laicus cum solo consensu Episcopi sine clero donet alicui Ecclesiæ decimas, donatio tenet: quia hoc est reuocare ad Ecclesiasticum vsum, qui à laicis detinetur; & non est alienare ius Ecclesiæ, quia tunc non teneret sine consensu Cleri, sicut nec teneret in aliis decimis à laicis datis ipsi Ecclesiæ, si alienarentur sine consensu Capituli.

1307 *Cap.* VIII. Tua nuper.

EPiscopus sine consensu, & subscriptione clericorum non potest concedere in perpetuum Ecclesias, quia hoc esset alienare, quamuis accipiens in illa Ecclesia haberet iuspatronatus, & alienaretur, cum solo Archidiacono.

1308 *Cap.*

1308 *Cap.IX.* Pastorales.

EPiscopus sine consensu Capituli, vel auctoritate Papæ non potest concedere alicui Monasterio Ecclesias Parochiales, vel fructus, seu obuentiones Parochiæ, etiam cum consensu patroni.

Glos. Ex hac littera posset Episcopus absque auctoritate Capituli dare quinquagesimam vel centesimam partem prouentuum Parochiæ.

1309 *Cap.X.* Et si.

IN Concilio Prouinciali debent inuitari Capitula cathedralium Ecclesiarum, & eorum nuncij debent admitti ad tractatum, maximè quando agitur de rebus pertinentibus ad Capitula.

DECRETALIVM LIBER III.
DE HIS QVÆ FIVNT A MAIORI parte Capituli. Tit. XI.

1310 *Cap.I.* Cùm in cunctis.

IN Capitulis quod à maiore, & saniore parte fuerit statutum, præualeat, appellatione remota, non obstante consuetudine contraria, licèt iurata. Immo si quis iurat seruare talem consuetudinē, priuatur communione, donec agat pœnitentiam, nisi pars minor obiiciat aliquid rationabile.

1311 *Cap. II.* Quæsiuit. *Cælestin.III.*

CAnonicus sine consensu Episcopi, & fratrum non potest ponere interdictum in Ecclesia: & pœna Ecclesiastica non est imponenda nisi iis, qui delinquunt, nec pœna debet excedere delictum.

Glos. Non debet interdici Ecclesia propter delictum alicuius, nisi delinquens sit dominus loci; cùm puniatur tantùm qui deliquit, non qui innocens est.

1312 *Cap. III.* Ex ore. *Innoc.III.*

APpellatio illius, ad quem non spectat appellare, non valet, nec impedit ordinationem Ecclesiæ: & electus à maiore, & saniore parte Capituli, est bene electus, & confirmandus. Item, habens ius ad electionem præposituræ, si alicui electo reuerentiam præstat, quę debetur præposito, videtur renunciare suo iuri ipso facto.

Glos. Quando Papa mandat dari alicui præbendam, & Capitulum alium eligit, tenet electio *c. dilectus. de prabend.* Item, renunciatio expressa non valet sine auctoritate Superioris. *cap. admonet, de renunciat.* tamen renunciatio tacita, id est, ipso facto facta, licèt verbis non consentiat, valet sine auctoritate superioris; sicut plus valet prohibitio tacita, quàm expressa in contestatione

litis. An si cassaretur electio præpositi, cui ipse dominus fecit reuerentiam, possit dominus agere pro præpositura. Resp. non: quia actio semel extincta non reuiuiscit. *l. qui res, §. arcam. ff. de solut.*

1313 *Cap. IV.* Ex parte.

SI Episcopus cum maiore, & saniore parte Capituli statuit contributionem canonicorum pro reparanda fabrica Ecclesiæ, quamuis aliquis canonicus contradicat, tamen valet statutum plurimorum. Nota, sententiam maioris, ac sanioris partis Capituli præualere.

DECRETALIVM LIB. III.

VT ECCLESIASTICA BENEFICIA sine diminutione conferantur.

Tit. XII.

1314 *Cap.* Vt nostrum. *Innoc. III.*

ECCLESIASTICA beneficia sine diminutione sunt conferenda. Item, qui ante donationem beneficij Ecclesiastici non percipit prouentus, sed alius, & ex donatione consequitur vt fructus percipiat, est simoniacus; sed si ante donationem percipit fructus, & ante constituit ex causa necessaria, vt retineat fructus, est licitum. Sed si conueniat cum eo qui accipit beneficium, vel cum mediatore, vt retineat prouentus, & concedat beneficium, est illicitum, & simonia palliata. Nota, quod nullus sine accusatore debet damnari. Item, ille contra quem est præsumptio, debet reddere rationem, & se excusare. Item, si actor non probat, reus est absoluendus, nisi præsumptio sit contra eum; tunc enim onus probandi in eum transfertur. Item, superior ex officio suo debet inquirere de excessibus inferiorum. Item, occulta donatio est suspecta, & sic non debet valere.

Glos. Conditio, & modus inducunt simoniam, cùm sint æquipollentia. *ca. 2. & 3. de cond. appos.* Immo magis obligatur quis sub modo, quàm sub conditione: nam sub modo habens obligatum, potest statim petere data cautione de adimplendo modo, *l. cùm in testam. ff. de fideicom.* sub conditione verò habens quem obligatum non potest petere, nisi conditione extante, *l. qui hæredi, §. in leg. ff. de cond. & demonstr.*

DECRETALIVM LIB. III.

DE REBVS ECCLES. ALIENAND. vel non. Tit. XIII.

1315 *Cap. I.* Non licet.

PRÆLATVS, siue Episcopus, siue Abbas, non potest dare terras, vel alia bona vnius Ecclesiæ suæ alteri suæ Ecclesiæ, nisi cum consensu ambarum partium.

Glos. Requiritur etiam iusta causa. *c. constitutus. de relig. dom.*

1316 *Cap. II.* Quæres.

QVi petit, & recipit à laicis res Ecclesiæ, perdit receptas, & est excommunicandus. Nota, quod concessio de re Ecclesiastica facta à laico non valet.

1317 *Cap. III.* Consensus.

REctor Ecclesiæ, qui dat suæ Ecclesiæ alia bona, vel acquirit eidem Ecclesiæ prædia, vel familias, potest aliquos de familia Ecclesiæ suæ, id est, seruos manumittere, si datum valet duplo plus seruis manumissis; & serui cum eorum posteritate sunt sub patrocinio Ecclesiæ, & præstant operas impositas tempore manumissionis.

Glos. Hoc est speciale in prole liberti Ecclesiæ, vt semper sit Ecclesiæ obnoxia; sicut etiam quod res data pro seruo manumisso valeat duplum. 12. *q.* 2. *Episcopus.*

1318 *Cap. IV.* Episcopi.

EPiscopus nihil de suo dans Ecclesiæ non potest eiusdem seruos manumittere: quod si manumittat, non tenet manumissio, & successor seruos reuocare potest.

1319 *Cap. V.* Nulli.

NEmo potest alienare res immobiles Ecclesiæ, siue agrum, siue rusticum mancipium; nec obligare titulo hypothecæ. Item, nomine *alienationis* intelligitur conductio, donatio, venditio, permutatio, contractus perpetuus, emphyteusis, hoc sub pœna constitutionis Leonis.

Glos. Non potest alienatio fieri bonorum Ecclesiæ, nisi pro vtilitate eiusdem. 12. *q.* 2. *c. sine exceptione.* Item, mobilia, quæ seruando seruari non possunt, Prælatus potest alienare: sicut tutor potest alienare res tales pupilli. *l. lex quæ, in fin. C. de admin. tut.* Item, hypotheca est obligatio rei immobilis; pignus rei mobilis, quasi à pugno.

1320 *Cap. VI.* Si quis.

CLericus, vel defensor, qui subscribit alienanti bona Ecclesiastica, debet excommunicari, nisi alienans, & qui accepit celeriter restituant; & præter excommunicationem instrumentum alienationis non valet. Item, quilibet Ecclesiasticus potest contradicere alienationi, & repetere bona cum fructibus.

*Glos.*Defensor accipitur pro Procuratore, & aduocato. Item, celeriter in hoc casu intelligitur, antequam lædatur Ecclesia. Itẽ, Ecclesia habet actionem personalem contra alienationẽ, si est soluendo, & in rem contra possessorem; nec Ecclesia debet cedere suas actiones soluenti contra alium, cùm ex suo delicto soluens fuerit conuentus.*l.si plures.ff.de administr.tut.*

1321 *Cap VII.* Ad aures. *Alex.III.*

TErra non fertilis potest dari in emphyteosim perpetuam sub annuo censu illis, qui eorum vel parentum labore eam meliorarunt, nisi fortè tempore contractus possit dari aliis cum maiori vtilitate.

1322 *Cap.VIII.* Vt super. *Cælestin.III.*

EPiscopus qui iurat non alienare bona Ecclesiæ, non potest illa alienare, siue sint de mensa Episcopi, siue non: sed de consilio sanioris partis Capituli potest alienare, vel commutare possessiones Ecclesiæ minus vtiles pro vtilioribus.

*Glos.*Pro decimis iam subtractis, & retentis à Regibus potest ab eis recipi aliquid pro commutatione: pro futuris autem non est admittenda talis commutatio. *c.vlt. de rerum permut.* Item, quilibet Episcopus iurat Papæ fidelitatem, & non alienare, nec infeudare bona Ecclesiæ de nouo. Item, alienatio sumitur largè, siue transferatur dominium, siue non.*cap.nulli,eod.*Item, quando possessio est penitus inutilis, non requiritur consensus Capituli ad alienãdum, nisi de honestate: quando verò est minus vtilis, requiritur de necessitate, 12. *q.2.c.terrulas.*

1323 *Cap.IX.* Ad audientiam.

CAnonici non possunt locare prædia Ecclesiastica in perpetuum: & si locant, sunt reuocanda, & locans refundat pretium locatori.

Glos. Conductor si est in bona fide, habet actionem contra locantem pro pretio; si in mala, non item.12.*q.2.Vulterana.*

1324 *Cap.X.* Possessiones. *Innoc.III.*

EPiscopus non potest alienare possessiones, quæ sunt de mensa Episcopali, vel Capituli; nec dare clericis; vel laicis Ecclesias, in quibus laici solent ministrare.

*Glos.*Potest Episcopus è conuerso amouere sæculares ab Ecclesia, & dare illam regularibus, sed cum consensu clericorum.

1325 *Cap. XI.* Ad nostram.

QVando Ecclesia in alienatione inuenitur enormiter læsa; restituenda ei sunt bona,& restituenti reddatur pretium, & relinquantur fructus percepti pro suo labore.

Glos. Post quadriennium non subuenitur Ecclesiæ per beneficium restitutionis. *l.vlt.C.de temp.in integr.rest.* Item, pro leui damno non datur restitutio. *c.1.de in integ.rest.*

1326 *Cap. XII.* Cùm laicis.

ALienatio rei Ecclesiasticæ sine legitimo consensu personarum Ecclesiasticarum non valet, quamuis esset facta iuxta constitutionem laicorum, & præsumentes contra facientem sunt compellendi censuris Ecclesiasticis.

Glos. Qui alienat res Ecclesiæ sine legitimo consensu, est ipso iure excommunicatus. *c.nouerit,de excommunic.*

IN SEXTO LIB. III. *DE REBVS ECCLES. NON alienandis.* Tit. IX.

1327 *Cap.* Dudum.

EPiscopvs, dum vacat aliqua sua Ecclesia, non potest alienare perpetuò bona illius, quia caret defensore: similiter sine tractatu solemni,& diligenti alienatio perpetua non valet. Sic si desit necessitas, vel euidens vtilitas.

Glos. In alienatione rei Ecclesiæ licèt narretur vtilitas,vel necessitas,nisi Probetur,non creditur.Item,quando iusta causa subest, & vna Ecclesia abundat, Episcopus cum consensu Capituli vel rectoris potest dare ex vna alteri Ecclesiæ. Item, Episcopus non potest alienare rem mensæ suæ sine consensu Capituli,& auctoritate Archiepiscopi. An consensus Canonicorum habitus non in communi valeat.Item,tanta solemnitas abiit in dissuetudinem. Item,in alienatione temporali sufficit tacitus consensus, quia non ita læditur Ecclesia: in perpetua requiritur expressus,& tractatus.

1328 *Cap.* Hoc consultissimo.

PRælati non submittant laicis Ecclesias sibi commissas, vel eorum bona immobilia,vel iura,cognoscendo se ab illis tamquam à superioribus retinere (non prohibetur iuridica alienatio) sine consensu Capituli, & expressa licentia Papæ.Item,contractus talium alienationum non habent vim.Prælati contra facientes sunt ipso facto suspensi ab officio, & administratione. Clerici qui sciunt aliquod contra esse præsumptum, & negligunt renunciare superiori, sunt per triennium suspensi à beneficio, si quod in Ecclesia grauata habent. Item,laici qui compellunt clericos ad faciendam talem summissionem, sunt

excommunicati,& qui aliquid accipiunt,nisi restituant,& resipiscant,vltra excommunicationem,eorum terræ supponantur interdicto Iudicis.

Glos. Laici possunt vocari in Patronos,& defensores ad modicum tempus, id est,ad decem annos,vel arbitrio Iudicis.

CLEMENTIN. LIB. III.

DE REBVS ECCL. NON alienandis. Tit. IV.

1329 *Cap.* I. Monasterium.

RELIGIOSVS præsidens alicui monasterio,vel Ecclesiæ,non potest concedere iura,reditus,possessiones eiusdem Ecclesiæ alicui ad vitam eius,seu ad certum tempus,etiam recepta pecunia,nisi necessitas, vel vtilitas illius monasterij, vel Ecclesiæ hoc exigat : & tunc cum consensu Capituli,& si non habet,proprij prælati.Qui secus facit, eo ipso est suspensus,nec recipienti ius acquiritur. Non tamen loquitur de locatione redituum,seu fructuum venditione ad tempus modicum.

Glos. Modicum tempus in hoc sunt decem anni, vel Iudicis arbitrio. Item, hæc constitutio non comprehendit sæculares , nec religiosos , quando præest Ecclesiæ sæculari,vt sæcularis.

1330 *Cap.* II. Si vna.

EPiscopus cum consensu Capituli potest vnire vnam Ecclesiam alteri , vel loco religioso,etiam non vocato rectore,vel defensore illius Ecclesiæ , sed non potest etiam cum consensu Capituli illam vnire suæ mensæ,vel Capitulo, non obstante consuetudine contraria.

Glos. Episcopus vniendo Ecclesias non facit præiudicium Rectori durante eius vita , *c. consultationibus , de donat.* Item, Abbas non potest suas Ecclesias vnire,quia hoc est munus Episcopale.

EXTRAVAG. COMMVN.

DE REBVS ECCL. NON alienandis.

1331 *Cap.* Ambitiosæ. *Paul. II.*

PROHIBETVR alienatio omnium rerum,& bonorum Ecclesiasticorum,& omne pactum , per quod illorum dominium transfertur, vt concessio , hypotheca, locatio, & conductio vltra triennium. Item,infeudatio, & contractus emphyteoticus , præterquam in casibus à iure permissis,ac de rebus,& bonis in emphyteosim ab antiquo concedi solitis;

folitis,& tunc cum euidenti vtilitate Ecclesiarum,& de fructibus,& bonis quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia: & innouat decreta,& constitutiones prædecessorum super hac materia. Item, quando alienantur bona Ecclesiæ contra hoc decretum, non tenet alienatio, hypotheca, concessio,locatio,conductio,infeudatio. Item,tam qui alienat, quàm qui alienatas res accipit,sunt excommunicati.Et si Episcopus, vel Abbas bona Ecclesiæ alienat inconsulto Papa,interdicitur ei ingressus Ecclesiæ penitus: & si in tali interdicto obstinatè durauerint per sex menses, eo ipso sint suspensi ab omni administratione Ecclesiæ, vel monasterij in temporalibus, & spiritualibus.Inferiores verò,qui Ecclesias cum cura,vel sine habentes beneficia, & bona alienant,sunt ipso facto priuati beneficiis,& tamquam vacantia possunt conferri aliis,exceptis ipsis priuatis,& bona alienata reuertuntur ad easdem Ecclesias.

DECRETALIVM LIB. III.

DE PRECARIIS. Tit. XIV.

1332 *Cap. I.* Precariæ.

PRECARIÆ de quinquennio in quinquennium secundùm auctoritatem,& antiquam consuetudinem renouari debent.

Glos. Precaria est contractus initus vsque ad quinquennium, vel donatio vsque ad mortem accipientis. *12.q.2.c.sæpe.*

1333 *Cap. II.* De precariis.

SVccessor potest dissoluere precaria irrationabiliter facta ab antecessore, non obstante pœna graui apposita, & potest reuocare bona Ecclesiæ. Nota, quod quando contractus non tenet,nec pœna tenet.Item, successor non tenetur ex contractu facto ab antecessore in damnum Ecclesiæ.

1334 *Cap. III.* Precarium.

PRecarium potest reuocari ad libitum concedentis, & soluitur morte eius cui fuit concessum,& non morte concedentis, & soluitur etiam, si ille, qui concessit precarium illud alienauerit alicui,qui postea illud reuocat. Sed contractus, qui dicitur precariæ, non potest reuocari ad voluntatem concedentis.

Glos. Precarium reuocatur sicut mandatum:& differt ab eo, quod reuocatur intempestiuè,commodatum non,nisi post vsum complementum,& precarium consistit tam in re mobili, quàm immobili, & in seruitutibus: vt si me roges, quod tibi liceat ire, agere,&c. per fundum meum,&c.

DECRETALIVM LIBER III.

DE COMMODATO Tit. XV.

1335 *Cap.* Cùm gratia.

QVi accipit commodatum gratia sui tantùm, tenetur etiam de leuissima culpa, sed non de casu fortuito, nisi acciderit sua culpa, vel intercesserit pactum, vel fuerit in mora. Item, non potest repeti commodatum, nisi finito vsu, ob quem fuit commodatum, quia ex beneficio non debemus decipi, sed iuuari.

Glos. Commodatum est gratuita concessio rei, ad aliquem vsum certum, precarium verò datur sine determinatione vsus, & potest semper reuocari. Commodatum dicitur, quasi datum commodo vtentis, & non transfert dominium, & fit sine mercede. Item, si commodatum est gratia recipientis tantùm factum, tenetur etiam de leuissima culpa commodatarius, nec excusatur si dicat adhibuisse talem diligentiam, qualem in suis rebus si alius diligentius custodisset. Si verò gratia dantis tantùm (vt si commodauit vestes, vt sponsa mihi ornata veniret, vel ludum scenicum viderem) tenetur de dolo, & culpa lata. Si tandem sit factum gratia vtriusque, tenetur de dolo, & culpa lata tantùm ipse commodatarius, non item de casu fortuito, qui prouideri non potest, nisi præcesserit culpa, vel pactum, vel mora: culpa, si transmisisti rem commodatam per personam non idoneam, si specificatus fuerit casus: mora, si non restituit: & tunc tenetur, quamuis eodem modo fuisset peritura apud dominum. *l. cùm res, §. vlt. ff. de leg.* 1. Vasa vitiosa qui sciens commodauit tenetur de vino, v.g. effuso, ignorans non item. *l. in reb. §. possunt, ff. eod.*

DECRETALIVM LIBER III.

DE DEPOSITO. Tit. XVI.

1336 *Cap.* Grauis. *Alex. III.*

QVi deponit pecuniam apud clericum alicuius Ecclesiæ, non obligatur Ecclesiæ pro illa pecunia, nisi fuerit conuersa in vtilitatem Ecclesiæ.

Glos. Nota quod tunc Ecclesia tenetur non ratione depositi, sed in quantum in rem eius versa est. Item, depositarius potest torqueri vt reddat depositum.

1337 *Cap.* Bona fides. *Greg. IX.*

DEpositarius si perdat depositum, & non res suas, non præsumitur habere bonam fidem, & condemnabitur, quia præsumitur dolus. Item, qui se obtulit, vel accepit aliquid pro custodia, tenetur de culpa, & etiam de casu fortuito, si pactum vel culpa vel mora interuenit depositarij. Item, depositum potest

repeti

repeti ad libitum, nec admittitur compensatio vel deductio, sicut in alijs contractibus, quamuis causa compensationis sit liquida.

Glos. Depositarius tenetur de solo dolo. Quod si se obtulit, vel accepit mercedem, tenetur etiam de culpa: cùm lata culpa licèt comparetur dolo, non tamen sit dolus, quia nihil est id, cui ipsum est simile. Item, si res est deposita in gratiam tantùm depositarij, tenetur etiam de leuissima. Item, præsumitur lata culpa, vel dolus, si non adhibuit depositarius diligentiam, sicut in rebus suis. Item, contractus facti cũ pacto sunt seruandi, nisi à iure prohibeantur. Item, qui rem depositam vendit, deinde redemit vt eam habeat pro deposito, si deinde talis res pereat, etiam sine dolo, tenetur: quia sufficit semel commisisse dolum. Item, si post moram perit, tenetur etiamsi ita periisset in manu domini. Item, res depositi debet reddi non deteriorata. Item, depositum solet fieri de re mobili, nisi fiat vt sequestrum. Item, rei depositæ, vel etiam commodatæ, retinemus proprietatem & possessionem *l. licet. §. 1. ff. eodem.*

DECRETALIVM LIBER III.

DE EMPT. ET VENDIT.

Tit. XVII.

1338 ### *Cap. I.* Placuit.

NON debent res cariori pretio transeuntibus vendi, & si opus est cogat plebem, vt non vendantur carius.

1339 ### *Cap. II.* Vt mensuræ.

QVi fraudat mensuras & pondera, pœniteat triginta diebus in pane, & aqua.

1340 ### *Cap. III* Cùm dilecti. *Alex. III.*

VEnditor rei si est deceptus vltra dimidium iusti pretij, potest agere vel ad supplementum iusti pretij, vel ad restitutionem rei: sed est in arbitrio emptoris, vel rescindere contractum, vel supplere pretium; quæ electio venditori non competit.

Glos. Vt cognoscatur an fuerit læsio vltra dimidium, est considerandus valor tempore venditionis. Item, qui petit ex vna causa, & succumbit, eandem potest repetere ex alia causa, *l. & an eand. ff. de except. rei iud.* Item, cùm dolus dat causam contractui, id est, quis dolose induxit ad contrahendum, non tenet contractus, si dolus incidit in contractum, nòn autem dedit causam contractui, tenet contractus, sed agetur ad supplementum residui: si dolus non dedit causam, nec incidit iu contractum, sed deceptus sũm vltra dimidium in venditione habet locum hic textus. Item, si deceptio est infra dimidium, non datur actio in foro exteriori; quia licitum est contrahentibus se inuicem decipere infra dimidium iusti pretij, quando adest bona fides: in conscientia verò hoc non valet, ex D. Thoma 1. 2. *q. 77. art. 1. ad 1. arg.*

1341 *Cap. IV.* Peruenit. *Cælest. III.*

SI vir consentiente vxore vendit res donatas vxori propter nuptias, quamuis tempore venditionis vir haberet alia bona, vnde vxor posset sibi consulere, maximè si pretium fuit conuersum in vsum communem viri & vxoris, & fuerunt lapsi triginta anni, emptor non potest amplius molestari ab vxore, etiam soluto iam matrimonio. Nota, quòd donatio propter nuptias soluto matrimonio debet redire ad maritum, vel ad eius hæredes, nisi ex pacto vel donatione, vel consuetudine secus sit iudicandum. *cap. vlt. de donat. int. vir.*

1342 *Cap. V.* Ad nostram. *Innoc. III.*

QVi vendit rem cum pacto quod post certum tempus possit recuperari modico pretio, id est, vltra dimidium, præsumitur venditio vsuraria, & cogitur restituere rem hæredibus, iuxta pœnam Cont. Later. contra vsurarios latam. Nota, quòd cognoscitur an contractus sit vsurarius ex forma contractus, vel ex pretio. Item, potius consideratur quod agitur, quàm quod dissimulatè legitur. Item, sicut ille qui soluit, ita eius hæres potest agere contra vsurarium ad repetendas vsuras.

1343 *Cap. VI.* Cùm causa.

VEnditor deceptus vltra dimidium potest agere, vel vt restituto pretio sibi res reddatur, vel vt pretium suppleat.

Glos. Si decipitur tam vendens, quàm emens in dimidia parte tantùm, non potest agere. Item, quid iuris, si deceptus iurauit non repetere, vel non agere vltra dimidiam iusti pretij: Vtrum audiatur. vide ibi.

1344 *Cap. VII.* Si venditori.

VEnditor non tenetur emptori de euictione: primò, si emptor mota lite contra ipsum, cum denunciauit venditori, vt rem defenderet: Secundò, si tempore sententiæ se contumaciter absentauerit: Tertiò, si per iniuriam Iudicis sententia fuerit lata contra ipsum.

Glos. Si creditor impedit ne sibi intimetur adhuc tenetur de euictione. Item, si emptor compromittit, vel potens non vsu capit, venditor non tenetur de euictione.

EXTRAVAG. COMMVN.
DE EMPT. ET VENDIT.
Tit. V.

1345 *Cap.* Regimini.

CONTRACTVS censuales etiam si fiant pro decem ad centum, & cum conditione, *vt venditor possit in totum, vel in partes redimere censum, non tamen possit cogi ad redimendum*; sunt liciti, non vsurarij.

1346. Cap.

1346 *Cap.* Regimini.

Dicitur in hoc cap. idem, quod in praecedenti.

DECRETALIVM LIBER III.
DE LOCATO ET CONDVCTO.
Tit. XVIII.

1347 *Cap. I.* Ex rescripto. *Clem. III.*

MAGISTRI, & Scholares Bononienses, qui ante tēpus elapsum conductionis hospitia conducunt aliorum magistrorum, vel Scholariū, sine consensu inquilinorum, excommunicantur: & hoc decretum singulis annis in audientia magistrorum, & Scholarium recitetur.

Glos. Est excommunicatio latae sententiae in casu textus. Item, singulis annis recitandum est hoc decretum, tum ad cautelam, tum ne quis de facto se ignorasse dicat.

1348 *Cap. II.* Vestra. *Innoc. III.*

Fructus decimarum, & beneficiorum possunt dari ad affictum illis, cum quibus potest fieri melior conditio Ecclesiae suae, dummodò haec locatio non extendatur ad feudum, vel alienationem, non obstante contrario statuto dioecesanorum Episcoporum. Nota quod perpetua alienatio fructuum est prohibita, sicut datio eorumdem in feudum.

1349 *Cap. III* Propter. *Greg. IX.*

QVando coloni patiuntur sterilitatem cum magno incommodo sine propria culpa, sed vitio rei, vel casu fortuito contingenti, Praelatus debet facere remissionem pensionis pro rata, nisi vbertas praecedentis, vel subsequentis anni compenset sterilitatem. Item, inquilinus potest expelli ante finitum tempus conductionis in quatuor casibus. Primò, si dominus vult domum habitare. Secundò, si necessitas expostulet, quod domus reficiatur; quae necessitas non imminebat tempore locationis; & remittatur pensio pro rata. Tertiò, quando peruerse conuersatur in domo. Quartò, quando per biennium non soluit canonem, nisi celeriter satisfaciendo sibi prouideat.

Glos. Titulus hic loquitur de colono, qui annuatim soluit certam pecuniā, vel corbes; non de partiario, qui cum domino damnum, & lucrum partitur. *l. si merces, §. vi maior, ff. eod.* Item, incommodum coloni debet esse tale, vt neque semina colligat, *l. ex conducto, ff. eod.* §. 1.

1350 *Cap. IV.* Potuit.

EMphyteota potest vendere meliorationes, & suum ius, si moneatur primò Ecclesia, an velit illa emere, dicendo quantum sibi ab alijs offeratur.

Et si Ecclesia dicat se nolle emere: vel per duos menses non respondet, tunc potest vendere; aliàs si præsumit vendere, vel per biennium non soluit canonem, nisi studeat sibi celeriter consulere, potest expelli, nō obstante quod ei non fuit nunciatum vt canonem solueret, quia dies statuta interpellat pro domino. Nota, quod emphyteota semper debet denunciare domino si vult vendere ius suum, alioquin cadit ab illo.

Glos. Contractus emphyteosis est medius inter venditionem, & locationem: quia in eo datur aliquid, vt in venditione datur precium, & retinetur dominium; & singulis annis aliquid recipitur, vt in locatione: sed differt, quia locatio potest fieri de rebus mobilibus, & immobilibus, & sine scriptura; emphyteosis autem fit cum scriptura, & de re immobili tantùm. Item, emphyteota sine consensu domini neque potest donare, quia donare est alienare. Item, in priuatis tempus solutionis canonis est triennium, *l.2.C.de iur.emphyt.* Si pactum fuit pœnale in casu non solutionis, & exigat pœnam, potest adhuc expelli emphyteota. Item, mora est celeriter purganda, id est, intra modicum tempus statuendum arbitrio Iudicis, habito respectu ad biennium. Item, expelli post sententiam Iudicis. Quod si emphyteota dedit possessionem alteri, non deijciet possessorem cōcedens, propria auctoritate post biennium, & moram. Item, concedens Ecclesiam post possessionem potest illum expellere; priuatus non potest, quia facto renunciat iuri suo. Vnde si prælatus cum Capitulo recipiant, quia confirmant; sed si solus Prælatus sine consensu Capituli, tūc Ecclesia potest expellere emphyteotam, nisi capitulum consentiat: quod si accipiat cum protestatione, id est, saluo iure eijciendi, potest. Item, ob sterilitatem non est canon minuendus, sicut non est minuendus ob deperditionem partis fundi. *§ adeo, Instit. de locat.* contra, in locatione. Item, quando sunt plures cohæredes, & vnus non soluit, si alter soluat totum canonem, nemo est expellendus.

DECRETALIVM LIBER III.
DE RERVM PERMVTATIONE.
Tit. XIX.

1351 *Cap. I.* Si Princeps.

QVANDO adest causa rationabilis, potest Princeps commutare rem suam immobilem cum re immobili Ecclesiastica, si res quam dat, sit maior, vel saltem æqualis; & super tali permutatione publicetur scriptura facta à Principe, & commutatio fiat de communi voluntate partium.

Glos. Causa rationabilis commutandi rem Ecclesiasticam est vtilitas Ecclesiæ; aliàs non valet.

1352 *Cap. II.* Vt commutationes.

COmmutatio facta ab antecessore in damnum Ecclesiæ, seu non seruato iure, est reuocanda.

1353 *Cap. III.* Mancipia.

MAncipia Ecclesiæ non possunt permutari cum alijs mancipijs,nisi remaneant libera:quia quod est Deo dicatum, non debet transferri ad vsum humanum,vel nisi sint fugitiua.

Glos. Nota quod res Ecclesiarum non debent redire ad vsus sæcularium. Fallit tamen quando seruus ordinatur sine consensu domini.*c.ex antiquis dist.* 24.*c.6. & 12. q. 2. c. Episcopus.* Item, factum Principis non trahitur in consequentiam.

1354 *Cap.IV.* Iniustum.

MAncipia Ecclesiarum non debent redigi in vsum sæcularium: serui tamen fugitiui Ecclesiæ possunt distrahi.

1355 *Cap. V.* Quæsitum. *Vrban. III.*

COmmutatio præbendarum de iure fieri non potest, præsertim vbi præcedit pactum: quia pactum circa spiritualia,vel ijs annexa semper habet labem simoniæ. Item, Episcopus cum causa necessaria potest permutare personas de vno loco in alium; vt quæ minus vtilis est in vno loco, sit vtilis in alio.

Glos. Si præbendæ sint in eadem Ecclesia,& sine onere,possunt permutare propria auctoritate,*c.sanctorum d.*70.*c.quorumdam d.*74.

1356 *Cap. VI.* Ad quæstiones. *Clem. III.*

DVæ Ecclesiæ pro maiori commoditate permutare possunt eorum bona: & si prouentus vnius sunt vberiores,altera infundat pecuniam ad æqualitatem,contractu tamen refectionis pecuniæ per se celebrato,ita vt cum contractu permutationis non misceatur.

Glos. Spirituale potest permutari cum spirituali,vt temporale cum temporali,auctoritate superioris;non autem spirituale cum temporali. Item,licèt in spiritualibus fiat permutatio,non tamen venditio,vel emptio. Item, quando vna villa commutatur cum alia,& Ecclesiæ sunt accessoriæ ad villas, permutatur cum vniuersitate,*arg.c.ex litteris,c.cùm sæculum.de iur. patron.* nec intelligitur aliquid esse pretium peculij Ecclesiæ, sicut nec intelligitur aliquid esse pretium peculij quando seruus venditur cum peculio.

1357 *Cap. VII.* Cùm olim. *Innoc. III.*

QVi propria auctoritate permutant beneficia, perdunt illa. Nota, quod permutantes beneficia sunt priuandi per sententiam diffinitiuam. Item, confessus in iure habetur pro conuicto.Sed mitius agitur cum sponte confesso,quàm cum conuicto.

Glos. Clericus beneficiatus non habet proprietatem,seu dominium beneficij,ideo non potest permutare;comparatur enim tantùm vsuario. Vnde Ecclesia habet dominium, propterea potest permutare. *c. ad quæstiones. supra eod.*

1358 *Cap. VIII.* Cùm vniuersorum.

QVando sine licentia fit bonorum permutatio, & vnus dedit, alter verò non vult dare bona; tunc data sunt auferenda à possessore, & restituenda primo; & hoc vt venia detur simplicitati: nam iura subueniunt deceptis, non decipientibus.

Glos. An in tali casu vterque perdat præbendam, vel neuter, vel qui dedit possit repetere, ita vt parcatur simplicitati; vide ibi.

1359 *Cap. IX.* Exhibita.

SPirituale pro temporali commutari non potest. Nota quod destructo principali destruitur accessorium. Item, hic est arg. quod spirituale cum spirituali potest commutari.

Glos. Spirituale potest in arbitros compromitti, *cap. cùm olim supra de arbitr.*

IN SEXTO LIBER III.

DE RERVM PERMVTATIONE. Tit. X.

1360 *Cap.* Licèt.

QVANDO quis ex gratia Papæ expectat vacantiam beneficij, non impedit quin aliqui permutent sua beneficia, renunciando in manibus Episcopi; & hoc de gratia, non de rigore iuris: talis enim resignatio sine fraude cùm non fieret nisi ad permutandum, non dicuntur vacare beneficia: secus si probaretur fraus.

CLEMENTIN. LIBER III.

DE RERVM PERMVTATIONE. Tit. V.

1361 *Cap.* Ne concessione.

BENEFICIA resignata causa permutationis debent solum permutantibus conferri; & si conferantur alijs, non tenet.

Glos. Tractatus de permutandis beneficijs est permissus, modò non fiat pactio; sed totum ponatur arbitrio superioris, v. g. Episcopi, cuius officio est expedienda permutatio. Item, est Episcopi, & non inferiorum permutare, vel dare auctoritatem permutandi; sed inferiores, quorum est conferre, vel eligere, habent consentire. Item, si beneficia horum, vel vnum non spectat ad solum Episcopum conferre, Capitulum potest, sede vacante dare licentiam permutandi; quia est actus iurisdictionis, cui succedit Capitulum: secus, si collatio

latio spectaret ad solum Episcopum. Item, hic textus afficit non solùm collationem, sed electionem, postulationem, & præsentationem.

DECRETALIVM LIB. III. DE FEVDIS. Tit. XX.

1362 Cap. I. Insinuatione. Innoc. III.

QVANDO quis habet in feudum ab Ecclesia possessiones, si accepta pecunia eas pignorat Episcopo Ecclesiæ eiusdem, Episcopus non debet computare in sortem principalem fructus illius pignoris: pignorans tantùm est liber à seruitio, quod Ecclesiæ debebat, id est, ita vt fructus compensentur pro seruitio.

Glos. Quid si pignorans vellet seruire vt reciperet fructus. Resp. non auditur. Item, duo dantur casus, in quibus fructus pignoris non computantur in sortem; vnus est iste, alter est in *c. salubriter, de vsur.*

1363 Cap. II. Ex parte.

NOn obstante iuramento de non infeudando inconsulto Papa, potest Episcopus primò infeudare, si mortuo vassallo feudum reuertitur ad Ecclesiam. Secundò, vassallo feudum alienante, Episcopus potest de feudo inuestire eius filium, vel consanguineum consortem eiusdem feudi. Tertiò, si Episcopus feudum alienatum facilè per se recuperare non potest, tunc poterit infeudare alicui laico, qui illud recuperet, & ab Ecclesia cognoscat, & per quem Ecclesia valear illud rehabere. Nota, quod iuramentum de non infeudando de nouo non extenditur ad antiqua feuda, sed ad illa tantùm, quæ nunquam fuerunt infeudata, & sunt ab Ecclesia possessa.

Glos. Si vassallus sine licentia domini alienat totum feudum, vel maiorem partem, perdit feudum, & potest dominus à quolibet illud recuperare; si minorem partem, dummodò maneat in seruitio domini, non perdit feudum. Nota tantùm ex Ioan. And. quod per tit. *de prohib. feud.* §. *habito*, totum feudum de iure ciuili amittitur: alij autem contrarium tenent ex gl. ibi quod sola pars alienata perdatur. Item, feudum alienari non potest, sed potest dari in dotem vsque ad vitam feudatarij *cap. nuper. de donationibus inter vir. & vxor.* Item, quot modis perditur feudum, vide ibi.

DECRE

DECRETALIVM LIBER III.

DE PIGNORIBVS, ET ALIIS cautionibus. Tit. XXI.

1364 *Cap. I.* Nullus.

PResbyter non poteſt pignorare res Eccleſiæ laicis, vt calicem, librum, veſtes, niſi iuſtiſſima vrgente neceſſitate.

Gloſ. Neceſſitas erit redemptio parochianorum captiuorum, 12. *q.2.c.ſicut omnino.*

1365 *Cap. II.* Lator. *Greg. III.*

HOmo liber non debet pro debitis retineri, ſi non habet vnde ſoluat.

Gloſ. Dummodò cedat bonis; ſi ſecus, incarceretur. *l. 1.C.qui bon.ced. poſſunt.*

1366 *Cap. III.* Ex præſentium.

REctor Eccleſiæ ſi facto proprio pignorauit res Eccleſiæ, & moriatur, compellitur eius hæres redimere res, & reſtituere Eccleſiæ.

Gloſ. Nota, quòd alienatio facto proprio non tenet, & Eccleſia liberè poteſt alienatum repetere, quamuis in hoc caſu conſulatur creditori: nam ſi pro neceſſitate patrimoniali presbyteri fuit facta alienatio, tunc hæres conuenitur pro facto, vel contractu defuncti, ſecus ſi ſit facta pro neceſſitate perſonali.

1367 *Cap. IV.* Illo.

EMens rem cum pacto quod poſt tempus poſſit illam venditori reſtituere, recipiendo quid plus quàm exburſauerit, iudicatur contractus vſurarius. Nota, quodquando in contractu non conſtat de mente contrahentium, tunc recurrendum eſt ad formam contractus. Nota ſecundò, contractum præſumi vſurarium, quando quid vltra ſortem recipitur. Nota tertiò, quod in contractibus dubijs de vſura præſumitur contra eum, qui ſolet exercere vſuras.

Gloſ. Poteſt fieri contractus venditionis ſub hac forma, vt liceat emptori à contractu diſcedere, ſi emptio diſpliceat ſibi; & tunc poteſt infra duos menſes à contractu diſcedere, niſi addat *quandocumque velit*, tunc enim poteſt ſemper. Item, in venditione reſoluenda per conditionem non ſunt computandi fructus percepti in pecunia reſtituenda, ſed in pignore ſic: vnde ſi computentur fructus in venditione, eſt ſignum quod fuerit pignus, & non venditio.

1368 *Cap. V.* Ex litteris.

VXor ſtante delicto mariti poteſt recuperare dotem in bonis ipſius vbicumque ſint, eo quia tacitè ſunt ei obligata pro dote, ita vt cũ hoc onere tran-

transeant ad quemlibet, ex quo iura prohibent vxorem remanere indotatam pro delictis viri.

Glos. Duo debent constare: Primò, quanta fuerit dos, aliter non fit restitutio. Secundò, quia illa possideat de bonis mariti. Item, mulier quantum ad dotem præfertur omnibus creditoribus, qui habent personales actiones, vel tacitas hypothecas; sed non præfertur quantum ad donationem propter nuptias, nec habentibus expressas hypothecas, anteriores: sicut nec fiscus, licèt habeat idem priuilegium cum muliere. Item, paraphernalia, & donatio propter nuptias non gaudent priuilegio dotis. Item, bona prælati sunt obligata Ecclesiæ. Item, hoc priuilegium non habent mulieres, quæ non percipiunt communionem Catholicam, id est, hæreticæ. *l. 1. C. de hæret.*

1369 *Cap. VI.* Cùm contra.

FRuctus percepti ex pignoratis possessionibus si æquant summam pignoris, sunt restituendæ possessiones dominis absque alia refectione pecuniæ. Nota, quod fructus pignoris computandi sunt in sortem. Item, quod habens pignus potest illud alteri pignorare.

Glos. Non solùm fructus ex pignore percepti, verùm etiam qui percipi potuerunt, computandi sunt in sortem. Item, deducuntur tantùm expensæ. Item, excipiuntur aliqui casus, *c. 1. c. conquestus, c. salubriter. de vsur. & c. de feudis.*

1370 *Cap. VII.* Significante.

QVi dat rem in pignus cum pacto legis commissoriæ; id est, lucrandi illam tali die, aliàs amplius non molestabitur recipiens, etiam iuramento firmato; Si debitor legitimè impeditus non soluit tali die, vt quia nuncius, per quem misit pecuniam, non fuit fidelis, vel fuit detentus, tunc non obstante iuramento creditor restituit pignus accepta sua sorte, computatis tamen in illa fructibus, & ad hoc compellitur censuris. Nota, quod pactum legis commissoriæ in pignoribus reprobatur. Item, quod malitia nuncij vel procuratoris non imputatur domino, si credebatur fidelis.

1371 *Cap. VIII.* Cùm constet. *Greg.*

VSufructuarius tenetur cauere quod vtetur rebus salua eorum substantia; & quod restituet pecuniam, & æstimationem rerum mobilium consumptarum ad arbitrium boni viri.

Glos. Vt dicitur cautio, intelligitur nuda promissio: cùm additur, *idonea*, vt hic, vel *sufficiens*, intelligitur pignoratiua, vel fideiussoria; quæ à testatore non potest remitti; cùm sit data in fauorem hæredis; hæres verò potest. Item; vsusfructus est ius vtendi, fruendi rebus alienis, salua rerum substantia; & differt ab vtili dominio, vt emphyteusis à feudo. Item, differt vsusfructus nudo vsu; quia minus est in vsu, quàm in vsufructu; vnde clerici possunt dici tantùm vsuarij, quia debent etiam contentari victu, & vestitu, 10. *q.* 2 *c. Episcopus.* Item, in his quæ vsu consumuntur, vt pecunia, vino, oleo, non datur propriè vsusfructus, sed vtilitatis causa: potest etiam in illis constitui: quo casu vsufructuarius talium rerum debet satisdare de tanta pecunia restituenda, vel æstimationem aliarum rerum.

DECRETALIVM LIB. III.
DE FIDEIVSSORIBVS.
Tit. XXII.

1372 *Cap. I.* Clericus.

ABIICIENDVS est Clericus fideiussionibus inseruiens.

Glos. Clericus sæcularis non debet frequentare fideiussionem; regularis verò numquam debet fideiubere. *cap. quod quibusdam. inf. eod.*

1373 *Cap. II.* Peruenit. *Lucius III.*

FIdeiubens, & soluens etiam pro Clerico debet redintegrari à principali non solùm quoad sortem, verùm etiam quoad damna secuta; vel reditibus debet satisfieri, vel ei assignari reditus debitoris, donec fideiussori satisfiat: & clerici qui in hoc violant fidem & iuramentum, sunt suspendendi ab officio, & beneficio.

Glos. De iure quamdiu principalis reperitur, fideiussor non molestatur, nisi fideiussor renunciauerit huic iuri. Item, an si fideiussor soluat vsuras illicitas, possit eas repetere à debitore.

1374 *Cap. III.* Constitutus.

QVando constat quod fideiussor pluries molestatur à creditoribus, est cogendus debitor per censuras Ecclesiasticas, vt liberet eum à fideiussione. Quòd si debitor neget debitum, cogatur subire iuramentum calumniæ. Item, Iudices loci distantis accipiant testimonia, & transmittant, v.g. ad Episcopum, & significent quæ fides sit eis habenda; sed debet mitti procurator ad locum, vbi testes deponunt. Nota, quod testes non debent sumi in absentia eius contra quem, vel eius procuratoris.

1375 *Cap. IV.* Quod quibusdam. *Innoc. IV.*

NVllus religiosus absque sui Abbatis, & maioris partis Capituli licentia potest fideiubere pro aliquo, nec accipere mutuam pecuniam vltra summam à Capitulo constitutam: alioquin non tenetur conuentus pro his respondere, nisi manifestè constet quod pecunia fuit conuersa in vtilitatem ipsius domus.

Glos. Regulares non possunt fideiubere, sed pro suis Ecclesiis possunt, cum consensu tamen capituli, & vtilitate Ecclesiæ. Item, creditor supra summam à Capitulo constitutam tenetur probare in Ecclesiæ vtilitatem credidisse, & tunc licet non probet consensum Capituli; tamen aget non virtute huius canonis, sed actione de in rem verso. Item, qui fideiubet contra præscriptam formam huius canonis, arbitrariè punitur.

1376 *Cap.*

1376 *Cap.V.* Eum. *Greg.IX.*

FIdeiussor potest in tribus casibus agere contra debitorem antequam soluat: primò, si diu stetit in obligatione: Secundò, si debitor incipit dissipare sua bona: Tertiò, si ipse fideiussor fuit condemnatus super hoc.

*Glos.*Ponit quartum casum,id est,si hoc ab initio conuenit fideiussor.

DECRETALIVM LIB. III.

DE SOLVTIONIB. Tit. XXIII.

1377 *Cap.I.* Ad hoc. *Alex.III.*

SVCCESSOR in beneficio tenetur soluere debita sui antecessoris contracta pro Ecclesiæ necessitate, sicut filius tenetur soluere debita patris.

*Glos.*Filius tenetur soluere debita patris,si est hæres.Item,& debita sunt ex contractu, vel quasi contractu;si ex delicto vel quasi,non tenetur, nisi aliquid ad eum peruenerit,vel nisi cum defuncto lis fuerit contestata,sed de iure canonico tenetur etiam ex delicto,*c.vlt.de sepult.* Item,si filius non fecit inuentarium,tenetur ad omnia debita; si fecit, tenetur solùm soluere pro viribus hæreditatis.

1378 *Cap.II.* Si quorundam. *Greg.*

SI Prælatus pro alienis debitis obligat Ecclesias,est suspensus ab administratione spiritualium,& temporalium,& obligatio non tenet.Idem dic, si dat litteras cum suo sigillo,quibus Ecclesia de facto obligaretur,licèt non de iure.

*Glos.*Talis suspensus est, licèt aliunde reddat Ecclesiam indemnem, & de facto est remouendus.

1379 *Cap.III.* Odoardus.

CLericus qui propter inopiam non potest soluere debita, non est excommunicandus;sed debet dare cautionem de soluendo, quando poterit.

*Glos.*Si constat de impossibilitate debitoris,vel quod cessit bonis, sententia excommunicationis non tenet, & Iudex tenetur ad interesse. Item,si non potest cautionem præstare pignoratitiam vel fideiussiones, saltem iuret. Item, cessio bonorum non liberat ab obligatione, si venerit ad pinguiorem fortunam; sed facit ne interim molestetur in persona. Item, si redditur potens, in totum vel in partem soluat; sed non debet fraudari alimentis quotidianis, ne egeat.

1380 *Cap.IV.* Is qui.

QVando quis dicit indebitè se soluisse, debet probare: sed si aduersarius negat solutionem, & conuincatur accepisse, incumbit ei onus probandi quod debitè accepit.

Glos. Indebita solutio variè dicitur, naturalis, ciuilis, vtroque modo, vel per exceptionem; & quando potest repeti, vide. Item, actor debet probare indebitè soluisse: sed si esset persona priuilegiata, vt pupillus, vel minor, vel miles, vel agricultor, vel simplicitate gaudens, tenetur reus probare quod debitè accepit. Item, quando præsumptio est contra reum, onus probandi transfertur in ipsum.

DECRETALIVM LIBER III.
DE DONAT. Tit. XXIV.

1381 *Cap. I.* Prudentes. *Greg.*

NOBILIVM est existimare quod sponte tribuunt se debere, & nisi in beneficiis crescant, nihil se præstitisse putant.

Glos. Quod de incremento dicitur, intelligitur saltem per bonam voluntatem, ex quo hilarem datorem diligit Deus.

1382 *Cap. II.* Fraternitatem. *Alex. III.*

PRælatus de rebus Episcopatus non potest in detrimentum Ecclesiæ graues facere donationes, præsertim inconsultis canonicis; & successor potest reuocare tales donationes, siue à clericis, siue à laicis, quia non tenent; cùm Prælatus sit procurator Ecclesiæ non dominus, vnde debet meliorare conditionem Ecclesiæ, non deteriorare illam.

Glos. Prælatus potest donare modicum: & in hoc differt à procuratore. Quid si per minutas, & paruas donationes Ecclesia læditur? res est dubia: dicerem quòd non, nisi dolosè id fiat; & sic per minutas donationes separatas sibi licitum faciat, quod iunctim prohibetur.

1383 *Cap. III.* Cæterùm.

PRælatus iuxta loci consuetudinem canonibus non obuiantem potest dare in parua quantitate. Nota, quod paruitas rei, & consuetudo facit donum ratum.

Glos. Consuetudo dat iurisdictionem, & liberiorem administrationem, *c. ea nofcitur, de his quæ fiunt à Prælat.* dum tamen enormiter non grauetur Ecclesia.

1384 *Cap. IV.* Consultationibus.

EPiscopus non potest dare Ecclesiam non vacantem alicui clerico: & si dat, donatio est nulla; sed potest dare locis religiosis. Vnde qui Ecclesiam possident, non debent in vita sua illa spoliare sine eorum consensu.

Glos. Ecclesia non vacans non potest dari priuatis personis. *c. 1. 2. 3. & vlt. de concess. præben.* locis autem religiosis de consensu Capituli potest. Item, nemo sine culpa sua est spoliandus suo beneficio. *c. cognoscentes. de constitut.*

1385 Cap.

1385 *Cap. V.* Per tuas. *Innoc. III.*

NOn obstante iuramento de non infeudando de nouo, potest Prælatus integrare feudum concessum, si non fuit integrum, sicur fuit promissum. Nota, quod Episcopus ratione seruitij facti suæ personæ potest rem Ecclesiæ infeudare.

Glos. Deceptus in quantitate, etiam citra dimidiam rei, potest agere ad supplementum, nisi fuisset statutus terminus de re tali, & fuerit elapsus. Item, non acquiritur possessio ex sola inuestitura, *c. ex tre. de his quæ fiunt à maiori parte Capit.*

1386 *Cap. VI.* Cùm dilecti.

VLtimis donatis vltimo loco clausula onerosa apposita extenditur ad vltimá tantùm donationem, cui annectitur. Nota, quod in contractibus plena, in testamento verò plenior, in beneficiis autem plenissima est facienda interpretatio. Item, determinatio quandoque prospicit proximè posita, quandoque omnia: vt in casu textus erant plures donationes, & clausula erat in vltima.

Glos. Quando dubitatur de donatione, est recurrendum ad intentionem donantis. *c. ad aures, de rescriptis.*

1387 *Cap. VII.* Pastoralis.

QVando Episcopus de consensu patroni concedit Ecclesiam pio loco, intelligitur patronum dedisse iuspatronatus, & Episcopum dedisse id quod temporale habebat in Ecclesia; v.g. aliquam portionem fructuum: & si nullam habebat portionem, intelligitur concessisse omnes prouentus præter ius cathedraticum; ad validitatem tamen donationis requiritur consensus ipsius Capituli.

Glos. Si laicus patronus concedit Ecclesiam de consensu Episcopi, Episcopus non concedit aliquid, sed ratum habet tantùm datum à laico in eo quod laicus potuit donare. *c. quod autem. inf. de iurepat.* Item, in generali concessione Episcopi aliqua non transeunt, vt est correctio, pronuntiatio, & visitatio. *cap. cùm venerabilis. inf. de censib.* & cathedraticum, vt hîc.

1388 *Cap. VIII.* Inter.

POssunt hospitalarij se, & sua alteri Ecclesiæ cum suis iuribus subiicere: nec valet, si deinde allegent pro se propriam turpitudinem, vt quod sint periuri, excommunicati, & in fraudem expleuerint talem actum: quia non deceptoribus, sed deceptis iura subueniunt, saluis tamen rationibus aliorum, quia res inter aliquos acta non debet aliis præiudicium facere. Nota, quod qui succumbit in possessorio, potest intentare petitorium.

Glos. Allegans suam turpitudinem non est audiendus. *c. cùm super q. de conceß. preb.* & *cap. sicut. de test.* nisi vbi periculum animæ vertitur, vel nisi propter fauorem Ecclesiæ. 35. *q. 9. c. quod quis commisit*; vel fauore libertatis.

1389 *Cap. IX.* Apostolicæ.

IN *can. bonæ rei 12.q.2.* Episcopus si vult construere monasterium in sua Parochia, si vult illud dotare de rebus Ecclesiæ suæ, non conferat amplius quàm quinquagesimam portionem census ipsius Ecclesiæ cui præest. Si verò Ecclesiam sæcularem vult facere monasterium, vel eam ampliare pro sepulturis, non amplius ei conferat, quàm centesimam partem redituum; & hoc siue fiat semel vel pluries ab eodem, vel diuerso Episcopo, dummodò graue damnum Ecclesia à qua tollit non patiatur, quia cum graui damno Ecclesiæ nec tantam partem, nec minus potest dare, siue de possessionibus, siue de prouentibus ad Cathedralem, vel mensam Episcopalem pertinentibus. Quod si cum graui damno dedit, donatio reuocatur, nisi præscriptio, vel alia legitima exceptio talem reuocationem excludat. Si verò sine graui damno Ecclesiæ, poslet dare 50. vel 100. vel plura, tamen requiritur auctoritas Papæ, vt det maiorem summam quàm centum.

Glos. Episcopus potest dare non solùm res Episcopatus, sed canonicorum, sine consensu Capituli, non solùm de prouentibus, sed de possessionibus, in donationibus tamen seruanda est æquitas, sicut in iudiciis: alioquin successor potest reuocare donationem factam saltem vltimam cum graui damno. Item, in donationibus valet præscriptio. Item, præscriptio non impeditur, quamuis in contractu facto contra legem, si ignorantia facti interueniat, secus si iuris ignorantia. *ff. de iur. & fact. ignor. l. iuris ignorantia.*

1390 *Cap. X.* Propter.

DOnans & non eius successor potest reuocare donationem propter ingratitudinem donatarij, si nimirum in ipsum impias manus iniecit, si præsumpsit inferre vitæ periculum, vel atroces iniurias, seu graue damnum suarum rerum.

Glos. Donatio semel perfecta non reuocatur etiam prætextu rescripti Imperialis. Dicitur perfecta stipulatione vel pacto, siue impleta per traditionem, & quomodo tribus modis perficiatur contractus, vide ibi: sed perfecta donatio reuocatur propter ingratitudinem. Donatio facta liberto, si non præstat obsequium, reuocatur, etiam res empta ex pecunia donata: non tamen reuocatur libertas; sed propter causas dictas in textu libertas reuocatur. Item, à donatario liberto iurispatronatus reuocatur tota donatio propter filios susceptos à patrono liberti. Item, reuocatur ab omnibus vltra quatuor causas prædictas, si conditio apposita non impletur. Item, donatio matris facta filio, quando transit ad secundas nuptias, reuocatur in tribus, si insidiatur vitæ, si atrociter percutit, si totam rem effundit. Item, atrocitas consideratur ex facto, loco, persona. Item, feudum non aufertur filio propter feloniam patris, si patri quæstio mota non fuit, *l. omnimodo C. de inoff. testam.*

DECRETALIVM LIBER III.
DE PECVLIO CLERICORVM.
Tit. XXV.

1391 *Cap. I.* Inueſtigandum.

BENEFICIATVS emens prædia, ſi non habebat patrimonium tempore aſſumpti beneficij, præſumitur emiſſe de bonis Eccleſiæ, & ſic ſunt iuris Eccleſiaſtici.

Gloſ. Contrà hanc præſumptionem admittitur probatio. 12. q. 1. *c. ſint manifeſtè*, & 9. q. 4. c. 1. & 2.

1392 *Cap. II.* Presbyter.

PRælatus, ea quæ emit de bonis Eccleſiæ, debet emere nomine Eccleſiæ; aliter eſt remouendus ab adminiſtratione.

Gloſ. Intelligitur quando emit de nummis Eccleſiæ, ſecus ſi de patrimonio, vel ſi faciat inſtrumentum ſeparatum, pro ſe, & pro Eccleſia: tunc enim Eccleſia pro rata, & hæres beneficiati ſuccedunt.

1393 *Cap. III.* Cùm vnuſquiſque.

QVæ Epiſcopus poſt conſecrationem acquiſiuit, debet ſuæ Eccleſiæ relinquere.

Gloſ. Nota: idem eſt dicendum de quocumque Prælato: & ſic verbum, *Presbyter*, ſtat propriè, & verbum, *conſecrationis*, pro ordine, ſeu promotione. Item, intelligit dictum textus de acquiſitione facta occaſione Eccleſiæ. *c. quia nos. tit. 26.* Item, quod occaſione tunc rei tuæ ad me peruenit, tibi reſtituendum eſt. *arg. c. ad noſtram, de iur. iur.*

1394 *Cap. IV.* Inquirendum.

QVæ Prælatus emit ex prouentibus Eccleſiæ, etiam nomine alieno, ſunt Eccleſiæ, quia iſta fraus nemini prodeſt.

1395 *Cap. V.* Si quis.

REctor qui meliorauit terras, & bona Eccleſiæ, poſſidet illa dum viuit: Sed moriens non poteſt illa relinquere alicui in teſtamento, vel hæreditario iure, niſi forſan Epiſcopus voluerit illa aſſignare alicui pro ſeruitiis factis Eccleſiæ.

Gloſ. Beneficiatus non comparatur vſufructuario, quia de fructibus perceptis non poteſt teſtari, ſicut poteſt iſte. Item, non poteſt facere vineam de terra aratoria, iſte ſic; ſed comparatur vſuario, cui tantum vti licet ad vſum quotidianum.

DECRETALIVM LIBER III.

DE TESTAMENTIS, ET vltimis voluntatib. Tit. XXVI.

1396 *Cap. I.* Quorumdam. *Greg.*

EPiscopvs folùm poteſt teſtari de illo patrimonio quod habuit ante conſecrationem; ſed quidquid erat Eccleſiæ ante conſecrationem Epiſcopi, vel quæ acquiſiuit Epiſcopus dum fuit Epiſcopus, pertinet ad dominium Eccleſiæ, & non poteſt de eo teſtari. Quod ſi alicui relinquit, eſt reuocandum.

Gloſ. Diſpoſitio textus intelligitur de acquiſitis intuitu Eccleſiæ, ſecus de aliis. *12. q. 3. c. 2. & q. 5. c. fixum, & c. quia.*

1397 *Cap. II.* Quia.

REs Abbatiſſæ de iure competunt loco, in quem eſt ingreſſa, & Abbatiſſa conſtituta eſt, licèt non portauerit habitum monachalem in curia Epiſcopi, non obſtante contraria conſuetudine.

Gloſ. Nota primò, quòd delictum ſubditorum imputatur Prælato: Secundò, quod delictum non debet redundare in damnum Eccleſiæ: Tertiò, quod intrans monaſterium intelligitur ſe, & ſua omnia monaſterio contuliſſe, ita vt amplius nequeat de eis diſponere. Item, hæc conſuetudo non prodeſt, quia non quod fit, ſed quod fieri debet, conſiderandum eſt; & factum vſurpatum præſcriptionem non inducit, & in talibus nullus numerus annorum defendit. Item, votum præſcriptione non tollitur. *33. q. 5. c. quæ.*

1398 *Cap. III.* Nos quidem.

LEgata pia ſi differantur adimpleri per hæredem elapſo anno, Epiſcopus ipſe exequatur ea loco hæredis.

Gloſ. Nota quod voluntas teſtatoris infra annum adimpleri debet. Item, ſi teſtator non aſſignauit locum certum, res eſt dubia. vide.

1399 *Cap. IV.* Indicante.

LEgata nudis verbis relicta ſunt exequenda.

Gloſ. Mulier poteſt teſtari viuente marito. Item, qui legauit monaſterio S. Mariæ, & ſunt multa monaſteria eiuſdem nominis, dabitur pauperiori. Item, qui legauit vnam ſcutellam argenteam habens multas varias, optio eſt hæredis; & ſi eſt in mora, eſt legatarij. Item, qui legat ſeruum, qui eſt in fuga tempore teſtamenti, hæres ſuo ſumptu illum quæret, ſi poſt eſt in fuga, ſumptu legatarij.

1400 Cap.

1400 *Cap. V.* Filius.

QVando testator legat non rem suam, sed alienam, hæres licèt secundùm legem sæculi cogatur soluere æquiualens, non tamen secundùm leges Dei.

1401 *Cap. VI.* Si hæres.

HÆredi qui non implet intra annum voluntatem testatoris; interdicatur ab Episcopo hæreditas cum fructib us.

1402 *Cap. VII.* Cùm in officiis.

CLerici siue moriantur intestati, siue cum testamento, bona eorum acquisita per Ecclesiam sunt Ecclesiæ.

1403 *Cap. VIII.* Ad hæc. *Alex. III.*

CLerici licèt de mobilibus acquisitis per Ecclesiam testari non possint, tamen viuentes vel etiam infirmi possunt dare moderatas eleemosynas.

Glos. De mobilibus in morte possunt dare tam consanguineis, quàm aliis extraneis intuitu seruitij recepti, *c. relat. eod.* non tamen potest dimittere post mortem tradendum. 12. *q.* 2. *bonæ.* nec excusat generalis consuetudo clericos dantes in morte omnia mobilia parentibus.

1404 *Cap. IX.* Quia.

CLerici possunt testari de bonis hæreditariis vel acquisitis, intuitu sanguinis, vel personæ, vel adeptis artificio, vel dono, amicorum, non habito respectu ad Ecclesiam: sed de acquisitis intuitu Ecclesiæ non potest testari, nec disponere.

Glos. Rerum Ecclesiæ clerici non habent proprietatem, sed solum vsum, & præter victum, & vestitum, & moderatam donationem causa seruitij recepti omnia sunt danda pauperibus. 12. *q.* 2. *c. vlt.*

1405 *Cap. X.* Cùm esses.

TEstamenta quæ faciunt parochiani coram presbytero suo, & duobus vel tribus testibus, valent etiamsi non addita sit solemnitas iuris humani, id est, subscriptio à quinque, vel septem testibus: & qui rescindit talia testamenta, est excommunicatus, non obstante consuetudine contraria.

Glos. Valent talia testamenta pro legatis relictis Ecclesiæ vel locis piis, non pro sæcularibus: sed hoc decretum non potuit tollere leges quantum ad eos qui non sunt sub temporali iurisdictione Papæ: & idem dicendum in cap. sequenti. Item, generalis consuetudo Ecclesiæ habetur pro lege.

1406 *Cap. XI.* Relatum est quod.

PRo relictis Ecclesiæ, vel legatis piis sufficiunt duo vel tres testes: quia in his non est iudicandum secundùm leges, sed canones.

1407 *Cap. XII.* Relatum est auribus.

Bona clerici defuncti acquisita per Ecclesiam, sunt Ecclesiæ; & nomine Ecclesię vbi est collegium vel communis congregatio, intelligitur; vbi non est, communitas intelligitur successor; & per bona intelliguntur mobilia, & immobilia, quæ bona successor in Dei timore dispenset. De bonis mobilibus, vbi est consuetudo, vt pauperibus, vel religiosis locis, vel iis qui viuenti seruierunt, siue consanguinei sint siue alij, possunt dari aliqua iuxta seruitij meritum. Item, qui acquisiuit ex hæreditate, vel artificio, vel doctrina, moriens potest ad libitum distribuere. Item, qui diuersis locis diuersa habent beneficia, bona relicta diuidantur inter ipsa secundùm congruam æstimationem pro rata.

Glos. Bona Episcopi non deuoluuntur ad Collegium maioris Ecclesiæ, sed ad successorem; bona Archidiaconi si sunt distincta à rebus canonicorũm, seruantur successori; si minus, Capitulo. Item, si essent plures Ecclesiæ, illi à qua plus accepit, vel minus seruiuit, plus detur.

1408 *Cap. XIII.* Cùm sibi.

Qui suam vltimam voluntatem in alterius dispositione committit, non dicitur intestatus obiisse.

Glos. Dicitur fecisse testamentum de benignitate canonica, quia verè non est testamentum vbi nomen hæredis non exprimitur: quia institutio hæredis est fundamentum totius testamenti. Item, sicut nutu deprehenditur voluntas obmutescentis, & nutu possunt aliqua relinqui, sic nutu de benignitate canonica fit testamentum, & si pars annuat testibus præsentibus, sufficit locutio alterius; & sic dicitur testari. Item, quando committo voluntati alterius factionem testamenti; si ille est hæres, valet; si non est hæres, , non valet. Si expresè committo, v.g. dicendo, *instituo hæredem, quem Titius voluerit*; non valet, est enim captatori, a seu adulatoria: secus si tacitè, vt si dicam, *instituo te hæredem, si Petrus ascendet Capitolium.* Sic legatum potest cõmitti alterius arbitrio tacitè non expresè. Item, personæ incertæ possunt institui hæredes, vt *instituo pauperes.*

1409 *Cap. XIV.* Officiis.

Quando quis legauit Episcopo aliquam portionem, & alia multa legauit monasteriis vel Ecclesiis, Episcopus potest sibi accipere portionem etiam de legatis factis, monasteriis, & aliis locis piis, nisi essent regulares priuilegiati à Papa. Si verò illam legauit partem Episcopo, vt esset illa sola contentus, & Episcopus acceptauit, non potest de aliis accipere portionem: quia illis renunciasse videtur. Si verò pars relicta Episcopo esset minor portione debita, & solita, tunc potest exigere portionem institutam à canone: quia fraus, & dolus nulli debent prodesse.

Glos. Hoc cap. & sequens loquuntur secundùm consuetudinem locorum, quæ est diuersa, & sic diuersa portio, *c. certificari, de sepul.* Item, electione vnius quis alteri renuntiat. Item, si constat fraus, tunc etiam apposita conditione, & etiam si Episcopus acceptauit partem, potest alias portiones quærere, seu agere ad supplementum.

1410 *Cap. XV.* Requisisti.

REgulariter est verum, quod de relictis Ecclesiæ Episcopus debet habere tertiam vel quartam portionem secundùm diuersas consuetudines. Sed distingue inter cathedralem, & alias Ecclesias: si de cathedrali, adhuc distingue: vel testator dicit, *relinquo istud Episcopo*; si relinquens est extraneus, præsumitur relictum intuitu Ecclesiæ non personæ, vnde cathedralis potest petere canonicam portionem, sicut Episcopus potest petere: si relinquatur Ecclesiæ, nisi testator exprimat quod illud tantùm velit esse Episcopi, & non Ecclesiæ, quia ita tunc seruandum est: si exprimat quod velit esse solius Ecclesiæ, & non Episcopi, non præiudicat Episcopo. Si verò Episcopo relinquitur à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ; & tunc nihil potest habere Ecclesia viuente Episcopo, nisi fortè contrarium probetur, id est, quod intuitu Ecclesiæ fuit relictum. Vel testator dicit, *relinquo istud Ecclesiæ & Episcopo*, & tunc inter ipsos est facienda canonica diuisio: vel dicit, *relinquo istud Ecclesiæ, & istud Episcopo*, tunc reducenda sunt ad canonicam diuisionem inter Episcopũ, & Cathedralem, nisi ambo velint esse contenti dispositione testatoris: quod æquum est, cùm nulla est fraus, nec aliquis nimium fraudatur canonica portione. Si loquamur de aliis Ecclesiis, vel legans relinquit aliquid Episcopo, & aliqua locis piis; quod relinquitur Episcopo, est præcipuum ipsius cum Ecclesia Cathedrali; de legatis ad alias Ecclesias Episcopus obtinebit portionem canonicam. Item, si qui relinquunt clericis, qui possunt habere proprium, & non habent Ecclesiæ prælationem, vel administrationem, siue sint relicta ab extraneo, siue à propinquo, relicta intelliguntur intuitu personæ; & de iis nec Episcopus, nec Ecclesia aliquid habebit, nisi contrarium constet, cessante omni fraude.

Glos. Quæ hic dicuntur, sunt localia. Item, relicta personæ priuatæ, etiam si habeat beneficium, intelliguntur relicta intuitu personæ. Itẽ, hæc præsumptio est iuris, non de iure: ideo admittit probationem contrariam. Item, datum Episcopo in vita, præsumitur intuitu amicitiæ: hic loquitur de morte. Item, quando quis relinquit canonicis, non intelligitur relinquere Ecclesiæ.

1411 *Cap. XVI.* Raynutius.

IN bonis patris, matris, & auiæ quilibet habet quartam partem sibi debitam iure naturæ, nec potest pater eam grauare. Item, filius rogatus de restituenda hæreditate, detrahit quartam debitam iure naturæ, & Trebellianicam, in qua computantur fructus percepti post contestationem litis.

Glos. Testamentum, in quo nil relinquitur hæredi, non valet; & qui instituuntur in certis rebus, habentur loco legatarij, nec tenentur creditoribus. Item, substitutio alia est vulgaris, alia exemplaris, alia compendiosa, vt hæc: & istæ dicuntur directæ: aliæ sunt indirectæ, vt fideicommissaria: alia est reciproca, vel breuiloqua, (& quæ sint, vide ibi.) Item, quarta debita est triplex: prima est iure naturæ, & dicitur bonorum subsidium, & hæc debetur filiis tantùm, qui sine causa non possunt exhæredari, & huic quartæ nullũ grauamen potest imponi: hæc hodie est aucta variè: nam si sunt quatuor filij, habebunt tertiam partem; si quinque & vltra, habebũt medietatem eius quod

deb:batur ab inteſtato; & in hac veniunt omnia, quæ erant eius à quo venit hæreditas: ſecunda eſt Trebellianica, ſic dicta à Trebelliano authore: & quando quis eſt institutus hæres: & rogatus, vt ſi moriatur ſine liberis, alteri restituat hæreditatem, iſte inſtitutus poteſt retinere quartam partem de tota hæreditate cum legatis, & donationibus. Tertia eſt quarta iure inſtitutionis, id eſt, cùm quis inſtituitur hæres. & hæreditas eſt exhauſta à legatis, & fideicommiſſis, poteſt de omnibus detrahere quartam; in Falcidia verò ſola hæreditaria imputantur, non donata, vel legata, vel fideicommiſſaria. cætera vide ibi.

1412 *Cap. XVII.* Tua. *Greg. IX.*

Trid. ſeſſ. 22. de Ref. cap. 8.

EPiſcopus debet compellere executores teſtamentorum, vt bona fideliter expendant in pios vſus, ſecundùm voluntatem teſtatoris, non obſtante quod teſtator relinquit, executores non eſſe compellendos: præcedat tamen monitio.

Gloſ. Dummodò voluntas teſtatoris ſit rationabilis.

1413 *Cap. XVIII.* Rainaldus.

FIlius rogatus reſtituere hæreditatem in morte poteſt detrahere tertiam iure naturæ, & quartam Trebellianicam, & has poteſt relinquere legato vel hæredi, & pœnas ponere.

Gloſ. Eſt tit. allegabilis multum, & pendet à iure. vide ibi.

1414 *Cap. XIX.* Ioannes.

EXecutores teſtamentarij poſtquam acceptarunt, debent cogi ab Epiſcopo, vt exequantur teſtamentum, ſi ſint negligentes.

1415 *Cap. XX.* De his.

EPiſcopus, ſeu parochiæ non debent habere portionem canonicam de his, quæ leguntur Eccleſiæ, vel aliis locis piis pro ornamentis, pro fabrica, pro luminaribus, pro anniuerſario 7. 20. vel 30. die, ſeu aliis ad perpetuum cultum diuinum, dummodò non fiat in fraudem, id eſt, vt Epiſcopus vel parochia his defraudetur.

Gloſ. Portio canonica diuerſimodè deducitur, pro diuerſitate conſuetudinum, id eſt, vel tertia, vel quarta, vel media. Item, in his quæ ad pias cauſas relinquuntur, ceſſat Falcidia.

IN SEXTO LIBER III.
DE TESTAMENTIS.
Tit. XI.

1416 *Cap.* Si pater.

IN ſubſtitutionibus eſt ſemper interpretandum quod potius ſit directa, quàm obliqua, dummodò conueniat perſonis, & earum verbis.

Gloſ.

Glos. In substitutionibus obliquis, vt in fideicōmissariis, habet locum quarta legitima, & Trebellianica: in directis verò non habet locum. Item, licèt filius non possit priuare matrem portione debita lege naturæ, tamen potest pater in testamento, quod filio impuberi facit. Item, substitutio est secunda institutio. Item, pauperes possunt institui, & intelliguntur pauperes illius loci, vbi habebant domicilium. Item, filius non potest priuare matrem quarta; cum causa verò potest. De quartis, de Trebellianica, de Falcidia, vide ibi multa.

1417 *Cap.* Religiosus.

DEputatus executor testamenti ab aliquo non potest suscipere hoc officium, nisi petita, & obtenta licentia à superiore, quia non habet velle. Item (sanè) quando plures executores deputantur à testatore simpliciter, & vnus vel moritur, vel est in remotis, vel non vult; alter potest liberè exequi testamentum, nisi testator aliud expresserit.

Glos. Mulier, & minor 25. annis potest esse executor ex consuetudine, quidquid sit de iure. Item, si alter executor non valde distat, vocetur: & si in termino assignato non venerit, socius procedat sine illo, distantia verò loci est arbitraria. Item, si testator aliud expressit, & alter non vult exequi, Episcopus exequatur *supra eo. c. si hereds, c. si sua.*

CLEMENTIN. LIB. III.

DE TESTAMENTIS.

Tit. VI.

1418 *Cap.* Religiosis.

EPiscopi, ordinarij, sine fraude, dolo, & negligentia exigant rationem executionis testamentorum à religiosis, & exemptis, qui fuerunt electi executores, & cum licentia acceptarunt, & sunt exequuti; & si in aliquo deliquerunt, eos puniant, non obstante quocumque priuilegio.

DECRETALIVM LIBER III.

DE SVCCESSIONIBVS AB intestato. Tit. XXVII.

1419 *Cap.* I. Sed hoc.

CLericus, Presbyter, Episcopus bona hæreditaria vel acquisita intuitu personæ potest donare, dum viuit, cui voluerit: sed si moriatur intestatus, succedit Ecclesia, cui seruit.

Glos. Hoc intelligitur, si non habet consanguineos, qui succedunt ab intestato: quia tunc consanguinei succedunt, non Ecclesia.

1420 *Cap.* II. Sancto.

QVando serui facti liberi,& presbyteri moriuntur,eorum bonis non succedunt laici,sed eorum peculium diuidatur in quatuor partes, quarum vna sit Episcopi,secunda Ecclesiæ,tertia pauperum, quarta parentum ; quos si non habet,Episcopus conferat quartam in vsum Ecclesiæ : sed sufficit patronis habere diuinum officium à seruis : qui contrafecerit,incurrit pœnam excommunicationis.

Glos. Prælatus moriens potest testari : qui ante promotionem habebat, & qui acquisiuit intuitu personæ, si moriatur intestatus ; si res sunt distinctæ, consanguinei succedunt in prædicta ; si sunt permistæ,& dubitatur an habuerit propria,in omnibus succedat Ecclesia, si verò est certum quod habuit, sed nescitur quantum,tunc habet locum distinctio huius cap. sed hodie non habet locum,quia si non habet consanguineos,succedit Ecclesia.

1421 *Cap.* III. Cùm dilectus. *Innoc.* III.

TEstamentum ad pias causas dicitur satis probatum,& valere, quando vnus testis dicit fuisse factum, & alij testes dicunt se audiuisse ab infirmo incidenter loquente de hac re,qui dixit se dedisse illa bona illi piæ causæ, si tunc erat mentis compos,quia si probaretur dixisse hæc mente alienata, habetur intestatus.

Glos. Vnus testis cum adminiculis vehementibus probat in fauorem religionis.Item,mente captus non potest testari. Item,potest quis probare negatiuam,si in se includit affirmatiuam.

DECRETALIVM LIBER III.

DE SEPVLTVRIS. Tit. XXVIII.

1422 *Cap.* I. Non instituta. *Leo III.*

QVAMVIS ex decentia quilibet esset sepeliendus in sepultura maiorum suorum,tamen quilibet potest eligere sepulturam in loco alieno.Sed illi Ecclesiæ,vbi aliàs erat sepeliendus, & vbi pabulum spirituale,id est,parochia accipiebat,debet dari tertia pars eorum, quæ reliquit Ecclesiæ, vbi sepelitur, & aliter non instituta fiat, sub pœna excommunicationis.

1423 *Cap.* II. Relatum.

PArochianus qui eligit sepulturam in monasterio eorum,quæ pro anima sua reliquit Ecclesiæ,parochialis eius habebit medietatem.

Glos. Standum est consuetudini.Item, de relictis pro ornamentis, vel pauperibus,vel consanguineis in remedium animæ suæ,nil detrahitur.*c.vlt. de test.*

1424 Cap.

1424 *Cap.* III. Fraternitatem. *Innoc.* III.

QVando electio sepulturæ in loco minus religioso est relicta, sepultura maiorum non valet.

Glos. Hoc cap. est correctum *in 6. eod. cap. 2.*

1425 *Cap.* IV. De his. *Alex.* III.

QVi in sanitate eligit sepulturam in alia Ecclesia, cui dat aliqua de his, parochialis non habet pensionem; si verò eligit, & dat in infirmitate, in qua moritur, parochia habebit suam pensionem.

Glos. Quia fuerunt data causa mortis: an si in vna audit diuina officia, & sumit Sacramenta, in alia habeat sepulturam, in tertia eligat sepeliri, quæ harum habebit? Resp. secunda, vel prima & secunda.

1426 *Cap.* V. Ex parte.

QVi sepeliunt alienum parochianum, debent restituere corpus, & bona quæ habuerunt, vel amicabiliter conuenire.

1427 *Cap.* VI. Cùm liberum sit.

Idem cum antecedenti, id est, corpus, & bona sunt restituenda.

1428 *Cap.* VII. De vxore. *Lucius* III.

SIcut vir, ita & vxor potest sibi eligere sepulturam, quia in hoc sunt pares. Item, standum est consuetudini, an parentes possint sepelire filios impuberes vbi voluerint.

1429 *Cap.* VIII. Cùm super.

QVando Parochianus Ecclesiæ parochialis alibi sepelitur, capitulum cathedralis Ecclesiæ habebit quartam.

Glos. Vel aliam secundum consuetudinem.

1430 *Cap.* IX. Certificari. *Clem.* III.

QVanta debet esse portio canonica quæ debetur Ecclesiæ parochiali, standum est consuetudini.

Glos. In mortuariis consuetudo loci seruetur. Item, si essent variæ consuetudines in variis vicinis locis, est intelligendum de minori summa, quia in illa omnes concordant: vnde si essent tres arbitri, & vnus condamnat in quindecim, alter in decem, & alter in quinque, valet sententia huius vltimi.

1431 *Cap.* X. In nostra. *Innoc.* III.

PRiuilegiati ad sepeliendum in propria Ecclesia si sepeliant eos qui eligunt talem sepulturam, tenentur de relictis à defuncto pro anima sua in vltima dispositione dare quartam parochiæ, nisi dolo, & fraude fuerit inductus ad eligendam talem sepulturam: quia tunc debent totum restituere. Item, si sepeliunt eos, qui non elegerunt sepulturam, restituant totum. Item, de equis & armis relictis hospitalariis, & templariis non est quarta soluenda in fauorem

rem

rem terræ sanctæ, sicut nec de relictis ad cultum diuinum. *c. vlt. de test.*

Glos. Pater potest filio impuberi eligere sepulturam. *c. de vxo. eod.* & quia potest ei facere testamentum, si facit sibi testamentum, potest & filio; secus, non. Item, sepultura est eligenda in loco magis religioso, *c. frater. eo.* Item, dolus superueniens in spiritualibus rescindit contractus. *c. cùm dilecti filij.*

1432 *Cap. XI.* Ex parte. *Clemens III.*

ILli qui casu moritur, & non se sponte interimit, non est deneganda Ecclesiastica sepultura: quia cui communicamus viuo, debemus & mortuo communicare.

Glos. Qui se sponte præcipitasset, non esset sepeliendus in loco sacro. 23. *q. 5. placuit:* sed si putauit posse euadere, licet sponte se præcipitauerit, est sepeliendus, quia non imputatur ei. Item, excommunicatus post mortem potest absolui, & sepeliri in sacris. *c. à nobis, de sent. excom.* Item, hæc reg. *Cui communicamus in vita, & in morte,* fallit in furibus, in mortuis in torneamentis, in raptoribus, in his qui se interficiunt, vel pro sceleribus suis interficiuntur, in iis qui in testamentis instituunt presbyteros tutores filiis suis, in eo quem constat in peccato mortali obiisse. Item, in iis qui post mortem conuincuntur de hæresi.

1433 *Cap. XII.* Sacris.

SI excommunicati fuerint sepulti in loco sacro, & eorum ossa possint ab aliis secerni, exhumentur, & procul à loco sacro eiiciantur: si nequeunt secerni, relinquantur, quia defuncto nec vilis sepultura nocet, nec speciosa iuuat. Excommunicatus si viuens petit absolui, & per se non stetit, debet mortuus absolui. Item, ossa excommunicati sunt proiicienda, antequam Ecclesia consacretur.

1434 *Cap. XIII.* Absoluendæ.

PRo terra Ecclesiæ, in qua est sepeliendus defunctus, non potest accipi pretium, nec hoc præsumant Clerici.

Glos. Si locus est purus alicuius priuati, & non sit religiosus, vel sacer, vt cœmeterium, potest vendi: sed si de voluntate domini in illo fuit aliquis sepultus, non potest vendi, quia in hoc factus est sacer: sicut nec cœmeterium potest vendi, licèt in eo nullus sit sepultus. Item, vendere officium sepulturæ, quando ad hoc Clerici tenentur, propter beneficium quod habent in illa Ecclesia, est simonia: si ex beneficio ad hoc non tenentur, vendere non est simonia. Item, licet Clerici exigere non possint aliquid pro simonia, tamen laici possunt compelli seruare pias, & laudabiles consuetudines, si quæ sint.

1435 *Cap. XIV.* Parochiano. *Greg. VII.*

EXcommunicati pro manifestis excessibus, vt incendio, homicidio, percussione Clerici, violatione Ecclesiarum, incestu, &c. si à suo presbytero iuxta formam Ecclesiæ sunt absoluti in morte, sunt sepeliendi in loco sacro, sed hæres satisfaciat pro eis sub censura.

IN SEXTO LIB. III.
DE SEPVLTVRIS. Tit. XII.

1436 *Cap. I.* Animarum. *Bonifac. VIII.*

RELIGIOSI, vel clerici sæculares non inducant aliquem ad vouendum, vel iurandum, vel promittendum, vt apud eorum Ecclesias eligant sepulturas, vel electas non mutent: si secus fiat, electio est nulla, & mortuus sepeliatur vbi de iure sepeliendus esset, si sepulturam non elegisset: & tales religiosi, & Clerici si præsumant sepelire prædictum in suis Ecclesijs, tenentur intra decem dies restituere corpus, si petatur, & omnes prouentus occasione sepulturæ habitos; alioquin Ecclesia & cœmeterium, vbi est sepultus, sit interdictum, donec fiat integra restitutio, vltra peccatum mortale.

Glos. Hodie transgressores sunt etiam excommunicati, reseruati Papæ. *Clem. de pœn. c. cupientes.* Item, religiosi qui solùm inducunt sine iuramento verbis, vel promissione vt eligant, non incurrunt pœnam canonis, quia non tollitur libertas. Item, si prius elegit simpliciter, deinde iurauit, cassatur. Item, quid si iurando eligat sepulturam, in qua de iure erat sepeliendus? Resp. Sepeliatur in ea, prout de iure; licèt aliqui negent.

1437 *Cap. II.* Cùm quis.

QVando aliqui consueuerunt sepeliri non in parochiali, sed in alia; & illa alia dimissa eligant deinde tertiam; illa tertia soluet quartam seu portionem canonicam non Ecclesiæ relictæ, sed parochiali. *c. certificari. eod.* Item, qui habet duo domicilia, & in vtroque se locat æqualiter, & eligit sepulturam in tertia Ecclesia, quarta est diuidenda Ecclesijs domiciliorum. Item, sepultura potest eligi in loco minus religioso. *c. fraternitatem. eod.*

Glos. Similiter portio esset diuidenda, si haberet vnum domicilium æqualiter in duabus parochijs, vt in confinio. Item, potest quis habere duo domicilia.

1438 *Cap. III.* Is qui.

QVi egreditur de sua parochia animi causa, vel negociandi, & moritur non electa sepultura, est sepeliendus in parochia, si commodè potest. Item, mulier, quæ habuit plures viros, si non electa sepultura moritur, est sepelienda in sepultura vltimi viri.

Glos. An si aui, & proaui sint sepulti in vna Ecclesia, pater verò eligit sepulturam in alia, filius in qua sit sepeliendus? Resp. in vtraque potest. Item, mulier nubens plebeio perdit dignitatem primi Senatoris. Item, villa in iure est congregatio ædificiorum non fortificata muris: si est fortificata, dicitur ciuitas, vel castrum. Item, ex sola mora quis in parochia non fit parochianus, vt scholaris, nisi sit animo perpetuæ, vel per decennium moretur, nec appareat contraria voluntas.

1439 *Cap. IV.* Licèt pater.

CVm filij impuberes nequeunt eligere sepulturam, eligat pater, si est talis consuetudo; si non est, sepeliatur in sepultura maiorum. Item, licèt filius familias possit eligere sepulturam non tamen potest quid legare pro anima sine consensu patris, nisi habeat castra; secus quasi castrense.

Glos. Hic tit. declarat *c. de vxore eod.* Item, pubertas in masculo est 12. in fœmina 14. *c.* 1. *de testam.* Filius familias potest eligere sibi sepulturam, & testari de peculio pro anima, non pro alijs. Item, in alternatiuis non semper datur electio.

1440 *Cap. V.* Religiosi.

REligiosi sunt sepeliendi in proprijs monasterijs, nisi sint ita remoti, vt commodè portari nequeant; & tunc possunt eligere sepulturam.

Glos. Si non eligant, sunt sepeliendi in parochia, in qua moriuntur. Item, loquitur de claustrali.

CLEMENTIN. LIBER III.

DE SEPVLTVRIS. Tit. VII.

1441 *Cap. I.* Eos qui.

QVi etiam si sint exempti, defunctos in cœmeterijs tempore interdicti in casu à iure non concesso, vel publicè, aut nominatim excommunicatos, interdictos, vel publicos vsurarios præsumunt scienter sepelire, sunt ipso facto excommunicati; nec possunt absolui, nisi prius arbitrio ordinarij satisfecerint offensis tali iniuria, non obstante quocumque priuilegio sub quacumque forma.

Glos. Interdicta sunt varia, & quando dantur ad quod iuuant. Item, quando, & quibus concedatur sepultura tempore interdicti. Item, non dicetur statim quis publicè excommunicatus, ex eo quod per Iudicem est excommunicatus in loco iudiciali; sed dicetur publica, vel non publica ex qualitate fori, id est, ex multitudine vel paucitate officialium, & adstantium, ad hoc vt præsumatur ignorantia in sepeliente, vel non: quia licèt sententia sit promulgata à Iudice in banco coram duobus, vel tribus, tamen erit occultum. Item, interdictus non nominatim potest sepeliri in loco interdicto. Item, manifestus vsurarius non est sepeliendus in sacris, nisi in testamento sit cautum, vt restituatur: quia hoc sufficeret quoad sepulturam, non quoad validitatem testamenti; sed cautio data ab hæredibus non sufficit quoad sepulturam. An qui solus mortuum sepulcro condit, sit excommunicatus, vel etiam alij, vt effodientes, fabricantes, vel aperientes sepulturas, & an prælati etiam Clerici ministri, qui hoc permittunt in suis Ecclesiis, sic qui portant cereos, cruces, & similia? res est dubia: quia si tantùm qui humi tradit, res est ludicra; si omnes, quando iura volunt auxiliantes ligare, solet apponere. An qui sepeliuit manifestum

sestum vsurarium, excommunicatum, interdictum, & in loco interdicto, incurrat quatuor excommunicationes vel vnam? An fuerint exhumandi, si fuerint sepulti? *Resp.* excommunicatus, interdictus, & vsurarius sic; sed qui in tempore interdicti fuit sepultus, non imo licitè possunt accipi mortuaria pro eo, qui datur post relaxatum interdictum.

1442 *Cap. II.* Dudum.

FRatres Prædicatores & Minores possunt prædicare in proprijs Ecclesijs, & locis, & in communibus plateis. Excipitur illa hora, in qua prælatus loci vult prædicare, vel coram se solemniter facere prædicare: tunc enim cessabūt, nisi aliter voluerint Prælati, vel dent specialem licentiam. Item, fratres possunt prædicare in studijs generalibus, vbi solet prædicari ad Clerum certis diebus; sic ad funera mortuorum, & in festis specialibus fratrum possunt liberè prædicare, nisi illa hora Episcopus, vel superior vellet Clerum ad se vocare generaliter, vel duceret congregandum Clerum ex aliqua iusta causa & vrgente. Item, in parochialibus fratres non audeant prædicare, nisi à parochis inuitati & vocati, vel de illorum beneplacito, vel petita, & obtenta licentia; nisi Episcopus vel Prælatus superior velit per eos ibi prædicari. Item, superiores maiores petant facultatem ab ordinarijs locorum, vt fratres ad hoc electi in eorum diœcesibus possint audire, & absoluere volentes confiteri, & superiores illi eligant personas idoneas sufficientes, peritas, probas, & sic electas præsententur prælatis, vt de licentia eorum audiant confessiones, & cum hac licentia non audiant confessiones extra illas diœceses, vel ciuitatem, pro qualitate, & necessitate populi. Quod si prælatus nollet aliquem præsentatum admittere, præsentetur alius; sed si ordinarij nollent admittere electos à superioribus his conceditur de plenitudine potestatis Apostolicæ licentia audiendi confessiones, & absoluendi, vt curatis, & parochialibus sacerdotibus est à iure concessa, & non plus nisi ordinarij maiorē conferant Item, prædicti regulares liberè possunt in suis locis sepelire quoscūque, qui in his sepulturā eligūt; & prædicti fratres de omnibus prouenientib. tā funeralibus quàm quocūque modo relictis distinctè vel indistinctè ad quoscumque certos, vel indeterminatos vsus, de quibus etiam quarta non consueuit solui, vel non debet de iure, & datis in morte, & mortis articulo, vel in infirmitate in qua decesserunt quocumque, vel fratribus, vel aliis pro eisdem, semper quartam partem integram dent Ecclesiis parochialibus, & eorum rectoribus; immo quæ danda essent fratribus in morte, non curent sibi dari in vita, ne quartam soluant. & si quid faciunt cum fraude & dolo, vltra peccatum restituant quartam, & vltra quartam hic taxatam non possunt fratres cogi ad aliud, neque rectores cogere; & ad hoc reuocantur omnia priuilegia sub quacumque forma verborum data, & etiam consuetudines. Tandem præcipit curatis, vt beneuolè fratres tractent.

Glos. Hæc constitutio loquitur de Prædicatoribus & Minoribus, & in rigore non extenditur ad Mendicantes, sed verisimile est quod ipsi etiam habeant priuilegia.

EXTRAVAG. COMMVN. LIBER TERTIVS.

DE SEPVLTVRIS.

1443 *Cap.* Deteſtandæ. *Bonif. VIII.*

QVi corpora defunctorum exenterant, & in fruſta immaniter ſecant, & aquis decoquunt vt ſeparentur oſſa à carnibus, vt ad alias terras mittant, vel deferant tumulanda, ſunt excommúnicati cum reſeruatione Papæ; & illa corpora careant Eccleſiaſtica ſepultura, ſed poſſunt ea ſepeliri, vt incinerentur, & deinde deferri ad loca, vbi ſepulturam elegerint.

Gloſ. Arg. quod inteſtina non debent extrahi inciſo corpore, & condi aromatibus, vt expectentur.

1444 *Cap.* Super,

ESt eadem cum cap. ſuper dudum, ſed gloſſa amplior, hæc fuit reuocata per *extrauag. inter cunctas de priuilegiis*; ſed fuit innouata per Clementinam, *Dudum. de ſepulturis.*

DECRETALIVM LIBER III.

DE PAROCHIIS, ET ALIENIS parochianis. Tit. XXIX.

1445 *Cap.* I. Si Epiſcopus. *Conc. Afric.*

QVando Epiſcopus cum parte plebis fit hæreticus, & eligitur alius Epiſcopus Catholicus in Epiſcopatu, ſi hæreticus cum plebe reuertitur ad fidem, & diſpenſatiuè admittitur ad eundem Epiſcopatum, diuidetur diœceſis, & fructus, & plebes.

1446 *Cap. II.* Vt dominicis.

PArochus in diebus feſtis, antequam faciat ſacrum, interroget, num quis alterius parochiæ contempto proprio parocho ibi velit miſſam audire: & ſi quem inuenerit, ſtatim ab Eccleſia illius eijciat.

Gloſ. Secus ſi ſine contemptu, ſed quia eſt abſens. vide.

1447 *Cap. III.* Nullus.

NVllus Episcopus alienum parochianum ordinet, vel præsumat iudicare.

Glos. Nisi illuc transtulerit domicilium.

1448 *Cap. IV.* Super. *Vrban. III.*

SIcut limites prouinciarum secundùm iura præscribi non possunt, sic limites Episcopatuum, & parochialium cum adhærentibus non possunt præscribi, si legitima probatione, & indubitata fide constet ordinatione Ecclesiastica esse statutos.

1449 *Cap. V.* Significauit. *Celest.*

SI quis ex vna diœcesi transfert domicilium in aliam, primus Episcopus non habet iurisdictionem in ipsum, nec ab eo temporalia exigat, cùm ei non administret spiritualia, sed secundus: tamen si iste habet prædia in primo Episcopatu, & ibi consuetudo decimarum, soluat decimas integras primo Episcopo.

Glos. Decimæ prædiales debentur Ecclesiæ, in qua sunt prædia: personales, in qua diuina officia audiuntur.

DECRETALIVM LIBER III.

DE DECIMIS, PRIMITIIS, & oblationibus. Tit. XXX.

1450 *Cap. I.* Decimam.

REfert decimas, & primitias legis antiquæ.

1451 *Cap. II.* Nouum.

CLerici à Clericis non debent primitias accipere, nisi ab illis quibus spiritualia ministrant.

Glos. Cap. de Clericis coniugatis. Item, Clerici non debent soluere decimas de dote Ecclesiæ, sed debent de patrimonialibus.

1452 *Cap. III.* Ex multiplici.

POst conuentionem partim de decimis, si altera pars obtineat priuilegium à Papa, non facta mentione de conuentione, standum est conuentioni non priuilegio: quia Papa per priuilegium non intendit derogare conuentioni, quam non expressit.

Glos. Priuilegium impetratum tacita veritate non valet. Item, potest conueniri in spiritualibus inter spirituales personas; & vt conuentio sit perpetua, debet adesse authoritas Episcopi, alioquin est personalis.

1453 *Cap. IV.* Commissum.

MOnachi debent soluere illas integras decimas de terris nouiter cultis, sed quæ ante fuerunt cultæ & soluant decimas, quas ante soluebant: item de pascuis. Item, Monachi Cistercienses debent soluere decimas de possessionibus quas non colunt suis sumptibus & laboribus. *c. ex parte. infra.* vel quando per subtractionem illarum decimarum parochialis Ecclesia enormiter læditur. *c. qui per nouale. de verb. signif.* alij monachi soluunt decimas, sed non de noualibus, id est, de terris, quarum non est memoria quod cultæ fuissent, sed erant inutilia; nec de nutrimentis animalium. *c. ex parte, infra.*

1454 *Cap. V.* Peruenit. *Alex. III.*

PArochiani possunt compelli ad soluendas decimas sub pœna excommunicationis, & decimas integras ante aliquam deductionem.

1455 *Cap. VI.* Nuncios.

IN hoc cap. dicit idem, quod in præcedenti.

1456 *Cap. VII.* Cùm hominis.

INtegras decimas soluant, sine deductione expensarum, & quidquid deduxerunt, restituant.

Glos. Decimæ quàm citius & competenter sunt soluendæ: & si rusticus est in mora, & decimæ pereunt, ipsi pereunt: sed si sacerdos non vult tunc recipere, periculum est sacerdotis, si deinde vult recipere, quia mora vltima nocet ei per quem stetit; contra, si sine mora pereunt.

1457 *Cap. VIII.* Dilecti.

QVi habent priuilegium non soluendi decimas, si conducunt vel sumunt ad firmam prædia solita soluere, tenentur etiam ipsi de illis prædijs soluere, quia priuilegia non intelligūtur de agris cōductis; sed possunt cōponere.

Glos. Priuilegia non sunt amplianda, quia odiosa, & sunt intelligenda vt concedens intellexit. Item, si prædia propria non sufficiunt Clericis, possunt conducere aliena; nec obstat *c. 1. 2. q. 3. ne Cleric. vel monac.*

1458 *Cap. IX.* Suggestum.

REligioni habenti priuilegium non soluendi decimas, si multum multiplicat possessiones, ita vt notabiliter lædat alios qui solebant decimas habere, est reuocandum priuilegium, vel debet componere cum illis de decimis.

Glos. Licèt priuilegia sint perpetua, & immutabilia, tamen superueniente noua causa perduntur, vt si quis abutatur illis per negligentiam spatij decem annorum, per contrarium factum, & si enorme præiudicium alij inducunt. Item, Ecclesiastici possunt inter se componere de decimis.

1459 *Cap. X.* Ex parte.

CIstercienses, Templarij, Hospitalarij de prædijs quæ proprijs manibus vel sumptibus colunt, non tenentur soluere decimas: cæteri religiosi non tenentur

nentur soluere decimas tantùm de noualibus quæ colunt suis manibus, & de hortis,& nutrimentis animalium; de alijs prædiis & rebus omnes debent soluere decimas.

1460 Cap. XI. Licèt.

QVi habent priuilegium non soluendi decimas de agris quos proprijs manibus vel sumptibus colunt, debent soluere de terris, quas aliis colendas tradunt.

Glos. Et de ijs,quas conducunt.

1461 Cap. XII. Ad audientiam.

PRiuilegium concessum de non soluendo decimas de laboribus, intelligitur etiam de terris quæ non sunt noualia.

Glos. Sine certa scientia non est recedendum à forma verborum.

1462 Cap. XIII. Quoniam. Trid.ses.22. de Ref.c.12.

DEcimæ noualium si sunt in aliqua parochia, debentur illi parochiæ, data sua patre Episcopo: Si non sint in aliqua parochia, Episcopus potest eas vel sibi retinere, vel alicui Ecclesiæ deputare, prout iudicauerit.

1463 Cap. XIV. Parochianos.

DEcimæ possunt exigi, quia sunt à Domino non ab homine.

1464 Cap. XV. Ad hæc.

DEcimæ non possunt concedi laico iure hæreditario, & laicus est cogendus per excommunicationem vt resignet.

1465 Cap. XVI. De terris.

IVdæi qui colunt terras, sunt cogendi vel soluere decimas prædiales, vel renunciare possessiones.

Glos. Iudæi non debent soluere decimas personales, quia non sunt de Ecclesia; prædiales verò tenentur.

1466 Cap. XVII. Quamuis.

LAici non debent sibi vsurpare ea quæ sunt sacerdotum; nec eis est aliqua potestas tribuenda de rebus Ecclesiasticis: ideo prælatus qui laico in sæculo remanenti concedit Ecclesiasticam decimam, vel oblationem, est deponendus à statu suo, donec satisfaciat.

Glos. Laici qui decimas retinent, peccant; nec possunt eis concedi in feudum, quia non possunt transire ad hæredes vt feudum; immo non possunt cadere in laicum, sicut nec ius eligendi. Bene possunt concedi laico fructus decimarum ex causa ad tempus vitæ suæ, sed non in feudum; sicut possunt vendi ad tempus; sed non ius percipiendi, quia est spirituale, licèt antiquitus ex causa daretur in feudum. Item, si aliqui laici adhuc possident decimas ab antiquo concessas, si aliqua noualia insurgunt, horum decimatio non accrescit laicis.

1467 Cap.

1467 *Cap. XVIII.* Cùm ſint.

QVando aliqui accipiunt Sacramenta,& diuina in vna parochia,& habent prædia in alia, cui parochiæ debeantur decimæ, ſtandum eſt conſuetudini.

Gloſ. Decimæ in parochia alterius præſcribi non poſſunt. Itẽ, decimæ perſonales ſunt dandæ,vbi quis recipit ſacramenta; prædiales, vbi prædia, niſi conſuetudo contraria ſit præſcripta. vide Io.And.

1468 *Cap. XIX.* Prohibemus.

LAici ſine periculo animæ non poſſunt decimas retinere,neque in alios aliquos laicos transferre aliquo modo; & qui eas recipiunt ſi non reddunt, Eccleſiæ priuantur Eccleſiaſtica ſepultura.

Gloſ. Nec in laicos,nec in Clericos poſſunt illas transferre, neque de conſenſu Epiſcopi: ſed ſi illas ab antiquo habent in feudum,poſſunt in alios laicos transferre in feudum de conſenſu Epiſcopi,quia non eſt infeudare.

1469 *Cap. XX.* Ad Apoſtolicæ. *Lucius III.*

QVando aliqui recipiunt ſacramenta in vna parochia,& habent ſeu colunt prædia in alia,ſoluant decimas perſonales vbi ſumunt ſacramenta,& prędiales vbi ex conſuetudine diu obtenta ſoluuntur.

Gloſ. Perſonales decimæ dicuntur, quæ intuitu perſonæ ſoluuntur, vt de negociatione,art.ficio,militia,*c.non eſt,cap.paſtoralis.eod.* de quibus ſunt deducendæ expenſæ ante ſolutionem decimarum. Item,decimæ animalium deputantur inter prædiales,& ſolui debent vbi continuè paſcuntur; ſi per ſex mẽſes hic,& per ſex ibi,vel coninuè iacent hic, & continuè paſcuntur ibi, diuidantur. Sed ſi quis iacet in vna parochia, & larem habet in alia, diuidet decimas perſonales,& oblationes.

1470 *Cap. XXI.* Ex parte. *Clem. III.*

AGricultores ſoluant omnes decimas integras de omnibus fructibus prædiorum, etiam in diuerſis temporibus anni ſeminatis ſub cenſura Eccleſiaſtica.

Gloſ. Etiam de arboribus,nullis expenſis deductis.

1471 *Cap. XXII.* Non eſt. *Cæleſt. III.*

DEcimæ ſunt ſoluendæ ſine diminutione, & antequam deducantur expenſæ.

Gloſ. Verum eſt in prædialibus, non in perſonalibus. *c.paſtoralis,eod.*

Idem *Cap. XXIII.* Ex tranſmiſſa.

DE molendinis ad ventum ſunt etiam ſoluendæ decimæ ſine diminutione.

Gloſ. De illicitis acquiſitis ſi transfertur dominium, & non competit repetitio, ſunt ſoluendæ decimæ,& poteſt fieri eleemoſyna vt de meretricio. vide.

1472 *Cap.XXIV.* A nobis. *Innoc.III.*

QVi dant vel accipiunt possessiones ad firmam; id est, locant, vel conducunt, tenentur de fructibus soluere decimas, nisi ostendas quare sint immunes.

Glos. Licèt soluere decimas sit de iure diuino, tamen Papa potest concedere priuilegium non soluendi, id est, concedere administrationem decimarum, vel potest contra ius naturale dispensare cum aliquo particulari, sed non potest tollere præceptum commune de non soluendo decimas.

1473 *Cap.XXV.* Tua.

QVæcumque concessio Imperialis non potest aliquem eximere à solutione decimarum, quia debentur diuina constitutione, & in laicis nulla est potestas concedendi, vel dispensandi in spiritualibus. Item, in decimis licentia non est extendenda, sed restringenda: & sic qui ab antiquo habet in feudum decimas, non potest accipere decimas nouahum.

Glos. Laici nec habent potestatem in temporalibus, quæ ad commodum Ecclesiæ respiciunt, nisi de licentia Ecclesiæ, & in aliquibus casibus.

1474 *Cap XXVI.* Tua nobis.

DEcimæ debentur sine diminutione Ecclesiæ, & clericis suæ diœcesis, nec cui voluerint. Nec obstat malitia clericorum, nec sumptus facti; sed integræ sunt dandæ, & ad hoc cogendi districtione Ecclesiastica, quia sunt tributa egentium animarum, & signum vniuersalis dominij Dei super terras.

Glos. Super decimis admittitur appellatio, currit præscriptio, non autem in tributis. Item, Ecclesia est facta domina rei nondum traditæ, vt in minore, & milite. Item, si colonus dat domino tertiam, vel quartam partem fructuum, vterque tenetur soluere decimas de parte sua. Si colonus dat certam mensuram, vt duos modios, tunc dominus debet soluere decimam de illa certa mensura, licèt fuerit sumpta de aceruo iam decimato; & est danda Ecclesiæ, in cuius territorio est posita. Item, Ecclesia pro decimis potest conuenire possessorem, siue suo, siue alio nomine: sic in possessione, quia decima est onus sequens possessorem. Item, notoriè suspenso non teneor dare decimas personales; sed videtur sic, sicut Iudæus soluit decimas personales; non ratione diuini cultus.

1475 *Cap. XXVII.* Ex parte.

QVando ex priuilegio conceditur alicui Ecclesiastico, vt sibi accipiat decimas suorum prædiorum, potest etiam exigere eas de nouahbus: secus si laico, *cap. tua.* quia quando maius conceditur, etiam minus concessum esse creditur.

Glos. Et cui interdicitur minus, & maius esse interdictum videtur.

1476 *Cap.XXVIII.* Pastoralis.

NEgotiator de lucro acquisito per mercimonium, antequam soluat decimas, debet deducere expensas: quia pecuniæ, quibus emuntur merces, vt ager, vinea, clibanus, &c. iam erant decimatæ, sed expensæ quæ fiunt pro fru-

ctibus colligendis ab illis, de quibus fructus proueniunt, non sunt deducendæ, etiam si fuerint decimatæ, id est, emptæ pecunia decimata. Item, fructus non possunt alienari, nisi cum onere decimarum. Item, de prouentibus decimandis non sunt deducendæ expensæ factæ pro restaurando detrimento rerum, ex quibus fructus deducuntur, vt molendini, vineæ, &c.

Glos. In negotiatione deducuntur expensæ ante decimas, in fructibus non. Item, filius de hæreditate non debet soluere decimas. Item, si emissem rem, vt eam venderem, & antequam venderem fecissem sumptus pro ea conseruanda, possem deducere sumptus.

1477 *Cap.XXIX.* Cùm contingat.

RECeptio decimarum de iure spectat ad parochias, & consequenter decimæ noualium, quæ in eadem parochia insurgunt: sed si quis præscripsisset decimas alterius Parochiæ, non potest simul accipere noualium decimas eius Parochiæ, nisi cum rationabili causa ostendat ad se pertinere.

Glos. Decimæ de iure communi spectant ad Parochias, non ad Episcopum, qui in decimis Parochialibus non debet habere portionem, nec quartam, *cap. conquerenti, de off. ordin.* Capitula, quæ videntur docere contrarium, loquuntur vel de decimis Ecclesiæ Episcopalis, vel secundùm consuetudinem loci, vt *ca. quoniam.* & *ca. dudum.*

1478 *Cap.XXX.* Cùm tua.

DEcimæ de iure debentur Ecclesiæ Parochiali: sed si Monasteria, vel Conuentus de certa terra subiecta Parochiæ accipiebant aliquos fructus ratione decimarum, & deinde alij fructus de eadem terra colliguntur, eadem Monasteria debent accipere decimas illorum nouorum fructuum: quia non debet vna, eadémque res diuerso iure censeri.

Glos. Minutæ decimæ appellantur partus animalium, & de pullis, ouis, hortis, *cap. ex parte, cap. ex multiplici. eod.* Item, vna Ecclesia potest præscribere decimas in alterius parochia. *cap. cùm contingat, eod.* & intelligitur quando habet titulum.

1479 *Cap.XXXI.* Dudum.

LAici etiam Reges non possunt donare Ecclesias, vel decimas, vel aliquid Ecclesiæ; & si dent, talis titulus non facit præscriptionem: & si Papa confirmaret talem donationem, tamen non intendit derogare iuri alterius, nisi expressè hoc declaret.

Glos. Hic videtur dicere quod decimæ spectant ad Episcopum: sed intelligitur de consuetudine loci: vel non loquitur de iure, quantum ad decimas: vel non erant in certa Parochia, quia ad eam pertinerent. *cap. cùm contingat, eod.* Item, qui allegat præscriptionem, tenetur probare titulum, cuius causa præscripsit. *cap. si diligenti, de præscript.* vbi dicitur, quod aliquando non est probandus titulus. Item, si donatio non valet, nec confirmatio donationis valebit.

1480 *Cap. XXXII.* In aliquibus.

DOmini prædiorum possunt cogi per censuras, vt dent prædia colenda talibus colonis, à quibus Ecclesia sine contradictione integras decimas exigere possit, vel illi soluant. Item, illæ decimæ necessariò sunt soluendæ, quæ debentur de iure diuino, vel de loci consuetudine approbata.

Glos. De qua consuetudine *sup. eod. c. cùm sint homines*, & *c. ad Apostolica*, & debet esse approbata, & præscripta, *c. vlt. de consuetud.* & in laicis non potest esse consuetudo soluendi minores decimas, nisi Papa approbet: quia non potest esse cum bona fide, & sine peccato; & sic nec præscribere, quia de iure diuino; sed clerici contra clericos, vel Ecclesiam possunt præscribere, vel partem, vel totas decimas.

1481 *Cap. XXXIII.* Cùm non.

PRius sunt soluendæ decimæ, deinde census, & alia tributa: & si soluuntur prius tributa indecimata, illa etiam sunt decimanda sub pœna excommunicationis, id est, cogendi censuris: quia res transeunt cum hoc onere, id est, decimatum.

Glos. Est distinguendum in isto casu, vt in *c. tua nos, eod.* An dominus accipiat certam partem, vel duas corbas.

1482 *Cap. XXXIV.* Nuper.

CIstercienses, & omnes Regulares, qui gaudent iisdem priuilegiis, de terris alienis, & in posterum acquirendis, etiam si eas propriis manibus & sumptibus excolant, debent soluere easdem decimas, quas antea domini terrarum soluebant, vel se inter ipsos componant. Item, Prælati Ecclesiarum studeant seruare priuilegia regularium defendendo contra malefactores.

Glos. Priuilegium quando est in enorme detrimentum aliorum, est derogandum in totum, vel in partem. Item, qui de iure communi possidere decimas non possunt, vt sunt regulares, & monachi, qui non habent populum, neque sacramenta administrant, ratione quorum dantur decimæ; non possunt præscribere decimas, nisi habeant alium titulum. *c. si diligenti*, & *c. causam quæ, de præscript.*

1483 *Cap. XXXV.* Interdicimus.

PErsonæ Ecclesiasticæ non præsumant accipere à laicis in pignus decimas detentas à laicis, quæ spectant ad alienas Ecclesias.

Glos. Tit. habet locum, siue decimæ de facto, & vi detineantur à laico, siue in feudum, vt post mortem laici decimæ citiùs deueniant ad Ecclesiam: quia in decimis non habet locum successio, nisi in antiquitus concessis. *c. ad hoc, eod.* Item, Ecclesia, ad quam de iure pertinent decimæ, potest eas accipere in pignus, quia cessat difficultas.

IN SEXTO LIBER III.
DE DECIMIS, PRIMITIIS, & oblationibus. Tit. XIII.

1484 *Cap.* Discretioni. *Greg.IX.*

PRÆDICATORES, & alij fratres in sermonibus hortentur populum ad soluendas decimas. Item, de aliis rebus Ecclesiasticis.

Glos. An decimæ debeantur de iure diuino, sunt variæ opiniones.

1485 *Cap.* Statuto. *Alex.IV.*

QVando aliqui, vt monachi, obtinent priuilegium habendi decimas noualium secundùm proportionem decimarum, quas aliquo modo possidét, tale priuilegium non extenditur ad decimas noualium, quas tempore impetrationis alij de iure possidebant, nisi fiat expressa mentio: similiter nec valet nisi pro illis locis, in quibus monachi habebant antiquas decimas. Item, si monachi erant in possessione tertiæ partis, licèt ad eos spectaret dimidia pars, debent accipere decimas noualium in suis terris pro tertia parte tantùm, non pro dimidia. Item, si possidebant omnes decimas, & impetrant priuilegium pro noualibus correspondentibus, non possunt accipere omnes, sed tantùm dimidiam partem: quia Papa non intendit inferre tantum detrimentum Parochiæ. Excipiuntur tamen Cistercienses, & Carthusiani. Sed si parochi propter concessionem talium decimarum priuilegiati non habent vnde congruè viuant, & iura Parochialia commodè exhibeant, ordinarij prouideant vt de prouentibus habeant, quantum satis est. Item, laici, qui ante Concilium Lateranense habebant decimas in feudum, cùm volunt dare, deberent illas dare Parochiis, quarum de iure erant, & ad hoc Episcopus debet illos persuadere. Quod si laici nolint, potest Episcopus consentire vt eas dent Ecclesiæ alicui, vel loco religioso. Item, si religiosi dederunt in feudum, nec deinde possunt accipere easdem de manibus laicorum sine consensu Episcopi. Item, si religiosi emant terras de nouo, Episcopus potest compellere religiosos vt soluant decimas de illis terris Parochiæ, dummodò non agatur de rebus exemptis. Item, religiosi, tam exempti, quàm non, de terris, & possessionibus acquisitis, & de acquirendis soluant decimas integras illis Ecclesiis, quibus antea soluebantur, nisi super hoc habeant speciale ius vel priuilegium. Item si per donationem laicorum habeant decimas antiquas, non propterea possunt accipere decimas noualium in iisdem, nisi adsit causa rationabilis.

Glos. Possessio bòna fide etiam sine proprietate iuris impedit vires priuilegij; Secus si mala fide.

CLEMEN

CLEMENTIN. LIB. III.

DE DECIMIS, PRIMITIIS, & oblationibus.

1486 *Cap.* Religiosi.

RELIGIOSI, qui de decimis ad eos non pertinentibus aliquid sibi appropriare vel vsurpare præsumpserint, similiter exempti pro suis animalibus, si miscent animalia aliorum cum propriis, vt pro alienis non soluantur decimæ: Sic qui in fraudem Ecclesiæ animalia à pluribus locis emunt, & tradunt venditoribus, vel aliis ab ipsis tenenda: Sic qui tradunt terras aliis excolendas, & non permittunt, seu prohibent soluere decimas Ecclesiæ; si post requisitionem ab eo factam, cuius interest, intra mensem à præmissis non desistant, vel si intra duos menses non restituerint Ecclesiæ damnificatæ, sint, & tandiu maneant suspensi ab officiis, administrationibus, & beneficiis, donec destiterint, & satisfecerint: & religiosi qui non habent administrationem, vel beneficia, sunt excommunicati, nec possunt absolui, nisi restituant, non obstantibus quibuscumque priuilegiis. Item, si laicus donauit se, & sua monasterio cum affectu, & sine fictione vt sunt conuersi, &c. non debent soluere decimas.

Glos. Religiosi isti non sunt exempti, licèt colant agros propriis manibus vel sumptibus, id est, quando habent aliquam mercenariam, cui tradunt aliquam pensionem annuam, siue percipiant fructus, siue non. Item, mistum non sortitur naturam eius, cui admiscetur, ne fiat fraus legi. De mistis separabilium, vel inseparabilium vide. Item, sat est vna requisitio, quia est in singulari. Item, in sæcularibus Clericis vel laicis, qui in hoc delinquunt, non habent locum istæ pœnæ. Item, in religioso translato ad Ecclesiam sæcularem habent locum. Item, comprehendit etiam omnes, & hospitalarios, Cistercienses, fœminas. Item, hæc constit. non habet locum, quando pœnæ debentur alicui priuato, vt per antiquum feudum. Item, priuilegium de nutrimentis animalium non extenditur ad animalia, quæ tradunt aliis nutrienda, vt priuilegium de decimis laborum non extenditur ad terras, quas tradunt aliis colendas, vel ad terras non proprias. Item, hæ pœnæ non ligant religiosos non soluentes decimas: quia aliud est appropriare, vel vsurpare, vel easdem retinere.

1487 *Cap.* Si beneficiorum.

QVando Papa concedit alicui decimas beneficiorum, v. g. Regi Galliæ, & decimæ in aliqua parte sunt taxatæ, Rex accipiet decimas secundùm taxationem antiquam, non secundùm valorem; & accipiet secundùm monetam currentem in illo loco. Item, collectores decimarum Regis non possunt accipere calices, libros, vel ornamenta Ecclesiarum causa pignoris, vel distractionis, nec ea distrahere, quæ sunt ad seruitium Dei, & officiorum diuinorum deputata.

Glos. Si Ecclesia habet alia bona, possunt capi. Item, potest petere decimas ab Ecclesiis totius orbis, sed non facit sine magna necessitate & easdem potest concedere Principi sæculari. Item, pro executione rei iudicatæ non capiuntur illa, quibus ad vitam quis sibi quærit. Item, an cùm agitur de decimis beneficiorum, nomine *beneficiorum* veniant hospitalia, fabricæ: Resp. non de reditibus, non de eleemosynis, non de prioratu, domo, pensione, ac reditu: Si in beneficium, vel mera gratia, sic: distributiones vel minutæ oblationes, sic cappellaniæ, altaria: videtur non, sed sic: Extant bullæ, & plures declarationes, & habes *infra extrauag. com. c. declarationes.*

EXTRAV. COMM. LIB. III.
DE DECIMIS.

1488 *Cap.* Declarationes. *Bonif. VIII.*

COllectori decimarum positarum pro bello, & negociis Regni Siciliæ declarat multa dubia, de quibus multa supra habes in *Clem. c. si beneficiorum.*

DECRETALIVM LIBER III.
DE REGVLAR. ET TRANS. ad Religionem. Tit. XXXI.

1489 *Cap. I.* Nullus. *Conc. Magunt.*

Trid. sess. 25. de ref. c. 15.

NVLLVS admittatur ad religionem, nisi volens, & in ætate legitima.

Glos. Ante xiv. annum non fiat professus, sed potest esse Clericus in septimo anno, non tamen beneficium habere.

1490 *Cap. II.* Si quis.

SI filius infra legitimam ætatem, sed cum consensu parentum, ingreditur Religionem, & parentes infra annum non reclamant ad Papam, Episcopum, vel eius Vicarium, non possunt post annum illum reuocare. Si est ingressus post legitimam ætatem, sed per vim, & nec ipse, nec parentes eius reclamant infra annum ad prædictas personas, remaneat in Clericatu, vt supra.

Glos. Post tantam moram præsumitur consentire, si potuit reclamare; aliàs non tenet monachatus. *c. prælatum, quod metu.* Item, tutor potest contradicere intra idem tempus. Item, in primo casu parentes non possunt reuocare: sed puer potest exire vsque ad xiv.

1491 *Cap. III.* Vt Clerici.

QVi habitu, & nomine se fingunt monachos, & non sunt, cogantur vt verè sint, vel veri Clerici.

Glos. Id est, deponant habitum. Item, si quis se fingit religiosum ex causa honesta,

honesta,præcedente protestatione,non nocet ei,*c.perlatum, de his quæ vi, metusve.* Si ex inhonesta causa, compellitur redire ad illud, vel aliud monasterium. Item,in matrimonio,qui proposito matrimonio copulatur mulieri,& mox vult probare quod non est legitimum , non est audiendus: quia in sponsalibus vel matrimonio recurritur ad communem intelligentiam verborum.*c. ex litteris, de sponsal.*

1492 *Cap. IV.* Viduam.

SI vidua sponte sibi imponit velum conuersionis, licèt non sacrum, & inter velatas in Ecclesia oblationem Deo obtulit, debet retinere habitum religionis,velit,nolit;etiam si iuret eo tenore sibi imposuisse velamen, vt posset deponere.

Glos. Secus si per vim.Item, velum conuersionis vidua potest sibi imponere,vel recipere ab Episcopo,vel sacerdote; consecrationis verò à nullo,quia solæ virgines consecrantur.20.q.1.*c.placuit*,& *c.deuotis.* Item, iuramento solo viduæ non statur: sed si haberet alias bonas præsumptiones,& esset persona honesta,tunc ad plenam probationem posset accipi iuramentum, & etiam sine iuramento,si haberet alias probationes,& talis probatio admittitur, si fictio processit ex honesta causa,quia si ex inhonesta,nulla probatio admitteretur.

1493 *Cap. V.* Ioannes. *Greg.III.*

NOn licet monacho transire temerè de monasterio ad monasterium, nec habere aliquid peculiare: & si hoc præsumpserit , cum competenti correctione reddatur monasterio, in quo ab initio est conuersatus sub regula sui Abbatis.

Glos. Hoc cap.loquitur de his,qui causa leuitatis transeunt,aliàs licet transire ad arctiorem Religionem,petita licet non obtenta,licentia. *c.licet, eod.* Item, Abbas primus tenetur redeuntem recipere:imo si noluerit, est compellendus. *c.vlt.eod.*nisi primum monasterium sit dissolutum.

1494 *Cap. VI.* Quia.

IN insulis quia est dura,id est, aspera conuersatio monachorum,pueri non recipiantur ante xvij.annum ætatis.

Glos. Propter asperitatem vitæ extenditur regula canonica. Item, vsque ad decimum septimum annum dicitur quis puer.

1495 *Cap. VII.* Non est.

MOnachi,& Conuersi Cistercienses post professionem non possunt transire ad alios Ordines sine licentia Abbatis: & si quis fuerit egressus, & monitus celeriter non redierit,est compellendus à prælatis redire.

*Glos.*Maximè sine licentia non possunt, quia neque cum licentia:nam Abbas non potest dispensare, vt ad minus arctam transeat; sed non datur Regula arctior Cisterciensium.Item,potest Abbas dare licentiam, vt transeat ad æqualem, iusta de causa.Item,celeritas redeundi est ad arbitrium Iudicis, *infr. c. fin.* Item,sunt compellendi per sententiam excommunicationis.

1496 *Cap. VIII.* Ad nostram.

Trid. sess. 25. de Ref. 15.

QVi gestat habitum professorum ante xiv. annum, non est professus; & si post xiv. annum accepit,& ante triduum sine præcedente probatione dimiserit,non est professus,& potest ducere vxorem:quia sine deliberatione præsumitur.

Glos. Vbi constat de facto,& eius qualitate, & obligatione, non est quærendum de eius perseuerantia:quia quod semel placuit,amplius displicere non potest.Sed quando constat de facto,& nascitur de intentione,est recurrendum ad præsumptionem perseuerantiæ,vt in casu isto de triduo. Item, quando agitur de fauore,vt in dignitatibus,annus inceptus habetur pro completo,in odio requiritur completus,vt in isto,& in Episcopo.

1497 *Cap. IX.* Super.

QVi susceperunt habitum animo perseuerandi ante professionem,non possunt ad priorem statum redire: & si illius Religionis austeritatem ferre non possunt,cogantur transire ad minorem Religionem,nec amplius assumantur in Ecclesiis sæcularium,ne faciant contra votum,*c.statuimus.eod.c.cõstituisti.* sed in anno probationis possunt redire ad priorem statum,in eadem veste, qua venerunt,vt habetur in Regula D. Benedicti.

Glos. Qui habitum Religionis acceperunt animo perseuerandi,non possunt transire ad sæculum,etiam si non admiserint professionem,qui renuntiauerunt sæculo generaliter, quod votum ante professionem appellant; sed qui causa probationis habitum sumit,potest reuerti.

1498 *Cap. X.* Sanè.

SI canonicus Regularis fit monachus in Religione strictiore, est relinquendus; quia est tuta conscientia: si non in strictiori,redeat ad suam.

Glos. Religiosus ex bono zelo,& non causa leuitatis, potest transire ad arctiorem,non è contra.*c.5.eod.*

1499 *Cap. XI.* Significatum.

QVi non fuit oblatus à parentibus,& ante xiv. annum professus est, potest exire,quia votum est nullum:si fuit à parentibus oblatus, non debet exire.Si post xiv. annum intrauit, vel si ratam habuit professionem factam ante xiv.annum,est cogendus,vel in eadem manere,vel ad aliam Religionẽ transire.

Glos. Votum,quod à principio non tenuit, per ratihabitionem sequentem tenet,si tacitè consentiat remanendo ibi per annum. *in 6.c.1.eod.*& valet vt ex nunc,non vt ex tunc.Item,quando dicitur,*transeat ad aliam*,intelligitur maiorem,vel æqualem Religionem.

1500 *Cap. XII.* Cùm virum. *Clem. III.*

PVella quæ ante discretionis,id est,xij.& in viro xiv.annnm accepit habitum cum benedictione solita,si in ætate debita ratam habet professionem, non potest amplius relinquere habitum: sed si nubilis sumpsit habitum coactè, potest dimittere.

Glos.

Glos. Votum quod ab initio non valet, tractu temporis conualescit, & valet ex nunc, non ex tunc. *c. significatum, eodem,* & *c. de illis. de desponsat. impub.* Item, argumentum à contrario sensu, si fiat in eumdem sensum, valet; in diuersum, non.

1501 *Cap. XIII.* Peractum.

QVi, v. g. in infirmitate sine habitu emittit professionem in manu Abbatis, est verè monachus, quia habitus non facit monachum, sed professio regularis; & ideo compellendus, vt seruet votum.

Glos. Monachum facit sola professio, vel vera, vel præsumpta. Item, etiam si non emisit professionem, sed tantùm promisit se ingressurum, est compellendus seruare promissum. *c. per tuas, de voto, & voti redempt.*

1502 *Cap. XIV.* Cùm simus. *Cælest. III.*

SI pater cum filio impuberi, & bonis se offert religioni, & filius in anno discretionis non vult esse monachus, potest exire, & petere bona paterna, quę ex successione sibi proueniunt.

Glos. Id est, legitima de iure naturæ.

1503 *Cap. XV.* Sicut. *Innoc. III.*

SI mente captus induatur habitu Religionis, & profiteatur, non valet, nisi factus compos mente spontaneè consentiat.

1504 *Cap. XVI.* Ad Apostolicam.

PRofessio facta in manu Abbatis ante annum probationis valet: & quia annus probationis est inductus ad fauorem vtriusque partis, vt hic, probet asperitates monasterij, & monasterium mores illius; ideo Abbas non admittat ad professioné ante tempus: & si indiscretè passim hoc faciant, corrigantur.

Glos. Nunc non valet professio, *Trid. sess. 25. c. 15. ref.*

1505 *Cap. XVII.* Sicut nobis.

QVi facta professione, numquam in claustro mansit, sed in sæculo, & cum vsu suorum bonorum, est cogendus per excommunicationem ad habitum regularem.

Glos. Et ad clausuram, & ad regularem vitam. Item, religiosus, contra obedientiam non potest præscribere. Item, si monachi non reuocarunt talem viuum, non possunt prætendere eumdem mortuum cum bonis suis.

1506 *Cap. XVIII.* Licèt.

REligiosus potest transire ad arctiorem religionem petita, & non obtenta licentia. Nec obstat quod prima religio habeat priuilegium, vt eius regularis non possit transire ad alium locum etiam prætextu arctioris religionis, ipsis inuitis: quia priuilegium intelligitur, ne quis temerè, vel leuitate in iacturam, vel iniuriam sui ordinis ad alium transeat, & non pro eo qui cum humilitate, & veritate licentiam petit, quam prælatus non debet proteruè negare: quia priuilegium perdere meretur, qui concessa abutitur potestate, & subdi-

tus dubitans de ſuo ſpiritu conſulat ſuperiorem. Item, nullus præſul præſumat relinquere præſulatum abſque licentia Papæ, quia communis vtilitas præfertur ſpeciali vtilitati, doctrina ſilentio, ſollicitudo contemplationi, labor quieti in hoc caſu; & Chriſtus natus eſt de carne Liæ, & non Rachel, & ingreſſus eſt domum Marthæ, & non Mariæ.

Gloſ. Qui tranſit non requiſita licentia, non eſt reuocandus, niſi conſtet de leuitate.

1507 *Cap.* XIX. Veniens.

SI vir, & vxor iurant ſeparationem, quia vir prius dicit cognouiſſe amitam vxoris; & ſeparati, vterque tranſit ad ſecundas nuptias, ſunt cogendi, vt ſecundis nuptijs relictis reuertantur ad primas: quia impedimentum non erat probatum; & ſi quid habent contra matrimonium, proponant, vel ambo ingrediantur Religionem.

Gloſ. Contra matrimonium iuramentum eſt illicitum, & non ſeruandum. Item, ſi vir committit adulterium, mulier non poteſt ingredi religionem viro in ſæculo remanente. Item, quæſtio de reſtitutione debet præcedere. *c. ex quæſt. de reſtit. ſpol.*

1508 *Cap.* XX. Conſulti.

QVi ingreditur nouitiatum animo experiendi, ſi mox ſibi diſplicet, poteſt redire ad ſæculum; ſi animo ſeruiendi Deo de cætero in habitu regulari, non poteſt; ſed ſi non placet illa religio, tranſeat ad aliam licèt laxiorem, ſed hanc intentionem proteſtetur in principio.

Gloſ. Non valet hæc diſtinctio, quia ſimpliciter nouitius poteſt tranſire ad ſæculum, niſi contrarium euidenter appareat. *c. ſtatuimus, eod.*

1509 *Cap.* XXI. Poſtulaſti.

QVi in anno probationis reuertitur ad ſæculum, poteſt ordinari, & in Eccleſia miniſtrare.

1510 *Cap.* XXII. Ex parte.

QVi per annum geſtat habitum monachalem, licèt non faciat expreſſam profeſſionem, poſt annum habetur monachus, & cogendus cenſuris, vt ſeruet regulam.

Gloſ. Quia præſumitur profeſſus. Item, regulares non ſubſunt Epiſcopo quantum ad legem diœceſanam, ſed quantum ad leges iuriſdictionis ſic: quæ autem differentia ſit inter has leges, vide *ſupra c. conquerente, & c. dilectus. de off. ord.* Item; hæc præſumptio iuris ſi non præceſſit proteſtatio, non admittit probationem in contrarium. Idem de ſponſalibus.

1511 *Cap.* XXIII. Statuimus.

Trid. ſeſ. 25. Ref. 15. NOuitij intra annum probationis, & ante profeſſionem poſſunt redire ad ſæculum, niſi euidenter appareat quod voluerint abſolutè vitam mutare, & perpetuò Deo ſeruire. Item, vbi non eſt diſtinctus habitus profeſſorum à nouitijs, benedicant veſtes in profeſſione, ad differentiam nouitiorum.

Gloſ.

Glos. Qui simpliciter ingreditur Religionem,& nihil dicit,facit, vel protestatur,potest in nouitiatu exire,quia præsumitur voluisse conditionaliter experiri,nisi contrarium euidenter appareat dicto,vel facto,quo voluntas declaretur,vel si recepit vestes professorum.*c.consuluisti,eod.* Item, beneficium intrantis Religionem quando Episcopus conferat beneficium,id est, transacto termino citationis, vt redeat. Idem si sponsus ingreditur Religionem. *in 6.c. beneficium,de regul.*

1512 *Cap.XXIV.* Ne Religiosi.

SVperiores præsidentes Capitulis celebrandis, seu Abbates, seu Priores, quærant suos fugitiuos, vel eiectos singulis annis; & si possunt recipi in suis monasterijs, Abbates,seu Priores illorum,compellantur per censuram Ecclesiasticam monitione præuia ad receptionem ipsorum, salua ordinis disciplina:quod si fieri non potest, prouideant eis in locis proximis dicto monasterio, si fieri potest absque aliquo scandalo, vel in alijs Religionis domibus eiusdem Ordinis ad pœnitentiam ibi agendam,dando eis necessaria ad vitam.

Glos. Salua ordinis disciplina, id est, imposita pœnitentia quam regula ordinis requirit. Item,primum monasterium prouideat necessaria.

IN SEXTO LIB. III.

DE REGVLAR. ET TRANSEVNT. *ad Religionem.* Tit. XIV.

1513 *Cap. I.* Si qui monasterio. *Innoc. IV.*

QVi ingreditur Religionem, vt monachus efficiatur,& erat ante xiv. annum,si in xv.non fecit professionem,& si quam fecit ante xiv.non habuit ratam,nec in xv accepit habitum professorum; liberè potest reuerti ad sæculum infra xv. Item,si in toto xv. anno mansit in monasterio,vbi professorum, & nouitiorum non est distinctus habitus, videtur per hoc fecisse professionem,vel ratam habuisse,si quam prius fecerit.Excipitur,quando habitus esset ita indistinctus, vt esset communis etiam laicis, & Clericis sæcularibus;tunc enim non præsumitur tacita professio: si verò qui ingreditur,est maior xiv.& gestat habitum Religionis per annum, præsumitur professus,licèt habitus sit indistinctus à professis,vel laicis cohabitantibus: quia iam habet annos discretionis. Item, distinctio habituum inter professos, & nouitios potest esse,vel patens,vt in scissura,colore,additione;vel latens,vt quando in professione benedicuntur vestes,sed non nouitiorum. Trid.sess.15. Ref.c.15.

Glos. Annus xiv.debet esse consummatus,vt ingrediatur.*c.ad nostram,eod.*

1514 *Cap. II.* Non solùm. *Alex. IV.*

PRohibet religiosis sub pœna excommunicationis, ne præsumant recipere aliquem ad professionem, vel renunciationem in sæculo faciendam ante

elapſum annum probationis,nec impedire ſi infra hunc annum voluerit tranſire ad aliam Religionem,vel tranſire ad ſæculum,niſi euidenter conſtet clara probatione, vel indicijs competentibus illum voluiſſe vitam mutare; & ſi præſumunt aliquem admittere contra talem conſtitutionem, admiſſus non erit obligatus,& admittentes ſunt ipſo facto ſuſpenſi à receptione quorumlibet ad profeſſionem,& puniantur pœnis, quæ in Religione ſolent infligi pro culpis grauioribus.

Gloſ. Profeſſio expreſſa facta in aliquo monaſterio obligat illi monaſterio in ſpecie,tacita verò obligat ſolùm in genere. Item, canon extenditur ad omnes Mendicantes.

1515 *Cap. III.* Conſtitutionem.

Trid.ſeſ.25. de Ref.c.15. EXtendit præcedentem canonem, qui erat ſolùm pro Prædicatoribus, & Minoribus,ad omnes Mendicantes;in alijs verò Religionibus poteſt fieri profeſſio expreſſa,vel tacita infra annum probationis, ſi adſit ætas: ſed expreſſa obligat illi Religioni pręciſe, quam profitens eſt profeſſus; tacita verò facta intra annum probationis per ſuſceptionem habitus profeſſorum obligat tantùm Religioni in communi,ſi eſt in ætate,& ſciens,ac voluntarius;& perſeueret in triduo.

Gloſ. Hic non loquitur de illa profeſſione tacita, quæ fit per lapſum anni, ſed intra annum,in qua licet in triduo pœnitere.

1516 *Cap. IV.* Beneficium.

Trid.ſeſ.25. de Ref. c. 1. BEneficium ingredientis Religionem non eſt alij conferendum, niſi de conſenſu illius,vel conſtet voluiſſe vitam mutare, vel emiſerit profeſſionem tacitam,vel expreſſam,ſed interim ſeruiatur eidem beneficio per alium, aſſignata congrua portione de fructibus illius.

*Gloſ.*Declarat Decretal.*ex c.tranſmiſſa,de renunciat.*Item, quod de beneficio dicitur,intelligitur etiam de iure in re,non ad rem. Item, loquitur de beneficio, quod per regulares poſſideri non poteſt; & tunc exiſtenti in anno probationis non poteſt conferri beneficium,quia dubius eſt ſtatus. An canonicus in nouitiatu ſit vocandus,vel admittendus ad Capitulum,dubium eſt: videtur non,ſecus de patrono.Item, fructus beneficij, qui ſuperſunt vltra congruam ſuſtentationem Vicarij,non ſunt dandi nouitio; res eſt dubia, ſed conſeruabuntur pro eo,vel Eccleſia,vel ſucceſſore.

1517 *Cap. V.* Qui.

QVi fecit votum ſimplex ingrediendi aliquam Religionem,deinde ingreditur aliam laxiorem,& in ea profitetur,licitè poteſt in illa manere,quia votum ſolemne derogat ſimplici: ſed imponatur ei pœnitentia pro non obſeruato ſimplici voto.

Gloſ. Secus ſi votum fuit ſolemne in ſtrictiori. Item, ſi intrat ſtrictiorem, non eſt ei danda pœnitentia, ſiue primum votum ſimplex fuerit, ſiue ſolemne.

1518 *Cap.* VI. Si ad solum.

SI creare monachum de consuetudine, vel priuilegio spectat ad solum Abbatem, mortuo Abbate non potest Conuentus creare monachum; si ad Abbatem, & Conuentum simul, vt est de iure, potest.

Glos. Declaratur *c. officij, de elect.* Idem in collatione beneficii, *c. vnico ne sede vacante.*

CLEMENTIN. LIB. III.

DE REGVLAR. ET TRANSEVNT. ad Religionem. Tit. IX.

1519 *Cap.* Vt professores.

MENDICANTES transeuntes ad non Mendicantes etiam de licentia Sedis Apostolicæ, non possunt habere vocem in Capitulo, Prioratus, administrationes, curam animarũ, nec pro se, nec pro alijs; & quicquid contra tentatur, est irritũ. Non loquitur de non professis.

1520 *Cap.* Eos.

QVi constitutus in ætate discretionis portat habitum nouitiorum per annum in aliqua Religione, si habitus nouitiorum, & professorum non est distinctus, intelligitur professus; si distinctus est patenter in colore, scissura, vel forma, non dicitur professus.

Glos. Multa dicit de distinctione habituum, & quando sit professus per declarationem habitus per annum, vt delatio habitus nouitiorum latenter distincti, vel indistincti, vel indistinctissimi: si ab adulto, & per annum, inducit tacitam professionem, si ab impubere. & habitus est patenter distinctus, vel indistinctus, vel indistinctissimus, non inducit. Vide ibi.

EXTRAV. COMM. LIB. III.

DE REGVLAR. ET TRANSEVNT.

1521 *Cap.* Viam. *Mart. V.*

MENDICANTES virtute cuiuscumque priuilegij litterarum Apostolicarum, vel pœnitentiarię non possunt transire ad alias Religiones quocumque quæsito colore, excepta Religione Carthusianorum, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, quam incurrunt tum transeuntes, tum etiam recipientes: quæ reseruatur Papæ, & quicquid contra actum sit, est irritũ.

1522 *Cap.* Ad nostrum.

REligiosi cuiuscumque Ordinis non transeant ad partes vltramarinas, in quibus pauci fideles respectu infidelium commorantur, sine licentia sui

Superioris concessa, per litteras patentes ipsius, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ reseruata Papæ; & Superiores licentiam non concedant nisi viris litteratis, prouidis, & expertis, sub eadem pœna. Item, prælatis Ecclesiarum præcipitur, ne tales transeuntes ad vltramarinas partes admittant ad prædicandum, vel celebrandum diuina, nisi patentes litteræ Superioris plenam fidem faciant; sed ipsos tamquam apostatas capi faciant, & incarcerari, donec modo prædicto constet de licentia. Item, prælati Ecclesiarum incarcerent religiosos approbantes ea, quæ Sedes Apostolica reprobat, vel quæ sunt contraria fidei, vel dogmatizant in concionibus, vel priuatis locutionibus; & de prędictis summariè; & sine strepitu iudicij, & figura, sed simpliciter, & de plano per se, vel per alios se informent, & reos castigent tantùm secundùm canones, non obstantibus exemptionibus, & priuilegijs quibuscumque.

DECRETALIVM LIBER III.

DE CONVERSIONE *Coniugatorum.* Tit. XXXII.

1523 *Cap. I.* Præterea. *Alex. III.*

SI maritus de licentia vxoris ingreditur, & profitetur Religionem coram monachis, & sacerdotibus, vxor etiam tenetur Religionem intrare, vel promittere perpetuam castitatem seruare; & si hæc non vult facere, vir est reuocandus à monasterio ab Episcopo.

Glos. Alter coniugum non potest Religionem ingredi altero in sæculo remanente, nisi promittat seruare castitatem manẽdo domi propriæ, si est senex. *c. ad Apostolicam. & c. cùm sit, eod.* Et sic non sufficit sola licentia vxoris, si vxor non potest esse in sæculo sine suspicione fornicationis; sed si fuerit senex, auctoritate Episcopi, & vouet, potest.

1524 *Cap. II.* Verum.

QVando matrimonium est ratum de præsenti, & non consummatum, potest vnus transire ad Religionem, & alter transire ad secundas nuptias, quia cùm non fuerint effecti vna caro, potest vnus transire ad Deum, & alter remanere in sæculo.

Glos. Primum vinculum dissoluitur per ingressum Religionis.

1525 *Cap. III.* Quidam.

QVi in vita vxoris professionem facit, & deinde cogitur ad vxorem redire, mortua vxore non tenetur ingredi monasterium, sed non poterit accipere aliam vxorem, quia votum non tenet quoad redditionem debiti, sed quoad petitionem.

Glos. Mortua vxore non compellitur ab Ecclesia redire ad monasterium, sed ipse peccat, si non perficit quod vouit, cùm cessauerit impedimentum. *cap. placet, eodem.* Si tamen contrahat secundò, an teneat matrimonium? putatur

verius

verius quod non, sed probabile, quod sic, sed non potest petere debitum. An in hoc casu mulier inuito viro possit ingredi monasterium? Resp. antequam reconcilietur, potest, sed post, res est dubia: nam quamuis possit quoad redditionem debiti, quia ille non potest exigere, tamen quo ad alia obsequia, quæ vxor debet viro, non potest, cùm virum inuitum eduxerit è monasterio, & ei est reconciliata, debent enim mutuum auxilium, & obsequium.

1526 *Cap. IV.* Cùm sis.

VNus coniux non potest Religionem ingredi altero remanente in sæculo: sed si vxor ita senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, potest Episcopus dissimulare, vt ea remanente in sæculo, & castitatem promittente vir eius transeat ad Religionem, vel ambò profiteantur.

Glos. Sit sterilis ratione ætatis, non naturæ. Item, licet dissimulare approbando.

1527 *Cap. V.* Coniugatus.

COniugatus non est promouendus ad sacros ordines, nisi vxor voueat castitatem, & virum absoluat.

Glos. Neque est promouendus ad minores. *c. diuersis fallacijs, de Cler. coniugat.* imò priuantur beneficijs, *c. 1. eod.* Item, intelligitur in casu, quo esset senex, & sterilis sine suspicione, & ita intelligitur *cap. sanè, de Cleric. coniugat.* vel ambo fiant religiosi: est tamen opinio, vt possit ordinari remanendo in sæculo, & illa voueat.

1528 *Cap. VI.* Sanè.

COniugatus non potest promoueri ad episcopatum, nisi vxor prius fiat professa in Religione cum sacro velamine. Item, coniugatus non ordinetur nisi antea requiratur voluntas vxoris.

Glos. Pro vxore Episcopi futuri non sufficit, si sit vetula, & voueat continentiam, vt dicitur *cap. vxoratus,* & *c. ad Apostolicam, eod.* alij verò dicunt sufficere.

1529 *Cap. VII.* Ex publico.

POst matrimonium de præsenti, & ante copulam carnalem, si sponsa vult ingredi Religionem, det cautionem, vt infra duos menses ingrediatur, vel redeat ad suum virum: & si transeat ad Religionem, vterque restituat alteri quæ ab eo noscitur recepisse: nam dictum Christi Matth. 5. & 19. *Non licet viro dimittere vxorem nisi ob fornicationem*, intelligitur de matrimonio consummato cum copula, sine qua consumari non potest. Trid. ses. 14. c. 6.

Glos. Si vellet remanere in domo propria, & vellet seruare Religionem, non est audienda, *c. ex parte, eod.* Item, cautio erit arbitrio Iudicis. Item, tempus duorum mensium non est præfixum, sed Episcopus potest dare plus, vel minus ad profitendũ, & currit statim, ac Iudex præfigit, & post elapsum tempus ante copulã semper potest ingredi, sed Iudex debet ponere terminũ peremptorium infra quem profiteatur, vel accedat ad virum, alioquin eã excommunicet,

nec

nec dabit tempus probationis nisi de consensu viri. *c. statuimus, tit.* 31 *.eod.lib.* Item, quoties ex iusta causa dissoluitur matrimonium, sunt restituenda accepta. *c.* 1. *de dot.post diuort restit.*

1530 *Cap.* *VIII.* Vxoratus.

NOn recipiatur ad Religionem vxoratus nisi vxor sit ita senex, vt nulla suspicio sit transeundi ad secunda vota, & publicè in conspectu Ecclesiæ profiteatur continentiam, & in domo propria cum suis filiis, & familia remaneat; si non est talis, ingrediatur Religionem; si minus, eius vir non recipiatur. Item, nullus Clericus, vel sæcularis tondeat aliquam mulierem, vel cum ea præsumat habitare. An si vxoratus de licentia vxoris ingrediatur, & publicè profiteatur Religionem, si vxor non seruat quod dicitur in hoc c. & *c.cùm sis*, & *c.ad Apostolicam*, id est, vxor non promittat continentiam, non sit senex, non ingrediatur Religionem, vel promittat ingredi, teneat monachatus? Resp. quod monachatus, & votum solemnizatum tenet quoad se, quia non potest exire, nec vxor potest eum repetere, iure seruitutis, quia dando ei licentiam renunciauit seruituti: sed Episcopus de officio suo potest virum reuocare de Religione, & reddere vxori, ne illa iuuenis incidat in fornicationem. *c.ex parte, eod.c.diaconi.* sed ea mortua compellitur redire ad monasterium: nam multa fieri non debent, sed facta tenent; nec dicitur in iure quod monachatus non teneat, sed quod ita fieri debeat.

1531 *Cap. IX.* Ex parte. *Vrb. III.*

VXoratus, qui de consensu vxoris habitum sumpsit, & votum solemnizauit, deinde mansit cum vxore, quia non vouit, nec ingressa est Religionem, & erat iuuenis, illa mortua accepit alteram, cogitur per excommunicationem relinquere eam, & ingredi monasterinm.

Glos. Quia professio tenuit. vide ibi multa.

1532 *Cap. X.* Consuluit.

QVi viuente vxore, & non consentiente fit religiosus professus saltem tacitè, mortua vxore non potest aliam ducere: & si ducit, relinquat eam, & ingrediatur suum monasterium, quia non est vxor, & professio tenet.

1533 *Cap. XI.* Charissimus.

SI vxor vouit continentiam perpetuam, & vir non, sed præbuit consensum ad tempus, debent se inuicem maritali affectione tractare.

Glos. Vir, & vxor possunt de communi consensu vouere perpetuam continentiam in domo sua. *c.qui Deo patri*, 25 *.q.*5.& ad tempus. *c.Apostolus*, 33 *.q.* 4. Item, alter sine altero non potest vouere.

1534 *Cap. XII.* Placet.

MVlier, quæ sine consensu viri, vt quem putabat mortuum, accepit habitum professum Religionis, reuerso viro est ei reddenda: quia votum quantum ad ipsam tenuit, & non potest petere debitum, sed non respectu mariti, vt redire ad sæculum, & reddere debitum, mortuo enim viro votũ tenet; & con-

& congruentius esset ad salutem, ad Religionem redire; sed si ad hoc induci non potest, non est cogenda.

Glos. Non compellitur redire ad monasterium, quia professio nō fuit emissa, vel ingressa cum consensu viri. Quod si de facto contraheret secundò, an teneret matrimonium? dubium est: videtur quod sic. *c. quidam intrauit. sup. eod.*

1535 *Cap. XIII.* Ad Apostolicam.

Coniux non potest fieri religiosus sine altero, vel sit sine suspicione incontinentiæ, & voueat.

1536 *Cap. XIV.* Ex parte.

Sponsalia de præsenti dissoluuntur solùm per professionem in Religione, & non perpetuæ continentiæ votum in sæculo, aliter non soluuntur, etiam si alter coniugum fiat, vel sit hæreticus, & nolit remanere cum altero sine contumelia creatoris; nisi fortè secus fiat ex reuelatione diuina, vt accidit in quibusdam Sanctis.

Glos. Matrimonium potest contrahi per nuncios. Item, votum solemne impedit, & dirimit matrimonium. Item, contumelia Creatoris dirimit matrimonium infidelium, si vnus conuertatur, & hæreticorum, *cap. quanto, de diuortiis.* Item, votum simplex clericatus, & vitæ heremiticæ non soluunt sponsalia de præsenti. Item, lepra soluit sponsalia de futuro, non de præsenti; quare vel est cogenda consummare, vel ingredi Religionem.

1537 *Cap. XV.* Constitutus.

Si maritus fiat professus vxore adulterante, adultera non potest eum reuocare, & debet relinquere adulterium.

Glos. Si vxor publicè adulteratur, maritus licitè postmodum potest accipere ordines sacros, vel Religionem ingredi, si post commissum adulterium eam amplius non cognouit, quia amisit ius in eum. *c. significasti, de diuortiis.* Item, si fuisset vidua, vel ab alio cognita, non potest promoueri. *c. curandum, dist. 34.*

1538 *Cap. XVI.* Veniens.

Vxor quæ precibus, vel dolo decepta consentit maritum profiteri, & ipsa deinde fornicatur, si post fornicationem petat virum, non est audienda, maximè quia non repetiit ante fornicationem.

Glos. Postquam alter coniugum est publicè fornicatus, alter potest religionem profiteri illo inuito; & si vir ingreditur coniuge inuita, ingressus est nullus, & compelli potest. Sed si coniux fornicatur, vir potest excipere de fornicatione, & si non vult, potest monasteriū, quia posita fornicatione vxoris monasterium habet plenum ius in virum, nec Episcopus potest eum compellere vt exeat: sed si vir exiuit ante professionem, & non vult excipere de fornicatione, potest illam recipere, quia potest remittere. An si in monasterio fornicetur, vt in sæculo, potest vxor illum repetere? *c. ex litteris. de diuort. & c. sua, de iureiur.* Resp. nō, quia ius quod monasterium habet in illū propter eius delictum,

non perdet.Item,mulier quæ ignorat ſe debere relinquere ſæculum; ſi dat licentiam viro ingrediendi religionem,poteſt repetere virum ſuum.

1539 *Cap.XVII.* Accedens.

LIcentia à muliere ſi vi,& metu fuit extorta, poteſt repetere virum à monaſterio appellatione remota.

*Gloſ.*Votum viri factum coniuge inuita non tenet:*c.quidam.eod.* nec dicetur tacitè conſenſiſſe, quæ non reliquit ſæculum,nec vouit continentiam;ſed vir reſtiturus mulieri non poteſt petere, quia profitendo renunciauit iuri ſuo; ſed poteſt reddere:*c.quidam intrauit.eod.*

1540 *Cap.XVIII.* Significauit. *Innoc.III.*

MVlier quæ dat licentiam marito profitendi, & ipſa non eſt ſuſpecta in ſæculo,& vouit perpetuam continentiam,non eſt cogenda intrare monaſteriū,quod illi non fuit expreſſum;& ſi fuiſſet expreſſum,non conſenſiſſet.

*Gloſ.*Mulier coram Iudice Eccleſiaſtico debet dare licentiam viro intrandi religionem.Item,ſi mulier iuuenis eſt,& licentiam dat viro,non ſufficit vouere continentiam,ſed debet ingredi religionem: quia ex eo quod vouit continentiam,cùm ſit iuuenis, intelligitur tacitè promiſiſſe intrare religionem; & ſic compellitur inuita intrare,quia fecit id propter quod compellitur. Sed alij dicunt quod Iudex debet illi reſtituere virum.*c.1. & c.vxoratus.eod.*

1541 *Cap.XIX.* Gaudemus. *Greg.IX.*

VXores quæ damnatæ ſunt de adulterio,& conuerſæ,ſi mariti commoniti ab Epiſcopo nolunt eas recipere,ſunt collocandæ in clauſtris cum religioſis fœminis,vt ibi perpetuam pœnitentiam agant.

*Gloſ.*Idem ſi adulterium eſt publicum, & notorium ſecuta ſententia, compellitur facere pœnitentiam in monaſterio etiam emendata. Item, vir poteſt eam recipere per biennium;poſt biennium ſi non vult poſtea, tondeatur, & accipiat habitum monachalem perpetuò ibi moratura. Item, de hac materia ſunt ſtatuta terrarum,quæ ſi iuſta ſunt,ſeruari debent.

1542 *Cap.XX.* Dudum.

SI coniuges ſe inuicem abſoluunt,& promittunt continentiam,& alter eorum religionem profitetur,non poteſt alter repetere, imo compelli debet virum mutare niſi ſit ſenex.

*Gloſ.*Dolus in ſpiritualibus non reſcindit contractum,niſi dolus det cauſam actui.Item,licèt acta calore iracundiæ non teneant,tamen ſi poſtea ratificētur, valent,*c.ſi quis iratus,de regulis.* Itē,mutatio narrationis non obſtet, ſi remanet ſubſtantia rei.Item,nec obeſt ſi præceſſit metus, & quando fit actus, non eſt.

1543 *Cap.XXI.* Mulier.

SI maritus fidelis fiat infidelis, & per ſententiam Iudicis fuit factum diuortium propter fornicationem ſpiritualem quoad torum,mulier quæ remanſit ſemper fidelis,poteſt fieri profeſſa inuito viro,qui iā fuit reuerſus ad fidem.

*Gloſ.*Si non fuit iudicio Eccleſiæ ſeparata,ſed propria auctoritate inuito viro,non

ro,non poteſt religionem intrare. *c.de illa. de diuort.* Item, ſi nollet intrare religionem,debet cogi,vt ad maritum redeat, ſiue iudicio Eccleſiæ ſit ſeparata, ſiue non.*c.quanto.de diuort.*Item, vxor per iudicium Eccleſiæ poteſt à viro ſeparari,ſi fiat infidelis,hæreticus,Iudæus,vel Saracenus.

DECRETALIVM LIB. III. *DE CONVERSIONE* *Infidelium.* Tit. XXXIII.

1544 *Cap.* Laudabilem.

QVi, etiam infidelis, machinationibus alicuius vxoris interficit maritum eiuſdem, & ſi per mulierem infidelis reuertatur ad fidem, non poteſt ducere vxorem defuncti in vxorem;& ſi ducat, matrimonium non tenet. Sed ſi ſine machinatione vxoris vel interficit maritum,v.g.in bello,poteſt illam ducere,& matrimonium tenet.

*Gloſ.*Hunc caſum *c.ſi quis viuente* 31.*q.*1. Qui machinante vxore virum occidit, non poteſt eam ducere. Idem eſt,ſi fidem dederunt.*ibid.c.*1*.de eo,qui duxit in matrim.* vel ſi de facto contraxit.*c.ſuper hoc.eod.*& *c.cùm haberet.*Si dedit fidem,& cognouit viuente marito,vel vxore,quia ſola fides data non impedit. *c.vlt.qui duxit in matrim.*An ſi mulier ratum habuit virum fuiſſe interfectum, impediat matrimonium; videtur ſic, quia in maleficiis retrotrahitur ratihabitio, & mandato comparatur. Reſpond. non,quia hoc edictum eſt prohibitorium.

1545 *Cap.* Ex litteris.

QVando pater conuertitur ad fidem, & mater remanet infidelis, filius eſt dandus patri conuerſo:quia quamuis puer ſit infans, & magis egeat materno ſolatio, quàm paterno, & matri ante partum fuerit oneroſus, in partu doloroſus, poſt partum laborioſus,tamen quia filius in patris poteſtate conſiſtit, vnde patris familiam ſequitur , & in tali ætate non debet remanere cum perſona,de qua poſſit eſſe ſuſpicio,vt inſidietur ſaluti vel vitæ illius,quia poſſet illum adducere in errorem infidelitatis, & puer poſt triennium apud patrem non ſuſpectum ali debeat & morari, & tandem in fauorem fidei Chriſtianæ puer eſt aſſignandus patri Chriſtiano.

*Gloſ.*Idem dicendum, ſi mater conuertatur,pater non. Item, cauſa petitionis eſt ſemper inſerenda in ipſa petitione, alioquin repellitur.*c.*2*.& *3*.de liber. oblat.* Item,pater poteſt petere filium in ſua poteſtate conſtitutum, id eſt, poſt triennium. Item , mater habet exceptionem contra maritum , vt ſi eſt minor triennio:quia tunc apud eam debet educari, etiam ſi iudicatum eſſet in contrarium , vel ob nequitiam patris, vt ſine diminutione paternæ poteſtatis filius apud eam moretur. Item , ſi filius detinetur ab alio inuitus, poſſum petere per officium Iudicis;ſi detinetur volens,poteſt peti rei vindicatione , adiecta cauſa de iure.Item,ſi vnus parentum conuertitur ad fidem , filius infans ſequitur

fidelem; secus si doli capax esset, non enim deberet baptizari, nisi sponte. Aliquando sequitur deteriorem conditionem, id est, matris, si serua sit. Item, patre mortuo pupillus debet educari apud personas non suspectas, & Iudex hoc iubeat etiam contra voluntatem patris: sed educatio pupilli nulli magis est committenda, quàm matri, nisi vitricum ei inducat. Item, facto diuortio filius debet educari apud eum, qui non dedit causam diuortij.

DECRETALIVM LIBER III. *DE VOTO, ET VOTI redemptione.* Tit. XXXIV.

1546 *Cap.I.* De peregrinationis. *Alex.III.*

EPISCOPVS potest commutare vota, v.g. peregrinationis, & in cõmutando consideret qualitatem personæ, & causam commutationis, & suo arbitrio iudicet, an recompensatio sit melior, & Deo magis accepta quàm peregrinatio posita in infirmitate, vel diuitiis, vel alia causa probabili.

Glos. In commutatione voti est consideranda qualitas vouentis, causa commutationis, & quid Deo magis placeat arbitrariè.

1547 *Cap.II.* Vouentis.

PApa dispensat in voto Hierosolymitano propter facilitatem vouentis, etiam si vouens dedisset alteri fidem eundi simul Hierosolymam, & commutat in eleemosynas, & consulit vt vouens nutriat pauperem, dum vouens viuit.

1548 *Cap.III.* Literaturam.

QVi proponit in animo fieri religiosus, & cum hoc proposito dicit, *non morabor diu in seculo*, non dicitur vouisse.

Glos. Quia non proposuit cum animo firmiter se obligandi.

1549 *Cap.IV.* Scripturæ.

OMne votum mutatur in votum religionis, quia temporale obsequium mutatur in perpetuum.

Glos. Per ingressum religionis soluitur votum religioni non consonum, etiam sine auctoritate superioris. Item, non frangit votum, qui mutat in melius. Item, intranti religionem non est imponenda pœnitentia pro peccatis sæculi, id est, publica ex S.Tho. *in 4. dist. 39. q. 1. art. 4. & dist. 4. q. 3. art. 3. questione 3. ad 3.*

1550 *Cap. V.* Non est. *Innoc. III.*

DE licentia Papæ votum vltramarinum potest differri ex causa iusta.

Glos. Papa in his votis declarat, non dispensat. Item, dispensatio si fieret sine causa, non valeret.

1551 *Cap. VI.* Licet.

QVando hæres promittit explere votum vltramarinum defuncti, potest compelli excommunicatione,& priuatione hæreditatis,etiam Regni, ad explendum votum,vt in hoc loco Papa compellit Regem Vngariæ.

Glos. Qui non implet voluntatem defuncti,priuari debet hæreditate illius. Item,votum potest expleri per alium. An quod non impleat voluntatem defuncti,possit priuari tota hæreditate,siue filius sit,siue extraneus.

1552 *Cap. VII.* Magnæ.

VOtum Hierosolymitanum mutatur hoc modo, vt expensæ faciendæ mittantur in vtilitatem Hierosolymorum, pro laboribus imponuntur ieiunia,orationes, & vigiliæ, etiam quas debet facere, sed deuotius, suæ diœcesis causa.

Glos. Factum prælatorum trahitur in exemplum aliis; ideo cautè considerent, quod liceat, quod expediat,quod deceat.Item,clericus,vel Episcopus sine licentia superioris sui non debet vouere peregrinationem. Item, veritas propter scandalum non dimittenda. Item,licèt causa voti cesset, tamen votum obligat,quamuis facilius dispensetur, nisi exprimatur, vel à iure intelligatur. Item,in commutatione considerentur expensæ in eundo,morando,redeundo.

1553 *Cap. VIII.* Quod super.

QVi vouit votum terræ sanctæ, si est pauper, infirmus, vel alia iusta causa temporanea impeditus,obtinebit dilationem voti: si causa sit perpetua, commutetur vt supra, id est, vt expensæ modo supradicto mittantur in subsidium terræ sanctæ, & pro labore iniungantur aliæ pœnitentiæ. Si verò sua præsentia esset ibi vtilis, ipse eat. Item, in compensatione est consideranda facultas quod possint,& quod expendissent.

Glos. Fini voti terræ sanctæ est considerandus, an pro defensione terræ, vel pro satisfactione peccatorum:nec vno modo est dispensandum.

1554 *Cap. IX.* Ex multa.

COmmutatio voti terræ sanctæ posita sufficienti causa, de quo in c. præcedenti, spectat ad solum Papam, vel ad illos quibus specialiter committit. Item,quando vouens est habilis ad eundum, inhabilis ad pugnandum, si suo consilio potest prodesse exercitui,vel secum ducat bellatores, si sit diues, eius votum non commutatur.Item,vxores non vouentes possunt sequi viros,ex voto euntes Hierosolymam ad pugnandum,sed non tenentur.Item,viri sine consensu vxoris possunt vouere votum terræ sanctæ necessitate illus loci. Item, quia Clericis est prohibitum pugnare,ideo redimant votum terræ sanctæ, nisi sint vtiles consilio, prædicatione vel suis expensis ducant bellatores. Nota: prædicta non sunt pro his,quibus peregrinatio est iniuncta ob pœnitentiam.

Glos. Religiosus dicitur non modò regularis, sed etiam sæcularis Clericus. Item,Clerici pugnare non debent.

1555 *Cap.* X. Per tuas.

Trid. seff. 24. de ref. 1.

QVi promittit solemniter ingredi religionem, si eligatur Episcopus, debet votum prius implere, vt sit rurus in conscientia, deinde potest eligi.

1556 *Cap.* XI. Postulastis. *Honor. III.*

SVperiores regulares cruce signati poterant ex voto adire terram sanctam, & secum ferre vigesimam debitam; si tamen erant vtiles verbo, exemplo, & consilio, & eorum Ecclesiæ non enormiter læderentur eorum absentia, positis tamen Vicariis.

IN SEXTO LIBER III.

DE VOTO, ET VOTI redemptione. Tit. XV.

1557 *Cap.* Quod votum.

VOtum solemne, quod dirimit matrimonium deinde contractum, est illud quod fit per susceptionem ordinis sacri, vel per professionem expressam, vel tacitam in aliqua religione approbata à sede Apostolica, alia verò vota impediunt contrahendum, non dirimunt contractum, & talibus tanto grauior pœnitentia est iniungenda, quando manifestius vouerint propter scandalum, & exemplum. Item, solemnitas voti est inuenta ex sola constitutione Ecclesiæ.

Trid. seff. 24. in principio.

Glos. Ecclesia potest inhabilitare habiles ad contrahendum, & contra. Item, matrimonium fuit institutum à Deo in paradiso terrestri, ad prolem generandam, ante peccatum, sed post peccatum fuit institutum ad euitandam fornicationem. Item, vinculum matrimonij consummati est indissolubile, in non consummato potest Papa dispensare. Item, vota ordinis sacri, & religionis sunt paria quoad matrimonium futurum, non quoad præteritum, quia votum ordinis non dirimit sponsalia de præsenti, religionis sic, quia religiosus æquiparatur mortuo naturali, non sic Clericus sæcularis. *Extrauag. Ioan. 22. Antiquæ concertationi.* Item, qui accipit ordinem sacrum ab eo, quem putabat Episcopum, & non erat, si contrahit, matrimonium tenet.

EXTRAV. IOANN. XXII.

DE VOTO, ET VOTI redemptione. Tit. VI.

1558 *Cap.* I. Antiquæ.

VOtum per susceptionem ordinis sacri solemnizatum licèt impediat, & annullet matrimonium sequens, non dissoluit matrimonium ante contra

contractum, etiam si ratum, & non consummatum. Item, nullus in matrimonio rato præsumat accipere aliquem ordinem sacrum, nisi in casu quo canones concedunt, id est, si mulier ingrediatur religionem: & si quis contra fecerit, non possit in ordine suscepto ministrare etiam post solutum matrimonium; nec potest prouehi ad superiores ordines, nec promoueri ad aliquod officium, seu beneficium Ecclesiasticum, nisi fuerit ingressus religionem approbatam, & professionem emiserit expressè vel tacitè: quia in tali casu diœcesanus potest dispensare cum his in singulis præmissis, si non obstat aliud canonicum impedimentum. Item, si quis post contractum matrimonium ante consummationem accipiat ordinem sacrum, est monendus ab Episcopo vt ingrediatur religionem; & si noluerit ingredi, & mulier instet, est cogendus per censuram Ecclesiasticam consummare matrimonium.

Glos. Non potest tamen petere debitum. Item, coniugatus etiam in matrimonio rato non potest accipere ordinem sacrum, vxore remanente in sæculo, & votum continentiæ emittente, etiam sine suspicione. An si matrimonium fuisset nullum aliquo impedimento, hic text. haberet locum? Resp. si vterque sciebat impedimentum, non habet locum; si vnus tantùm, quia fecit iniuriam alteri, habet locum: similiter, si sciebant, debent expectare iuridicam solutionem. Item, ordinatus in matrimonium non potest habere officium Ecclesiasticum regiminis, nec ordinis etiam minoris, vt acolytatus, nisi fuerit ingressus religionem vouentem castitatem, obedientiam, paupertatem, & non alia, si quæ essent.

DECRETALIVM LIBER III.

DE STATV MONACHORVM, & Canonicor. regular. Tit. XXXV.

1159 *Cap. I.* Theodosius. *Greg. III.*

EPiscopus non debet molestare monasteria, nisi disciplinæ causa, seu correctionis, nec debet sibi, vel Clericis suis accipere ea quæ oblata sunt monachis à fidelibus.

Glos. Intelligitur, quando monachi non habent populum: quia si habeant, tunc monasteria subsunt Episcopo, quoad legem diœcesanam. *c. dilectus filius. de offic. ordin. 18. q. 2. Eleuterius.* nisi debeatur honestum seruitium ex constitutione, vel consuetudine. Item, intelligitur de relictis in vita, quia mortis causa debetur portio. *c. de his, & c. cum super. de sepult. & c. requisisti. de testam.* nisi consuetudo, &c.

1560 *Cap. II.* Monachi.

NOn ponantur singuli per villas, vel oppida, vel quascumque parochiales Ecclesias; sed maneant cum aliquibus fratribus. Item, non recipiantur in monasterio pro pretio: si secus, qui dedit, non promoueatur ad sacros ordines, qui recepit, suspendatur ab officio. Item, non permittantur habere Trid. sess. 25; de Ref. 2.

peculium,

peculium, nisi pro administratione ei iniuncta sit ab Abbate permissum; & qui secus fecerit, remoueatur à communione aliorum; & moriens sine pœnitentia, non fiat oblatio pro eo, nec sepeliatur inter fratres. Abbas qui diligenter ista non caueat, amittat officium suum. Item, nullus fiat Prior, vel Custos mediante pretio; si secus, dans, & accipiens fiunt alieni ab Ecclesiastico ministerio. Item, Priores, qui in Ecclesiis Conuentualibus per electionem capituli canonicè sunt instituti, non mutentur nisi pro manifesta, & rationabili causa, v.g. si essent dilapidatores, incontinentes, vel tale quid egerint, vel si pro necessitate maioris officij de consilio fratrum fuerint transferendi.

Glos. De iure communi videtur quod monachus possit præfici parochiali, vel in Collegiata Ecclesia, ex dispensatione non. Item, acceptus in monasterio pro pecunia, restituta pecunia ingrediatur aliud monasterium. An qui fit monachus sub hac conditione, vt habeat proprium, remaneat monachus fracta conditione? videtur non, quia est de substantiali, vt matrimonium cum conditione contra substantiam. Item, quando constat quod quis sit mortuus in peccato mortali, nón est sepeliendus cum aliis. *d.* 88. *c. neque apud* 13. *q.* 2. *pro obeunt.* Item, Priores qui per electionem canonicam non creantur, ad voluntatem Abbatum suorum remoueantur. *c. cùm ad monasterium. eod.* qui verò instituuntur per electionem Capituli, & confirmationem superioris, sine certa causa non remoueantur. *c.* 1. *de iudic.*

1561 *Cap. III.* Recolentes. *Alex. III.*

CIstercienses, qui declinarunt ab instituto, redeant ad pristinum, & qui illis adhæserunt, viuant modo eorum.

1562 *Cap. IV.* Super.

CAnonicus regularis, qui proprietarius moritur sine pœnitentia, non est sepeliendus in cœmiterio: & si sepeliatur, est exhumandus, si fieri potest sine maximo scandalo.

Glos. Si ossa possunt discerni ab aliis: & idem faciendum est in similibus.

1563 *Cap. V.* Quod Dei. *Innoc. III.*

Trid. sess. 5. de Ref. 2 sess. 24. Ref. 4.

PEr Conc. Later. *c. Monachi*, cauetur ne singuli per parochias ponantur, tamen per antiquos canones possunt: & non loquitur de canonicis regularibus qui possunt fieri plebani Parochiæ, & si commodè fieri possit, habeat vnum Canonicum regularem secum ad cautelam, consortium, & solatium.

Glos. An monachi de iure communi, vel dispensati possint assumi in regimen animarum, & quid de regularib. Item, monachi non debent habitare soli.

1564 *Cap. VI.* Cùm ad monasterium.

MOnachi non vtantur lineis camisiis. Item, non possideant proprium aliquo modo: & si monitus non restituit, de monasterio expellatur, nec recipiatur nisi pœniteat, & si cum proprietate moritur, proprietas cum ipso sepeliatur in sterquilinio, & si aliquid alicui mittitur, non sibi accipiat, sed resignet superiori. Item, in oratorio, refectorio, & dormitorio semper silentium seruetur, in claustro verò certis horis & locis seruetur secundum consuetudinem. Item,

Item, in refectorio nullus vescatur carne, sed nec extra, nisi in infirmaria; & Abbas in solemnitatibus non egrediatur cum multis ad edendas carnes; & in camera sua potest Abbas modò hos, modò illos vocare, & dare carnes. Debiles & infirmi non in cubiculis, sed in infirmaria edant. Potest etiam Abbas in refectorio prouidere alicui delicato vel infirmo de aliquo cibo particulari. Item, ad officia deputentur fideles, discreti, & amouibiles. Item, Prior post Abbatem valeat verbo & exemplis. Item, Abbas quanto frequentius potest, sit cum fratribus in Conuentu; & si non seruat, vel est negligens, puniatur. Item, Abbas non potest super proprietate, nec in castitate dispensare, imò nec summus Pontifex.

Glos. In multis casibus non potest Papa dispensare. vide ibi.

1565 *Cap. VII.* In singulis.

CApitulum prouinciale regularium fiat in singulis trienniis in vno monasterio ad hoc apto. Veniant Abbates, & Priores, qui Abbatē non habent, nec consueuerunt celebrare tale Capitulum, & singuli non ducant secum plus quàm sex equitaturas, & octo personas; (saluo iure Episcopi in hoc) & qui non consueuerunt facere Capitulum, vocent duos Abbates Cistercienses pro consilio & auxilio. Capitulum duret aliquot certis diebus secundùm morem Cisterciensium, in quo agatur de reformatione & obseruantia regulari; & quæ determinantur, seruentur, & prouideant de loco pro sequenti Capitulo. Item, conuenientes viuant communiter cum omnibus expensis proportionabiliter, & commorentur simul, vel plures simul in diuersis domibus. Item, eligant religiosas personas, quæ visitent singulas Abbatias Regni, etiam monialia, & auctoritate Apostolica visitent, corrigant, reforment; & si rector esset amouendus, moneant Episcopum; qui si non amouet, moneant Papam. Item, idem seruent Canonici regulares. Item, si oriatur difficultas, deferatur ad Sedem Apostolicam. Item, diœcesani reforment monasteria sibi subiecta, nec sinant ea grauari à Visitatoribus. Item, Episcopi, & qui præsunt Capitulis, per censuras compescant patronos, magnates, & quoslibet ne offendant monasteria in personis, vel rebus.

Glos. Exempti debent interesse, & sunt visitandi. Item, an Ordinarius possit etiam visitare? Vide ibi.

1566 *Cap. VIII.* Ea quæ. *Honor. III.*

VIsitatores inquirant, & monachos delinquentes faciant per Abbatem corrigi, & contumaces, ac rebelles iuxta modum culpæ puniant, & ouem morbidam eiiciant ab ouili. Item, si Abbates in corrigendo secundùm mandatum visitatorum in se ipsis, seu monachi inueniantur negligentes, in Capitulo generali publicè puniantur, ita vt pœna sit exemplum aliis. Item, si Abbas non exemptus inueniatur negligens nimis, & remissus, deferatur diœcesano loci, qui dabit coadiutorem vsque ad Capitulum generale, & si erat dilapidator, amoueat illum sine strepitu iudicij, & ponat administratorem idoneum vsque ad Capitulum generale. Si Episcopus in hoc est negligens, visitatores, vel præsidentes Capituli generalis de hac negligentia Episcopi Sedem Apostolicam moneant. Item, quod faciunt Episcopi in non exemptos, faciant visi- Trid. sess. 25. de Ref. 24.

tatores,& præsidentes Capituli generalis in exemptos, solùm depositio reseruatur Papæ;sed interim suspendantur appositis administratoribus. Item, subsequentes Visitatores, & Abbates inquirant de præcedentibus, & nuncient Capitulo generali. Item, in monasteriis monachi, vel Abbates non recipiant clericos sæculares ad præbendas;& qui habent, non se immisceant in spiritualibus;& si sint criminosi,puniantur à Visitatoribus;exempti ab Episcopis,non exempti priuentur beneficiis. Item, hæc omnia seruentur in monasteriis non habentibus Abbates,sed Priores; & in monialibus,quæ eis congruunt.

IN SEXTO LIBER III. *DE STATV REGVLARIVM.* Tit. XVI.

1567 *Cap.I.* Periculoso. *Bonif.VIII.*

Trid. sess.25. de Ref. cap.5. MONIALES,siue implicitè, siue expressè professæ, non egrediantur monasteria, nisi constet eas laborare tali morbo euidenti,quod non possint cum aliis absque graui periculo,siue scandalo commorari. Item,nulli detur facultas egrediendi prædicta monasteria,nisi cum rationabili,& manifesta causa,& de licentia Superioris,ad quem spectat. Item,in monasterio non Mendicantium tot sorores sumantur,quæ sine penuria possint sustentari;& si secus quid fiat, est irritum.Item,Abbatissa,vel Priorissa, quæ propter feudum tenetur præstare iuramentum fidelitatis alicui domino sæculari, si non potest per procuratorem, exeat cum honesta societate, & statim præstito iuramento reuertatur: sed si domini sint spirituales, iuret per procuratores.Item,Episcopi,si opus sit,cogant per censuras dominos temporales, vt in suis tribunalibus,& curiis causæ monialium tractentur per procuratores,vt spirituales.Item, Ordinarij, & Prælati alij in suis diœcesibus curent clausuram monialium etiam exemptarum auctoritate Apostolica, inuocato etiam,si opus fuerit brachio sæculari.Et notent Ordinarij, quod præter clausuram nullam habent iurisdictionem in exemptos.

Glos. An Papa possit imponere religiosis arctiorem statum, & vitam, quàm professi sint? videtur quod sic,saltem secundùm regulam.Item,monialis potest assumi ad regimen alterius monasterij eiusdem habitus,& religionis, *c.nullus. de elect.in 6.& in Clem.1.de elect.Trid.sess.25.c.7.de Ref.* sic etiam posset transire ad arctiorem,si vellet. Item,medicus,barbitonsor,sutor,& similes possunt ingredi ad moniales,quia iusta causa. Item,si non potest commodè sustentari in monasterio;sed potest sine penuria,receptio tenet; si non potest sine penuria, non tenet; & quid sit commodè sustentari,vide ibi. & non tenet in monialibus, quia virorum receptio cum penuria tenet.Item,si virgo dicat se meretricem,vt ingrediatur monasterium meretricum,receptio non tenet,& recognita est eiicienda.

CLEMEN

CLEMENTIN. LIB. III.
DE STATV MONACHORVM, ET Canonicorum Regularium. Tit. X.

1568 *Cap. I.* Ne in agro.

MONACHIS nigris interdicit superfluum ornatum, & cultum vestium, & describit modum vestiendi. Item, singulis mensibus, saltem semel, confiteantur, & communicent in prima Dominica, nisi eis ex iusta causa interdicatur. Regula in Capitulo legatur vulgariter, & nouitiis detur fidelis instructor. Item, non venentur, nec aucupentur, nec eis intersint, nec canes ad hoc habeant per se, vel per alios in monasterio; & si quis contra fecerit, priuetur, & puniatur. vide ibi. Item, euntes ad curias, vt suis prælatis, vel monasteriis noceant, sunt excommunicati ipso facto; similiter arma tenentes intra septa monasterij, sine licentia Abbatum. Item, agit de ætate Priorum, & sacerdotum, & professione, & habitatione, ordinatione & studiis, & innouat *c. cum ad monasterium, & c. in singulis, eod.* Trid. sess. 25. de Ref. ca. 10.

1569 *Cap. II.* Attendentes.

MOniales exemptæ, vel non exemptæ visitentur auctoritate Apostolica, & visitatores illas reforment. Item, Abbatissæ, quæ solent benedici infra annum, benedicantur à tempore suæ confirmationis, aliter cadant de iure suo, & prouideatur de aliis; & Visitatores eant cum octo personis honestis: vide. Item, visitentur mulieres quæ dicuntur canonicæ sæculares, quæ tamen non approbantur. Item, si quis præsumpserit impedire Visitatores, & monitus non desistit, ipso facto est excommunicatus.

DECRETALIVM LIBER III.
DE RELIGIOSIS DOMIBVS, VT Episcopo sint subiectæ. Tit. XXXVI.

1570 *Cap. I.* Nunc autem. *Greg.*

QVANDO est consecranda aliqua Ecclesia posita inter duos Episcopatus, & dubitatur quis Episcopus debet consecrare, ille Episcopus consecrabit, ad quem antequam Ecclesia ædificaretur, incolæ loci concurrebant pro baptismo, & consignatione annuatim: quia diœceses non definiuntur terminis, vt proprietate locorum, sed collatione horum duorum sacramentorum.

Glos. Per collationẽ spiritualium probatur cui subsit Ecclesia, vel populus, non per limites locorum, id est, vbi limes certas parochias non distinguit;

ſecus,ſi diſtinguit, & non eſt præſcriptio contraria.

1571 *Cap.II.* Quia.

QVando Papa vnit vnam Eccleſiam, quæ eſt in vna diœceſi, monaſterio quod eſt in altera, iuriſdictio illius Eccleſiæ remanet penes Epiſcopum primæ diœceſis, quia vult iura ſua ſingulis Epiſcopis inuiolata ſeruari ſine præiudicio.

*Gloſ.*De hac materia vide *c.1 ne ſede vacante, & c.cùm olim, de conſuetud. c.ex tuarum.de vſu pallij.c licèt,de offic.ord.*

1572 *Cap.III.* De Xenodochiis.

Trid. ſeſs. 25. de Ref.cap.1. XEnodochia,& alia pia loca ordinentur ab Epiſcopo loci, in quo ſunt, ad finem, ad quem ſunt inſtituta.

*Gloſ.*Monaſteria, & alia pia loca pertinent ad Epiſcopum loci de iure communi,niſi oſtendat exemptionem.

1573 *Cap.IV.* Ad hæc. *Vrb.III.*

LOcus deſtinatus auctoritate Epiſcopi ad vſum hoſpitalitatis,& pauperum non debet deputari mundanis vſibus, quia eſt religioſus; ſicut nec veſtes, vaſa, & alia vtenſilia, ad cultum Religionis per Pontificem deputata.

Gloſ. Priuatus non facit locum ſacrum, ſed requiritur auctoritas Pontificis. Item, Deo dicata non ſunt conuertenda ad vſum profanum. *c. mancipia, de rer.permut.c.ſeq.c.ligna. c. veſtimenta, de conſecr. d.* 1. Secus in Eccleſiaſticis poſſeſſionibus, quæ non ſunt ſpirituales; poſſunt enim alienari, ſi expedit. 12. *q.2.ſine exceptione.*

1574 *Cap.V.* In quatuor. *Innoc.III.*

MOnaſteria ſunt ordinanda per Regulares,nec poſſunt transferri ad clericos ſæculares,niſi regularibus deficientibus.

*Gloſ.*Epiſcopus in Eccleſia regulari non poteſt ponere canonicos ſæculares, nec præbendarios.*c.ea,quæ, de ſtatu monach.* ſed ponantur ſaltem homines alterius Religionis,vel ſtrictioris vitæ.*c.relatum,ne clerici,vel mon.*ſed ſi non poſſunt haberi, tunc ponantur ſæculares,vt hic.

1575 *Cap.VI.* Conſtitutus.

EPiſcopus concedens alicui monaſterio iura Epiſcopalia alicuius Eccleſiæ, & etiam omne temporale, retinens ſibi aliquam penſionem, id eſt, cenſum, non eſt ſimoniacus, & Eccleſia ſita in diœceſi Epiſcopi debet ſoluere cenſum Epiſcopo.

Gloſ. Quid ſit ius Epiſcopale,vide *c.conquerente, & c. dilectus, de offic. ordin.* Item, Epiſcopus non poteſt aliquam Eccleſiam in totum eximere à iure Epiſcopali.*c. paſtoralis, de donat.* Item, etſi poteſt conferre priuilegia, non tamen in præiudicium aliorum, nec rem vnius Eccleſiæ dare alteri Eccleſiæ, clericis inuitis. Item, in dubio interpretatur contractum potius non eſſe ſimoniacum.

1576 *Cap.*

1576 *Cap. VII.* Cùm venerabilis.

EPiscopus petens aliquam Ecclesiam in spiritualibus, & temporalibus ad se pertinere, si probat illam esse in diœcesi, eo ipso obtinet spiritualia, si non appareat exempta: si non probat pro temporalibus, vel probat per instrumentum corrosum, & suspectum, succumbit pro temporalibus.

1577 *Cap. VIII.* Cùm dilectus.

MOnasterium est subiectum Episcopo in diœcesi, cuius est situm, nisi probetur exemptum saltem per legitimam præscriptionem. Item, excommunicatio, suspensio, interdictum lata in exemptos, vel post appellationem non ligant. Item, si Abbas circumuentus præstat obedientiam Episcopo sine consensu fratrum, non tenet, si erant exempti, & potest appellare.

Glos. Duas exemptiones contrarias non potest quis simul proponere excipiendo, vt priuilegium, & præscriptionem.

1578 *Cap. IX.* Ne nimia.

NEmo religionem nouam inueniat, ne inducatur confusio in Ecclesia Dei: sed si vult esse religiosus, ingrediatur vnam de approbatis. Item, vnus Abbas non præsideat duobus monasteriis, nec vnus monachus locum habeat in diuersis. Item, qui vult fundare nouam domum religionis, sumat regulam, & institutionem de approbatis.

Glos. Potest cum auctoritate Papæ, sine qua nec noua dignitas, *c. cùm olim. de consuetud.* nec nouus Sanctus, vel reliquiæ, *c. 1. & 2. de reliq.* Item, de iure nullus potest præfici diuersis Ecclesiis sæcularibus. *c. de multa*, nec simul habere præbendam, & dignitatem, *de concess. preben.*

IN SEXTO LIBER III.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS. Tit. XVII.

1579 *Cap.* Religionum.

NEmo nouum ordinem vel Religionem inueniat, vel habitum nouum religionis assumat; & reuocantur omnes ordines, & religiones mendicantium facti post Concilium Later. sub Innoc. III. sine facultate Sedis Apostolicæ. Item, illi ordines mendicantium confirmati post dictum Conc. qui non possunt per regulam habere reditus, vel possessiones, &c. non recipiant in posterum aliquos ad professionem, nec de nouo domum vel aliquem locum acquirant, nec acquisita possunt alienare; & illis extinctis Sedes Apostolica disponat de bonis; & quidquid secus fit, est irritum, & contra facientes sunt excommunicati, & personæ talium ordinum non possunt prædicare, audire confessiones, vel sepelire: prædicti religiosi possunt transire ad alios ordines. Ista constitutio non comprehendit Prædicatores, Mendicantes, Augustinianos, Heremitas, & Carmelitanos.

CLEMENTIN. LIB. III.
DE RELIGIOSIS DOMIBVS, VT Episcopo sint subiecta. Tit. XI.

1580 *Cap.* Cùm de. *Greg. X.*

MVLIERES sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non assumant statum beguinarum: & religiosi ad hoc illas inducentes sunt excommunicati. Possunt tamen deuotæ mulieres pœnitentiam agere in propriis hospitiis, cum spiritu humilitatis, licèt moderatè, *c. sancta, eod.*

1581 *Cap.* Quia contingit.

HI ad quos de iure, vel de statuto fundationis locorum, vel de auctoritate Papæ pertinet, vt sunt collatores, studeant reformare hospitalia secundùm fundationem eorum; & occupata, deperdita, alienata indebitè faciant reduci ad statum debitum, & vt inseruiant pro receptione, & sustentatione miserabilium, & ad hoc compellant rectores, & si ipsi fuerint negligentes, vel deficiant, tunc Episcopi per se, vel per alios exequi faciant prædicta etiam in exemptos, tamquam delegati Sedis Apostolicæ, non tamen quoad alia facto præiudicio exemptis eisdem. Contradictores, & præbentes eis auxilium, consilium compescant per censuram Ecclesiasticam cum aliis remediis. Item, hospitale non detur in beneficium alicui clerico, non obstante quacumque consuetudine, nisi aliter in fundatione fuerit constitutum, & rector esset eligendus per electionem: sed gubernatio eorum detur personis idoneis; quæ personæ curent vt tutores conficiant inuentaria, & singulis annis reddent rationem ordinariis, vel aliis, quibus hæc loca subsunt, vel deputandis ab eis, & si quid secus est attentatum, caret omni robore: & prædicta non extenduntur ad hospitalia religiosorum, & ordinum militiarum, sed eorum rectores prouideant eis secundùm instituta ordinum, & antiquas obseruationes, quos ad hoc cogant Superiores, non obstante quacumque consuetudine. Item, in prædictis hospitalibus quoad altaria, cœmeterium, administrationem sacramentorum seruentur antiquæ consuetudines.

Glos. Solus Papa potest conuertere in alium vsum, ea quæ sunt donata, vel relicta à fidelibus ad vsum vnum.

EXTRAV. IOANN. XXII.
DE RELIGIOSIS DOMIBVS. Tit. VII.

1582 *Cap.* Sancta.

PRohibetur sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, ne quis sectetur statum, siue sectam, & ritum assumptum, vel de nouo assumere præsumat,

ſumat, eorum, qui vulgariter vocantur Fraticelli, ſeu fratres de paupere vita, bizochi, ſeu biquini, vel aliis nominibus. Item, Epiſcopi, vel alij Superiores, qui ſine licentia Papæ concedunt prædictum ritum viuendi, & habitum, ſint ipſo iure excommunicati.

EXTRAV. COMM. LIB. III.
DE RELIGIOSIS DOMIBVS.
Tit. VII.

1583 *Cap.* Ratio.

BOE MINÆ beguinæ honeſtæ, quæ in ſuis, vel parentum, vel conductitiis domibus ſimul habitantes honeſtè viuunt, obedientes Ordinariis, & Parochis ſine ſcandalo, & errore, non comprehenduntur *in cap.* 1. *Clem.* & Epiſcopi non debent eas moleſtare; vigilent tamen ſuper eas.

DECRETALIVM LIBER III.
DE CAPPELLIS MONACHOR.
& aliorum Religioſor. Tit. XXXVII.

1584 *Cap.* I. In Eccleſiis. *Vrb. III.*

MONACHI qui habent populum ſiue Eccleſiam cum populo, non habeant curam populi, ſed cappellanus ſæcularis inſtituatur ab Epiſcopo per conſenſum monachorum, qui populum regat; cuius tamen ordinatio, depoſitio, & totius vitæ conuerſatio pendeat à ſolo arbitrio Epiſcopi. Trid. ſeſſ. 25. de ref. 11.

Gloſ. Hoc cap. loquitur de monacho clauſtrali, vt *c. monachi. de ſtatu monach.* & non de monachis, qui præficiuntur parochiis per Epiſcopum, vel eliguntur à populo. *16. q. 1. c. doctos, c. vos autem,* & *c. in parochia.*

1585 *Cap.* II. Dilectus. *Innoc. III.*

QVando vna Eccleſia non cathedralis petit, & vendicat ſibi plura iura in alia Eccleſia, ſolùm obtinebit quoad ea, quæ probabit ſibi deberi, vel præſcriptione, vel alio legitimo modo, non quoad alia.

Gloſ. In eodem libello poteſt quis multa intentare, vt poſſeſſorium, & petitorium ſuper diuerſis articulis, vel ſuper eodem. Item, confeſſio Syndici, vel procuratoris præiudicat Eccleſiæ. Item, obedientia probatur per hoc, quod quis vocatus venit ad Capitulum. Item, eſt neceſſaria proteſtatio, ne factum proprium noceat Eccleſiæ. Item, ſcrutinia vocantur etiam catechiſmi, & exorciſmi pro baptiſmo. Item, aliqua de iure Epiſcopali poſſunt præſcribi.

1586 *Cap.*

1586 *Cap.* *III.* Ex parte. *Honor.* *III.*

MOnachi non possunt singuli commorari in prioratibus etiam de priuilegio Sedis Apostolicæ,nisi in eo fiat mentio de Conc. Lateranen. *c. monachi, de statu monach.*

Glos. Litteræ in patente contra aliquod ius, vel Concilium si non faciunt mentionem de ipso iure,vel Concilio, non valent.*c.nulli,de rescript.*& *c.eam te, de atate,& qualit.*

1587 *Cap.* *IV.* Ad audientiam.

ORdinarius debet compellere censuris Abbates, & Monachos habitantes singulares in prioratibus,vel reuocet,& ibi ponat clericos sæculares, vel adiungat socios monachos,cum quibus possint regulariter viuere.

Glos. Et ita Episcopi debent compellere Abbates, ne monachos solos per villas dimittant.

IN SEXTO LIBER III.
DE CAPPELLIS MONACHOR.
Tit. XVIII.

1588 *Cap.* Presbyteri. *Bonif.* *VIII.*

PRESBYTERI qui à monachis præsentantur pro cura populorum in Ecclesiis sibi subiectis, & ab Episcopo sunt instituti, debent esse perpetui, nec possunt à monachis amoueri, non obstante quocumque priuilegio,vel consuetudine.Sed si subsit causa rationabilis,vt amoueantur,debent amoueri ab Ordinario.

Glos. Hoc cap.declarat c.primũ,supra eod.Item,consuetudo præscripta reuocat statutum,non priuilegium : vnde si monachi haberent priuilegium,possent remouere curatum sine Episcopo,non autem ex consuetudine, vel statuto.Item,curatus non debet remoueri à beneficio ab Episcopo pro leui causa, *c.inuentum.*16.*q.*7.& *c.satis peruersum,d.*56.& *c.*1.*d.*68. imò nec pro causa graui,quæ ad notitiam populi non peruenit.*c.vlt.*30.*q.*1.& *c.sacerdotes,d.*50.

DECRETALIVM LIBER III.
DE IVRE PATRONATVS.
Tit. XXXVIII.

1589 *Cap.* *I.* Perlatum.

SI inter patronos sit talis discordia,vt non possit sacerdos fungi officio suo;si aliter prouideri non potest,Episcopus præcipiat, vt in ea non celebrentur Missarum solemnia, donec patroni concordent, & Ecclesia habeat suum

sacer

sacerdotem liberum, quia Ecclesia diuidi non debet.

Glos. Iuspatronatus apud vnumquemque hæredum est in solidum quoad omnem eius effectum, præter sacerdotis præsentationem, quæ est apud omnes, ita vt sit apud nullum, vt *hic*, & *c.* 1. sic electio est indiuisibilis, & transit ad quemlibet hæredem in solidum. vide *Clem. plures, de iure patr.* Item, si hæredes non concordent, possunt inter se pacisci, vt alternis vicibus præsentent. Item, hodie non sunt relinquenda Missarum solemnia, si aliquo modo sine scandalo possit Ecclesia ordinari. *infra c. quoniam.*

1590 *Cap. II.* Quæcumque.

VLtra prædicta in cap. præcedenti, Episcopus tollat etiam inde reliquias, claudat tamen ostium, donec eligant vnum idoneum.

Glos. Non loquitur de reliquijs, quæ sunt in altari, sed extra in capsulis.

1591 *Cap. III.* Quoniam.

SI patroni dissentiant, & diuersi diuersos præsentent, qui habet maiora merita, & vota plura, præfertur: si hoc non potest fieri sine scandalo, Episcopus ordinet prout melius iudicauerit. Idem faciat Episcopus, quando inter aliquos nascitur quæstio de iurepatronatus, quæ inter quatuor menses non definitur. Trid. sess. 14. de Ref. 12. sess. 25. de R. 9.

Glos. Ex fundatione Ecclesiæ acquiritur iuspatronatus, non ex reparatione, vel refectione, nisi omnino, & funditus sit Ecclesia destructa, vel monasteriũ; tunc enim qui de consensu Episcopi reædificat, acquirit iuspatronatus, quia est, ac si de nouo ædificaret. *c. consuluit. de Iudæis.* An per solam donationem acquiratur iuspatronatus? videtur non. An si ex eadem materia reædificetur Ecclesia, primus patronus remaneat patronus. Item, qui à pluribus patronis est præsentatus, non est necesse, vt sit maioris meriti; sufficit si sit idoneus, licèt alter sit melior. Item, propter scandalum receditur à iure. *c. cùm teneatur. de praeben. c. ad aures. de temp. ordin.* Item, Episcopus ordinet, id est, ponat rectorem intra quatuor menses. *infra c. cùm propter, & c. eam te, eod.*

1592 *Cap. IV.* Præterea.

PAtroni laici, qui sine auctoritate Episcopi instituunt Clericos, vel remouent, vel bona Ecclesiastica pro sua voluntate distribuunt, sunt excommunicandi. Item, Clericus qui recipit Ecclesiam per laicos sine auctoritate Episcopi, est priuandus communione; & si perstiterit, deponatur à ministerio Ecclesiastico, & ab ordine.

Glos. Laicus se intromittens in spiritualibus, vel temporalibus iurispatronatus non est ipso iure excommunicatus, sed excommunicandus; & Clericus accipiens non est suspensus, sed suspendendus. Item, Clericus consentiens suæ electioni laicorum fit ineligibilis. *c. quisquis. de electione.*

1593 *Cap. V.* Quod autem. *Alex. III.*

SI patronus præsentat idoneum pro Ecclesia, & Episcopus illum non admittit, si deinde præsentat alium idoneum, & Episcopus admittit, primus præsentatus, & non admissus non potest agere, nec est præferendus, quia ante

approbationem Episcopi non est rata præsentatio, & melior est conditio possidentis. Item, laicus patronus sine consensu Episcopi non potest Ecclesiam donare alicui clerico, vel collegio;& si daret, donatio non teneret.

Glos. Iste casus, quod secundus præferatur primo, & melior sit conditio possidentis, valet quando laicus præsentat, non quando præsentat persona Ecclesiastica, quia non potest variare. *c. cùm autem, eod.* Sed Episcopus punitur. *c. pastoralis.* Item, si laicus præsentans vnum non variasset, tunc præsentatus ab eo remoueret quemlibet institutum. *c. cùm Bertoldus, de iureiur.* Item, habetur pro non dato id quod donatur ab illo, qui iure donare non potest: sed si accedit consensus Episcopi, valet talis donatio. *c. illud. c. nullus. eod.* & tunc dant vel Ecclesiasticum, si sunt in tali possessione dandi, vel dant quod suum est, ne delusoria intelligatur donatio.

1594 *Cap. VI.* Quia.

QVi emit iuspatronatus, vel alio modo acquirit, vt præsentet suos filios vel nepotes, spoliabitur illo iure.

Glos. Qui emit ius per se tantùm, quia est spirituale annexum, sed cum vniuersitate, potest obligari. Dices, cui applicabitur ius? Resp. aliqui dicunt Ecclesiæ, cui facta est iniuria simoniæ; alij dicunt quod remanet apud patronum, quia venditio non tenuit: vnde in tex. pœna punitur emptor non venditor. Item, iuspatronatus in iure vocatur aduocatio, vicedominatus, vel custodia, siue guardia, *c. preterea, eod.* ius frequentationis, vel possessionis. *c. pia mentis.* 16. *q.* 7. dicitur gratia. *c. si quis Episcoporum* 16. *q.* 1.

1595 *Cap. VII.* Ex litteris.

IVspatronatus transit cum Vniuersitate, nisi specialiter excipiatur, etiamsi vniuersitas detur conductori solùm ad firmam, id est, quoad vtile dominium: vnde si conductor præsentat ante motam litem super iurepatronatus, præsentatio tenet; post motam litem nihil innouandum.

Glos. In contractibus quod non nominatim excipitur, concessum videtur. *c. cùm apud, de sponsal.* An lite pendente supra iurepatronatus possit patronus præsentare, & præsentatus instituitres est dubia; videtur non.

1596 *Cap. VIII.* Illud.

Trid. ses. 14. de Ref. 13.

LAicus non potest concedere Ecclesiam non vacantem inconsulto Episcopo alicui loco religioso: vnde si post talem concessionem Ecclesia vacet, & laicus nominet Clericum, quem Episcopus instituit, secunda electio, & institutio est valida & firma: nam prima fuit nulla, tum quia fuit de Ecclesia non vacante, tum quia laicus sine consensu Episcopi non potest Ecclesiam alicui dare: bene tamen potest dare iuspatronatus alicui loco pio.

Glos. Si instituatur aliquis sine præsentatione fratrum, institutio est irritanda. Item, Ecclesia non vacans licèt non posset concedi priuatæ personæ, potest tamen de consensu Episcopi concedi loco pio. *c. consummationibus.* Item, an de consensu Episcopi iuspatronatus dari possit laico? videtur sic. *cap. ex insinuat. eod.* Resp. ibi non fuit donatio, sed renunciatio.

1597 *Cap. IX.* Querimoniam.

PAtroni qui succedunt, vel variantur, non possunt mutare ordinem Ecclesiarum.

Glos. Quia patroni non possunt disponere de Ecclesia, vel de rebus Ecclesiæ; possunt tamen defendere Ecclesiam, & denunciare excessus Sacerdotum Episcopo, *cap. præterea, eod.*

1598 *Cap. X.* Cùm laici.

LAici non possunt propria auctoritate ordinare Clericos in Ecclesijs iurispatronatus: vnde si concedunt Ecclesiam alicui sine licentia Episcopi, deinde præsentant alium Episcopo, quem Episcopus instituit, valet eius institutio, quia prima concessio est nulla. Trid. sess. 14. de Ref. 13.

Glos. Quando aliquid de iure non valet, est licitum pœnitere, & contra suũ factum venire: excipiuntur aliqui casus ibi. Item, prima electio, quæ est nulla, non impedit secundam. *cap. bonæ memoriæ. & cap. congregatio, de elect.* & exponitur *cap. auditis, de elect.* Item, vt non laici, sic nec Clerici possunt Ecclesiam ordinare. *cap. vlt. eod.*

1599 *Cap. XI.* Cura pastoralis.

NVllus religiosus potest acquirere, vel retinere Ecclesias concessas laicis sine consensu diœcesani, nisi propter legitimam præscriptionem, vel subsequentem consensum Episcopi: quia laici non possunt transferre nisi ius quod habent.

Glos. An isti monachi potuerint præscribere? videtur non, quia mala fides, nec bona, cum ignorantia iuris non excusat. Item, acquiritur alicui titulus non idoneus. Item, ratihabitio retrotrahitur. Item, tempus præscriptionis contra Ecclesiam est quadraginta annorum.

1600 *Cap. XII.* Si verò.

SI patroni dissentientes de iurepatronatus inter quatuor menses non præsentant, Episcopus instituat aliquem idoneum, vt post litem, qui vicerit, præsentet iam institutum.

Glos. Vt sic accipiat possessionem, & ne institutus molestetur.

1601 *Cap. XIII.* Cùm sæculum.

QVando exemptis, & religiosis transfertur iuspatronatus, non minuitur ius Episcopale in illa Ecclesia, v.g. parochiali.

Glos. Religiosi viri non habent plus iuris in Ecclesijs, in quibus habent iuspatronatus, quàm habeant alij etiam laici. Item, Iuspatronatus transfertur cum venditione vniuersalitatis, nisi excipiatur specialiter, & transfertur successione ad hæredes sanguinis, vel non sanguinis, & donatione cum consensu Episcopi, & permutatione.

1602 *Cap. XIV.* Ex insinuatione.

SIne consensu patroni nullus potest occupare Ecclesiam.

Glos. Patronus potest dare ius præsentandi alicui particulari de consensu Episcopi;vel potius quando sunt duo patroni in solidum,vnus potest concedere alteri liberam præsentationem totius beneficij.

1603 *Cap. XV.* Consuluit.

PAtroni non possunt vel sibi retinere,vel alijs concedere Ecclesias sine consensu Episcopi.

Glos. In Ecclesia non debet esse successio hæreditaria. Item , pater potest præsentare filium,sed nemo se ipsum: sed si essent plures patroni , possent vnum ex se ipsis præsentare.*c.cùm in iure,de elect.*

1604 *Cap. XVI.* De iure verò.

IVspatronatus per se vendi non potest,cùm sit spirituali annexum; & si vendatur,contractus non tenet.

Glos. Annexum spirituali non potest emi,vel vendi,vt hoc ius. *c.quando, de iudic.*potest tamen vendi cum vniuersitate.*c.cùm seculum.*& obligari,*c.ex litteris.*imo non potest redimi,*c.querelam. de simonia* : quia non recipit æstimationem.Quod si ab ignorante ematur,agetur de interesse ex contractu.Item,quis habebit illud ius?nunquid ille qui vendidit,hoc ipso quo vendidit?*c.quia Clerici.eod.*

1605 *Cap. XVII.* Nullus.

PAtronus non potest dare canonicis vel monasterijs decimas vel Ecclesias, vel aliud pertinens ad ius spirituale sine consensu Episcopi : & si quis Episcopus consenserit causa auaritiæ vel improbitatis,denuncietur Papæ,cuius licentia,quod offerendum est,offerat.

Glos. Laicus non potest dare Ecclesiam , potest tamen dare Iuspatronatus, *c.illud.eod.*ex Host.Sed alij negant.*ibid.& cap.eod. in 6.* Si tamen laicus conferat,& postea Episcopus consentiat,tenet, *c.cura pastoralis.c. quid autem?c.suggestum.eod.*

1606 *Cap. XVIII.* Significasti.

SI aliquis Episcopus habet ius præsentandi in aliena Ecclesia , & præsentat idoneum,est admittendus.

1607 *Cap. XIX.* Consultationibus.

QVando quis possidet iuspatronatus, & præsentat idoneum , quem Episcopus instituit, si deinde in lite patronus perdit iuspatronatus , & alius vincit,præsentatus,& institutus non est remouendus ab Ecclesia.

Glos Qui est in quasi possessione cum bona fide,acquirit titulum , licèt qui præsentauerit,non fuerit patronus re vera.*c.querelam.de elect.c.cùm olim.de causa possess.& propr.*Nam aliquando plus valet quod est in opinione,quàm in veritate:sed credulitas sine possessione non iuuat. Item , quod legitimè factum esset,non debet reiterari licèt veniat ad eum casum,à quo incipere nō potuit, nec meretur pœnam. An qui est in quasi possessione præsentandi , si moueatur quæstio proprietatis,possit iterum præsentare ante sententiam.

1608 *Cap.* X X. Suggestum.

CОnceſſio Eccleſiæ facta priùs à patrono ſine conſenſu Epiſcopi cedit conceſſioni factæ auctoritate patroni,& aſſenſu diœceſani.

Gloſ. Quod ab initio non erat validum,per ſubſequentem conſenſum validatur. *c.cura.eod. c.cùm nos.de his quæ fiunt à præl.* licet contra, *Si paſtoralis, de donat.* Item, litteræ, quæ poſſunt elidi per exceptionem, non impediunt ſecundas litteras,licèt de primis non faciant mentionem,*c.bona.de confirm.vtn.*

1609 *Cap. X XI.* Relatum.

CLericus qui obtinuit beneficium,vel Eccleſiam ſine conſenſu Epiſcopi, ſi monitus illud non reſignat,ab ordinario ſuſpendatur ab officio, & beneficio. Item, prohibetur ſub excommunicatione ne laici ſpolient Eccleſias ſuis bonis,& ſi contemnunt,excommunicentur.

Gloſ. Si quis conſentiat electioni de ſe factæ per abuſum laicorum,fit ineligibilis,nec poteſt promoueri ſine diſpenſatione,*c.quiſquis.de elect.* Item,actor debet ſequi forum rei. Item, prohibitus ſub excommunicatione non eſt excommunicatus, ſed excommunicandus:quod ſi dicat,cum interpoſitione excommunicationis,vide ibi. An ſi Eccleſia agat contra laicos coram Iudice laico, & laicus vellet reconuenire Eccleſiam coram ſuo,an,inquam,poſſit.

1610 *Cap. X XII.* Eam te.

SI inter patronos eſt lis de patronatu,& vacante Eccleſia lis intra ſex menſes non terminatur,Epiſcopus ordinet perſonam idoneam.

Gloſ. Si orir etur magnum ſcandalum inter patronos, tunc Epiſcopus tollat reliquias,claudat oſtia,*c.ſi plures & c.conſiderandum.* 15.*q.* 6. Sed hodie non ſeruatur,ſed expectet ſex menſes.Item,*c.quoniam,* & *c. cùm propter.*dantur ſex menſes laicis;ſed ſi eſſet lis inter Epiſcopum,& patronos, cùm Epiſcopus dicit, *præſentatus eſt indignus*, tunc Epiſcopus ponat œconomum pro fructibus conſeruandis,donec lis expediatur.*c.cùm vos.de officio ordin.*Item,ſi Epiſcopus nolit expectare ſex menſes, poteſt ordinare Eccleſiam poſt quatuor menſes, *c.quoniam,*& *c.cùm propter,eod.*

1611 *Cap. X XIII.* Præterea. *Lucius III.*

PAtroni, Vicedomini, cuſtodes, guardiani non poſſunt propria auctoritate alienare iuſpatronatus:nec grauent Eccleſiam,nec aliquid exigant,niſi antiquos reditus moderatos,quos Epiſcopi in fundatione inſtituerunt,& hoc ſub pœna excommunicationis;& contractus alienationis factus ſit nullus.

Gloſ. Iuſpatronatus quomodo poteſt transferri,*c.ſaculum.eod.c.Clerici.de iure.eod.*Item,non poſt,ſed ante conſecrationem Eccleſiæ poſſunt ſtatui reditus patrono vice tributi,& penſionis; ſed ante, & poſt conſecrationem poſſunt ſtatui,vice beneficij. Item,patroni non debent plus habere, quàm ſit de iure permiſſum.

1612 Cap. XXIV. Cùm autem.

SI patronus laicus præsentet plures successiuè idoneos, non excludens primum, Episcopus potest eligere quem vult ex præsentatis, & sic datur locus gratificationi. Si verò præsentans successiuè est persona Ecclesiastica, vel collegium, tunc primus est instituendus: quia in hoc casu qui prior est tempore, est etiam potior in iure.

Glos. Patronus laicus potest variare in præsentando antequam instituatur; sed Clericus, vel collegium non potest.

1613 Cap. XXV. Nobis. *Clem. III.*

QVI de consensu Episcopi solus extruxit Ecclesiam, efficitur patronus. Item, patronus non potest interesse electioni faciendæ de prælato Ecclesiæ, sed post electionem postulatur eius assensus, nisi patronus habeat specialem facultatem interessendi electioni: secus est in cappella, quia tantùm patronus eligit, & præsentat Episcopo. Item, patrono detur honor processionis: & si patronus vergat ad inopiam, Ecclesia succurrat illi modestè secundùm iura.

Glos. Habito respectu ad facultates Ecclesiæ & qualitatem personæ. Item, ius eligendi prælatum in Ecclesia collegiata non cadit in patronum laicum. *c. sacrosanctam, & c. Messana, de elect.* nec valet contraria consuetudo, nec Episcopus potest concedere, sed Papa solus: sed patronus Clericus potest hoc ius habere ex consuetudine, vel ex concessione Episcopi. An cappella iurispatronatus possit fieri collegiata Ecclesia, cùm sic amittat præsentationem.

1614 Cap. XXVI. Per nostras. *Innoc. III.*

NVllus, etiam Clericus idoneus, doctus & benemeritus habens iuspatronatus in aliqua Ecclesia, potest se præsentare, quia nullus debet se ingerere officijs Ecclesiasticæ prælationis.

Glos. Qui se ingerit, hoc ipso tamquam ambitiosus debet repelli. Item, debet esse differentia inter præsentantem, & præsentatum, vt inter dantem, & recipientem. *c. cùm ad nostram. de instit.* Hinc persona electa non videtur computanda inter eligentes, vt augeat numerum eligentium, quia à seipso oriri non debet, *c. didicimus. 24. q. 8.*

1615 Cap. XXVII. Cùm propter.

SI sit quæstio inter patronos de iurepatronatus, & inter quatuor menses non definitur, Episcopus instituat personam idoneam, nec ex hoc fiat præiudicium præsentationis in posterum.

Glos. Vide *cap. quoniam, & cap. eam te, eod.*

1616 Cap. XXVIII. Cùm dilectus.

QVando patronus præsentat vnum, & non instituitur ab Episcopo, si præsentat alium, & instituitur, tunc primus non habet ius ad Ecclesiam, licèt præsentans fuerit Clericus; si tamen præsentauit vt laicus, id est, ratione patrimonij. Item, quando vna Ecclesia est patrona alterius Ecclesiæ, Legatus à latere potest sibi reseruare illam Ecclesiam non vacantem; & cùm vacat, eam

con

conferre inconsulto patrono: secus si patronus est laicus, & si est Clericus vt patronus ratione patrimonij. Item, qui non possidet Ecclesiam canonicè, tenetur eam relinquere, & fructus restituere.

Glos. Clericus patronus ratione sui patrimonij potest variare in electione, quia in hoc non reputatur Clericus; præsentatus, si non est institutus, non habet plenum ius.

1617 *Cap.* XXIX. Pastoralis.

PRæsentatus à patrono laico si reijcitur ab Episcopo, & appellat ad Papam, si interim patronus alium præsentat, & instituitur, iste secundus obtinebit, quia inter præsentatos à laico est melior conditio possidentis. *c. cùm autem, eod.* Item, Episcopus qui malitiose præsentatum idoneum recusauit, compellatur prouidere illi de beneficio competenti. Trid. ses. 14. de Ref. 19.

Glos. Quomodo probatur malitia Episcopi? Resp. debet Episcopus ostendere quod ille non sit idoneus, quia quilibet præsumitur bonus, si non probetur malus. Item, eo ipso probatur malitia, quia eum repellit nulla facta de ipso examinatione.

1618 *Cap.* XXX. Postulasti.

SI Rector Ecclesiæ parochialis præsentet aliquos ordinandos ad Tit. suæ Ecclesiæ non requisito patrono, & ordinentur, non præiudicat patrono, quia ipse, cùm vacat beneficium, potest alios præsentare relictis istis ordinatis, & titulatis, si non consenserat eorum præsentationi, & institutioni: secus si consensit.

Glos. Vel si patrono præsente intitulantur, & non contradicit, videtur consentire, quod nec est verum. Quare patronus debet & rectorem, & Clericum præsentare, si non est collegiata.

1619 *Cap.* XXXI. Transmissæ. *Greg. IX.*

PAtronus non potest conferre, seu concedere, & instituere Ecclesiam, sed solùm præsentare. Quare si vni confert Ecclesiam, & mox præsentat alium Episcopo, licèt primus appellauerit ad Papam, tamen Episcopus potest instituere hunc præsentatum.

IN SEXTO LIB. III.

DE IVREPATRONATVS. Tit. XIX.

1620 *Cap.* Si laicus. *Bonif. VIII.*

LAicus potest sine consensu Episcopi dare suum iuspatronatus eidem Ecclesiæ, in qua est ius, vel alteri Ecclesiæ, vel alij loco pio: & licèt hęc donatio teneat, tamẽ nõ præiudicat iuri Episcopi, qui nõ cõsentit: vnde Episcopus debet instituere præsentatũ ab Ecclesia. Itẽ, quamuis laicus, quãdo erat patronus, habuerit quatuor menses ad præsentandũ, vacãte Ecclesia, tamẽ nunc

nunc Ecclesia, vel monasterium, cui fuit donatum ius, habebit sex menses, quia Ecclesia quantum ad præsentandum reputatur patronus, non laicus, sed Ecclesiasticus.

Glos. Iuspatronatus consistit in præsentatione, quia patronus potest eligere, & præsentare personam idoneam. Item, in processione quando patronus venit ad suam Ecclesiam, Clerici processionaliter debent ire, & eum recipere, si status suæ personæ sit talis, vt hoc requirat, vt si esset Rex, vel Dux; aliàs non. Item, patronus in Ecclesia est præ cæteris honorandus in sessione & sepultura. Item, si veniat ad inopiam, est alendus de bonis Ecclesiæ. Item, hic habetur expresse quod patronus laicus habet quatuor menses tantùm ad præsentandum, Clericus sex; sed Clericus non potest variare præsentatum, laicus potest. Item, ad hoc, vt Clericus patronus præsentans nequeat variare, non sufficit dare litteras, vt se præsentet, sed requiritur præsentatio corporalis coram Episcopo: vnde si posterior habens litteras, prius se præsentat corporaliter Episcopo, Episcopus tenetur illum instituere. Item, si patronus esset ius Ecclesiæ non habenti nisi vnum presbyterum, & vacat, præsentabit Episcopus. *c. omnes basilicæ, 16. q. 7.* Quid si ius donetur Episcopo? Item, qui succedit in ius alterius, non vtitur eodem iure, in isto casu, contra regulam iuris. sunt etiam ibi aliæ exceptiones. Quid si Ecclesia, & patronus laicus simul habeant ius præsentandi, an habeant sex, vel quatuor menses? Resp. sex.

CLEMENTIN. LIBER III.

DE IVRE PATRONATVS.

Tit. XII.

1621 *Cap.* Vt constitutio.

PATRONI Clerici, vel religiosi, & exempti, qui præsentant aliquem ad Ecclesiam, debent intra terminum præscribendum ab Episcopo assignare congruam portionem de prouentibus Ecclesiæ, vt portet onera Ecclesiæ: & si intra terminum præscriptum patroni negligunt assignare, Episcopus præsentatum instituat, & deinde ipse assignet moderatam portionem, remota omni passione; & compellet patronos, etiam religiosos, censura Ecclesiastica. Si verò patroni, siue Clerici, non obstantibus quibuscumque, siue religiosi præsentantes in eisdem Ecclesijs ipsimet supportant onera plenè; tunc non est assignanda portio, nec procedit casus prædictus: sed sufficit presbyteros, & Vicarios congruè, & decenter tractare, & sustentare.

Glos. Prælatus inferior diœcesano licèt posset instituere, tamen non potest cogere, vel prædicta præstare pro assignanda portione Vicario perpetuo: sed si currat casus, recurrat ad diœcesanum. An si contra hanc inhibitionem Ordinarius admittat præsentatum non facta assignatione, valeat collatio? An si aliqua onera sustinent patroni, aliqua Vicarius? Resp. fiat assignatio pro rata, sed de iure onera non essent diuidenda.

1226 *Cap.*

1622 *Cap.* Plures.

QVando vnus patronorum moritur relinquens plures filios, omnes filij relicti habentur pro vna voce in iurepatronatus, quia iuspatronatus competit per stirpes, & non per capita. Item, patroni possunt conuenire inter se liberè de præsentãdo rectore ab eis alternis vicibus. Item, possunt patroni præsentare plures personas ad vnam Ecclesiam; & Episcopus eligat vnam ex his.

Glos. Si sint laici, vel clerici ex patrimonio. Item, patroni habentes plures Ecclesias possunt conuenire vt vnus præsentet vnam, alter alteram. Item, ista vox, *multorum*, habet difficultates inextricabiles, quas vide.

DECRETALIVM LIB. III.
DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, & procurationibus. Tit. XXXIX.

1623 *Cap. I.* Sancitum.

PRo dote Ecclesiæ fundandæ dandus est mansus, id est, quantitas terræ, quæ sufficiat pro duobus bobus in anno ad laborandum, & sit liber ab omni seruitio & onere sæculari, & presbyteri positi in ea non faciant aliquod seruitium pro decimis, oblationibus, domibus, areis, hortis positis prope Ecclesiam, nec pro manso integro propter seruitium Ecclesiasticum: sed si quid amplius habuerint, impendant debitum seruitium senioribus.

Glos. Id est, dominis etiam temporalibus, quoad feudalia, & seruitia rebus annexa. *c. 1. de maiorit. & obed.* Item, seruitium, id est, censum. Item, si mansus prius soluebat decimas Ecclesiæ parochiali, soluet etiam postquam datur in dotem alteri Ecclesiæ, quia est Ecclesiasticum.

1624 *Cap. II.* Omnis anima.

Solutio tributi est probatio subiectionis.

1625 *Cap. III.* Scientes.

EPiscopus non debet imponere nouas consuetudines vel census monasterio, nisi fuerit ab initio impositum.

Glos. In initio potest imponi census à patrono cum consensu Episcopi, *c. præterea, tit. 38.* postea non potest nec impositus augeri. *c. prohibemus.*

1626 *Cap. IV.* Licet.

COecus non tenetur ad collectas, quia inhumanum est affligere grauatum.

Glos. Spectat ad Ecclesiam defendere miserabiles personas, ac pauperes.

1627 *Cap. V.* Peruenit. *Paschalis.*

CEnsus, cuius causa ignoratur, non est soluendus; sed sciendum est quorsum, & quando debet solui.

Glos. Qui petit aliquid, debet allegare causam petendi. An census, vel sim seruitium possit præscribi tempore?

1628 *Cap. VI.* Cùm Apostolus.

QVi visitant parochias, non excedant certum numerum equorum & euectionum, pro diuersitate prouinciarum, & facultatibus Ecclesiarum: ne sint odiosi subditis; & Archiepiscopi non excedant numerum 40. vel 50. Episcopi 20. vel 30. Cardinales 25. Archidiaconi 5. vel 7. Decani 2. nec ducant canes venatorios, nec sumptuosas epulas quærant; sed accipiant quæ honestè, & competenter ministrantur, & in omnibus quærant Christum. Item, Prælati non præsumant grauare subditos taliis, & exactionibus, sed cum causa manifesta, & rationabili possunt petere moderatum auxilium. Item, Archidiacopi, & Decani non præsumant exercere exactiones, vel talias. Item, ex tolerantia numeri equorum prædictorum, quæ toleratur solum vbi reditus Ecclesiæ sunt ampliores non conceditur, vt vbi solebant vti paucioribus, vtantur modò pluribus, sed stent consuetudini.

Glos. Archiepiscopus debet prouinciam visitare, & procurationes à subditis suffraganeorum exigere. Item, procuratio in superfluis potest denegari à subditis. An causa sit rationabilis pro subsidio, standum est arbitrio Superioris, id est, Archiepiscopi. Item, Archidiaconi, & Diaconi cum rationabili causa possunt petere subsidium vt Episcopi.

1629 *Cap. VII.* Prohibemus.

EPiscopi, Abbates, & alij Prælati non imponant Ecclesiasticis nouos census, nec veteres augeant, nec præsumant appropriare suis vsibus partem redituum; & si quid contra prædicta fit, est irritum.

Glos. Noui census, id est, qui à principio non fuerunt positi. *c. scientes, & c. 2. & 5.* & qui ab aliis Ecclesiis non soluuntur. *c. Ecclesiis, eod.* Item, procuratio cum iusta causa, & auctoritate Episcopi potest de nouo imponi, & augeri, quia non est propriè census, sed pensio. *c. preterea, eod.*

1630 *Cap. VIII.* Præterea. *Alex. III.*

PEnsio sine auctoritate Episcopi imponi non potest: & si moriatur ille, qui soluebat pensionem, non est amplius soluenda sine auctoritate Episcopi.

Glos. Cap. cùm clerici, eod.

1631 *Cap. IX.* Ecclesiis.

EPiscopus si eriperet, seu liberaret Ecclesiam de manibus laicorum, præter cathedraticum, & alia iura quæ habet in antiquis Ecclesiis, non debet imponere maiorem exactionem.

Glos. Consuetudo Ecclesiarum debet seruari. *c. super, eod. c. cùm olim. de consuet. c. constitutus, de relig. dom. c. preterea, de iurepatr.*

1632 *Cap. X.* Innouamus.

QVi præsumit statuere nouas pedagiorũ exactiones sine consensu Episcopi, & monitus nõ desistit, careat Christiana cõmunione, donec satisfaciat.

Glos.

Glos. Nisi ex consuetud. immemorabili exigantur. *c. super quibusdam, de verb. signif.*

1633 *Cap. XI.* Cùm clerici.

QVi per collusionem, v.g. clerici, constituunt Ecclesias censuales religiosis sine licentia Episcopi, vt post mortem Ecclesia ad præsentationem religiosorum transeat ad filios, vel nepotes ipsorum; remouentur ab iis Ecclesiis postposita appellatione.

Glos. Collusio est inter reum, & actorem occulta, & illicita pactio, per quam alter in iudicio permittit se superari. *c. præterea, eod.* Item, Episcopus cum iusta, & honesta causa potest imponere nouum censum, seu pensionem. *c. prohibemus. eod.*

1634 *Cap. XII.* Ea quæ.

ARchidiaconi non debent facere collectas per suos Archidiaconatus grauando Ecclesias, vel parochias: alioquin auferatur ab eis id, quod habent.

Glos. Qui abutitur potestate sibi permissa, meretur amittere priuilegium.

1635 *Cap. XIII.* Significauit. *Lucius III.*

QVi iurat soluere censum de nouo positum, etiam cum auctoritate Episcopi, huic creditores cogendi sunt relaxare iuramentum: si verò census non fuit de nouo impositus, & eum auctoritate Episcopi, tunc iurans non est molestandus ab ordinario.

Glos. Episcopus cum rationabili, & iusta causa potest imponere nouum censum. *c. prohibemus. c. præterea, eod. c. auaritia, de præben. c. ad audientiam, de Eccl. ædifican.* Item, quando quis cogitur iurare Abbati in casu in quo non tenetur iurare, & Episcopus mandat non seruari iuramentum; tunc iurans licèt habeat probabilem causam seruandi iuramentum, debet tamen obedire Episcopo: quia in iuramento intelligitur, nisi aliquid rationale impediat, & præsumptio est contra Abbatem. Item, census dicitur nouus, qui non est positus in fundatione Ecclesiæ. *c. preterea, de iurepat.* vel in exemptione, *c. constitutus, de relig. dom.* vel præscriptione, licèt secundùm aliquos contra censum non præscribatur.

1636 *Cap. XIV.* Sopitæ.

MOnasteria de iure communi debent soluere procurationes Episcopo secundùm facultates quas habent; & multo magis, si soluissent prædecessoribus. Trid. sess. 21. de Ref. 8 sess. 25. Ref. ca. 20.

Glos. Est ius commune *d. c. decernimus Episcopum* 10. *q.* & *c. placuit.* Itē, exempti non tenentur. *c. luminoso* 18. *q.* 2. Item, Episcopus, quando accedit causa correctionis, vel visitationis accipiat procurationes, non autem pro aliis negotiis. *cap. procurat. eodem.* etiam si per illam diœcesim iret ad aliam visitandam, *cap. Romana, eodem.*

1637 *Cap. XV.* Grauis. *Clem. III.*

PAtroni Ecclesiastici, qui dum vocant aliquem ad regimen Ecclesiæ, nouum censum imponunt, vel antiquum augent, & pro solutione cogunt vel iurare, vel dare cautionem, cogantur dimittere iuramentum, & cautionem, & puniantur canonicè.

Glos. Iuramenta contra formam canonum sunt illicita, & periuria, *c. sicut nostris, de iureiuran.* nec tenet fideiussio, quæ est accessoria ei, quæ non tenet. *ca. vlt. de rerum permut. & c. inter dilect. de fid. instrumen.* Item, constitutiones extenduntur tantùm ad futura. *c. cognoscentes. de const.* nisi in illis dicatur quod respiciunt præterita. *c. vlt. de const.* Item, absolui à iuramento, id est, absolutos nunciari. Item, pœna in isto casu est priuari Ecclesia: sunt etiam aliæ pœnæ. *c. nihil est, de elect.*

1638 *Cap. XVI.* Quanto.

SI de consensu patroni in fundatione imponitur census, seu procuratio indeterminata soluenda aliis, hæc non debet crescere, sed secundùm modum solitum solui, nisi facultates Ecclesiæ ita notabiliter creuerint, vt non esset grauamen soluere maiorem procurationem ad fratrum numerum ampliandum.

1639 *Cap. XVII.* Cùm instantia.

OMnes Ecclesiæ tenentur soluere procurationes Legatis, & Nunciis Sedis Apostolicæ sine exceptione, nisi ex speciali priuilegio eiusdem Sedis liberentur: nec valet præscriptio contra procurationem. Item, in soluendis procurationibus quæratur modus quod nemo grauetur, sine tamen præiudicio Legatorum, qui possunt immediatè exigere procurationem à singulis: & si quis fuerit grauatus, potest petere ab aliis: contradicentes sunt excommunicandi.

Glos. Romana Ecclesia neminem solet priuilegiare contra se, & in tali procuratione non currit præscriptio. *cap. cùm ex officiis, de præscript.* Item, procuratio est exhibenda secundùm facultates Ecclesiæ, & pauperes nisi soluant. *cap. cùm Apostolus. cap. nuper. cap. ex parte, eod.*

1640 *Cap. XVIII.* Ex parte.

QVi vota consueuerunt soluere semper ad vnam, & eamdem mensuram, non possunt illam variare: qui verò ad varias, & diuersas mensuras, possunt soluere, si volunt ad minorem illarum; & non sunt cogendi ad maiorem, quia cùm vota fuerint gratiosa ab initio, sunt benignius exigenda ab Ecclesiis, ne videantur inhiare temporalibus lucris.

Glos. Successor tenetur soluere quod antecessor consueuit soluere, & minor pars debet facere id, quod maior pars. *cap. sopitæ, eod. & cap. dilectus. de cap. pel. monach.* & in dubiis seruanda est consuetudo vicinorum. *cap. cùm olim, de consuet.* Item, in dubiis mediocritas est sequenda. *cap. quanto, eod.* vel id, quod est minus. *cap. in obscuris, de regul. iuris in 6.*

1641 *Cap. XIX.* Cùm olim.

EO ipso quod Ecclesia est in territorio diœcesis Episcopi, debet ei responde-re de procurationibus de 4. decimarum, & aliis Episcopalibus; & eo ipso quod quis impugnat, v.g. compositionem, non debet ex ea aliquod commo-dum reportare.

Glos. Quando in aliqua scriptura repetitur de finibus Episcopatus, est standum illi, donec contrarium probetur, licèt illa scriptura principaliter sit fa-cta ob aliud. *c. illud. de præsumpt.* Item, confines Episcopatus probantur per anti-quos libros. *c. cùm causam, de probat.* Item, superioribus Episcopalibus potest fieri compositio. Item, tacita renunciatio præiudicat. Item, contraria proponens non est audiendus.

1642 *Cap. XX.* Olim.

SOlutio censûs, v.g. synodatici, est facienda in illa moneta, in qua fuit institu-tum, vel si non esset in vsu, soluatur secundùm æstimationem illius, nisi fa-cta fuerit legitima præscriptio, id est, quadraginta annorum, non obstante pro-testatione.

Glos. Protestatio non prodest cùm quis venit contra suam protestationem. *cap. cùm M. eod. de constitut.* & *c. sollicitudinem, de appellat.* Item, confessio Aduo-cati, nisi fuerit reuocata, præiudicat. *c. cùm causa, de appellat.* Item, solutio est fa-cienda in antiqua moneta, licèt noua sit melior; & si modò non est in vsu, sol-uatur valor.

1643 *Cap. XXI.* Cùm venerabilis.

EPiscopus, qui remisit seruitia alicui Ecclesiæ, & statuit eidem Ecclesiæ alia seruitia non imponere; hoc non obstante quando causa correctionis illam visitat bis in anno, potest accipere procurationem moderatam ab ea. Trid. sess. 24. de Ref. 3. sess. 21. de Ref. 8. sess. 25 de Ref. 20.

Glos. Licèt semel in anno sit visitandum. *cap. mandamus, de offic. Archid.* ta-men causa correctionis potest, si opus fuerit, bis in anno visitare.

1644 *Cap. XXII.* Super eo.

QVando aliqua Ecclesia est de nouo conuersa ad iurisdictionem alicuius Episcopi, debet seruare quoad procurationem, & alia ea, quæ seruant vicinæ prouinciæ, & Ecclesiæ.

Glos. In procurationibus, & aliis seruitiis si certum est quod non sit statu-tum, vel ex consuetudine, debet seruari consuetudo vicinarum Ecclesiarum, *cap. Ecclesia. c. sopite, eod. c. 2. de cappel. monach. cap. cùm olim. de consuetud.* secus quando est propria consuetudo, vel statutum.

1645 *Cap. XXIII.* Procurationes.

PRocurationes, quæ ratione visitationis debentur Prælatis, non exigantur absque causa necessaria, & manifesta, nisi quando personaliter visitant, & cum mediocritate, *cap. Apostolus, eod.* Legati, & Nuncij Apostolici, si necessariò diu morantur in vno loco, ne ille vnus locus nimium grauetur, accipiant pro-curationes ab aliis locis moderatis: & si vna Ecclesia non sufficit per se ipsam, Trid. sess. 24. de Ref. 3.

coniungantur plures Ecclesiæ ad procurationem, ita tamen vt numerus procurationum non excedat numerum dierum, quibus ibi morantur. Item, qui contra hoc statutum venire tentauerit, reddat duplum, id est, quod accepit; & tantundem reddat Ecclesiæ, quam grauauit.

Glos. Quadruplex est procuratio: vna nomine visitationis, vt *hic c. cùm venerabilis*. Secunda, ratione consuetudinis. 18. *q. 2. c. seruitium*. Tertia, ratione pacti appositi in fundatione. *c. præterea, tit.* 38. *&* 18. *q. 2. c. Eleuterius*. Additur & quarta, ratione priuilegij, *c. accedentibus, de excess. præl at.* Item, si ipse non potest esse per totam diœcesim, potest visitare per alium, & accipere procurationem. *c. inter cætera, de officio ord.* & *c. cùm venerabilis, eod.* Item, qui grauat Ecclesias in procuratione, punitur in duplum; qui grauat in xeniis, punitur in quadruplum, *c. quoniam. dist.* 18.

1646 *Cap. XXIV.* Venerabili. *Honor. III.*

MOnasterium, siue Ecclesia, quæ est in territorio Episcopi, licèt numquam soluerit, tenetur tamen soluere procurationem suo Episcopo visitanti, nisi aliud rationabiliter obstet.

Glos. Puta priuilegium, *c. cùm instantia, eod.* vel probent præscriptionem factam ab alio Episcopo. *c. cùm ex offic. de præscript.* vel allegent magnam paupertatem, quia tunc suis sumptibus debet visitare. *c. cùm instantia, eod.* Item, contra procurationem, quæ debetur ratione visitationis, non præscribitur, *c. cùm ex officij. de præscript.* Sicut nec contra ipsam visitationem: tamen alius prælatus posset præscribere vtrumque contra Episcopum. *ibidem*: sed in aliis procurationibus currit præscriptio, *cap. seruitium*, 18. *q.* 2.

1647 *Cap. XXV.* Cùm nuper. *Greg. IX.*

ARchiepiscopus cùm visitat suam prouinciam, potest exigere debitas procurationes, & potest excommunicare eos, qui eas denegant.

Glos. Archiepiscopus in quibus casibus potest se intromittere propria auctoritate in subditos suffraganeorum, vide *c. pastor. de offic. ordin.*

1647 *Cap. XXVI.* Cùm canonicis.

PEnsio antiqua est soluenda secundùm antiquam monetam: & si non est in vsu, est soluenda secundùm valorem illius monetæ.

Glos. Licèt aliquot annis verificetur, id est, in duobus annis: tamen hic exigitur legitimum tempus, *c. peruenit. eod.* Item, idem valor monetæ dandus, *cap. cùm olim, eod.* nam si minus nunc valeret, nollet eam recipere; & si non esset in vsu, non tenetur eam recipere.

Idem *Cap. XXVII.* Auctoritate.

REligiosi licèt aliquando celebrent in oratoriis, quæ habent in grangiis suis, non tamen debent soluere procurationem visitationis.

Glos. Quia hæc oratoria non visitantur.

IN

IN SEXTO LIBER III.
DE CENSIBVS, EX ACTIONIBVS, & procurationibus, Tit. XX.

1648 *Cap. I.* Romana.

ARCHIEPISCOPVS, qui vult visitare Prouinciam, prius debet plenè visitare Capitulum suæ Ecclesiæ, ciuitatem, & diœcesim propriam, & sit intentus erga Ecclesias, tum maiores, tum minores, tum Ecclesiasticos, tum populum: & si commodè ipse non potest ad vnamquamque accedere, saltem vocet Clericos, & laicos de pluribus locis ad vnum, vt eos visitet: deinde visitata sua diœcesi visitet totam, vel partem prouinciæ, visitando diœceses, ciuitates, suffraganeos, eorum subditos, capitula cathedrarum, & aliarnm Ecclesiarum monasteria, Ecclesias, alia loca pia, religiosa, cleros, populos; & accipiat procurationes tantùm à locis visitatis. Item, si Archiepiscopus cœperit visitare vnam diœcesim, non poterit illam dimittere, & mox ad eamdem reuerti, nisi prius visitauerit omnes diœceses prouinciæ, vel in toto, vel in parte, quas securè potest visitare, & etiam suam visitauerit. Sed si aliqua diœcesis, vel aliqua Ecclesia indigeat visitatione plus aliis, si à diœcesano illius Ecclesiæ, vel à communi consensu maioris partis suffraganeorum fuerit requisitus; tunc intermissa visitatione aliarum reuertatur ad eandem: sed si hoc malitiose difficultant, tunc Archiepiscopus petat licentiam à Sede Apostolica confidenter. Finita visitatione Prouinciæ si vellet denuò visitare, debet prius requirere consensum suffraganeorum, & coram eis dare suam definitionem in scriptis, vt possit etiam esse nota aliis, & mox iterare visitationem Prouinciæ, modo prædicto, etiam sine consensu suffraganei, & incipiat visitare illas Ecclesias, vel populos, qui non fuerunt visitati in prima, nisi opportunius esset alios visitare. Item, visitator proponat verbum Dei, quærat de vita, & conuersatione ministrantium in Ecclesiis, & aliis locis deputatis diuino seruitio, & de cæteris spectantibus ad officium ipsum, absque coactione, & exactione iuramenti, intendens ad emendationem ipsorum per salubria monita, siue leuia, siue aspera, prudenter. Item, si contra eos orta fuerit infamia de aliquibus, si iudicauerit expedire, denunciet ordinario, vt inquirat solemniter super his: sed notoria crimina, quæ examinatione non indigent, liberè corrigat, infligendo pœnam debitam, quia præsumitur negligentia ordinarij. Item, nec ipsi, nec famuli accipiant procurationem in pecuniis, sed in moderatis expensis victualium. Item, nec ipse, nec quisquam suorum quodcumque munus accipere præsumat, qualitercumque sit oblatum: & si quis acceperit, non absoluatur, nisi duplum restituat, & euitetur qualibet fraus. *c. statutum, de rescript. in 6.* Item, supradicta forma visitandi est etiam seruanda ab omnibus Episcopis, & Prælatis visitantibus suos subditos, saluis tamen rationabilibus, & approbatis religiosorum consuetudinibus, & regularibus institutis. i

Glos. Si non potest per se, potest visitare per alium. *c. inter cætera, de offic. ord.* Item,

Item, laici non soluant procurationes; quos separatim visitet, si qualitas negotij hoc exposcat. Item, qui allegat fraudem, debet illam probare. Item, scriptura requiritur in his casibus: I. cùm Archiepiscopus desinit visitare. II. cùm quæritur de antiquissimo facto, quod testibus probari non potest. III. in priuilegiis. IV. in dimissoriis. V. in redeundo ab hæresi. VI. in profitente. VII. in electione. VIII. in emphyteusi. IX. in alienatione rei Ecclesiasticæ. X. quando appellatur ab interlocutoria. XI. quando quis variat constitutum circa procurationem. XII. quando agitur vt non valeat contractus, nisi redactus in scriptis. XIII. in sententia excommunicationis. XIV. in requisitione transcripti sententiæ excommunicationis. XV. in casu *c. vt circa, de elect.* XVI. in casu *cap. si canoniam, de off. ord. in 6.* XVII. in casu *c. fundamenta, de elect. in 6.* XVIII. in donatione, quæ excedit quingentos aureos. XIX. in fideiussore. XX. in minore iurante per maiorem. XXI. Si pactum fiat cum aduocato de re mobili sibi danda. XXII. in solutione debiti in instrumento publico contenti. XXIII. Si quis cauet de debito in scriptis ex causa antecedenti, & vult probare. XXIV. in testamento in scriptis redigendo. XXV. in delegato Papæ. XXVI. in libello criminali, vel ciuili. XVII. in causa. XXVIII. in diffinitiuis. XXIX. in eleemosynarum quæstoribus. XXX. in casu *extrauag. proinde. Bonif.* XXXI. in *extrauag. iniunctæ, eiusdem.* XXXII. in casu *c. in causam, de elect.* XXXIII. in casu *Clem. dudum de iudic.* XXXIV. in casu constit. *Execrabilis, Ioan. xxij.* Nota, non tamen requiritur scriptura necessaria in omnibus prædictis.

1649 *Cap. II.* Exigit. *Greg. IX.*

QVia præcedens cap. non seruabatur, addit pœnas, id est: Qui ratione visitationis pro procuratione exigit pecunias, etiam à volente, vel recipit munera, vel à non visitatis recipit procurationem, vel aliud cum præsumptione, teneatur infra mensem reddere duplum accepto, illi Ecclesiæ, à qua acceperat. Et si non restituent infra mensem, Patriarchæ, Episcopi, Archiepiscopi sunt interdicti ab ingressu Ecclesiæ; inferiores verò sunt suspensi à beneficio, donec plenariè restituat Ecclesiæ, nec possunt iuuari remissione, liberalitate, vel gratia dantium.

Glos. Si ista egeant pecunia, v. g. pro vecturis, & ferraturis equorum, vt sine ea visitatio impediretur, possunt exigere pecuniam. Item, qui modicum esculentum, vel poculentum accipit, quod verisimiliter neminem mouet, nec donantem facit pauperiorem, non cadit in pœnas *c. statutum, de rescript. c. vlt. de do. inter vir. & vxor.* Intellige si accipiat non ad tunc consumenda, sed pro itinere: melius tamen facit, si etiam ab his abstinet. Item, ad duplum tenetur etiam familia de eo, quod accepit, & Episcopus tenetur de facto ipsorum, *c. generali, de elect. in 6.* Item, interdicti ab ingressu Ecclesiæ si moriantur in eo, non sepeliuntur in cœmeterio, & si celebrant in Ecclesia in suo officio, vti prius, fiunt irregulares. *c. is cui, de sent. excomm.* Similiter suspensi si celebrent in Ecclesia in suo officio, fiunt irregulares à solo Papa dispensandi. *c. cùm cæterum, de re iud. & cap. cùm medicinalis, de sent. excomm.* Item, statim post satisfactionem sunt absoluendi sine alia sententia.

1650 *Cap.*

1650 *Cap. III.* Felicis.

VIsitans ex officio potest accipere in pecunia procurationem vnam in vna die, si sic voluerint visitati, etiamsi vna die plura loca visitauerit, quorum quilibet esset sufficiens pro procuratione integra; tamen accipiat solùm vnam procurationem: & hoc in derogatur *c. exigit.* supradicto, reliquis verò manentibus in suo robore.

Glos. Hodie prælati habent facultatem à Papa visitandi vna die plura loca, & accipere plures procurationes, non tamen sine causa. Idem possunt facere qui visitant ex delegatione.

1651 *Cap. IV.* Quamquam.

ECclesia, & personæ Ecclesiasticæ pro se, & pro rebus suis propriis, quas nō causa negociandi deferunt, vel deferri faciunt, vel transmittunt, nō tenentur soluere pedagia, *vel* guidagia. Qui ergo pro personis, vel rebus exigit, vel extorquet per se vel alium suo vel alieno nomine, vel cōpellat ad soluendum; si sit persona singularis cuiuscumque dignitatis, conditionis, vel status, sit excommunicatus; si collegium, vel vniuersitas, eius locus sit interdictus ipso facto, nec absoluatur, vel relaxetur ab interdicto, nisi plenè restituerit exacta, & competenter satisfecerit de transgressione, non obstante quacumque consuetudine contraria, quæ potius corruptela dicenda est.

Glos. Vide *c. 1. de immunit. Eccles.* Item. si clerici se transferant de loco ad locū causa negotiationis, non debent soluere gabellas pro personis; nec si transferant res beneficiorum: sed si transferant fructus patrimoniales causa negotiationis, tenentur pedagia, & alias exactiones soluere, secus si pro necessitate sua. Item, in *Clem. præsenti, eod. tit.* præcipitur ordinariis sub pœna excommunicationis, ne sint negligentes in publicandis his pœnis, & publicent eos, qui in illas inciderunt. Item, vt quis absoluatur, non sufficit restituere, sed requiritur etiam pœnitentia, *c. sicut dignum, de homic.* & *c. quicumque, de haret.*

1652 *Cap. V.* Perpetuò.

ARchiepiscopus liberè potest suam Prouinciā visitare, licèt eius suffraganei non sint negligentes, & reiterare visitationem eamdem, & accipere procurationes à locis visitatis, non obstante consuetudine contraria. Item, potest, dum visitat, audire confessiones subditorum suffraganeorum, & absoluere cum salutari pœnitentia, non obstante *c. 1. eod. in 6.* Item, potest per Prouinciam dare litteras Indulgentiarum.

CLEMENTIN. LIB. III. *DE CENSIBVS EXACTIONIBVS, & procurationibus.* Tit. XIII.

1653 *Cap. I.* Cùm sit.

OMNES Religiosi tenentur soluere onera, vt sunt procurationes Legatorum Sedis Apostolicæ, iura Episcopalia, & alia solita dari pro Ec-

clesiis vel monasteriis antequam venissent ad eos, quocumque modo, vel titulo, nisi excusentur priuilegio Apostolico, exceptione vel alia iusta causa. Quæ tamen causæ, & priuilegia non extenduntur ad Ecclesias acquisitas post Concilium Viennense, quod fuit anno 1311.

Glos. Vicarij constituti in beneficiis spectantibus ad monachos, non tenentur ad onera, nisi religiosi darent pensionem Vicario, vt sustineret hæc onera. Item, Ecclesia potest transire ad religiosos multis titulis. Vide.

1654 *Cap. II.* Ad nostrum.

PRælati si ad monasterium Cisterciensium venerint, non causa visitationis, sed hospitalitatis, non grauent illa, sed tantùm accipiant victualia, quæ gratiosè, & ex charitate eis ministrantur: si veniant causa visitationis, accipiant procurationes debitas de iure vel consuetudine; & si velint, possunt comedere carnes, non tamen intra septa monasterij, vel saltem non intra portam regularem; & reliquias possunt dare pauperibus, nec in alio monasteria grauentur.

Glos. Episcopi non possunt habere plures procurationes in vna die, nisi ex priuilegio Sedis Apostolicæ, etiam si visitent plura loca. *c. felicis in 6.* Item, licèt nec visitatio nec procuratio tolli possit per compositionem, tamen potest componi de modo procurandi, & de numero procurandorum: v. g. quando veniam, dabitis alimenta pro me, & sex, vel octo, *c. quicumque*, 16. *q.* 7. Idem quod dicitur de Cisterciensibus, ex identitate rationis intelligitur de omnibus regularibus.

1655 *Cap. III.* Præsenti.

DIœcesani locorum omnino publicent, vel publicari faciant excommunicationem, & interdictum à iure latum contra eos, qui suo, vel alieno nomine exigunt, vel extorquent pedagia ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis pro earum rebus propriis, quas non negociandi causa deferunt, vel deferri faciunt, vel transmittunt, donec exacta restituantur, & transgressores satisfecerint competenter, de quo in *cap. quamquam, eod. in 6.*

Glos. Prælati, qui non seruant hanc Clement. peccant mortaliter, quia dicit, *Iubemus.* Item, laici pro rebus quas portant ad vsum proprium, non soluunt vectigalia. Vide ibi & alios casus. Item, si nascatur quæstio inter exactores pedagij, & portatores, v.g. an sit clericus, an res sit sua, an feratur ad negotiandum, stabitur iuramento deferentium, vel suorum nunciorum, nisi qualitas personarum aliter suadeat, vel fides de contrario sit in promptu. *c. fin. de iureiur.* Item, quoad personam sufficit, si sit in habitu, & tonsura Clericali. *c. si iudex, de sent. excom. in 6.* Item, postquam transgressores restituerunt, & satisfecerunt, adhuc indigent absolutione, & relaxatione interdicti. Item, quando dicitur *restituatur*, intelligitur, *plenè restituatur*, nec sufficit cautio.

EXTRAV. COMM. LIB. III.
DE CENSIBVS, EXACTIONIBVS, & procurationibus.

1656 *Cap.* Vas electionis. *Benedictus XII.*

TAXAT procurationes, & dicit quod standum est consuetudini, vel conuentioni circa quantitatem soluendam minore taxata;& vbi non est consuetudo,nec conuentio,non excedant taxatam quantitatem in isto cap. quam vide, quia breuitatis causa omitto : v. g. in insulis, & partibus vltramontanis,& transmarinis,vt in Italia,Sicilia,Patriarchæ, & Archiepiscopi à suis,& ab Ecclesiis suorum suffraganeorum pro procuratione vnius diei, siue in victualibus,siue in pecunia,à volentibus non vltra sexaginta,à monasteriis,& aliis Ecclesiis habentibus collegium 12.& plurium non vltra 50.ab habentibus minus collegium,& aliis Ecclesiis non vltra 40.Episcopi à Cathedralibus Ecclesiis non vltra 50.à monasteriis, & aliis Ecclesiis collegiatis 12. vel plurium non vltra 40.ab habentibus collegium minus duodecim, & aliis Ecclesiis non vltra triginta: Abbates à suis monasteriis,vel Prioratibus duodecim, vel pluriũ,non vltra viginti;ab habentibus minus duodecim, & aliis locis non vltra sexdecim: Archidiaconi quoquo modo non vltra decem,& sint secũdùm valorem argenti Turonensis.Si autem prædicti omnes ex priuilegio Apostolico possint per alios visitare,& procurare in pecunia numerata,tũc Patriarchæ, & Archiepiscopi in primo loco nõ vltra quadraginta;in secundo,non vltra triginta;in tertio loco,non vltra viginti octo. Episcopi in quocumque loco, non vltra viginti.Abbates non vltra decem in quocumque loco. Archidiaconi non vltra quinque Turonenses argenteos.Item,in prouinciis,& insulis Franciæ taxa est maior.Item,maior,& varia in Alemania,Anglia,Vngaria,Polonia,Suetia, &c.Item,in Hispania est minor.Et prædicta intelliguntur nisi consuetudo,vel conuentio sit de minori:quia tunc non est soluenda taxa,sed hoc minus. Item, si prælati, vel familiares eorum, ipsis prælatis scientibus, vel ratum habentibus, aliquid vltra taxationem acceperint etiam à volente, teneantur restituerẽ duplum eisdem Ecclesiis infra duos menses post receptionem,vel huiusmodi scientiam. Ad idem etiam tenentur si per alios visitent; aliter prælati post dictos duos menses sunt interdicti ab ingressu Ecclesiæ : illi vetò qui pro prælatis visitarunt, sunt suspensi ab officio, & beneficio, donec plenè satisfaciant locis grauatis : & si quis familiaris Episcopi aliquid vltra acceperit in suo Episcopatu, restituat duplum de suo intra duos menses: si secus, & est clericus, est suspensus ab officio, & beneficio; si laicus, est interdictus ab ingressu Ecclesiæ, & suspensus à communione Ecclesiæ, donec de duplo satisfaciat: nec valet pro recipientibus remissio, liberalitas, vel gratia. Item,prædictas taxationes debent soluere loca, quæ possunt; quæ non possunt, non sunt grauanda vltra vires. Item, qui ex priuilegio petunt ab Ecclesiis charitatiuum subsidium, non possunt petere vltra taxam positam, quando prælati

Trid. sess. 24. de Ref. 3.

prælati per alios visitent. Itē, duodecim Turonenses valent vnum florenū auri, boni, puri, & legalis ponderis, ac cunei Florentini. Item, sub hac constitutione comprehenduntur Abbates Cistercienses visitantes monasteria sui Ordinis.

DECRETALIVM LIBER III.

DE CONSECRAT. ECCLESIÆ, vel Altaris. Tit. XL.

1657 *Cap.I.* Ad hæc. *Alex.III.*

SI altare moueatur, vel lapis continens sigillum frangatur, vel diminuatur, debet de nouo consecrari altare, non tamen Ecclesia: quia hoc non est consuetum, licèt id canones innuere videantur.

Glos. Licèt altare in mensa altaris moueatur quoad formam, ita vt formam amiserit per diminutionem, vel augmentum, & tabula consecrata non moueatur de loco ad locum, tunc enim iterum non consecratur. Item, si mensa altaris enormiter fracta est, consecrandum est altare. *c. quod in dubiis, & c. ligneis, eod.* nam consecratio altaris præcipuè intelligitur in coniunctione mensæ, id est, lapidis superioris, & structura inferioris. Et si mensa remoueatur, vel aliquis lapis mensam tangens, est iterum consecrandum altare: secus, si aliquid addatur altari, quia sacrum trahit ad se non sacrum. *c. si motum, de consecrat. d. 1.* in qua altare vocatur mensa, & Ecclesia vocatur altare.

1658 *Cap.II.* Tua. *Innoc.III.*

ECclesia potest consecrari diebus festis, & non festis.

Glos. Sic etiam altare, sic etiam virgines propter necessitatem.

1659 *Cap.III.* Quod.

QVando tabula consecrata mouetur, vel enormiter frangitur, altare debet iterum consecrari. Item, oleum non consecratum potest misceri consecrato.

Glos. Et dicitur totum consecratum: sic in reficiendis sacris vestibus potest apponi filum non consecratum, & pannus non consecratus, nec erit opus noua consecratione.

1660 *Cap.IV.* Propesuisti.

QVando Ecclesia est polluta propter homicidia, vel vulnera hominum, debet reconciliari per aquam benedictam cum vino, & cinere.

Glos. Ecclesia primò si dubitatur an sit consecrata, est consecranda; idem de altari. *c. Ecclesia, vel altaria, de consecrat.* Si est exusta tota, vel maior pars, est iterum consecranda; secus si tectum corruit, & parietes manserunt. Tertiò, si tota, vel maior pars similiter fuerit destructa, est consecranda: si successiuè, non; sed sufficit aspersio aquæ benedictæ. Sed si remoueatur, vel enormiter frangatur altare, vel sanguine, vel semine polluatur, non est consecranda Ecclesia, sed reconciliandа, vt in textu.

Cap.

1661 vsq. ad 1672. *Cap. V.* Cùm sis.

IN vna Ecclesia, & vna Missa possunt plura altaria, complurésque Episcopi consecrari.

Glos. An Missa sit de substantia consecrationis, vide *cap. quod sicut, de elect.*

1672 *Cap. VI.* Ligneis.

SI corruat totum tectum, & parietes sint illæsi, & tabula, vel mensa altaris non sit mota, nec enormiter læsa, licèt in sua extremitate sit modicùm fracta, nec Ecclesia, nec altare debet denuò consecrari.

Glos. Ecclesia consecratur in parietibus, in quibus fiunt cruces, & inunctiones, & non in tecto: ideo si stant, non consecratur, nec si successiuè reparati essent. *can. de fabrica, de consecrat. d. 1.*

1673 *Cap. VII.* Consuluisti.

SI corpora excommunicatorum sepeliantur in cœmeterio, polluitur cœmeterium, & est reconciliandum aspersione aquæ solemniter benedictæ, vt fit in dedicatione Ecclesiæ.

Glos. Idem de Ecclesia: & corpora si discerni possunt, sunt prius exhumanda, & extra cœmeterium, vel Ecclesiam eiicienda. *cap. si ciuitas. de sentent. excommun. in 6. cap. sacris, de sepult.*

1674 *Cap. VIII.* Cùm sicut.

ECclesia non est consecranda, nisi prius ei fuerit prouisum de dote; & qui eam facit consecrare, tenetur eam dotare.

Glos. Ecclesia non est fundada, nisi prius fuerit ei dos data, v. g. à patrono. *can. nemo, de consecrat. d. 1.* & si hoc fuit omissum in fundatione, non debet prius consecrari, quàm dos fuerit consignata. *cap. pia mentis, 16. q. vlt.* Item, quanta debeat esse dos, vide ibi. Item, si Episcopus consecrat, vel fundat Ecclesiam non assignata dote, tenetur ipse dotare eam, sicut debet alere ordinatum sine titulo, si potest hoc facere sine læsione suæ Ecclesiæ, vel si habet proprium. Item, fundator, vel eius hæres potest cogi ad donationem.

1675 *Cap. IX.* Aqua.

SImplex sacerdos cum aqua per Episcopum benedicta, etiam de mandato Episcopi non potest recõciliare Ecclesiam pollutam, sed debet ipsemet Episcopus: quia licèt possit committere, quæ sunt iurisdictionis, non potest ea quæ sunt ordinis: & consuetudo contraria est corruptela.

Glos. Reconciliatio quæ nulla est, per tolerantiam Papæ fit valida. *cap. quanto, de translat. Episcopi.* Item, consuetudo contra naturam iuris non prodest, nec præscribit contra illud ius. *c. inter vos. c. quanto. c. vlt. de consuetud.*

1676 *Cap. X.* Si Ecclesia.

ECclesia non consecrata si polluatur effusione sanguinis, vel seminis, statim est lauanda aqua exorcizata, ne suspendantur organa diuinæ laudis; & quàm citius fieri poterit, est consecranda.

Glos. Ecclesia non consecrata gaudet eodem priuilegio quo consecrata. Quare si in non consecrata sepeliatur excommunicatus, vel paganus, non celebrabitur in ea nisi cadauer eiiciatur, & prius aqua benedicta aspergatur; & parietes sunt radendi.*cap. Ecclesia.can.vbi,de consecrat.dist.1.& cap. penult. de immunit.Ecclesia.* Vnde si quis in eam confugerit, debet Ecclesia defendi, quia est locus Deo dicatus auctoritate Episcopi, & qui in eo delinquit, est sacrilegus, licèt grauius peccet, qui peccat in consecrata, quàm qui in non consecrata. Item, simplex sacerdos potest non consecratam purgare à pollutione cum aqua benedicta ab eo.

IN SEXTO LIBER III. *DE CONSECRAT. ECCLESIÆ, vel altaris.* Tit. XXI.

1677 *Cap.* Si Ecclesiam.

SI Ecclesia polluatur effusione sanguinis, vel seminis, censetur etiam pollutum cœmeterium, si est illi contiguum; & in eo non potest quis sepeliri, antequam sit reconciliatum: si est remotum ab ea, non censetur pollutum. Item, si polluatur cœmeterium contiguum, non tamen Ecclesia censetur polluta, quia minus dignum non trahit maius. Item, quando sunt plura cœmeteria contigua diuisa vno pariete, licèt ex vno in aliud per portam eatur, tamen si vnum polluatur, non censetur pollutum aliud.

Glos. Vt polluatur Ecclesia, effusio sanguinis debet esse iniuriosa, & humani: quare si me defendendo effundo sanguinem, vel aggressorem occido, non polluitur Ecclesia, nec censeor irregularis. Item, effusio sanguinis debet esse in magna quantitate, seu abundantia: quia si effundantur duæ vel tres guttæ, non dicetur polluta Ecclesia. Item, si in Ecclesia occidatur homo sine sanguinis effusione, Ecclesia est polluta, & reconcilianda. *cap. proposuisti, eod.* Item, si extra Ecclesiam vulneratur quis, & fugiat ad Ecclesiam, & in ea sanguinem effundat, non polluitur, sed si intus vulneratur, & foris sanguinem fudit, vel colligit in vase, Ecclesia est polluta: si supra tectum vir occidatur, vel sub Ecclesia in spelunca vel cauerna, tunc probabiliter non est polluta, quia extra Ecclesiam, *c. 2. de officio deleg. in 6.* Quid si martyr in Ecclesia occidatur, est ne polluta? res est dubia: putat probabiliter quod sic, ex actione effundendi, non ex passione, sed locus sanguinis non lauatur, quia non polluit, sed potius consecrat. Item, qui sanæ mentis irato animo vulnerat, vel interficit, polluitur Eccles. sia. Item, licèt Archidiaconus teneat effusionem seminis matrimonialis non polluere Ecclesiam, tamen contrarium est verius ratione loci. Item, quod dicitur de Ecclesia, & cœmeterio ratione pollutionis, intelligitur etiam ratione interdicti. Item, quando censetur pollutum cœmeterium, tunc reconciliata Ecclesia censetur reconciliatum & cœmeterium absque alia reconciliatione. Item, quando quis habet portam domicilij in vna Parochia, & reliquam domum in alia, censetur parochianus illius parochiæ in qua est domus, & non in qua est porta.

DECRE

DECRETALIVM LIBER III.
DE CELEBR. MISSARVM, & sacramento Eucharistiæ, & diuinis officiis. Tit. XLI.

1678 *Cap. I.* Presbyter.

PResbyter dicto Matutino Officij dicat Horas, & Vesperas horis competentibus; & mane dictis horis visitet infirmos: mox si vult, exeat ad opus rurale ieiunus, vt deinde possit succurrere hospitibus, infirmis, defunctis, &c. vsque ad statutam horam pro qualitate temporis: nam Matutinum dicitur media nocte.

Glos. Clerico pauperi, qui ex beneficio viuere nequit, sed oportet vt exeat ad opus rurale, consulitur vt dicat omnes horas, etiam Vesperas mane, ne deinde propter occupationes aliquam relinquat; aliàs essent dicendæ suo loco, & tempore. *c. in causis, de elect.* Item, clericus, cui non sufficit Ecclesia ad victum, & vestitum, quærat ex suo artificio absque detrimento sui officij *c. clericus, d. 9. &* 21. *q.* 1. *c.* 1. Item, Missa potest celebrari vsque ad Nonã. *cap. solent, d.* 1. *de consecr.*

1679 *Cap. II.* Quidam.

NOn permittitur laicis, vt ex consuetudine audiant eamdem Missam votiuam, v.g. de Trinitate, vel de S. Michaele, nisi suo tempore, vel aliquando; sed audiant Missam currentem in illo die.

Glos. Loquitur in casu quando in Ecclesia est tantùm vnus presbyter, qui debet celebrare de die. Item, aliquid prohibetur non quia malum, sed propter id quod sequi potest. *c. & si Christus, de iureiur. c. denique, d.* 21.

1680 *Cap. III.* Consuluisti. *Innoc. III.*

SVfficit sacerdoti semel in die celebrare, nisi in Christi Natali, & in casu necessitatis.

Glos. Necessitas celebrandi pluries est, si postquam celebrauit moriatur aliquis, vel causa honestatis, vel vtilitatis, vt si superueniat aliqua magna persona, quæ velit Missam audire. *c.* 1. *&* 2.

1681 *Cap. IV.* Consilium.

IN diebus feriatis, seu profestis, id est, procul à festis, quando dicitur Missa votiua, v.g. S. Spiritus, vel B. Mariæ, quamuis dicatur Præfatio propria, non tamen dicitur Symbolum, neque Gloria, vt ostendatur differentia inter commemorationem, & solemnitatem.

1682 *Cap. V.* Ex parte.

SAcerdos postquam totum sacramentum Eucharistiæ accepit, debet semper infundere vinum,& accipere,nisi quando eodem die deberet aliam Missam celebrare,quia tunc si infusum vinum acciperet,non posset amplius celebrare.

Glos. Celebrans,vt in *c.consuluisti*, debet esse ieiunus etiam à purificatione, & multo magis à medicina. an antequam cibus sit digestus possit sumi corpus Christi? *c.tribus,de consecr.d.2.*dicit quod non.

1683 *Cap. VI.* Cùm Marthæ.

Trid. sess. 13. de Eucharistia. VErba,quæ non sunt in Euangelistis,& sunt posita in canone Missæ,vt mysterium fidei eleuatis oculis in cœlum æterni testamenti Apostoli acceperunt à Christo, & successores ab Apostolis, & multa alia: vt, *Beatius est dare quàm accipere.Visus est plusquam quingentis fratribus simul; deinde visus est Iacobo,* & declarantur verba canonis ibi. Item, in sacramento Eucharistiæ subtiliter tria distinguuntur: primò, forma visibilis,id est,panis,& est sacramentum geminæ rei,sed non est res:secundò, veritas corporis, & est sacramentum & res; sacramentum vnius,& res alterius:tertiò,virtus spiritualis,id est,vnitatis,& charitatis,& est res gemini sacramenti,sed non sacramentum. Item, quamuis sint opiniones,an aqua cum vino in sanguinem conuertatur, aliqui dicunt, quòd aqua mutatur in aquam lateris,& vinum in sanguinem, aliqui, quòd aqua remanet circumfusa speciebus vini, sicut circumfunderetur vinum infusum in sanguinem Christi: sed probabilius est quod aqua cum vino in sanguinem transmutetur.Item,non est orandum pro Sanctis quia iniuriam facit Sancto,& Martyri qui orat pro Sancto, & Martyre, quia ipsi non indigent oratione nostra,sed nos egemus oratione illorum. Et quando dicitur, *hæc oblatio prosit, vel proficiat tali Sancto*, intelligitur vt magis, ac magis à fidelibus honorificetur in terris,licèt secundùm aliquos gloria Beatorum augeatur vsque ad diem iudicij.

1684 *Cap. VII.* De homine

GRauius peccat sacerdos qui in peccato mortali in Missa fingit se consecrare,& non consecrat,quam qui consecrat in peccato mortali.

Glos. Qui est in peccato mortali non debet celebrare, quia est suspensus quoad se,non quoad alios.*c.vlt.de cohab.cler.& mulierum,* & *c.sacerdotes, 1. q. 1.* Sed si sit symoniacus,vel notorius fornicator,est suspensus quoad se, & quoad alios,32.*dist.§.verum nullus,*& *c.præter hoc.*& *de sim.cap.sancta*:sed si sacerdos habeat prius contritionem in necessitate,potest celebrare.*c.de cætero.* & *c. à nobis, de sentent.excom.*

1685 *Cap. VIII.* In quadam.

DEclarat quod Christus fuit verus Deus contra Arrianos, & verus homo, non ex corpore phantastico contra Manichæum.Item, determinat quod à latere Christi fluxit vera aqua,& non flegma, vel mistum: & sicut in sanguine relucet sacramentum redemptionis, sic in aqua sacramentum regenerationis.

1686 *Cap.*

1686 Cap. IX. Dolentes.

PRohibet sub pœna suspensionis, ne Clerici, vel prælati vacent vsque ad mediam noctem comessationibus superfluis, vel fabulationibus illicitis, ne matutinum continuata sincopa transcurrant, Missis aliquando intersint, vel celebrent, & similia. Item, præcipit in virtute obedientiæ, vt diuinum officium cùm nocturnum, tum diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter, & deuotè.

Glos. Qui canonis inobedientiam incurrit, cum eo mitius agitur, quàm cum eo, qui incurrit inobedientiam Iudicis. *cap. si celebret, de Cleric. excommun.*

1687 Cap. X. Sanè. Honor. III.

PRæcipitur vt sacerdotes conseruent Eucharistiam in loco singulari, mundo, signato honorificè, deuotè, & fideliter. Item, quilibet sacerdos frequenter doceat plebem suam, vt cùm eleuatur Hostia in Missa, reuerenter se inclinent: idem faciat cùm defertur ad infirmum, quam decenti habitu superposito mundo velamine manifestè, & honorificè ante pectus cum omni reuerentia, & timore, semper lumine præcedente. Item, prælati transgressores huius decreti grauiter puniantur.

Glos. Custodiatur sub clauibus. *c. 1. de Eucharist.* Item, vbicumque non statuitur certa pœna, punitur ad arbitrium Iudicis.

1688 Cap. XI. Cùm creatura.

IN collegiatis Ecclesijs celebrabuntur duæ Missæ solemnes conuentuales, vna pro anniuersarijs defunctorum, altera pro feria, vel festo currenti, secundùm temporum congruentiam. Trid. sess. 22. c. 2.

Glos. Licèt anniuersarium dicatur quod est reuoluto anno à die mortis, tamen hic dicitur officium anniuersarium, id est, quod fit quotidie pro defunctis à sacerdotibus conuentualiter, & singulariter cum paucis, nec si celebretur vna Missa feriæ solemniter, est relinquenda illa defunctorum.

1689 Cap. XII. Te referente.

QVia valdè fœlix est qui dignè celebrat vnam Missam in die, ideo Episcopus solus in die cœnæ Domini debet Missam celebrare in sua Ecclesia, ibi chrisma conficere.

Glos. Colligitur quòd Missa sit de substantia confectionis chrismatis, sicut dicitur de collatione ordinum. Item, melius est celebrare Missam de illo die, quàm aliam.

1690 Cap. XIII. Perniciosus.

IN sacrificio Missæ plus vini quàm aquæ est ponendum; & contrarium non est permittendum tamquam perniciosum, quia est contra generalem consuetudinem Ecclesiæ.

Glos. Generalis consuetudo Ecclesiæ ab omnibus est seruanda. *cap. contra morem, d. 100.* vt est hæc ponendi plus vini, quàm aquæ. sic attenditur consuetudo in baptismo. *c. de trina, de consecrat. d. 4.* sic consuetudo Missæ, & aliorum officio-

officiorum diuinorum Ecclesiæ Metropolitanæ est seruanda ab omnibus Ecclesijs suæ prouinciæ. *c. institutio, de consec. d. 2.* sic in matrimonio. *c. super eo, de coniug. spir.* sic etiam in ieiunio. *c. 2. de obseruat. ieiun.*

1691 *Cap. XIV.* Litteras.

PResbyter, qui ex mera malitia, vel nimia insipientia celebrare præsumpserit in pane fermentato, vel scypho ligneo, vel sine igne, & aqua, est perpetuò deponendus ab officio, & beneficio.

Glos. Calix licèt antiquitus fuerit ligneus; nunc debet esse argenteus. *c. vasa, de consec. d. 1.* & non de ære, vel de aurichalco, nec de vitro, vel ligno, *c. vt calix, de consec. d. 1.* Item, super idem crimen non est semel, & iterum quærendum. *c. de his, de accusat.*

CLEMENTIN. LIBER III.

DE CELEBRAT. MISSARVM, & alijs diuinis officijs. Tit. XIV.

1692 *Cap.* Graui.

SI Superiores locorum sint negligentes, eorum Superiores curent vt cathedralibus, regularibus, & collegiatis Ecclesijs horis debitis deuotè psallatur, & in alijs conuenienter, & deuotè celebretur diuinum officium nocturnum, & diurnum, & curent per censuras, vel alia remedia, prout poterunt; compescant contradictores, & faciant vt seruentur canones in his, & in alijs quæ pertinent ad diuinum cultum, reformationẽ, & honestatẽ Ecclesiarũ, & cœmeteriorũ. v. g. vt non recitent transcurrẽdo, imminuẽdo, immiscendo extranea, vana, profana, inhonesta colloquia, tardè veniendo ad chorum, ante finem officij exeundo sine causa, aues portando, vel faciendo portari, canes venaticos secum ducendo, sine habitu vel tonsura, vel nimis indeuotè, in cœmeterijs choreas dissolutas faciendo, diebus festis canendo cantilenas insolitas, &c. vel seruiendo cum vasis, vestimentis, & cæteris ornamentis indecentibus, pensatis eorum facultatibus, & similia.

1693 *Cap.* Dignum.

CLerici etiam Religiosi, qui sunt commensales domestici Cardinalium, vel aliorum Pontificum Catholicorum, possunt se commodare in diuinis officijs suis Prælatis, id est, dicant idem officium quod dicunt ipsi; nec tenentur ad aliud dicendum.

Glos. Nomine Pontificum non veniunt electi in Episcopos, vel confirmatos, nisi sint consecrati; etiam in concessione priuilegiorum. Item, monachus Prælatus Ecclesiæ sæcularis dicet officium Clericale, non monachale. *d. 22. q. 185. ar. 8.*

EXTRAV. COMM. LIB. III.
DE CELEBR. MISSAR.

1694 *Cap.* Discipulorum. *Ioan. XXII.*

INdicuntur preces dicendæ in Missa pro Ecclesiæ necessitate, cum indulgentia 20. dierum.

DECRETALIVM LIBER III.
DE BAPTISMO, ET EIVS *effectu.* Tit. XLII.

1695 *Cap. I.* Si quis. *Alex. III.*

SI omittatur, *Ego te baptizo*, licèt ter immergatur, & dicatur, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non est baptismus.

Glos. Verbum (*ego*) non est de substantia formæ, quia vox hæc (*baptizo*) facit plenum sensum sine (*ego*) *c. retulerunt, de consecr. dist.* 4. Item, quando in *c. à quodam, de consecr. d.* 4. dicitur valere baptismum in nomine Trinitatis, *Trinitatis* intelligitur explicitè, & in nomine Christi virtualiter.

1696 *Cap. II.* De quibus.

QVando dubitatur an quis sit baptizatus, est baptizandus sub conditione, id est, si es baptizatus non te baptizo: si non es baptizatus, ego te baptizo, &c.

Glos. De hoc *c. nullum, de consecr. d.* 4. *c. solemnitates, d.* 1. & in ordinatione *c. presbyteri dist.* 68.

1697 *Cap. III.* Maiores.

BAptismus vtiliter confertur paruulis, licèt actu non credant, nec intelligant, nec ament, quia remittit culpam originalem, & aperit cœlum. Baptismus successit circumcisioni, quæ non aperiebat cœlum, & sic dandus paruulis. Item, dicere, quod sit seruanda lex Mosaica, & Euangelica, hæreticum est. Item, paruulis infunduntur virtutes. Item, Iacobus: *Charitas operit multitudinem peccatorum.* & Luc. 7. *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, loquuntur de adultis. Item, peccatum originale, quia contrahitur sine cõsensu, remittitur etiam sine consensu vi sacramenti. Peccatum actuale, quia committitur cum consensu, nec sine consensu relaxatur: vt in adultis, qui si dormientes baptizentur, non iustificantur; & cùm actuale non remittatur, eius pœna est gehenna. Nec remittitur originale, cuius pœna est carentia visionis; Trid. ses 5.
alioquin videret Deum, qui cruciaretur in gehenna; sed Dei perfecta sunt opera. Item, qui terroribus, & supplicijs violatur, trahitur; & ne aliud

detrimentum incurrat, suscipit sacramentum Baptismi, verè est baptizatus habens characterem, & est cogendus ad obseruantiam fidei Christianæ, quia conditionaliter vult, licèt absolutè nolit, sicut de eo, qui fictè accedit; & sic intelligitur Conc. Tolet. *c. de Iudæis, d. 45*. Qui verò numquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit, & non erit baptizatus si baptizetur: sicut qui contradicit, & reclamans cogitur violenter thurificare idolis, non est reus alicuius culpæ, nec est compellendus ad obseruantiam legis Christianæ taliter baptizatus. Item, si dormientes, & amentes baptizentur, antequam dormirent, vel insanirent contradicebant, non recipiunt characterem, quia intelligitur propositum contradictionis durare in eis: si verò non contradicebant sed erant catechumeni cum proposito baptismi, tales, si baptizentur, vt consueuit Ecclesia baptizare, recipiunt characterem, quia non posuerunt obicem.

Glos. Voluntas coacta, voluntas est.

1698 *Cap. IV.* Debitum.

SI quis se ipsum baptizaret infundendo aquam supra se dicendo, *ego me baptizo*, non esset baptismus, sed esset denuò baptizandus, quia inter baptizatum, & baptizantem debet esse differentia. Matt. 10. *Ite baptizate omnes gentes, &c.* & Christus voluit baptizari: & sicut in carnali generatione alius est qui gignit, alius qui gignitur, sic & in spirituali oportet denuò nos nasci; & nisi quis renatus, &c. tamen qui se ipsum baptizat non habens copiam alterius, si moreretur, saluaretur propter fidem sacramenti, non propter sacramentum fidei, id est, ob sacramentum in voto.

1699 *Cap. V.* Non vt.

IN quocumque casu deest in baptismo materia, vel forma, id est, verbum, vel elementum, non est baptismus.

1700 *Cap. VI.* Licèt Græcos.

PRæcipitur Græcis ne baptizent eos qui fuerunt baptizati à Latinis, sub pœna excommunicationis & depositionis ab officio & beneficio; nec debent reputare coinquinata altaria, super quibus Latini celebrarunt, & consequenter nec lauare antequam sacrificent.

Glos. Qui hoc faciunt, sunt ipso iure excommunicati.

CLEMENTIN. LIBER III.
DE BAPTISMO, ET EIVS effectu. Tit. XV.

1701 *Cap.* Præsenti.

PRæcipitvr vt baptismus cõferatur in Ecclesijs, in quibus sunt fontes ad hoc specialiter deputati; & prohibetur ne fiat in aulis, vel cameris,

tis,vel alijs priuatis domibus.Excipiuntur duo casus: primò nisi sint filij Regum,vel Principum: secundò, quando esset talis necessitas, vt sine periculo non posset ad Ecclesiam duci. Qui secus facere præsumpserit, vel suam in hoc præsentiam exhibuerit,ita castigetur ab Episcopo,vt alij id attentare non præsumant.

Glos. Nomine Principis intelligitur pro notabili Potentato merito comparando Regiæ dignitati:vnde hoc decretum non extenditur ad Marchionem,Comitem,Ducem,Baronem,nec ad Tyrannos, licèt sint in Regia potestate.Idem dicitur de nepotibus natis ex filijs Regum. & Principum descendentibus ex masculis,& naturalibus,quia text.dicit,*liberi*,& non,*filij*:nam nomine *filiorum* non veniunt nepotes.

DECRETALIVM LIBER III.

DE PRESBYTERO NON baptizato. Tit. XLIII.

1702 *Cap.* Si quis. *Innoc. III.*

SI Presbyter cognoscitur non fuisse baptizatus, denuò baptizetur, & iterum ordinetur.

Glos. Baptismus est ianua,ideo ordo non tenuit.

1703 *Cap.* Apostolicam.

PResbyter non baptizatus si moriatur,saluatur:quia perseuerantia in fide, & confessione Christi,etiam baptismus in voto, quando non potest in re, soluit peccatum originale,ex Augustino & Ambrosio:& sic possumus offerre sacrificia,& preces in Ecclesia pro eo.

1704 *Cap.* Veniens.

LIcèt aliqui putarint non baptizatum,si ordinetur, accipere characterem, quia & si non per sacramentum baptismi, saltem per fidem factum est membrum Christi habens in se fundamẽtum,id est,Christum,præsertim quia sine hoc sacramento potest sumi sacramentum coniugij, ergo & ordinis: tamen quia Conc.in *c.si quis presbyter,eod.*determinat oppositum, tamquam tutius, ideo presbyter non baptizatus est iterum baptizandus, & ordinandus; nec dicetur reiteratum,quod ambigitur esse factum; nec malè de sacramento sentitur,cùm ex necessitate,non ex contemptu relinquitur. Item,qui est natus ex parentibus Christianis, & inter Christianos est fideliter conuersatus, ita præsumitur esse baptizatus, vt hæc præsumptio sit habenda pro certitudine, donec euidentissimis argumentis forsan contrarium probaretur.

Glos. Catechumeni licèt non sint adhuc baptizati, possunt tamen accipere Eucharistiam.*Sot.in 4.dist.*12.*q.*1. 43. Item, quando certum est quod non sit baptizatus,est simpliciter baptizandus.Si dubium,sub conditione. Item, violenta præsumptio admittit probationem in contrarium.

DECRETALIVM LIB. III.

DE CVSTODIA EVCHARISTIÆ, chrismatis, & aliorum sacramentorum. Tit. XLIV.

1705 *Cap. I.* Statuimus. *Innoc. III.*

Trid sess. 13. c. 6.

CHrisma & Eucharistia debent fideliter sub clauibus custodiri: & si is ad quem spectat custodia, incautè illa relinquit, suspendatur ab officio tribus mensibus; & si pro eius incuria nefandum quid acciderit, puniatur grauiori pœna.

Glos. Idem *de celeb. Miss. sanè.* Item, Eucharistia non debet ferri ad infirmos per laicos, sed per presbyteros, *c. peruenit de consecrat. d.* 2. vel per Diaconum, si necesse sit. *c. præsente, & c. diaconus. d.* 93. Item, qui facit culpam tenetur ad ea omnia quæ sequuntur ex culpa *c. de neptis*, 31 *q.* 2. Item, hæc pœna erit ad arbitrium Iudicis, quia non determinatur hic. *c. de causis, de officio delegat.*

1706 *Cap. II.* Relinqui.

PRohibet ne supellectilia Clericorum, vel laicorum admittantur in Ecclesijs, nisi propter hostiles incursus, aut repentina incendia, aut alias vrgentes necessitates; & cessante necessitate res ad pristina loca reportentur. Item, præcipit vt oratoria, vasa, corporalia, vestimenta, pallæ altaris, munda, & nitida conseruentur: quia nimis videtur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in prophanis.

Glos. In Ecclesijs potest, & debet iudicium Ecclesiasticum exerceri. *c. præceptum* 2. *q.* 2. Sed non sæculare. *c.* 1. *de immun. Eccles.*

DECRETALIVM LIBER III.

DE RELIQVIIS, ET VENERAT. Sanctorum. Tit. XLV.

1707 *Cap.* Audiuimus. *Alex. III.*

NOn licet alicui venerari aliquem pro Sancto, etiam si fierent miracula super eum, sine auctoritate Papæ, & multo minus si in ebrietate fuerit occisus.

Glos. Assidua ebrietas est peccatum mortale. *c. nullus, de consecrat. d.* 5. & *c. ea demum d.* 25. & *c. Episcopus d.* 35. alioquin est veniale. *D. Th.* 2. 2. *q.* 150. *a.* 2.

Idem. *Cap.* Cùm ex eo.

ANtiquæ reliquiæ extra capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales. Item, reliquias de nouo inuentas nemo venerari præsumat, nisi prius

prius auctoritate Rom. Pont. fuerint approbatæ. Item, prælati non permittant eos, qui ad eorum Ecclesias causa venerationis accedunt, varijs figmentis, vel falsis documentis decipi, vt fieri solet in pluribus locis, occasione quæstus.

Glos. Nec spiritualia, nec spiritualibus annexa vendi possunt. *c. querelam. de simon. c. de iure, de iurepatr.* & qui vendit spiritualia, committit capitale crimen cum simonia. *c. qui studet* 1. *q.* 1.

IN SEXTO LIBER III.

DE RELIQVIIS, ET VENERAT. Sanctorum. Tit. XXII.

1708 *Cap.* Gloriosus.

Esta duodecim Apostolorum, quatuor Euangelistarum, & quatuor Doctorum SS. Gregorij, Augustini, Ambrosij, & Hieronymi præcipitur annis singulis in perpetuum per vniuersas mundi Ecclesias sub duplici officio solemniter celebrari.

Glos. Est licitum cuique orare in secreto aliquem defunctum, quem sanctum credit, vt pro se intercedat apud Deum, quamuis solemniter publicè non liceat. Item, ad canonizandum sanctos multa sunt inquirenda, quæ vide ibi.

CLEMENTIN. LIBER III.

DE RELIQVIIS, ET VENERAT. Sanctorum. Tit. XVI.

1709 *Cap.* Si Dominum. *Bonif. VIII.*

IN virtute sanctæ obedientiæ præcipit vt festum Corporis Christi in feria quinta post octauam Pentecostes singulis annis solemniter, & deuotè celebretur, & ordinarij faciant celebrari per vniuersas Ecclesias & diœceses, & Dominica præcedēti hortētur populos vt per confessionē, eleemosynas, orationes, & alia opera pia id faciāt taliter, vt mereātur illa dieesse participes, & reuerenter communicare. Item, omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui in Ecclesia intersunt officio matutinali eiusdem festi, centum dies, qui missæ, centum; qui primis vesperis centum; qui in secundis, centū; qui vna ex illis horis, vel Completorio, quadraginta; qui vero per octauam illius festi intersunt prædictis horis, singulis diebus, de iniunctis eis pœnitentijs relaxentur centum. Nota: multa piè, & deuotè, & doctè ibi dicuntur de Eucharistia, quæ possunt seruire pro concione. Item, de festo omnium Sanctorum. Trid. sess. 13. c. 21.

Glos. In diebus octauæ non putat fieri distributionem indulgentiarum, vt partem habeat, qui parti interest, sed dicitur pro toto officio.

EX-

EXTRAV. COMM. LIB. III. *DE RELIQVIIS, ET VENERAT. Sanctorum.*

1710 *Cap.* Cùm præexcelsa. *Sixtus IV.*

QVi immaculatæ Conceptionis B. Mariæ Virginis in ipso die missam,& officia Sixti iv. celebrauerit, vel dixerit, vel illis horis canonicis interfuerit,& per octauas; lucratur omnes indulgentias, & eodem modo vt in die corporis Christi: *sup. cap. si Dominum.*

1711 *Cap.* Grauem.

QVi affirmare præsumit peccare mortaliter vel hæreticum esse eum qui credit aut tenet, Conceptionem B. Mariæ fuisse sine peccato, vel celebrat officium Conceptionis, vel audientes de hac materia peccare mortaliter, errat; & libri de hac materia scripti sunt reprobati à Sede Apostolica: & qui in sermonibus, aut quomodolibet audet affirmare prædictas propositiones reprobatas à Papa esse veras, vel posse teneri libros, ipso facto est excommunicatus,& reseruatus Papæ. Item, ijsdem pœnis, & censuris supponitur qui audet dicere, esse hæresim, vel peccare mortaliter eum qui credit,& tenet contrariam opinionem: & pro incurrenda hac excommunicatione reuocantur priuilegia etiam de verbo ad verbum. Item, transumpto manu publici Notarij confecto, & authenticato sigillo alicuius Prælati Ecclesiastici est standum, sicut litteris originalibus, si exhiberentur.

DECRETALIVM LIBER III. *DE OBSERVAT. IEIVNIORVM.* Tit. XLVI.

1712 *Cap. I.* Ex parte. *Innoc. III.*

QVando aliquod festum venerit in die Lunæ, eius vigilia ieiunabitur in Sabbatho. Item, vigilia S. Matthæi Apostoli debet ieiunari.

1713 *Cap. II.* Consilium.

VIgiliæ omnium Apostolorum sunt ieiunandæ præter vigilias SS. Philippi,& Iacobi,& S. Ioannis Euangelistæ, quia celebrantur in solemnitate Paschali,& Natalis Domini. Item, ieiunium Aduentus agebatur Romæ. Item, festum S. Bartholomæi celebretur secundùm consuetudinem loci. Item, qui propter necessitatem, id est, ne pereant, in quadragesima carnes comedunt, nō peccant, nec sunt puniendi: bene quidē est orandū pro ipsis, ne Deus imputet hoc,

hoc, quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi minimè reperitur. Item, seruetur consuetudo loci, dummodò non emergat periculum infirmis, & debilibus circa comestionem carnium. Item quando infirmi tempore ieiunij petunt vesci carnibus, cùm vrgens necessitas exigit, debet concedi, vt euitetur in eis maius periculum.

Glos. Tempore festiuitatis Paschalis nullum ieiunium est necessitatis, *can. ieiunium. d. 76.* nisi Rogationes, & Pentecostes. *can. Rogationes, de consecr. d. 3.*

1714 *Cap. III.* Explicari. *Honor. III.*

SI Natiuitas Christi venerit feria vj. est licitum omnibus vesci carnibus secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis. Excipiuntur illi, qui habent votum, vel regularem obseruantiam in contrarium. Si verò aliqui ob deuotionem velint illa die abstinere à carnibus, non sunt reprehendendi.

Glos. Qui vouerunt non comedere carnes, & nihil exceperunt, tenentur etiam in die Natiuitatis abstinere, *cap. quia circa, de priuileg.* Item, consuetudo generalis Ecclesiæ est seruanda tamquam lex. *cap. perniciosus, de celebrat. Missar.*

DECRETALIVM LIB. III.
DE PVRIFICATIONE POST partum. Tit. XLVII.

1715 *Cap.* Volens. *Greg. III.*

MVLIER post partum potest statim ingredi Ecclesiam, quia euanuit vmbra legis, & illuxit veritas Euangelij. Si tamen ex veneratione aliquandiu velit abstinere, non est improbanda eius deuotio.

DECRETALIVM LIB. III.
DE ECCLESIIS ÆDIFICANDIS, vel reparandis. Tit. XLVIII.

1716 *Cap. I.* Quicumque.

HABENS beneficium Ecclesiasticum contribuere omnino tenetur, vel adiuuare ad reparationem, vt ad tecta restauranda, vel Ecclesias emendandas. Trid. sess. 7. de Ref. cap. 8.

Glos. Intelligitur quando quarta ad hoc deputata non sufficit, *cap. vnio, 10. quæst. 3.*

1717 *Cap.II.* Cùm dicat.

VBi aliqui leprosi congregantur sub communi vita, permittitur eis construere sibi Ecclesiam cum cœmeterio, & habere proprium presbyterum, sine iniuria tamen veterum Ecclesiarum: quod enim eis ex pietate conceditur, non debet redundare in aliorum iniuriam. Item, de hortis, & nutrimentis animalium suorum non cogantur soluere decimas.

*Glos.*De aliis tenentur, nisi sint religiosi. Item, sex vel pauciores sufficiunt, dummodò velint Ecclesiam dotare. Item veteres Ecclesiæ per nouas non debent lædi.*cap.quicumque*, 16.*q.*1.Item, nullius inopia est releuanda cum iactura alterius; & si Princeps concedit alicui ædificare in loco publico, intelligitur sine damno alterius; & beneficia Principis sunt interpretanda, vt incipiant non esse iniqua.

1718 *Cap.III.* Ad audientiam. *Alex.III.*

QVando aliqua villa valde distat ab Ecclesia Parochiæ, vt sit incommoda, potest ædificari Ecclesia in illa, & dotari, & prouentus illius villæ, ac dos dentur sacerdoti eligendo à persona maioris Ecclesiæ, dummodo maior Ecclesia habeat sufficientes reditus præter eos villæ. Et si Rector illius Parochiæ, vel maioris Ecclesiæ sit negligens in eligendo, Episcopus eligat, & seruetur debitus honor villæ erga matricem.

*Glos.*Vel vt detur aliquid annuatim parochiæ arbitrio Episcopi, vel vt veniant ad scrutinium, & baptisma, & cap. & simile; vel seruetur illi sepultura, vel simile. Item, Rector præsentet eum cum consensu patroni. Item, ex iusta causa potest constitui Ecclesia in parochia, & in villa cum conditionibus prædictis: iusta causa erit difficultas. Item, in tali causa Episcopus non potest dare huic nouæ Ecclesiæ decimas loci.

1719 *Cap.IV.* De his.

REctores Ecclesiarum parochialium possunt compelli, vt de bonis Ecclesiæ, quæ eis supersunt; conferant ad reparationem, & institutionem Ecclesiarum, vt eorum exemplo alij inuitentur.

1720 *Cap.V.* Ad audientiam.. *Vrb.III.*

COnceditur à Papa cuidam petenti, vt in Ecclesia cathedrali cum consensu Ordinarij possint institui Canonici Regulares: verum clericis secularibus, qui supersunt in Ecclesia, nullum fiat præiudicium: sed dum vixerint, prouideantur de necessariis. Item de iure non conceditur priuilegium non existentibus adhuc canonicis, v.g. Regularibus.

Glos. Hæc indulgentia valet, vt clericis inuitis possint institui Regulares, dummodo illis prouideatur, quia sine licentia Papæ possent institui cum consensu Episcopi, & clericorum Item prouisio potest fieri etiam alibi ab Episcopo, & honestius. Item gratia non conceditur cum præiudicio tertij.*c. cum dicat, eod.*Item non datur priuilegium rei, quæ non est; & sic non dicitur rescriptum ante lites.

1711 *Cap.*

1721 *Cap. VI.* Tua. *Cæleſt.III.*

LIcet Epiſcopus iurauerit non alienare res Eccleſiæ, tamen ſi populi indigeant noua Eccleſia, poteſt eam Epiſcopus conſtruere, licet ſua propria Eccleſia aliquid pati videatur.

Gloſ. Quia iuramentum non extendebatur ad hunc caſum, ex quo populus indigebat. *cap. cùm M. de conſt.* & *c. ad audientiam*, *eod.* iuramentum enim non extenditur ad caſum inopinatum. Item, cauſa conſtruendi nouam Eccleſiam, in præiudicium aliarum, eſt indigentia populorum.

DECRETALIVM LIBER III.
DE IMMVNIT. ECCLESIARVM, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium. Tit. XLIX.

1722 *Cap. I.* Vt in domibus. *Ioan. Papa.*

OFFICIALIS; Iudex, comes, vel miniſter, quaſi pro conſuetudine non faciant, vel vindicent placitum, vel hoſpitium in domibus Eccleſiarum; ſed conſtituant domos in locis publicis, in quibus placitum teneant, & hoſpitentur. Trid. ſeſſ. 25. de Ref. 1.

Gloſ. Placita ſæcularia non ſunt tractanda in Eccleſia, Eccleſiaſtica verò ſic. *c. vlt. 2. q. vlt.* Item, non poſſunt habere hoſpitium quaſi debitum, non obſtante conſuetudine, ſed charitatiuum poſſunt petere à clericis. *ca. de monachis*, *de preben.*

1723 *Cap. II.* Peruenit. *Greg. IX.*

TEmpore neceſſitatis nullus Eccleſiaſticus excuſatur à vigilia, & cuſtodia murorum ciuitatis.

Gloſ. In neceſſitate ceſſat priuilegium.

1724 *Cap. III.* Indicatum eſt.

RVſtici Eccleſiæ non poſſunt deſerere rura Eccleſiæ, & colere agros priuatorum.

Gloſ. Id eſt, ruſtici adſcriptitij, qui glebæ ſunt adſtricti.

1725 *Cap. IV.* Non minus.

QVi imponunt collectas, vel alia onera Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis, ſi moniti non deſiſtant, ſunt excommunicati. & ipſi, & eorum fautores. Item, ſi Epiſcopus, & Clerus videant tantam neceſſitatem, vel vtilitatem, vbi laicorum non ſuppetunt facultates, poſſunt abſque vlla exactione dare ſubſidia per Eccleſias.

Gloſ. Etiã inſpecta neceſſitate, per Epiſcopum non poſſunt aliquid conferre

ſine conſenſu Papæ. *cap. aduerſus, eod.* Item, poſſunt conferre ad releuandum, vt alij poſſeſſores, ad iter faciendum, pontem ædificandum, vel reficiendum. Item, admoniti ſi non ſatisfecerint intra menſem, ſunt excommunicati. *ca. aduerſus, eod.*

1726 *Cap. V.* Cùm Eccleſia.

PRohibetur ſub pœna excommunicationis ne Iudices ſæculares agitēt cauſas, vbi de effuſione ſanguinis, vel pœna corporali agitur, in Eccleſia vel cœmeterio: quia vbi eſt conſtituta tutela refugij, abſurdum, & crudele eſt ibi iudicium ſanguinis exerceri.

Gloſ. Maximè prohibetur cauſa ſanguinis, quia nec aliæ cauſæ ſæculares ſunt poſſunt tractari, *cap. 1. eod.* ſecus de Eccleſiaſticis, etiam ſi eſſent interdicti. Idem de cœmeteriis, quia gaudent eodem foro. *cap. conſuluiſti, de conſec. Ecc.* Item, ſunt excommunicandi, non excommunicati.

1727 *Cap. VI.* Inter alia. *Bonif. VIII.*

REus cuiuſcumque maleficij, ſi confugerit ad Eccleſiam, non eſt inde violenter extrahendus, nec inde damnandus ad mortem, vel pœnam corporalem, ſed Rectores Eccleſiæ obtineant vitam, & membra. Poteſt tamen aliter legitimè puniri, v. g. in pecuniis, duobus caſibus exceptis. Primò ſi fuerit publicus latro: ſecundò nocturnus depopulator agrorum, qui obſidet itinera frequentata, & publicas vias inſidiis aggreſſionis. Si verò ſeruus fugiat ad Eccleſiam, tunc Dominus iuret clericis de impunitate ſerui, & reddatur Domino etiam inuitus.

Gloſ. Præter illos duos caſus, & ſi Iudæus confugeret ad Eccleſiam, non eſt dandus.

1728 *Cap. VII.* Aduerſus.

IN neceſſitatibus, & vtilitatibus Ciuitatum: vel aliorum locorum etiam, cùm non ſuppetunt facultates laicorum, clerici non poſſunt conueniri, vt dicebatur *ſupra cap. non minus*, niſi prius cōſulatur Papa. Item, conſtitutiones, & ſententiæ, quibus laici imponunt collectas vel onera clericis, ſunt nullæ, & nullo vmquam tempore valituræ. Item, excommunicatus ob prædicta, niſi ſatisfecerit etiàm ſi relinquat officium, remanet excommunicatus; & qui ſuccedit officio, ſi intra menſem non ſatisfaciat; remanet excommunicatus.

Gloſ. Requiritur monitio, vt in *cap. non minus*. Item, ſententia lata ab excommunicato eſt nulla.

1729 *Cap. VIII.* Quia plerique.

PRælati qui pro procuratione, vel ſeruitio impendendo Legato, vel alteri plus extorquent à ſubditis, quàm impendant, ſi præſumpſerunt, reſtituant extorta, & tantundem cogantur dare pauperibus. Item, Superior, apud quem fit querela, ſi eſt negligens pro executione huius ſtatuti, puniatur canonicè.

Gloſ. In iſto caſu datur pauperibus tantundem, quantum vltra quam debuit, extorſit. *c. procurationes, de cenſ.* datur eidem Eccleſiæ ſimile. *cap. ad liberandam, de Iudæis.*

1730 Cap.

1730 *Cap. IX.* Ecclesiæ.

ECclesia licèt non consecrata, si in ea diuina officia celebrantur, gaudet immunitate, quia dedicata obsequiis diuinis non est prophananda vsibus temerariis.

Glos. Si in ea non celebrantur diuina officia, non gaudet nec dicitur in ea committi sacrilegium; nec aspergenda est, si quid in ea turpe commissum sit, nisi velint in ea celebrari. Item, Ecclesia non consecrata si in ea celebrentur diuina officia, gaudet immunitate, & si sit polluta sanguine, vel semine, antequam in ea celebretur, debet aqua exorcizata lauari. *c. vlt. de consecrat. Eccle.* & *c. Ecclesia, de consecrat. dist.* 1. & fugientes in eam gaudent immunitate. *cap. inter alia, eod.* Item, quidquid est Deo consecratum, non debet redire ad vsus prophanos, & humanos. *cap. mancipia. de rer. permut.* & *c. ad hac, de relig. domibus.*

1731 *Cap. X.* Immunitatem.

QVi sub spe immunitatis in Ecclesiis, vel cœmeteriis delinquunt, non gaudent immunitate, quia reddiderunt se ea indignos.

IN SEXTO LIB. III. *DE IMMVNIT. ECCLESIARVM, & aliorum locorum religiosor.* Tit. XXIII.

1732 *Cap. I.* Quia nonnulli.

NOn licet laicis habentibus iurisdictionem temporalem, vel temporalem iustitiam exercentibus, vel communiis, imponere collectas, tallias, vel quascumque exactiones, Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, vel exigere ab eisdem pro bonis legitimè acquisitis, vel in posterum acquirendis, etiam si huiusmodi bona sint in ipsorum districtu. Item, non liceat eis coarctare Ecclesias, vel Ecclesiasticas personas ad distrahendum, vel alienandum, vel extra manum suam ponendum dicta bona iam acquisita, vel acquirenda.

Glos. Si Ecclesiæ tradatur prælium tributarium, Ecclesia soluet tributum, quia transit cum onere suo. *cap. cùm tria, de decimis,* & *cap.* 1. *de censibus.*

1733 *Cap. II.* Decet domum. *Greg. X.*

AD Ecclesias sit humilis, & deuotus ingressus, in eis quieta conuersatio, Deo grata, hominibus placita; reuereantur nomini Iesu, quando nominatur in Missa, saltem capitis inclinatione: orent; & in illis nemo excitet seditionem, conclamationem, impetum; cessent ibi vniuersitatum consilia, & parlamenta, vana colloquia, confabulationes, & omnia quæ possunt turbare diuina officia, vel Deum offendere. Item, in Ecclesiis, & cœmeteriis cessent negotiationes, nundinæ, & tumultus, fori, strepitus iudicij sæcularis, & omnis causa maximè criminalis. Item, ordinarij faciant prædicta obseruare per alios deputatos,

vt contra facientes timeant vltra peccatum mortale, pœnas, ac censuras Ecclesiasticas. Item, processus Iudicum sæcularium, & sententiæ sunt nullæ.

Glos. Nota quod Iudex Ecclesiasticus potest sedere pro tribunali in Ecclesia.*cap. qua fronte, de appellat.* Item, non debent fieri contractus in Ecclesia, & qui contrahit, peccat, licèt contractus teneat: quià in textu tantum irritantur processus, & sententiæ Iudicum: constitutio autem non extendenda, quia pœnalis.*c. in pœnis, de reg. iur.*

1734 *Cap.* *III.* Clericis. *Bonif. VIII.*

PApa dolet quod Ecclesiastici timentes vbi non erat timendum, & quærentes pacem temporalem, acquiescunt laicis imponentibus tallias, & alia onera Ecclesiasticis. Item, omnes Ecclesiastici, qui tallias soluunt, vel promittunt, vel consentiunt se soluturos sub prædictis, vel alio quouis titulo, prætextu, & colore, nec non etiam laici, qui ista imponunt, exigunt, vel recipiunt, aut faciunt arrestari, vel occupari, & dantes auxilium, consilium, vel fauorem, sunt excommunicati reseruati Papæ. Vniuersitates verò sunt interdictæ Papæ, non obstantibus quibuscumque priuilegiis sub quacumque forma. An sit reuocatum, vide ibi.

1735 *Cap.* *IV.* Quoniam.

QVi in causis Ecclesiasticis, vel ad forum Ecclesiasticum ratione personæ, negocij, vel rei pertinentibus de iure, aut antiqua consuetudine impedit ne quis impetret litteras Apostolicas, vel litiget coram Iudice Ecclesiastico, vel delegato tam indirectè, quàm directè per se, vel per alium, est excommunicatus, sicut dantes auxilium, consilium, vel fauorem, donec Iudici Ecclesiastico, & parti impeditæ satisfecerint. Nota casum, in quo faciens iniuriam laico est ipso iure excommunicatus.

Glos. Turbans iurisdictionem Ecclesiasticam, quamuis caueat de satisfaciendo tum Iudici Ecclesiastico, tum parti turbatæ in prosecutione sui iuris, non debet absolui nisi prius effectualiter satisfecerit. Idem de excommunicato pro manifesta offensa.*c. ex parte, de verb. signif.* & idem pro manifesta contumacia. *cap. venerabilibus. § secus, inf. de sentent. excommun.*

1736 *Cap.* *V.* Eos qui.

DOmini sæculares interdicentes suis subditis ne contractus cum Ecclesiasticis faciant, vel communia obsequia exhibeant, sunt excommunicati ipso facto.

CLEMENTIN. LIB. III.
DE IMMVNIT. ECCLESIARVM.
Tit. XVII.

1737 *Cap.* Quoniam.

REuocat *c. clericis, eod. in 6.* & eius declarationes, & pro infectis vult haberi, quicquid ex eo sit factum, & vult seruanda esse omnia iura antiqua.

EXTR.

EXTRAV. COMM. LIB. III.
DE IMMVNIT. ECCLESIARVM.

1738 *Cap.* Quod olim.

RAPIT. *clericis in 6.* quod fuit reuocatum *in Clem. quoniam*, habet locum quantum ad pœnas in exigentibus tantùm, & ad id dantibus consilium, auxilium, fauorem; non item in soluentibus etiam sponte. Cæterùm Clerici non dent nisi in casu necessitatis, vel vtilitatis, quando facultates laicorum non sufficiunt; & de licentia Papæ aliquid contribuere possunt. *c. non minus. c. aduersus, eod.*

DECRETALIVM LIBER III.
NE CLERICI, VEL MONACHI, sæcularibus negotiis se immisceant. Tit. L.

1739 *Cap.* I. Multa sunt.

PROHIBETVR ne clerici, vel monachi se immisceant negotiis sæcularibus; & enumerat quædam, v.g. plus iusto accipere, munera iniusta percipere, vel dare, conducere aliquem pretio pro aliquo sæculari quæstu clericis prohibito, amare lites, rixas, contentiones, in placitis sæcularium disputare, (excipitur tamen defensio orphanorum, aut viduarum) & esse procuratores, aut conductores rerum sæcularium, ioculatorem, id est, non sit ioculator turpis, verbi vel facti, iocum sæcularem diligere, aleas amare, ornamentum inconueniens quærere, in deliciis velle viuere, gulam vel ebrietatem sequi, pondera iniusta vel mensuras habere, negocium iniustum exercere, (iustum autem negocium potest facere propter necessitatem) habere canes, vel aues ad venandum, interesse causis superfluis, & similia.

Glos. Clericus succedens conductori potest in conductione remanere. *arg. l. Decurio, ff. de decur.*

1740 *Cap.* II. Sacerdotibus. *Eugenius.*

Clerici non sint ministri negociorum, nec procuratores laicorum. Quod si moniti præsumpserint deinde facere oppositum, & deprehendantur in fraude in re pecuniaria occasione negociorum, Ecclesia iis non subueniat.

Glos. Ecclesia non adiuuat clericum in fraude commissa cum pecunia, vel alio auxilio, & postquam ter monitus est, habeatur alienus ab Ecclesia, non tamen sic, quod laicus possit illum simpliciter capere.

1741 *Cap.* III. Non magnopere.

Religiosi professi non permittuntur exire ad legendum Physicam, vel mundanas leges audiendum; & si exierint, & intra duos menses non reuertantur ad claustrum, sunt euitandi tamquam excommunicati, & si veliot patrocinari, in nulla causa audiantur; & reuersi habeant vltimum locum in Choro, capitulo, mensa & cæteris, & amittant spem promotionis.

Glos. Quot modis possit fieri compensatio, & in quibus.

1742 *Cap.* IV. Sed nec.

Clericus si præsumit accipere procurationes, aut iurisdictiones sæcularium, vt iustitiarius fiat illorum, est deponendus ab Ecclesiastico ministerio; & si fuerit religiosus, strictius puniatur.

1743 *Cap.* V. Clericus.

Clerici in sacris constituti non iudicent in causa sanguinis, nec per se nec per alios mutilent. Contra facientes autem ab officio, & beneficio sunt priuandi. Item, sacerdos non habeat officium Vicecomitis, aut Præpositi sæcularis, & qui præsumpserit contra facere, & admonitus non emendatur, est excommunicatus.

Glos. Clericus habens iurisdictionem temporalem, ipsemet non iudicet, vel consulat, vel consentiat, vel dictet, vel intersit: alioquin fit irregularis. *c. sententia, eod.* Sed committat generaliter laicis, vt iudicent de malefactoribus; & si reus appellet ad ipsum, iterum deleget alteri, quia ipsi per se non licet.

1744 *Cap.* VI. Secundum.

Sub excommunicatione prohibetur ne monachi clericive causa lucri negocientur. Item, monachi nomine proprio non conducant possessiones à Clericis vel à laicis, nec laici teneant Ecclesias sub titulo conductionis.

Glos. Non causa lucri, sed causa necessitatis possunt negociari. *c. 1. eod.* sicut etiam possunt nomine monasterij necessitatis causa conducere possessiones.

1745 *Cap.* VII. Relatum.

Monachi, qui sæculariter viuunt, & sunt incorrigibiles, expellantur, & in monasterium introducantur reformati, vel eiusdem ordinis sint, vel saltem alterius, appellatione remota, *c. reprehensibilis, de appellat.*

Glos. Facit hoc Episcopus auctoritate sua, *arg. c. Abbates, 18. q. 2.*

1746 *Cap.* VIII. Sicut.

Clericus in sacris per beneficiorum subtractionem compellendus est vt ab officio Tabellionis desistat.

Glos. Clericus neque in Ecclesiastica causa, & coram Iudice Ecclesiastico potest esse tabellio.

1747 *Cap.* IX. Sententiam. *Innoc.* III.

Clericus non dictet nec proferat sententiam sanguinis, nec vindictam sanguinis exerceat, nec vbi exercetur intersit, nec literas dictet vel vlli scribat

pro

pro vindicta sanguinis, neque viris sanguinum preponatur, nec clericus in sacris exerceat artem chirurgiæ, quæ adustionem vel incisionem inducit; nec impendat ritum consecrationis, vel benedictionis purgationi aquæ feruentis, vel frigidæ, vel ferri candentis, saluis prohibitionibus de duellis, vel monomachiis.

Glos. Clericus si intersit vbi fit vindicta sanguinis, licet non fiat irregularis, nec deponendus sit; tamen quia facit contra hoc cap. debet aliàs puniri.

1748 *Cap. X.* Super specula. *Honor III.*

QVod dicitur supra in *c. non magnopere*, Religiosos extra claustra exeuntes ad audiendas Leges, vel Physicam, nisi intra duos menses reuertantur, tamquam excommunicatos habendos cum aliis pœnis, extenditur hic ad excommunicationem ipso facto; ita vt Episcopi tum proprij, tum locorum, vbi student, publicent tales incurrisse pœnas *d. c. non magnopere*. Insuper vt studium Theologiæ amplietur, idem cap cum suis pœnis extenditur ad Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Præpositos, Cantores, & alios clericos personatus habentes, & ad presbyteros.

Glos. Spatium præscriptum, duo menses, sunt numerandi à tempore publicationis huius capituli. Cùm autem hodie sit iam publicatum, nullus iam potest se excusare. Episcopus tamen potest hos clericos absoluere, & dispensare, vt promoueantur, ex quo conditor huius constitutionis non reseruauit sibi absolutionem; & ideo aliis relicta videtur. *cap. nuper, inf. de sent. exc.*

IN SEXTO LIBER III.
NE CLERICI, VEL MONACHI sæcular. negocijs immisceant. Tit. XXIV.

1749 *Cap.* Statutum. *Bonif. VIII.*

CApituium, *Super specula, eod. tit. in decretal.* non extenditur ad clericos, qui habent parochiales Ecclesias, nisi sint Ecclesiæ plebaniæ, in quibus sint cappellæ, ad quas clerici sint perpetuo instituti; ita vt sine rationabili causa ab illis amoueri non possint. Nota quod Rectores Ecclesiarum, qui sub se non habent cappellam, in qua instituitur Vicarius perpetuus, vt est Archipresbyter, possunt audire Leges, vel Physicam etiam intra tempus quo non fiant sacerdotes, licet postea teneantur ordinari.

Glos. Non debet audire Physicam sub specie curandorum languentium fratrum, id est, medicinam. Item, sæpe cùm aliis dispensat Papa, vt audiant leges. *cap. cùm ex eo, de elect. in 6.*

1750 Cap. Vt periculosa.

REligiosus professus, qui temere habitum relinquit, vel sine licentia sui prælati vna cum consensu sui Conuentus, vel maioris partis eiusdem, ad quæcumque studia accedat, est ipso facto excommunicatus. Item, Doctores, seu Magistri, qui scienter docent, aut in solitis suis scholis præsumpserint retinere religiosos suo habitu dimisso, audientes Leges, vel Physicam, eo ipso sunt excommunicati.

Glos. Nota quod si excommunicatus non vult exire à scholis, debet Doctor exire à schola.

1751 Cap. Episcopus.

CLericus habens iurisdictionem temporalem, si in sua iurisdictione committatur delictum dignum morte, & ipse delegat seu iniungit alicui vt veritatem inquirat, & iustitiam exequatur; si delegatus mutilat talem, clericus non fit irregularis, eo quia, licèt clericus non possit agitare causam sanguinis, tamen in sua iurisdictione temporali potest illam delegare sine irregularitate. Nota ex hoc cap. quod Clericus habens iurisdictionem potest dare officialem non solùm generalem, sed etiam specialem ad talem causam sanguinis, dummodò non dicat vt talem interficiat, sed vt circa hoc exequatur iustitiam bonam: & si officialis magis excitatus ex iussione Principis illum interficiat, Princeps non erit irregularis.

Glos. Clerici iniuriam passi quomodo conqueri possint, vide *cap. Prælatis, de homicid.* Item, si clericus mandat officiali vt iustitiam exequatur, & ille delinquat in executione, non imputatur clerico, nec dicitur esse in culpa.

FINIS LIBRI TERTII.

DECRETALIVM LIBER QVARTVS.

DE SPONSALIBVS, ET Matrimoniis. Tit. I.

1752 *Cap. I.* De Francia.

SI Matrimonium quis contrahat, non ſecundùm leges, & conſuetudines illius loci, matrimonium tenet: & ſi prima dimiſſa aliam ducit, debet ſecundam dimittere, & reuerti ad primam; & ſubiiciatur pœnitentiæ, quia primam dimiſit, & ſecundam accepit.

Gloſ. Quia ſolus conſenſus facit matrimonium, etiam ſi omittantur ſolemnitates iuris, vel conſuetudinis; ideo ſpectanda eſt potius intentio contrahentium, quàm verba.

1753 *Cap. II.* Præterea. *Innoc. III.*

QVi contrahunt ſponſalia, ſeu matrimonium de futuro, purè ſine conditione, fide hinc inde data; ſi deinde ad inuicem nolint contrahere, ſunt admonendi, vt datam fidem ſeruent: Sed deinde non ſunt cogendi, ſed tolerandi, ne quid deterius contingat, cùm eam ducit, quam odio habet; ſicut qui contrahunt ſocietatem data fide, & poſtea eam ad inuicem ſibi remittunt.

Gloſ. Si iuraſſent, videntur compellendi. *c. ex litteris, eod.* ſed contra, *c. requiſiuit, eod.* & melius, &c.

1754 *Cap. III.* Iuuenis. *Eugenius.*

IVuenis, qui duxit puellam, quæ non erat ſeptem annorum, ſi dubium eſt, quod tentauerit id quod explere non potuit, contraxit impedimentum publicæ honeſtatis, & non poteſt contrahere cum conſobrina; & ſi contrahat, eſt ſeparandus, quia in dubiis debemus tenere quod certius exiſtimamus.

Gloſ. Tentauit, quia malitia ſupplebat ætatem.

1755 *Cap. IV.* Ad audientiam. *Alex. III.*

EX ſponſalibus contractis inter conſanguineos, etiam ſi nulla ſint, naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis, ita vt mortuo ſponſo non poſſit mulier accipere fratrem ſponſi mortui, etiam ſi interceſſerit iuramentum, quod ſi primus frater eam non habeat, habeat ſecundus; quia eſt illicitum: & agat pœnitentiam pro tali illicito iuramento; & poteſt cenſuris compelli, quamuis ſecundus frater, ſit alterius matris, & non conſanguineus ſponſæ.

Gloſ. Niſi ante ſeptennium contracta eſſent ſponſalia. *c. litteras. c. acceſſit. c. duo pueri. tit. prox.* Item, an hæc ſponſalia cùm ſint nulla, impediant. Item, quilibet poteſt compelli ad ſatisfactionem pro quolibet crimine; & corrigere quemlibet Chriſtianũ de quolibet peccato pertinet ad Eccleſiã. *c. nouit, de iud.*

1756 *Cap. V.* De illis. *Idem.*

QVando præſtito iuramento aliquis promiſit mulieri eam ducere de futuro, & poſtea diſcedens ab ea terra, ſe transfert ad aliam partem; mulier, ſi non præceſſit conſummatio, poteſt alteri nubere; & ſi per eam ſtetit quo minus matrimonium conſummaretur, agat pœnitentiam de periurio.

Gloſ. Sponſa de futuro non tenetur ſequi ſponſum vagabundum, & ſecundum leges poſt tres annos poteſt nubere. Item, in quibus caſibus ſoluantur ſponſalia, vide ibi.

1757 *Cap. VI.* De muliere. *Idem.*

QVando quæſitum non eſt certum, non poteſt dari reſponſio. Item, non omnis vis annullat matrimonium. Item, poſt eam ſi ſequitur conſenſus, valet.

Gloſ. In quæſito incerto poterat reſponderi diſtinguendo, inter vim, & vim, id eſt, inter metum cadentem, & non cadentem in conſtantem virum, vt *c. conſultationi, & c. veniens, infra.*

1758 *Cap. VII.* Ex litteris. *Idem.*

QVando duo contrahunt ſponſalia, ſeu matrimonium, ita vt alter non intelligat quod alter proponit, tunc Iudex prius videat, ſi contrahentes matrimonium ſint idonei ſcientia, & ætate, deinde recurrat ad communem intelligentiam illorum verborum, & cogat vtrumque ſeruare verba ſecundùm ſenſum communem rectè intelligentium.

Gloſ. In contrahentibus requiritur diſcretio, ſeu ſcientia: vnde furioſus non poteſt contrahere, niſi per interualla dilucida laboraret. Item, ætas, id eſt, 12. annorum in muliere, & 14. in viro. *c. atteſtationes. c. continebatur, tit. prox.* vel vt malitia ſuppleat ætatem. *c. de illis, inf. & c. vlt. tit. prox.* Item, ſi actor adhibet dolum, verba ſunt intelligenda prout reus intelligit; ſi reus dolum fecit, verba ſunt intelligenda vt actor intelligit; ſi vterque, tunc, vt hic dicitur, ſunt intelligenda ſecundùm modum communem intelligendi. Item, non eſt recedendum à ſignificatione verborum, niſi quando conſtat teſtatorem aliud voluiſſe. Item, ambiguitas verborum, vel incidit in iudiciis, & in principio litis plus creditur actori; vel in contractibus, & pactis; & tunc, &c. vide ibi multa.

1759 *Cap. VIII.* Sponſam. *Idem.*

NVllus conſanguineus poteſt accipere ſponſam alterius conſanguinei. Trid. ſeſſ. 24. ca. 3.

1760 *Cap. IX.* Ex parte. *Idem.*

QVando duo inuicem ſibi promittunt, quod ex eo tempore ſe habebunt pro coniugibus,& fidem inuicem ſeruabunt;eſt verè matrimonium.Item, ex cauſa fornicationis manifeſta licitum eſt dimittere vxorem; ſed ipſa viuente debet vir continere,& non aliam ducere.

Gloſ. Ex cauſa fornicationis manifeſta, id eſt, probata coram Iudice, & per ſententiam definita ; alioquin non licet. *c. porro, de diuor.*

1761 *Cap. X.* Ex litteris. *Idem.*

QVando quis iurat accipere aliquam vxorem,& poſtea vult aliam accipere, prius ab Epiſcopo eſt monendus, vt ſeruet iuramentum, id eſt, accipiat primam, & ſi monitis non acquieſcat,eſt compellendus cenſuris,vt eam accipiat,& maritali affectione tractet,ſi tamen rationabilis cauſa non obſtet.

Gloſ. Quando parentes iurant coniungere filios in matrimonium, licèt iuramentum de facto alterius non obliget,tamen promiſerunt factum ſuum, id eſt, procurare bona fide, vt filij contrahant, & ſi per eos non ſtat, non ſunt periuri,nec puniendi.Item,iuramentum impuberum ad teſtificandum non tenet,ſed ad alia,ſi ſint doli capaces,tenet.*c.pueris.de delic.puer.*Aliquis iurauit accipere in vxorem vnam de filiabus Titij,deinde dormit cum vna filiarum, an ſit compellendus ad hanc accipiendam, cùm alias non poſſit. Reſp. non eſt compellendus ex vi ſponſaliorum, quia debuiſſet conſentire cum aliqua certa filia,nam indeterminata ſponſalia non ſunt ſponſalia, ſicut cùm dico, *exhæredo vnum filium*,nullus filiorum eſt exhæredatus, ſed eſſet compellendus ratione iuramenti,niſi deterius inde contingeret.*c.præterea infra.* Item, an ſit compellendus. Item,antequam quis ſit periurus,poteſt excommunicari, quia Eccleſia non ſolùm poteſt punire peccata commiſſa,ſed etiam prohibere committenda, & excommunicatio eſt medicina.Item,ſponſalia poſſunt contrahi per verba generalia,& iuramentum impuberum tenet.

1762 *Cap. XI.* Non eſt nobis. *Idem.*

PAter iniuſtè detinens vxores filiorum eſt compellendus intra certum tempus reſtituere illas,alioquin poſſunt interdici terræ vbi vxores ſunt.

Gloſ. Pro delicto vnius interdicitur tota prouincia, erat enim Rex, & cum Rege mitius agitur.Item,ſecus, quando vxor volens, & non inuita detinetur. Item,quando ſuſpenſio, vel interdictum eſt iuris cum determinatione temporis,vt hic,elapſo tempore ſine abſolutione poteſt ibi celebrari, quia non erat terra interdicta,ſed organa.Item,tempore interdicti non poſſunt celebrare ſubmiſſa voce,& ianuis clauſis,niſi priuilegiati.*c.quod nonnullis,de priuil.*& Epiſcopi, *ibid.* & in Eccleſiis conuentualibus bini ſingulariter poſſunt dicere horas quaſi legendo,non cantando.*c.quod in te,de pœn.& remiſſ.* Item, in quolibet interdicto ſacramenta neceſſitatis adminiſtrantur, id eſt, baptiſmus paruulorum,

& pœnitentia morientium, & viaticum. *c. quod in te, de pœn. & remiss.* peregrinis etiam datur pœnitentia, ibidem.

1763 *Cap. XII.* Præterea. *Idem.*

Trid. sess. 25. de Ref. ca. 1. QVando vnus tantum dicit adesse impedimentum, impedit matrimonium contrahendum, non iuratum: v. g. si consanguineus volentis contrahere dicat se cognouisse carnaliter illam mulierem, etiam si hoc nolit publicè confiteri propter metum, & potentiam mulieris.

Glos. Si iuramentum interuenit propter confessionem vnius secretam, non prohibetur matrimonium, nisi aliter probaretur: si vero iuramentum non interuenisset, matrimonium contrahendum impeditur ad dictum testimonium vnius, siue ad famam. *c. super eo, de test. c. super eo, de consanguin. & affinit.* Item, si publicè confiteatur, ei non creditur, tum quia vnius confessio in alieno facto est nulla, tum quia suam turpitudinem confitetur.

1764 *Cap. XIII.* Veniens. *Idem.*

MVlier, quæ matrimonium contrahere cum aliquo iurauit, deinde inuita, & reclamans à parentibus alteri traditur, & nunquam consentit, nec sinit se ab eo cognosci; si iudicio Ecclesiæ constet, non potuisse contrahere cum primo ob impedimentum consanguinitatis (etiamsi mulier diceret se fuisse ab illo primo cognitam potest) cum aliquo tertio valide contrahere; & matrimonium sic contractum impedientes sunt excommunicandi.

Glos. Matrimonium reclamante muliere contractum est nullum. *c. 1. & 2. 31. q. 7. c. proprio eod.* sed si deinde mulier consentiat, tenet, nec potest amplius reclamare. *c. 1. inf. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult. & c. insuper inf. qui matr. accus. poss.* Item omnes impedientes iurisdictionem Iudicis possunt excommunicari. *c. 1. de off. del.*

1765 *Cap. XIV.* Cùm locum. *Idem.*

Trid. sess. 24. de Ref. c. 9. QVando est quæstio de matrimonio puellæ, & timetur, ne metus, vel coactio inferatur puellæ ad consensum, iudex debet puellam constituere in loco tuto, & honesto, vbi nihil timeat, donec causa finiatur, & indagandus est liber consensus ab ea, quia matrimonium fit solo consensu.

Glos. Metus cadens in constantem virum *c. veniens, &c. consultationi, eod.* minor metus magis excusat fœminam quàm virum. Item officium iudicis est assignare partibus locum securum, & honestum, & si requisitus non facit, potest ab eo appellari, etiam si fuit datus appellatione remota.

1766 *Cap. XV.* Veniens ad nos. *Idem.*

QVi contraxit sponsalia de futuro cum vna, & deinde cum alia de præsenti, debet remanere cum secunda, nisi cum prima rem habuerit, vel cum secunda ex metu cadente in constantem virum contraxerit.

Glos. Qui metu se excuset, vide *c. cùm dilectus c. Abbas, de his quæ vi, metuue causa fiunt.* Item, licèt culpa mea inciderem in metum, tamen metu excusor.

1767 *Cap. XVI.* Commiſſum. *Idem.*

QVi dedit fidem contrahendi cum aliqua, & iurauit, ſi vult ingredi religionem, tutius eſt prius contrahere cum illa, vt ſeruet iuramentum, & poſtea ante copulam migrare ad Religionem.

Gloſ. Sine peccato poteſt intrare Religionem, & non contrahere; ſed dicit tutius contrahere, quia ſine peccato vtrumque ſeruare poteſt, id eſt, iuramentum, & Religionem, niſi periculum conſummandi obſtet; vel tutius, id eſt, ſecundùm opinionem hominum, ne de facto dicatur periurus. Item non frangit iuramentum, qui in melius illud commutat. *c. peruenit, de iureiur. c. ſcripturæ, de voto, & voti red.* Item, quid ſi vouiſſet ingredi Religionem? vide.

1768 *Cap. XVII.* Requiſiuit. *Lucius III.*

MVlier, quæ iurauit nubere alicui, poſtea non vult, monenda eſt potius quàm cogenda, quia matrimonia debent eſſe libera; & coacta ſæpe habent exitus difficiles.

Gloſ. Exponit potius, id eſt, prius monenda, deinde cogenda; de qua coactione *ſup. c. ex litteris. eod.* An ſi cogatur quis ad contrahendum matrimonium, ad quod iureiurando ſe aſtrinxit, liberum ſit tale matrimonium? Reſp. eſſe liberum, quia non dicitur inuitus, qui vrgetur ad ſolutionem propter voluntariam promiſſionem. 12. *q.* 2. *c. quicumque.* Item propter delictum præcedens, quandoque quis compellitur ad matrimonium. *c. 1. de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adult.* ergo. Vide.

1769 *Cap. XVIII.* Cùm Apoſtolica. *Vrban. III.*

LIte matrimoniali pendente, ſi litigans ante ſententiam Iudicis accipit aliam vxorem ignorantem facti; poſtea ſi feratur ſententia de nullitate matrimonij, tenet ſecundum matrimonium, licèt fuerit contractum pendente lite; ſed viro iniungatur pœnitentia, & vt abſtineat à coniuge per tempus pœnitentiæ, &c.

Gloſ. Licèt in facie Eccleſiæ primum haberetur matrimonium, ſi reuera in ſe non eſt; ſi ſecundò contrahat ſecundum, tenet, etiam ſciente ſecunda vxore primum matrimonium. Item, etiam ſi fuiſſet verum matrimonium cum prima; tamen ſi moriatur prima, ſecunda non debet priuari marito, ſi erat facti neſcia. *c. 1. de eo qui dux. in matr.* Ideo etiam non punitur in petitione debiti, quia neſcia erat; nec priuatur viro, ſi illa voluerit, & vir compelletur propter dolum, & requiritur nouus conſenſus. Si verò ſcienter contraxit cum verè vxorato, ſecundum matrimonium eſt nullum, nec eſſe poteſt etiam poſt mortem primæ. *c. ex tuarum. & c. cùm haberent. de eo qui dux.*

1770 *Cap. XIX.* In præſentiam. *Clemens III.*

MVlier licèt iuuenis, & incontinens, cuius vir eſt abſens ſeptennio, vel quocumque numero annorum, nec poteſt certificari de morte, vel vita, ſiue ſit captiuus, ſiue peregrinus, non poteſt ſecundò nubere, nec canonicè poteſt hoc concedi, donec recipiat certum nuncium de morte viri.

Gloſ. Contra matrimonium non currit præſcriptio, licèt currat contra alia iura.

iura. Item, quinquennium legũ, quo solo debebat mulier expectare, hic tollitur. Item, vbi verisimiliter præsumitur de morte, si mulier nubit, excusatur; si primus vir reuertitur, & ipsa non statim redit ad virum, est notanda de adulterio; si dubitat de morte, non exigat debitum, sed reddat; si certificatur de vita, recedat. *c. dominus. de secundis nupt.* Item, si vir fuit in exercitu, & non est reuersus, nec potest certificari, expectet donec certificetur.

1771 *Cap.* *XX.* Inter opera. *Idem.*

PVblicam meretricem extrahere ex lupanari, & accipere in vxorem, est opus misericordiæ, & proficit in remissionem peccatorum.

Glos. Meretrix quæ non vult continere, non est accipienda, nec retinenda, ne videatur maritus patronus turpitudinis. *32. q. 1. c. 1.*

1772 *Cap.* *XXI.* Ad id quod. *Idem.*

SI mulier etiam xj. annorum inuita traditur viro, cum quo spontaneè postea cohabitat per aliquod tempus, vt per annum cum dimidio, censetur tacitè consensisse, & sic coactio transit in consensum, & si mulier velit inducere testes ad probandam coactionem, non sunt admittendi, sed compellantur coniuges affectu maritali se tractare, nisi velint pariter ad Religionem conuolare: quod si interim vterque ad alienos, & illicitos concubitus transiuit, pro hoc agant pœnitentiam, antequam ingrediantur Religionem.

Glos. Mulier xj. annorum, si malitia supplet ætatem, potest contrahere. *c. de illis, tit. prox.* Item, matrimonium, quod ab initio non valuit, tractu temporis conualescit, & contra hanc præsumptionem non admittitur contraria probatio. *c. is qui, eod.* præsertim quia hæc, de qua in textu, erat corrupta, ac proinde non poterat probare per aspectum corporis quod eam vir non cognouisset. Item, paria adulteria compensantur. *c. penult. & vlt. de adult.*

1773 *Cap.* *XXII.* Sicut ex litteris. *Innoc. III.*

QVi contrahit sponsalia de futuro cum vna, & iurat, deinde cum alia contrahit de præsenti; hoc cognito Iudex compellat seruare secundum matrimonium, & iniungat pœnitentiam viro pro fractione fidei, nisi forsan in iuramento præscripsit certum tempus contrahendi, & per eum non stetit in illo tempore: si verò cum vtraque contraxit de futuro, compellatur seruare primum, & agat pœnitentiam, vt periurus de secundo. Quod si de his non constat, tandiu cognoscatur de causa, donec sufficienter Iudex super his instruatur.

Glos. Et hoc in causa matrimoniali, in qua secundò inducuntur testes super eodem articulo post publicationem. *c. causam matrimonij, de probat.* & *c. ex litteris, de consanguin.*

1774 *Cap.* *XXIII.* Cùm apud sedem. *Idem.*

QVicumque non prohibetur, per consequentiam admittitur ad contrahendum; & sic mutus, & surdus possunt contrahere, quia sufficit consentire signis, & nutu, licèt non verbis.

Glos. Cap. tua eod. & *c. qui spiritualem 30. q. 4.* & *c. inter corporalia, de translat.*

1775 *Cap. XXIV.* Dilectus. *Idem:*

QVando aliquis est perpetuò furiosus, non potest contrahere matrimonium, quia non potest esse consensus, & esset separandus si coniungeretur.

Glos. Si quando contraxit non erat furiosus, matrimonium tenet; si quando contraxit erat furiosus, & postea sanatur, licèt in principio non tenuerit, tamen per subsequentem consensum tenet.

1776 *Cap. XXV.* Tuæ fraternitatis. *Idem.*

PEr solum consensum legitimum contrahitur matrimonium, sed verba exprimentia consensum de præsenti requiruntur respectu Ecclesiæ: vnde surdi, & muti per consensum mutuum sine verbis possunt contrahere, & pueri ante ætatem per verba sola non contrahunt, quia non intelliguntur consentire.

Glos. Licèt sine verbis contrahatur matrimonium cum solo consensu, tamen in his qui loqui possunt, nō cōtrahitur sine verbis exprimentibus cōsensum, vel saltem sine aliquo alio, puta ipso facto, per quod dicuntur consentire: vt si parentes contrahant pro filiis præsentibus, & scientibus, sufficit taciturnitas pro nutu. *c. honorant. 32. q. 2.* Idem dicendum de ijs qui per alios contrahunt cum annuli subarrhatione; & sic in mutis non sufficit solus consensus, sed requiruntur signa exprimentia consensum. Item, secus in matrimonio præsumpto, vbi ipso facto præsumptiuè contrahitur. *c. is qui, eod.*

1777 *Cap. XXVI.* Tua nos. *Idem.*

QVi verbis æquiuocis, aut falsis decipit mulierem, & sine animo contrahendi contrahit, & cognoscit carnaliter, re vera non est matrimonium, quia deest consensus; sed hoc in foro exteriori vix potest probari.

Glos. Est verum quòd si vterque non consentit, non fit matrimonium; tamen si quis protestetur coràm pluribus, quod omnia quæ facit, vel dicit, non sunt animo contrahendi, & postea publicè dicit, *Consentio in te*, Ecclesia iudicat hoc esse matrimonium, quia talia verba sunt intelligenda secundum communem intelligentiã, nec possunt seruire suæ intentioni, *c. ex litteris eod.* Item, potuit mutasse sententiam post protestationem; patet ex facto publico. Et si dicat tempore contractus fuisse in eadem sententia negatiua, non creditur ei, qui dolum fecit. *c. ex litteris, eod.* Item, quæ sit materia & forma matrimonij, vide.

1778 *Cap. XXVII.* Cùm in tua. *Idem.*

QVando aliquæ personæ volunt contrahere, & est fama, quod intersit impedimentum consanguinitatis, & contrahentes volunt producere iuramenta maiorum, quod nulla sit propinquitas; tunc Iudex, si ei persona grauis, & digna fide denunciet eos esse consanguineos, & de fama vel scandalo doceat, vel si Iudex per seipsum possit certificari de plano; tunc Iudex non recipiat iuramenta parentum, & compellat contrahentes, vt desistant à tali contractu, vel exhibeant iuramenta propinquorum contra famam dictam pro arbitrio Iudicis. Sed si denuncians nō est talis, & graui, vel non potest docere Trid. ses. 24. de Ref. c. 1.

de fama,vel scandalo,Iudex potest monere, vt desistant, sed non compellere contrahentes.

Glos. Qui denunciat,debet esse persona honesta & grauis, quia criminosa non admittitur.*c.praeterea,de testib.* Sed quando impedimentum oritur à persona denunciante,persona turpis admittitur.*c.praeterea,eod.* Item,quando denunciatur fama,quae affert priuatum impedimentum, & de ea fama non constat, debet prius inquiri de illa fama,& requiritur alia probatio : sed quando constat de fama consanguinitatis, interdicitur matrimonium.*c. tua, de cohabitat. Cler. & mulier.c.super eo de consanguin. & affinit.* vbi sola fama impedit, sicut impedit & vnus testis,si ipse testificetur.*c.super eo de testib.* sed denunciatio sine fama non impedit,& fama potest probari,& summaria cognitio,seu de plano sufficit.*c.sicut olim, & cap. olim de accusat.* Item, matrimonium impeditur propter scandalum.*c.super eo,de consang.* Item, si quis probauit me esse malae famae,ego possum probare me esse bonae famae.*c.presbyter,& c.simili 2.q.5.* Itē, his omnibus consideratis relinquitur arbitrio iudicis.

1779 Cap. XXVIII. Consultationi. *Honorius III.*

MVlieres quando veniunt cum sponsis ad benedictionem, & dicunt se numquam consensisse matrimonio,& sponsi legitimè probant contrarium cum idoneis testibus,non sunt audiendae.Sed si post benedictionem, & ante copulam fugientes dicunt se metu consensisse, & non veraciter, debet inquiri diligenter de metu illarum:& si est cadens in constantem virum,sunt audiendae.

Glos. Id est,separandae.Item,simpliciter asserentibus contra testes non creditur;sed si velint probare,sunt audiendae:tamen non possunt probare negatiuam,id est,non consensisse; possunt affirmatiuam ex vi. Item, causae matrimoniales sunt committendae iurisperitis Ecclesiasticis. *c.ex litteris, de consang. & affinit.*

Trid.sess.24. de Ref.c.12. & 9.

1780 Cap. XXIX. Gemma. *Greg. IX.*

MAtrimonia debent esse libera:ideo parentes non possunt imponere poenam in sponsalibus filiorum;& si ponatur,altera pars non potest exigere poenam,& est sub excommunicatione prohibenda ne exigat.

Glos. Multo minus teneret poena, si sponsalia non tenerent defectu aetatis. Item,licèt poena apposita in sponsalibus non teneat,tamen arrham datam pro sponsalibus perficiendis amittit,qui rescindit sine iusta causa.*l.vlt. C. de sponsal.* licèt sit eadem ratio,& hoc secundùm leges.

1781 Cap. XXX. Is qui. *Idem:*

SPonsalia per carnalem copulam transeunt in matrimonium,& contra hanc praesumptionem non admittitur probatio,nec potest alia duci.

Glos. Praesumptio quadruplex.Prima,iuris,& canonis,siue legis, siue de iure,quod idem est;& haec non admittit probationem in contrarium : secunda est hominis:tertia naturae:quarta facti,& haec admittunt.vide ibi.

1782 *Cap. XXXI.* Si inter virum.

Sponsalia de præsenti non soluuntur per secundum matrimonium, etiam copula consummatum,& iuratum;sed primum in suo robore permanet.

Glos. Sponsalia de futuro etiam iurata soluuntur per secundum matrimonium de præsenti:sed frangenti fidem primæ est iniungenda pœnitentia.

1783 *Cap. XXXII.* Adolescens.

Sponsus per verba de futuro,si sæpe nititur habere copulam,& non habet, si contrahat cum secunda de præsenti,valet secundum matrimonium,quia in primo non fuit consensus de præsenti,nec præsumptus,quia conatus non habuit effectum.

*Glos.*Conatus siue voluntas sine effectu non nocet,vt *hic*,& *de pœnit.dist.*1.

IN SEXTO LIBER IV.

DE SPONSALIBVS, ET MATRIMONIIS. Tit. I.

1784 *Cap.* Ex sponsalibus. *Bonif. VIII.*

Ex sponsalibus puris,id est,non sub conditione; & certis,id est,de certa persona,& non vaga,& cum consensu, oritur impedimentum publicæ honestatis,licèt illa sponsalia essent nulla ex alio capite:v.g.causa consanguinitatis,affinitatis, frigiditatis, religionis, seu professionis, non tamen defectu consensus. Item, qui contrahit sponsalia cum vna purè, & determinatè, & postea contrahit sponsalia cum eiusdem consanguinea, debet accipere primam, quia ex secundis non oritur imped imentum publicæ honestatis contra primam. Item, qui contrahit sponsalia cum aliqua sub conditione, & ante impletam conditionem contrahit sponsalia de præsenti cum consanguinea primæ, est matrimonium cum secunda;quia ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem non nascitur impedimentum publicæ honestatis. Trid.sess.24. de Ref.c.3.

*Glos.*Idem dicendum,si cum secunda contrahit de futuro.Item,qui contrahit sponsalia cum vna sorore de futuro,deinde contrahit de præsenti cum altera sorore,debet remanere cum prima,quia erat impedimentum pro secunda.Sed si cognouit secundam,neutram potest ducere;non primam ratione affinitatis,quæ licèt non dirimat matrimonium,si post illum contractum sequatur,tamen dirimit sponsalia;non secundam ratione publicæ honestatis. Item, qui contrahit sponsalia conditionata,ante impletam conditionem potest contrahere sponsalia, vel matrimonium cum secunda sorore, quia conditio suspendit sponsalia.nisi fuerit turpis,quia habetur pro non adiecta.& remanent sponsalia pura. Item, qui contrahit sponsalia cum vna, & postea contrahit sponsalia cum altera sorore, tenetur accipere primam,quia ex secundis sponsalibus non nascitur impedimentum.Item, conditiones tacitæ non faciunt obligationem conditionalem,expressæ verò sic.

DECRETALIVM LIBER IV.
DE DESPONSAT. IMPVBERVM Tit. II.

1785 *Cap. I.* Tua fraternitas. *Hormisda.*

Trid. ses. 14. de Ref. c. 9.

PAter pro filio non adulto potest contrahere sponsalia, quæ cum filius adoleuerit, tenetur omnino adimplere; sed pro filio adulto non potest, nisi filius consentiat.

Glos. Filius non adultus, licèt possit cogi à patre ad sponsalia, non tamen postea ad matrimonium, sicut nec adultus. Item, si filius coactione paterna ductus consentiat in aliquam, quam aliàs non esset ducturus, est matrimonium.

1786 *Cap. II.* Vbi non est. *Nicolaus.*

QVando vnus, vel ambo non sunt in ætate, prohibitum est ne contrahant sponsalia, nisi adsit aliqua vrgentissima causa, vt pro bono pacis.

1787 *Cap. III.* Puberes.

PVberes, seu apti ad matrimonium dicuntur, & sunt qui ex habitu corporis ostendunt pubertatem, & generare possunt; & puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt: & sic pubertas pro matrimonio non consideratur ex numero annorum.

Glos. Secus quoad tutelam, & curam. Item, qui iam compleuit xiv. annos, & apparet quod nullo modo potest generare, si contrahat, non tenet matrimonium; sed contrarium verius. *c. de illis, eod.*

1788 *Cap. IV.* Litteras. *Alex. III.*

Trid. ses. 24. de Ref. c. 3.

QVando quis adultus contrahit sponsalia cum minore septennio, non nascitur impedimentum publicæ honestatis, imo potest accipere matrem puellæ in vxorem: sed si postquam puella compleuit septennium, illam duxit in matrimonium, non tenet matrimonium, & sunt separandi, quia cùm ex tunc sponsalia consueuerunt placere, iam sunt valida; & si cognouit matrem, non potest cognoscere filiam.

Glos. Sponsalia ante septennium contracta sunt nulla, sed post septennium valent sola ratihabitione; vt si simul cohabitant, & non contradicunt; si seorsim habitant, & dant aliquod signum consensus saltem facto, vt si eam visitet, vel det munuscula, *argum. cap. accessit, eodem.*

1789 *Cap. V.* Accessit. *Idem.*

QVando sponsalia contrahuntur cum aliqua puella, quæ non compleuit septem annos, si postea adueniente septennio puella non vult consentire, sponsus potest accipere matrem puellæ in vxorem, præcipuè si fuerit à tali despon-

desponsatione ab Episcopo absolutus; secus est, si sponsalia contrahat cum puella, quæ septem annos iam cōpleuit: tunc enim licet puella nolit consentire, & sit sponsus ipso iure absolutus, tamen ob honestatem non potest accipere matrem in vxorem, &c.

1790 *Cap. VI.* Continebatur. *Idem.*

SI puella inter nubiles annos sit tradita in vxorem alicui, & traducta ab ipso; postea verò in ætate dicat se numquam consensisse, & velle alterum, si vir iuret eam cognouisse, creditur viro, & non puellæ. Si verò sit proxima ætati, vt in xj. vel circa xij. annum, & cum suo consensu desponsata, & cognita à viro, non debet separari, præsertim si parentes eius dicant eam fuisse in ætate legitima. Item, si infra nubiles annos puella est desponsata, non licet sponso accipere consanguineam sponsæ, nec sponsæ consanguineum sponsi.

Glos. Mulier in xj. anno dicitur proxima nuptijs, si malitia suppleat ætatem. Item, creditur viro iuranti se cognouisse. *c. si quis acceperit vxorem. 33. q. 1. §. 1.* non tamen si probatur virginitas per aspectum corporis *c. proposuisti. & c. causam, de probat.*

1791 *Cap. VII.* De illis. *Idem.*

QVi post septennium contrahunt, & postulant separari ante annos aptos ad matrimonium, non sunt audiendi: si alter ipsorum perueniat ad legitimos annos matrimonij, & alter non; & qui peruenit ad annos, petat separari, non est audiendus: si verò alter deinde perueniens ad ætatem, petat etiam separari, sunt separandi: si verò quando contraxerunt sponsalia, vnus erat in ætate matrimonij, alter non; & qui erat in ætate petat separari, non est audiendus, nisi minor cùm peruenerit ad ætatem, petierit separari.

Glos. Qui in minoribus annis contrahunt, non possunt ante legitimam ætatem resilire. Item, maior debet expectare minorem. Item, sponsalia debent dissolui iudicio Ecclesiæ tantùm, nisi maius vinculum superuenerit, vt matrimonium, vel votum solemne. Item, contrahentes sponsalia licèt sint impuberes, si sint doli capaces, & iurant, si deinde nolunt, sunt compellendi ratione iuramenti. *cap. ex litteris, & cap. sicut, tit. prox.* Si verò non interuenit iuramentum in sponsalibus, & quando perueniunt ad ætatem, vterque, vel alter non vult, non sunt cogendi. *cap. ex litteris, de sponsal.*

1792 *Cap. VIII.* A nobis. *Idem.*

QVi infra annos nubiles contrahunt sponsalia, non debent separari, antequam perueniant ad pubertatem; & tunc si simul esse nolunt, separentur, nisi intercesserit copula, cùm malitia supplet ætatem.

Glos. Quando ante legitimam ætatem duo contrahunt per verba de præsenti, non contrahitur inter illos matrimonium, sed sola sponsalia. *argum. c. attestat. eod.*

1793 *Cap. IX.* De illis qui. *Idem.*

QVi sunt minores, sed proximi ætati, & malitia supplet, id est, quod possint copula carnali coniungi; si desponsantur, & traducuntur, non sunt

ſeparandi;ſecus ſi interceſſit violentia,niſi poſt violentiam accedat conſenſus.

Gloſ. Siue talis conſenſus ſit expreſſus,vel præſumptus, puta vel per mutuã cohabitationem.*c.ad id quod.ſupra tit.prox.* vel per carnalem copulam ſubſequutam.*c.ſignificauit,de eo qui dux.in matrim.quam pol.per adult.*

1794 *Cap. X.*Atteſtationes. *Vrban.III.*

SI iuuenis ante ætatem,v.g.in xij.anno contrahat, & nitatur mulierem corrumpere,ſi non corrumpit, & mulier non probat iuuenem conſenſiſſe circa xiv.annum ſuæ ætatis;accepto iuramento ab ipſo, quod in ætate legitima non conſenſerit,ſi modò non vult,eſt liberandus ab impetratione mulieris,& poteſt vterque ad ſecunda vota tranſire.

1795 *Cap. XI.* Ex litteris. *Idem.*

PVella in ætate, à parentibus iurata, & deſponſata cum viro non habente ætatem,deinde inuita traducta in domum ſponſi, à quo poſt annum receditad domum propriam non cognita;ſi non vult expectare,donec vir habeat ætatem,poteſt alteri nubere.

1796 *Cap. XII.* Duo pueri.*Clem.III.*

PVblica honeſtas impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum.Item,ſoluuntur ſponſalia,quando quis contrahit cum alia de præſenti.Item,propter ſcandalum eſt iniungenda pœnitentia. Item, inceſtus impedit matrimonium contrahendum. Item, qui ſine iudicio Eccleſiæ vxorem dimittit,eſt puniendus.

Gloſ. Quia eſt pœna,& nulli inferenda niſi per Iudicem,*c.porro,de diu.*

1797 *Cap. XIII.* Ad diſſoluendum. *Innoc.III.*

MAtrimonium,vel ſponſalia,quæ non ſunt,vt ſi infra ſeptennium contrahatur,non poſſunt accuſari;poteſt tamen denunciari conſanguinitas,vt interdicatur matrimonium contrahendum, & tunc aſſignabitur terminus ad probandas denunciationes,ſaluis exceptionibus:& ſi interim aliquid attentatur in præiudicium puellæ,eſt irritum.

Gloſ. Vnus ſolus denuncians poteſt impedire matrimonium *c.præterea, tit. prox.*& valet denunciatio in principio,quia iam dicuntur malæ fidei poſſeſſores;& in matrimonio contrahendo,quod certius eſt,tenendum eſt. Ad hanc denunciationem non admittitur niſi grauis, & honeſta perſona. *c.cùm in tua, tit.prox.*& admittuntur etiam,qui denunciant famam,*ibid.* & de auditu. *c.hoc videtur,22.q.5.*& quilibet tenetur ad hanc denunciationem. *c.tua nos,de cogn. ſpir.*& hoc ſine aliqua admonitione præmiſſa,quod non fit in alijs denunciationibus.*c.ſi peccauerit.2.q.1.c.nouit,de iudiciis.*

1798 *Cap. XIV.* Tuæ nobis. *Idem.*

QVando contrahitur matrimonium de præſenti,& puella non eſt in ætate,vel malitia non ſupplet ætatem, licèt vir dederit ei arrham, non eſt matrimonium,ſed ſponſalia.

IN

IN SEXTO LIB. IV.
DE DESPONSAT. IMPVBERVM. Tit. II.

1799 *Cap. I.* Si infantes. *Bonif. VIII.*

QVANDO duo,& ambo infantes, vel vnus est intra septennium,& contrahunt; sponsalia sunt nulla;& si deinde veniunt ad ætatem, non conualescunt, nec inducunt impedimentum publicæ honestatis,nisi in septennio exacto cognoscatur de nouo cõsensisse expresse,vel tacitè,vt verbo,vel facto,vel cohabitatione.Item,quando vnus pubes cum impubere,vel ambo impuberes non proximi pubertati,in quibus malitia non supplet ætatem,inuicem contrahunt per verba de præsenti, non est matrimonium,sed ex interpretatione iuris sunt sponsalia de futuro, quæ adueniente pubertate non transeunt in matrimonium, nisi sit sequuta copula carnis,vel alia via constet,quod sponsi, eadem voluntate perseuerante peruenerunt ad pubertatem;aderat tamen impedimentum publicæ honestatis.Item, sponsalia,quæ parentes pro filijs puberibus,vel impuberibus contrahunt,non obligant filios,nec ex eis nascitur impedimentum publicæ honestatis,nisi ipsi filij expresse consenserint;vel tacitè,vt si sint præsentes ,& non contradicant, vel si sint absentes,& postea quando sciunt illa,ratificent.

Glos. Licèt regulariter tacens non habeatur pro consentiente , secus est in matrimonio,licèt sit onerosum.Item,sponsalia de futuro etiam si sint in ætate,per amplexus,oscula,& similia,imo & per nixum , non transeunt in matrimonium,nisi per copulam,sed sponsalia quæ verbis,& mente contrahentium sunt de præsenti,sed defectu ætatis , & interpretatione iuris sunt de futuro, bene transeunt in matrimonium per oscula,amplexus,& similia post pubertatem,etiam sine copula.

DECRETALIVM LIB. IV.
DE CLANDESTINA DESPONSATIONE. Tit. III.

1800 *Cap. I.* Si quis.

QVANDO quis clam desponsauit mulierem,& vir, vel mulier negat desponsationem,probatio incumbit viro. Ex Concil. Arelaten.

Glos. Dicit seruari:quod si mulier negat matrimonium,viro incumbit onus probandi;si verò neget vir,incumbit mulieri. Concil. Trident. sess. 24. de Ref. c. 1.

1801 *Cap.*

1801 *Cap. II.* Quod nobis. *Alexand. III.*

DE clandestinis matrimonijs non iudicat Ecclesia;sed si contrahentes volunt in Ecclesia publicari,sunt recipienda,& comprobanda.

1802 *Cap.III.* Cùm inhibitio. *Innoc.III.*

PRohibentur clandestina matrimonia,& nullus presbyter illis intersit, sed proponantur publicè in Ecclesia, & præfigatur terminus ad impedimenta reuelanda, quæ etiam ipsi presbyteri inuestigent. Si autem reueletur probabilis coniectura contra copulam , interdicatur contractus , donec manifestius appareat,quid agendum;& si quis præsumpserit talia clandestina,vel interdicta inire in gradu prohibito,etiam ignoranter,proles erit illegitima ; similiter si ambo parentes scienter,etiam in conspectu Ecclesiæ contrahant in gradu prohibito,filij sunt illegitimi.

Glos. Quid si vnus tantùm sciat impedimentum? Resp. filios esse legitimos: vide. Item, parochus, qui nón prohibet tales coniunctiones , & quilibet etiam regularis, qui interesse præsumpserit,suspenditur ab officio per triennium, & ijs,qui contrahunt contra hanc formam,imponatur pœnitentia; & qui obtulit impedimentum malitiose,canonicè puniatur.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE SPONSALIBVS ET MATRIMONIIS...

1803 *Cap. I.* Duobus modis. *Aug.*

QVi dat mulieri fidem pactionis, id est,promittit sponsalia de futuro cum pacto, *vt nunc eam cognoscat*, non debet aliam ducere:sed si ducit,tenet matrimonium;agat tamen pœnitentiam de fide mentita. Si verò dat fidem consensus,id est,ducit de præsenti,tenet matrimonium;& si aliam ducit,non tenet cum secunda.

1804 *Cap. II.* Accepisti.

QVi alterius coniugem ducit in vxorem,numquam poterit esse eius legitima vxor : & xl. dies ieiunet in pane , & aqua , & pœniteat per septem annos.

1805 *Cap. III.* Licèt præter. *Alex. III.*

MAtrimonium de præsenti non soluitur per alterum matrimonium sequutum,etiam cum copula;& cogi debet vir redire ad primam.

1806 *Cap. IV.* Tua fraternitas.

QVi in causa matrimonij de præsenti appellat ad sedem Apostolicam ante sententiam,& cognitionem causæ,est publicè interdicendus , ne ante decisionem causæ aliam ducat,& si ducere præsumpserit , tale matrimonium est irritandum.

Glos.

Glos. Si impedimentum est perpetuum, secus verò si est impedimentum ad tempus, puta ob reuerentiam dierum: tunc enim non est irritandum matrimonium, sed solùm iniungenda pœnitentia propter contemptum Ecclesiæ.

1807 *Cap. V.* Tuas dudum.

QVi contrahit de præsenti cum vna, & ante copulam contrahit cum alia, tenet primum matrimonium, quia solus consensus sine copula sufficit; nec valet consuetudo contraria.

DECRETALIVM LIB. IV.
DE CONDITIONIB. APPOSITIS in desponsat. & alijs contractibus. Tit. V.

1808 *Cap. I.* Quicumque.

CONDITIONIS nomine non debet frangi matrimonium; sed reiecta conditione desponsatio irrefragabiliter teneatur.

Glos. Per conditionem intelligitur etiam conditio turpis, dummodò non sit contra naturam matrimonij; puta, si furaberis, si interficies, &c. huiusmodi enim conditiones habentur pro nō adiectis. *c. vlt. inf.*

1809 *Cap. II.* Cùm sit. *Greg.*

QVi manumisit seruum cum conditione, v.g. vt fiat monachus in tali monasterio, secus redeat in seruitutem; debet seruari conditio, & voluntas manumittentis.

1810 *Cap. III.* De illis autem. *Alex. III.*

QVi iurat dicendo, *ego te in vxorem accipiam, si centum dederis*, si non dederit centum, non tenetur eam accipere, nisi consensus de præsenti, seu carnalis commistio intercessisset.

Glos. In sponsalibus est licita hæc conditio, *si dabis centum*; & hæc, *si placuerit meo patri. c. super eo, & c. per tuas. eod.* Si verò adiiciatur in modum pœnæ, *vt si tecum contraham, dabo centum*, non valet. *c. gemma, de spons.* qui consentit de præsenti, censetur recedere à conditione, & simpliciter contrahere. *c. de illis, de desponsi. impub.*

1811 *Cap. IV.* Verùm.

QVando quis donauit Ecclesiæ aliquid, v. g. prædium, cum conditione, *vt aliquid faciat, vel donet simpliciter*, si Ecclesia non facit, vel donat, non potest donator reuocare donum. Si autem fuit adiectum in donatione, *quod si pactum, vel modus non seruetur, possit reuocari donum*, tunc potest reuocare.

Glos. Vera conditione, id est, modo vel pacto. Item, differt donatio sub conditione, & donatio sub modo; quia illa fit sic: *dono, si hoc feceris*; ista sic fit: *dono, vt hoc facias*; illa non tenet nisi impleta conditione, de qua non loqui-

tur textus; hæc tenet etiam non adimpleto modo, nisi cautum sit in donatione, vt in tex. Item, res donata sub conditione, *vt non alienetur*, non potest alienari, nec ex causa necessitatis, puta, debiti, vel redemptionis captiuorum. *§. sanctissimus, Authen. de alien. & emphyt.*

1812 *Cap. V.* Super eo. *Vrban. III.*

QVi contrahit matrimonium sub conditione non improbata ab Ecclesia, vt, *contraho tecum, si meus pater voluerit*, non est cogendus ad contrahendum matrimonium, nisi accedat voluntas patris: quia consensus positus in alieno arbitrio, non dicitur liber, nec potest dici consensus de præsenti.

Glos. Quando substantia contractus confertur in arbitrium expressæ personæ, non valet contractus, nisi ille arbitretur. Item, testamentum in alterius voluntate expresse commissum non valet; v. g. si dico, *constituo te hæredem si Titius voluerit.* Sic nec legatum expresse commissum in alterius voluntate, vt ipse det, sed vt arbitretur bene. *l. 1. tit. de leg. 3.* Item, si quando pater consentit, ille non vult, non est matrimonium verè, sed cogetur ab Ecclesia.

1813 *Cap. VI.* Per tuas. *Inocent. III.*

QVi contrahit sponsalia sub conditione honesta, vt, *si meus pater velit*, & ante expletam conditionem habet copulam, recedit à conditione, & tenet.

Glos. Etiam si ante coitum protestaretur se nolle recedere à conditione, adhuc tenet. Item, si dicat, *contraho tecum, si te virginem inuenero*; tenet, quià talis error non dirimit matrimonium. Item, qui contrahit cum vna sub conditione, cum alia simpliciter, tenet secundum, licèt deinde expleatur conditio primi, quia matrimonium non renouabitur, nisi quantum ad legitimationem filiorum. Item, qui contrahit matrimonium cum conditione necessariò futura, glossa dicit quod non tenet nisi impleta conditione; sed contraria melior, quia habetur pro non adiecta.

1814 *Cap. VII.* Si conditiones. *Greg. IX.*

SI contrahetur cum conditione contraria coniugio, vt *si euites generationem prolis*, vel *donec inueniam aliam diuitem*, vel *si adulterabis*; matrimonium non tenet; & si cum conditione turpi, vel impossibili, matrimonium tenet, & conditio habetur pro non adiecta.

Glos. An idem procedat in aliis contractibus, vide.

DECRETALIVM LIBER IV. *QVI CLERICI, VEL VOVENTES matrimonium contrahere possunt.* Tit. VI.

1815 *Cap. I.* De Diacono. *Alex. III.*

SI Diaconus vulnerauerit alium Diaconum, & vxorem duxit, dimittat vxorem; & si contritus accedat, absoluatur, & iniungatur pœnitentia pro vtroque

vtroque excessu: qua peracta, si fuerit perfectæ vitæ, & conuersationis, Episcopus potest dispensare cum eo, vt exerceat officium diaconatus, & ascendat ad sacerdotium. Item, subdiaconus non potest contrahere matrimonium, siue fuerit homicida, siue non.

Glos. Absolutio ob percussionem enormem est petenda à Papa, & Episcopus dispensare potest cũ diacono, qui de facto cõtraxit matrimonium, vt ministret.

1816 *Cap. II.* Ex litterarum. *Idem.*

SVbdiaconus, qui de facto contrahit matrimonium, debet prius ad Religionem transire; & post laudabilem conuersationem, si Episcopus iudicauerit potest ei concedere, vt ad altiores ordines promoueatur: si verò non vult transire ad Religionem, non est permittendum vt ascendat ad maiores, nec vt ministret in subdiaconatu; poterit tamen ministrare in minoribus.

Glos. In cap. superiore, cum diacono dicitur, quod Episcopus potest dispensare, vt ministret; in isto prohibetur. Ratio diuersitatis, quia iste non videbatur verè pœnitens, & præsumptio erat contra ipsum; sed si intrat Religionem, in fauorem Religionis potest dispensari. *c. 2. de apostat.* vel loquitur de consilio, quia de iure Episcopus poterat. *c. superiore.* Item, in fauorem Religionis mitius agitur cum aliquo.

1817 *Cap. III.* Meminimus. *Idem.*

VOtum solemne Religionis impedit, & dirimit matrimonium postea contractum; simplex verò impedit, sed non dirimit.

1818 *Cap. IV.* Consuluit. *Idem.*

QVi suscipit habitum professorum, vel velamen virginum à non habente potestatem incorporandi religioni, nec propriis renunciauit, nec professus est obedientiam, deinde dimisso habitu, non potest contrahere: sed si contrahit, matrimonium tenet, quia sicut votum simplex impedit contrahendũ, sed non dirimit contractũ, sic habitus religionis susceptus sine professione.

Glos. Vide *c. penult. de regul. c. munus. eod.*

1819 *Cap. V.* Veniens ad præsentiam. *Idem.*

SI mulier, quæ dedit fidem sponso, postea vouit castitatem, ideo sponsus aliam duxit; si non potest continere, seu timet peccatum fornicationis, petat ab Ecclesia dispensationem, & nubat alteri imposita pœnitentia pro fide mentita, & voto violato.

Glos. Hæc mulier, quæ audiens sæuitiam viri vouit castitatem, si vir non duxisset aliam, erat cogenda ad matrimonium promissum, non obstante voto simplici. *c. ex litteris. & c. sicut. de sponsal.* quia ille timor erat vanus, & non excusabat. Item, imponitur pœna pro voto violato vel de facto, vel animi destinatione, quia petebat contrahere, vel de voluntate mutata, & pro violando, &c. Item, ex compassione permittitur contrahere, quia fortè erat iuuenis, & suspecta, & vouit ex animi perturbatione; si secus, seruet votum.

1820 *Cap. VI,* Rursus. *Cælest. III.*

QVi vouit castitatem, si deinde iurat aliquam ducturum, seruet votum, quia votum simplex non minus obligat apud Deum, quàm solemne; & agat pœnitentiam de iuramento temerario. Si verò de præsenti contraxit, tenet matrimonium, quia votum simplex impedit, sed non dirimit.

Glos. Votum simplex non minus obligat, ac solemne, id est, vtrumque ita obligat, vt qui contrauenit, peccet mortaliter, vel non minus, id est, non minori tempore, quia vtrumque in perpetuum obligat, licèt magis peccet, qui contra solemne facit. Item, in quo consistat solemnitas Religionis, vide ibi, & continetur his versibus.

Ordo sacer, vestis, professio Religionis
Quæ sit facta palam, faciunt solemnia vota.

Item, quid si prius iurasset, & postea vouisset? Vide *c. commissum, de sponsal.*

1821 *Cap. VII.* Insinuante. *Innoc. III.*

QVi vouit solemniter, licèt cum modica coactione, quam patientia, ac perseuerantia temporis per se tollit: si deinde contrahat matrimonium de præsenti, matrimonium non tenet, & cogendus est per censuram, vt reuertatur ad Religionem.

Glos. Aliqua persona potest esse monacha, & habere vsumfructum rerum suarum pro suo victu, & vestitu *c. si quis non potuerit, q. 1.* Item, imperium, siue Regis, siue parentum non sufficit ad iustum metum, & leuis metus non excusat in voto: *c. cùm dilecti, quod met. caus.* sed in electione, & matrimonio si leuis metus est talis, qui possit cadere in constantem virum, excusat. *c. si quis autem, 1. q. 1. c. cùm locum, de spons. c. veniens, ibidem.*

DECRETALIVM LIB. IV.

DE EO QVI DVXIT IN MATRImonium quam polluit per adulterium. Tit. VII.

1822 *Cap. I.* Propositum. *Alex. III.*

QVANDO vir contrahit cum secunda vxore habens primam vxorem viuam, & secunda, cum qua contrahit, nescit primam esse viuam: si moriatur prima, & vir petat diuortium à secunda, non sunt separandi, nisi mulier petat diuortium: non obstante quod secundùm iura vir non potest ducere illam, quam polluit per adulterium: præsertim illam, cui fidem dedit viuente prima, vel quæ machinata est in mortem vxoris.

Glos. Mulier ignorans non committit adulterium. *c. in lectum, 24. q. 2.* & filij de tali matrimonio censentur legitimi, propter bonam fidem vxoris. *c. ex tenore, & c. cum inter. qui filij sint legit.* Item, mortua prima vxore non statim

fit

sit matrimonium, quia intelligitur perseuerare in primo consensu, qui per se nullus erat, sicuti quæ contrahit cum seruo, quem putat liberum, aliàs non esset contractura, licèt deinde manumittatur ipsa inscia, quia semper intelligitur approbare primum consensum, qui est erroneus, & nullus, tamen si mulier vult, compellitur vir illam ducere. Item, fides, & copula viuente vxore impediunt, & dirimunt *c. vlt. c. cùm haberet. c. ex tuarum, eod.* & *c. 1. 31. q. 1.* Item, si sit machinata, impedit. *c. super, eod. & c. si quis viuente 31. q. 1.* Item, hic contractus ex vna parte tenet, ex altera non. *c. de illis, de despons. impub.* Item, si hic ante nouum consensum contraheret cum alia, teneret matrimonium. *c. veniens, eod.*

1823 Cap. II. Significauit. *Idem.*

QVi contrahit cum vna, deinde contrahit cum alia scienter, cum qua habet copulam; si primum matrimonium nõ fuit validum, v. g. quia coactè contraxit, nec eam cognouit, habebit secundam: si fuit validum, licèt prima sit mortua, non potest habere secundam, quia scienter, secus si ignoranter, sed habeat aliam, & Episcopus ad hoc potest cogere excommunicatione.

1824 Cap. III. Super hoc. *Idem.*

QVi viuente vxore cum alia de facto contraxit, si ista adultera est aliquid machinata in mortem vxoris, siue fidem dederit, quod prima defuncta eam duceret, secundùm iura non potest in perpetuum eam habere.

Glos. Si contraxit matrimonium cum ea sciente primam viuere, impeditur; secus si ignoraret. *c. 1. & 2. c. ex tuarum. c. cùm haberet, eod.* Item, impeditur, si est machinata, id est, cum effectu, quia verba sunt accipienda cum effectu. *c. relatum, de cler. non resid. c. si quis viuente, 31. q. 1.* Item, si quis interficiat maritum fœminæ non eo animo illam ducendi, potest eam ducere. *c. laudabilem, de conuers. infid.*

1825 Cap. IV. Ex litterarum. *Clem. III.*

QVi viuente prima vxore (etiam ob adulterium separata, & facta monacha) contrahit cum secunda conscia prima, mortua prima est separandus à secunda, & facta pœnitentia de adulterio, potest accipere non secundam, sed aliam. Trid. sess. 24. de Ref. c. 7.

Glos. Si timetur de incontinentia, sufficit si prius egerit partem pœnitentiæ. *c. in adolescentia. 33. q. 2.*

1826 Cap. V. Cùm haberet. *Idem.*

QVi viuente vxore adulterauit cum aliqua, & in ius vocatus abiurauit adulteram, mox spreto iuramento cum ea contraxit viuente legitima vxore, & diu, id est, per decem annos vixit cum ea, habens ab ea plures filios, isti sunt omnino separandi, etiam mortua legitima vxore, & iniuncta pœnitentia, est eis indicenda perpetua continentia, quia Ecclesiam scandalizarunt graui scandalo, præsertim si iam sunt senes, & Episcopus prouideat, vt ipsi pro suis iuribus filiis prouideant.

Glos. Si essent iuuenes, & cum periculo incontinentiæ, daretur licentia contrahendi, vt *c. prox.* adde quod isti plus peccarunt.

1827 *Cap. VI.* Significasti.. *Innocent. III.*

QVi viuente vxore habet copulam cum altera, mortua vxore, si non præcessit fides, vel machinatio, potest illam ducere.

Glos. Copula, & machinatio ex parte vnius impedit, & dirimit, sicut & fides. *cap. si quis viuente*, 31. *q.* 1. Item, excommunicatus potest contrahere matrimonium, licèt ei alia sacramenta denegentur.

1828 *Cap. VII.* Veniens ad præsentiam.

VXoratus si contrahit cum secunda nesciente, mortua prima potest secundam habere, si de nouo consentiat; dummodò non præcesserit machinatio, vel fides.

1829 *Cap. VIII.* Si quis. *Greg. IX.*

QVi viuente prima vxore dat fidem secundæ, immo de facto contrahit cum secunda, dummodò nec ante, nec post viuente prima ipsam cognouerit; prima mortua, si contrahit cum secunda, matrimonium tenet: iniungatur tamen pœnitentia vtrique pro isto delicto: secus si viuente vxore illam cognouit ante, vel post fidem, vel matrimonium.

Glos. Sic omnia iura intelliguntur, in quibus dicitur solam fidem datam mulieri viuente prima vxore impedire, & dirimere matrimonium: intelligi enim debent, si sequuta fuerit copula, quia non obest conatus, vbi iniuria non habet effectum. *cap. vlt. sup. de sponsal.* & *c. extraordinar.* 35. *q.* 3. & idem procedit in machinatione. *cap. si quis viuente*, 31. *q.* 1.

DECRETALIVM LIB. IV.

DE CONIVGIO LEPROSORVM.

Tit. VIII.

1830 *Cap. I.* Peruenit. *Alex. III.*

CVM vir & vxor sit vna caro, non debet alter sine altero esse diutius: quare si alter incidit in lepram, coniux illum sequatur, & affectu maritali ei ministret: & si ad hoc ab Episcopo induci non potest, Episcopus imponat, vt vterque altero viuente seruet continentiam: quod si contemnat, excommunicet.

Glos. Leprosi tenentur ad inuicem sibi reddere debitum, non tamen continuè in eodem lecto dormire: nec ad id possunt compelli. Item, quanto tempore mariti possint abesse ab vxoribus, hic non determinatur, & sic relinquitur arbitrio boni viri: nam diutius quandoque extenditur ad biennium, & quinquennium.

1831 *Cap.*

1831 Cap. II. Quoniam. Idem.

VXor siue fuerit leprosa, siue alia infirmitate detenta, non est separanda, vel dimittenda. Item, leprosi, si nolint cõtinere, possunt contrahere matrimonium, si inueniant mulieres, quæ illos velint, & vxor tenetur reddere debitum leproso, & contra; non enim fit separatio nisi causa fornicationis.

1832 Cap. III. Litteras. Vrban. III.

POst contracta sponsalia de futuro, si alter incidit in lepram, non coguntur contrahere de præsenti.

Glos. Lepra superueniens soluit sponsalia de futuro, sicut quælibet alia enormis difformitas. *c. quemadmodum, de iureiuran.* sed non matrimonium.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE CONIVGIO SERVORVM.

Tit. IX.

1833 Cap. I. Dignum est. Adrianus.

SERVVS si inuito & contradicente domino contrahit matrimonium, tenet; sed tenetur exhibere domino debita, & consueta seruitia.

Glos. Tale matrimonium non debet prohiberi, sicut nec inter liberum, & ancillam scienter contractum. Item, nullus fidelis debet excludi à sacramentis, excepto Ordine, in quo seruus sine licentia domini, non debet admitti. *c. consuluit, de seru. non ordinand.* Item, si dominus seruitium exigit, & vxor debitum, secundùm aliquos debet prius domino obedire, si non imminet periculum fornicationis; sed videtur potius vxori, quando nullum, vel minimum præiudicium fit domino in tam paruo tempore. Item, licèt secundùm aliquos dominus possit vendere seruum alicui ducenti eum in longinquum, vt in Græciam, quem vxor debet sequi; tamen verius videtur quod talis venditio sit prohibenda. *arg. c. vlt. de Iudæis.*

1834 Cap. II. Proposuit. Alex. II.

QVi ignoranter contrahit cum ancilla, vbi hoc sciuerit poterit eam dimittere restituta dote; si verò postquam sciuerit, eam carnaliter cognouit, non potest.

Glos. Matrimonium liberi cum serua ex ignorantia non tenet, si deinde id audiuit, & credidit; id est, si habet conscientiam seruitutis, ex probabili, & discreta causa, & eam cognoscit, sibi præiudicat; si ex leui, & temeraria, cui credi non debet, non sibi præiudicat. Item, si pendente lite de conditione mulier petat sibi reddi debitum, & id mandet Ecclesia, an illud reddendo vir sibi præiudicet? Res est dubia: sed tamen videtur dicendum sibi præiudicare, si sit certus illam esse ancillam, secus verò si dubitet, licèt habeat aliquas præsumptiones. Nam in tali casu vel illam cognosceret maritali affectu, & sic certum est quod sibi præiudicaret, vel fornicario, & sic peccaret mortaliter, quod facere non debet, imo potius pati debet excommunicationem. *c. litteras. de rest. spoliat.*

1835 Cap.

1839 *Cap. II.* Si vir. *Idem.*

COniuges contrahentes compaternitatem in proprio filio, siue ex ignorantia, siue ex malitia, non sunt separandi, nec negare debent debitum.

Glos. Etiam possunt petere debitum, quia nullibi prohibitum.

1840 *Cap. III.* Super eo. *Idem.*

FIlij compatrum, ratione quorum non fuit contracta compaternitas, possunt coniungi, nisi consuetudo metropolitanæ Ecclesiæ, vel vicinorum esset contraria, vt faceret matrimonium nullum.

Glos. Consuetudo inhabilitat personas ad matrimonium.

1841 *Cap. IV.* Martinus. *Clemens III.*

PAter baptizati non potest accipere vxorem leuantis ab eodem leuante cognitam.

Glos. Cognitam scilicet ante compaternitatem.

1842 *Cap. V.* Contracto. *Idem.*

COmpaternitas contracta per catechismum, seu per pabulum sacrati salis vix impedit contrahendum, non dirimit contractum.

1843 *Cap. VI.* Veniens. *Innoc. III.*

INter patrem baptizati, & leuantem, seu tenentem baptizatum nascitur impedimentum impediens, & dirimens contractum.

1844 *Cap. VII.* Tua nos. *Idem.*

FIlius ante compaternitatem, & filia compaternitatis; si contrahant non tenet; & qui hoc sciunt, debent reuelare tempore contractus.

1845 *Cap. VIII.* Ex litteris. *Greg. IX.*

INter baptizatam, & filium baptizantis nascitur impedimentum impediens & dirimens.

IN SEXTO LIBER IV.

DE COGNATIONE SPIRITVALI.

1846 *Cap. I.* Nedum. *Bonif. VIII.*

INTER baptizatum, ac suscipientem, ipsiusque filios & vxorem ante susceptionem carnaliter cognitam; & inter suscipientem, patremque baptizati, ac matrem, est impedimentum dirimens contrahendum, & contractum. Eisdem modis contrahitur cognatio spiritualis in confirmatione.

1847 *Cap. II.* Per catechismum. *Idem.*

COgnatio contracta per catechismum impedit contrahendum, sed non dirimit contractum.

1848 *Cap. III.* Quamuis.

QVamuis vnus solus vir, & vna mulier debeant accedere ad suscipiendum, si tamen plures accedant, eodem modo contrahitur cognatio dirimens matrimonium: quod tam procedit in Baptismo, quàm in Confirmatione.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE COGNATIONE LEGALI. Tit. XII.

1849 *Cap. I.* Si qua. *Nicolaus.*

INTER adoptatum, & filiam adoptantis, durante adoptione non potest esse matrimonium.

Glos. Idem procedit cum arrogato, donec emancipetur.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE EO QVI COGNOVIT CONsanguineam vxoris suæ, vel sponsæ. Tit. XIII.

1850 *Cap. I.* Si quis.

Trid. ses. 24. de Ref. c. 4.

QVI scienter cognouit filiastram suam, non potest petere debitum à matre, nec vnquam habere filiam in vxorem; nec ipse nec filiastra, vnquam poterunt matrimonio alicui copulari.

Glos. Potest tamen reddere debitum; & si post mortem vxoris contrahat cum alia, tenet matrimonium; & si essent iuuenes, dispensaretur cum eis. *c. in adolescentia,* 33. q. 2.

1851 *Cap. II.* Veniens. *Alex. III.*

QVi contraxit sponsalia de futuro cum filia, si cognoscit matrem, soluuntur sponsalia; secus si esset de præsenti matrimonium. Item, incœstuosus, vt qui cognouit vxorem patris, vel matrem vxoris, non poterit amplius aliquam ducere nisi ex dispensatione.

Glos. Si ducit sine dispensatione, peccat, & matrimonium tenet.

1852 *Cap. III.* De illo. *Idem.*

SI meus frater asserit se cognouisse prius meam coniugem, ad dictum eius non separabitur matrimonium, nisi hoc sit publicum, & notorium, aut probetur idoneis testibus.

Glos.

Glos. Hæc sola confessio non præiudicat contractum, etiam si rumor viciniæ consentiret. *c. super eo, eod.* secus si esset contrahendum. *c. preterea, de sponsal.*

1853 *Cap. IV.* Transmissæ. *Celest. III.*

QVi mortua vxore cognoscit eius filiam, id est, priuignam, & ducit aliam, non petat, sed reddat debitum, & agat pœnitentiam; & si superuixerit, maneat sine spe coniugij, quia incœstuosus.

1854 *Cap. V.* Super eo. *Idem.*

ETiam si vterque coniugatus fateatur maritum ante matrimonium cognouisse consanguineam vxoris, & sit rumor viciniæ, quæ hoc reclamet, non est matrimonium separandum, nisi accedant rationabiles, & dignæ fide probationes.

Glos. Non creditur coniugibus contra matrimonium contractum, sed in fauorem creditur. Item, aliud est fama, aliud rumor; fama fortasse sufficeret simul cum confessione coniugum ad separandum matrimonium, secus rumor.

1855 *Cap. VI.* Discretionem. *Innoc. III.*

AFfinitas superueniens non dirimit contractum matrimonium de præsenti. Item, maritus qui tradit vxorem adulterandam, præsertim inuitam, non potest ei obijcere de adulterio, nec separari; & nemo debet sine sua culpa priuari suo iure.

Glos. Cùm sponsa nondum cognita à viro committit adulterium. Item, non semper propter adulterium vir potest dimittere vxorem, vt si ipse tradit inuitam, vel ipse similiter est fornicatus.

1856 *Cap. VII.* Fraternitati. *Idem.*

QVi contrahit sponsalia cum puella septem annorum, & eam polluit, non potest habere eius sororem in vxorem.

Glos. Nec ipsa fratrem sponsi.

1857 *Cap. VIII.* Ex litteris. *Idem.*

QVi matrem sponsæ de futuro cognoscit carnaliter, & deinde polluit filiam adultam scientem, rumpit sponsalia, neque mater, nec filia, nec ipse poterunt amplius contrahere matrimonium cum aliqua, nisi de lapsu carnis timeatur.

Glos. Incœstus impedit matrimonium contrahendum.

1858 *Cap. IX.* Veniens. *Idem.*

QVi cognoscit vnam, mox contrahit cum altera sorore, debet abstinere ab vtraque.

Glos. Hoc intelligitur in foro animæ, nam in foro Episcopi cogetur stare cum coniuge.

1859 *Cap.* X. Tua paternitas. *Idem.*

AFfinitas ſuperueniens non ſoluit matrimonium, ſed impedit petitionem debiti.

1860 *Cap.* XI. Iordanæ. *Greg.IX,*

IDem quod ſupra; ſed in caſu, quo malitia ſupplebat ætatem.

DECRETALIVM LIBER IV.
DE CONSANGVINITATE, & affinitate. Tit. XIV.

1861 *Cap.I.* Ex litteris. *Alexand. III.*

SI poſt contractum de præſenti, deinde inquiſita diligenter veritate per teſtes circumſpectos omni exceptione maiores inuenitur aliquis gradus, ſaltem quartus conſanguinitatis, vel affinitatis, ſunt ſeparandi. Item, cauſæ matrimoniales non ſunt tractandæ à quolibet, ſed per Iudices diſcretos, qui habeant poteſtatem, & ſciant canones.

Gloſ. In cauſa matrimoniali iterum accipiuntur teſtes poſt publicationem. Item, cauſa matrimonialis non poteſt compromitti, ſed debet eſſe Iudex, vel ordinarius, vel delegatus. *c. vlt. de tranſact.* & *c. penult. de reſt. in integ.*

1862 *Cap. II.* Super eo. *Vrbanus* III.

SI aliquis deſponſauit puellam, & poſtea excipit ſe cognouiſſe carnaliter propinquam puellæ, ſi fama loci hoc habetur, liberatur à ſponſalibus.

Gloſ. Affinitas ſuperueniens ſoluit ſponſalia. *c.* 2. & *c. ex litt. tit. ſuperiori.* Item, fama impedit contrahendum. *c. cùm tua, de ſponſal.*

1863 *Cap. III.* Quod delicto. *Cæleſt. III.*

QVando diſpenſatur cum aliquo, vt poſſit contrahere, v.g. in quarto gradu, vterque debet diſtare in quarto: alioquin ſi alter diſtaret in tertio ſtipite, non valeret diſpenſatio; & ſic habet conſuetudo loci, cui ſtandum eſt ad vitandum ſcandalum.

Gloſ. Regulæ arboris conſanguinitatis ſunt authenticæ. Item, conſuetudo, & ſcandalum præiudicant iuri in matrimoniis, & faciunt perſonas habiles non habiles.

1864 *Cap. IV.* De infidelibus. *Innoc. III.*

INfideles coniuncti matrimonio in gradu prohibito ab Eccleſia, ſi conuertantur non ſunt ſeparandi; quia quos Deus coniunxit, homo non ſeparet.

1865 *Cap. V.* Quod ſuper. *Idem.*

COnſanguinei mariti poſſunt accipere conſanguineos vxoris, quia nulla eſt affinitas. Item, conſuetudo contrahendi inter gradus prohibitos eſt

corru

corruptela,& non valet,& sunt exeommunicandi.

Glos. Consuetudo bene potest facere personas ex legitimis illegitimas ad contrahendum, vt *c.1.*& *cap.super eo,de cogn.spirit.* non tamen è contra, vt hic.

1866 *Cap. VI.* Quia circa. *Idem.*

DIspensatio facta à Papa contrahendi in gradu prohibito, si est ex causa falsa, non valet, nisi de nouo à Papa confirmetur.

Glos. In fauorem filiorum dispensatur in gradu prohibito.*c.1.35.q.8.* etiam propter scandalum toleratur dispensatio ex falsa causa concessa.

1867 *Cap. VII.* Tua nos. *Idem.*

TEstes qui producuntur ad faciendum diuortium, cùm computatur gradus consanguinitatis, debent incipere à parentibus, id est, à stipite, vel germanis, distinguendo gradus per ordinem, designando personas propriis nominibus, vel æquipollentibus indiciis, præsertim quia sæpe testantur de auditu, quod minus est validum: ideo in hac materia non est nimium laxanda facultas.

1868 *Cap. VIII.* Non debet. *Idem.*

TOllit aliquam prohibitionem contrahendi in secundo,& tertio genere affinitatis, & etiam illam quæ erat inter filios secundarum nuptiarum, cum consanguineis primi mariti mortui. Item, prohibitio deinceps non excedat quartum gradum consanguinitatis vel affinitatis, & contra hanc prohibitionem non præualet longinqua consuetudo, vel factæ constitutiones.

Glos. Genera affinitatum sic olim colligebantur, ego, & meus frater sumus in primo gradu consanguinitatis; vxor fratris mei est mihi in primo gradu, & genere affinitatis; mortuo meo fratre vxor accipit secundum maritum, ille secundus maritus est mihi in secundo genere affinitatis, sed in primo gradu: mortua vxore, secundus maritus accipit secundam vxorem, illa secunda vxor est mihi in tertio genere affinitatis, sed in primo gradu; quia persona copulata personæ mutat genus,& non gradum, si adsit copula. Item cum his generibus, etiam est sublata publica honestas, quæ ex illis sequebatur.

1869 *Cap. IX.* Vir qui à stipite. *Greg. IX.*

SI vir distat à stipite quarto gradu,& mulier in quinto, possunt sine dispensatione contrahere: quia quanto gradu remotior distat à stipite, in tanto distat à quolibet descendentium per aliam lineam ex eodem stipite.

CLEMENTIN. LIB. IV.
DE CONSANGVINITATE & affinitate. Tit. I.

1870 *Cap.* Eos qui.

QVi scientes contrahunt in gradu prohibito consanguinitatis, & affinitatis, vel cum monialibus, ac etiam religiosi, moniales, vel clerici in

 sacris,

ſacris,ſi contrahunt ſunt excommunicati ipſo facto; & Prælati Eccleſiarum, qui hoc ſciuerint, eos denuncient excommunicatos, & faciant denunciare, donec abſoluantur. Remanent etiam pœnæ à iure ſtatutæ.

Gloſ. Hæc conſtitutio habet locum in his caſibus expreſſis, & non in aliis. Vnde qui contrahit cum coniugata, vel infideli pagana, vel cum cognata ſpirituali, vel legali, vel contra publicam honeſtatem, non incurrit has pœnas, licèt matrimonium non teneat. Item, in caſibus huius canonis, qui ignoranter contrahit non incurrit, ſi ignorantia eſt facti probabilis, ſecus ſi eſt iuris: qu a ſi ſciebat gradum, in quo erat, & neſciebat conſtitutionem, ligatur à conſtitutione. *Reg. ignorantia, de reg. iur. in 6.* Item, ſi vnus ſciebat, & alter ignorabat, ſciens ligatur. Item, ſi ignorans contraxit, & poſtea ſcit; & ſequitur habere copulam, probabile eſt, quod non eſt excommunicatus, quia ius punit contractum, & non cohabitationem, vel incœſtum; ſicut qui ignoranter eligit indignum, poſtea ſcit eſſe indignum, non incurrit pœnam. *c. cùm in cunctis, de electione.* Quid ſi putabam eſſe conſanguineam, & non erat? Vide *c. ſi verò, c. in audientia, de ſent. excom.* Item, contrahentes incurrunt, etiam ſi non conſumment. Item, qui contrahunt ſponſalia, non incurrunt.

DECRETALIVM LIB. IV.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, *& impotentia coëundi.* Tit. XV.

Idem. *Cap. I.* Accepiſti.

SI tranſacto aliquo tempore maritus dicat ſe eſſe frigidum ad copulam, ita vt non poſſit cum vxore, nec cum alia coire, & ſi vxor idem affirmat, & probari poteſt per verum iudicium, ſeparentur: ſed ſi deinde vir aliam ducit, eſt periurus, & cogendus redire ad primam facta pœnitentia. Item, ſi vxor poſt annum, aut ad ſex menſes dicat maritum non poſſe coire, & maritus negat, creditur marito, quia vxor ſerò reclamauit; ſi verò poſt menſem, vel duos reclamauit, ſi hoc poteſt probari per verum iudicium, ſeparabitur, & mulier nubat cui vult.

Gloſ. Poteſt reclamare vſque ad triennium. *c. laudabile eod.* Item, contra matrimonium non creditur eorum confeſſioni, niſi probetur cum ſeptima manu propinquorum. *c. 2. 33. q. 1.* Sed pro matrimonio creditur. *c. 2. de clandeſt. deſponſat.*

1871 *Cap. II.* Quod ſedem. *Alex. III.*

SIcut puer, qui non poteſt reddere debitum, non eſt aptus coniugio, ſic qui ſunt impotentes, non ſunt reputandi apti ad matrimonium.

Gloſ. Non loquitur de impotentia ſenum defectu caloris; ſed de eo, qui ſectus eſt, & qui perpetuò impotens eſt.

1872 Cap. III. Ex litteris. Idem.

SI vir contrahit cum muliere,& mulier est impedita,v.g.arctata,& omnino sit inhabilis ex infirmitate,ita vt arte medicorum adiuuari non possit, viro datur licentia ducendi aliam.

Glos. Non potest iuuari à medicis,id est,sine periculo vitæ;alioquin non potest separari, quia tenetur sustinere modicam violentiam.*cap. fraternitatis, eodem.*

1873 Cap. IV. Consultationi tuæ. Lucius III.

QVi scienter contrahit cum arctata, Ecclesia ita solet iudicare, vt si non possit eam habere vt vxorem,habeat vt sororem.

Glos. Cum arctatá non potest esse matrimonium, & hoc potius est consilium, vide *c.fraternitatis,eod.*

1874 Cap.V. Laudabilem.Celest.III.

SI statim non possit probari naturalis frigiditas, datur triennium ad experiendum ; postea si nolint simul cohabitare,& mulier per istud iudicium probat virum non posse coire cum ea,accipiat alium,Si autem vir aliam acceperit,separentur.Item, si ambo fatentur, quod se numquam inuicem cognouerint cum septima manu propinquorum,vel si deessent,vicinorum bonæ famæ,tactis Euangelijs id iurent;& tunc mulier poterit secundum maritum accipere;si verò aliam duxerit vir,facta pœnitentia reuertatur ad primum,& sunt periuri.

Glos. Ad probandam frigiditatem datur triennium, & interim experiantur copulam. Item, quod hic dicitur de frigido, intelligitur etiam de maleficiato;secus si impedimentum prius possit probari.Item,coniugati post triennium iurent quod dederunt operam,& non potuerunt, & propinqui iurent, quod credunt eos verum iurasse.*c.quoties,de purgat.canon.* Item,si consanguinei bona fide iurauerunt,non habentur periuri. Item,si propter maleficium separentur;& vir aliam ducat,non cogetur redire ad primam, sicut separatus ob impotentiam.*c.si per sortiarias.33.q.3.*

1875 Cap. VI. Fraternitatis. Innoc. III.

IMpedimentum mulieris arctatæ, quod præter diuinum miraculũ per opus humanum sine periculo vitæ potuit remoueri,non est perpetuum.Quare si per sententiam Ecclesiæ ex errore informationis diuisa à marito,& ipsa alteri se coniunxit,relicto secundo debet redire ad primum,quia erat verum matrimonium.Sed si mulier hæc separata,est professa religionem,& vir aliam duxit, tenet secundum,quia primum non erat confirmatum ; si secus,redeat ad primam,nisi ex eo,quod illa fuerit cum alio fornicata,à viro repellatur.

1876 Cap.VII. Litteræ vestræ. Honor.III.

SI mulier dicit per triennium se cohabitasse cum viro, & illum esse impotentem,vir autem fateatur se esse impotentem cum illa,sed non cum alijs, & si per inspectionem matronarũ mulier reperitur virgo,& facta inquisitione non reperitur aliqua carnaliter cognita à viro illo;si constet per trienniũ continuum

tinuum ſimul habitaſſe, & ipſi cum ſeptima manu propinquorum iurent ſe nequiſſe carnaliter commiſceri, eſt proferenda ſententia diuortij inter eos.

Gloſ. Hic allegabat maleficium & non frigiditatem; & vbi conſtat de maleficio poſt triennium continuum inhabilitatis cum hac, licèt ſit habilis cum aliis, ſi hæc petit ſeparari, poſtquam ipſi cum ſeptima manu iurauerint, ſeparentur, & aliis nubant.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE MATRIMONIO CONTRACTO contra interdictum Eccleſiæ. Tit. XVI.

1877 *Cap. I.* Litteræ. *Alexand. III.*

QVANDO iudex interdicit mulieri, ne alicui nubat, & ipſa ſpreto mandato contrahit matrimonium, tenet; ſed imponatur ei pœnitentia pro mandato ſpreto: & ſi præceperit Iudex, vt prius redeat ad domum matris, prius debet ire ad domum matris, ne contemnatur mandatum Iudicis; & poſtea ad maritum.

1878 *Cap. II.* Ex litteris. *Idem.*

SI quæ contraxit ſponſalia de futuro cum vno, & ei interdicitur, ne ad alium tranſeat, ſi ſpreto interdicto contrahit de præſenti cum alio, tenet ſecundum matrimonium; ſed agat pœnitentiam de exceſſu.

Gloſ. Licèt Iudex deferat appellationi, tamen poteſt interdicere appellanti, ne faciat id quod appellat, vel quod ex eo ſequitur, vel ſtatuere terminum appellanti, licèt non poſſit in viro appellante cognoſcere de cauſa, quia eam iam remiſit ad ſuperiorem. *c. licet, ſup. de offic. deleg.*

1879 vſq; ad 1890. *Cap. III.* De muliere. *Idem.*

SI aliqui velint contrahere, & de his dicitur, quod ſint conſanguinei, & Eccleſia præcipit illis, ſeu interdicit, ne contrahant, donec cognoſcatur de conſanguinitate, & ipſi hoc non obſtante contrahunt, ſunt ſeparandi ſub pœna excommunicationis, donec plenè conſtet de cauſa.

DECRE

DECRETALIVM LIBER IV.
QVI FILII, SINT LEGITIMI.
Tit. XVII.

1890 *Cap. I.* Conquestus. *Alex.III.*

ILLEGITIMVS naturalis natus ex soluto,& soluta per subsequens matrimonium legitimatur,etiam quoad hæreditatem; & si pater vult eum ob hanc causam hæreditate priuare,est excommunicandus.

1891 *Cap. II.* Cùm inter. *Idem.*

QVando duo publicè, & sine contradictione Ecclesiæ contrahunt, & postea canonicè per sententiam fit diuortium, filij, qui nati, vel concepti sunt ante sententiam, habentur legitimi,& succedunt hæreditario iure in bona paterna, & sunt nutriendi.

*Glos.*Hodie statur *c.cùm inhibitio,de clandest.despons.* Quare si remittatur publica denunciatio in Ecclesia, quod est clandestinum,vel si in aliqua causa Ecclesia contradicit aliquibus,ne contrahant,& ipsi contrahunt,prædicti filij habentur illegitimi. Item,cùm agitur de filiis, an sint legitimi, an sit spectanda conceptio, vel natiuitas; vide ibi. Trid.sess.24. de Ref.c.1.

1892 *Cap. III.* Transmissæ. *Idem.*

QVando maritus, & vxor negant aliquem esse suum filium; sed v.g. pietatis causa eum nutriuisse,quamuis à vicinia eorum spurius credatur, tamen standum est verbo viri,& mulieris,nisi certis indiciis, & testibus constet esse eorum filium.

*Glos.*Res ista probetur indiciis,& interim statur præsumptioni,id est, dicto patris,& matris; sed hæc præsumptio præsumptione rescinditur. *can.absit.*11. *q.3.& c.quorundam.*34.*dist.*

1893 *Cap. IV.* Causam quæ.

PRoles,quæ nascitur ex muliere,& alio viro,quem habet vt maritum, dum viuit verus maritus,est illegitima.

*Glos.*Immo nec potest legitimari per subsequens matrimonium. *inf.c.tanta.*

1894 *Cap.V.* Lator. *Idem.*

CAusa natiuitatis,id est,an quis sit legitimus,spectat ad Iudicem Ecclesiasticum;& si inter duos menses pars non probat quod obiicit,Iudex laicus iudicet de hæreditate,ac si non ageretur de causa natiuitatis:sed hoc debet intimari à Iudice Ecclesiastico.

*Glos.*An quæstio de natiuitate sit causa spiritualis, vel spectet ad Iudicem sæcularem? Resp.ad Ecclesiasticum.

1895 *Cap. VI.* Tanta est vis. *Idem.*

FIlij naturales, id est, ex soluta, & soluto legitimantur per subsequens matrimonium; sed spurij, vt ex coniugato & soluta, non legitimantur.

Glos. An legitimi per sequens matrimonium sint legitimi, etiam ad ordines, honores, & omnia, res est dubia. Resp. sic. Item, si soluta nesciebat virum esse coniugatum, filij legitimantur per subsequens matrimonium, & hoc verius. Item, filiorum aliqui dicuntur solùm legitimi, vt adoptiui, & arrogati: aliqui legitimi, & naturales, vt nati ex legitimo matrimonio vero, vel putatiuo; & hi succedunt siue ab initio, siue ex post facto: aliqui dicuntur naturales non legitimi, vt nati ex concubina in domo, & succedunt in duabus vnciis ab intestato: aliqui dicuntur spurij, id est, nati ex adulterio, vel vulgò concepti; & isti in nullo succedunt, nec possunt institui à patre, nec ali debent de bonis paternis. *Auth. ex complexu, C. de incæst. nupt.*

1896 *Cap. VII.* Causam quæ. *Idem.*

DE causa ciuili inter laicos, non cognoscit Ecclesia, sed Reges; de causa verò natiuitatis, an sint nati ex legitimo matrimonio, cognoscit Ecclesia.

Glos. Iurisdictio temporalis Principum non pertinet ad Papam, sed vide *Extr. vnam sanctam, de maior. & obed.*

1897 *Cap. VIII.* Prælatum. *Idem.*

SI mulier per iudicium Ecclesiæ est separata à viro, & viuente illo de licentia Ecclesiæ alium ducit, proles suscepta ex secundo est legitima, & capax hæreditatis.

Glos. Non quæritur hic an Episcopus bene processerit, sed an filij sint legitimi. & Resp. sic.

1898 *Cap. IX.* Quod nobis. *Idem.*

FIlij qui nascuntur ex clandestino matrimonio, sed deinde ab Ecclesia approbato, sunt legitimi, & hæredes.

1899 *Cap. X.* Referente. *Cælest. III.*

PRohibente iustitia publicæ honestatis, si contrahitur matrimonium, non tenet, & sunt separandi; & filij non succedunt, cum Ecclesia hoc non permiserit, nec ignorantia parentum illos excuset.

Glos. Ignorantia amborum, vel vnius parentis tantùm excusat. id est, legitimat filios. *c. ex tenore, eod.* si tamen adsit solemnitas. *c. cùm inhibitio, de clandest.*

1900 *Cap. XI.* Peruenit. *Idem.*

QVando matrimonium fuit legitimè celebratum, ad docendum prolem esse illegitimam non sufficit probare impedimentum matrimonij, præsertim quia quandiu vixerunt, quietè simul permanserunt sine reclamatione.

Glos. Soluit obiectiones contra hoc cap.

1901

1901 *Cap. XII.* Peruenit. *Innoc. III.*

QVando testes probant illam, quam vicinia putabat concubinam, fuisse desponsatam de præsenti, filius habebitur legitimus.

Glos. Illegitimi variis modis legitimantur: vt si pater in vltima voluntate nominat filium,& instituit hæredem:si non habet alios legitimos. Item, si offeratur Imperatori,& sint curiales. Item,si in publico instrumento nominauit filium, nec adiecit, naturalem.

1902 *Cap. XIII.* Per venerabilem. *Idem.*

SEdes Apostolica potest legitimare illegitimos totius orbis ad actus spirituales, vt ad Episcopatum. Item, illegitimos terrarum Ecclesiæ etiam ad actus sæculares: & putatur probabile, esse legitimatos ad actus sæculares illegitimos totius orbis,præsertim si in terris non cognoscant superiorem qui possit legitimare, præter Romanum Pontificem; vel saltem cùm in spiritualibus dispensatur,consequenter intelligitur dispensatum esse in temporalibus: sicut quando creat quem Episcopum, eximit eum à patria potestate; & Episcopus scienter ordinans seruum, ordinatus est liber, licèt ordinans teneat satisfacere domino. Item, Papa non solùm in sua ditione, sed etiam in aliis regionibus certis causis inspectis, exercet causaliter temporalem iurisdictionem, non tamen vult præiudicare alieno iuri; sed quia in dubiis recurrendum est ad sacerdotem, *Deuteron. c.* 17. cuius locus est Sedes Apostolica Romæ, ad quam reuocatur Petrus à Christo, dum interrogatus, *Domine quo vadis*, Respondit, *Romam iterum crucifigi.* Item. *Et quodcumque ligaueris super terram.* & Diuus Paulus ad Corinth. 6. *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, quantò magis sæcularia?* & sic qui non obedit, est excommunicandus.

Glos. Papa non potest legitimare alienos pro hæreditate, sed pro spiritualibus, & fortè indirectè pro temporalibus:vide ibi plura.

1903 *Cap. XIV.* Ex tenore.

QVando coniugatus ducit aliam in facie Ecclesiæ, quæ ignorat illum esse coniugatum, eius proles iudicatur legitima.

Glos. Sufficit bona fides vnius parentis,vt filij sint legitimi,etiam si sint nati, vel etiam concepti mota lite,& mox parentes separentur. *c. cùm inter, sup. eod.* secus de filio serui, qui putabatur liber, non enim potest ordinari.

1904 *Cap. XV.* Gaudemus. *Idem.*

FIlij infidelium, qui contraxerant in gradu in Ecclesia prohibito,post fidem receptam reputantur legitimi.

Glos. Vide *c. gaudemus, de diuortijs.*

DECRETALIVM LIB. IV.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE POSSINT, VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

Qui matrimonium accusare possint, vel contra illud testificari.

Tit. XVIII.

1905 *Cap. I.* Relatum.

Trid. sess. 24. de Ref. c. 2.

QVANDO tractatur causa matrimonij, an sit validum, cùm probari possit, v.g. impedimentum cognationis, si maritus est absens, & cum omni diligentia requisitus nequit inueniri, si manifestum est quod asseritur, aut apparent legitimi accusatores, & testes; possunt recipi testes, & causa secundùm canones terminari.

Glos. Altera parte absente, & non contumace testes recipiuntur lite non contestata, & fertur sententia: sed fuit absens culpa sua, & illa habetur loco contumaciæ, nec debet nocere mulieri, & sic non est penitus contra ius, *c. 1. & c. quoniam, vt lite non contest.*

1906 *Cap. II.* A nobis. *Clement. III.*

IN causa matrimoniali accusatio, & testimonia non debent fieri in scripturis, sed personaliter: quia scriptura etiam si valeat quantum ad præsumptionem, tamen non valet quoad sententiam, nisi alia legitima adminicula suffragentur.

Glos. Nullus debet accusari per scripturam. Item, præsumptio non probat, nisi sit violenta regulariter; sed adiuuat, si adsint alia adminicula. Item, propter præsumptionem defertur iuramentum, quandoque actori, quandoque reo. *ca. vlt. de iureiur.* sed non defertur contra matrimonium. *cap. super eo, de eo qui cogn. consan. vxor. suæ.*

1907 *Cap. III.* Videtur nobis. *Idem.*

IN causa matrimonij coniungendi, vel disiungendi ad testificandum admittuntur parentes; & si desunt, proximiores; secus in criminalibus, & contractibus.

Glos. Fallit hoc in matrimonio coniungendo, quando alter est superior nobilitate, potentia, vel diuitiis, quia in tali casu parentes inferiores non admittuntur, vtpote suspecti. *c. super eo, de restitut.* Item, parentes admittuntur solùm ad probandam consanguinitatem, & aliquando ad probandum ipsum contractum matrimonij. *c. super eo, de testib.*

1908 *Cap. IV.* Insuper. *Idem.*

PVella innubilis, quæ inuita cõtraxit, postea in ætate sponte cognita, si dicat se nunquã consensisse, & hoc probet per testes præclaros fama, & conuersatione, non est audienda, quia antequam cognosceretur, cùm potuit non reclamauit.

Glos.

Glos. Si semper inuita detenta fuisset, & verbo, & facto contradixisset, audietur quandocumque; sed ex tempore præsumitur contra ipsam. *c. ad id quod, de sponsal.*

1909 *Cap. V.* Significante. *Innoc. III.*

QVi accusat matrimonium pro quæstu, id est, vt habeat pecuniam, est repellendus.

Glos. Accusator reiicitur propter turpem quæstum, vel si intra tempus statutum non accusat. Item, potest committi simonia in matrimonio, quia est sacramentum conferens gratiam. *Trid. sess. 24. cap. 9.*

1910 *Cap. VI.* Cum in tua.

ACcusans matrimonium iam factum, si in tempore denunciationum non manifestauit, non est admittendus, nisi eo tempore fuerit extra diœcesim, vel non potuerit habere notitiam denunciationis: v. g. si ex morbo non erat sanæ mentis, vel ita puer, vt hæc non intelligeret, vel alia causa legitima fuerit impeditus, vel etiam si iuret, quod ea postea didicit ab aliis, qui sciuerunt denunciationes, & siluerunt; hic enim esset audiendus, si etiam iuret quod hoc non procedit ex malitia.

Glos. Nec etiam potest denunciare, quia suspecta persona remouetur à denunciatione, sicut ab accusatione. *c. cùm dilectus filius, inf. de acc.* & *c. cùm tua, sup. de spons.* nam cui vna via aliquid prohibetur, non debet per aliam viam idem concedi. *c. tua, de procur.* Item, per iuramentum eliditur præsumptio iuris. Item, aliquis admittitur ad accusandum, cuius autor repellitur; secus est in testibus. *c. licèt, sup. de test.* sed quæ sit ratio diuersitatis, vide ibi.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE DIVORTIIS. Tit. XIX.

1911 *Cap. I.* Si qua mulier.

HOMICIDIVM necessarium, v. g. ad defensionem suæ vitæ, non priuat spe coniugij futuri; sed machinatio priuat: vt si mulier est machinata, & misit aliquos, vt suum maritum interficerent, & maritus inuasus aliquem occidit; maritus non priuatur spe coniugij, & mulier sic. *Ex Concil. apud Vuormaciam.*

Glos. Conatus sine effectu punitur; sed si contrahit, tenet.

1912 *Cap. II.* Quæ sicut. *Alex. III.*

PRopter quodcumque crimen alterius coniugium non separatur, nisi frangatur fides, id est, propter adulterium; & tunc separata non nubat, quia tenet matrimonium.

Glos. Non fit diuortium nisi pro fornicatione spirituali, vel carnali.

1913 *Cap. III.* Porro. *Idem.*

VIr sine iudicio Ecclesiæ non potest dimittere vxorem propter parentelam, etiam publicam, & notoriam: quod si fecerit, compellatur redire sub

pœna excommunicationis. Item, quando parentela est publica, & manifesta, vt in primo, vel secundo gradu, & nullus accuset, Episcopus ex officio adhibita grauitate dissoluat matrimonia illicitè contracta.

Glos. Nullus potest dimittere vxorem propter fornicationem, etiam publicam, ex propria auctoritate: quia in notoriis seruandus est ordo iuris, saltem quoad sententiam, licèt nõ quoad alia, quia diuortium est pœna, & pœna non est inferenda nisi per Iudicem. Ideo si ante sententiam, vxorem quis dimiserit, restituenda est, si non ad carnalem copulam, certè ad cohabitationem. Item, Episcopus in manifesta, & publica parentela coniugatorum non indiget accusatore, sed procedat. Si verò non est manifesta, sed est fama, Episcopus ex officio inquirat, & compellat, vt scientes testificentur: sicut & discordes ex officio reconciliat, & compellit ad cohabitandum.

1914 *Cap. IV.* Significasti. *Idem.*

SI vir dimittit vxorem propter adulterium sine sententia Iudicis, & ideo excommunicatur, vxor verò dimissa adhuc adulteratur cum aliis, & tamen petit restitui dicens se iniustè dimissam, & habuisse materiam adulterandi à marito; si adulterium mulieris est notorium, non est cogendus ad illam recipiendam, nisi constiterit ipsum virum cum alia adulterasse.

Glos. Dante marito materiam adulterandi, si mulier volens consensit, & postea reclamat, non est audienda; si inuita consensit, est audienda, cùm ei non possit obiici adulterium. *cap. descriptionem, de eo qui cogn. consang. vx.* Item, si mulier recessit à viro propria auctoritate, deinde petit restitui, est audienda: quia si rediens non admittitur, intelligitur spoliata: sed non potest petere expensas, quas fecit interim, nisi quas fecit postquam petiit reddi. Item, si adulterium est occultum, non potest ei obiici, nisi prius fuerit restituta. Item, crimina mutua pari compensatione tolluntur.

1915 *Cap. V.* Ex litteris. *Idem.*

SI vxor fornicatur, fit diuortium: si deinde maritus adulteratur, compellitur redire ad vxorem, vt cohabitent.

Glos. Sufficit pro separatione thori, si mulier confiteatur adulterium: sed hæc confessio potest reuocari, quia est causa quasi criminalis, vel mixta, in qua confessio criminis non præiudicat nisi perseueret. *l. 1. §. diuers. & §. si quis vltro. de quæstion.* Item, post diuortium maritus potest reuocare vxorem, etiam inuitam. Item, delictum mariti superueniens præiudicat sententiæ. Item, coniuges possunt profiteri religionem, quando Iudex illos separauit.

1916 *Cap. VI.* De illa. *Vrban. III.*

SI maritus labatur in hæresim, & vxor sua auctoritate se separat: si maritus conuertitur, vxor debet reuerti, & est compellenda: si fuit separata per sententiam Iudicis, non est compellenda.

Glos. In hoc est correctum hoc capitulum per c. subsequens, quia est compellenda in vtroque casu, nisi voluerit religionem intrare. *c. vlt. de conuers. coniugat.*

1917 *Cap. VII.* Quanto. *Innoc. III.*

SI coniugum infidelium vnus conuertatur,& alter non vult cohabitare sine iniuria Creatoris, soluitur matrimonium; & conuersus potest aliam ducere,quia erat verum matrimonium,sed non ratum.Si fidelium coniugum alter fiat hæreticus,vel infidelis;relictus non potest alteri nubere, quia non soluit matrimonium,erat enim ratum per sacramentum fidei,quod durat cum vita,& sic qui remansit,est cogendus redire ad eum,si reuertatur ab hæresi,vel infidelitate.

Glos. Nisi velit religionem intrare.*c.vlt. de conuers. coniugat.* Item, quando quis conuertitur ad fidem,& alter non vult sine contumelia habitare, habita hac notitia,statim est dissoluendum matrimonium, & potest alteri contrahere: sed melius est hoc probare per testes, ne postea contrahens impediatur. Item,si antequam contrahat cum secunda,prima conuertatur,tenetur illam accipere,& videtur nouum matrimonium.

1918 *Cap. VIII.* Gaudemus. *Idem.*

PAgani,qui habent vxores in aliquo gradu prohibito ab Ecclesia,vt in secundo,vel tertio,vel vlteriori,si conuertantur,remanent coniuges;quia per baptismum non soluuntur coniugia,sed crimina dimittuntur.Item,habere plures vxores,est inimicum fidei Christianæ, nec vnquam licuit simul habere plures vxores,nisi quibus fuit diuina reuelatione concessum,vt Patriarchis,& aliis viris iustis: quare infidelis habens plures vxores, licèt primam repudiauerit, si conuertatur, tenetur accipere primam repudiatam. Excipitur, quando illa renuit cohabitare cum illo, vel si consentiat, non tamen sine contumelia Creatoris,vel si illum pertrahat ad peccatum.Item,si illa prima conuertatur, maritus prius conuersus,si adhuc non duxit aliam,debet illam primam accipere,nec potest illi dimissæ obiicere fornicationem,ex eo quia post repudium alteri nupsit, nisi cum aliis fuerit fornicata.

Glos. Aliquando denegatur restitutio,licèt constet de iniusta spoliatione,vt *hic,& c.significasti*,& vbi excipitur de alia spoliatione, & si timetur sæuitia viri. Item, si infidelis non vult cohabitare cum fideli,an ipso facto sit solutum matrimonium,res est dubia:sed videtur quod non, nisi quando fidelis contrahit, & si iudicio Ecclesiæ est separata,potest intrare religionem.

1919 *Cap. IX.* Deus qui. *Idem.*

DEinceps prohibetur, ne frater ducat vxorem relictam à fratre, licèt dispensetur cum nouiter conuersis, vt remaneant in matrimonio, quod in infidelitate contraxerunt more Mosaico,id est,vt suscitarent semen fratris.

DECRE

DECRETALIVM LIBER IV.

DE DONATIONIBVS INTER virum, & vxorem, & dote post diuortium restituenda. Tit. XX.

1920 *Cap. I.* Mulieres.

Ex Concil. apud Vuormaciam.

QVANDO mulieres ex licita causa separantur à viris, tota dos est illis restituenda.

Glos. Secus est si separentur solùm propter fornicationem. *c. plerumque, eod.* Item, tunc intelligitur procedere dispositio huius c. quando ignoranter contraxerunt in gradu prohibito. *c. proposui, de coniug. seru.* secus si scienter, quia perderent omnia data, & applicarentur fisco, nisi errore, vel minori ætate excusentur. *c. si necesse, eod.* de fructibus & expensis vide ibi.

1921 *Cap. II.* Significauit. *Vrban. III.*

QVando ex licita causa solemniter coniuges separantur, censuris cogitur maritus, nisi aliquid obsistat, restituere dotem, & partem rerum communium.

Glos. Si quæ constat fuisse acquisita bonis mariti, & vxoris; aliàs præsumitur omnia esse viri: sicut empta ab Episcopo præsumuntur esse Ecclesiæ, nisi appareat contrarium. *c. 1. de pecul. cler.* Item, censuris debet cogi maritus ad restituendam dotem, nisi aliquod pactum, vel consuetudo, vel sententia lata, à qua non sit appellatum, obstent.

1922 *Cap. III.* De prudentia. *Clem. III.*

IVdex delegatus, si ob impedimentum dirimens ferat sententiam pro diuortio, debet etiam sententiare pro tota dote restituenda secundùm ius canonicum: quia qui cognoscit de principali, debet cognoscere de accessorio, & incidenti.

Glos. Ideo ecclesiasticus Iudex sententiat de dote, quia accessoria: nam si esset causa principalis de dote, v. g. quia maritus labitur facultatibus, vel dissipat bona, vel mortuus est, & mulier petit dotem, aget coram Iudice sæculari, quia est causa principalis de dote. Item, si Iudex pronunciauit de principali, &c. non de accessorio, quia iam functus erat officio suo, indiget noua auctoritate pro accessorio: vide ibi.

1923 *Cap. IV.* Plerumque. *Idem.*

MVlier, quæ causa fornicationis iudicio Ecclesiæ, vel propria auctoritate à viro recessit, nec reconciliatur, non potest repetere dotem vel dotalitia.

Glos. An si post adulterium, & sententiam cognoscitur non fuisse matrimonium ex impedimento, possit ne repetere dotē? Resp. Res est dubia: vide. Item, pro dotalitio non intelligitur donatio propter nuptias. *c. vlt. eod.* sed id quod mulier lucratur per donationem, vel per pactum. *eod. c.* vel per dotalitium intelliguntur res paraphernales. *l. vlt. & l. hac lege, C. de pact. conuen.*

1924 Cap.

1924 *Cap. V.* Et si necesse. *Innoc. III.*

QVando à marito donantur aliqua propter nuptias cum pacto, quod si contingat separatio, donata remaneant pro vxore, si deinde matrimoniū reperitur nullum ob consanguinitatem, & donata causant difficiliorem separationem, sunt restituenda viro, quæ donauit; quia hæc non ob turpem, sed ob nullam causam fuerunt donata; nec sunt dos, nec donatio propter nuptias, cùm matrimonium sit nullum.

Glos. Soluto matrimonio quicquid est datum, si ignoranter contraxerunt, repetitur à dante; si scienter, à fisco.

1925 *Cap. VI.* Nuper. *Idem.*

VIr qui habet terram non in feudum, vel hæreditatem, sed ad vsum dum viuit, id est, vsusfructuarius: si concedat partem terræ vxori in dotem, mortuo marito, vxor non potest amplius illam habere, nisi consentiat dominus terræ. Item, si terra fuit data in feudum, vel hæreditatem alicui, & hæredi, quem habebit ex legitima vxore, & ipse concedit partem terræ in dotem vxori, & moritur sine hærede; vxor non potest amplius habere partem terræ. Ratio vtriusque est, quia nullus plus iuris in alium potest conferre, quàm constet eum habere; & licèt Ecclesia teneatur protegere dotes viduarum, & esse fauorabilis in earum causis, tamen non contra iustitiam. Item, vxor debet dare viro dotem, vir autem debet facere donationem vxori propter nuptias secundùm legitimas sanctiones.

Glos. Feudum potest alienari ad tempus, aliàs non, *c. 2. de feud.* Item, dos ad vxorem, & donatio ad virum reuertuntur nisi obstet pactum.

1926 *Cap. VII.* Per vestras. *Idem.*

QVando maritus petit dotem vxoris, & contra eum excipit, quod sit pauper, & quod non possit dare sufficientem cautionem pro dote restituenda, det illam cautionem, quam potest, vel committat dotem alicui honesto mercatori, vt de parte honesti lucri possit onera matrimonij sustentare, ne occasione dotis detentæ, si maneant separati, adulterentur.

Glos. Quam potest cautionem, id est, iuratoriam; & in hoc casu loquitur, quando est pauper, & non quando est suspectus de dilapidatione, quia tunc secus fit. Vide.

1927 *Cap. VIII.* Donatio. *Greg. IX.*

DVrante matrimonio donatio inter coniuges, ex qua alter fit locupletior, alter pauperior, non est firma, nisi confirmetur morte donatoris: & si donator, dum viuit, reuocat tacitè, vel expressè, euanescit donatio; vel si prius moriatur, qui donationem accepit, euanescit. Item, soluto matrimonio, sicut dos reuertitur ad mulierem, sic donatio propter nuptias redit ad virum, nisi secus fiat de consuetudine, vel de pacto lucrandæ dotis, vel donationis propter nuptias; & istud pactum debet esse æquale ex vtraque parte.

Glos. Durante matrimonio, donatio inter coniuges non valet, si matrimonium est validum; sed si non est validum, tenet; non tamen est fas has

esse-ratas. Item, donatio inter sponsam, & sponsum tenet. Item, si in matrimonio donator vsque ad finem vitæ vult, tenet donatio. Item, si permansit in ea voluntate vsque ad mortem, etiam si donatio excedat legitimum modum, & non sit insinuata, valebit vsque ad legitimum modum. Item, si donator non fiat pauperior, tenet donatio; vide ibi casus: imò si fiat pauperior, & accipiens non fiat ditior, tenet. Item, in aliquo casu valet, licèt donator fiat pauperior, & alter ditior. Item, reuocatio tacitè fit per diuortium. Item, tacitè fit reuocatio, si accipiens prius moriatur; secus si is qui contulit, vel ambo simul moriantur. Itẽ, expressè reuocatur, si donans deinde eandem rem alienat. Item, hæc eadem intelliguntur inter parentes, & liberos, inter quos donatio non tenet.

DECRETALIVM LIBER IV.

DE SECVNDIS NVPTIIS. Tit. XXI.

1928 *Cap. I.* Cappellanum. *Alex. III.*

PResbyterum, qui benedicit secundas nuptias, Episcopus suspendat ab officio, & beneficio, & mittat eum Romam.

1929 *Cap. II.* Dominus. *Lucius III.*

NVllus præsumat transire ad secundas nuptias, nisi prius constet de morte vxoris; & si aliquis adhuc dubius de morte vxoris aliam duxit, reddat debitum, sed non petat; & si deinde constat de vita primæ coniugis, relictâ secunda ad primam reuertatur.

Glos. Quando constet de morte vide *c. in præsent. de spons.* Item, in dubio præsumitur pro matrimonio, & redditur debitum *c. iuuenis, de spons.* Secus quando dubitatur, an matrimonium sit contractum, quia est clandestinum, quia præsumitur adulterium *can. aliter,* 30. *q.* 1. & *argum. c.* 2. *de clandest. despons.*

1930 *Cap. III.* Cur autem. *Vrban. III.*

SI vnus ex coniugibus fuit semel benedictus in primo matrimonio, non debet in secundo deinde benedici.

1931 *Cap. IV.* Super illa. *Idem.*

MVlier, quæ nubit infra annum luctus secundùm leges, non incurrit infamiam secundùm Apostolum.

1932 *Cap. V.* Cum secundùm. *Idem.*

DIcit idem, quod in præcedenti: & ratio est, quia sæculares leges non dedignantur sacros canones imitari.

Glos. Non solùm mulier, quæ nubit infra annum, non incurrit infamiam, sed neque etiam incurrit pœnam, quam exprimunt leges, licèt dubium sit an perdat antenuptialem dotem. vide.

FINIS LIBRI QVARTI.

DECRETALIVM

LIBER QVINTVS.

DE ACCVSATIONIBVS, inquisitionibus, & denunciationibus. Tit. I.

1933 *Cap. I.* Si legitimus. *Fælix Papa.*

QVANDO accusator non est legitimus, reus non est molestandus, nec trahendus ad iudicium.

Glos. Tres vt illegitimi non possunt accusare, criminosi, inimici, & qui sunt malæ famæ, & suspecti; imo nec possunt denunciare. *c. cùm in tua, de spons.* Item, sunt alij illegitimi his versibus comprehensi.

Fœmina, pupillus, delatus, crimine tentus,
Suspectus, quæstu corruptus, sortilegusque,
Infamis, seruus, pauper, cum milite princeps,
Libertus, socius socium, nec non inimici,
Clericus Ecclesiam nullus deferre valebit.

Item, reus accusatus ab illegitimo accusatore absoluatur. *c. accusator, 7. q. vlt.* nisi sit infamatus, tunc enim dabitur ei purgatio. *c. cùm P. de purg. can.*

1934 *Cap. II.* Si quis Episcopus. *Idem.*

QVi vult denunciare Episcopum suum, debet prius ipsum charitatiuè admonere, vt se emendet; alioquin non admittitur eius denunciatio.

Glos. Ante denunciationem debet præcedere admonitio Euangelica.

1935 *Cap. III.* Illa præpositorum. *Gregor.*

DEbent accusare illi, quorum interest, vt monachi Abbatem, & causa est tractanda coram ijsdem, vt reus liberetur, vel condemnetur.

Glos. Sententia diffinitiua debet continere, vel condemnationem, vel liberationem, alioquin est nulla; & debet esse cum certa quantitate, secus non valet. *l. vlt. & penult. c. de sent. quæ sine cert. quant. prolata est.*

1936 *Cap. IV.* Omnipotens. *Idem.*

ACcusatus, vel denunciatus de aliquo crimine, interim non potest promoueri ad honorem, donec se purget.

Glos. Idem dum inquiritur, vel est infamatus *c. vlt. de resti.*

1937 *Cap. V.* Nulli Episcoporum. *Paschal. V.*

SI Episcopus habet aliquem familiarem, & eum à se non separat, si familiaris vult Episcopum accusare; non potest Episcopus repellere eum ab accusatione, tamquam infamem.

Glos. Iudex tamen ex officio suo potest illum repellere, si non est idoneus. Item, hoc est statutum in pœnam Episcoporum, quia apud se debent habere personas honestas, & bonæ famæ.

1938 *Cap. VI.* De his. *Concil. Mogunt.*

ACcusatus de vno crimine, & absolutus de eodem non potest secundò accusari.

Glos. Si probato crimine Iudex dispensauit, & crimen erat dispensabile, non potest secundò accusari; si est absolutus, quia accusator non probauit, est tutus, nisi in duobus casibus Primò, si secundus accusator doceat primum fuisse præuaricatum. *c. 1. de coll.* Secundò, si secundus ignorans alium accusasse prosequitur suum dolorem. *c. si cui, §. iisdem. ff. de accus.* Item, absolutus coram Deo per pœnitentiam in conscientia potest accusari in foro exteriori.

1939 *Cap. VII.* Repellantur. *Stephan. Papa.*

QVi cohabitant cum inimicis meis, repelluntur ab accusatione contra me.

1940 *Cap. VIII.* Accusasti.

QVi accusauit aliquem calumniosè innocentem, & occiditur innocens, agat pœnitentiam in pane, & aqua per xl. dies, quæ carina vocatur, & per septem sequentes annos pœniteat; si innocens est mutilatus, & non occisus, pœniteat per tres quadragesimas.

1941 *Cap. IX.* Euidentia. *S. August.*

QVando crimen est notorium, non requiritur accusator, sed potest Iudex procedere.

Glos. Vide *c. vlt. de cohabitat. Cleric. & mulier.* quæ crimina dicantur notoria.

1942 *Cap. X.* Cùm. *Alex. III.*

LAicus non admittitur ad accusandum Clericum, nec qui fuit testis in vno casu admittitur ad accusandum in eodem casu; præsertim si frater accusati accusasset prius de eodem crimine simoniæ cum qui modo accusat talem Clericum; sed accusatus, quia infamatus, purget se cum tribus sacerdotibus.

Glos. Laici non possunt accusare Clericos, nisi prosequantur suam, vel suorum iniuriam. *c. omnibus, 4. q. 6.* Sed accusantes non possunt esse testes in eo casu, nisi in criminibus exceptis, vt simoniæ, hæresis, & læsæ maiestatis. *c. de cetero. de test. c. tanta, de simon.* Sed in hoc cap. ideo testes reijciuntur, quamuis accusarent de simonia, quia erant inimici. Item, numerus purgatorius est arbitrarius, *c. inter sollicitudines, de purg. can.* Item, si non potest habere purgatores, sed id

id procedit,quia est taliter infamatus,punietur tanquam conuictus; si est bonæ famæ,creditur suo iuramento;si habet bonos laicos,admittuntur. *arg.* 2.*q.* 1.*in primis.*

1943 *Cap.* XI. Ex parte tua. *Idem.*

MOnachus,licèt non possit accusare alios, potest tamen accusare suum Abbatem, cui sunt administrandæ expensæ de bonis monasterij, donec causa finiatur,& non impedit esse sub obedientia Abbatis, nisi impediatur ex alia causa,scilicet,si sit excommunicatus,inimicus,&c.

Glos. Monachus non potest alios accusare,nisi intersit monasterio, & de licentia Abbatis;vel nisi de licentia Abbatis esset in aliquo negotio, vt in studijs,& sua interesset eum accusare,tunc posset.Excipitur etiam correctio fraterna,quam potest sine licentia Abbatis,quia est de iure diuino.

1944 *Cap.*XII. Si constiterit. *Idem.*

PResbyter, cui Ecclesia est commendata, si est ebriosus per totam noctem in taberna,& mane indigestus, id est, non ieiunus celebret; si de hoc est conuictus coram Episcopo suo,vel accusatus fatetur sponte;non potest repetere Ecclesiam, qua fuit priuatus. Si verò Ecclesia fuit ei canonicè collata in titulum,& postea non fuit conuictus de aliquo crimine,ob quod iure est spoliandus,vel si fuit spoliatus,post appellationem est restituendus in possessione pacifica.

Glos. Qui commendat rem alicui non dat ei possessionem, & consequenter non spoliatur quando priuatur. Item confessio coacta non præiudicat.

1945 *Cap.* XIII. Meminimus. *Idem.*

NOn potest excipere contra aliquem ille, qui præsumitur manifestus inimicus,vt qui in illa,vel in simili causa fuit testis alio accusante.

1946 *Cap.* XIV. Licèt. *Innoc. III.*

QVi dixit coram Iudice se accusaturum aliquem, potest deinde impunè ante inscriptionem desistere, sed ei silentium imponatur, vt non possit amplius illum de tali crimine accusare:committitur tamen Episcopo, vt inquirat super bona fama,antequam absoluatur accusandus, quia iam erat infamatus.

Glos. Accusator non comparens in termino præfixo amplius non auditur, nisi probet iustam absentiam,*c.quisquis*,4.*q*.5. Item, nemo compellitur ad accusandum. *c.siquidem.* & *c.si quis iratus.* 2.*q*.3. etiam post libelli oblationem,*ff. ad Turpil.l.quæsitum.ff.de in ius vocando,l.libertus.*in actionibus tamen ciuilibus post libellum oblatum,reo instante, compellitur actor ad agendum. *C. quomodo,& quando Iudex.Auth.qui semel.*

1947 *Cap.* XV. Veniens. *Idem.*

IN causa criminali absente reo non admittitur procurator ad agendum, vel defendendum,licèt reus se excuset; quod non venerit propter aliquas causas extrinsecas,vel friuolas,& reputatur contumax;sed deputatur auditor, vt intelligat an posset illum excusare. Item, qui semel est confessus se calumniose aliquem accusasse, & eidem iurat se amplius non accusaturum, non

est audiendus,si accusat eundem;sed reo propter contumaciam, & infamiam est indicenda purgatio & citatio.

Glos. In causa criminali non interuenit procurator. Fallit in crimine iniuriarum,vel ad excusandum,vel excipiendum, vel cùm agitur de crimine non criminaliter,vel in leuibus criminibus, vel si crimen non excedit pœnam relegationis,vel in crimine suspecti tutoris, vel cùm quis accusat alium de ingratitudine,vel in actione populari,vt agat pro priuato damno ; vel cùm dominus defendit seruum à crimine,vel ex parte rei post litem contestatam,semper potest interuenire procurator. *cap.reos.23.q.5.*vide fusius ibi.Item,qui iurauit se non accusaturum amplius aliquem,nec potest illum denunciare ; an alius possit accusare illum de crimine, de quo fuit iam liberatus, vide *cap. de his,eod.*Item,vocatus siue iustè,siue iniustè, tenetur ire, aliter habetur contumax,quando citatio,vel tenet,vel est dubia,secus quando euidenter non tenet. Vide ibi plures casus,in quibus citatio est euidenter nulla.

1948 *Cap. XVI.* Super his. *Idem.*

CRimen potest opponi tribus modis, denunciando,excipiendo, accusando;cùm denunciatur,non est necessaria inscriptio, quia tendit ad correctionem;cùm accusatur,est necessaria,quia tendit ad pœnam;cùm excipitur,si ad repellendum ab accusatione,vel testificatione,non est necessaria, si vt excludatur aliquis à promotione officij, vel beneficij, & ante confirmationem obijcitur crimen,non est necessaria;si post promotionem,vt cùm ordinandus fuerit,vel consecrandus,tunc est necessaria,& excipiens est astringendus à Iudice ad extraordinariam pœnam,si defuerit in probando,quia probando tollit ius acquisitum.Item,hæc quæstio potest tractari per procuratorem,quia licèt agat de crimine,non tamen est criminalis.

Glos. Inscriptio est obligatio ad pœnam talionis,sed in quibus casibus non est necessaria, vide ibi. Item, quis ab accusando potest repelli obijciendo illi crimen,non tamen ab excipiendo nisi propter excommunicationem.

1949 *Cap. XVII.* Qualiter. *Idem.*

SI illi qui inquirunt,non seruauerunt debitum inquisitionis modum,debet se corrigere,sed cautè,& prudenter,supersedendo,donec inueniatur congrua occasio,ne authoritas illorum vilescat. Item, forma iuramenti dandi in inquisitionem,est,vt clerici iurent,quod super his quæ sciunt,vel credunt, etiam in sua Ecclesia reformanda,tam in capite, quàm in membris dicant meram,& plenam veritatem inquisitoribus,exceptis criminibus occultis.

*Glos.*In inquisitionibus faciendis de occultis,nec quærendũ,nec dicendum, sed tantùm de his quæ infamia præcessit: & si testes dicant occulta, non puniantur,quia non iurarunt de his.*c.inquisit.eod.*

1950 *Cap. XVIII.* Cùm dilecti. *Idem.*

QVando inquisitus iurat respondere ad interrogata, & confitetur aliquod crimen,potest deinde se excusare interpretando confessionem,non tantùm eam perimendo ; & si sufficienter probat illas exceptiones liberabitur, dummodò possit probare,quod sub hac forma iurauerit, vel scripto, vel per testes.

testes. Et licèt inueniatur aliqua leuis culpa, tamen est indulgendum ei ob pudorem, quem sustinuit: sed si non potest probare illas excusationes, vel iurauit sub alia forma, id est, dicendi plenam, & meram veritatem, est puniendus.

1951 *Cap. XIX.* Cùm oportet. *Idem.*

NIsi prius constet de infamia alicuius, non est procedendum ad inquisitionem illius criminis. Item, quando est procedendum ad inquisitionem, eius inimici non sunt admittendi ad prosequendam inquisitionem, nec ad testificandum; sed veritas quæratur à viris idoneis: & si nihil graue probatum fuerit contra Episcopum, indicatur ei purgatio canonica.

Glos. In casu criminali non admittuntur testes consanguinei, nec inhonestæ conuersationis etiam ad denunciandum. Item, arbitrio iudicis relinquitur, quæ inimicitiæ sufficiant, vt quis reijciatur à testificando.

1952 *Cap. XX.* Cùm dilectus. *Idem.*

NOn potest denunciare publicus concubinarius, propter quod fuit excommunicatus, nec qui denunciaturus prius non præmonuit denunciandum, v.g. Episcopum de illo delicto, neque ille qui cõspirauit in denunciandum. Item, Episcopus non præsumat grauare Clericos, quia legitimè appellarunt ad Papam super illo delicto, donec causa terminetur per mandatum Papæ.

Glos. Criminosus, sicut nec viles personæ, admittuntur ad denunciandum. *c.1. sup. eod.* & *c. cùm in tua. sup. de spons.*

1953 *Cap. XXI.* Inquisitionis.

QVando crimen alicuius per inquisitionem probatum, deponeret accusatum criminaliter, & conuictum; si crimen est tale, quod etiam post peractam pœnitentiam impediret executionem suscepti ordinis, vel retentionem beneficij, vt homicidium, vel simonia in ordine, vel beneficio acquirendo; tunc est procedendum, sicut proceditur in iudicio accusationis; si non est tale, est danda pœna arbitraria secundùm merita personæ, & qualitatem excessus. Item, quando contra aliquem non præcessit infamia, nec clamosa insinuatio, non debent recipi depositiones contra eum, etiam si plures iuramento affirment illum deliquisse eis videntibus; nec etiam est puniendus aliqua pœna; nec etiam est inquirendum ad petitionem eorum, qui in occulto porrigunt libellum infamationis continentem crimina. Item, non est adhibenda fides dictis, v.g. testium contra aliquem, qui post, vel ante iuramentum tacitè, vel expressè asserunt se esse inimicos eius, nisi ante iuramentum præsumantur in fraudem id facere. Item, propter famam, & credulitatem testium dumtaxat non est proferenda sententia depositionis contra aliquem; sed infamato indicatur purgatio secundùm arbitrium iudicis; & Iudex non debet reputare aliquem infamatum propter paucorum dicta, cuius opinio non est læsa apud bonos, & graues viros.

Glos. In nullo occulto crimine post peractam pœnitentiam impeditur executio ordinis, nisi in homicidio. *cap. quæsitum, de temp. ord.* & in simonia. *can. de his, dist. 50.* & in alijs. vide *glossam de renunciat. cap. nisi.* Item, denuncians non debet

denunçians non debet se obligare ad pœnam talionis quemadmodum accusans, sed potius ad pœnam extraordinariam, sicut excipiens. *cap. super his, sup.* Item, per inquisitionem, an sit quis deponendus, vide glossam. Item, si testes dicant de occultis, non valent eorum dicta, quia super his non iurarunt. *cap. de testibus, de test.* Item, qui in occulto dant libellum infamationis, sunt puniendi. Item, Iudex debet interrogare testem, an sit eius inimicus; sed non debet interrogare, an sit criminosus. vide *gloss. cap. cum causam, de test.* Item, si post iuramentum dicat se esse criminosum, vel inimicum, non creditur ei. Item, dicta paucorum non faciunt famam; & ex hoc Prælatus non mouebitur ad inquirendum, nisi fama sit per villam, vel parochiam. Sed qui dicentur pauci, vt quis non dicatur infamatus, nam quadraginta dicuntur pauci. *c. latores, de Clerico excommun. minist.* Resp. requiritur maior pars viciniæ, vt ex hoc scandalum generetur. *cap. qualiter, sup.* quia requiritur fama loci, & non aliquorum. *cap. illud, de præsumpt.*

1954 *Cap. XXII.* Ad petitionem. *Idem.*

QVando facto processu constat de crimine, v. g. Abbatis, & deponitur, non seruato tamen iuris ordine, licèt verè esset deponendus, tamen est iniustè depositus, propter ordinem iudiciarium non seruatum; & sic restituendus. Et si interim alius substituatur, est iniustè substitutus, cùm primus sit iniustè priuatus; tamen Papa in isto casu voluit primum Abbatem remanere priuatum, & deposuit secundum substitutum: sed quia secundus non fuit remotus propter vitium personæ, vel defectum scientiæ, sed solùm propter ordinem iuris non seruatum, ideo Papa ipsum restituit in Abbatem.

Glos. Legatus generalis non potest se intromittere generaliter de causa speciali alteri commissa. *c. studuisti, sup. de officio leg.* Item, qui tacet, nō consentit. *l. inuitum ff. de serui. vrb. prædi. l. filius fam. ff. de procur.* Licèt aliqua iura videantur contrarium docere. Item, probationes factæ coram eo, qui non est Iudex, faciunt fidem in alio iudicio, vt *hic, & c. in primis, 2. q. 1. & c. hac quippe 3. q. 6. & c. præsentata, sup. de test.*

1955 *Cap. XXIII.* Accedens.

QVando aliquis obtinuit à Papa beneficium, & in executione gratiæ excipitur contra eum, quod sit criminosus, si non fuit prius infamatus de illis criminibus, est exequenda gratia; & postea si apparet legitimus accusator, & fuerit legitimè probatum aliquod crimen, est amouendus à beneficio. Si verò non apparet accusator, vel si apparet non probat, & ipse est infamatus de illo crimine, est indicenda ei canonica purgatio, in qua si deficit remouetur à beneficio; si verò se purgat, sunt compescendi contradictores, ne eum molestent, & sunt condemnandi in expensis legitimis.

Glos. Si obijciatur exceptio alicui electo non confirmato, seu non habenti plenum ius, statim auditur exceptio: sed si instituto, seu confirmato opponitur, non admittitur, nisi sit infamatus, imo debet dari ei possessio. Sed si est publicè infamatus propter tantam infamiam, & scandalum, etiam si esset in possessione, debet suspendi vsque ad purgationem. *c. presbyter, & c. si mala fama, 2. q. 5.*

1956 Cap.

1956 *Cap. XXIV.* Qualiter. *Idem.*

QVando clamor,& fama non à maleuolis, & maledicis, sed à prouidis, & honestis non semel,sed sæpè peruenit ad aures superioris cōtra aliquem subditum, vel prælatum, tunc superior, quasi nunciante fama, vel deferente clamore, ex officio suo diligenter inquirat veritatem coram senioribus Ecclesiæ,& hoc diligentius est seruandum in prælatis iudicandis, quia non possunt omnibus placere,cùm ex officio increpent,suspendant,ligent, & sic incurrunt odium,& inuidias multorum; ideo accusatio criminalis, quæ tendit ad degradationem, non admittatur, nisi præcedat legitima inscriptio. Cùm verò aliquis est infamatus, ita vt sine scandalo non possit dissimulari,nec sine periculo tolerari,debet procedere ad inquirendum,& punire excessus, qui si sunt graues,etsi non degradetur ab ordine, amoueatur tamen ab administratione omnino. Item, is contra quem fit inquisitio, nisi contumaciter se absentet, debet esse præsens,& ei sunt exponenda capita, super quibus est inquirendum, & ei publicanda dicta,& nomina testium, vt se defendat,& sunt admittendæ exceptiones, & publicationes legitimæ. Item, loquendo de excessibus non notoriis,si procedatur per accusationem,debet præcedere legitima inscriptio;si per denunciationem,charitatiua admonitio,si per inquisitionem,clamosa insinuatio;& in omnibus dictetur semper forma sententiæ iuxta formā iudicij.Item, circa regulares personas non est vsquequaque seruandus iste ordo, sed cùm causa requirit, facilius, & liberius possunt amoueri à suis administrationibus.

Glos. De modo & pœnis, quibus est procedendum in iudicio, vide fusè hic. Item,prælatus debet reddere rationem administrationis suæ tanquam tutor, *l. 2.C.de iud.* Nam est dominus,sed comparatur tutori,& procuratori. *c. 2.sup.de dolo.* Si verò aliter non potest reddere rationem,stetur ipsius iuramento. *c.vlt. sup.de his qua vi metúsve causa fiunt.*

1957 *Cap. XXV.* Sicut olim. *Idem.*

MEtropolitani celebrent prouinciale concilium singulis annis cum suis suffraganeis,& tractēnt de corrigendis excessibus, & reformandis moribus præsertim in clero, secundùm iura, addendo pœnas; & ad hunc finem statuant idoneas personas per singulas Diœceses, quæ per totum annum simpliciter absque vlla iurisdictione obseruent, quæ sunt corrigenda, vel reformanda,& ea deferant ad concilium prouinciale in anno sequenti;& super his, & aliis prouideant; & quæ statuuntur publicentur in synodis Episcopalibus celebrandis annuatim per singulas Diœceses; & qui hoc neglexerit adimplere,suspendatur ab executione sui officij.

Glos. De his exploratoribus multa,& quorum expensis.

1958 *Cap.XXVI.* Olim. *Greg. IX.*

EXcommunicatio,suspensio,vel interdictum lata per Abbatem,qui fuit denunciatus,vel alium eius nomine contra denunciantes monachos, vel eis adhærentes relaxantur,si fuerunt post inceptum negotium: & si pendente lite fuerunt spoliati ab Abbate, restituantur; & Iudices sine strepitu iudicij inquirant

quirant inquirenda in personas,& obseruantias regulares, & corrigant,& reforment,tum caput,tum membra, & relaxent iuramenta de tacenda veritate: sed lite pendente Monachi sint obedientes Abbati, ita vt lis non impediatur, & manifestentur denunciato Abbati dicta testium. Item,expensæ,quæ requiruntur pro fratribus, & personis idoneis denunciantibus, & prosequentibus negotium,fiant de bonis monasterij, quia monachi non habent proprium.

Glos. Quando causa est cœpta inter prælatum, & subditum coram Iudice superiori,iurisdictio prælati est suspensa,ac si esset appellatum ab eo. *c. cùm dilectus, eod.* Et si prælatus quod intentat Iudex reuocabit, subditi debent tamen obedire prælato etiam lite pendente,& ad hoc sunt cogendi à Iudice: & si est ipse negligens,à prælato sub excommunicatione possunt compelli,si non obedirent,vel excederent. *c.prudentiam,sup.de offi. deleg.* Item, ex iusta causa posset eos spoliare. Item, ordo iudiciarius non est vsquequaque seruandus circa regulares,sed bene seruandus est in tradenda copia dictorum testium.

1959 *Cap.XXVII.* Prælatorum excessus. *Idem.*

QVando denunciatur prælatum dilapidare Ecclesiam, est danda commissio alicui,vt inquirat veritatem personaliter, & interim interdicitur Episcopo potestas alienandi,& compareat coram Papa.

IN SEXTO LIBER V.
DE ACCVSATIONIBVS, inquisitionibus,& denunciationibus,
Tit. I.

1960 *Cap.* Postquam.

POSTQVAM aliquis est confessus certa crimina coram Iudice inquirente,non potest se excusare dicendo, quod non fuit diffamatus in illis, vel quod Iudex non tradidit capitula super quibus erat inquirendus,sed condemnabitur.

Glos. Hæc erant excipienda ante confessionem,& sic corrigitur *c.qualiter;*& sibi imputet reus. Item, illa forma tradita in *c. qualiter,de accusat.* non est substantialis,& potest omitti.

1961 *Cap.* Si is cui.

QVando Iudex omissa inquisitione infamiæ inquirit de criminibus coram reo præsente,& tacente, non potest amplius impugnari processus, ex eo quod prius non fuit quæsitum de infamia.

Glos. Tacendo creditur reus renũciare priuilegio.*c.qualiter,eod.*id est,vt prius inquiratur de infamia: & sic quando de iure est seruanda certa forma in processu,si non seruatur,& pars tacet,processus valet. Item, si Papa ad petitionem alterius committit Episcopo, vt inquirat, tunc prius debet inquirere de infamia;si motu proprio, non inquirat de infamia, quia Papa iam illum approbat infamatum.

DECRE

DECRETALIVM LIBER V
DE CALVMNIATORIBVS.
Tit. II.

1962 *Cap. I.* Cùm fortiùs. *Gregor.*

SVBDIACONVS qui calumniosè accusat Diaconum, est priuandus officio subdiaconatus, verberibus publicè cædendus, & in exilium mittendus. Item, seuerius punienda sunt crimina, quæ insontibus, & sacris maximè hominibus inferuntur.

Glos. Ex persona offensa aggrauatur iniuria. *c. cùm illorũ, infra de sent. excomm.* vnde qui Præposito manus intulerit, capite punitur. *c. im publicum. 1. d.* & qui lædunt sacerdotes, tanquam pro publico crimine puniuntur. *c. in primis. 2. q. 1.* Item, Iudex, qui non punit deficientem in accusatione, peccat.

1963 *Cap. II.* Cùm dilectus. *Innocent. III.*

DEnuncians prælatum suum, si deficit in probatione, est suspendendus ab officio, & beneficio, donec se purget canonicè, quod non causa calumniandi denunciauit.

Glos. Cùm ad denunciationem alicuius Papa committit inquirendum, Iudex non inquirit, nisi denuncians probet præcessisse legitimam admonitionem. *c. licèt Heli, infra tit. prox.* Item, pœna illius, qui denunciat, & non probat, & ipsius purgatio præstabitur ad arbitrium Iudicis, quia hic non determinatur.

DECRETALIVM LIBER V.
DE SIMONIA ET NE ALIQVID pro spiritualibus exigatur, vel promittatur.
Tit. III.

1964 *Cap. I.* In ordinando. *Gregor.*

EPISCOPVS, vel minister, vel Notarius nihil accipiant pro ordinatione, vel vsu pallij, vel chartis, vel pastellis; sicut etiam qui ordinatur, nihil det pro his.

Glos. Dare aliquid pro quocunque obsequio impenso in ordinatione est simonia, vt Archidiacono pro examinatione, similiter Notario: secus si gratis, vel sponte aliquid offertur, & sine intentione præcedenti Notario laico. *c. cum sit Romana, eod.* & *c. sicut Episcopum. 1. q. 2.*

1965 *Cap. II.* Qui alium. *Ex Concil. Mogunt.*

QVi mediante pecunia eiicit ab Ecclesia rectorem, & deinde accipit sibi illam Ecclesiam, est ea priuandus.

1966 *Cap. III.* Si dominus. *Deodatus.*

QVilibet Catholicus potest accusare de crimine simoniæ.

Glos. Quia hæreticus, vel paganus non admittitur. Item, in criminalibus testes non compelluntur. *c. delictorum, de test. cog.*

1967 *Cap. IV.* Accusatum. *Idem.*

ACcusatus de simonia suspenditur, ne celebret solemnia Missarum, donec veritas cognoscatur.

Glos. Si erat publicè infamatus: alioquin non debet suspendi. Item, simoniacus in ordine, licèt sit occultus, est ipso iure suspectus, nec potest Missam cantare. *c. sancta, eod.* sicut in *c. sequenti* dicitur, *Peruenit ad nos*, id est, per famam; *ideo te suspendimus.*

1698 *Cap. V.* Quoties. *Idem.*

Idem quod in præcedenti.

1969 *Cap. VI.* Sicut. *Lucius.*

SImonia magnitudine vincit alios morbos, ideo quando constat per aliquam personam dignam, statim est simoniacus deponendus ab Ecclesia.

1970 *Cap. VII.* Tanta. *Deodatus.*

SEruus, meretrix, & quilibet criminosus potest accusare simoniacum.

Glos. Omnis peccator potest cantare Missam præter simoniacum: quomodo intelligitur, vide ibi, id est, facilius dispensatur. Item, potest dispensari cum simoniaco. *c. post lesionem, de renunc.* sed prius renunciet beneficium, & agat pœnitentiam.

1971 *Cap. VIII.* Non satis. *Alexand. III.*

ESt simonia petere pecuniam pro ingressu Religionis, vel vendere prioratum, vel cappellam monachorum, vel clericorum, vel pro regimine ipsorum committendo; & tam dans, quàm recipiens, quàm consentiens est simoniacus. Item, pro sepultura, pro chrismate, pro oleo sancto: nec excusat consuetudo contraria.

Glos. Ingrediens Religionem si aliquid vult dare sponte pura intentione, est licitum. *c. tua nos, eod.* & si monasterium est tenue, vt non possit illum alere, potest dicere: si vis intrare, porta tecum vnde viuas; sed non debet aliquid deduci in pactum.

1972 *Cap. IX.* Cùm in Ecclesiæ. *Ex Concil. Later.*

IDem, quod supra, id est, in introducendis personis in sedem Ecclesiasticam; vel instituendis sacerdotibus, vel sepeliendis mortuis, vel benedicendis

nu ptiis,

nuptiis, vel sacramentis conferendis, vel collatis, nihil exigatur, alioquin est simonia.

Glos. Giezi primus fuit, qui in veteri testamento simoniam inuenit. *c. qui studet.* 1. *q.* 1. & Simon Magus in nouo, à quo nomen simoniæ.

1973 *Cap. X.* Cùm sit Romana.

PRo consecratione Ecclesiæ nihil potest exigi, nisi procuratio.

Glos. Hæc procuratio est à iure, sicut & aliæ. *c. sopitæ, de cens.* & est præstanda secundùm facultates Ecclesiæ; & si Ecclesia non potest procurare Episcopum, ipse suis sumptibus consecrabit Ecclesiam.

1974 *Cap. XI.* De hoc autem.

QVando simonia, v.g. promisisse aliquid pro electione, & illud accepisse ad illam causam, est manifesta, id est, notoria, aut simoniaci confessi sunt in iure, vel legitimè conuicti, sunt perpetuò deponendi à ministerio altaris; si non, secus: si tamen publica fama laborant, indicatur eis canonica purgatio, in qua si deficiunt sunt puniendi, vt rei; & sæculares, qui aliquid receperunt, restituant integrè Ecclesiæ.

Glos. Confessio extraiudicialis non præiudicat. Item, quamuis cum sponte confesso mitius agatur, nō tamen cū non sponte confesso, sed timore probationum. Item, pœna simoniaci est depositio, siue agatur per modum accusationis, siue per modum inquisitionis. *c. inquisitionis, de accusat.* Item, nec ante, nec post electionem est licitum redimere consensum patronorum. *c. Matthæus.* Item, receptum debet restitui Ecclesiæ cum pœna duplici. Item, simoniacè acceptum est restituendum Ecclesiæ, cui facta est iniuria: sed si pro ingressu Religionis aliquid datur, est restituendum ei, qui dedit; vel saltem secundo monasterio, in quod transfertur, si prima Ecclesia fuit in culpa. *c. veniens, eod.*

1975 *Cap. XII.* Cùm essent.

SOla promissio rei spiritualis, v.g. Ecclesiæ dandæ, si tale obsequium præstet, facit simoniam: nec consequitur Ecclesiam.

Glos. Promissio, vel pactio huiusmodi est simoniaca. *c. vlt. de pactis. c. sua, eod.* & qui sic promisit, non obligatur: sed licitè, & sine simonia potest clericus, vel quilibet seruire Episcopo, vel alteri sine pacto, vel promissione cum spe futuræ remunerationis, dummodò principaliter hac intentione non seruiat, nec Episcopus pro hoc seruitio directè intendat dare ei beneficium, etiam si non seruiret, nisi inde speraret remunerationem, cùm ex debito ei non teneatur; & qui est dignus, potest sperare episcopatum, vt *c. si officio.* 59. *dist.* & *c. consuluit.* 74. *dist.*

1976 *Cap. XIII.* Insinuatum.

QVi simoniacè est adeptus beneficium, si hoc est publicum, & notorium, est priuandus beneficio ab Episcopo; si non est publicum & notorium, sed tantùm publica laborat infamia, indicatur ei purgatio, cum quinta, vel sexta manu sui ordinis: & si in ea deficit, priuatur beneficio perpetuo.

Gloſ. Notorium dicitur tribus modis. *c. vlt. de cohab. cler. & mul.* & tunc nulla probatio eſt neceſſaria. *c. euidentia, de prob.* Item hodie numerus compurgatorum eſt arbitrarius. *c. inquiſitionis, ſup. tit. prox.*

1977 *Cap. XIV.* Nemo presbyterorum.

PResbyter, qui aliquid temporale, vel ſpirituale accipit à publicè peccante, vt eius peccatum celet Epiſcopo, vel eius miniſtris, eſt ſimoniacus. Similiter, qui reſpectu conſanguinitatis, vel familiaritatis dimittit, quin peccatum illud Epiſcopo innoteſcat, eſt ſimoniacus. Item, qui aliquem pœnitentem, vel minus dignè pœnitentem gratia, vel fauore adducit ad reconciliationem, & ei dat teſtimonium reconciliationis, vel qui dignè pœnitentem à reconciliatione remouet ex liuore, quia vtrumque eſt ſimoniacum.

Gloſ. Dubia eſt vox, vtrumque, an reſpiciat omnia ſupradicta, vel iſta duo immediatè. Item, ſimoniacum eſt aliquid recipere, vt qui ordinandus eſt non ordinetur, vel vt quis non conſentiat electioni.

1978 *Cap. XV.* Querelam.

ECcleſia non poteſt emi, nec redimi. Item, legitimè citati ad pœnitentiam, ſi contemnant ſtare iudicio, pars contraria mittitur in poſſeſſionem rerum, de quibus eſt controuerſia, nec ſunt moleſtandi abſque ordine iudiciario.

Gloſ. Factum, vel delictum prælati, capitulo inconſulto non præiudicat Eccleſiæ. *c. cum dilecti. de empt. & vend.* etiam ſi Eccleſia venderetur acceſſoriè.

1979 *Cap. XVI.* Ea quæ.

PEcuniam exigere pro chriſmate ſimoniacum eſt, ſiue eam cathedraticum, ſiue paſchalem præſtationem, ſiue conſuetudinem vocent.

Gloſ. Conſuetudo, quæ eſt ex ſui natura mala, vt vendere ſacramentum, vel quæ eſt prohibita in veteri teſtamento, licèt ſit longiſſima non excuſat. *c. vlt. de conſuet.* ſecus de illa quæ eſt inducta contra ius poſitiuum, *ibidem.*

1980 *Cap. XVII.* Ex diligenti.

FIdeiubere pro aliqua re ſpirituali acquirenda, vt pro beneficio, eſt ſimonia.

Gloſ. Obligatio non tenet, quia turpis, & ſimonia facit infamem, & inhabilem ad beneficium, & debent oſtendi litteræ diſpenſationis, vt credant ei.

1981 *Cap. XVIII.* Et ſi quæſtiones.

VT cognoſcatur, an ſit ſimonia in donis datis, vel acceptis à conferente aliquid ſpirituale, tria ſunt conſideranda. Primò qualitas perſonæ dantis, & accipientis, an dans diuiti ſit pauper, vel diues. Secundò quantitas muneris, an ſit magni vel minoris pretij. Tertiò tempus donationis, vt ſi inſtante neceſſitate, vel alio tempore opportuno; v. g. ſi vir admodum nobilis, & locuples qui iter facienti non petenti forte daret equum, verbi gratia Cardinali eunti ad ferendum pallium Archiepiſcopo, & tranſeunti mare, paucas ſecum equitaturas adducenti, non eſſet ſimonia: quia donum non eſt magnum, nec intentione

intentione consecrationis fuit datum, sed ad subueniendum in dicto articulo, si bene consideretur necessitas temporis. Item, illud Esaiæ 33. *Beatus, qui excutit manus suas ab omni munere*, intelligitur de illis donis, quæ solent peruertere, vel allicere animum accipientis. Vnde si ipsa persona electa offerat ordinatori, vel consecratori suo electuarium, vel de vino, vel de aliis huiusmodi, quæ sunt modici pretij, & quæ non debent inclinare, vel mouere voluntatem recipientis: nec accipiens, nec donans putantur peccare. Item, non est in his materiis plusquam oportet dubitandum; nec tenui religionē, id est, hæsitandum, vbi non oportet, sunt relinquenda legitima, v. g. iuramenta.

Glos. Hæreticum est dicere, non est iurandum etiam cum veritate. *c. excommunicamus, de heret.* Item, quandoque sex solidi inducunt simoniam. *c. ex tua eod.* Item, per exteriora Ecclesia præsumit de interioribus. *de præsumpt. c. 2. eod.* Item, ex hoc, id est, à sensu contrario, colligitur, quod aliâ intentione quis dat, vt negotiū, v.g. consecrationis mei fratris facilius expediatur, alias non darem, licèt meo fratre ignorante, hoc est simonia præiudicans meo fratri. *cap. præsentium. 1. q. 1.* nisi hoc fecerim in odium mei fratris. *c. nobis, eod.* vel nisi eo prohibente. *c. sicut. eod.* & sic recurrendum est ad intentionem: ex hoc ista consideranda sunt; & quando intentio est incerta, recurritur ad coniecturas, secus in his quæ certa sunt.

1982 *Cap. XIX.* Veniens.

ABbas, & monachi, si pro ingressu religionis aliquam pecuniam accipere conueniant, & ex conuentione accipiant, etiam si dicant hanc esse consuetudinem, Abbas, & maiores personæ monasterij sunt suspendendi ab executione officij, & pecunia est restituenda danti, & ita ingressus cum habitu transeat ad aliud monasterium.

Glos. Quando restituatur Ecclesiæ, vide *c. de hoc, eod.* alias pœnas vide *c. quoniam, eod.*

1983 *Cap. XX.* Ex tuæ.

SI ille, qui debet ordinari dedit præsentatori, v.g. Archidiacono pecuniam, id est, sex solidos ex pacto, est simoniacus; & si res est secreta, non est inuitè, & coactè suspendendus ab officio, sed ei est iniungenda pœnitentia secreta, & sine coactione est monendus, & inducendus, vt fiat religiosus, & perpetuò abstineat.

Glos. Quantitas muneris diuersitatem iuris non inducit, sed est consideranda intentio, sine qua non est furtum, nec simonia. *c. si quæstiones, eod.* Item, crimen occultum prælatus punire non debet, quia illud scit vt Deus. Item, simoniacus non est ipso iure suspensus. vide *c. tanto. c. accusatum, eod. c. recipiunt. 1. quæst. 1.*

1984 *Cap. XXI.* Ad nostram.

NOn potest exigi pecunia pro ministerio ecclesiastico exercendo, vel pro vicariis assignandis, vel pro chrismate.

Glos. Vide *c. cùm satis. c. cùm in ecclesia. c. in tantùm, eod.*

1985

1985 *Cap. XXII.* De simoniacè.

CVm his, qui simoniacè sunt ordinati ipsis tantum nescientibus, Episcopus potest dispensare, vt remaneant in suis ordinibus; quia non sunt simoniaci.

Glos. Ordinati ignoranter simoniacè vbi hoc sciuerint tenentur renunciare. *c. de regularibus. c. ex insinuatione. c. nobis, eod. c. pœnis. de elect.* & post resignationem, si simonia in ordine fuit occulta, dispensat Episcopus, vt recipiantur in iisdem Ecclesiis: si est manifesta simonia commissa in ordine, dispensat Papa. *c. præsentium. eod.* Si verò eis scientibus est commissa, Episcopus dispensare non potest, sed Papa potest. *c. nobis, & c. penult. eod.*

1986 *Cap. XXIII.* Matthæus.

SI aliquis contradicit electioni, v.g. Petri: & amici Petri conscio, & volente Petro dant munus contradicenti, & sic cessante contradictione eligitur, & administrat: est simoniacus, & tenetur statim relinquere administrationem.

Glos. Valuisset electio, quia à maiori parte facta, sed obiicitur aliquid rationabile. *c. cum in cunctis de his, quæ à maiori part. capit. c. Ecclesia vestra, de elect.* Item, ex Innocentio, siue iusta, siue iniusta sit contradictio, non licet ante confirmationem dare aliquid. *c. significasti, de elect.* nec excusat voluntas turbata, siue coacta, quia voluntas est, & sufficit quod detur ipso sciente, & non contradicente: secus si prohibuisset quando sciuit. *c. sicut, eod.*

1987 *Cap. XXIV.* Ad aures.

PRo absolutione ab excommunicatione nihil potest peti, vel exigi.

Glos. Non potest, quia est simonia, cùm absolutio ab excommunicatione sit per ministerium spirituale. *c. ad nostram. c. nemo. c. cùm in Ecclesia, eod.* Sed si iniustè ei denegetur absolutio, dans quia redimit vexationem, non est simoniacus: quia cùm graue immineat periculum animæ, non potest appellare. *c. dilectus, eod. & c. vt debitus, de appellat.* Item, si aduersarius fecit sumptus ob contumaciam excommunicati, excommunicatus debet illos soluere antequam absoluatur. *c. quoniam, vt lite non contest.* Item, si Iudex fecit sumptus, sed si Iudex illum excommunicauit iniustè, debet absolui sine grauamine. *c. sacro de sentent. excommun.*

1988 *Cap. XXV.* De regularibus. *Clemens III.*

MOnachi si scienter per simoniam sunt ingressi monasterium, dimittant illum locum quem adepti sunt, & adeant solitudinem, vel alia strictiora monasteria, vbi agant pœnitentiam de tali excessu: si ipsis ignorantibus fuit data pecunia, cogantur renunciare eidem loco; & postea, si ita expedierit, sine scandalo reducantur in eundem, vel collocentur in alio, in quo seruiant Deo.

Glos. An liceat simoniaco dimittere Ecclesiam sine licentia superioris? Resp. Si sint regulares, dic vt in *c. quoniam. eod.* Si Episcopus, non nisi Papæ; inferiores in manibus suorum superiorum. *c. admonet. de renunc.* & si superiores nolint recipere resignationẽ, nihilominùs cedant, quia non possunt illa retinere.

Item,

Item, ignorantes licèt non sint simoniaci; tamen sunt simoniacè promoti: ideo postquam renunciauerint, dispensantur, vt remaneant.

1989 Cap. XXVI. Ex insinuatione.

QVi ipso inscio simoniacè est promotus, v. g. ad canonicatum, deinde recognita renunciat canonicatum in manu superioris, & superior, vel capitulum compatiens de nouo illum eligit ad eundem canonicatum, propter vltimam electionem obtinebit vltimum locum in choro, & in aliis officiis, & ipse nihil poterit prætendere, vel sibi vendicare ratione primæ electionis.

Glos. Simonia debet esse cum pacto interueniente. *c. de hoc*, & *c. tua eod. c. vlt. de pactis*, & si ipso sciente Episcopus dispensare non potest, sed Papa potest. *c. prox.*

1990 Cap. XXVII. Nobis. *Celest. III.*

ELectio simoniaca alicuius, ipso inscio, ab aliis commissa, est reprobanda, nisi constaret quod ille malitiosè commiserit simoniam in fraudem eligendi. Item, simoniacè electus, & propter simoniam reprobatus, cum eo non potest Episcopus dispensare.

Glos. Si electores habuissent intentionem eligendi illum, etiam si non præcessisset pactum, vel promissio, tamen interueniente pacto, & pecunia, est simonia. Item, alienum factum alteri obest, vt in vsucapione bonæ fidei possessoris. *l. 1. c. de vsucap. pro ep.* Sed in simonia id procedit, quia electores sunt in culpa, licèt non sit in culpa eligendus, atque ita electio ipso facto est vitiosa. *cap. Cumana, & c. Ecclesia vestra sup. de elect.* Item, Episcopus hac vice non potest dispensare in hoc casu, secus in simplici beneficio post liberam resignationem. *c. penult. de elect.* Sed dubium est an iste casus sit idem cum illo in *c. de simoniacè*; & videtur non, quia hic intelligitur, quando electus simoniam commisit, vel alius eo sciente, & ratum habente, & tunc non potest Episcopus dispensare; vel si est idem casus, id est, quando eo ignorante est commissa simonia, dic quod non potest Episcopus pro ea vice.

1991 Cap. XXVIII. Dilectus.

QVando aliquis molestatus in iure suo saltem de facto dat pecuniam superiori molestanti ne illum molestet; si deinde superior contra pactum illum molestat, debet restituere pecuniam.

Glos. Danti est restituenda, quia redimendo vexationem dedit. Item, redimere ius suum in re spirituali, quando ille qui petit habeat ius in illa re, est simonia. *c. Matthaus. eod.* sed agat per superiorem. *c. ad aures. eod.* Si autem nullum habet ius, sed tantum vexat illum de facto, & iniustè, non est peccatum redimere vexationem in iure acquisito, secus in acquirendo. *c. sicut, & c. Matthaus. eod.* prohibetur tamen Episcopus redimere decimas à rusticis. *c. decimas 16. quæst. 7.* ad euitandum scandalum: sed si redimeret, non est simonia. Item qui ad redimendum vexationem dat pecuniam pro restitutione beneficij, vel officij iniustè interdicti, vel pro absolutione excommunicationis iniustæ, licèt ipse non committat simoniam, accipiens tamen semper est simoniacus. *c. 1. de vsuris.*

*c.nemo eod.*Item,etiam si accipiens seruasset pactum, & promissionem,tenetur restituere, & dans potest repetere.

1992 *Cap. XXIX.* Suam vobis. *Innoc.III.*

CAppellanus pro benedictione nubentium,& exequiis mortuorum,nihil potest accipere,& acceptum restituat.

*Glos.*Sacerdos, id est, parochus, qui ex officio suo ad hoc tenetur, & habet vnde viuat,tenetur suis sumptibus ministrare spiritualia.*c sufficit de consecr.d.*1. tamen si est consuetudo quod aliquid detur in exequiis consimilibus, licèt non detur actio sacerdoti ad hoc petendum, tamen potest cogi populus ad seruandam talem consuetudinem.*c.ad apost.eod.* Si verò parocho sumptus desunt,est licitum accipere aliquid pro exequiis.*c.iudices.*1.*q.*1. & dicitur gratis celebrare,sicut testis qui recipit sumptus, Episcopus procurationem pro consecratione Ecclesiæ.*c. cùm sit Romana, eod.* & Iudex recipit sumptus, & gratis iudicat. Item, in recipiendis muneribus circa spiritualia attenditur consuetudo.*c.quæsitum* 1.*q.*3.*c.agat d.*63.Item,admonitus non punitur, si admonitus se èmendauerit,quasi non sit propriè simonia, quoad pœnam depositionis, & in hoc dispensat;si verò non se emendat,est deponendus.

1993 *Cap. XXX.* Dilectus.

AN quando reperitur multitudo errasse,sit seruanda seueritas,vel aliquatenus remittenda? v. g. quando multi sunt recepti in monasteriis simoniacè per pretium.Resp.si contra hos simoniacos instituatur canonicè accusatio, probato crimine iuridicè seueritas iuris est seruanda in dantibus, & recipientibus; si verò non per accusationem,sed per solam inquisitionem constet, recepti simoniacè mittantur ad arctiora monasteria ad agendam pœnitentiam: sed superioribus, & officialibus, qui simoniacè illos receperunt, iniungatur competens pœnitentia;& dum illam faciunt, suspendantur ab executione ordinum;& hanc formam seruent Episcopi. Item,si ab ingressuro aliquid gratis & sine taxatione fuerit oblatum,illud potest recipi gratanter.

Glos. Hodie standum est *c. quoniam eod.*circa regulares simoniacos.Item,vt ad fidem aliquis inuitetur,potest ei dari pecunia.*c. penul.* 23. *q.* 4. imo possum illum onerare duriori pensione, vt conuertatur, & sub tali conditione potest quis ducere vxorem. *c. iam vero* 23. *quæst.* 6. Item propter multitudinem detrahendum est seueritati iuris,quæ seueritas in simoniacis est depositio.*c.de hoc, & c. insinuatum eod. & c. inquisitionis de accusat.* An vniuersitas,vel capitulum, & non solùm officiales,vt hic,possint accusari, inquiri, & puniri? Vide ibi. Item,licet in textu dicatur,*suspendantur*, tamen sunt ipso iure suspensi.*cap. accusatum,eodem.*

1994 *Cap.XXXI.* Licèt Heli.

RElictis notoriis excessibus, in aliis tripliciter potest procedi. Primò, per accusationem,& debet præcedere legitima inscriptio.Secundò per denũciationem, quam debet præcedere charitatiua correctio. Tertiò per inquisitionem, quam debet præcedere clamosa insinuatio per publicam famam, & frequen

frequentem insinuationem, ne idem sit Iudex, & accusator, sed fama accuset, & Iudex inquirat: & audito aliquo contra clericum digno pœna, Iudex non debet facile credere, vel punire, sed inquirere diligenter; & si quid probatur secundum iura, puniat dictando formam sententiæ secundum formam iudicij, quam formam vide ibi positam. Item, si Abbas est suspectus de dilapidatione, est suspendendus ab administratione abbatiæ. Item, si per viam inquisitionis probatur simonia de Abbate, Abbas potest contra testes excipere, quod sint eius inimici, & contra eum conspiratores; sed aliæ exceptiones non admittantur. Item, non sunt in omnibus paria simonia, & crimen læsæ maiestatis.

Glos. In notoriis delictis non est necessarius accusator, vel testis, vel inquisitio, vel denunciatio *c. euidentia, de accusat. c. generaliter, eod.* nec est purgatio indicenda. *c. cùm dilectus, de purgat.* Item, quando agitur per viam accusationis, non debet præcedere admonitio etiam post pœnitentiam, potest accusari, & deponi si est conuictus, nisi probet fuisse secum dispensatum. *ca. 2. de schism.* Item, vbi de crimine agitur ciuiliter ad pœnam, debet præcedere admonitio. *ca. 2. de accus.* idem, quando agitur ad pœnam excommunicationis. *ca. sacro, de sent. excom.* Item, quando agitur per modum inquisitionis, sufficit sola fama, vel clamor sine admonitione. Item, non potest idem esse accusator, & testis simul, sicut nec Iudex, & accusator; sed potest esse denũciator, & testis. *c. in omni negotio, de test.* similiter in causa matrimonij: sed tunc non sufficit talis accusator, vel testis, nisi inducantur testes. Item, Iudex secundùm diuersum finem ad quem agitur, diuersam debet formare sententiam; vt in accusatione ferat sententiam depositionis, in inquisitione remotionis ab administratione, in denunciatione ferat pœnam agendam. *c. qualiter, de accusat. c. cùm dilectus, de ord. cog. c. 1. de excom. c. super his, de accusat.* Obstat *c. ex parte, de concess. preb.* Item, quando quis denunciatur de dilapidatione suspectus, interdicatur ei omnis alienatio; & si meritò est suspectus, datur ei coadiutor, sine cuius consilio nihil faciat in administratione etiam temporalium. *c. vlt. de accus. c. venerabilis, de off. deleg.* Item, qui remouetur ob dolum, est infamis; qui ob culpam, non. An si talis Abbas vellet reddere Ecclesiam indemnem, sit amouendus? vide *c. si quis presbyterorum, de reb. Eccl. non alien.* & *c. quod sicut de elect.*

1995 *Cap. XXXII.* Per tuas nobis.

HOc cap. declarat Decretalem præcedentem *c. licèt Heli*, quia in *c. licèt Heli*, videtur dici, quod contra simoniacos admittuntur testes criminosi, dummodò non sint inimici, & ex odio, quia exceptio contra illos fuit reiecta; dubitabatur, an testes criminosi admitterentur in crimine simoniæ. Respondet Papa, quod *c. licèt Heli* intelligitur de æquitate iuris; si de crimine simoniæ agatur ciuiliter, & de æquitate, & quando persona contra quam agitur est regularis, & inferioris gradus, & malæ famæ, & quæ facilè & sine scandalo possit puniri: & si sint alia adminicula vltra testes, tunc sola exceptio inimicitiæ admittitur contra testes, & non aliorum criminum, vt ibi

dicitur, & admittuntur tales testes criminosi, præsertim si sint emendati; & hoc secundùm temperantiam æquitatis, & non secundùm rigorem iuris, quia agebatur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine, sed ciuiliter ab administratione, vt immeritus, & damnosus; quod potest fieri etiam ex leuibus causis, vt est consuetudo approbata aliquarum religionum.

Glos. E contrario colligitur, quod si persona, contra quam agitur de simonia, non sit talis, puta, vel quod sit excellentioris gradus, nimirum Episcopus, vel quod non sit infamatus, sicut erat ille Abbas; vel quia non essent vltra testes alia adminicula, & præsumptiones; vel denique quia ageretur contra illum criminaliter, non verò ciuiliter, non admittuntur prædicti testes criminosi. Item, propter solas inimicitias capitales, & non propter alias remouetur quis à testimonio. *c. item in criminali.* 4. *quæst.* 3. Si tamen inimici, & conspiratores redeant in amicitiam, possunt admitti, non tamen in eo negocio, vel causa, pro qua conspirauerunt, vel si sit recens reconciliatio. *arg. c. accusatores* 3. *quæst.* 5. Item, periurus etiamsi sit emendatus, nunquam admittitur ad iuramentum. *c. literas, sup. de præsumpt.* Item, testes criminosi quando admittuntur, si non sunt emendati, & quando si sint emendati, vide.

1996 Cap. XXXIII. Sicut tuis.

OMnes etiam paruuli, qui nescientes per pecuniam aliorum sunt adepti Ecclesias, tenentur illas dimittere: sed quando aliquis non vult, & prohibet dari pecuniam perseuerans in ea voluntate; & alius præsertim non consanguineus illo inscio dat pecuniam, si deinde non consentit soluendo pecuniam promissam, vel reddendo solutam, non est in culpa, nec etiam in pœna: quia aliud est non præbere consensum, & aliud expressè prohibere. Qui verò dederunt, vel receperunt pecunias, sunt puniendi pœna canonica, si eorum excessus est manifestus; quia alioquin Ecclesia non iudicat de occultis.

Glos. Abbas confirmatus, & Prior possunt excommunicare. *c. cùm in Ecclesia, sup. de maior. & obed.* Item, si quis Episcopus, vel Abbas dicat, *sub interminatione*, vel *sub pœna excommunicationis, præcipio*, &c. non est excommunicatus ipso facto, qui contra facit. *arg. c. relatum, sup. de iurepatronat.* & *c. clerici. sup. ne clerici vel Monachi.* Si verò dicat, *Quicumque fecerit aliquid*, &c. *illum excommunico*, ipso facto est excommunicatus; potest enim ferri sententia excommunicationis sub conditione *c. à nobis, sup. de sentent. excomm.* & *c. præterea, sup. de appellat.* Item, quando nondum quis esset electus, si daretur pecunia, etiam ipso reclamante, illi noceret, dummodò non daretur in odium ipsius. *c. nobis, eod.* Item, probabile est, quod ille qui solùm ratam habet simoniam factam, & non soluit pecunias, non sit simoniacus, licèt grauiter peccet. *arg. c. tua nos, proxim.*

1997 Cap. XXXIV. Tua nos.

SI clericus cum pacto, vel conditione dat, seu offert Ecclesiæ sua bona, vt recipiatur in canonicum, & illa bona habeat pro præbenda, est simonia;

simonia; secus si sine pacto, vel conditione offerat, scilicet humiliter, vt admittatur in canonicum, & retineat pro præbenda sua bona, tunc possunt canonici hoc facere purè sine simonia, & hoc in foro exteriori, in quo iudicatur de manifestis tantùm. Si verò qui dat ducitur hac intentione, vt per temporalia bona data, adipiscatur spiritualia, est simoniacus: similiter si canonici non essent eum recepturi, nisi perciperent temporalia, sunt simoniaci in conscientia.

Glos. Tempore ingressus est licitum aliquid dare, vel accipere, sed sine pacto, vel conditione, vel modo, hic, & *c. in præsentia, de probat. c. cùm dilectus, de succ. ab intest. c. vn. vt Eccles. bon. c. vlt. de pact.* Item, Ecclesia non iudicat de occultis *c. per tuas, eod.* An sola intentio faciat hominem simoniacum? res est dubia, peccat tamen sub iisdem pœnis. Item humiles preces ad consequendum beneficium non faciunt simoniacum.

1998 Cap. XXXV. Per tuas.

QVi accipit ordinem, v.g. subdiaconatum, ab Episcopo, quem postea intelligit esse simoniacum, sine scrupulo potest ministrare in ordine suscepto; sed durante tali conscientia erronea non ascendat ad superiores, ne ædificet ad gehennam, nisi deposuerit conscientiam, vel errorem.

Glos. Qui scienter accipit ordines à simoniaco, eo ipso est suspensus, quia non potest recipere executionem ab eo, qui non habet executionem. *c. tanta, eod.* & potius debet pati excommunicationem, quàm recipere ordines à simoniaco. *c. inquisitioni de sent. exc. c. si quis simoniacus 1. q. 1. & c. 1. & 2. de ord. ab Episc. qui renun. Epis.* sed dicitur, vt ministret, quia tunc non constabat ei Episcopum esse simoniacum: quod tam procedit de illo, qui commisit simoniam in ordine, quàm in beneficio recipiendo.

1999 Cap. XXXVI. In tantum.

SImonia est aliquid pro chrismate accipere, licèt anticipetur solutio pecuniæ, & mutetur nomen pecuniæ vocando illam pascalem, & non chrismalem, nec obstat contraria consuetudo, & Archiepiscopus tenetur coercere suffraganeos, & officiales à tali crimine; Item pro inuestitura Ecclesiarum non potest aliquid accipi; & ordinarius tollat consuetudinem.

Glos. Pro Chrismate, & oleo nihil accipiendum. *c. non satis, eod.* sub pœna depositionis, & infamiæ *c. vlt. 1. q. 3.* Item, variatio nominis non excusat quando remanet substantia contractus, videlicet vsuræ *c. plerique. 14. q. 3.* Item, in his consuetudo non excusat, sed accusat *c. non satis, & c. cùm in Ecclesia. eod.* & malæ consuetudines tempore non confirmantur. Item, pro inuestitura nihil est dandum, nec pro aliquo spirituali *c. cùm in Ecclesia*, nec pastum, nec pastillum *c. si quis præbendas. 13. q. 1.*

2000 Cap. XXXVII. Per tuas.

QVi ordinatur ad titulum, v.g. alicuius Ecclesiæ, & præsentatori promittit se non petiturum portionem in ea Ecclesia, quamuis cogitet se non malefacere, tamen non potest ministrare in suscepto ordine, nec ascendere ad superiores, nisi fuerit cum eo dispensatum. Trid. sess. 21. de Ref. 2.

Glos. Cap. penult. eod. ponitur etiam pœna ordinatori, præsentatori, & præsentato.

ſentato. Item, poteſt diſpenſari cum ſimoniaco in ordine ſed, ſi ſit in dignitate, oportet eum renunciare ſine miſericordia *cap. erga ſimoniacos*, & *cap. ſi quis*. 1.*q*.1.*cap. inquiſitionis*, *de accuſat*. Item, poteſt cum talibus diſpenſari, vide *cap. de ſimoniacè*, *eodem*, & *cap. poſt tranſlationem*, *de renunciat*. Item, de pœna horum. *cap. penult. eodem*.

2001 *Cap. XXXVIII.* Conſulere.

QVi per pecuniam vult obtinére vicariatum, vel aliam adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum, tam emens, quàm vendens ſunt ſimoniaci, & excluduntur ab illa Eccleſia cui facta eſt contumelia.

Gloſ. Vide *c. ſaluator*.1.*q*.3. vbi numerantur adminiſtrationes Eccleſiæ, quæ vendi non poſſunt.

2002 *Cap. XXXIX.* Sicut pro certo.

QVi pro conſecratione Epiſcopi, benedictione Abbatis, vel ordine clericorum, ante vel poſt donat, vel accipit, eſt ſimoniacus; & conſuetudo contraria reprobatur tanquam corruptela.

2003 *Cap. XL.* Quoniam.

REcipiens aliquem in monaſterium pretio eſt ſimoniacus, & tam receptus, quàm recipiens ſunt eiiciendi à monaſterio, vt in arctiori perpetuam pœnitentiam agant ſine ſpe. Hoc cap. faciant publicare Diœceſani ſingulis annis per ſuas diœceſes; nec excuſat paupertas.

Gloſ. Poſſet ſic fieri in caſu paupertatis: *non habemus vnde viuas, niſi tecum portes*; ſed tutius eſt non facere *c. ſi quis propter hoc*.1.*q*.1. Item, eſt procedendum, vel per modum accuſationis, vel per modum inquiſitionis. *c. dilectus*, *eod.* per modum inquiſitionis fiat vt hîc dicitur. Item, ſi non inuenitur arctius monaſterium, ſaltem mutent illud, vel renuncient locis ſuis; & de nouo diſpenſatiuè recipiantur in eodem.

2004 *Cap. XLI.* Audiuimus.

EPiſcopi nihil exigant pro inſtitutione in Eccleſiis, nec pro ingreſſu alicuius in Religionem, nec pro ſepultura mortuorum apud regulares, quia eſt abſtinendum non ſolùm à malo, ſed ab omni ſpecie mali: & ſi quid accipiunt, reſtituant duplum, conuertendum fideliter in vtilitatem loci, cuius diſpendio fuit ſolutum.

Gloſ. Non tantum accipiens, ſed qui dat eſt ſimoniacus, quia non dat pro redimenda vexatione iuris quæſiti, ſed quærendi *c. dilectus ſup.*

2005 *Cap. XLII.* Ad Apoſtolicam.

PRohibet fieri prauas exactiones, vt pro exequiis mortuorum, benedictionibus nubentium. Item, vult, vt ſacramenta Eccleſiaſtica liberè conferantur. Item, Epiſcopi cogant laicos ſeruare laudabilem conſuetudinem, & piam erga Eccleſiam, quia ſunt aliqui hæretici, qui nituntur illa infringere ſub prætextu canonicæ pietatis.

2006 *Cap. XLIII.* Ne Dei.

PRohibet Abbates Cistercienses solemniter installari, sed satis est, vt profiteantur coram Archiepiscopo sub forma profitendi consueta in suo ordine, vt iacet in textu.

Glos. Installare Abbates, vel Abbatissas pertinet ad Archidiaconum, *c. vt modum, de offic. Archidiac.* sed non requiritur hoc in Cisterciensibus. Item, contra statuta regulæ non tenetur monachus obedire Episcopo. *cap. si quis Episcopus, 11. q. 3.*

2007 *Cap. XLIV.* Iacobus. *Greg. IX.*

QVando canonici receperunt aliquem in canonicum & fratrem, tenentur statim illi prouidere de præbenda, & prouentibus, sicut vni ex aliis, remota appellatione, & non obstante consuetudine contraria, v. g. habendi prius prandium.

Glos. Pro spiritualibus non debet exigi aliquid pro pastu, vel pastello, quia inducit simoniam. *c. 1. eod. c. si quis prebendas. 1. q. 3.*

2008 *Cap. XLV.* Si quis ordinauerit.

QVi ordinat, vel præsentat ad ordinem aliquem recipiens promissionem, vel iuramentum ab eo, quod non inquietabit Episcopum defectu tituli, vel patrimonij super prouisione sua, tunc ordinans à collatione, præsentator ab executione ordinum, per triennium est suspensus, ordinatus est suspensus, ab ordine suscepto, donec à Sede Apostolica obtinuerit dispensationem.

Glos. Tale pactum, vel iuramentum, qnia turpe non obligat, tamen punitur in eo in quo peccat. *c. pastoralis, de iurepatr. & c. vlt. de pact.* Item, cum simoniaco scienter in ordine, solus Papa dispensat, & idem in dignitate, & beneficio. *c. de simoniacè, eod. & c. post transactionem, de renunc.* Item, si simonia esset de facto aperto esset deponendus, sed hic minus punitur, id est, per triennium.

2009 *Cap. XLVI.* Mandato.

QVando Papa mandat alicui, vt dispenset cum monachis, qui per simoniam dato aliquo sunt accepti in monasterium iuxta *c. quoniam eod.* intelligitur mandatum extendi ad dispensandum cum Abbate, qui eos simoniacè recepit. Item, qui sine pacto præcedente, & sine aliquo dato vel recepto, sed solo affectu animi vtrumque acquirunt spiritualia, & temporalia, non tenentur ea resignare pro hac simonia, sed satis est si eos pœniteat, & satisfaciant creatori.

Glos. Beneficium Principis latissimè est interpretandum. *c. olim. de verb. signif. c. dilectus, de donat.* in beneficiis est facienda plena interpretatio. Item, solus affectus animi non facit simoniacum propriè, licèt sit graue peccatum, secus in vsura. *c. consului, & c. in ciuitate, de vsur.*

EXTRAV.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE SIMONIA.

2010 *Cap.* Sanè. *Vrban. IV.*

NEMO, siue priuatus, siue Prælatus, siue mas, siue monialis, siue conuentus ipse, volentibus ingredi eorum religionem, seu loca, in eorum receptione, siue ante, siue post præsumat petere, vel exigere quidlibet directè, vel indirectè, pastus, iugalia, pecunias, vel alias res etiam ad vsum ecclesiasticum, vel pium deputandas. Contrauenientes si sint singulares personæ, sunt excommunicati excommunicatione reseruata Papæ; si est capitulum, vel conuentus, est suspensus eo ipso; nec potest absolui nisi à Papa; aliis pœnis iuris in suo robore remanentibus; & bona data ponantur in communi monasterij. Excipitur ab hac regula, quando ipsa persona ingrediens purè, sponte, plena liberalitate, & omni pactione cessante, dat vel offert aliquid Ecclesiæ, vel monasterio, vel loco pio: tunc enim licet.

2011 *Cap.* Cùm detestabile. *Paulus II.*

RENouat omnes pœnas canonum contra simoniacos, etiam si sint Cardinales; & addit, qui sunt simoniacè ordinati, sunt suspensi ab executione suorum ordinum. Qui simoniacè eligitur, postulatur, confirmatur, prouidetur, seu quoquomodo disponitur in Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus personalibus, officiis ecclesiasticis, & quibuscunque beneficiis, careat viribus, nec ius acquirat, nec faciat fructus suos; & si quos percepit, restituat. Qui in præmissis committunt simoniam dando, vel recipiendo, vel sunt mediatores, sunt excommunicati, nec possunt absolui nisi à Papa. Item, qui sciunt aliquem commisisse dictam simoniam, reuelent per se, vel per alios; si secus, peccant, & absolui non possunt donec reuelent.

Glos. Felinus dicit se audiuisse, quod Vrbanus V. non intendebat comprehendere moniales pauperes, quæ vigore consuetudinis aliquid reciperent.

DECRETALIVM LIBER V.
NE PRÆLATI VICES SVAS, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.
Tit. IV.

2012 *Cap. I.* Præterea. *Alex. III.*

QVI episcopalem iurisdictionem pro pecunia data exercent, id est, emunt, priuantur officio suo; & Episcopi qui vendiderunt, amittunt potestatem conferendi tale officium.

Glos. Plebani, vel Archipresbyteri non habent iurisdictionem, nisi habeant ex con

ex consuetudine. *c. ad hæc, de excessib. prælat.* contra *c. cùm ab ecclesiarum, de offic. ordin.* Item, si Episcopus committat alicui vices suas non peccat, si constituat illi salarium, imo illi debet constituere de camera sua, cùm ille ad hoc non teneatur. *c. charitatem*, & *c. quicumque.* 12. *q.* 2.

2013 *Cap. II.* Quoniam.

PLebanus, vel Archipresbyter, qui pretio statuitur ad agendas vices Episcoporum, vel Archidiaconorum, vel ad terminandas causas Ecclesiasticas, remouetur à Clero; & Episcopus, qui dissimulat peruersi suam iurisdictionem, puniatur censura Ecclesiastica.

Glos. Episcopus debet gratis suam iurisdictionem concedere, alioquin est simonia. nam quotiescumque Episcopus ratione officij aliquid gratis debet facere, & accipit munus, est simoniacus, præsertim quia iurisdictio est res spiritualis. Item, Episcopus non potest dare ordinariam iurisdictionem nisi ex consuetudine.

2014 *Cap. III.* Quoniam enormis.

NOn debet regimen Ecclesiæ committi sacerdotibus sub annuo censu.

Glos. Eligere, seu constituere in prælatum animarum sub annuo censu est simonia: sed si abest titularis, potest constitui Vicarius tanquam delegatus, cui prouideatur de fructibus beneficiarij. *c. vlt. de off. Vicarij.* Item, Ecclesia, id est, prælatio, non debet esse censualis, sed bene potest ab initio constitui censualis, *c. scientes*, & *c. prohibemus, de censibus.*

2015 *Cap. IV.* Querelam.

ECclesia, id est, fructus, & obuentiones Ecclesiæ possunt locari ad certum tempus, v. g. ad septennium, pro certo annuo censu: & si conuentum fuerit intra illud tempus non auferre, standum est promissis, nec potest auferri.

Glos. Sed si interim moriatur locator, an teneatur successor stare contractui? Resp. quod si locator locauit nomine Ecclesiæ, & pecunia fuit conuersa in vtilitatem Ecclesiæ, successor debet stare contractui locationis; si verò non pro vtilitate Ecclesiæ, sed sua, successor non tenetur stare ad firmam. *c. 2. sup. de præb.* quia prior non potuit locare vltra suum tempus; & si soluit aliquid vltra, illi imputetur. Item, Ecclesia multis modis sumitur, sed hic pro fructibus Ecclesiasticis.

DECRETALIVM LIB. V.

DE MAGISTRIS, NE ALIQVID exigatur pro licentia docendi. Tit. V.

2016 *Cap. I.* Quoniam.

ECCLESIA cathedralis debet prouidere de magistro, qui Clericos, & pauperes scholares doceat gratis, & ei competens præbeatur beneficium.

Item, nullus exigat pretium pro licentia docendi, nec ab eis qui docent aliquid exigat sub prætextu consuetudinis, nec interdicat alicui idoneo petita licentia legere. qui contra hoc præsumpserit facere, priuatur beneficio.

Glos. Pretium exactum ob licentiam docendi est restituendum. *c.* 2. & reputatur simonia; non tamen est danda non idoneo.

2017 *Cap. II.* Prohibeas. *Alex. III.*

PRetium exactum pro licentia docendi est restituendum, promissum est remittendum, quia scriptum est, *Gratis accepistis gratis date*, cessante appellatione. Item, si inferior nondum instituit magistros in locis debitis, superior præficiat viros prouidos, honestos & discretos, appellatione postposita.

Glos. Quamuis in hac datione videatur turpitudo ex vtraque parte, & in tali casu melior esset conditio possidentis; tamen præcipitur restituere non in fauorem dantis, sed in odium recipientis, vt in *c. veniens, de simonia*; vel quia dans non deliquit, quia quasi coactus redemit ius suum. Item, quando præcipitur remitti, intelligitur de facto, quia turpes promissiones sunt nullæ. *c. vlt. de pact.* Item, per negligentiam amittitur ius, & tempus expectandi, vt superior prouideat, vel est arbitrarium, vel sex mensium, vt in beneficijs vacantibus.

2018 *Cap.* Quanto.

SVb pœna excommunicationis, & priuationis officij & dignitatis, ne quis pro licentia docendi pecuniam exigat, & tollatur consuetudo contraria.

2019 *Cap.* Quia nonnullas. *Innoc. III.*

NOn solùm in Cathedrali, sed in qualibet Ecclesia habente facultates sufficientes, constituatur magister idoneus à prælato cum Capitulo, seu cum maiori, & saniori parte capituli eligendus, qui gratis Clericos Ecclesiæ in Grammatica, & alios iuxta posse instituat. Item, in metropolitana Ecclesia instituatur Theologus, qui sacerdotes, & alios instituat in sacra pagina, & præsertim in his, quæ spectant ad curam animarum. Item, cuilibet magistrorum assignentur à Capitulo prouentus vnius præbendæ, & pro Theologo tantundem dum legit; non tamen propter hoc afficiantur canonici. Quod si Ecclesia metropolitana nimis grauetur duobus, Episcopus faciat prouidere de Grammatico in Ecclesia alia sufficienti suæ ciuitatis, vel diœcesis.

Glos. Aliquis potest habere præbendam sine canonica. Item, si lector non habet aliquod beneficium constitutum, licitè potest collectam discipulorum accipere, quia non tenetur docere suis sumptibus. *c. cùm officij, de præscript.* si habet, sed non sufficiens beneficium, potest petere collectam à diuitibus; & non à Clericis Ecclesiæ, vel à pauperibus. Item, assignata præbenda lectori canonici non tenentur eligere alium canonicum pro explendo numero certo, & iurato, nec currit eis tempus ad eligendum, dum magister legit, & accipia fructus, quia illud beneficium non dicitur vacare; secus quando ex causa tali detinerentur prouentus ad tempus. *c. vt nostrum, vt Eccles. benefic.* Item, non possunt eligere canonicum sub conditione, vt legat, quia videtur simonia; sed

sed si vacanti præbendæ statuerent illud esse onus adnexum, nno esset simonia. *c. significatum, de prebend.* Item, magister non accipiet quotidianas distributiones, *c. licet, de prebend.*

2020 *Cap.* Super specula. *Honorius.*

PRælati, & Capitula mittant ad studium Theologiæ aliquos docibiles, qui deinde possint in Ecclesia docere; quibus subministrent necessaria, si proprij prouentus Ecclesiastici non sufficiunt, & studentes per quinquennium percipiant fructus integros præbendarum, & beneficiorum; similiter Doctores Theologi dum docent, non obstante consuetudine, vel statuto contrario. Trid. sess. 5. de Ref. c. 1.

Glos. An quinquennium determinet etiam magistros, cùm ponatur in fine. *c. inquisitioni, de appellat.* res est dubia: ex hoc cap. potius videtur contrarium.

CLEMENTIN. LIB. V.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIQVID exigatur pro licentia docendi. Tit. I.

2021 *Cap.* Inter sollicitudines.

IN studijs Romanæ vrbis, Parisiensis, Oxoniensis, Bononiensis, Salmantinæ eligantur duo viri Catholici, & periti pro singulis linguis Hebraica, Arabica, & Chaldæa; qui scholas regant, libros in latinũ transferant, alios doceant: pro quibus prouidendis contribuant omnes prælati Ecclesiæ, Monasteria, etiam exempta; & derogantur quoad hoc priuilegia.

2022 *Cap.* Cùm sit nimis.

ILli ad quos spectat tribuere magisterium, vel doctoratum, sumant iuramentum à doctorandis, quod in solemnitate doctoratus non expendant vltra taxam, quam taxabunt secundùm qualitates personarum, & ad summum non excedent tria millia turenorum argenteorum. Et si doctorantes non recepto hoc iuramento, dent titulum Doctoratus, eo ipso sunt suspensi à collatione doctoratus, vel magisterij per sex menses, etiam si sint Episcopi.

Glos. Si intra sex menses suspensionis alium doctorat sine iuramento, iterũ currit suspensio sex mensium ab illo secundo actu; & si suspensio erat occulta, donatio doctoratus valet, & non est reiteranda; secus si publica. Item, qui in tali suspensione celebrat, non fit irregularis. *c. is qui, de sentent. excom. in 6.*

DECRETALIVM LIBER V.

DE IVDÆIS, ET SARACENIS, & eorum seruis. Tit. VI.

2023 *Cap. I.* Præsenti. *Conc. Matisc.*

NVllus Christianus Iudæo seruiat, quia nefas est blasphemi m detinere redemptum à Christo: ideo quilibet Christianus potest duodecim solidis captiuum Christianum à Iudæo redimere, siue ad ingenuitatem, siue ad seruitium; idem fiat, si seruus Iudæi desiderat fieri Christianus, & ei non permittitur.

Glos. Christiani nec morentur cum Iudæis. *c. Iudæi, 28. q. 1.* potest tamen seruire in agro, in quo non moratur cum Iudæo. *c. prox.* Item, duodecim solidi dantur, quando mancipium fuit emptum causa mercimonij, aliàs nil datur. Item, emptus à Christiano non erit illius seruus, sed liber; restituat tamen pretium, vel inseruiat pro pretio aliquo tempore.

2024 *Cap. II.* Multorum. *Greg.*

IVdæus non potest habere mancipium Christianum, tamen potest habere colonos agrorum Christianos, qui diutius ibi manserunt, qui peragant omnia iura, quæ de colonis, vel originarijs statuuntur: sed si Iudæus aliò illos transferat, vel in alio obsequio detinet, amittit ius colonij, & ius dominij.

Glos. Originarij, & ascriptitij sunt liberi, & sic non repelluntur à legitimis actibus, tamen non admittuntur ad ordines, nisi de licentia dominorum, *c. si quis obligatus. 54. d.* Item, ex tempore, id est, triginta annorum aliquis efficitur originarius, & tunc etiam proles est originaria, licèt ibi non manserit triginta annis. Item, originarij sunt glebæ ascripti, & obligati ad colenda rura; tamen sunt liberi, nec tenentur transire ad alium agrum, vel facere aliud seruitium, quia remoti ab illa gleba sunt soluti.

2025 *Cap. III.* Iudæi.

PErmittuntur habere antiquas synagogas, sed non erigere nouas.

Glos. Si corruunt possunt eas restaurare, sed non ampliare.

2026 *Cap. IV.* Quia super. *Alex.*

IVdæi in tota die Parasceues, id est, Veneris sancti habeant clausa ostia, & fenestras.

Glos. Nec debent in publicum exire. *c. in nonnullis, eod.*

2027 Cap. V. Iudæi.

CHristiani, qui præsumpserunt habitare cum Iudæis, sunt excommunicandi. Item, Iudæi, & Saraceni non habeant in domibus suis mancipia Christiana. Item, qui conuertuntur ad fidem non sunt spoliandi suis bonis, & Principes, vel Potestates locorum faciant ei restitui omnia bona integra sub pœna excommunicationis.

Glos. Conuersi possunt retinere bona, nisi sint ex vsuris parta, quia tunc vendenda, & restituenda. *c. cum tu, de vsuris.*

2028 Cap. VI. Ita quorundam.

CHristiani qui Saracenis deferunt arma, ferrum, lignamina, & necessaria ad impugnandos Christianos subministrant; similiter qui in galeis, & piraticis nauibus Saracenorum curam gubernationis exercent, sunt excommunicati, fiunt serui capientium illos; & Principes Catholici; vel Consules ciuitatum multabunt eos bonis illorum. Item, præcipitur quod in Ecclesijs maritimis crebrò proferatur excommunicatio solemnis contra tales.

Glos. Vide *c. ad liberandum eod.* Item, idem de his qui illos docent naues facere, cùm prius peritiam non haberent. Item, seruitus alia est de iure naturali, alia introducta de iure gentium, alia de iure canonico, vt hæc. Item, excommunicatus potest excommunicari, & sic pluribus vinculis detinetur: sicut bannitus potest iterum banniri, facta citatione, vbi consueuerit habitare.

2029 Cap. VII. Consului.

IVdæi non possunt construere nouas synagogas; antiquas, si corruunt, possunt reædificare, non tamen eas exaltare, vel ampliores, vel pretiosiores facere quàm fuerant.

2030 Cap VIII. Ad hæc.

CHristiani sunt censuris compellendi, ne se Iudæorum seruitio assiduè pro mercede exponant. Item, obstetrices, & nutrices non præsumant nutrire pueros in domibus Hebræorum, ne ob assiduam familiaritatem simplices peruertantur.

Glos. Christiani Iudæis non assiduè, sed interpolatè possunt seruire. *c. multorum, eod.* sed in domibus eorum nullo modo. Item, Iudæi debent deferre diuersum habitum, ut facilius euitentur. *c. non nullis, eodem.*

2031 Cap. IX. Sicut Iudæi. Clem. III.

IVdæus non est inuitus baptizandus, quia tunc non crederetur habere fidem Christi. Item, Iudæus sine iudicio non est puniendus in bonis, vel corpore; nec quis immutet eorum bonas consuetudines; nec quis fustibus, nec quis ab eis coacta seruitia exigat, nisi quæ consueuerunt facere. Item, nemo audeat mutilare, vel inuadere eorum cœmeterium, nec humata corpora effodere: & si quis sciens hoc decretum præsumat contraire, nisi se corrigat satisfaciendo, est excommunicandus, vel mulctandus officio, vel honore.

Glos. Secus est de malis consuetudinibus, quæ prorumpunt in contume-

liam creatoris.*c.in nonnullis,eod.*illæ enim debent prohiberi Hebræis. Item,sepulchra eorum non sunt religiosa.

2032 *Cap. X.* Quàm sit laudabile.

PRædicantes paganis fidem Christi possunt edere cibos ministratos à paganis,seruata qualitate ciborum secundùm ius canonicum. Item, possunt his adhærere Clerici, & religiosi idonei, quæsita, & obtenta facultate à superioribus.

Glos. Vitamus conuiuium Iudæorum, quia illi discernunt cibos nostros. *c. omnes*, & *c.nullus.28.q.1.*idem de paganis discernentibus, vel si sit idolis immolatum,quia potius moriendum.

2033 *Cap. XI.* Significauit.

QVi transeunt ad terras Saracenorum pro redimendis captiuis, debent iurare coram Episcopo se non laturos in suis mercibus, & alio modo aliquid,quod erit commodum, & subsidium Saracenis extra articulum redemptionis.Item, qui tempore treguæ deferunt merces prohibitas Saracenis causa lucrandi,sunt excommunicati, sic qui mittunt per nuncios. Item, qui iurant,non portare merces prohibitas,nisi sit pax inter ipsos, & Christianos,si deferunt tempore treguæ,sunt excommunicati.

Glos. Vide *c.ita quorundam*,& *c. ad deliberandum*, *eod.* Item, si non possunt redimi nisi mercibus prohibitis,est probabile quod non sunt ferendæ nisi de licentia Papæ.Item, præter excommunicationem exigitur iuramentum præsertim à suspecto ad maiorem cautelam.Item, vbi requiritur pax, præsertim perpetua, non sufficit tregua, quæ potius accidit ad naturam belli, quàm pacis.

2034 *Cap. XII.* Quod olim.

QVi tempore guerræ habent mercimonium cum Saracenis,vel per se,vel per alios dant subsidia rerum,vel consilia,sunt excommunicati.

Glos. Et sic sunt duæ excommunicationes,vna hic, altera *c. ita quorundam.* à quibus absoluet Episcopus,quia non reseruantur,sed sunt reseruatæ in Bulla Cœnæ.

2035 *Cap. XIII.* Et si Iudæos. *Innoc. III.*

IVdæi cum sint facti serui,& Christiani liberi,non habeant nutrices,vel seruientes Christianos;si secus faciant, interdicetur Christianis sub pœna excommunicationis,ne audeant habere aliquod commercium cum eis.Vide ibi multa contra Iudæos.

2036 *Cap. XIV.* Postulasti.

SI Iudæus percusserit Clericum, & est sub ditione Episcopi,puniat eum in re temporali,vel pecunia,& iuret vt læso congruè satisfaciat; si est sub dominio alterius, moneat dominum vt idem faciat. Quod si dominus negligit implere,Episcopus censuris interdicat Christianis,ne quis præsumat exercere commercia cum Hebræo,donec satisfaciat.

2037 *Cap.*

2037 *Cap.* *XV.* In nonnullis.

IVdæi,& Saraceni distinguantur habitu à Christianis. Item, in Dominica passionis,& in hebdomada sancta non exeant in publicum. Si secus faciant, eos puniant Principes sæculares, ne Christum blasphemare præsumant.

2038 *Cap.* *XVI.* Cùm sit nimis.

IVdæi non ponantur in publicis officijs. Qui committit publicum officium Iudæo; præmissa monitione à concilio prouinciali, quod singulis annis est celebrandum, compescatur; & cum Iudæo proposito Christiani nullum commercium habeant, donec dimiserit officium acceptum, & conuerterit in vsum pauperum Christianorum arbitrio Episcopi quicquid acquisiuit in officio. Idem dicitur de paganis.

Glos. Infideles fidelibus præponi non debent, nec in publicis officijs præfici. Item, acceptum ex iniusto officio est restituendum dominis. *c. sicut dignũ, de homicid.* & *c. tu, de vsur.* sed in hoc casu datur pauperibus, quia nescitur, an sit extortum: vnde acceptum ex officio, quod habere non licet, est restituendum; quia si non licet principale, nec accessorium.

2039 *Cap.* *XVII.* Ad liberandam.

REpetit, quæ dicuntur in *c. ita quorundam, eod.* & addit quod eis non aperiatur gremium Ecclesiæ, nisi prius restituant in subsidium terræ sanctæ totum, quod lucrati sunt in commercio, & tantundem de suo; & si non sunt soluendo, ita puniantur, vt alij terreantur.

Glos. Similis pœna ponitur vsurario, id est, vt totum lucrum restituat, *c. consuluit, de vsur.*

2040 *Cap.* *XVIII.* Ex speciali. *Greg. IX.*

REges sunt inducendi, vt in officijs publicis non præficiant Iudæos Christianis, vt habetur in Concil. & si fortè iam vendiderunt suos reditus Iudæis, vel Saracenis, tunc deputent Christianum non suspectum in grauamine inferendo Clericis, vel Ecclesiasticis, per quem Iudæi, & Saraceni sine iniuria Christianorum consequantur iura Regalia.

2041 *Cap.* *XIX.* Nulli.

NOn licet Iudæo emere, vel in suo seruitio tenere hominem baptizatum, vel baptizari volentem. Item, si Iudæus causa commercij emit hominẽ non conuersum ad fidem, & emptus baptizatur, vel vult fieri Christianus, datis illi duodecim solidis liberatur seruus à seruitio. Item, si Iudæus intra tres menses non exponit venalem hominem talem, vel si emit eundem ad sibi seruiendum, tunc nec Iudæus potest illum amplius vendere, nec alius eum emere, sed sine pretio fit liber.

Glos. Illi solidi sunt dandi de illa moneta, quæ est in vsu, & in illo loco. Item, si nullus sit qui soluat duodecim solidos, fiat vt dicitur in *c. 1.* Item, post tres menses præsumitur non emisse causâ commercij sed seruitij, & fit liber sine pretio: quæ præsumptio cùm sit iuris, non admittit probationem in contrariũ, quia ex hac præsumptione statuitur ius, vt *c. is qui, de spons.* Itẽ, si aliquis cum

dicitur, & admittuntur tales testes criminosi, præsertim si sint emendati; & hoc secundùm temperantiam æquitatis, & non secundùm rigorem iuris, quia agebatur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine, sed ciuiliter ab administratione, vt immeritus, & damnosus; quod potest fieri etiam ex leuibus causis, vt est consuetudo approbata aliquarum religionum.

Glos. E contrario colligitur, quod si persona, contra quam agitur de simonia, non sit talis, puta, vel quod sit excellentioris gradus, nimirum Episcopus, vel quod non sit infamatus, sicut erat ille Abbas; vel quia non essent vltra testes alia adminicula, & præsumptiones; vel denique quia ageretur contra illum criminaliter, non verò ciuiliter, non admittuntur prædicti testes criminosi. Item, propter solas inimicitias capitales, & non propter alias remouetur quis à testimonio. *c. item in criminali. 4. quæst.* 3. Si tamen inimici, & conspiratores redeant in amicitiam, possunt admitti, non tamen in eo negocio, vel causa, pro qua conspirauerunt, vel si sit recens reconciliatio. *arg. c. accusatores 3. quæst.* 5. Item, periurus etiamsi sit emendatus, nunquam admittitur ad iuramentum. *c. literas, sup. de præsumpt.* Item, testes criminosi quando admittuntur, si non sunt emendati, & quando si sint emendati, vide.

1996 *Cap. XXXIII.* Sicut tuis.

OMnes etiam paruuli, qui nescientes per pecuniam aliorum sunt adepti Ecclesias, tenentur illas dimittere: sed quando aliquis non vult, & prohibet dari pecuniam perseuerans in ea voluntate; & alius præsertim non consanguineus illo inscio dat pecuniam, si deinde non consentit soluendo pecuniam promissam, vel reddendo solutam, non est in culpa, nec etiam in pœna: quia aliud est non præbere consensum, & aliud expressè prohibere. Qui verò dederunt, vel receperunt pecunias, sunt puniendi pœna canonica, si eorum excessus est manifestus; quia alioquin Ecclesia non iudicat de occultis.

Glos. Abbas confirmatus, & Prior possunt excommunicare. *c. cùm in Ecclesia, sup. de maior. & obed.* Item, si quis Episcopus, vel Abbas dicat, *sub interminatione*, vel *sub pœna excommunicationis, præcipio*, &c. non est excommunicatus ipso facto, qui contra facit. *arg. c. relatum, sup. de iurepatronat*, & *c. clerici. sup. ne clerici vel Monachi.* Si verò dicat, *Quicumque fecerit aliquid*, &c. *illum excommunico*, ipso facto est excommunicatus; potest enim ferri sententia excommunicationis sub conditione *c. à nobis. sup. de sentent. excomm.* & *c. præterea, sup. de appellat.* Item, quando nondum quis esset electus, si daretur pecunia, etiam ipso reclamante, illi noceret, dummodò non daretur in odium ipsius. *c. nobis, eod.* Item, probabile est, quod ille qui solùm ratam habet simoniam factam, & non soluit pecunias, non sit simoniacus, licèt grauiter peccet. *arg. c. tua nos, proxim.*

1997 *Cap. XXXIV.* Tua nos.

SI clericus cum pacto, vel conditione dat, seu offert Ecclesiæ sua bona, vt recipiatur in canonicum, & illa bona habeat pro præbenda, est simonia;

simonia; secus si sine pacto, vel conditione offerat, scilicet humiliter, vt admittatur in canonicum, & retineat pro præbenda sua bona, tunc possunt canonici hoc facere purè sine simonia, & hoc in foro exteriori, in quo iudicatur de manifestis tantùm. Si verò qui dat ducitur hac intentione, vt per temporalia bona data, adipiscatur spiritualia, est simoniacus: similiter si canonici non essent eum recepturi, nisi perciperent temporalia, sunt simoniaci in conscientia.

Glos. Tempore ingressus est licitum aliquid dare, vel accipere, sed sine pacto, vel conditione, vel modo, hic, & *c. in præsentia, de probat. c. cùm dilectus, de succ. ab intest. c. vn. vt Ecclesi. bon. c. vlt. de pact.* Item, Ecclesia non iudicat de occultis. *c. per tuas, eod.* An sola intentio faciat hominem simoniacum? res est dubia, peccat tamen sub iisdem pœnis. Item humiles preces ad consequendum beneficium non faciunt simoniacum.

1998 *Cap. XXXV.* Per tuas.

QVi accipit ordinem, v.g. subdiaconatum, ab Episcopo, quem postea intelligit esse simoniacum, sine scrupulo potest ministrare in ordine suscepto; sed durante tali conscientia erronea non ascendat ad superiores, ne ædificet ad gehennam, nisi deposuerit conscientiam, vel errorem.

Glos. Qui scienter accipit ordines à simoniaco, eo ipso est suspensus, quia non potest recipere executionem ab eo, qui non habet executionem. *c. tanta, eod.* & potius debet pati excommunicationem, quàm recipere ordines à simoniaco. *c. inquisitioni de sent. exc. c. si quis simoniacus* 1. *q.* 1. & *c.* 1. *&* 2. *de ord. ab Episc. qui renun. Epis.* sed dicitur, vt ministret, quia tunc non constabat ei Episcopum esse simoniacum: quod tam procedit de illo, qui commisit simoniam in ordine, quàm in beneficio recipiendo.

1999 *Cap. XXXVI.* In tantum.

SImonia est aliquid pro chrismare accipere, licèt anticipetur solutio pecuniæ, & mutetur nomen pecuniæ vocando illam pascalem, & non chrismalem, nec obstat contraria consuetudo, & Archiepiscopus tenetur coercere suffraganeos, & officiales à tali crimine; Item, pro inuestitura Ecclesiarum non potest aliquid accipi; & ordinarius tollat consuetudinem.

Glos. Pro Chrismate, & oleo nihil accipiendum. *c. non satis, eod.* sub pœna depositionis, & infamiæ. *c. vlt.* 1. *q.* 3. Item, variatio nominis non excusat quando remanet substantia contractus, videlicet vsuræ. *c. plerique.* 14. *q.* 3. Item, in his consuetudo non excusat, sed accusat. *c. non satis, & c. cùm in Ecclesia. eod.* & malæ consuetudines tempore non confirmantur. Item, pro inuestitura nihil est dandum, nec pro aliquo spirituali. *c. cùm in Ecclesia*, nec pastum, nec pastillum. *c. si quis præbendas.* 13. *q.* 1.

2000 *Cap. XXXVII.* Per tuas.

QVi ordinatur ad titulum, v.g. alicuius Ecclesiæ, & præsentatori promittit se non petiturum portionem in ea Ecclesia, quamuis cogitet se non malefacere, tamen non potest ministrare in suscepto ordine, nec ascendere ad superiores, nisi fuerit cum eo dispensatum. Trid. sess. 21. de Ref. 2.

Glos. *Cap. penult. eod.* ponitur etiam pœna ordinatori, præsentatori, & præ-

 sentato.

ſentato. Item, poteſt diſpenſari cum ſimoniaco in ordine ſed, ſi ſit in dignitate, oportet eum renunciare ſine miſericordia *cap. erga ſimoniacos*, & *cap. ſi quis. 1. q. 1. cap. inquiſitionis, de accuſat.* Item, poteſt cum talibus diſpenſari, vide *cap. de ſimoniacè, eodem.* & *cap. poſt tranſlationem, de renunciat.* Item, de pœna horum. *cap. penult. eodem.*

2001 *Cap. XXXVIII.* Conſulere.

QVi per pecuniam vult obtinere vicariatum, vel aliam adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum, tam emens, quàm vendens ſunt ſimoniaci, & excluduntur ab illa Eccleſia cui facta eſt contumelia.

Gloſ. Vide *c. ſaluator. 1. q. 3.* vbi numerantur adminiſtrationes Eccleſiæ, quæ vendi non poſſunt.

2002 *Cap. XXXIX.* Sicut pro certo.

QVi pro conſecratione Epiſcopi, benedictione Abbatis, vel ordine clericorum, ante vel poſt donat, vel accipit, eſt ſimoniacus; & conſuetudo contraria reprobatur tanquam corruptela.

2003 *Cap. XL.* Quoniam.

REcipiens aliquem in monaſterium pretio eſt ſimoniacus, & tam receptus, quàm recipiens ſunt eiiciendi à monaſterio, vt in arctiori perpetuam pœnitentiam agant ſine ſpe. Hoc. cap. faciant publicare Diœceſani ſingulis annis per ſuas diœceſes, nec excuſat paupertas.

Gloſ. Poſſet ſic fieri in caſu paupertatis: *non habemus vnde viuas, niſi tecum portes*; ſed tutius eſt non facere. *c. ſi quis propter hoc. 1. q. 1.* Item, eſt procedendum, vel per modum accuſationis, vel per modum inquiſitionis. *c. dilectus, eod.* per modum inquiſitionis fiat vt hîc dicitur. Item, ſi non inuenitur arctius monaſterium, ſaltem mutent illud, vel renuncient locis ſuis; & de nouo diſpenſatiuè recipiantur in eodem.

2004 *Cap. XLI.* Audiuimus.

EPiſcopi nihil exigant pro inſtitutione in Eccleſiis, nec pro ingreſſu alicuius in Religionem, nec pro ſepultura mortuorum apud regulares, quia eſt abſtinendum non ſolùm à malo, ſed ab omni ſpecie mali: & ſi quid accipiunt, reſtituant duplum, conuertendum fideliter in vtilitatem loci, cuius diſpendio fuit ſolutum.

Gloſ. Non tantum accipiens, ſed qui dat eſt ſimoniacus, quia non dat pro redimenda vexatione iuris quæſiti, ſed quærendi. *c. dilectus ſup.*

2005 *Cap. XLII.* Ad Apoſtolicam.

PRohibet fieri prauas exactiones, vt pro exequiis mortuorum, benedictionibus nubentium. Item, vult, vt ſacramenta Eccleſiaſtica liberè conferantur. Item, Epiſcopi cogant laicos ſeruare laudabilem conſuetudinem, & piam erga Eccleſiam, quia ſunt aliqui hæretici, qui nituntur illa infringere ſub prætextu canonicæ pietatis.

2006 *Cap. XLIII.* Ne Dei.

PRohibet Abbates Cistercienses solemniter installari, sed satis est, vt profiteantur coram Archiepiscopo sub forma profitendi consueta in suo ordine, vt iacet in textu.

Glos. Installare Abbates, vel Abbatissas pertinet ad Archidiaconum, *c. vt modum, de offic. Archidiac.* sed non requiritur hoc in Cisterciensibus. Item, contra statuta regulæ non tenetur monachus obedire Episcopo. *cap. si quis Episcopus, 11. q. 3.*

2007 *Cap. XLIV.* Iacobus. *Greg. IX.*

QVando canonici receperunt aliquem in canonicum & fratrem, tenentur statim illi prouidere de præbenda, & prouentibus, sicut vni ex aliis, remota appellatione, & non obstante consuetudine contraria, v. g. habendi prius prandium.

Glos. Pro spiritualibus non debet exigi aliquid pro pastu, vel pastello, quia inducit simoniam. *c. 1. eod. c. si quis prebendas. 1. q. 3.*

2008 *Cap. XLV.* Si quis ordinauerit.

QVi ordinat, vel præsentat ad ordinem aliquem recipiens promissionem, vel iuramentum ab eo, quod non inquietabit Episcopum defectu tituli, vel patrimonij super prouisione sua, tunc ordinans à collatione, præsentator ab executione ordinum, per triennium est suspensus, ordinatus est suspensus, ab ordine suscepto, donec à Sede Apostolica obtinuerit dispensationem.

Glos. Tale pactum, vel iuramentum, quia turpe non obligat, tamen punitur in eo in quo peccat. *c. pastoralis, de iurepatr. & c. vlt. de pact.* Item, cum simoniaco scienter in ordine, solus Papa dispensat, & idem in dignitate, & beneficio. *c. de simoniacè, eod. & c. post transactionem, de renunc.* Item, si simonia esset de facto aperto esset deponendus, sed hic minus punitur, id est, per triennium.

2009 *Cap. XLVI.* Mandato.

QVando Papa mandat alicui, vt dispenset cum monachis, qui per simoniam dato aliquo sunt accepti in monasterium iuxta *c. quoniam eod.* intelligitur mandatum extendi ad dispensandum cum Abbate, qui eos simoniacè recepit. Item, qui sine pacto præcedente, & sine aliquo dato vel recepto, sed solo affectu animi vtrumque acquirunt spiritualia, & temporalia, non tenentur ea resignare pro hac simonia, sed satis est si eos pœniteat, & satisfaciant creatori.

Glos. Beneficium Principis latissimè est interpretandum. *c. olim. de verb. signif. c. dilectus, de donat.* in beneficiis est facienda plena interpretatio. Item, solus affectus animi non facit simoniacum propriè, licèt sit graue peccatum, secus in vsura. *c. consului, & c. in ciuitate, de vsur.*

EXTRAV.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE SIMONIA.

2010 *Cap.* Sanè. *Vrban. IV.*

NEMO, siue priuatus, siue Prælatus, siue mas, siue monialis, siue conuentus ipse, volentibus ingredi eorum religionem, seu loca, in eorum receptione, siue ante, siue post præsumat petere, vel exigere quidlibet directè, vel indirectè, pastus, iugalia, pecunias, vel alias res etiam ad vsum ecclesiasticum, vel pium deputandas. Contrauenientes si sint singulares personæ, sunt excommunicati excommunicatione reseruata Papæ; si est capitulum, vel conuentus, est suspensus eo ipso; nec potest absolui nisi à Papa; aliis pœnis iuris in suo robore remanentibus; & bona data ponantur in communi monasterij. Excipitur ab hac regula, quando ipsa persona ingrediens purè, sponte, plena liberalitate, & omni pactione cessante, dat vel offert aliquid Ecclesiæ, vel monasterio, vel loco pio: tunc enim licet.

2011 *Cap.* Cùm detestabile. *Paulus II.*

RENouat omnes pœnas canonum contra simoniacos, etiam si sint Cardinales; & addit, qui sunt simoniacè ordinati, sunt suspensi ab executione suorum ordinum. Qui simoniacè eligitur, postulatur, confirmatur, prouidetur, seu quoquomodo disponitur in Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus personalibus, officiis ecclesiasticis, & quibuscunque beneficiis, careat viribus, nec ius acquirat, nec faciat fructus suos; & si quos percepit, restituat. Qui in præmissis committunt simoniam dando, vel recipiendo, vel sunt mediatores, sunt excommunicati, nec possunt absolui nisi à Papa. Item, qui sciunt aliquem commisisse dictam simoniam, reuelent per se, vel per alios; si secus, peccant, & absolui non possunt donec reuelent.

Glos. Felinus dicit se audiuisse, quod Vrbanus V. non intendebat comprehendere moniales pauperes, quæ vigore consuetudinis aliquid reciperent.

DECRETALIVM LIBER V.
NE PRÆLATI VICES SVAS, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.
Tit. IV.

2012 *Cap. I.* Præterea. *Alex. III.*

QVI episcopalem iurisdictionem pro pecunia data exercent, id est, emunt, priuantur officio suo; & Episcopi qui vendiderunt, amittunt potestatem conferendi tale officium.

Glos. Plebani, vel Archipresbyteri non habent iurisdictionem, nisi habeant ex con

ex consuetudine. *c. ad hæc, de excessib. prælat.* contra *c. cùm ab ecclesiarum, de offic. ordin.* Item, si Episcopus committat alicui vices suas non peccat, si constituat illi salarium, imo illi debet constituere de camera sua, cùm ille ad hoc non teneatur. *c. charitatem*, & *c. quicumque*. 12. *q*. 2.

2013 *Cap. II.* Quoniam.

PLebanus, vel Archipresbyter, qui pretio statuitur ad agendas vices Episcoporum, vel Archidiaconorum, vel ad terminandas causas Ecclesiasticas, remouetur à Clero; & Episcopus, qui dissimulat peruerti suam iurisdictionem, puniatur censura Ecclesiastica.

Glos. Episcopus debet gratis suam iurisdictionem concedere, alioquin est simonia. nam quotiescumque Episcopus ratione officij aliquid gratis debet facere, & accipit munus, est simoniacus, præsertim quia iurisdictio est res spiritualis. Item, Episcopus non potest dare ordinariam iurisdictionem nisi ex consuetudine.

2014 *Cap. III.* Quoniam enormis.

NOn debet regimen Ecclesiæ committi sacerdotibus sub annuo censu.

Glos. Eligere, seu constituere in prælatum animarum sub annuo censu est simonia: sed si abest titularis, potest constitui Vicarius tanquam delegatus, cui prouideatur de fructibus beneficiarij. *c. vlt. de off. Vicarij.* Item, Ecclesia, id est, prælatio, non debet esse censualis, sed bene potest ab initio constitui censualis, *c. scientes*, & *c. prohibemus, de censibus.*

2015 *Cap. IV.* Querelam.

ECclesia, id est, fructus, & obuentiones Ecclesiæ possunt locari ad certum tempus, v. g. ad septennium, pro certo annuo censu: & si conuentum fuerit intra illud tempus non auferre, standum est promissis, nec potest auferri.

Glos. Sed si interim moriatur locator, an teneatur successor stare contractui? Resp. quod si locator locauit nomine Ecclesiæ, & pecunia fuit conuersa in vtilitatem Ecclesiæ, successor debet stare contractui locationis; si verò non pro vtilitate Ecclesiæ, sed sua, successor non tenetur stare ad firmam. *c. 2. sup. de præb.* quia prior non potuit locare vltra suum tempus; & si soluit aliquid vltra, illi imputetur. Item, Ecclesia multis modis sumitur, sed hic pro fructibus Ecclesiasticis.

DECRETALIVM LIB. V.

DE MAGISTRIS, NE ALIQVID exigatur pro licentia docendi. Tit. V.

2016 *Cap. I.* Quoniam.

ECclesia cathedralis debet prouidere de magistro, qui Clericos, & pauperes scholares doceat gratis, & ei competens præbeatur beneficiũ.

Item, nullus exigat pretium pro licentia docendi, nec ab eis qui docent aliquid exigat sub prætextu consuetudinis, nec interdicat alicui idoneo petita licentia legere. qui contra hoc præsumpserit facere, priuatur beneficio.

Glos. Pretium exactum ob licentiam docendi est restituendum. *c.* 2. & reputatur simonia; non tamen est danda non idoneo.

2017 *Cap. II.* Prohibeas. *Alex. III.*

PRetium exactum pro licentia docendi est restituendum, promissum est remittendum, quia scriptum est, *Gratis accepistis, gratis date*, cessante appellatione. Item, si inferior nondum instituit magistros in locis debitis, superior præficiat viros prouidos, honestos & discretos, appellatione postposita.

Glos. Quamuis in hac datione videatur turpitudo ex vtraque parte, & in tali casu melior esset conditio possidentis; tamen præcipitur restituere non in fauorem dantis, sed in odium recipientis, vt in *c. veniens, de simonia*; vel quia dans non deliquit, quia quasi coactus redemit ius suum. Item, quando præcipitur remitti, intelligitur de facto, quia turpes promissiones sunt nullæ. *c. vlt. de pact.* Item, per negligentiam amittitur ius, & tempus expectandi, vt superior prouideat, vel est arbitrarium, vel sex mensium, vt in beneficijs vacantibus.

2018 *Cap.* Quanto.

SVb pœna excommunicationis, & priuationis officij & dignitatis, ne quis pro licentia docendi pecuniam exigat, & tollatur consuetudo contraria.

2019 *Cap.* Quia nonnullas. *Innoc. III.*

NOn solùm in Cathedrali, sed in qualibet Ecclesia habente facultates sufficientes, constituatur magister idoneus à prælato cum Capitulo, seu cum maiori, & saniori parte capituli eligendus, qui gratis Clericos Ecclesiæ in Grammatica, & alios iuxta posse instituat. Item, in metropolitana Ecclesia instituatur Theologus, qui sacerdotes, & alios instituat in sacra pagina, & præsertim in his, quæ spectant ad curam animarum. Item, cuilibet magistrorum assignentur à Capitulo prouentus vnius præbendæ, & pro Theologo tantundem dum legit; non tamen propter hoc efficiantur canonici. Quod si Ecclesia metropolitana nimis grauetur duobus, Episcopus faciat prouidere de Grammatico in Ecclesia alia sufficienti suæ ciuitatis, vel diœcesis.

Glos. Aliquis potest habere præbendam sine canonica. Item, si lector non habet aliquod beneficium constitutum, licitè potest collectam discipulorum accipere, quia non tenetur docere suis sumptibus. *c. cùm officij, de præscript.* si habet, sed non sufficiens beneficium, potest petere collectam à diuitibus; & non à Clericis Ecclesiæ, vel à pauperibus. Item, assignata præbenda lectori canonici non tenentur eligere alium canonicum pro explendo numero certo, & iurato, nec currit eis tempus ad eligendum, dum magister legit, & accipia fructus, quia illud beneficium non dicitur vacare; secus quando ex causa tali detinerentur prouentus ad tempus. *c. vt nostrum, vt Eccles. benefic.* Item, non possunt eligere canonicum sub conditione, vt legat, quia videtur simonia;

ſed ſi vacanti præbendæ ſtatuerent illud eſſe onus adnexum, nno eſſet ſimonia. *c.ſignificatum,de prebend.* Item, magiſter non accipiet quotidianas diſtributiones,*c.licet,de prebend.*

2020 *Cap.* Super ſpecula. *Honorius.*

PRælati,& Capitula mittant ad ſtudium Theologiæ aliquos docibiles, quí deinde poſſint in Eccleſia docere;quibus ſubminiſtrent neceſſaria, ſi proprij prouentus Eccleſiaſtici non ſufficiunt, & ſtudentes per quinquennium percipiant fructus integros præbendarum,& beneficiorum; ſimiliter Doctores Theologi dum docent,non obſtante conſuetudine, vel ſtatuto contrario. Trid.ſeſ.5. de Ref.c.1.

Gloſ. An quinquennium determinet etiam magiſtros, cùm ponatur in fine. *c.inquiſitioni,de appellat.* res eſt dubia:ex hoc cap.potius videtur contrarium.

CLEMENTIN. LIB. V.

DE MAGISTRIS,ET NE ALIQVID exigatur pro licentia docendi. Tit.I.

2021 *Cap.* Inter ſollicitudines.

IN ſtudijs Romanæ vrbis,Pariſienſis, Oxonienſis, Bononienſis,Salmantinæ eligantur duo viri Catholici,& periti pro ſingulis linguis Hebraica, Arabica, & Chaldæa;qui ſcholas regant,libros in latinũ transferant, alios doceant: pro quibus prouidendis contribuant omnes prælati Eccleſiæ,Monaſteria,etiam exempta;& derogantur quoad hoc priuilegia.

2022 *Cap.* Cùm ſit nimis.

ILli ad quos ſpectat tribuere magiſterium,vel doctoratum,ſumant iuramentum à doctorandis, quod in ſolemnitate doctoratus non expendant vltra taxam,quam taxabunt ſecundùm qualitates perſonarum,& ad ſummum non excedent tria millia turenorum argenteorum. Et ſi doctorantes non recepto hoc iuramento, dent titulum Doctoratus, eo ipſo ſunt ſuſpenſi à collatione doctoratus,vel magiſterij per ſex menſes,etiam ſi ſint Epiſcopi.

Gloſ. Si intra ſex menſes ſuſpenſionis alium doctorat ſine iuramento, iterũ currit ſuſpenſio ſex menſium ab illo ſecundo actu;& ſi ſuſpenſio erat occulta, donario doctoratus valet, & non eſt reiteranda; ſecus ſi publica. Item, qui in tali ſuſpenſione celebrat, non fit irregularis, *c. is qui, de ſentent. excom.in 6.*

DECRETALIVM LIBER V.

DE IVDÆIS, ET SARACENIS, & eorum seruis. Tit. VI.

2023 *Cap.* I. Præsenti. *Conc. Matisc.*

Nvllvs Christianus Iudæo seruiat, quia nefas est blasphemi m detinere redemptum à Christo: ideo quilibet Christianus potest duodecim solidis captiuum Christianum à Iudæo redimere, siue ad ingenuitatem, siue ad seruitium; idem fiat, si seruus Iudæi desiderat fieri Christianus, & ei non permittitur.

Glos. Christiani nec morentur cum Iudæis. *c. Iudæi*, 28. *q.* 1. potest tamen seruire in agro, in quo non moratur cum Iudæo. *c. prox.* Item, duodecim solidi dantur, quando mancipium fuit emptum causa mercimonij, aliàs nil datur. Item, emptus à Christiano non erit illius seruus, sed liber; restituat tamen pretium, vel inseruiat pro pretio aliquo tempore.

2024 *Cap.* II. Multorum. *Greg.*

IVdæus non potest habere mancipium Christianum, tamen potest habere colonos agrorum Christianos, qui diutius ibi manserunt, qui peragant omnia iura, quæ de colonis, vel originarijs statuuntur: sed si Iudæus aliò illos transferat, vel in alio obsequio detinet, amittit ius colonij, & ius dominij.

Glos. Originarij, & ascriptitij sunt liberi, & sic non repelluntur à legitimis actibus, tamen non admittuntur ad ordines, nisi de licentia dominorum, *c. si quis obligatus.* 54. *d.* Item, ex tempore, id est, triginta annorum aliquis efficitur originarius, & tunc etiam proles est originaria, licèt ibi non manserit triginta annis. Item, originarij sunt glebæ ascripti, & obligati ad colenda rura; tamen sunt liberi, nec tenentur transire ad alium agrum, vel facere aliud seruitium, quia remoti ab illa gleba sunt soluti.

2025 *Cap.* III. Iudæi.

PErmittuntur habere antiquas synagogas, sed non erigere nouas.
Glos. Si corruunt possunt eas restaurare, sed non ampliare.

2026 *Cap.* IV. Quia super. *Alex.*

IVdæi in tota die Parasceues, id est, Veneris sancti habeant clausa ostia, & fenestras.

Glos. Nec debent in publicum exire. *c. in nonnullis, eod.*

2027 *Cap.*

2027 Cap. V. Iudæi.

CHristiani, qui præsumpserunt habitare cum Iudæis, sunt excommunicandi. Item, Iudæi, & Saraceni non habeant in domibus suis mancipia Christiana. Item, qui conuertuntur ad fidem non sunt spoliandi suis bonis, & Principes, vel Potestates locorum faciant ei restitui omnia bona integra sub pœna excommunicationis.

Glos. Conuersi possunt retinere bona, nisi sint ex vsuris parta, quia tunc vendenda, & restituenda. *c. cùm tu, de vsuris.*

2028 Cap. VI. Ita quorundam.

CHristiani qui Saracenis deferunt arma, ferrum, lignamina, & necessaria ad impugnandos Christianos subministrant; similiter qui in galeis, & piraticis nauibus Saracenorum curam gubernationis exercent, sunt excommunicati, fiunt serui capientium illos; & Principes Catholici, vel Consules ciuitatum multabunt eos bonis illorum. Item, præcipitur quod in Ecclesijs maritimis crebrò proferatur excommunicatio solemnis contra tales.

Glos. Vide *c. ad liberandum eod.* Item, idem de his qui illos docent naues facere, cùm prius peritiam non haberent. Item, seruitus alia est de iure naturali, alia introducta de iure gentium, alia de iure canonico, vt hæc. Item, excommunicatus potest excommunicari, & sic pluribus vinculis detinetur: sicut bannitus potest iterum banniri, facta citatione, vbi consueuerit habitare.

2029 Cap. VII. Consului.

IVdæi non possunt construere nouas synagogas; antiquas, si corruunt, possunt reædificare, non tamen eas exaltare, vel ampliores, vel pretiosiores facere quàm fuerant.

2030 Cap VIII. Ad hæc.

CHristiani sunt censuris compellendi, ne se Iudæorum seruitio assiduè pro mercede exponant. Item, obstetrices, & nutrices non præsumant nutrire pueros in domibus Hebræorum, ne ob assiduam familiaritatem simplices peruertantur.

Glos. Christiani Iudæis non assiduè, sed interpolatè possunt seruire. *c. multorum, eod.* sed in domibus eorum nullo modo. Item, Iudæi debent deferre diuersum habitum, vt facilius euitentur. *c. non nullis, eodem.*

2031 Cap. IX. Sicut Iudæi. Clem. III.

IVdæus non est inuitus baptizandus, quia tunc non crederetur habere fidem Christi. Item, Iudæus sine iudicio non est puniendus in bonis, vel corpore; nec quis immutet eorum bonas consuetudines; nec quis fustibus, nec quis ab eis coacta seruitia exigat, nisi quæ consueuerunt facere. Item, nemo audeat mutilare, vel inuadere eorum cœmeterium, nec humata corpora effodere: & si quis sciens hoc decretum præsumat contraire, nisi se corrigat satisfaciendo, est excommunicandus, vel mulctandus officio, vel honore.

Glos. Secus est de malis consuetudinibus, quæ prorumpunt in contume-

2037 Cap. XV. In nonnullis.

IVdæi,& Saraceni distinguantur habitu à Christianis. Item, in Dominica passionis,& in hebdomada sancta non exeant in publicum. Si secus faciant, eos puniant Principes sæculares, ne Christum blasphemare præsumant.

2038 Cap. XVI. Cùm sit nimis.

IVdæi non ponantur in publicis officijs. Qui committit publicum officium Iudæo; præmissa monitione à concilio prouinciali, quod singulis annis est celebrandum, compescatur;& cum Iudæo proposito Christiani nullum commercium habeant, donec dimiserit officium acceptum,& conuerterit in vsum pauperum Christianorum arbitrio Episcopi quicquid acquisiuit in officio. Idem dicitur de paganis.

Glos. Infideles fidelibus præponi non debent, nec in publicis officijs præfici. Item, acceptum ex iniusto officio est restituendum dominis: *c. sicut dignũ, de homicid.* & *c. tu, de vsur.* sed in hoc casu datur pauperibus, quia nescitur, an sit extortum: vnde acceptum ex officio, quod habere non licet, est restituendum; quia si non licet principale, nec accessorium.

2039 Cap. XVII. Ad liberandam.

REpetit, quæ dicuntur in *c. ita quorundam, eod.* & addit quod eis non aperiatur gremium Ecclesiæ, nisi prius restituant in subsidium terræ sanctæ totum, quod lucrati sunt in commercio,& tantundem de suo; & si non sunt soluendo, ita puniantur, vt alij terreantur.

Glos. Similis pœna ponitur vsurario, id est, vt totum lucrum restituat, *c. consuluit, de vsur.*

2040 Cap. XVIII. Ex speciali. *Greg. IX.*

REges sunt inducendi, vt in officijs publicis non præficiant Iudæos Christianis, vt habetur in Concil.& si fortè iam vendiderunt suos reditus Iudæis, vel Saracenis, tunc deputent Christianum non suspectum in grauamine inferendo Clericis, vel Ecclesiasticis, per quem Iudæi,& Saraceni sine iniuria Christianorum consequantur iura Regalia.

2041 Cap. XIX. Nulli.

NOn licet Iudæo emere, vel in suo seruitio tenere hominem baptizatum, vel baptizari volentem. Item, si Iudæus causa commercij emit hominẽ non conuersum ad fidem,& emptus baptizatur, vel vult fieri Christianus, datis illi duodecim solidis liberatur seruus à seruitio. Item, si Iudæus intra tres menses non exponit venalem hominem talem, vel si emit eundem ad sibi seruiendum, tunc nec Iudæus potest illum amplius vendere, nec alius eum emere, sed sine pretio fit liber.

Glos. Illi solidi sunt dandi de illa moneta, quæ est in vsu,& in illo loco. Item, si nullus sit qui soluat duodecim solidos, fiat vt dicitur in *c. 1.* Item, post tres menses præsumitur non emisse causã commercij sed seruitij,& fit liber sine pretio: quæ præsumptio cùm sit iuris, non admittit probationem in contrariũ, quia ex hac præsumptione statuitur ius, vt *c. is qui, de spons.* Itẽ, si aliquis cum

eum emeret scienter, emptio non valet, & erit liber sine pretio; si ignoranter, potest agere contra Hebræum de pretio. Item, fauor fidei priuat aliquem suo seruo, vt hic, & suo filio, vt *c. vlt. de conuers.* & vxore sua, *c. gaudemus, de diuort.*

CLEMENTIN. LIBER V.
DE IVDÆIS, ET SARACENIS. Tit. II.

2042 *Cap.* Cedit. *Clemens V.*

PRÆCIPITVR Principibus Christianis, vt in terris suis prohibeant Saracenos publicè inuocare nomen perfidi Mahometi, & peregrinari ad sepulcrum eius; & contra facientes ita puniantur, vt alij timeant id facere.

EXTRAV. IOAN. XXII.
DE IVDÆIS, ET SARACENIS.

2043 *Cap.* Copiosus.

EXTENDITVR *cap ita quorundam*, & *cap. ad liberandum, eod.* ad adiuuantes Mauros, qui detinebant Regnum Granatæ in Hispania intra triennium, contra quos fiebat bellum.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE IVDÆIS.

2044 *Cap.* Multa mentis. *Clem. V.*

PROHIBET sub excommunicatione arma, victualia, mercimonia in Alexandriam, & loca Saracenorum terræ Ægypti deferre, mittere, vel portare, vel promittere, vel extrahere, vel permitti quod extrahantur de portubus Christianorum, vt illò deferantur, vel auxilium, consilium dare; nec contra facientes absoluantur, nisi in mortis articulo, pòstquam tantundem de proprijs bonis soluerint in auxilium terræ sanctæ; & si capiantur, fiant serui, sint infames, & habeantur intestabiles, ita quod nec possint testari, vel legare, inhabiles ad succedendum, non admittantur ad publica officia, a-ctus eorum sint illegitimi, in diebus dominicis publicentur vt excommunicati, & fiscus omnia bona ipsorum accipiat.

Cap.

Cap. Dignum. *Ioan. XXII.*

IVdæi ad fidem conuersi non sunt molestandi in suis bonis quæ habebant.
Glos. Vide Bullam Pauli III. incip. *Cupientes Iudæos*, &c.

DECRETALIVM LIBER V.
DE HÆRETICIS.
Tit. VII.

2045 *Cap. I.* Dubius. *Steph.*

DVbius in Fide est infidelis, nec est credendum ei qui Fidem veritatis ignorat.
Glos. Dubius in Fide non potest esse testis.

2046 *Cap. II.* Qui alios. *Leo.*

DEmonstrat se errare, qui alios non reuocat ab errore, cùm potest.

2047 *Cap. III.* Firmissimè. *Aug.*

HÆreticus, vel schismaticus, nisi resipiscat, in æternum damnabitur, nec ad salutem proderunt ei Baptismus, eleemosyna, mori pro Christo.
Glos. Hæreticus quis multis modis dicitur, v. g. simoniacus, schismaticus, excommunicatus. vide, &c.

2048 *Cap. IV.* Fraternitatis. *Greg. IX.*

QVando damnatur auctor eius scripta non recipiuntur.
Glos. Etiam si aliàs bona sint. *c. excommunicamus, eod.*

2049 *Cap. V.* Si quis Episcopus. *Concil. Afric.*

EPiscopus si moriens instituat hæredem hæreticum, vel paganum, siue extraneum à sua consanguinitate, siue consanguineum, saltem post mortem excommunicatur, vel declaratur excommunicatus, & non oretur pro eo.
Glos. Nullus debet instituere in hæredem hæreticum, licèt sit consanguineus; & Episcopus si non habet consanguineos, instituat Ecclesiam.

2050 *Cap. VI.* In eos.

IDem quod in præcedenti extenditur ad omnes Clericos, id est, vt non instituant hæreticos, & addit quod nihil dent.
Glos. Non solùm in morte, sed nec in vita, non tamen id procedit in necessitate extrema; tunc enim potest aliquid illis dari, ne pereant fame, quia possunt deinde conuerti.

2051 *Cap. VII.* Cùm Christus. *Alex. III.*

SIcut verus est Deus, ita verus homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens, &c. oppositum est hæreticum, & anathemati subijcitur: v. g. si quis dicat Christum non esse aliquid secundùm quod homo.

2052 *Cap. VIII.* Sicut ait. *Concil. Later.*

HÆretici, & eorum fautores, vt qui eos tenent indomo, vel in terra sua, vel fouent, vel præsumunt negotiationem exercere cum eis, sunt excommunicati, & si in hoc peccato moriantur, non sepeliantur in loco sacro, nec fiat oblatio pro eis, non obstante quocunque indulto.

Glos. Quia ratione delicti perditur priuilegium.

2053 *Cap. IX.* Ad abolendam. *Lucius III.*

QVi non metuit aliter sentire de sacramentis, quam Ecclesia Romana prædicat & obseruat ac etiam ille qui ab Episcopo cum consilio clericorum iudicatur hæreticus, est excommunicatus; & sede vacante qui iudicatur à clericis hæreticus est excommunicatus. Item, clericus qui manifestè in hæresi est deprehensus, nisi statim cognito errore sponte recurrat ad vnitatem Fidei Catholicæ, & suum errorem ab arbitrium Episcopi regionis publicè censuerit abiurare, & congruam satisfactionem adhibere, degradetur, id est, spolietur prærogatiua clericatus cum omni officio, & beneficio Ecclesiastico; & detur potestati sæculari debitè puniendus, sicut & laicus punitur, nisi statim abiurauerit, &c. pro qualitate criminis. Item, qui inueniuntur notati aliqua sola suspicione, nisi ad arbitrium Episcopi, iuxta considerationem suspicionis, & qualitatem personæ congruè se purgauerint, subiaceant eidem sententiæ. Item, qui post abiurationem erroris, vel postquam se purgauerint in examine proprij Episcopi, deprehenduntur incidisse in abiuratam hæresim, relinquantur sæculari iudicio sine vlla penitus audientia. Item Rectores, & Barones Ciuitatum, & locorum commoniti ab Episcopo iurent corporaliter promittendo, quod requisiti fideliter, & efficaciter adiuuabunt Ecclesiam contra hæreticos, & complices pro suo posse, & officio, & bona fide. quod si hoc obseruare noluerint, priuentur honoribus, quos habent, nec ad alios assumantur, excommunicentur, & eorum terræ interdicantur, Item, Ciuitas, quæ resistet his institutis, & contra monitionem Episcopi negligit punire hæreticos, careat cõmercio aliarum ciuitatum, & priuabitur dignitate Episcopi. Item, qui sunt exempti ab Episcopo & soli Papæ subiacent, in his tamen, quæ sunt instituta contra hæreticos, subiaceant Episcopis, tanquam delegatis sedis Apostolicæ, non obstantibus priuilegijs.

Glos. Dicitur quis manifestè deprehensus in hæresi, vel euidentia facti, quia publicè prædicat hæresim, vel legitima probatione per testes, vel ex sua confessione. Item, Clericus depositus tenetur viuere Clericaliter, & gaudebit priuilegio; secus si est incorrigibilis: sed in tribus casibus traditur curiæ sæculari; in crimine hæresis, vt hic; in crimine falsi *c. ad falsariorum, de crim. fals.* & quando est depositus propter calumniam, vel contumeliam, quam intulit Episcopo. 11. *q.* 1. aliàs non; nec amittit priuilegium, nisi sit incorrigibilis. Item, post-

poſtquam aliquis eſt condemnatus hæreticus, non compellitur redire; ſed ſi ſponte redit, recipitur abiurato errore, & mittitur in perpetuum carcerem, ad agendum pœnitentiam.*cap.penult.eod.*ſecundùm quod cap.hodie procederetur.Item,laicus non traditur iudici ſæculari, quia ſemper eſt de foro ſæculari,& in caſu hæreſis ſententia debet ferri ab Eccleſia; ſed executio fiat ſolummodò per Iudicem laicum.Sed quomodo hi ſint puniendi, vide *c.excommunicamus eod.*

2054 *Cap. X.* Vergentis. *Innoc. III.*

Bona hæreticorum publicantur,& confiſcantur;& in terris Eccleſiæ applicantur fiſco Eccleſiæ; in terris ſæcularibus,fiſco Iudicum ſæcularium, ad quod ſi ſint negligentes, poſſunt compelli Iudices cenſuris Eccleſiaſticis:nec talia bona amplius reuertantur ad prædictos hæreticos. Si tamen conuertantur, & abnegent conſortium hæreticorum, ſi aliquis Iudex voluerit, poterit miſericorditer condonare. Item,filij hæreticorum amittunt hæreditatem,ſicut in crimine læſæ maieſtatis,ergo multo magis læſi Dei,præſertim quia in multis caſibus pro parentibus temporaliter puniuntur ſecundum ius canonicum,

2055 *Cap. XI.* Si aduerſus

Aduocati, & Notarij, qui hæreticis,& eorum fautoribus in aliquo auxiliantur,conſilium dant, vel fauorem,vel patrocinium præbent in cauſis, vel factis, vel aliis ſub examine prædictorum, vel ſi attentent facere ſcripta, vel inſtrumenta publica pro ipſis, ſi inquam hoc præſumpſerint,ſunt ſuſpenſi ab officio,& ſubiacent perpetuæ infamiæ.His præcipiuntur in ſpecie,quia plus ſolet timeri quod ſpecialiter iniungitur,quam quod generaliter imperatur.

Gloſ. Hæc pœna contra auxilium dantes,videtur habere locum,ſi poſt annum non ſe correxerint,tunc enim inter hæreticos computantur.*c.excommunicamus, eod.*

2056 *Cap. XII.* Cùm ex iniuncto.

Reprehendendi ſunt laici,qui celebrant occulta conuenticula,qui officium prædicationis Chriſti ſibi vſurpant, qui eludunt ſimplicitatem ſacerdotum,aſpernantes eorum conſortium. Ratio eſt, quia Chriſtus lux odit tenebras,& iuſſit prædicari omni creaturæ in lumine,& ſuper tecta: ſic ordo doctorum eſt quaſi præcipuus in Eccleſia,nec quiſquam indifferenter debet ſibi prædicationis officium vſurpare.Quomodo enim prædicabunt, niſi mittantur? nec nudè dicenti ſe miſſum à Deo, eſt credendum, cùm hoc hæreticus aſſerat: ſic in ſimplicibus,& non literatis ſacerdotibus eſt ſacerdotale officium honorandum: & aliud eſt fratrem delinquentem corripere, quod eſt ſecundùm Euangelium;& aliud reprehendere manifeſtè, quod nulli licet ſecundùm Euangelium.

2057 *Cap.XIII.* Excommunicamus.

Excommunicantur omnes hæretici quocunque nomine dicantur. Item, damnati de hæreſi relinquantur brachio ſæculari puniendi debita pœna; quorum bona, ſi ſunt laici,confiſcantur; ſi Clerici,applicantur Eccleſijs,à qui-

bus stipendia receperunt. Item, suspecti de hæresi, nisi debitè se purgauerint iuxta considerationem suspicionis, & qualitatem personæ, excommunicentur, & vitentur, donec satisfaciant; & si per annum perstiterint in excommunicatione, condemnentur vt hæretici. Item, potestates sæculares moneantur, & censuris cogantur iurare publicè, quod exterminabunt ex suis dominijs, & terris hæreticos ab Ecclesia damnatos, siue potestas sit temporalis, siue perpetua; & si negligunt suas terras purgare ab hæresi, excommunicentur à Metropolitano, & cæteris Episcopis comprouincialibus; & si infra annum non satisfaciant, significetur Papæ, qui ex tunc denunciet vassallos solutos à fidelitate, & terram exponat Catholicis occupandam, saluo iure Dominij principalis, dummodò in hoc Dominus principalis non obstet, nec ponat impedimentum. Item, Catholici, qui insigniuntur signo Crucis ad exterminandos hæreticos, gaudent eadem indulgentia, & priuilegio, quo gaudent accedentes in subsidium terræ sanctæ. Item, credentes, receptores, defensores, & fautores hæreticorũ excõmunicantur; & talis excommunicatus, si intra annum nõ satisfaciat, est infamis, nec admittitur ad publica officia, & consilia, vel ad eligẽdos alios ad huiusmodi, nec ad testificandũ, nec potest testari, nec succedere hęreditati; in quocũq; negotio nullus cogitur illi respõdere, sed ipse tenetur respõdere alijs; causæ non perferantur ad eius audientiã, & si sentẽtiet, nõ valet sentẽtia; nõ potest patrocinari; si facit instrumẽta, nõ tenent; sic de similibus. Si est Clericus, deponitur ab officio, & beneficio; & qui contemnunt tales vitare postquam sunt ab Ecclesia notati, sunt excommunicati, donec satisfecerint. Nemo administret eis Ecclesiæ sacramenta, nec eos Christianæ tradat sepulturæ, nec accipiat eleemosynas, aut oblationes eorum. Qui secus facit, priuatur suo officio, in quo non restituetur sine speciali indulto Sedis Apostolicæ; & si sint regulares, non seruentur eorum priuilegia in illa Diœcesi. Item, qui præsumpserint vsurpare sibi officium prædicandi sine authoritate Sedis Apostolicæ, vel ordinarij, excommunicentur; & nisi resipuerint, alia pœna puniantur competenti. Item, Archiepiscopi per se vel per alias idoneas personas, semel in anno visitent parochiam, in qua est fama habitare hæreticos, & aliquos probos viros; vel si expedit, totam viciniam compellant iurare, vt si quos hæreticos sciuerint, vel conuenticula, vel vita, & moribus decedentes à communi vita, & moribus fidelium, eos Episcopo indicent, & Episcopus vocet ad se accusatos, qui nisi se purgauerint ab obiecto reatu, vel si post purgationem relabantur in pristinam perfidiam, puniãtur canonicè: Si verò obstinatè renuerint iurare, reputentur tanquam hæretici ex hoc ipso. Item, Episcopus, si est negligens in purgando suo Episcopatu ab hæresi, vel remissus, cùm id certis iudiciis apparuerit; deponatur ab Episcopatu, & alter idoneus substituatur, qui velit & possit confundere hæresim.

Trid. ses. 5. de Ref. 2. ses. 24 de R. 4.

Glos. Sola suspicio, siue præsumptio inducit purgationem canonicam, si tamen est probabilis, alias non; & semper attenditur qualitas infamiæ, & personæ. Item, licèt instrumenta facta ab excommunicato non valeant, tamen rescriptum impetratum ab excommunicato valet, quia habet vim à concedente, & non ab impetrante, sed debet exprimi excommunicatio; secus hodie non valet nisi in certis casibus. *c. 1. de rescriptis in 6.* Item, qui participat excommunicato scienter, & non corrigit, est excommunicandus. *c. quod in dubijs, de sent.*

excom-

excommun. Item, quando Papa non sibi reseruat absolutionem, videtur alijs indulgere, *c. nuper, de sent. excommun.* & sic videtur quod Episcopus potest dispensare, quando non est reseruata dispensatio Papæ.

2058 *Cap. XIV.* Sicut. *Greg. IX.*

LAicis cuiuscunque Ordinis sint, est interdictum officium prædicandi, quia ordo doctorum est præcipuus in Ecclesia.

2059 *Cap. XV.* Excommunicamus.

OMnes hæretici, qui sunt excommunicati, & damnati ab Ecclesia, tradantur brachio sæculari; si sunt Clerici, priùs degradentur, vt in *c. excommunicamus.* Item, si qui prædictorum hæreticorum deprehensi volunt redire ad pœnitentiam, detrudantur in perpetuum carcerem. Item, credentes erroribus hæreticorum iudicantur hæretici ab Ecclesia.

Glos. Hodie sine distinctione magistratus sæculares hæreticos traditos sibi ab inquisitoribus debent interficere. *c. vt inquisitioni, de hæret. in 6.*

2060 *Cap. XVI.* Absolutus.

LIberantur ab omni obligatione, siue fidelitatis, siue homagij, siue iuramenti, &c. qui in manifestam hæresim lapsis tenebantur astricti.

Glos. Si aliquis sub pœna teneatur huiusmodi lapsis aliquid soluere, licèt non soluat non incidit in pœnam, quia semper tacitè intelligebatur conditio, *si ille talis remanserit, vt ei possit communicari. c. ne quis arbitretur,* 22. *q.* 2.

IN SEXTO LIBER V.

DE HÆRETICIS. Tit. II.

2061 *Cap. I.* Quoniam Episcoporum. *Greg. IX.*

CLERICVS in sacris quando pro crimine hæresis est tradendus brachio sæculari, vel perpetuò murandus, sufficit solus eius Episcopus ad eum degradandum, conuocatis Abbatibus, & alijs Prælatis, & Religiosis, ac personis litteratis suæ Ecclesiæ, si ita expedire iudicauerit. Trid. ses. 13. de Ref. 2.

Glos. Pro degradatione presbyteri, in alijs casibus, debent esse sex Episcopi, tres in Diacono. *c. si quis sumendus,* 15. *q.* 5.

2062 *Cap. II.* Quicunque. *Alex. IV.*

QVi scienter præsumpserit dare sepulturæ Ecclesiæ hæreticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores, est excommunicatus donec satisfecerit idoneè; nec meretur absolutionem, nisi proprijs manibus publicè extumulet, & proijciat huiusmodi corpora damnatorum, & ille locus careat perpetua sepultura. Item, sunt excommunicandi laici, qui publicè, vel secretè disputant de fide Catholica. Item, hæretici, credentes, receptatores, defensores, fautores eorum, & ipsorum filij vsque ad secundam generationem, non

possunt admitti ad aliquod beneficium Ecclesiasticum, vel officium publicum: si secus fiat, factum est irritum, & inane. Item, Ecclesiasticus, qui ad preces hæretici alicuius est adeptus aliquod beneficium Ecclesiasticum, est priuatus acquisito; & si illud scienter recipit, fit inhabilis ad alia, vel similia beneficia. Item, emancipatio filiorum, quorum parentes deteguntur fuisse hæretici ante emancipationem, est nulla: quia statim ac pater est hæreticus, filij sunt sui iuris, nec indigent emancipatione.

Glos. Excommunicati sepulti in loco sacro sunt extrahendi, si cognoscuntur, secus si non possunt dignosci ossa, vt *c. sacris, de sepult.* Item, nec sunt sepeliendi manifesti vsurarij *c. quia, de vsur.* nec qui moriuntur in torneamentis *c. 1. de torneam.*

2063 *Cap. III.* Filij.

QVando parentes decumbentes in lecto vocant hæreticos, vt ab ipsis consolentur, & sic moriuntur, tunc mortuorum filij, vel hæredes non admittuntur ad probandum quod eorum parentes non erant sanæ mentis, quando petierunt illam consolationem, si dum viuebant erant diffamati de hæresi, vel legitimè constiterit, quod quando petierunt hæreticos, erant sanæ mentis; si secus, admittuntur ad probandum præmissa, non tamen per vxores, filios, familiares, vel aliquos ex suis, sed per alios testes fide dignos specialiter fidei zelatores.

2064 *Cap. IV.* Super eo.

REIapsi, id est, qui abiurarunt errorem, vel se purgarunt in examinatione proprij Antistitis, & iterum reincidunt in abiuratam hæresim, sine audientia relinquantur iudicio sæculari, etiam si conuertantur. Verùm si in eis apparent signa manifesta pœnitentiæ, non denegantur eis petita sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; & sic Ecclesia non claudit suum gremium redeunti.

2065 *Cap. V.* In fidei fauorem.

COntra hæreticos, credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum in negotio inquisitionis, admittuntur ad testificandum excommunicati, participes, & socij criminis, si præsumantur non dicere falsa: præsumptio sumitur ex coniecturis verisimilibus, ex numero, & qualitate personarum, & ex alijs circumstantijs.

Glos. Quando non proceditur per modum inquisitionis, sed accusationis, vel exceptionis, non admittuntur, quia standum est iuri antiquo, quando non est correctum.

2066 *Cap. VI.* Præsidentes.

OFficiales alicuius Regni, Prouinciæ, vel loci licèt sint excommunicati, & de facto tantùm, & non de iure habeant iurisdictionem, possunt tamen, & debent, contra hæreticos, credentes, fautores, receptores, & defensores exercere iustitiam, & suum officium, quando sunt requisiti ab ordinarijs, vel inquisitoribus, vel delegatis; quando non possunt sine periculo moræ, vel negotij

negotij ... currere ad superiores legitimos. Item, qui requirunt huiusmodi excommunicatos, non incurrant excommunicationem. Item, prædictis officialibus nihil intelligitur concessum in alijs casibus.

Glos. Quando sine moræ dispendio possent recurrere ad superiores legitimos, si recurrunt ad excommunicatos, sunt excommunicati ob communionem, *c. nuper, de sentent. excomm.*

2067 *Cap. VII.* Cùm contumacia.

SVspectus de hæresi vocatus ab inquisitoribus, vt de fide respondeat, si quia est contumax non parendo, vel se absentando, excommunicatur, & per annum in ea est pertinax, ex tunc condemnabitur tanquam hæreticus.

Glos. Propter suspicionem citatus, vt veniat responsurus, si est contumax fit vehementer suspectus, & excommunicatus; si per annum in illa persistit, vehemens præsumptio transit in violentam; & ex tunc, vt hæreticus condemnatur: quare non vehemens præsumptio, sed violenta inducit condemnationem. Item, in citatione est exprimendum, vt veniat responsurus de fide; in alijs criminibus si citatus non venit responsurus, & per annum persistat in executione, habetur pro conuicto, non pro hæretico.

2068 *Cap. VIII.* Accusatus.

QVando quis de prima hæresi non est conuictus (nam conuictus punitur pœna relapsorum) nec constabat plenè, si tamen erat vehemens suspicio contra ipsum, si hæresim in iudicio coram Episcopo, vel Ordinario abiurauit, & postea labitur in illam hæresim, censetur relapsus ex quadam fictione iuris, licèt ante abiurationem suam crimen hæresis non fuerit probatum contra ipsum; & punietur pœna relapsorum. Si autem suspicio fuit leuis, & modica, & tamen abiurauit suam hæresim cum purgatione, si labitur non censetur relapsus, sed lapsus; & licèt sit grauiter puniendus, non tamen vt relapsus, id est, non est comburendus, sed degradandus, & perpetuo murandus. Item, hæreticus si in vna specie hæresis, vel secta, vel in vno articulo, vel sacramento, & deinde specialiter, & generaliter abiurat hæresim, si deinde in aliam speciem hæresis vel sectam incidit, vel alio articulo, vel sacramento, iudicatur vt relapsus in hæresim. Item, ille, de cuius lapsu in hæresim ante, vel post abiurationem constat, si postea hæreticos recipiat, deducat, visitet, vel associet, aut dona, vel munera eis donet, vel mittat, vel fauorem impendat, qui excusari non possit, etiam si sine adoratione, vt dicunt; meritò iudicatur vt relapsus, quia id fit ex consequentia probati erroris. Item, testis periurus, licèt post pœnitentiam repellatur, tamen in causa hæresis si vult corrigere suum periurium deponendo contra se, vel alios suos complices, si manifestis indiciis apparet talem non ex leuitate animi, vel fomite odij, vel corruptione pecuniæ, sed solo Fidei Catholicæ zelo, suum dictum corrigere; nisi aliud obsistat, admittitur, quia in fauorem fidei, & in casu exempto. Item, inquisitores non debent se intromittere, nec punire exercentes diuinationes, & sortilegia, nisi manifeste sapiant hæresim; sed relinquant eos puniendos suis iudicibus. Item, inquisitores non possunt se intromittere in causis vsurarum, etiam si sint contra illos, quibus pro crimine

crimine hæresis iniusserunt restitutionem vsurarum, & illi obligarunt se & sua bona. Item, quando fautor hæreticorum, non tamen hæreticus promisit inquisitoribus, & obligauit sua bona ad faciendam pœnitentiam, quam inquisitores iniungere vellent, si moritur antequam iniungatur ei pœnitentia, hæres mortui non potest cogi ad satisfaciendum. si verò antequam moreretur, fuit pœnitentia iniuncta, nondum tamen peracta, & pœnitentia erat complenda in bonis temporalibus, hæres tunc debet cogi ad explendam talē pœnitentiā, quia iam bona transierunt cum hoc onere. Item, quando quis moritur hæreticus, licèt in vita eius non fuerit lata sententia pro confiscatione bonorum, tamen post mortem confiscantur, quia hæres non debet admitti ad successionem bonorum hæretici. Item, clerici, qui impediunt instruendo citatos hæreticos, vel eorum credentes de veritate celanda, vel dicenda falsitate, vel eos indebitè liberādo, possunt ab inquisitoribus castigari debita pœna, vt incarceratione, vel alia, prout culpa exigit; si sunt religiosi, vel sunt immurandi, vel grauiori pœna puniendi, quam laici, si inuenti sunt deliquisse in hæresi, vel consimilibus.

Glos. Delictum non dicitur bene probatum, etiam si constet de plena præsumptione vehementi: & hoc nota pro lege, quæ requirit plenam probationem. Item, consuetudo vult, vt suspectus in vno articulo cogatur abiurare omnem hæresim generaliter. Item, verè relapsus dicitur, quando constat verè, & perfectè priùs incidisse in hæresim, de qua fuit conuictus Sed si prius solùm erat præsumptio contra ipsum, non dicitur verè, sed fictè relapsus; est tamen puniendus pœna relapsorum, ac si verè esset relapsus. Item, qui iurauit in vno articulo, & abiurauit suam hæresim specialiter, si deinde errat in altero articulo non dicitur relapsus; secus si abiurauit generaliter, etsi principaliter suam hæresim. Item, crimina extinguuntur morte; & pro crimine extincto non imponitur pœnitentia, nisi prius fuerit imposita. Item post quadraginta annos à morte patris, filij si bona fide possederunt, non possunt spoliari.

2069 *Cap. IX.* Statutum. *Vrban. IV.*

STatuta loci, quæ directè, vel indirectè impedire, vel retardare possunt inquisitorem, ne procedat, non valent; & rectores compellantur censuris, vt statutum deferant inquisitori; & si tale reperitur, est reuocandum, vel moderandum, ne impediatur, vel retardetur processus inquisitionis aliquo modo.

2070 *Cap. X.* Ne aliqui. *Clement. IV.*

OFficium inquisitoris non exspirat morte concedentis, v.g. Papæ, &c. nec quo ad negotia, quæ nondum erant cœpta, vel orta.

Glos. Intelligitur de inquisitore simplici, quia si erat cum clausula, *& vsque ad beneplacitum voluntatis*, est distinguendum; vt in *c. si gratiose, de rescrip. in 6.*

2071 *Cap. XI.* Vt officium.

QVando sunt plures inquisitores, singuli, vel coniunctim, simul possunt cognoscere causas, & in condemnandis, vel absoluendis reis secundùm canones

ennones anteponant timorem Dei respectibus humanis, sed solerter considerent in absoluendo, ne simulatè, & fraudulenter conuertantur absoluendi, & se & inquisitores decipiant. Item, quando super crimine hæresis, vel ipsum tangentibus testes sunt excipiendi, accipiantur coram publico Notario, & adhibeantur duæ personæ religiosæ, & discretæ: & si Notarius commodè haberi non potest, scribantur depositiones testium per duos viros idoneos. Item, Inquisitores possunt cogere ad scribendum testimonia loco Notarij, religiosos, qui in sæculo exercuerunt officium Notarij, non obstante iure, vel regula, sic & clericos sæculares, & alios etiam quibus est à sede Apostolica commissum. Item, inquisitor potest inhibere prædicationem quæstoribus, & aliis, quando ipse vult facere aliquem actum inquisitionis, vel vult prædicari hæreticis. Item, inquisitor potest inuocare auxilium brachij sæcularis ad capiendum hæreticum, vel impedientes capturam remota appellatione, non obstantibus priuilegiis sub quacumque forma verborum. Item, inquisitor potest facere, vt magistratus, vel officialis iuret seruare, & facere seruari à suis subditis omnes constitutiones à Sede Apostolica promulgatas, ac probatas contra hæreticos; & si nolint iurare, vt infames, & fautores, ac suspecti de hæresi priuentur officio, & regimine, nec in posterum ad officium publicum assumantur.

Glos. Religiosus non potest in aliis causis exercere officium tabellionis. *c. debent, sup. de offic. ordinar.* Item, inter istas consuetudines non est prioritas, neque posterioritas, quia simul sunt approbatæ.

2072 Cap. XII. Vt commissi. *Bonif. VIII.*

CONceditur facultas inquisitoribus, vel eorum singulis committendi citationes, & denunciationes sententiarum, quas ferent contra hæreticos, credentes, receptores, defensores, fautores eorum, vocandi quoslibet peritos, vt eis assistant dum ferunt sententiam, & consilium dent, prout iudicauerint expedire, & iniungendi ipsis peritis in virtute obedientiæ, vt super his pareant. Item, conuocandi clerum oppidi, vel ciuitatis, prout expedierit negotio fidei. Item, procedendi contra illos, de quibus constat quod deliquerunt in fide in prouincia talis inquisitoris, licèt deinde se transtulerint in aliam. Item, faciendi, vt eis assignentur libri & scripta, in quibus continentur inquisitiones, & processus contra hæreticos facti per quoscunque authoritate Apostolica, vel legatorum. Item, mitigandi, vel mutandi pœnas illorum, qui humiliter obedientes suis mandatis sunt in carcere, vel muro reclusi, si ita expedire iudicauerint; & hoc fiat simul cum prælatis, quorum iurisdictioni subsunt. Item, priuandi, & priuatos declarandi dignitatibus, & beneficiis Ecclesiasticis de consilio Diœcesanorum, vel, eis absentibus, Vicariorum suorum, & officiis publicis, ac honoribus quibuscunque eosdem hæreticos, credentes, receptores, defensores, & eorum filios, & nepotes; & Diœcesani in priuando, vel declarando tales priuatos beneficiis sunt requirendi, si non constet eos legitimè, & scienter contulisse beneficia talibus; tunc enim non sunt requirendi, sed puniendi à suo Iudice.

Glos. Qui peccauit peccato hæresis in vna prouincia, v.g. Rauennati, & modò est in alia, v.g. Mediolani, inquisitor Mediolanensis potest cognoscere causam huius; quia vbi quis inuenitur, conuenitur de crimine: & sic aliquando

duo inquisitores cognoscunt Rauennæ & Mediolani.*c.per hoc eod.* Item, cùm priuat officiis publicis,& honoribus,non requiritur consilium instituentis, sicut in beneficiis,sed hodie dic,vt in *c.multorum,eod.in clem.*

2073 *Cap.XIII.* Contra Christianos.

CHristiani qui transeunt,vel redeunt ad Iudaismum, licèt in infantia fuerint baptizati,vel metu mortis,non tamen absolutè,& præcisè coacti sint baptizati,sunt puniendi tanquam hæretici;si sint confessi,vel per Christianos, vel per Iudæos conuicti; sic contra fautores,& receptores eorum, sicut contra fautores hæreticorum.

*Glos.*Tamen bona Iudæorum deuoluentur ad filios Catholicos,vt *c.Iudæi.1. q.4.* vel confiscantur.*c.cùm secundùm,eod.*

2074 *Cap. XIV.* Decreuit.

CAtholicarum vxorum dotes non confiscantur propter hæresim maritorum,si quando contraxerunt matrimonium nesciebant illos esse hæreticos.

*Glos.*Præsumuntur ignorare, nisi probetur. *c.præsumimus, de reg.iur. & ca. 2.eod.*

2075 *Cap.XV.* Statutum Fœlicis.

FIlij hæreticorum credentium, vel fauentium ex paterna linea vsque ad secundum gradum, ex materna vsque ad primum, non possunt habere beneficia,vel officia;& intelligitur quando parentes,vt tales;id est,hæretici,mortui sunt; secus quando constat fuisse eos emendatos, & reincorporatos Ecclesiæ, & ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam pro culpa egisse, vel recepisse, vel paratos ad eam recipiendam fuisse.

Glos. Intelligitur etiam de filiis illegitimis.

2076 *Cap.XVI.* Inquisitores.

INquisitor deputatus à Sede Apostolica, vel ab alio non potest inquirere de hæresi, vel procedere contra Episcopos, nisi in litteris commissionis Sedis Apostolicæ expresse ponatur quod possit.Si tamen inquisitor Episcopum vel eo superiorem sciuerit, vel inuenerit commisisse crimen hæresis, aut esse diffamatos, vel suspectos de hoc, tenetur denunciare Sedi Apostolicæ.

Glos. Deputatus ab alio quàm à Papa, licèt exprimatur in sua facultate etiam contra Episcopos,tamen non potest contra Episcopum procedere, nisi sit expressum in litteris Apostolicis. Item, nec potest inquirere, vt causam instructam remittat Papæ. *c. constituit, de appellat.* Item, in constitutione odiosa non comprehenduntur Episcopi per verba generalia expressa, nisi exprimantur Episcopi,propter eorum prærogatiuam. *c. quia periculosum, de sent. excom.* Vide *c.ex eo,extrau. comm.* vbi declaratur hoc capitulum.

2077 *Cap. XVII.* Per hoc.

QVando Papa legat generaliter negotium hæreticorum alicui in aliqua Diœcesi, non derogat Diœcesano, quin possit procedere in eodem negotio

gotio authoritate ordinaria, vel delegata, si eam habet; & de eodem facto possunt inquirere ordinarius, & inquisitor communiter, vel diuisim; & si diuisim procedant, tenentur inuicem communicare processus, vt veritas melius inueniatur, etiam nisi in tali casu alter alteri iudicauerit deferendum, sententia proferatur simul per vtrosque, & si non conueniant, mittatur ad Sedem Apostolicam negotium sufficienter instructum per vtrosque. Item, Episcopus, siue ordinaria, siue delegata potestate procedat, seruet in procedendo illum modum, quem inquisitores per iura communia, vel speciales concessiones seu ordinationes Sedis Apostolicæ debent seruare.

Glos. Inter Episcopum, & inquisitorem non datur locus præuentioni, sed quilibet potest processare. Item, secus est quando Papa legat specialiter. Item, inquisitores possunt processare simul, & separatim. Vide *extr. de hæret. c. multorum*; tamen vna tantum sententia fertur.

2078 Cap. XVIII. Vt Inquisitores.

PRincipes & rectores sæculares obediant Episcopis, & inquisitoribus; & intendant in captione, inuestigatione, & diligenti custodia hæreticorum, & fautorum, cùm fuerint requisiti, & trudantur in carceres Episcoporum, vel inquisitorum, vel alibi in districtu, vbi Episcopus, vel inquisitor mandauerit; & custodiantur arctè per viros Catholicos deputandos per Episcopum, vel inquisitorem, donec eorum negotium terminetur per iudicium Ecclesiæ, & quando condemnati de hæresi ipsis relinquuntur, statim eos accipiant, & sine dilatione puniant, non obstante appellatione, vel proclamatione eorum, quia hæc sunt illis interdicta à legibus. Item, prohibetur Dominis, & officialibus prædictis, vt non cognoscant, vel iudicent de crimine hæresis, quia est Ecclesiasticum; nec liberent à carcere captos pro hæresi sine licentia, vel mandato Episcopi, vel inquisitoris; nec executionem sibi iniũctam promptè facere, vel adimplere detrectent; nec præsumant directè, vel indirectè impedire sententiam, vel processum Iudicum, inquisitorum, vel Episcopi. Si quis prædictorum præsumpserit contra facere, vel se opponere vel impedire, & qui scienter in prædictis dederit auxilium, consilium, fauorem, est excommunicatus; & si per annum est pertinax in excommunicatione, ex tunc condemnabitur vt hæreticus.

Glos. Potestas sæcularis non adhibebit custodiam ad custodiendum homines suspectos, sed ipse Episcopus, vel inquisitor. Item, in causa criminali sententia lata potest mandari statim executioni, non spectatis decem diebus: sed Panor. oppositum tenet. Item, sacrilegium est mixti fori; & sic laicus sacrilegus potest capi à Iudice sæculari, & ab Ecclesiastico, sed datur locus præuentioni, *c. concil. generale de foro comp.* Item, Iudex sæcularis, si suum subditum capere non potest timentem excommunicationem, potest petere ab Ecclesiastico, vt illum excommunicet; & Ecclesiasticus tenetur excommunicare. *c. 1. de for. comp.* Item, ab excommunicatione huius cap. potest Episcopus absoluere, quia non est reseruata. Item, hodie est faciendum vt in *Clement. multorum, eod.*

2079 *Cap. XIX.* Cùm secundùm.

BOna hæreticorum sunt ipso iure confiscata; sed executio confiscationis, vel occupatio bonorum non debet fieri ante sententiam promulgatam ab Episcopo, vel à persona Ecclesiastica habente potestatem, nec mirum: quia qui contrahit incæstuosas nuptias, vel raptoris, contradicentibus parentibus, vel qui prohibita transfuehunt, priuantur ipso iure; multò magis hic.

Glos. Idem Clementina, *excommunicamus, eod.* Item, impetrator potest auferre dominium rerum à singulis in causa legitima. An in matrimonio ex raptu amittantur data à raptore, & cui acquirantur, & num secundùm leges, vel canones? vide ibi. Item, bona hæretici Ecclesiastici titulati, si sint Ecclesiarum non confiscantur, *c. volentes, Clement. eod.* Item, bona laicorum hæreticorum sunt confiscata ipso iure à tempore commissi criminis; idem in crimine læsæ maiestatis: & valet confiscatio, etiam si ille habeat filios Catholicos, ita vt ipsa bona per fiscum vindicentur de manibus possessoris, nullo dato pretio, etiam si per multas manus transierint, & si aliquid loco pretij esset in bonis hæreticorum. Si autem volens committere crimen prius alienat bona, deinde committit, vide Spec. *de donat.* Ioan. Andr.

2080 *Cap. XX.* Statuta.

IN negotio hæreticorum potest procedi simpliciter, & de plano sine strepitu iudicij, vel figura, seu aduocati. Item, si propter potentiam reorum timetur imminere graue periculum accusatoribus, testibus, vel deponentibus, si publicentur nomina, tunc eorum nomina non publicè, sed secretè coram Episcopo, vel eo absente coram Vicario, quando inquisitores procedunt: & si procedit Episcopus, coram inquisitoribus, si commodè haberi possunt, & semper etiam coram alijs personis prouidis, honestis, & iuris peritis, quibus seriò manifestetur, & explicetur totus processus; & de eorum consilio procedatur ad sententiam, & condemnationem, & ad cognitionem Iudicis instruendam adhibeatur plena fides depositionibus talium testium, non obstante quòd deponentium, vel testium nomina non fuerint eis ostensa. Item, consultoribus prædictis possunt indicere secretum de præmissis; & si opus fuerit, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, si violant secretum; sed inquisitores Episcopum, vel Episcopus inquisitores hac de causa non excommunicet, sed in virtute sanctæ obedientiæ tenentur ad secretum. Item, præcipitur Episcopis, & inquisitoribus, vt vbi est securitas non dicant esse periculum; & sic nomina supprimant: nec vbi est periculum dicant esse securitatem; & sic nomina vulgentur. Item, decreta, & responsa Pontificum circa inquisitionem, quæ hîc non contradicunt, maneant in suo robore.

Glos. Licèt ordo iudiciarius multa requirat, quorum aliqua sunt de substantia. *c. vn. de litis contestat.* tamen contra hæreticum non seruatur. Item, sine figura, & strepitu iudicij quid importet, vide *ibi & in Clement. sæpè de verb. signif.* id est, quando dicitur, *sine figura*, nullum ordinem iuris seruare tenetur; secus quando dicitur, *sine strepitu.* An inferior Papa, etiam Legatus, in casu non permisso à iure possit cognoscere de causa, vel eam committere de plano sine strepitu, & figura iudicij, vide. Item, periculum etiam est quando

timetur

timetur mors vel truncatio filiorum, parentum suorum, deuastatio substantiæ ipsorum, & his similia. Item hodie semper timetur tale periculum, ideo indistinctè nunquam publicantur nomina. Vide repert. inquisit. verbo, *nomina*.

CLEMENTIN. LIB. V. *DE HÆRETICIS.* Tit.III.

2081 *Cap.* Multorum. *Clem.V.*

NE detrimentum sentiant fideles, si inquisitores excedant metam sui officij, negotium inquisitionis fiat tam per Episcopum diœcesanum, quàm per inquisitores sine carnali amore, odio, vel timore, vel affectione commodi temporalis, & quamuis quilibet ex prædictis possit citare, arrestare, capere, ac tutæ custodiæ mancipare, etiam in compedibus, vel manicis ferreis, & inquirere contra illos, prout in Domino visum fuerit; non potest tamen Episcopus sine inquisitore, vel inquisitor sine Episcopo, vel eius officiali, vel in sede vacante, sine officiali à capitulo delegato (si intra octo dies, postquam sese requisierint, possint inuicem alterius habere copiam) non potest, inquam, tradere carceri arcto, qui magis sit ad pœnã quàm ad custodiam, vel tormentis, vel ad sententiam procedere; & si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso iure. Si autem neuter horum nequeat, vel nolit personaliter conuenire, tunc possit Episcopus, vel eius officialis, vel delegatus sede vacante committere suas vices, vel per litteras significare suum consilium vel consensum inquisitori, & contra. Item, carcer quilibet inquisitionis erit communis Episcopo, & inquisitori: habeat duos custodes principales, discretos, industriosos, & fideles; vnum, quem volet Episcopus, cui etiam Episcopus prouidebit; alterum inquisitor, cui etiam inquisitor prouidebit: & quilibet horum poterit habere sub se fidelem & bonum ministrum. Item, in quolibet conclaui eiusdem carceris erunt duæ claues diuersæ, quarum vnam vnus, alteram alter custos habebit; & eam, quando est ministrandum carceratis, poterit committere, vel subdelegare ministro. Item, coram Episcopo, vel sede vacante coram Capitulo, & inquisitoribus, vel eorum substitutis prædicti custodes, antequam suum officium exequantur, ad sacra Dei Euangelia corporaliter à se tacta iurabunt, quod fideliter adhibebunt omnem diligentiam ad custodiam incarceratorum pro hæresi; & quòd vnus non loquetur alicui incarcerato in secreto, quin alter custos audiat; & quòd fideliter, & absque diminutione ministrabunt incarceratis prouisionem, quam recipiunt ex communi ordinatione, & id quod à parentibus, amicis, vel aliis fidelibus offertur, dum superiores non contradicant: similiter iurent coram Episcopo, & inquisitore, etiam si carceres non sint communes, sed solius Episcopi. Item, Notarij inquisitionis iurabunt coram Episcopo, & inquisitore, vel substitutis, exercere fideliter suum officium. Idem faciant aliæ personæ necessariæ ad exercendum officium. Item, Episcopi, inquisitores, & eorum substituti, sub præcepto obedientiæ, vt discretè, & promptè procedant

contra suspectos, vel diffamatos de hæresi, nec malitiosè, vel fraudulenter alicui falsò imponant talem labem, vel quod ipsos impediat ab executione officij inquisitionis. Quod si odio, gratia, amore, lucro non procedunt, vel vexant innocentem, tunc Episcopus, vel superior est suspensus ab officio per triennium, alij sunt excommunicati ipso facto; & est reseruata Summo Pontifici excepto mortis articulo, & præmissa satisfactione nullo suffragante priuilegio. Item, confirmantur omnia iura, quæ spectant ad officium inquisitionis, quæ non obuiant præsenti decreto.

Glos. Ieiunia indicta ab inquisitore, vt eruat veritatem, sunt tormenta, & sic non potest solus sine Episcopo. Item, licèt vnus solus non possit condemnare ex hoc titulo, tamen potest absoluere secundùm ius antiquum, quod non est innouatum. Item, pro Sede vacante in hoc casu potest intelligi etiam quando esset quis prouisus Episcopus, sed non posset administrare, quia non habuit litteras. *arg. c. 2. de transl.* An capitulum Sede vacante possit visitare, videtur sic, quia est actus iurisdictionis; videtur non, quia cùm non sit expressum, non est ei attribuendum. Item, in iuramento corporali non sufficit præsentia, sed requiritur tactus libri Euangeliorum in Italia, ex consuetudine etiam cuiusuis scripti; alia verò iuramenta, quæ non requiruntur à iure, vel à Iudice, possunt fieri sine tactu scripturæ. Item, iura variè loquûtur. Item, alter custos solus sine socio potest alloqui incarceratos, &c. non de secretis. Item, in mortis articulo contrafaciens non absoluitur, nisi præmissa satisfactione, si potest, & tempus patitur; alioquin det cautionem. *c. vlt. de sent. excom. in 6.*

2082 *Cap.* Nolentes.

Officium inquisitionis non committatur nisi attingenti quadragesimum annum. Item, deputati ab inquisitore, vel Episcopo, vel Capitulo non extorqueant pecuniam ab aliquo, prætextu officij inquisitionis, nec attentent applicare fisco bona Ecclesiæ ob delictum clericorum, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, à qua non absoluantur, nisi plenè satisfecerint dominis, vel in mortis articulo. Item, Notarij, officiales, fratres & socij, qui hoc sciuerint, illos in secreto arguant, & corrigant in secreto; & si probare possunt, denuncient superioribus, qui amoueant tales ab officiis, & superiores scribant Ecclesiæ sub præcepto obedientiæ. Item, præcipitur inquisitoribus, vt nō abutantur concessione portandorum armorum, nec habeant plures officiales, nisi necessarios, qui se conferant cum inquisitoribus ad officia exequenda.

Glos. Quando in constitutione ponitur, *ex tunc*, non expectantur duo menses, sed statim obligat post publicationem; & licèt in conscientia non liget ignorantes, sed contra factum in foro exteriori non excusantur.

Glos. Quoad pœnas non loquitur de Episcopis, sed de commissariis.

2083 *Cap.* Ad nostrum.

Reprobat, & damnat Beguardos, & Beguinas in Alemania, & eorum errores, tanquam puniendos pœna canonica; & inquisitores inquirant in hos, & exerceant suum officium, nisi pœnitentes sponte abiurent, & satisfaciant. Errores horum erant. Primò, quod homo in hac vita potest venire ad tantam perfectionem, vt sit impeccabilis, nec amplius possit in gratia proficere, ne quis

perfectior

perfectior Christo possit inueniri. Secundò, homo post hanc perfectionem non debet amplius ieiunare, vel orare, quia cùm sensualitas sit omnino subiecta rationi, potest corpori concedi quicquid voluerit. Tertiò, non est subiectus obedientiæ, vel præceptis Ecclesiæ. Quartò, homo potest ita finalem beatitudinem assequi in via, sicut in patria. Quintò, quælibet natura intellectualis, est in se beata naturaliter, & anima non indiget lumine gloriæ, vt eleuetur ad Deum videndum. Sextò, exercere se in actibus virtutum est hominis imperfecti; perfectus homo licentiat à se virtutes. Septimò, osculum mulieris cùm ad hoc natura non inclinet, est peccatum mortale; sed actus venereus non est peccatum, cùm ad hoc inclinet natura, & homo tentetur. Octauò, in eleuatione Sacramenti non debent assurgere, vel reuereri, quia est imperfectio relinquere contemplationem: & sunt etiam alij errores.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE HÆRETICIS.

2084 *Cap.* Ex eo. *Benedictus II.*

DECLARAT *cap. per hoc, eod. in 6.* id est, quod tunc ordinarius & inquisitores debent processus communicare, quando vtrique agunt seiunctim, & non quando Episcopus tantum, vel inquisitores tantum agunt; & processus sunt communicandi in fine tantum, quando nihil restat nisi promulgare sententiam. Excipitur, quando alter cōmodè procedere non potest, nisi alterius actis visis: & in hoc casu semel tantum in toto negotio copia tribuatur, ne detur locus fraudi, licèt in iure ciuili quando ex actitatis alterius est ferenda sententia, ter prius monstrentur. Item Episcopus procedens non petat partem prouentuum deputatorum officio inquisitionis de bonis hæreticorum propter expensas factas, quia ordinarius propriis stipendiis, seu expensis debet inquirere. Similiter nec exposcant rationem prouentuum officij inquisitionis ab inquisitoribus, non obstante mandato, vel consuetudine; sed inquisitores illos reddant, cui Romanus Pontifex iussit reddi.

2085 *Cap.* Vas electionis. *Ioann. XXII.*

DAmnat tanquam erroneos articulos Ioannis de Poliaco Doctoris Parisiensis. Primus erat: qui cōfitentur fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata iterum confiteri proprio sacerdoti. Secundus, quòd stante *c. omnis vtriusque sexus, Conc. Lat.* Papa non potest facere, quod parochiani non teneantur omnia sua peccata proprio sacerdoti, id est parochiali curato confiteri, imò nec Deus potest facere, quia implicat. Tertius, quòd nec Papa, nec Deus potest dare generalem potestatem audiendi confessiones alicui, ita vt confessus eadem peccata non teneatur iterum confiteri parocho.

2086 *Cap.* Cum Matthæus.

ORdinarij, vel inquisitores sancti officij, vel quicunque alij iudices, siue ordinarij, siue delegati non præsumant quoquomodo procedere contra Apostolicæ

Apoſtolicæ Sedis officiales, vel nuncios, vel contra aliquem ipſorum quacumque occaſione vel cauſa, nec promulgare excommunicationem, vel ſuſpenſionem, vel aliam ſententiam ſine ſpeciali licentia Sedis Apoſtolicæ concedenda in litteris faciente plenam mẽtionem de præſenti decreto: & ſi quid contra hoc decretum tentatum fuerit, eſt inane & irritum. Verùm ſi officiales, vel Nuncius Sedis Apoſtolicæ indebitè aliquid fortè attentent, vel faciant, tunc Diœceſani, inquiſitores, vel alij Iudices ordinarij, vel delegati, ad quos illud negotium pertinet, plenè ſe informent de illo negotio, & ſtudeant illud ſignificare Domino Papæ, vt prouideat.

DECRETALIVM LIBER V.

DE SCHISMATICIS, & ordinatis ab eis. Tit. VIII.

2087 *Cap.* Quod à prædeceſſore. *Ex Conc. Later.*

ORDINATIONES factæ à ſchiſmaticis, & ab ordinatis ab eis ſunt irritæ. Item, qui acceperunt dignitates Eccleſiaſticas, vel beneficia, carent impetratis. Item, alienationes factæ de rebus Eccleſiæ per ſchiſmaticos, vel laicos non valent, & res ſine omni onere reuertuntur ad Eccleſias; & qui præſumit facere contra prædicta, eſt excommunicatus. Item, qui ſponte iurarunt de tenendo ſchiſmate, ſunt ſuſpenſi à ſacris ordinibus, & dignitatibus.

Gloſ. Ordinationes factæ à ſchiſmatico non ſunt irritæ quantum ad ordines, dummodò ſint factæ ſecundum formam Eccleſiæ, ſed ſunt irritæ quantum ad executionem, niſi cum eis diſpenſetur. *infra c.* 2. vel niſi probet ordinatus ſe ignoranter à ſchiſmatico accepiſſe. *c. ſi quis à ſimoniacis, 9. q.* 1. Item Eccleſia dum habet paſtorem hæreticum, vel ſchiſmaticum, intelligitur vacare. *c.* 1. *de praſcrips.* & acta in præiudicium Eccleſiæ non valent. *c. ſi qua.* 12. *q.* 2. ſed acta in commodum, vt quia acquiſiuit, an valeant? videtur ſic, quia illud eſt introductum in fauorem Eccleſiæ.

2088 *Cap.* Fraternitati. *Innocent. III.*

ORdinatus à ſchiſmatico eſt ſtatim repellendus ab officio, niſi legitimè probet ſecum fuiſſe diſpenſatum ab habente authoritatem.

Gloſ. Qui dicit ſecum fuiſſe diſpenſatum, tenetur probare diſpenſationem: nec ſufficit ad probandum diſpenſationem fuiſſe factam, probare, quod ſit ordinatus ab eo qui ſciebat eum eſſe indignum, & ſecum poterat diſpenſare. *c. diuerſis fallaciis, de cler. coniug. c. quicumque, diſt.* 81. vbi deponitur concubinarius ordinatus ab eo, qui ſecum poterat diſpenſare, quia requiritur vt intendat diſpẽſare quod expreſſa cauſa præſumitur, *c. clerico iacente, diſt.* 50. Item, diſpenſatio poteſt probari per teſtes. Item, ſi peccatum eſt occultum, confiteatur Epiſcopo ſecretò, & petat diſpenſationem, & obtineat litteras ſuper hoc; ſi verò eſt publicum, & publicè fuit diſpenſatum, non poterit poſtea accuſari. *c. ex tua, de fil. presbyt.* & *c. de his, de accuſat.* ſi eſt occulta diſpenſatio poteſt accuſari, etiam

etiam post pœnitentiam.*c.admonere*.33.*q*.2. Item, schismaticus Episcopus reuersus ad Ecclesiam,& receptus in suo ordine, non potest dispensare cum ordinato à se,sicut nec simoniacus cum ordinato à se.*c.presentium*,1.*q*.5. tandem solus Papa dispensat cum scienter ordinato à schismatico.*c. quia diligentia*, *de elect*.& cum eo qui in apostasia ordinem suscepit. *c.vlt.tit*. 10.

IN SEXTO LIBER V.
DE SCHISMATICIS. Tit. III.

2089 *Cap.* Ad succidendos. *Bonif. VIII.*

DEPONIT à Cardinalatu Iacobum, & Petrum Columnenses, & imponit alias pœnas: filios etiam Ioannis, qui fuit frater Petri de Columna, inhabilitat ad Cardinalatum, & dignitates perpetuò in Ecclesia Romana, alibi verò vsque ad quartam generationem; & qui prædictos Petrum & Iacobum habuerit pro Cardinalibus, est excommunicatus.

Glos. Iam fuit reuocata à Benedicto.*c.dudum bonæ mem.in extr*. & Clemens V.& Ioann.XXII.crearunt Cardinales. An Collegium Sede vacante succedat in iurisdictione,& eius exercitio? videtur quod sic, saltem in his, quæ de grandi necessitate imminenti,& euidenti expediri oportet, prouideant, *cap.vbi periculum,de electione in 6*.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE SCHISMATICIS.

2090 & 91 *Cap.* Dudum bonæ mem. *Bened. XI.*

BENEDICTVS XI.reuocat *cap.ad succidendos,in 6*. factum à Bonif. VIII. contra Columnenses exceptis paucis.

DECRETALIVM LIB. V.
DE APOSTATIS, ET REITERANTIBUS baptismata. Tit. IX.

2092 *Cap. I.* Præterea. *Alex.III.*

CLERICI qui relicto ordine clericali, & habitu suo tanquam laici conuersantur in apostasia, si in crimine comprehensi teneantur, non liberantur per censuram Ecclesiasticam.

Glos. Si prædicti fuerint ter admoniti, & non se correxerint,

nullo priuilegio Ecclesiastico gaudent.*c. in audientiam.* & *c.si contingit,de sent. excomm.*si secus,capientes illos sunt excommunicati;sed Ecclesia non præcipit eos liberari.*c.2.ne cler.vel mon.*

2093 *Cap.II.* Ex litterarum.

QVando aliquis acolythus in minori ætate ministrauit sacerdoti rebaptizanti;si peccatum est occultum,potest promoueri ad superiores ordines, & agat pœnitentiam de peccato; si peccatum est publicum, non potest promoueri,nisi fiat religiosus, & in fauorem Religionis cum eo dispensetur.

Glos. Minor ætas non excusat in totum;sed vt mitius puniatur.*c.pueris, de delict.pueror.*Item,irregularitas, quæ consurgit ex proprio delicto, non tollitur per ingressum Religionis,sed cum eo dispensatur in fauorem Religionis, vt *hic,& c.1.de eo qui fur. ord. recip.* sed illa quæ non surgit ex delicto proprio tunc tollitur, & sine dispensatione potest ordinari,sed non ad dignitatem.*c.in quibusdam,de pœnis,c.1.de filijs presbyt.*

2094 *Cap. III.* Tuæ fraternitati. *Innocent. III.*

CLerici infamati de apostasia,id est, quod habitum dimiserunt, non sunt relinquendi in habitu sæculari, sed censuris cogendi vt deficiente probatione canonicè se purgent.

Glos. Intelligitur de clerico in sacris, vel de professo *c. penult. de reg.* nam Clerici in minoribus possunt in totum renunciare ordini Clericali. *c. vlt. de vita & honest.cler.*& *c.10,de cler.coniug.* imo post trinam admonitionem perdit priuilegium.

2095 *Cap. IV.* Quidam sicut.

QVi voluntariè sunt baptizati,si deinde ad priores ritus, & superstitiones reuertuntur,sunt per prælatos coercendi.

2096 *Cap. V.* A nobis. *Honor. III.*

APostatæ qui dimisso habitu detinentur in carcere, & nec minis, nec blanditijs adduci possunt,vt habitum reassumant, possunt si videbitur, sub graui custodia reserari ita vt miseram vitam ducant.

Glos. Intelligitur de professis,vel de Clericis in sacris.*c.tua.eod.*Item,apostatæ possunt in carcere detineri donec resipiscant, & tunc fit cum eis misericordia.

2097 *Cap. VI.* Consultationi.

MOnachus in apostasia ordinatus licèt deinde fuerit abbati reconciliatus, & pœnitentiam fecerit, tamen non poterit ministrare in illo ordine suscepto sine dispensatione Summi Pontificis.

Glos. Dispensare,vt in apostasia ordinatus ministret in ordine, est reseruatum Papæ.*c.excommunicamus de haret.*& *c.penult.& vlt.de filiis presbyt.* Item,si iterata vnctione fuerit maculatus.*c.saluberrimum.1.q.vlt.* Item,qui rebaptizati sunt.*c.bis,& c.eos quos de consecr.d.4.* Item, qui in subuersionem fidei ordinantur ab hæreticis.*c.conuenientibus.1.q.7.* Item, si regularis ad aliam religionem

tran

transisset, & ibi ordinaretur, posset sine dispensatione ministrare in ordine suscepto. *c. ex parte de temp. ord.* quia non fuit ordinatus in apostasia.

DECRETALIVM LIB. V.

DE HIS QVI FILIOS OCCIDERUNT. Tit. X.

2098 *Cap.* Veniens. *Alex. III.*

MVLIER quæ sponte, licèt ex iracundia, filium occidit, est inducenda vt in monasterio agat perpetuam pœnitentiam; & si nolit ad hoc induci, & timetur de incontinentia, detur licentia vt nubat, ne inhonestè viuat.

Glos. De hac pœna secundùm can. vide *c. vlt. eod.* Item, si non esset præsumptio de incontinentia, non datur facultas nubendi propter suum crimen in adolescentia. 23. *q.* 2.

2099 *Cap.* Intelleximus. *Lucius III.*

MVlier quæ occidit filios, non est separanda à suo viro, vt possit gubernare alios filios, sed agat aliam pœnitentiam, & consulatur alijs filijs, etiam si iurasset separationem à viro.

Glos. Quia est illicitum iuramentum. *c. tua nos de iureiur.* Item, hæresis, & infidelitas separat coniuges à cohabitatione, non à matrimonio.

2100 *Cap.* De infantibus.

QVando reperiuntur infantes mortui in lecto, & nescitur à patre, vel matre, si sint oppressi, vel naturaliter mortui, parentes non debent esse omnino tuti, sed agant aliquam pœnitentiam ad arbitrium superioris; si verò sunt certi quod ipsi eos suffocarunt, grauiter deliquerunt, & agant pœnitentiam, secundùm aliquos trium annorum, quorum vnum in pane, & aqua. Trid. sess. 24 de matr. can. 5.

Glos. Si culpa fuit leuis, trium annorum; si verò grauis, quinque annorum. *c. quæsitum de pœnit. & remiss.* si nulla, non sunt puniendi nisi ad cautelam. *c. is qui de pœn. & remiss.* & *c. considerat de pœn. d.* 1.

DECRETALIVM LIBER V.

DE INFANTIBVS, ET LANGVIDIS EXPOSITIS. Tit. XI.

2101 *Cap.* Si à patre. *Gregor. IX.*

INFANS expositus à patre, vel ipso sciente, vel ratum habente est liber à patria potestate; sic & libertus, vel seruus, vel languidus si exponitur. Idem dicendum, si eisdem denegentur alimenta. Item, qui hos suscipiunt, non acquirunt ius in eorum personis.

Glos. Ratihabitio in maleficijs retrotrahitur, & mandato comparatur. *c. cùm ad sedem de rest. spol.* Item, si ipso ignorante vel contradicente fuit expositus, non noceat ei, sed soluat expensas. Item, si non habebat vnde eum aleret, tradat Xenodochio, vel quoquo modo potest illum adiuuet. Item, idem iuris est de dictis personis, id est, filio, liberto, seruo, si sint languidi in quacunque ætate, vel eis alimenta impiè negentur; fiunt enim liberi, nec in eorum bona possunt domini aspirare. Item, si monasterium expulit monachum, vel si redire volentem salua disciplina non recipit, & monachus aliquid acquirit in sæculo, & moritur, monasterium non habebit ipsius bona. *c. vlt. sup. de relig. & transf. ad relig.*

DECRETALIVM LIBER V.

DE HOMICIDIO VOLVNTARIO, vel casuali. Tit. XII.

2102 *Cap. I.* Si quis per industriam. *In Exodo.*

QVi per insidias, & industriam occidit proximum, est deponendus, vt moriatur, seu euellatur ab altari.

Glos. Qui per insidias hominem occidit, non habet immunitatem ab Ecclesia, sicut nec publicus latro. *c. inter alia, de immun. Eccles.* sic qui ea spe in Ecclesia vel cœmiterio delinquunt, vt ibi liberentur, non defenduntur. *c. vlt. de immun. Eccles.* hoc est euelli ab altari.

2103 *Cap. II.* Interfecisti.

QVi potuit aliter se liberare, & tamen furem vel latronem occidit, imponuntur ei pœnitentiæ per quadraginta diès, quas vide. Si non potuit aliter se liberare, & sine odio occidit, non imponitur ei pœnitentia; sed si vùlt, ieiunet & faciat eleemosynas; sed si est presbyter, non deponitur, tamen agat pœnitentiam dum vixerit.

Glos. Non deponitur, quia non est formaliter homicida, tamen fit irregularis, quia potius debuit dimittere sua, quàm illum occidere. *c. suscepimus eod.* sed cum eò dispensatur ex misericordia, vt habeat beneficium sine executione ordinis: non loquitur, quando non potuit euitare.

2104 *Cap. III.* Si perfodiens. *Aug.*

QVando quis occidit furem nocturnum, nō imputatur ei homicidium; secus si diurnum, quia in die poterat cognoscere, quod venerat ad furandū, non ad occidendùm; ideo nō debebat occidi. Vnde in legibus sæcularibus impunè occiditur nocturnus fur, & non diurnus, nisi armis se defendendo.

Glos. Quia licitū est vim vi repellere. *c. incontinenti. c. sine interuallo. c. si verò de sent. excom. & c. significasti eod.* sed post vim illatā nō possūnt prosequi & percutere, licèt secundùm aliquos possim præuenire illum qui vult me interficere.

2105 *Cap.*

2105 *Cap. IV.* Cum iuramento. *Hier.*

QVando aliquis promittit, & iurat se facturum aliquid in genere, non intelligitur si sit illicitum, vt homicidium.

Glos. De hoc habes in *c. quemadmodum de iureiur.* Item, sub iuramento generali non venit id quod specialiter datum non fuisset.

2106 *Cap. V.* Si aliquis:

QVi causa odij, vel libidinis dat homini, vel mulieri remedia, vel venena, vt non possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, teneatur vt homicida.

Glos. Habetur homicida quantum ad pœnam legalem, & quantum ad spiritualem, id est, peccatum, sed non quantum ad irregularitatem, nisi fœtus fuerit animatus. *c. sicut, eod.* & *c. quod verò 32. q. 2.*

2107 *Cap. VI.* Sicut dignum. *Alex. III.*

IN qualitate pœnitentiæ imponendæ discretus Iudex debet considerare quantitatem, & qualitatem delicti, ætatem, scientiam, sexum, conditionem delinquentis, locum, & tempus in quo deliquit. Et agitur de his qui cooperati sunt in morte Sancti Thomæ Cantuariensis: vnde variè punitur qui occidit, & qui est associatus animo occidendi, non tamen occidit, vel animo solum defendendi occisorem, & qui incitauit ad homicidium in communi, vel ad hoc in particulari, & qui custodiunt sarcinas occidentium, & qui occupant bona occisi, & qui communicant in executione; & si Clerici dent auxilium, consilium, &c.

Glos. Homicidium committitur facto, consilio, præcepto, defensione. *c. significasti, eod.* & *c. 2. de Cler. pugn. in duell.* Item, homicidium vel committitur voluntate, aut casu, aut necessitate. Si voluntate, vel fit facto, vel præcepto, vel consilio, *c. si quis viduam d. 50.* vel lingua, & exhortatione. *c. quod in dubiis, de pœnis.* & in his casibus semper homicida est irregularis, nec debet promoueri, sed in perpetuum deponi, *vt hic*, & *c. si quis viduam*; etiam si interficiat paganum, & casus sit occultus, non potest ministrare. *c. vlt. de temp. ordin.* Si verò casu committitur, si aliquis dabat operam rei licitæ, & adhibuit diligentiam, quam potuit & debuit, in nullo imputatur, ac si non fuisset. *c. ex litteris eod. c. significasti, c. dilectus*; nisi esset graue scandalum, & tanta laboraret infamia vt ei esset indicenda purgatio. *c. ex litteris eod.* Si verò non adhibuit diligentiam quam debuit, tunc imputatur ei, quia negligentia habetur culpa, ita vt non possit ordinari, vel vti ordine suscepto. *c. presbyt. c. ad audientiam, eod.* nisi Papa dispenset. *c. tua nos eod.* Si verò dabat operam rei illicitæ, siue adhibuit diligentiam, siue non, semper ei imputatur. *c. clerico: dist. 50. c. si quis voluntate. c. continebatur eod.* Si ex necessitate, id est, defensionis, si erat euitabilis, imputatur, & ad superiores non promouetur; sed in susceptis toleratur. *c. de his. dist. 50.* si erat ineuitabilis, sine omni dispensatione potest in susceptis ministrare. *c. quia te d. 50.* sed an possit ascendere ad superiores, sunt opiniones.

2108 Cap. VII. Presbyterum.

PResbyter, qui intuitu disciplinæ percutit puerum, v.g. in capite, ita vt post paucos dies moriatur, si mortuus est ex ipsa percussione, vel incurrit infirmitatem, qua deinde moritur, deponitur ab officio sacerdotali, & perpetuò remouetur à ministerio altaris.

Glos. Qui in castigando etiam licitè, si excedit limites disciplinæ, fit irregularis, licèt sit innocens quo ad gratiam, id est, non peccet, *c. si quis non iratus* 15. *q.* 1. Item, qui causam dat, vt qui dat causam infirmitati, & ex infirmitate moritur, fit irregularis. *c. de cætero eod.* Item, si post infirmitatem puer conualuit & postea recidiuauit, magister est irregularis, quia semper causa sufficit. *c. ad audientiam eod.* & *c. si quis semel, de pœn. d.* 2. saltem propter dubium.

2109 Cap. VIII. Continebatur.

CLericus qui ludit aliquo ludo sæcularium, vel cum sæculari, si casu aliquis occiditur, non potest ordinari sine dispensatione Papæ, nec ministrare in diaconatu in aliquo tempore; potest tamen dispensari vt ministret in subdiaconatu.

Glos. Isto casu illicitè ludebat, quia cum laico; vel non adhibuit diligentiam omnem, quia sciens naturam ludi, quod victor portabatur humeris, debebat à se auferre falcem, ne si quis ipsum ascenderet, feriretur, vt contigit. non sic in casu sequentis *c. lator.*

2110 Cap. IX. Lator.

HOmicidium purè casuale sine culpa non impedit quin aliquis ordinetur, vt si quis me proiicit in terram, & casu meus cultellus illum ferit, & moritur, ego non sum irregularis.

Glos. Quia ludus erat licitus, & cum clerico, & solùm fuit passus, & nihil fecit, non sicut præcedenti cap.

2111 Cap. X. Suscepimus.

QVi ad defendendum sua ligant latrones, & alter ligantium, ne deinde interimeretur, latrones occidit, simul peccant, & fiunt irregulares, quia pro conseruandis rebus transitoriis non sunt interficiendi homines, & fit contra mansuetudinem Ecclesiasticam.

Glos. Loquitur de clericis, qui licèt possint latrones capere, vt res suas recuperent. *c.* 1. *de depos. c. si res.* 14. *q.* 6. tamen defendendo sua non debent armis resistere; & non de laicis, qui possunt res suas & patriam armis tueri, & præuenire hostem. Item, pœnitentiæ sunt arbitrariæ. *c. tempora plenitudinis.* 27. *qu.* 1.

2112 Cap. XI. De cætero.

QVi dat causam homicidio, non potest promoueri.

Glos. Si dat causam propinquam, secus de remota, *c. exhibita, eod.* vel etiam si remotam, sed cum animo nocendi faciat, vel minori diligentia. *c. presbyterorum eod.*

2113 *Cap. XII.* Ad audientiam. *Clem. III.*

CLericus corrigens ſuum famulum,& verberans cum cingulo quo cinctus erat, & caſu ex vagina egreſſus cultellus verberatum vulnerauit, & cum aliquandiu vixiſſet & conualuiſſet à vulnere, poſtea alia grauiori infirmitate vexatus mortuus eſt, ſi conſtat quod ex alia infirmitate ſit mortuus, quàm ex vulnere. Presbyter eſt liber,& poteſt celebrare; ſi eſt dubium an ex vulnere ſit mortuus, tunc presbyter non miniſtret in ſacris, & agat ſalutarem pœnitentiam; poteſt tamen concedi vt in minoribus ordinibus miniſtret, quia in dubio tutior ſententia eſt eligenda.

Gloſ. Si res dubia, non eſt ferenda certa ſcientia. *c. graue. 11. quæſt. 3.*

2114 *Cap. XIII.* Dilectus. *Innoc. III.*

QVando clericus licitè, vel ob licitam cauſam equitat,& equus ſine culpa ſeſſoris fracto fræno currit,& puerum interficit, non fit irregularis,& poteſt celebrare, quia non dedit operam rei illicitæ, neque actu, nec voluntate commiſit homicidium.

Gloſ. Qui dat operam rei licitæ, & caſu homicidium committitur ſine præcedente culpa, non fit irregularis; ſed ſi de leui credebat poſſe frangi frænum, eſſet iam in culpa. *c. ſignificaſti, eod.* vel ſi propter ſuam imperitiam equus taliter laſciuiſſet. Item, actus homicidij non ſufficit ad irregularitatem, niſi adſit voluntas, vel culpa. *c. ex litteris, eod. c. hi, qui d. 50.* niſi ſcandalum aliud induceret, tamen ſecus eſt in promouendo, quia tunc ſolo actu creditur irregularis. *c. vlt. 15. q. 1.*

2115 *Cap. XIV.* Ex litteris.

QVi dat operam rei licitæ, & adhibita diligentia aliquis interficitur, non eſt irregularis, niſi cōtra eum graue ſcandalum oriatur, vel tanta laboret infamia, vt ſit ei indicenda purgatio canonica. v.g. presbyter deponens de curru fœnum, eiicit perticam facta prius diligenti circumſpectione, ſi puer quis inueniatur mortuus, non eſt irregularis, niſi adſit ſcandalum, vel tanta infamia, &c.

Gloſ. Scandalum reddit hominem irregularem, etiam ſi res aliter ſe habeat; & ſic punitur innocens propter ſcandalum. *c. tua de cler. ægrot. c. cum teneatur, de præb.* Idem ſi tanta infamia; ſed purgatur vtraque. *c. tua de cohabit. cler. cum mul.*

2116 *Cap. XV.* Ex litteris.

MOnachus inſeruiens ad deponendam campanam de campanili, ſi ipſo mouente lignum corruit,& occidit puerum, ſi agebat rem neceſſariam & vtilem in loco, per quem non credebat aliquem tranſire, vel ibi inſiſtere, vel illuc de conſuetudine venire, quando mouit lignum, non eſt irregularis; ſed poteſt promoueri ad altiores ordines.

Gloſ. Idem *c. tua. c. vlt. c. dilectus, c. ad audientiam, eod.* imò ſi crederet aliquem tranſire, & clamauit, caue, caue, non eſt irregularis.

2117 *Cap.*

2117. *Cap. XVI.* Significasti.

CLericus equitans, cùm equus se proiecisset in aquam, eum stimulauit calcaribus, & præter intentionem mulierem interfecit, si non sciebat equum tale vitium habere, iniungatur ei ad cautelam pœnitentia competens, qua peracta potest ministrare in susceptis, & promoueri ad maiores.

Glos. Si sciuisset vitium equi, non fuisset sine culpa; & sic leuissima culpa facit hominem irregularem. *c. continebatur. eod.* Item, quod ita sit casus potest constare, quando deest alia probatio per iuramentum: quia quando quæritur de conscientia alicuius, statur iuramento eius. *c. si verò de sent. excom. c. præsentium. de test. c. pastoralis de excomm.* præcipuè si est bonæ famæ. Item, ad cautelam dat pœnas, quando res est dubia. *c. excommunicatorum* 23. *q.* 5. & pœnitentia debet esse leuis, cùm non fuerit culpa.

2118 *Cap. XVII.* Petrus.

QVando clericus prohibet fieri homicidium, nec dat causam homicidij, si, v. g. consanguinei clerici occidunt, v. g. Abbatem, qui spoliauit clericum beneficio, non est irregularis; & sic potest officium ministrare, & in presbyteratum ascendere: quod si esset infamatus, debet se purgare.

Glos. Quomodo prædicta veritas potest constare, in *c. significasti, praced.* id est, per iuramenta, vel per testes, si qui fuerunt præsentes, quando prohibuit fieri homicidium, vel per ipsosmet quibus prohibuit. Item, infamatus non potest promoueri, nisi se purget, *c. ex tua, de purg.* nisi graue scandalum esset. *c. ex litteris, eod.* An qui non prohibuit, sed non dedit consilium, sit irregularis? videtur non. *c. quia præsulatus,* 1. *q.* 4. nec de voluntate debet quis se purgare. videtur sic in *c. quia præsulatus,* & *c. significasti.* nam imputatur ei, qui videtur consentire, dum audiens tacet, & non contradicit. Item, causa, vel occasio, quæ facit irregularem, non debet esse remota, & larga: v. g. quia propter clericum fuit occisus; sed debet esse propinqua. *c. ad audientiam, & c. de catero, eod.*

2119 *Cap. XVIII.* Significasti.

Trid. sess. 14. de Ref. 7. QVando clericus percussit sacrilegum asportantem ab Ecclesia Eucharistiam, & ornamenta, & alij sæculares hoc videntes percusserunt eundem sacrilegum, & occiderunt, & ignoratur an percussio facta à clerico fuerit ad mortem; ita esset iudicandum: si potest constare, quòd percussio facta à clerico non fuit lethalis, ex qua sola sine aliis non fuisset mortuus, vt si percussio apparet fuisse tam modica, & tam leuis, & in ea parte corporis, in qua iudicio peritorum non solet esse ad mortem; & si percussor non habuit voluntatem occidendi, neque ipsius studio, consilio, vel mandato, alij vulnerarunt, de quibus est ipsi credendum, quando non accusatus, neque denunciatus, sed sponte & ex se ipso petit consilium salutare; non est iudicandus irregularis: sed post pœnitentiam iniunctam ad cautelam ministret in officio, dúmodò possit celebrare officiũ sacerdotale sine scandalo. Quod si res est dubia, & discerni non potest, à quo vulnere percussus interiit, in dubio sacerdos habebitur irregularis, & homicida; & licèt in re non esset, tamen tutius est cessare à celebratione. Item, si sacerdos fuit prius percussus à sacrilego, & postea eum repercussit cum

ligone

ligone in capite, est irregularis tum ratione instrumenti, quod cum graue sit, non solet leuem plagam inferre; tum ratione partis percussæ, id est, capitis, quod modico ictu lethaliter læditur. Item, omnia iura & leges permittunt vim vi repellere; sed debet fieri cum moderatione inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam.

Glos. Voluntas imputatur in homicidio, licèt ex vulnere non fuisset mortuus. *c. quia prælatus.* Item, in iudicio animæ cuilibet est credendum, quia non est verisimile, quod quis sit immemor suæ salutis. *c. sanciмus.* 1. *q.* 7. Item, quando vnus vulnerat, & alter occidit, primus, secundùm leges non tenetur nisi de vulnerato; secundus de occiso; secus secundùm canones. *c. vlt.* 25. *q. vlt.* Item, licet vim vi repellere cum moderamine; *eod.* sed debet fieri in continenti, & non ex interuallo. *c. si cùm, de sent. excom.* & causa defensionis, & non vlciscendi. *c. quod culpatur* 23. *qu.* 1. nec debet excedere modum defensionis ex proposito. *c. non inferenda* 23. *q.* 3. Et qui repercutit clericum se defendens, & excedit modum non ex proposito, non est excommunicatus. *c. perpendimus, de sent. excom.* & si vis est facta personæ, est repellenda antequam inferatur, vel dum fit, vel post primam percussionem, si percussor vult iterum percutere; sed si nolebat iterum percutere, & percussus percussit, potius est vindicta quàm repulsio. Item, moderamen seruatur, si tantùm fiat illud sine quo violentia repelli non posset, etiam si hominem interficias. Si autem vis infertur rebus, est licitum repellere vim in continenti, vel inferendam, vel illatam, quàm citius sciuerit, & poterit collectis amicis. *c. olim. de rest. spo.* sed iniuriam illatam iam personæ ex interuallo non licet repellere, quia esset vindicta.

2120 *Cap. XIX.* Tua nos.

RElígiosus peritus chirurgus exercens chirurgicam cum omni diligentia, & causa pietatis, si ex ea mors sequitur fit irregularis, quia deliquit vsurpando alienum officium, quod ei non congruebat: sed post actam pœnitentiam potest cum eo dispensari, vt celebret: si secus, non cum diligentia, vel non causa pietatis, ei interdicatur executio ordinis. Item, qui Iudici sæculari tradit insignia relicta à fure, à quo fuit vulneratus, vt cultrum, calceos, licèt ille fur à Iudice interficiatur, non fit irregularis, & potest ordinari.

Glos. Quare excusetur iste qui misit instrumenta relicta à fure Iudici, vide ibi.

2121 *Cap. XX.* Sicut.

QVi facit mulierem prægnantem abortiri, si conceptus erat animatus, fit irregularis; si non, secus.

2122 *Cap. XXI.* Postulasti.

SI clericus ciuiliter petit iustitiam simpliciter à Iudice sæculari contra laicum, & Iudex illum punit pœna mortis, clericus non fit irregularis.

Glos. Quia est præter intentionem clerici, Item, hodie est præmittenda protestatio, *c. eod. in* 6.

2123 *Cap.XXII.* Exhibita. *Honor.III.*

PVer ludens cum alio puero fugiente,si ad terrorem proiicit lapidem , nec tangit,sed fugiens incidit in alium lapidem,& vulneratur, qui deinde per imperitiam medici,& iniuriam patris moritur,si insequens veniam petat à patre defuncti,& pater affirmat & iurat illum nihil commisisse in morte sui filij, ille insequens potest ordinari,non enim est irregularis.

*Glos.*Licitum est pueris ludere.

2124 *Cap. XXIII.* Ioannes.

SAcerdos dum dat operam rei licitæ, vt pulsando campanam ad congregandum populum ad diuina, si casu fortuito, & sine sua culpa aliquis interficitur,v.g.cadendo tintinnabulum,non fit irregularis.

2125 *Cap. XXIV.* Petitio.

CLericus, qui contra inimicos Christianorum, vt Saracenos, pugnat cum aliis,& hinc inde multi interficiuntur,si dubitat aliquem interfecisse, v.g.ex eo quod aliquos percussit, in tali dubio abstineat vt irregularis.

Glos. Clerici in bello iusto possunt hortari milites contra hostes ad pugnã. *c.igitur hortatu 23.q.vlt.*tamen in propria persona non possunt pugnare.*c.quicumque ibid.*&*c.clerici*, & *c.ex multo,de voto.*

2126 *Cap. XXV.* Quidam.

PResbyter dum dat operam rei licitæ adhibita diligentia , quam debuit, si sequatur alicuius mors,non fit irregularis,nec quoad officium, nec quoad beneficium,quia non tenetur præuidere omnes casus fortuitos, vt in *c. Ioannes.*satis est quòd tempestiuè,& alta voce præmonuerit circumstantes,quibus periculum imminebat, quod intelligere,& fugere poterant.

*Glos.*Casus fortuiti non imputantur alicui, nisi præcesserit culpa, mora, vel pactum.*c.vn.de commod.c.bona fides,de depos.*

IN SEXTO LIBER V.

DE HOMICIDIO. Tit.IV.

2127 *Cap.* Pro humani. *Conc. Lugd.*

QVi per assassinos fecerit interficere aliquem Christianum , vel mandauerit,licèt mors non sequatur,vel eos receperit,defenderit,vel occultauerit, incurrit ipso facto excommunicationem,& depositionem à dignitate, honore, ordine , officio, beneficio, ita vt possint conferri aliis ab eo, ad quem spectat collatio ; & est etiam cum suis mundanis bonis perpetuò diffidatus à Christiano populo, ita vt quando constiterit probabilibus argumentis aliquem tale scelus commisisse, requiratur alia sententia excommunicationis,depositionis,vel diffidationis contra eum.

*Glos.*Iste textus est localis pro his qui euntes Romam interficiebant. Item, loquitur

loquitur de assassinis, qui sunt sub dominio alicuius Principis. Item, si aliquis mandauit aliquem interfici per assassinos, & deinde antequam sequatur mors, reuocauit mandatum, an sit excommunicatus? Resp. affirmatiuè, quia ex solo mandato quis est ligatus, vt in tex. Item, bona diffidati possunt occupari, vt bona hostium in bello iusto. Item, ab hac excommunicatione potest absoluere ordinarius, quia non est seruata Papæ.

2128 *Cap.* Prælatis.

PRælati & clerici de suis malefactoribus possunt deponere querelam coram Iudice sæculari, & petere emendam sibi fieri, & prouideri ne contra eos de cætero talia fieri præsumant, etiam si in tali casu pœna sanguinis à Iudice irrogari debeatur, licèt deinde Iudex mortem inferat secundùm iura, dummodò expressè clerici protestentur, quod non intendant ad vindictam, vel pœnam sanguinis, non fiunt irregulares; alioquin si timore irregularitatis non auderent conqueri, daretur occasio aliis ipsos trucidandi, & ipsorum bona deprædandi.

Glos. Declarat *c. Maximilian. 23. q. 3.* & *c. vnum solum q. 5.* & *c. postulasti, eod.* Item, si accusat clericum coram laico, dabit pœnas *c. si diligenti. de foro comp.* sed potest laicum coram Ecclesiastico Iudice. *c. cùm sit. de foro compet.* Item, iniuriam passus tenetur relinquere rancorem, non emendam, *c. si quis contristatus. d. 90. c. si is qui 23. q. 4.* Item, protestatio debet esse expressa, nec sufficit tacita; & esset cautela facere publicam scripturam *c. ex diligenti, de simonia.*

2129 *Cap.* Is qui.

QVi mandat aliquem verberari, licèt expressè prohibeat, ne occidatur, vel mutiletur, si sequatur mors, vel mutilatio, fit irregularis, quia mandando fuit in culpa, & debuit cogitare hoc posse euenire, vt excedantur fines mandati.

Glos. Qui dat operam rei illicitæ, omnia quæ inde sequuntur, illi imputantur. Item, pro irregularitate requiritur mutilatio membri, & non sufficit debilitatio talis, vt reddatur inutile. Item, digitus non est membrum, sed officium membri, & sic eius amputatio non facit irregularem. Item, non habet locum in eo qui licitè verberari mandat.

CLEMENTIN. LIBER V.
DE HOMICIDIO VOLVNTARIO, vel casuali. Tit. IV.

2130 *Cap.* Si furiosus.

SI furiosus, vel infans, seu dormiens hominem mutilet, vel occidat, non fit irregularis; nec ille, qui mortem aliter vitare non valens occidit, vel mutilat suum inuasorem.

Glos. Honesta persona, cui est dedecus fugere, si no fugiat resistendo interficit suum inuasorem, fit irregularis, licèt non veniat puniendus in foro sæculari. Similiter fit irregularis, si occidit inuasorem non suum, sed patris sui, filij, coniugis, vel personæ coniunctæ, quam aliter iuuare non poterat, quia non habetur necessitas ineuitabilis, licèt secundùm Innocent. non fiat excommunicatus, qui non peccat, sed irregularis, quia irregularitas incurritur sine peccato. Item, puer minor septennio excusatur ab irregularitate.

DECRETALIVM LIB. V.

DE TORNEAMENTIS. Tit. XIII.

2131 *Cap.* Felicis. *Concil. Later.*

TORNEAMENTA ad ostentationem virium, & audaciæ, vnde mortes proueniunt, prohibentur. Et si quis in his moritur, careat sepultura Ecclesiastica; tamen petenti non est deneganda pœnitentia.

Glos. Sed negatur sepultura, & conceditur pœnitentia, & etiam Eucharistia, si petat, quæ venit sub nomine pœnitentiæ, *c. quod in te est, de pænit. & remiss.*

2132 *Cap.* Ad audientiam. *Alexan. III.*

QVi accessit ad locum torneamenti non animo pugnandi, sed alia causa, vt exigendi debita; si casu moriatur, est sepeliendus in loco sacro.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.

DE TORNEAMENTIS. Tit. IX.

2133 *Cap.* Quia.

REVOCAT constitutionem Clementis V. & pœnas in ea positas contra exercentes torneamenta; & permittit torneamenta, iuxtas, & hastiludia.

Glos. Sed hodie sunt omnino prohibita.

DECRETALIVM LIBER V.

DE CLERICIS PVGNANTIBVS in duello. Tit. XIV.

2134 *Cap. I.* Porro. *Alex. III.*

CLERICVS si sponte alicui duellum obtulit, vel oblatum acceptauit, est deponendus: sed si non est sequuta mors, vel mutilatio, potest cum eo Episcopus dispensare.

Glos. Est

Glos. Est prohibitum. *c.monomachiam,2.q.5.* vide Trid. *sess.* 25. *de ref. c.* 19. & tunc sunt excommunicati, etiam si non sequatur duellum; & solus Papa dispensat.

2135 *Cap. II.* Henricus. *Caelest. III.*

CLericus qui secundùm consuetudinem patriæ in aliqua lite deficiente probatione introducit pugilem, qui in duello pugnet cum litigante, si aliquis interficiatur est irregularis: quia homicidium committitur non solùm facto, sed etiam præcepto, consilio, defensione: tamen poterit Episcopus cum eo dispensare circa beneficium.

Glos. Trid. *sess.* 25. *de ref.* 19. quando dispenset.

DECRETALIVM LIBER V.
DE SAGITTARIIS. Tit. XV.

2136 *Cap.* Artem. *Innocen. III.*

SVNT excommunicandi qui exercent mortiferam artem balli-stariorum, & sagittariorum contra Christianos, & Catholicos.

Glos. In bello iniusto. Item quando Iudex dicit, *Præcipio sub pœna*, vel *sub interminatione excommunicationis*, vel *sub excommunicatione*, est excommunicandus. Sed quando fertur excommunicatio sub conditione, vt *excommunico quicumque furtiuè ad ordines accedit*, tunc est excommunicatus. *c.solemnitates. d.* 63. & *c.1.de eo qui fur. ord.recep.c.1.de locat. c. sicut, de simonia.*

DECRETALIVM LIB. V.
DE ADVLTERIIS, ET STVPRO. Tit. XVI.

2137 *Cap. I.* Si seduxerit.

QVI seducit virginem non desponsatam, & dormit cum ea, dotabit eam, & habebit eam in vxorem; & si pater virginis nolit eam dare, dotabit eam secundùm morem regionis.

Glos. Hæc olim in Exodo, nunc aliter secundùm leges, de quo infra.

2138 *Cap. II.* Peruenit.

QVi decipit, & stuprat virginem, ducat eam in vxorem; & si eam renuit, corporaliter castigatus, & excommunicatus detrudatur in monasterium, in quo agat pœnitentiam, & à quo non egrediatur sine licentia.

Glos. Habeat in vxorem, si virgo, & pater voluerit. Item, castigetur, id est, relegetur; vel si est vilis persona, verberetur, & si per vim hoc fecerit, capite plectatur, vel secundùm quod visum fuerit Iudici.

2139 *Cap. III.* Si vir. *Concil. Arelaten.*

MAritus ſciens ſuam vxorem deliquiſſe, nec egiſſe pœnitentiam, id eſt, pœnituiſſe, cùm adhuc in fornicatione permaneat, ſi vixerit cum illa erit reus, & particeps delicti. Si verò mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet, ſed non ſæpe, recipere peccatricem.

Gloſ. Vir celans, & non denuncians adulterã ad pœnitentiam peccat mortaliter, *c. ſi peccauerit 2. q. 1. & c. quemadmodum. de iureiur.* quia eſt patronus turpitudinis, & committit crimen lenocinij. Item, poſt pœnitentiam debet eam recipere debito honeſtatis, & non neceſſitatis, quia adhuc poſſet eam accuſare de adulterio.

2140 *Cap. IV.* Maritis. *Concil. Pariſ.*

MAritus ex ſuſpicione poteſt accuſare vxorem de adulterio, & in accuſando præfertur aliis; ſic & in defendendo.

Gloſ. Ex ſuſpicione violenta, & non ex temeraria.

2141 *Cap. V.* Significaſti. *Alex. III.*

SI mulier publicè fateatur ſe intra Eccleſiam peccaſſe cum ſacerdote, eſt imponenda mulieri condigna pœnitentia; & Eccleſia eſt reconcilianda aſperſione aquæ benedictæ. Si ſacerdos negat crimen, indicatur ei canonica ad arbitrium purgatio coram quinque presbyteris; & ſi ſe purgare poteſt, permittatur miniſtrare in officio ſuo; ſi non poteſt, ſuſpendatur ab officio ſuo; & hoc fiat, etiam ſi presbyter, qui nunc negat, iam confeſſus fuerit coram alio ſacerdote, qui hoc affirmat.

Gloſ. Confeſſio vnius ſuper eodem crimine alteri non nocet, ſed tantùm indicitur ei purgatio, ſi ſit infamatus. Item, ad dictum vnius, ſi alter negat, Eccleſia eſt purganda. Item, dicta paucorum non infamant, ſed prædicta indicitur purgatio, non propter confeſſionem mulieris, ſed quia prius erat infamatus. *c. inquiſitionis. de accuſat.*

2142 *Cap. VI.* Intelleximus. *Innoc. III.*

SI coniux ſeparata à viro petat ſibi reſtitui virum, vir eſt cogendus accipere mulierem: ſed ſi conſtet per euidentiam rei, vel legitimam confeſſionem mulieris ſponte fuiſſe adulteratam, non eſt cogendus vir illam aſſumere, niſi per legitimos teſtes, qui non poſſint à viro reprobari, conſtet virum etiam fuiſſe adulteratum, tunc enim vir cogetur accipere vxorem affectu maritali, quia cùm ius matrimonij in vtroque læſum ſit, paria delicta tolluntur mutua compenſatione.

Gloſ. Licèt mulier ſponte recedat de domo viri ſui, ſi volens redire non fuerit admiſſa, intelligitur ſpoliata, & ſic audienda. Item, vir non poteſt obiicere adulterium vxori, ſi ipſe eſt adulteratus, ſi eam tradidit adulterandam. *c. diſpenſare. de eo qui cog. conſ. vxor.* Si violenter fuerit oppreſſa, vel fraudulenter, putans nimirum adulterum eſſe ſuum virum; ſi credens ſuum virum abſentem eſſe mortuum, & alteri nupſit; ſi poſt adulterium reconciliauerit eam ſibi maritus, &c.

2143 *Cap. VII.* Tua fraternitas.

QVi coniugi in adulterio deprehensæ denegabat debitum coniugale, si deinde ipse manifestè adulteretur cum alia, debet coniugem affectu maritali tractare, quia paria crimina delentur mutua compensatione.

Glos. Si alter coniugum publicè fornicatur, reliquus potest ei debitum negare; & si alter publicè fornicatur, primus recuperat potestatem suam: & sic solo facto adulter perdit ius petendi debitum; & si reddit, sibi præiudicat, nec eam accusare potest: secus si ad mandatum Ecclesiæ reddit. An verò possit eam expellere domo, res est dubia; verius quod sic. Item, si adulterium est secretum, non priuatur quis iure petendi debitum, nisi per sententiam Iudicis. Item, si alter adulteratur, non requiritur sententia Iudicis pro compensatione.

DECRETALIVM LIB. V.

DE RAPTORIBVS, INCENDIARIIS, & violatoribus Ecclesiarum. Tit. XVII.

2144 *Cap. I.* De illis. *Concil. Meldens.*

QVi deprædantur, vel rapiunt in aliena diœcesi, sunt excommunicandi à prælatis illiùs loci; nec exeant à parochia, donec plenè satisfaciant; & excommunicatio est significanda proprio Episcopo, ne eos recipiat, donec restituant in loco furti.

Glos. Ratione delicti sunt de foro illius loci vbi deliquerunt, & illuc mittendi à proprio Iudice. *c. postulasti. c. vlt. de foro compet.* tamen si crimen est facile, potest à proprio Iudice condemnari.

2145 *Cap. II.* Super eo.

HIs qui violenter rapiunt, vel ei, qui deprehenditur manifestè violare Ecclesiam, non est danda pœnitentia nisi prius restituat si potest; & si non potest, nisi det firmam, & plenam securitatem emendandi, tunc enim potest dari pœnitentia; & si moriatur, sepultura; secus non. Quod si presbyteri, vel clerici tentauerint prædictis siue in vita, siue in morte dare pœnitentiam, vel interesse sepulturæ, vel acceptare eorum eleemosynas, vel esse participes de rapinis, deponuntur ab ordine & beneficio; de peccato autem contrito non est denegandum viaticum.

Glos. Qui petit pœnitentiam pro aliquibus peccatis, & non pro omnibus, non est illi deneganda, quamuis non valeat ad vitam æternam, saltem valebit ad minus supplicium subeundum. *c. falsas. de pœn. dist. 5. c. quod quidem. de pœnit. & remiss.*

2146 *Cap. III.* Excommunicationi. *Concil. Later.*

QVi præsumunt capere, vel spoliare rebus Christianos nauigantes, & qui naufragos spoliant bonis, nisi ablata restituant sunt excommunicati.

Glos.

Glos. Postquam fuerint moniti, vel postquam fuerint in mora.

2147 *Cap. IV.* In Archiepiscopatu. *Alex. III.*

EPiscopi, quando eis delegatur à Principe, possunt de criminibus iudicare, & punire in pecunia, vel fustibus, excepta tamen vindicta sanguinis: sed quando crimen meretur mortem, vel mutilationem, remittatur ad Principem.

Glos. Hodie omnia possunt Iudici Ecclesiastico committi præter mortem & mutilationem. Item, etiam si Episcopus habeat temporalem potestatem pœnam mortis, & mutilationis, alteri demandare debet.

2148 *Cap. V.* In litteris.

INcendiarius Ecclesiæ si pœniteat in morte, potest absolui, & in loco sacro sepeliri; & hæredes debent reficere damna de bonis relictis.

Glos. Incendiarij, & Ecclesiarum fractores sunt ipso iure excommunicati. *c. conquesti, de sent. excom.* & si ab Ecclesia sunt publicati, non possunt ab alio absolui. *c. tua nos, de sent. excomm.*

2149 *Cap. VI.* Cum causam. *Lucius III.*

NOn est raptus, quando mulier consentit, & si fiat matrimonium, tenet; & si consummetur, non potest ingredi Religionem, vel continentiam profiteri sine consensu viri: & potest probari matrimonium fuisse, vel ex probationibus viri, vel ex confessione mulieris.

Glos. Ad dissolutionem coniugij spiritualis in fauorem matrimonij carnalis creditur confessioni coniugum, quia nemo putatur immemor suæ salutis; secus ad dissolutionem matrimonij carnalis. *c. super eo, qui cogn. consf. vxor.* sed si confiterentur non ad dissolutionem matrimonij carnalis, sed mutuæ seruituris propter adulteriũ, crederetur eis, *c. ex litteris, de diuor.* & *c. penult. sup. tit. prox.*

2150 *Cap. VII.* Accedens. *Innoc. III.*

Trid. sess. 24. de Ref. 6. RApta cum raptore potest contrahere, si ambo consentiant, licèt prius dissenserint, dummodò sint legitimæ personæ.

DECRETALIVM LIB. V.

DE FVRTIS. Tit. XVIII.

2151 *Cap. I.* Qui furatur.

QVi furatur hominem, & vendiderit, conuictus morte moriatur.

Glos. Liberum, scilicet non seruum.

2152 *Cap. II.* Fures.

FVres & latrones, qui in peccato occiduntur, non est pro his orandum, sed si vulnerati confitentur suo presbytero, vel diacono, eis non denegatur Communio.

Glos.

Glos. Et etiam sepultura, quia iam confessi sunt, in necessitate etiam laico. *c.sanctum est, de cons. d.*4. Item, pro decedentibus, notoriè in peccato mortali non est orandum.

2153 *Cap. III.* Si quis.

QVi propter necessitatem, v.g. famis, vel nuditatis furatur, non est ei grauis pœnitentia imponenda, sed restituat.

Glos. Intelligitur de modica necessitate, quia si esset magna, omnia essent communia *c.*1.*d.*42.

2154 *Cap. IV.* Qui cum fure.

NOn solùm fur, sed furti conscius, qui quærenti possessori furem non indicat, reus est furti.

Glos. Si participat de furto; vel occultat furem, tenetur restituere. Item, presbyter tenetur indicare furem.

2155 *Cap. V.* Ex litteris. *Alexan. III.*

FVr occultus, id est, de quo non est nota, vel infamia manifesta, facta satisfactione, & saltem aliqua parte pœnitentiæ, potest ordinari, si aliud non obstat.

Glos. Cap. vlt. de temp. ord.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE FVRTIS.

2156 *Cap.* Infidelis. *Ioann. XXII.*

EXCOMMVNICAT aliquos fures, qui furati sunt bona Ecclesiæ Perusinæ, & transtulerunt in Lucanam vrbem; & hic habetur praxis monendi malefactores, vt intra certum tempus satisfaciant, aliter excommunicentur; & modus publicandi excommunicationem.

DECRETALIVM LIB. V.
DE VSVRIS. Tit. IX.

2157 *Cap. I.* Plures. *Alexand. III.*

QVi data pecunia possessiones in pignus accipit, debet fructus pignoris deductis expensis in sortem principalem computare: qua expleta reddendum est pignus liberè, & si nō est expleta, si soluatur id quod restat, restituat pignus; alioquin est vsura. Item, clericus qui est vsurarius, est deponendus ab officio Ecclesiastico. Item, si laicus aliquis habet iniustè possessionem Ecclesiæ, quæ in beneficium clerico fuit data, potest clericus illam in pignus recipere, & non computare fructus, sed pro se retinere, & non est vsura, quia suum recipit, vel saltem hoc modo redit res ad Ecclesiam.

2162 *Cap. VI.* In ciuitate.

QVi vendit merces, quæ tempore venditionis non valent nisi quinque, sed quia vendit ad tempus spectata pecunia, vendit sex, licèt in foro exteriori forma contractus non iudicabitur vsuraria, quia non excedit dimidium iusti pretij: tamen vendens peccat contra iustitiam, nisi dubium sit merces tempore solutionis valituras sex, plus minúsve; & tutius esset à tali contractu cessare, quia Deus intuetur cor.

Glos. In iure ciuili licet contrahentibus se decipere infra dimidium pretij, *c. cùm dilecti, de empt. & vend.* Sed non in lege Diuina, dubium tamen excusat à peccato vsurarum. *c. vlt. eod.* id est, dubium, quod plus minúsve valebit tempore solutionis.

2163 *Cap. VII.* Præterea.

EPiscopus suum parochianum vsurarium si admonitus non desistit, si est clericus, suspendat ab officio, & beneficio: si laicus, excommunicet donec satisfaciat.

Glos. Vsurarius clericus repelletur ab obtento. *c. si quis oblitus,* & *c. quoniam multi* 14. *q.* 4. & ab obtinendo. *c. inter dilectos, de excess. prelat.* Sed Episcopus potest post satisfactionem cum talibus dispensare, quia non prohibetur.

2164 *Cap. VIII.* Conquestus.

FRuctus pignoris computantur in sortem, qua expleta redditur pignus, nisi pignus sit terra de feudo monasterij.

Glos. In casu feudi non debet recipere seruitium à vassallo, *de feudis. c.* 1. & *c.* 1 *eod.* Item, sunt alij casus, quibus accipitur vt interesse, & non vsura, vt *infra c. salubriter.* sic si vendo tibi prædium cum hac conditione, *vt quoties restituero pretium reddas mihi prædium,* tunc vltra pretium possum recipere fructus, nisi pretium esset paruum; ac proinde præsumeretur contractus factus in fraudem vsurarum; sic pecunia potest dari ad pompam cum lucro; sic si quod detur in pœnam sine fraude vsurarum, & sunt hæc interesse. Verùm hæc dubia sunt, & non videntur omnia esse tuta in conscientia.

2165 *Cap. IX.* Tua nos.

FIlij, & extranei hæredes vsurariorum iisdem pœnis sunt cogendi ad restituendas vsuras, quibus cogerentur defuncti vsurarij, si viuerent.

Glos. Pro quanto valet hæreditas. Item, è conuerso filius defuncti potest repetere vsuras extortas à patre. *c. Michael, eod.*

2166 *Cap. X.* Consuluit. *Vrban III.*

VSurarius mentalis, id est, qui sine conuentione, sed eo animo mutuat, vt aliquid plus vltra sortem accipiat, & secus non mutuaret, in conscientia tenetur restituere. Item, qui mutuat, & nō concedit parabolam iuramenti, donec, quamuis sine exactione, aliquod commodum assequatur, peccat, & restituat. Item, qui propter dilationem solutionis plus accipit restituat.

Glos. Intelligitur causa mutui, & spe lucri principaliter, quia secundariò liceret; imò debitor naturaliter est ei obligatus, ad-antidora.

2167 *Cap. XI.* Quàm perniciosum.

QVando manifestus vsurarius conuenitur de vsuris, si appellat ad subterfugiendum solutionem, non admittitur appellatio, maximè si vsuris publicè renunciauit.

Glos. Idem de quocumque, qui in aliquo crimine existens manifestè vult se tueri, in eo crimine appellando, *c. cùm sit Romana, de appellat.* & hoc quando non exprimitur iusta causa appellandi, quia si iniustè grauaretur, ex & iusta causa appellauerit, esset admittenda appellatio. *c. cùm inter, de except.*

2168. *Cap. XII.* Post miserabilem.

PRincipes sæculares cogant Iudæos remittere vsuras Christianis, & Christi fideles sub pœna excommunicationis abstineant à commerciis, & omnimoda communicatione cum Iudæis, donec remittant prædictas vsuras.

Glos. Iudæi coercentur ab Ecclesia non directè, sed indirectè, licèt foris sint, & si offendunt hominem, etiam directè, non si offendunt solum Deum.

2169 *Cap. XIII.* Tuas dudum.

NOn obstante iuramento quod exigunt vsurarij ab his, à quibus vsuras exigunt, Iudex debet compellere restituere vsuras, vel non exigere per censuras Ecclesiasticas remota appellatione.

Glos. Cogat relaxato prius iuramento. *c. ex administratione, de iureiur.* & hanc relaxationem potest petere qui iurauit, qnia huic petitioni non renunciauit. *c. cùm inter, de renunc. c. ad audientiam, quod metus causa.* & si iurauit etiam non petere absolutionem, tamen potest vsurarium denunciare. *c. quemadmodum, de iureiur.* licèt ob ptiuatum commodum denunciet.

2170 *Cap. XIV.* Quia frustra.

SI vsurarius impetret litteras vt sibi restituantur vsuræ, quas ab eo alius extorsit, non audiatur; si prius ipse non restituat eas, quas ab aliis accepit; quia qui peccat in legem, frustra inuocat legis auxilium.

Glos. Intelligitur quando contra eandem legem numero peccauit, secus si contra aliam. Item, vt audiatur vsurarius non sufficit dare cautionem de restituendo, cùm possit restituere, secus si non potest, vel pars remittit: si nulla pars apparet, det pauperibus. Si vsurarius sit secretus, & à reo excipitur, recepta probatione non auditur.

2117 *Cap XV.* Cùm in diœcesis.

COntra vsurarios manifestos aliis argumentis, si nullus accusator apparet, potest ordinarius procedere cum pœnis, *c. quia in omnibus, eod.*

2172 *Cap. XVI.* Salubriter.

QVando socer dat genero in pignus possessionem pro dote numerata obligata, gener non tenetur computare fructus pignoris in sortẽ principalem,

cipalem, cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad supportanda onera matrimonij.

Glos. Alios casus, in quibus fructus non computantur in sortem principalem, habes *c. conquestus, eod.* Itē, licèt fructus prædij dotalis, pecudum dotalium, fundi, cretifodini, vel argentifodini spectent ad maritum *l. diuortio. §. si fundum. ff. soluto matr.* non tamen fœtus ancillarum dotalium, nec fructus ex lapifodinis dotalibus percepti, quia lapis non renascitur, nec in arboribus, non cædendis. Item, licèt emolumentum rei dotalis sit mariti; non tamen erit eiusdem periculum, vel euictionis, vel deteriorationis; dummodò res non consistat in pondere, numero, & mensura, quia harum periculum spectat ad maritum.

2173 *Cap. XVII.* Michaël.

QVi repetit sibi restitui vsuras à se, vel suo patre extortas, non auditur si ipse non restituit vsuras, quas ipse vel suus pater fecit, & ipse est hæres.

Glos. Si non est hæres non tenetur. *c. tua nos, eod.*

2174 *Cap. XVIII.* Quanto.

SI Iudæi graues, & immoderatas vsuras extorserint à Christianis, subtrahatur eis participium Christianorum, donec de immoderato grauamine satisfecerint competenter; & si opus fuerit, compellantur Christiani censuris Ecclesiasticis postposita appellatione abstinere ab eorum commerciis. Iisdem pœnis compellantur Iudæi satisfacere pro decimis, & oblationibus debitis, quas soluebant domus, & possessiones eorum, quæ prius erant Christianorum.

Glos. Hodie non possunt habere bona immobilia per extrauag. Pauli III. & Pij V. Item, Iudæi puniuntur indirectè. Item, dum prohibentur graues vsuræ, non conceduntur moderatæ à contrario sensu: graues enim vsuræ dicuntur, quæ excedunt legitimum modum à lege statutum. *l. eos. C. de vsuris.*

2175 *Cap. XIX.* Nauiganti. *Greg. IX.*

QVi mutuat, v.g. nauiganti, & eunti ad nundinas pecunias, & suscipit in se periculum pecuniarum, si ex hoc accipit aliquid vltra sortem, est vsurarius. Item, qui dat, v.g. decem aureos, vt in alio tempore v.g. messis reddantur totidem mensuræ grani, vel olei, vel vini, licèt quando dantur pecuniæ, plus valeant mensuræ; tamen si dubitatur verisimiliter, an tempore solutionis sint valituræ plus vel minus, non est iudicandus vsurarius. Item, qui pannum, granum, vinum, vel alias merces vendit, vt in certo tempore plus accipiat, quàm tempore contractus valeant, si eas tempore contractus non erat venditurus, & dubitatur an tempore solutionis plus, vel minus sint valituræ, non est vsurarius propter idem dubium, vt in secundo casu.

Glos. Si certum est quod tempore solutionis plus sint valituræ illæ merces, quàm tempore contractus valeant, est vsura. Dubium verum enim solum illos excusat; ex dilatione enim solutionis, tam emptor quàm venditor expectat commodum, & exponunt se periculo: plus enim, vel minus tales merces possunt valere tali tempore, sed tutius videtur à talibus contractibus abstinere, &c.

IN SEXTO LIBER V.

DE VSVRIS. Tit. V.

2176 *Cap.* Vſurarum. *Greg. X.*

PRæcipit obſeruari *c.quia in omnibus,eod.* & nulla vniuerſitas,vel ſingularis perſona permittat alienigenas vſurarios exercentes,vel exercere volentes cōducere in terris ſuis domos ad hoc,vel cōductas habere, vel alias habitare;& huiuſmodi vſurarios manifeſtos intra tres menſes expellant de terris ſuis,nec alios admittant;& nemo illis domos locet , vel ſub alio titulo concedat ad fœnus exercendum. Qui contrafecerit,ſi ſunt Eccleſiaſtici, etiam Patriarchæ, Archiepiſcopi,ſuſpenſionis, ſi minores perſonæ ſingulares, excommunicationis;ſi collegium , vel vniuerſitas, interdicti ſententiam ipſo facto incurrant : & ſi per menſem ſunt obſtinati , ipſorum terræ ſunt interdictæ, dum ibi habitant vſurarij ; ſi fuerint laici , compellantur per cenſuram Eccleſiaſticam ab ordinario ab huiuſmodi exceſſu,ceſſante omni priuilegio.

Gloſ. Qui non ſeruat cap.hoc,& *c.quia in omnibus* , vt qui recipit ad communionem , etiam ad officia Diuina publicos vſurarios , peccat mortaliter. Item,quæ differentia ſit inter ciuem,municipem, accolam, aduenam, & incolam,vide *l.3.ff.ad municip.l.ciues,C.de inco.lib.10.&c.* Item,oriundus de Ciuitate dicitur, qui ibi ortus eſt , vel cuius pater inde originem duxit ; non ſic in auo.

2177 *Cap.* Quanquam.

MAnifeſtis vſurariis morientibus,ſi teſtentur,vt reſtituantur vſuræ acceptæ,ſiue explicent quantitatem , ſiue non, non datur ſepultura Eccleſiaſtica,donec fuerit ſatisfactum , prout patiuntur facultates eorum , vel niſi dent cautionem de reſtitutione facienda ipſiſmet dominis , vel aliis , qui dominis poſſunt eam acquirere;vel his abſentibus, ordinario , vel eius vices gerenti , vel parocho ſuæ parochiæ coram aliquibus fide dignis : & ſic per hos acquiritur actio dominis , vel Notario publico , de mandato ordinarij : & ſi quantitas eſt certa , eſt exprimenda; ſi minus arbitraria , cum obligatione reſtituendi reſiduum. Item , qui contra prædictum modum ſepelit in Eccleſia præſumendo prædictos,incurrit pœnas *c.quia in omnibus eod.*id eſt ſuſpenſionis,& excommunicationis *cap.eos qui , de ſepultur.* Item , publici vſurarij non poſſunt teſtari,& factum teſtamentum non valet;& nullus interſit eorum teſtamentis,niſi ſatisfaciant,vel dent cautionem, vt ſupra, & nullus admittat eos ad confeſſionem, vel abſoluat niſi cum cautione prædicta , vt ſatisfaciant.

Gloſ. Vſurarius dicitur manifeſtus in foro animæ , ſi publicè coram teſtibus,& ſacerdote,qui eſt Iudex ipſius,fatetur ſe vſurarium. Item, an quando facultates vſurarij non ſufficiunt , hæres debeat ſatisfacere primò venientibus, vel pro rata?Reſp.antiquioribus.Item,licèt ad hæredem nihil peruenerit vſurarum,tenetur tamen illas reſtituere , in quantum ſe extendunt vires hæreditatis. *c.vlt. ſup. de ſepult.* dummodò adiuerit hæreditatem cum beneficio inuentarij

uentarij: alioquin enim saltem in foro animæ tenebitur ad soluendas vsuras, etiam vltra vires hæreditatis. Item, per idoneam cautionem præstandam ab vsurario antequam absoluatur,&c.intellige pignora, vel fideiussores:& si hoc non possit præstare,iuret se fideiussores,& pignora dare non posse, & se satisfacturum.*c.vlt.sup.de sent.excomm.* Item, vsurarius non solùm non potest condere testamentum, sed neque etiam codicillum, nisi prius satisfaciat vel det idoneam cautionem, &c. Vide.

CLEMENTIN. LIB. V.

DE VSVRIS. Tit. V.

2178 *Cap.* Ex graui.

OFficiales Communitatum, qui faciunt, scribunt, dictant statuta, vt vsuræ soluantur, vel solutæ non restituantur, cùm repetuntur, vel si ita iudicant,& hæc cum præsumptione, sunt excommunicati. Similiter si dicta statuta intra tres menses non delent à libris Communitatum si possunt, vel si prædicta statuta, vel consuetudines obseruare præsumpserint. Item,fœneratores quando agitur de causa vsuraria,cogentur cēsura Ecclesiastica producere suos libros rationum. Item, qui pertinaciter affirmare præsumit,exercere vsuram non esse peccatum,est hæreticus; & si sunt diffamati, vel suspecti de huiusmodi errore, ordinarij, & inquisitores procedant contra eos, tanquam contra diffamatos,& suspectos de hæresi.

Glos. Multa de statutis circa vsuras, vide.

DECRETALIVM LIB. V.

DE CRIMINE FALSI. Tit. XX.

2179 *Cap. I.* Falsidicus.

TEstis falsus tribus personis est obnoxius: Deo,Iudici,Innocenti. Item,falsus testis est,qui mendacium dicit,& qui veritatem occultat, quia ille vult nocere, hic non vult prodesse.

Glos. Testi falso,quia tres offendit, triplex pœna datur: quia Deum offendit, septem anni pœnitentiæ. *c. quicumque 6. q.*1. Quia Iudicem delusit, infamabitur. *c.quisquis conuictus* 12.*q.*5.& verberibus castigabitur. *c. illi qui.*5.*q.*5. vel extraordinariè punietur. Quia denique proximum læsit, iuxta modum læsionis punietur. *c.nihilominus.* 3. *q.* 9.

2180 *Cap. II.* Super eo. *Lucius III.*

SEntentia lata authoritate litterarum falsarum non est mandanda executioni. Item, quandō ordinarius videt rescriptum Papæ esse redarguendum falsitatis,

falsitatis, non debet ei adhibere fidem, nec obseruare quod per illud mandatur, sed retineat diligenter eum, qui rescriptum præsentauit.

2181 *Cap. III.* Ad audientiam. *Vrban. III.*

CLericus falsans sigillum Principis, non punitur pœna sanguinis, sed degradatur, & imprimitur in eo character, seu signum, vt ab aliis discernatur, & in exilium extra prouinciam mittitur.

Glos. Falsans litteras Apostolicas post degradationem statim traditur curiæ sæculari puniendus. *c. ad falsariorum, eod.* non sic qui Regis. Item, character non ita profundè debet infligi, vt sanguinem eliciat, sed in superficie cutis, nec à iudice Ecclesiastico. *c. sententiam ne cler. vel monach.*

2182 *Cap. IV.* Dura. *Innoc. III.*

EXistens in Curia non accipiat litteras Apostolicas, nisi de manu Papæ, vel eius officialium ad id deputatorum: & si persona est tantæ authoritatis, vt ita deceat, mittat nuncium ad Cancellarium Papæ, vel ad Papam, qui modo prædicto accipiat illos. Qui contrafecerit, si est laicus, est excommunicandus; si est clericus, est suspendendus ab officio, & beneficio, & ab ordinario, à quo mox non potest absolui. Item, qui habens litteras falsas Apostolicas, eas intra viginti dies non resignet, vel destruat, est excommunicatus, à qua solus Papa absoluit.

Glos. Primus casus hodie non seruatur, quia in Curia quilibet per nuncium accipit litteras, & Papa scit, & tolerat, nisi sit excommunicatus, vel nisi litteræ ita essent recipiendæ de manu Papæ, vel bullatoris tantùm, vt alioquin essent falsæ. *c. licet prox.* Item, incurrit aliam excommunicationem, *c. falsarior. eod.* Item si falsitas fuit latens, & ipse fecit diligentiam, ipse excusatur, secus non. Item, Papa quando aliquid sibi reseruat, intelligitur aliis denegare illud; & quando non seruat absolutionem, aliis concedit, *c. nuper, de sent. excom.*

2183 *Cap. V.* Licet.

PApa declarat nouem modos cognoscendi falsitatem in suis litteris. Primus, vt falsa bulla, falsis litteris apponatur. Secundus, vt filum de vera bulla extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis litteris inseratur. Tertius vt filum ab ea parte in qua charta plicatur, incisum cum vera bulla falsis litteris immittatur, sub eadem plicatura cum filo similis canapis restauratum. Quartus, cùm à superiori parte bullæ altera pars fili sub plumbo rescinditur, & per idem filum litteris falsis inserta] reducitur infra plumbum. Quintus, cùm litteris bullatis, & redditis in eis aliquid per rasuram tenuem immutatur. Sextus, cùm charta artificiis dealbatur, & iterum inscribitur. Septimus, cùm chartæ abolitæ, & abrasæ alia subtilissima charta conglutinantur. Octauus, cùm non recipiunt litteras de manu Papæ, vel bullatoris. Nonus, qui falsas litteras sub bulla vera proiiciunt. Sed in his duobus falsitas difficilè cognoscitur, nisi vel ex modo dictaminis, vel ex forma scripturæ, vel ex qualitate chartæ; in aliis verò faciliùs, vt in adiunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtusione, præsertim si bulla non sit, æqualis, sed alibi magis tumida, alibi magis depressa.

Glos.

Glos. Præter hos nouem modos sunt alij septem modi falsitatis. Primò, ex dicto, vel tacito litteræ sunt falsæ. *c. super litteris de rescript.* & tunc non punitur. Secundò charta est falsa, quando, dicitur in ea, *Omnes canonici fuerunt*, in ea tamen non erant omnes. *cap. quando, de his quæ fiunt à præl. sine cons. cap.* Tertiò, si charta appareat rasa vel mutata in loco suspecto *c. olim. de priuil. c. inter dilectos, de fid. instr.* Quartò, rescriptum præsumitur falsum, licèt non sit, si habet in se vitium latinitatis. *c. ad audientiam de rescript.* Quintò, si instrumentum suspectum inducitur, producens detinetur falsarius. *c. iubemus de probat.* Sextò, si Episcopus appellatur filius, vel si Papa vni loquitur in plurali *c. 6. eod.* Septimò, si rescriptum est impetratum sine mandato, dicitur falsum. *cap. nonnulli de rescript.* Item, si litteræ Apostolicæ sint clausæ, in quocunque loco sit rasura non nocet, quia non est præsumptio contra impetrantem. Item, optimus modus ad cognoscendum an aliquæ chartæ sint rasæ, etiam si subtilissimè, est ponere illas inter oculos & solem, statim enim cognoscetur rasura. Item, modi principales falsificandi litteras continentur his versibus.

Forma, stylus, filum, membrana, litura, sigillum:
Hæc sex falsata dant scripta valere pusillum.

2184 *Cap. VI.* Quàm graui.

Litteræ Apostolicæ, in quibus Papa vocat Episcopum, *dilectum filium*, & non fratrem, vel cùm loquitur vni, ponit in plurali *vestras*, sunt falsæ. Quare falsitas litterarum cognoscitur, tum in bulla, & filo, & charta; tum in stylo.

2185 *Cap. VII.* Ad falsariorum.

Omnes falsarij litterarum Apostolicarum, qui per se vel alios exercent vitium falsitatis, sunt excommunicati; & si sunt Clerici, perpetuò sunt priuati omni officio, & beneficio Ecclesiastico; & tradatur Curiæ sæculari puniendus vt laicus falsarius. Item, qui falsis litteris vtuntur, tanquam Apostolicis, si sunt Clerici, sunt spoliandi officio, & beneficio; si laici, tandiu sint excommunicati, donec satisfaciant; & in vtrisque grauius puniatur malitia, quàm negligentia: & debent diligenter priùs examinare litteras, quibus vtuntur, quia ignorantia non excusabit. Idem obseruandum circa eos, qui falsas litteras impetrant.

Glos. Si probauerit se adhibuisse omnem diligentiam quam potuit, vt si petijt à peritioribus, non est ei imputandum. *c. dura, eod.*

2186 *Cap. VIII.* Accedens.

Quando quis impetrauit litteras Apostolicas habentes formam de simplici iustitia, & deprehenditur in eis falsitas, si impetrans cognoscens illas esse falsas illis non vtitur, non est puniendus, nec priuandus officio, vel beneficio, quia non præsumitur falsificasse, cùm huiusmodi litteræ facilè obtineantur.

Glos. Vna præsumptio elidit aliam circa idem factum, *c. litteras. de præsumpt.* Et sic in his quæ de facili possunt haberi, non præsumitur dolum commissum: & in re modica potest probari ignorantia per iuramentũ. *c. si verò, de sent.*

excom. ob quam est eis vsus. Sed qui vtitur litteris falsis, quæ facilè haberi non possunt, non excusatur per ignorantiam, quia præsumptio stat contra ipsum.

2187 *Cap. IX.* Ex conscientia.

RAsura paucarum litterarum, quæ animum sapientis non debent mouere ad dubitandum, v.g. in loco non suspecto, non probat litteras esse falsas. Et si pars contraria obligauit se sub periculo causæ probare litteras esse falsas, & tantùm ostendit hanc rasuram, non probat, & causam perdit, qui liberè renunciauit.

Glos. Rasura in narratione nullam generat suspicionem. *c. ex litteris*, & *c. inter dilectos, de fide instrum.* & *c. licèt sup.*

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE CRIMINE FALSI. Tit. X.

2188 *Cap.* Prodiens.

FAlsificans monetas, in ære, vel figura, vel pondere, vel falsas introducens in regnum Franciæ scienter, est excommunicatus reseruatus Papæ.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE CRIMINE FALSI.

2189 *Cap.* Spondent. *Ioan. XXII.*

QVi faciunt alchimium aurum, vel argentum, & qui fieri mandat secuto facto, & qui ministrat scienter, & qui vtuntur illo, dando, tantundem de bona moneta soluant pauperibus, & sunt perpetuò infames; & si non habent in bonis, soluant in persona arbitrio Iudicis; & si sunt Clerici, priuantur etiam beneficijs, & fiunt inhabiles.

DECRETALIVM LIBER V.
DE SORTILEGIIS. Tit. XXI.

2190 *Cap.* In talibus.

QVi præsumit inquirere furta sortilegijs, vel obseruare aliquas diuinationes, pœniteat quadraginta dies.

Glos. Quandoque permittitur aliquid fieri per sortem. *c. vlt. eod.* quia sors de natura sua non est mala, sed timetur ex vsu ne cadat in idololatriam. Item, qui vtitur sortilegijs, si est laicus, communione pri-

priuatur; si verò Clericus, officio, & beneficio potest priuari. *c. non oportet cum duobus seqq. 26. q. 5.*

2191 *Cap.* Ex tuarum. *Alex. III.*

PResbyter, qui per inspectionem astrolabij furta requirit, etiam si sint bona Ecclesiæ, & ex bono zelo, & simplicitate faciat, tamen suspenditur ab altaris ministerio per annum, si ita videtur Episcopo.

Glos. Pœna est arbitraria supra annum, non tamen minus anno: quo elapso celebret ex dispẽsa tione, quia de iure cõmuni esset priuatus. *c. nõ oportet, 26. q. 5.*

2192 *Cap.* Ecclesia. *Honor. III.*

EPiscopus non est eligendus per sortem: electio enim per sortem damnatur; nec compromissarius est eligendus per sortem.

Glos. Quando datur facultas, v. g. tribus eligendi pastorem, non possunt eligere vnum ex ipsis tribus, quia omnes tres simul habent potestatem eligendi, & duo sine tertio non possunt eligere, nec factum valet; & nemo se ipsum potest eligere. *c. cum ad nostram, de instit.* Sed si potestas fuit data eligendi vnum, vel ex se, vel ex aliis, tunc duo possunt eligere tertium. Obiicies, Capitulum potest eligere vnum de se, sed isti tres quibus datur simpliciter potestas eligendi, repræsentant Capitulum; ergo possunt. Resp. Capitulum eligere de iure ordinario, & communi; hos verò per potestatem sibi à Capitulo delegatam.

DECRETALIVM LIB. V.
DE COLLVSIONE DETEGENDA.
Tit. XXII.

2193 *Cap.* Scripta. *Greg.*

QVANDO accusator desistit ab accusatione, & conuenit cum accusato in amicitia, Iudex ex officio potest inquirere super illo crimine, ne concordia sit ex præmio facta, & non ex charitate.

Glos. Quando liceat recedere à lite in causa ciuili, vel criminali, vide ibi.

2194 *Cap.* Crimina.

CRimina semel audita, etiam si deinde accusator desistat, & pacificetur cum accusato, tamen Iudex debet punire.

2195 *Cap.* Audiuimus. *Alex. III.*

DEbent priuari beneficiis clerici qui collusionem faciunt in causa beneficiali: v. g. vt si beneficiarius patiatur se molestari ab alio, & postea, quasi transegerint, actor cedit liti, & reus dat illi pensionem cum futura successione.

Glos. Collusio est *inter actorem & reum latens, & fraudulenta conuentio.* Item, hæc pensio non potest dari sine Episcopo, & ad vitam. *c. de cætero. de transact.*

2196 *Cap.* Intantum.

QVando per collusionem absoluuntur crimina, potest vbi hoc constiterit, de nouo inquiri, & accusari.

Glos. Vt si reus corrumpit testes, iudices, ac inquisitores, &c.

DECRETALIVM LIBER V.
DE DELICTIS PVERORVM.
Tit. XXIII.

2197 *Cap.* Pueris. *Greg. IX.*

PVERI grandiusculi puniuntur in commissis peccatis, vt in furto, mendacio, periurio, &c. sed mitius quàm puberes.

Glos. Si sunt doli capaces.

2198 *Cap.* Referente. *Alex. III.*

MItius punitur puer, quam maior. Vnde si puer minor quatuordecim annorum casu sagitta alium interficiat, non obstante consuetudine loci non est puniendus in pecunia, nec pater pro ipso.

Glos. Non dicit quod non punitur secundùm iura, cùm esset minor quatuordecim annorum, & dabat operam rei illicitæ; sed non punitur secundùm consuetudinem pœna pecuniaria: fit tamen irregularis, & punitur pœna spirituali seu canonica, tamen mitius cum eo agitur propter ætatem.

DECRETALIVM LIB. V.
DE CLERICO VENATORE.
Tit. XXIV.

2199 *Cap. I.* Episcopum. *Concil. Aurelian.*

Trid. sess. 24. de Ref. 12.

NOn licet Episcopo, presbytero, vel diacono, habere canes, accipitres, vel huiusmodi ad venãdum. Quod si quis in his sæpe detinetur, ad voluptatem, suspendatur, Episcopus à communione tribus mensibus, presbyter duobus, diaconus ab omni officio.

Glos. Si non licet ad voluptatem, ergo ad necessitatem, vel recreationem, est licita venatio non clamosa, sed non sæpius. *c. an putatis, d.* 86. non tamen Episcopis, *c.* 1. *d.* 36. Item, venatio oppressiua hominum est illicita. *c. non est peccatum, d.* 6 sic adulatoria per verba. *c. qui venatoribus d.* 86. arenaria, & est mala. *c. infamis,* 3. *q.* 6. saltuosa, & clamosa, & est licita laicis, non Clericis: quieta, & hæc est licita Clericis.

2200 *Cap.*

2200 *Cap.* Omnibus.

OMnibus seruis Dei interdicuntur venationes, & syluaticæ vagationes cum canibus,& accipitribus & falconibus.

Glos. Id est,Clericis,qui specialiter dicuntur serui Dei. *c. cùm secundùm, de presb.*

DECRETALIVM LIBER V.

DE CLERICO PERCVSSORE. Tit. XXV.

2201 *Cap.* Si quis. *Conc. Agat.*

CLERICVS in sacris,si est percussor, corripiatur à crimine;& si non se emendat,deponatur.

Glos. Non quodlibet mortale sufficit ad damnandum, si semel est commissum; vnde percussor si corripitur, non deponitur, dummodò talis percussio non faciat enormem læsionem.

2202 *Cap.* Præterea. *Greg.*

EPiscopus qui crudeliter iubet aliquem fustigari, licèt ex hoc non moriatur,quia post octo menses moritur, tamen suspenditur duobus mensibus ab ordine.

Glos. Ex prolixitate temporis, id est, octo mensium præsumitur non mortuum ex illa fustigatione, & contra ex breuitate præsumitur. *c. si qua fœmina, d.* 50.& si dedisset occasionem mortis,esset perpetuò irregularis, *c. de cætero, de homicidio.*

2203 *Cap.* Præsentium.

CLericus qui est præsens in conflictu,sed ex parte repellentium vim,& lapides iecit,& nullum percussit,sunt tamen ab alijs aliqui interfecti, suspenditur per biennium à celebratione Missarum.

Glos. Si fuisset dubium an interfecerit,repelleretur omnino. *c. vlt. de Cler. pugnan. in duel.* sed si erat certus,quod non interfecit,repellitur per duos annos ad cautelam saltem,& vt clerici talem conflictum euitent.lege *c. significasti, de homicidio.*

2204 *Cap.* Continentia. *Cælest. III.*

CLericus,qui in iusto conflictu,v.g.ad resistendum prædonibus cum alijs arma sumpsit,in quo aliqui fuerunt interfecti,sed ipse neque facto, neq; consilio interfecit, potest vlterius ordinari in subdiaconatu tantùm, & ministrare ex dispensatione.

Glos. Licèt non sit culpabilis,tamen ad cautelam punitur,vt supra *c.* 3.licèt sit factus religiosus.

DECRETALIVM LIBER V.
DE MALEDICIS. Tit. XXVI.

2205 *Cap.* Innotuit. *Clem. III.*

QVi profert verba contra officium, vel beneficium Papæ, est puniendus, ne de cætero contra Ecclesiam Romanam loquatur, & alijs sit terror.

2206 *Cap.* Statuimus. *Greg. X.*

QVi præsumit publicè blasphemare, Episcopus præcipiat, vt per septem dies Dominicos existat præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum fiunt Missarum solemnia, & vltimo die sine pallio, & calceis, & ligatus corrigia circa collum, & ieiunet septem feriis præcedentibus in pane & aqua; nec in Ecclesiam ingrediatur; & si potest quolibet die horum reficiat tres, vel duos, vel vnum pauperem; vel si non potest reficere, iniungatur alia pœnitentia, & si non vult facere prædictam pœnitentiam, interdicatur ei ingressus Ecclesiæ, & in morte careat Ecclesiastica sepultura. Item, Princeps sæcularis hunc puniat, si est diues in quadraginta solidis; alioquin in triginta, vel viginti, vel saltem in quinque; & hoc siue blasphemet Deum, siue Sanctos, & multo magis Beatam Virginem; & si Iudex sæcularis est negligens, Episcopus illum cogat.

DECRETALIVM LIBER V.
DE CLERICO EXCOMMVNICATO, deposito, vel interdicto ministrante. Tit. XXVII.

2207 *Cap. I.* Si quis Episcopus.

CLERICVS depositus iustè pro certo crimine, si ausus fuerit attractare ministerium sibi iam commissum, abscindatur ab Ecclesia.

Glos. Idem si iniustè, modo sententia non sit contra ordinem iuris, *c. Episcopus,* 11. *q.* 3. quia tunc esset nulla sententia. *c. ei qui,* 2. *q.* 6. *c. accedens, vt lite non contest.*

2208 *Cap. II.* Si quis presbyter. *Concil. Antioch.*

DEgradatus, vel pro certo crimine ab officio depositus, si per contemptũ, vel superbiam præsumptuosè ministrat in aliquo prohibito, & correctus ab Episcopo adhuc præsumptuosè perdurat, excommunicetur omnimodè; & qui cum eo cõmunicat est excõmunicatus: quod etiã est obseruandũ de alijs

alijs excommunicatis. Quod si adhuc persistit in eodem, & Episcopus non potest eum emendare, damnetur exilio iudicio Regis per requisitionem Ecclesiæ.

Glos. Degradatus si celebrat, conficit, & contrarium est error.

2209 *Cap. III.* Clerici. *Alex. III.*

CLerici excommunicati, vel interdicti si ante absolutionem celebrant diuina officia, & moniti non desistunt, sunt perpetuò deponendi.

Glos. Solus Papa dispensat in simpliciter depositis, in alijs Episcopus. An possit dispensare Legatus, vide ibi.

2210 *Cap. IV.* Latores.

QVando multi excommunicati, vel interdicti præsumunt celebrare diuina officia, si non excedunt numerum quadraginta, omnes deponuntur ab officio sacerdotali in perpetuum: si verò excedunt, & est multitudo magna, tūc deponuntur in perpetuum tantùm hi, qui magis dederunt causam delicti, alij verò ad tempus; sed omnibus iniungitur pœnitentia arbitrio Ordinarij.

Glos. Multitudini non parcitur, nisi quando timetur scandalum, & multorum strages, si seruetur rigor. Item, vltra quadraginta dicuntur multi. *c. cùm causam, de test.* sed aliquando pauciores dicuntur multi, sunt enim respectiui. Item, pœna eorum qui excommunicati, suspensi, interdicti celebrant, est depositio ab officio. Item, depositus ab officio, est etiam depositus à beneficio, quia vnum datur propter aliud. Item, suspensus à beneficio potest celebrare, & beneficia acquirere. Item, quando quis est suspensus ab officio vel beneficio, dubium est, an abstinere debeat ab vtroque, vel à nullo: sed tutius videtur quod ab vtroque.

2211 *Cap. V.* Illud dominus.

IN dubio an quis sit excommunicatus, v. g. quia dubitat, an contra eum sit lata sententia, vt quia per solam famam audiuit, debet se gerere tanquam excommunicatum, & non tractare sacramenta; secus incidit in pœnas canonum contra excommunicatos celebrantes. *c. latores, eod. in 6.* & *c. si quis Episcopus.* 11. *q.* 3. sed cum eo misericorditer solus Papa solet dispensare, & dum est excommunicatus, debet multo magis alios vitare, quam vitari.

Glos. Excommunicatus, vel suspensus nec publicè, nec priuatim debet celebrare, vel sacramenta aliis ministrare. *c. presbyterum, d.* 28. sed alia officia præter Missam occultè, & vt priuata persona potest dicere. *c. quod in te, de pœn. & remis.* & *c.* 2. *eod.* Item, propter famam celebrationis debet quis abstinere. *c. cum desideres, de satisfact. excomm.* sed dicta paucorum non faciunt famam. *c. inquisitionis, de accusat.* nec tenetur aliquibus credere. *c. non solùm,* 11. *q.* 3.

2212 *Cap. VI.* Fraternitati.

SI excommunicati præsumpserint celebrare, sunt spoliandi omnibus beneficiis.

Glos. Potest Episcopus eos in perpetuum deponere. *c. latores, eod.* sed non potest cum eis dispensare. *c. clerici, eod.*

2213 *Cap.*

2213 *Cap. VII.* Postulastis.

EXcommunicatis non possunt conferri beneficia, & collatio non tenet; & qui scienter illis confert, suspenditur à collatione beneficiorum, donec mereatur consequi veniam super hoc. Item, qui celebrant diuina officia in loco interdicto, si est clericus, priuatur beneficiis Ecclesiasticis; si regularis, vel monialis, detrudetur in arctius monasterium ad peragendam pœnitentiam.

Glos. An excommunicati sint priuandi beneficiis quæ hab. [illegible] vide Pan. & *c. cùm bona. de etat. & qualitat.* Et an Episcopus possit dispensare cum excõmunicato, vt obtineat beneficiũ, vide *c. Clerici eod.* & *c. nuper de sent. excomm.* Item, celebrantes in loco interdicto sunt suspensi & irregulares. *c. vlt. de excess. prælat.* vnde possent deponi. *c. latores eod.* Item, excommunicatus petens beneficium si dicat se iniustè excommunicatum, non auditur. *c. illud eod.*

2214 *Cap. VIII.* Proposui.

SI aliquis fuit excommunicatus, & pòstea absolutus, si ei confertur beneficium, collatio tenet.

Glos. Consideratur an tempore inuestituræ quis fuerit excommunicatus, vel non. *c. cùm bona de etat. & qualitat.* Sicut in rescriptis impetratis consideratur, an tempore datæ fuerint excommunicati· *c. dilectus. de rescript.* quia si post excommunicetur, rescriptum non perditur, sed suspenditur, *c. prudentiam de off. deleg.* sic tempus electionis consideratur, an tunc sit idoneus *cap. dudum de elect.* Item, quando quis est excommunicatus, semper præsumitur excommunicatus, nisi probet se absolutum: & sic qui absoluitur, saltem ad cautelam, semper litteras absolutionis habeat. Item, cùm aliquis dicit talem esse excommunicatum, & ille negat, in tali dubio vtriusque testes admittuntur. *c. per tuas. de sent. excom.* & *c. cùm tu. de testib. c. cùm contingat. de off. deleg.* Item, quando Episcopus communicat cum excommunicato, licèt sit quædam præsumptio pro absolutione, tamen non sufficit ad probandum non esse excommunicatum. *c. vt desideres, de sent. excõm.*

2215 *Cap. IX.* Apostolicæ. *Greg. IX.*

QVi suspensus celebrat cum ignorantia probabili, non fit irregularis, secus si ignorantia fuit crassa, supina, aut erronea.

Glos. Absens, & ignorans potest excommunicari, & suspendi. *c. cùm sic Romana, de appellat.* & quandiu ignorans se excommunicatum celebrat, non peccat, vt hic habes, & sic suspenditur effectus excommunicationis. Probabile est quod electio de ipso facto non teneat, licèt ignoret se excommunicatum, vel suspensum. Item, quando absens excommunicatur per litteras, si excommunicans vult illum statim esse excommunicatum, statim est excommunicatus: (sed non obest ei donec sciat) si non, non, nisi donec litteras acceperit, sic erit.

2216 *Cap. X.* Si celebrat.

EXcommunicatus excommunicatione minori si celebrat peccat, sed non fit irregularis, & potest eligere, & exercere ea, quæ sunt iurisdictionis. Item, si talis excõmunicatus fuerit scienter electus, eius electio erit irritanda.

Item,

Item, peccat conferendo sacramenta, sed collata tenent, quia est remotus à perceptione, & non à collatione sacramentorum, dummodò hæc non faciat in contemptum Ecclesiæ, id est, contra prohibitionem Ecclesiæ se ingerat communioni excommunicatorum, quia tunc esset excommunicatus maiori, & priuandus.

Glos. Qui ignoranter eligunt excommunicatum minori, electio non valet; & qui scienter, priuantur iure eligendi. *c. cum in viuis*, & *c. scriptum, de elect.* Item, vide ibi multa circa excommunicationem minorem.

DECRETALIVM LIB. V.

DE CLERICO NON ORDINATO ministrante. Tit. XXVII.

2217 *Cap.* Si quis baptizauerit. *Hormisda.*

Qui temerè sine ordine baptizat, vel alia officia ordinis exercet, abiiciatur ab Ecclesia, & nunquam ordinetur.

Glos. Id est, si quis non ordinatus baptizat, vt ordinatus, & tanquam ex officio; secus si in necessitate vt laicus. *c. ad limina*, 30. *q.* 1.

2218 *Cap.* Ex litteris. *Urbanus.*

Diaconus si Missam celebrat, non potest promoueri ad sacerdotium, & maneat suspensus per duos, vel tres annos arbitrio ordinarij, & misericorditer conceditur ei beneficium, ne cogatur reuerti ad negotia seculi; sed interim curetur, vt dignam pœnitentiam faciat, & melius esset si fieret religiosus.

Glos. De hoc habes *capitulum, presbyter, de sacram. non iteran.* vbi manus impositio esset supplenda, & non iterandus ordo. Item, si dignè pœniteat, Episcopus potest dispensare, vt promoueatur ad sacerdotium, quia hic non prohibetur.

DECRETALIVM LIB. V.

DE CLERICO PER SALTVM promoto. Tit. XXIX.

2219 *Cap.* Tuæ litteræ. *Innoc. III.*

Qui ignoranter de subdiacono fit presbyter omisso diaconatu, iniungatur ei digna pœnitentia, quia ignorantia fuit crassa, seu negligentia; qua peracta ordinetur diaconus, quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur: mox permittatur misericorditer ministrare in sacerdotio.

Glos. Qui ante ætatem contrahit matrimonium, non tenet; nisi malitia suppleat ætatem: sed qui ordinatur, ordo tenet, sed est suspensus ab executione.

Item, qui ordinatur infra annos discretionis, an teneatur deinde seruare continentiam, & permanere in ordine? Resp. quod si antequam ordinaretur, contradixit, vel potius eo ipso quod sciuit, & cognouit se esse ordinatum, non tenetur. Imo si simpliciter fuit coactus, non imprimitur character. Item Episcopus in isto casu suo iure potest dispensare. *c. pastoralis, de sacram. non iteran.* Item, si quis nullum minorem ordinem haberet, & promoueretur ad sacerdotium, verè reciperet ordinem; non tamen, si promoueretur ad Episcopatum: Ordo enim Episcopatus necessariò supponit sacerdotium. *arg. c. ex litteris. infra de excess. prælator.* Si verò quis ordinaretur in Episcopum prætermisso diaconatu, vel subdiaconatu, verè esset Episcopus, quamuis non posset conferre illum ordinem, quem non habuit. *arg. c. gratia.* & *c. ventum*, 1. q. 1. & *c. Dubertum, q. 1.* & *c. quomodo, de consecr. dist. 4.*

DECRETALIVM LIB. V.

DE EO QVI FVRTIVE ORDINEM suscepit. Tit. XXX.

2220 *Cap.* Veniens. *Alex. III.*

QVi furtiuè ordinem suscipit, si contra hoc facientes erat lata sententia excommunicationis, non potest Episcopus cum eo dispensare, vt vlterius ordinetur; & monendus est vt fiat regularis, vt misericorditer cum eo dispensetur auctoritate Papæ; si non erat excõmunicatio, Episcopus potest, imposita prius condigna pœnitentia arbitraria.

Glos. Furtiuè ordinatur, qui citra conscientiam sui Episcopi, & sine examinatione ordinatur. *c. extra conscientiam, d. 64.* Item, Episcopus non potest dispẽsare cum excommunicatis, qui Diuinum officium exercere præsumunt. *c. vlt. eod.* Item, ingressus Religionis non tollit irregularitatem.

2221 *Cap.* Cùm lator.

QVi acceptis minoribus accipit furtiuè subdiaconatum, Episcopus potest permittere, vt in minoribus se exerceat; secus de maiori, nisi ingrediatur Religionem; & postquam ibi honestè vixerit, Abbas poterit dispensare in ordinibus sacris.

Glos. Minores ordines possent in vno die omnes conferri. *c. 1. de temp. ord.* Trid. verò Conc. *sess. 23. n. 11.* admonet per temporum interstitia esse conferendos. Item, hæc permissio Episcopi est intelligenda vt in *c. sup.* id est, si excommunicatio non fuit lata, quia si fuit, non potest. Idem de Abbate cum Religioso.

2222 *Cap.* Innotuit.

QVi præcedente sententia excommunicationis, ne quis se ingerat ad duos ordines sacros suscipiendos, eos suscipit, non ministret in susceptis; & si fiat Religiosus, peracta debita pœnitentia de licentia Papæ poterit cum eo dispensari.

Glos.

Glos. Prædictus non solùm non potest ministrare, sed de rigore est deponendus. *c.cum illorum, de sent.excomm.* & *c.latores, de cler. excomm. ministr.* Item, qui habet facultatem dispensandi, vt quis in susceptis ministret, non potest dispensare vt superius ascendat.

DECRETALIVM LIB. V.

DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM & subditorum. Tit. XXXI.

2223 *Cap. I.* Peruenit. *Alex. III.*

MANDATVR ne Episcopi, seu Prælati presbyteros irrationabiliter grauent, vel inhonestè tractent, & non tallias, & exactiones indebitas præsumant in eos exercere, nec sine iudicio eos suspendant, vel eorum Ecclesias subiiciant interdicto, nec eos excommunicent sine ordine iudiciario, nec permittant eos habere duas Ecclesias, quarum vna sufficit, sub pœna, quæ sit ad timorem aliorum.

2224 *Cap. II.* Ad hæc.

NOn potest Episcopus priuare presbyteros suis Ecclesiis, iuribus, reditibus, consuetudinibus, vel ea minuere.

Glos. Sine causa, vel sine eorum consensu. *c. ad audientiam, sup. de Eccles. ædif.* An mortuo Rectore Episcopus cum Capitulo possit præiudicare futuro? Vide. sed negatiuè videtur respondendum. Item, consuetudo, de qua loquitur, debet esse præscripta. Item, hodie seruandum est *c. dudum, de reb. Eccl. non alien.*

2225 *Cap. III.* Ad aures.

QVi potest conferre beneficium, vel Ecclesiam prouidere, illud sibi pro suo vsu retinere, vel conferre non potest; & si facit, collatio non tenet; & Ecclesia est alij danda, & ipse puniendus.

Glos. Et si ipse debet instituere, non potest se instituere, sed alium, vt sit differentia inter dantem, & recipientem. *cap. vlt. de instit.* sed si causa custodiæ eam retineret, liceret. *cap. bona, de appellat.*

2226 *Cap. IV.* Clerici.

QVi sodomia laborant, si sunt clerici, deiiciantur à clero, & in monasterium detrudantur; si laici, excommunicentur.

Glos. Imò secundum leges capite puniuntur.

2227 *Cap. V.* Sanè si.

SVbditi non tenentur obedire superiori in his, in quibus sunt liberi, per priuilegium Papæ, vt Abbas non debet obedire Episcopo, quando agitur de libertate ordinis concessa à Papa.

2228 *Cap. VI.* Illud etiam.

VIcarius qui contra fidem, & iuramentum conuictus, vel confeſſus fuerit falſo ſibi aſſumpſiſſe perſonatum, non admittatur in eodem Epiſcopatu ad executionem ſui ordinis.

2229 *Cap. VII.* Cùm ad quorundam. *Celeſt. III.*

SEntentia lata, v.g. excommunicatio contra aliquem priuilegiatum ex eo quia non obediuit in his, quibus erat priuilegiatus, non tenet; vt, v.g. quia non ſoluit procurationem Epiſcopo viſitanti cum pluribus perſonis, quam concedat Conc. Lateran. I.

2230 *Cap. VIII.* Sicut vnire.

Trid ſeſſ 7. de Ref 6 & ſeſſ. 14 de Ref. 9. ſeſſ. 24 de Ref 5 ſeſſ. 24. de Ref. 15.

SIcut Epiſcopi non poſſunt vnire Epiſcopatus ſine conſenſu Papæ, ſic nec inferiores poſſunt vnire Eccleſias ſine conſenſu Epiſcopi: nec ſufficeret ſolus conſenſus Metropolitani, quia Metropolitanus non debet aliquid tentare in Diœceſi ſui ſuffraganei ſine conſenſu ſuffraganei.

Gloſ. Solus Papa reſeruauit ſibi quædam, quæ alij impunè non poſſunt; id eſt, reſtituit depoſitos Epiſcopos, deponit eoſdem, diuidit Epiſcopatum in duos, vnit duos in vnum, eximit Epiſcopos, & Abbates, probat ſcripta aliorum, & concilia, declarat articulos fidei; & cùm dubitetur de aliquo articulo, ipſe ſoluit; facit Synodum generalem, transfert ſedem Epiſcopalem de loco ad locum, mutat Epiſcopos, nullus appellat ab ipſo, &c. Item, Archiepiſcopus eſt Iudex ordinarius omnium Epiſcoporum ſuæ Diœceſis, ſed non ſubditorum, niſi aliquibus caſibus. *c. Paſtoris, de offic. ord. c. Romani in 6. eod.*

2231 *Cap. IX.* Quàm ſit graue. *Innoc. III.*

CLericus, qui publicè gloriatur de crimine quod commiſit, puta quod cognouerit fœminam, debet ſuſpendi à beneficio, & ab officio, ſi ſcandalum ſit ſequutum, v.g. ſi maritus remiſit vxorem cognitam à clerico.

Gloſ. Quamuis confeſſio extra ius facta præiudicet, tamen nemo ſine accuſatore damnari debet. Vnde iſte clericus non punitur ex illa ſua confeſſione, niſi occaſionaliter, ſcilicet propter ſcandalum, & infamiam ortam contra mulierem eiectam. Item, aliquando quis punitur ſine accuſatore. vide *c. vt noſtrum, vt eccleſiaſt. benef. ſine dim. conſ. & c. vlt. de confeſſ.*

2232 *Cap. X.* Ex litteris.

EST prohibitum Epiſcopo indicere purgationem ferro candenti, nec debet præſtare auctoritatem ſpecialiter, nec perſonaliter intereſſe, vt pœna corporalis alicui infligatur. Quod ſi directè, vel indirectè ſuo conſilio, vel auctoritate homicidium ſequatur, fit irregularis; vnde reputatur indignus altaris miniſterio: & quia ſine miniſterio altaris non poteſt implere officium pontificale, eſt amouendus ab Eccleſia, & alius idoneus eligendus.

Gloſ. Purgatio candentis ferri eſt prohibita. *c. ſententiam ne cler. vel mon.* Ideo Epiſcopus erat puniendus. Item, clericus poteſt Principibus in criminalibus dare conſilium in genere dicendo, fures taliter ſunt puniendi; ſed nihil

ſuggerat

suggerat in particulari: potest tamen de furibus ponere querelam ciuiliter, *c. tua de homic.* non potest tamen dicere malum, etiam si fur sic euadat; nec authorizare sua præsentia mortem. *c. significasti. de homic. c. 2. de cleric. pug. in duell.* Item, non potest quis esse Episcopus, nisi prius fuerit sacerdos. *c. 1. de cler. per saltum, &c.* Item, quando Episcopus fit irregularis sua culpa, debet cedere; si verò sit impotens, datur ei coadiutor, *cap. 1. de cler. ægr. in 6.*

2233 *Cap. XI.* Inter dilectos.

PErsonis indignis, & vilibus non sunt dandæ dignitates; & si probetur aliquem esse publicum aleatorem, & manifestum vsurarium, vt qui in ludo mutuat vndecim denarios pro duodecim; non obstante consuetudine, quæ corruptela est, collatio dignitatis illi facta est irritanda, & sic improbantur ludi voluptuosi. Item, quando contra aliquem probatur, quod in litteris ipsius fuit posita quædam clausula, *præter conscientiam Iudicum*; & sic videretur falsarius: tamen si non probatur, quod dictus accusatus apposuerit illam clausulam, vel quod procurauerit vt ab alio poneretur, vel quod scienter sit vsus litteris falsificatis, non habetur falsarius, præsertim si postquam fuit illi hoc obiectum, non fuit illis vsus. Item, si concessio beneficij prius fuit facta alicui, deinde fuit facta alteri, secunda concessio irritatur, licet primus deinde sit repertus indignus; & qui prima concessione non reprobata, secundo concessit, propter hanc inconstantiam, priuetur pro illa vice potestate concedendi.

Glos. Propter vsuram repellitur clericus ab obtinendo; sed de obtento licet iure posset deponi, tamen si se corrigat, potest Episcopus facere ei gratiam. *c. si quis oblitus. c. quoniam multi. 14. q. 4. c. de Petro d. 47.* Item, qui peccatum suum defendit authoritate, vel consuetudine, magis peccat, ideo magis puniendus. *c. nemo 33. q. 4. c. 1. de pœn. d. 6.* Item, Iudex potest esse testis de eo, quod gestum est coram se. Item, speciale est in litteris Papæ, quod qui eis vtitur falsis, non possit amplius prætendere excusationem, *c. ad falsariorum. de cri. fal.* sed in litteris aliorum post vsum potest, quia dolus debet probari non ex præsumptionibus, sed ex perspicuis indiciis, vnde qui dolum allegat, probare debet dolum. Item, secundò est speciale, quod falsans litteras Papæ, statim traditur Curiæ sæculari, alij non. An qui concedit eandem præbendam primo, & secundo, si prima est nulla, quia persona erat indigna, & scienter clara, secunda teneat. Resp. negatiuè.

2234 *Cap. XII.* Accedentibus.

COgnoscere de causa matrimoniali, iniungere publicas pœnitentias, concedere litteras indulgentiarum, & similia, est munus Episcopi, & nullus eo inferior, vt Abbas, potest, nisi de speciali concessione, vel alia legitima potestate. *Trid. sess. 24. de matrim. c. 12.*

Glos. Vt de consuetudine præscripta, quia de iure communi causa matrimonialis spectat ad Episcopum.

2235 *Cap. XIII.* Dilectus. *Honor. III.*

NOn potest, nec debet cogi sacerdos vt reuelet peccatum auditum in confessione.

Glos. Quia scit vti Deus. *c. omnis. de pœn. & remiss.*

2236 *Cap. XIV.* Dilecta.

QVi non faciunt vnum corpus, & consequenter non sunt collegium, non possunt habere commune sigillum, nisi à superiore concedatur.

Glos. Qui non sunt de vno collegio, vel vna societate, licèt subsint vni tanquam capiti, non faciunt vnum corpus, & Abbatissa, quæ est caput multorum beneficiatorum, non facit vnum corpus, cum his, sicut nec Episcopus cum clero Diœcesis. *c. requisisti. de testam. c. cum clericis. de verb. sign.* Sed bene facit vnum corpus cum suo Capitulo, & sic illi non possunt habere sigillum commune, nec constituere procuratorem, siue actorem ad causam. Item, vnum corpus multis modis dicitur, vide. Item, non prohibetur quemlibet Rectorem pro se, vel cum suo collegio habere sigillum, sed non vt vnum corpus ad expedienda negotia.

2237 *Cap. XV.* Grauem.

QVi, v.g. Archidiaconus, contra iuramentum negat Episcopum, esse dominum suum, vel in foro sæculari deponit quæstionem de re spirituali contra eum, vel qui dat causam, vel consilium inuasoribus Episcopi, & sociorum, perpetuò abscindatur ab Ecclesia, & eius beneficia assignentur idoneis.

Glos. Hic perdet beneficia per sententiam non ipso iure, sicut qui trahit alium in vetitum examen, perdit causam per sententiam non ipso iure. *arg. c. si diligenti. sup. de foro compet.*

2238 *Cap. XVI.* Nimis iniqua. *Greg. IX.*

PRæcipitur Episcopis ne inferant grauamina Religiosis; & numerat 25. grauamina, vt circa sacramenta, sepulturas, Missas, eleemosynas, oblationes. Vide.

2239 *Cap. XVII.* Nimis praua.

Trid. sess 24. de Ref. c. 2.

MAndatur Episcopis, vt desistant grauare Religiosos, vt Prædicatores, & Minores, & numerat 192. grauamina. Vide.

2240 *Cap. XVIII.* Tanta est.

QVi non seruat interdictum, est suspensus ab officio, & beneficio, & ab omni iurisdictione; & collatio beneficiorum facta ab eo post violationem, est irrita, & intrusi sunt suspendendi ab ipsis beneficiis, & omnibus aliis. Similiter excommunicatio, vel suspensio lata ab eodem est nulla. Item, qui extendit manus temerarias in clericos, compelletur ire Romam, inuocato, si opus est, ad id brachio sæculari.

IN

IN SEXTO LIBER V.
DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM & subditorum. Tit. VI.

2241 *Cap.* Cùm ex eo. *Bonif.*

MEndicantes non recipiant de nouo domos, vel loca quæcumque, vel recepta mutent, vel alienent in alios sine licentia Papæ faciente mentionem de hac prohibitione specialiter; si secus, irritum sit. Per hæc tamen non interdicitur, vt qui de licentia suorum superiorum voluerit agere vitam heremiticam, seu solitariam, non possit eligere, seu acquirere, ac mutare domos in heremo, seu locis solitariis, vbi non habitant sæculares.

Glos. Non possunt mutare loca antiqua, quæ ante hanc constitutionem acquisiuerunt; alia verò, quæ post, possunt, v.g. in eodem monte, vel vrbe.

CLEMENTIN. LIB. V.
DE EXCESSIBVS PRÆLATORVM & subditorum. Tit. VI.

2242 *Cap.* Frequens.

ENumerat triginta grauamina, quæ prælati, Episcopi, Religiosis inferebant, quæ vide vltra illa. *c. nimis* 1. *&* 2. Et prohibet Episcopis, ne inferant, sed vt regulares cum charitate foueant, & eorum priuilegia seruari faciant.

DECRETALIVM LIB. V.
DE NOVI OPERIS NVNCIAtione. Tit. XXXII.

2243 *Cap.* I. Intelleximus. *Lucius* III.

POst denunciationem noui operis, si quid siue iure, siue iniuria constituatur, debet secundùm leges demoliri. Item, si Ecclesia in præiudicium alterius constituatur, debet demoliri, prout præcipiunt leges, & canones: quia leges non dedignantur imitari sacros canones, & canones adiuuantur legibus Principum.

Glos. Tanta est vis denunciationis, vt si post eam etiam iniustam ante remissionem, vel satisdationem de opere demoliendo, aliquid fiat, etiam ab eo, qui

qui ius habeat ædificandi, debeat iterum demoliri: sed denunciatio est facienda in re præsenti, & in opere, & non tantum Domino, vt deinde totum opus demoliatur. Item, tot debent esse denunciationes, & tot remissiones, quot sunt loca in quibus ædificatur. Item, circa Ecclesias, quando deficiunt canones, debet secundùm leges iudicari, & in causa Ecclesiastica iudicanda possumus vti legibus. Item, nulla Ecclesia in præiudicium alterius est construenda.

2244 *Cap. II.* Cùm ex iniuncto. *Innocent. III.*

IDem quod in præcedenti, id est, post denunciationem noui operis quidquid fuerit ædificatum, totum est demoliendum, etiam si ædificatum fuit absente domino, etiam si prætendat de iure sibi competere ædificare, quia ei denegatur actio. Item, scandala fugienda sunt, omittendo illa, quæ sine peccato mortali omitti possunt, & facienda, quæ sine peccato mortali fieri possunt, & non alia, id est, quæ sine peccato non possunt.

Glos. Denunciatio noui operis ad ea tantùm pertinet, quæ solo coniuncta sunt, vel in solo fiunt, non ad alia. Opus nouum facit, qui ædificando, vel detrahendo pristinam operis faciem immutat, non autem si quis reficit antiquum. Item, qui denunciat nouum opus, prius debet iurare, quod non causa calumniandi denunciat; & hoc iuramentum authore Prætore exigetur, antequam iuret. Item, qui simplici verbo nunciat, hoc ipso constituit illum, qui ædificat, possessorem. *l.1.§.in operis.l.de pupillo.§.meminisse, ff.eod.* Secus si per iacturam lapidis; quare melius, nunciare per lapillum. Item, nunciatio potest fieri, vel domino, vel procuratori, vel seruo, vel puero, vel ipsi fabro qui ædificat, sed in præsenti re. Item, competit denunciatio, non solùm dominis, sed emphyteutæ, & creditori; & si ædificetur in publico, quilibet ciuis denunciare potest. Item, si quis antequam ædificetur, ageret cum vicino, ne altius ædificet, nec res defendatur, hoc agat Prætor, vt præstet cautionem vicinus non prius ædificare, quàm vltro agat ius sibi esse. *l.si prius, ff.eod.* Item, monachi semper præsumuntur iustam litem mouere; quia sua reliquerunt propter Deum.

2245 *Cap. III.* Significantibus. *Honor. III.*

QVi nunciat nouum opus, potest vel ostendere de suo præiudicio, v.g. probando plateam ad se pertinere; & interim cessetur ab opere, vel recepta cautione de demoliendo opere permittere statim ædificari. Item, quidquid post appellationem tentatur est irritum.

2246 *Cap. IV.* Is cui. *Greg. IX.*

SI is qui denunciat vult probare suum ius, is qui ædificabat, etiam si offerat cautionem de destruendo opere, tenetur expectare per tres menses, & interim cessare ab ædificio.

Glos. Est in optione denunciantis, an velit statim docere de suo iure, vel vsque ad tres menses, vel statim recipere cautionem, vt ædificetur.

DECRETALIVM LIBER V.

DE PRIVILEGIIS, ET EXCESSIBVS Priuilegiatorum. Tit. XXXIII.

2247 *Cap. I.* Epiſcopalia. *Leo I.*

EPiscopalis dignitas non debet concedi, vel reſidere niſi in Ciuitatibus numeroſis,& inſignibus,ne vileſcat numeroſitate ſui.

2248 *Cap. II.* Sicut in iudiciis. *Greg. IX.*

ECcleſia in iudiciis non vult turbare priuilegia laicorum, ſed vult reſiſtere laicis, præiudicantibus Eccleſiæ,& dum tales laicos coercet,non agit contra legem,ſed legi fert ſubſidium.

Gloſ. Eccleſia non vult ſibi ius laicorum, quia iuriſdictio eſt diſtincta. *c.nouit.de iudic.c.cauſam,qui fil.ſint legit.*

2249 *Cap. III.* Cum & plantarem. *Alex. III.*

REligioſi non accipiant decimas de manu laicorum ſine conſenſu Epiſcopi,& non debent excedere priuilegia illis conceſſa, agendo contra auctoritatem Epiſcopalem cum ſcandalo. Item, Religioſi etiam exempti non admittant ad Diuina excommunicatos,& interdictos nominatim à quocumque. Item, Religioſi in Eccleſiis quæ ad ipſos pleno iure non pertinét,cùm vacant, non inſtituantur,ſed inſtituendos Epiſcopo præſentent, & ei de cura ſpirituali reſpondeant, nec inſtitutos inconſulto Epiſcopo amoueant, & Religioſis rationem reddant de temporalibus. Item, Templarij, & Hoſpitalarij in Eccleſia interdicta ſolùm ſemel in anno admittantur ad diuina officia, nec tunc ibi ſepeliantur corpora defunctorum. Item,confratres Religioſorum, qui non omnino ſe eis dederunt,ſed remanent in ſuis proprietatibus,ſunt ſubditi Epiſcopo, vt cæteri laici. Item, prædicta intelliguntur de omnibus religioſis; quæ ſi præſumant non obſeruare,eorum Eccleſiæ ſint interdictæ,& quicquid faciant ſit irritum.

Gloſ. Qui excedunt priuilegium, vel eo abutuntur, illud amittere merentur.Item,excommunicatos nominatim vitare tenentur priuilegiati,id eſt,quando nominatim,vel aliis circumſtantiis deſcribuntur.*c.nulli,de ſent.excomm.c.propoſuit,de cler.exc.* Item,plenum ius eſt in temporalibus, & ſpiritualibus. Item, quando in loco interdicto poſſint celebrare diuina officia, vide *c.fin.de ſenten.excomm.*& qui poſſint ſepeliri,*c.vt priuilegia,eod.*

2250 *Cap. IV.* Dilecti filij.

QVi non timet opponere ſe reſcriptis Eccleſiæ Romanæ, priuandus eſt priuilegiis.

2251 *Cap. V.* Ad hæc.

PRiuilegiati non possunt sepelire excommunicatos in cœmeteriis; sed si admittant, debent eos eiicere; & si nolunt facere, Episcopus exequatur.

Glos. Sicut non possumus communicare cum excommunicato viuo, sic nec cum mortuo. Ideo hunc sepeliens fit excommunicatus. *c. sacris, de sepult.* secus si in morte petierunt absolui, & per eos non stetit quin ab[illegible]entur, & tunc post mortem sunt absoluendi. *c. a nobis, de sent. excomm.* & sic sepeliendi; alioquin non sunt sepeliendi, imò exhumandi si essent sepulti; dummodò ipsorum ossa discerni possint. *c. sacris, de sepult.*

2252 *Cap. VI.* Si de terra.

COntra priuilegium Ecclesiæ præscribitur spatio xxx. annorum, quia videtur in tanto tempore renunciare suo iuri.

Glos. Hodie præscribitur quadraginta annis. *c. accedentibus, eod.* vbi priuilegium per non vsum perditur, sicut & leges abrogantur.

2253 *Cap. VII.* Porrò quauis.

PRiuilegia quantum valeant, & quomodo sint seruanda, cognoscetur ex tenore, vltra quem non est egrediendum.

Glos. Priuilegia sunt stricti iuris, & sunt inspicienda; nec alicui est credendum se habere priuilegium, nisi illud ostendat, *c. cùm immune, de off. deleg.*

2254 *Cap. VIII.* Recepimus.

EX eo quod aliquis soluit censum Ecclesiæ Romanæ, non probatur esse exemptus à iurisdictione Episcopi, quia non omnes qui annuum censum soluunt, sunt seruati sub iurisdictione Ecclesiæ Romanæ, sicut nec omnes, qui speciatim sunt sub iurisdictione Ecclesiæ Romanæ, soluunt censum. Quare inspicienda sunt priuilegia, & eorum tenor diligenter considerandus, an sint exempti, & vtrum ad indicium libertatis soluat censum, vel non, sed solum in signum perpetuæ protectionis.

2255 *Cap. IX.* Sanè.

PRiuilegia, quæ Papa concedit alicui, inspecta certa ratione, alius non debet sibi præsumere.

Glos. Etiam in pari ratione, quia priuilegia non transeunt in legem communem, sed sunt ius speciale, quod non est dandum nisi certa inspecta ratione.

2256 *Cap. X.* Patentibus. *Clem. III.*

NEmo, licèt exemptus, potest habere campanas in oratoriis, quæ domi habet; & exempti coercendi sunt ab Episcopo censuris, vt ita sint suo iure contenti, vt non impediant iustitiam aliorum.

Glos. Nec in eis Missas celebrare *c. vnicuique de cons. d. 8.* Item, Priuilegiati si excedant metas, vel publicè delinquant, coercendi sunt ab Episcopo. *c. tuarum, eod. c. recolentes. de stat. reg.* Item, Papa sic dat priuilegium, vt non lædat, nec impe

im pediat iustitiam aliorum. *c. ex tuarum, de vsu pal. c. cum olim, de consuet. c. ad audientiam, de Eccl. edif.*

2257 *Cap. XI.* Tuarum. *Innoc. III.*

SI fratres Hierosolymitani sancti Ioannis ad colligendas eleemosynas mittant non Religiosos, sed alios falsò cruce signatos, sunt priuandi officio prædicationis; & missi, si sunt laici, excommunicandi; si clerici, suspendendi ab officio, & beneficio, non obstante priuilegio, vel appellatione. Item, qui celebrat in Ecclesia interdicta est suspendendus. Item, suspensus ab Ordinario si celebrat, suspenditur. Tandem, priuilegiati non possunt alios priuilegiare, vel facere exemptos, vt v.g. non respondendi in iudicio. Item, qui abutitur permissa sibi potestate, meretur amittere priuilegium.

Glos. Quomodo Ecclesia sit rebenedicenda. *cap. proposuisti. de consecr. Eccles. vel alt.* Item, hic loquitur de Ecclesia interdicta à iure & ab homine. Item, si priuilegiatus deliquit in re non exempta, vt in contractu, maleficio, &c. punitur ab Episcopo, vt hic: si in re exempta, non, nisi aliter sit expressum in tenore priuilegij, vel nisi afferat præiudicium non exemptis. Item, celebrantes in loco interdicto de iure sunt suspensi, *cap. vlt. de excess. prælat.* sed hic suspenduntur de facto.

2258 *Cap. XII.* Cùm olim. *Innoc. III.*

QVando priuilegiatus instrumentum perdidit, potest probare suum priuilegium per testes, qui deponant de tenore instrumenti, & quod non erat falsificatum præsertim in bulla, carta, & littera; & ad seruandum æqualitatem pars aduersa potest producere suos testes. Item, quando Papa scienter, & re cognita admittit ad osculum aliquem, qui putatur excommunicatus, præsumitur iam non esse excommunicatus.

Glos. Quod dicitur de instrumento Papæ amisso, intelligitur etiam de literis impetratis, à Legato, & amissis. Item, Legatus non potest pari ratione probare amissionem instrumenti suæ legationis, *c. cùm in iure de offi. deleg.* Verùm si est vir probus, debet ei credi. Item, non sufficit probare solam amissionem instrumenti, nisi in odium illius, qui furatus est instrumentum. Item, amissio probatur per iuramentum inducentis. Item, si instrumentum fuit exhibitum in iudicio, & ei fides fuit præstita, si deinde perdatur, adhuc potest aduersarius instrumentum reprobare iurando, quod non malitiose hoc apponat.

2259 *Cap. XIII.* Ex parte Abbatissæ.

QVandò innouatur priuilegium, non conceditur nouum ius, sed solum ius antiquum conseruatur.

Glos. Exceptio lata contra priuilegium Papæ, vel post appellationem non ligat. Item, pendente lite potest peti innouatio priuilegij, secus si pars aduersa contradicit. *c. proximo. sup. eod.*

2260 *Cap. XVI.* Cùm olim.

ECclesia, quæ se defendit duobus priuilegiis, v.g. Episcopi, & Papæ, si succumbit in vno, v.g. Episcopi, potest defendi cum altero: sic sententia

lata à delegatis potest in parte infirmari, & in parte roborari.

2261 *Cap. XV.* Accedentibus.

SI aliquis locus ecclesiasticus spatio quadraginta annorum soluit pacificè decimas alteri loco ecclesiastico, intelligitur præscriptum contra ipsius priuilegium, si illud habebat non soluendi decimas. Item, si vna pars probat, altera cogitur soluere; si non probat, altera liberatur.

Glos. Iam non sufficiunt triginta anni ad præscribendum, vt in *c. si de re-a, eod.* Sed requiruntur quadraginta continui, & sine lite, vt *hic.* Item, præscribitur contra priuilegium Ecclesiæ particulare, & singulare concessum in fauorem loci, vel personæ: non præscribitur contra priuilegium pertinens ad immunitatem, & libertatem ecclesiasticam, neque contra statuta generalia, quibus Ecclesia regitur, quia his non potest renunciare, *c. diligenti, de for. compet. c. contingit, de sent. excom.* Et semper manent inuiolata. 25. *q. 2. c. 1. & 2.* Item, præscriptio contra Ecclesiam facta ab vno non potest obijci ab aliis in eodem priuilegio: quia si renuntiat respectu vnius, non tamen respectu alterius.

2262 *Cap. XVI.* Cùm cappella.

QVando aliquis est exemptus respectu vnius loci, v.g. cappellæ Regiæ, non intelligitur exemptus respectu alterius, v.g. Parochiæ, quam ab Ordinario habet: & sic si delinquit in isto secundo loco, potest puniri ab Ordinario, quia in hoc non est priuilegiatus, & sic potest excommunicari, suspendi, &c.

Glos. Si Abbas obtinuit priuilegium, vt monasterium suum cum omnibus cappellis sit exemptum, & processu temporis acquirit alias cappellas, si non sunt prioribus accessoriæ, sed sunt ab illis principaliter segregatæ, istæ non participant de priuilegio. Item, in cappellis possunt esse canonici, & canonici possunt habere Parochias.

2263 *Cap. XVII.* Ex ore sedentis.

Trid. sess. 24. de Ref. 2. QVando conceditur exemptio capiti, v. g. monasterio, non intelliguntur exempta membra, vt sunt cappellæ: & sic Abbas ratione membrorum, non exemptorum debet subesse Episcopo, exhibendo illi reuerentiam, & veniendo ad synodum Episcopi. Item, ex eo quod aliquis Abbas habeat locum in synodo Episcopi, intelligitur teneri ad illam accedere, & ipsius statuta seruare.

2264 *Cap. XVIII.* Ex parte.

QVi recipiuntur sub protectione Papæ cum rebus suis, non intelliguntur exempti ab Episcopo.

Glos. Per verbum inductiuum libertatis datur exemptio, non autem per verbum protectionis. *c. recipimus, eod.*

2265 *Cap. XIX.* Pastoralis.

QVando Papa concedit religiosis priuilegium conuertendi in proprios vsus Ecclesias sibi subiectas, non possunt propria authoritate accipere possessionem illarum, sed Episcopus debet eos introducere, quia Papa non derogat iuri Episcopatus quoad tale priuilegium, nisi aliud in eo explicetur.

Glos.

Gloſ. Intelligitur de poſſeſſione, quam nunquam habuerunt, non de ea, quam habuerunt. *c. cum inueniſſent, de reſt. ſpol.* Item, Priuilegium cùm ſit odioſum, non debet extendi, niſi quatenus in eo continetur, & intelligitur conceſſum ſine præiudicio alterius. Item in generali conceſſione non intelligitur id conceſſum, quod ſpecialiter non fuiſſet conceſſum. *c. eccleſia veſtra, ſup. de elect.*

2266 *Cap. XX.* Petiſtis.

SI ij, propter quorum delictum fuit poſitum, interdictum non ſeruant, tamen alij debent illud ſeruare. Si verò ij, in quorum fauorem fuit poſitum, non ſeruant interdictum, nec alij ſeruare tenentur.

2267 *Cap. XXI.* Quoniam per conceſſionem.

QVando conceditur priuilegium monaſterio, & Eccleſiis illi ſubiectis vtroque iure, vt eorum Monachi non poſſint excommunicari, intelligitur de Monachis manentibus, & deſtinatis in his locis tantùm.

Gloſ. Eccleſia ſubiecta pleno iure, ſeu vtroque iure, intelligitur quando eſt ſubiecta in ſpiritualibus, & temporalibus, licèt Epiſcopus aliqua temporalia recipiat. *c. cùm venerabilis ſup. de cenſib.*

2268 *Cap. XXII.* Quia circa.

QVando Epiſcopus remittit Decimas indefinitè alicui Eccleſiæ, intelligitur non ſolùm de prædiis, quæ habeat, ſed de habendis: quia beneficia ſunt pleniſſimè interpretanda; præſertim ſi Epiſcopus potuit excipere contra tale priuilegium, & nihil excepit.

Gloſ. Verbum indefinitum æquipollet vniuerſali, & extenditur ad futura.

2269 *Cap XXIII.* Antiqua.

POſt Eccleſiam Romanam, quæ eſt mater, magiſtra, & Princeps omnium, primum locum habet Conſtantinopolitana; ſecundum Alexandrina; tertium Antiochena; quartum Hieroſolymitana: quarum Patriarchæ à Romano Pontifice recipiunt pallium, id eſt, inſigne plenitudinis paſtoralis, cui iurant fidelitatem, & obedientiam. Deinde ipſi poſſunt dare pallium ſuis ſuffraganeis, recipientes pro ſe canonicam profeſſionem, & pro Papa promiſſionem obedientiæ. Item, vbique faciant deferri crucem ante ſe, præterquam in Vrbe Romana, vel vbi eſt Papa, vel eius Legatus vtens inſigniis dignitatis. Item, in omnibus Prouinciis ipſis ſubiectis poteſt appellari ad ipſos, ſalua appellatione, quæ fit ad Papam, cui ab omnibus humiliter deferendum.

2270 *Cap. XXIV.* Vt priuilegia.

PRiuilegium conceſſum religioſis, vt poſſint ſepelire ſuos confratres tempore interdicti, intelligitur de iis, qui licèt maneant in ſæculo, tamen obtulerunt ſe religioni mutato habitu, vel de illis, qui omnia bona ſua dederunt religioni irreuocabiliter, reſeruato ſibi vſufructu, & non de aliis. Item, priuilegium conceſſum Regularibus, vt ſi perueniant in loco interdicto, aperiantur eis Eccleſiæ, & celebrentur eis Diuina officia excluſis excommunicatis, intelligitur de vna Eccleſia ſola aperienda in vna ciuitate, & ſemel in anno: ſi ſe-

cus fiat puniantur; & qui abutitur potestate sibi concessa, meretur perdere priuilegium.

2271 *Cap. XXV.* Quod nonnullis.

COnceditur etiam Episcopis, sicut est concessum Regularibus, vt tempore interdicti possint Diuina celebrare ianuis clausis, suppressa voce, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis, & interdictis; dummodò non dederint causam interdicto, nec quicquam doli, vel fraudis congesserint, & nisi ipsum fuerit eis interdictum. Et quandoque, id est, non semper celebrent, ne oriatur scandalum.

Glos. Canonici non possunt interesse principaliter vt celebrantes, sed vt alij extranei, si non sunt excommunicati. Item, qui est interdictus, licèt non deliquerit, non solùm non est admittendus ad officia, & sacramenta in loco interdicto, sed neque in aliis locis.

2272 *Cap. XXVI.* Quanto.

PRiuilegia alicuius, v.g. Religionis, non sunt violanda etiam indirectè: vt si ex priuilegio Religionis non sunt excommunicandi, nec debent excommunicari illi, qui cum ipsis tractant, vt qui molunt in molendinis, qui coquunt in furnis eorum, vel in aliis communicant vendendo, emendo, &c. quia sic, licèt videantur seruari verba priuilegij, tamen non seruantur, & Religiosi sunt veluti excommunicati, cùm non possint cum aliis communicare.

Glos. In priuilegiis, lege, canone, &c. potius est consideranda vis, & mens, quàm verba. *c. intellexistis, de verb. signifi.* sic in testamentis, in contractibus, in edictis. Sed quando res est dubia, potius sunt seruanda verba edicti. Item, ista Decretalis valet etiam contra ciuitates, quæ similia faciunt, quæ faciebant prædicti Episcopi, & sic violant libertatem Ecclesiasticam. Item, qui facit in fraudem legis, canonis, vel priuilegij, facit contra legem. Quæ fraus quatuor modis contingit. Primò de persona ad personam: vt cùm vir non potest dare vxori, nec contra, supponit aliam personam, cui donet, donatio non valet. Secundò, de re ad rem: vt non potes mutuare pecuniam filio familias, mutuas triticum, vt vendat, & habeat pecuniam. Tertiò, de contractu ad contractum: v.g. mulier non potest donare viro, eidem vendit, & hoc modo donat. Quartò, de contractu ad contractum alio modo: v.g. mulier non potest fideiubere, facit se debitricem alterius principalem, &c.

2273 *Cap. XXVII.* Ex parte.

QVi sine tonsura, & habitu incedunt, & in foris factis, id est, maleficiis deprehensi, si habebantur omninò tanquam laici, licet post delictum, reassumant habitum, & tonsuram; tamen non gaudent priuilegio, & possunt puniri à Iudice laico sine pœna excommunicationis.

Glos. Secus est, quando constat, vel certum est illos esse clericos, quia Iudex ecclesiasticus debet eos punire. *c. in audientia, c. verò, de sentent. excomm. c. vlt. de vit. & honest. cleric.*

2274 *Cap. XXVIII.* Super specula.

PArisiis, & in locis vicinis, non legantur Leges, tum quia ibi non sunt in vsu Imperatorum leges, tum quia melius possit studiis sacræ paginæ insisti.

Glos. Aliquando ratione vicinitatis, quis sentit commodum, vel incommodum. *c. sed & continuò, de pœnit. dist.* 1.

2275 *Cap. XXIX.* Quia intentionis.

INnouatio priuilegij non inducit nouum ius, nec antiquum tollit, nec alicui præiudicium facit.

2276 *Cap. XXX.* In his.

QVi habent priuilegium celebrandi in altari portatili, possunt illo vti sine consensu Episcopi, vt ex indulgentia Papæ aliquam gratiam reportent, dummodò non tangant ea, quæ sunt iuris parochialis; quia in his quæ cognoscuntur spectare ad cultum Diuinum, semper benigna interpretatio est facienda.

Glos. Priuilegium, aliquid debet operari, & priuilegium Principis latissimè est interpretandum.

2277 *Cap. XXXI.* Dudum. *Greg. IX.*

PRiuilegium concessum de non soluendis Decimis noualium, in quo non fit mentio de lite mota à parte contraria, non extenditur ad decimas, de quibus erat lis, vel quæ erant solitæ solui.

Glos. Sic priuilegium obtentum tacita compositione non valet. *c. ex multiplici, de decimis.* Item, priuilegium obtentum tacita veritate, vel non faciens mentionem de alio priuilegio non valet, vt rescriptum. *c. veniens, de rescript.*

2278 *Cap. XXXII.* Quidam.

COnfratres priuilegiatorum quandiu in propriis domibus morantur, tenentur ad iura Episcopalia, id est, nisi se transferant in totum.

Glos. Ad gaudendum priuilegiis non sufficit sola receptio, nisi translatio sit plena.

2279 *Cap. XXXIII.* Consultationi.

TErra, de qua non est memoria, quod fuerit culta, si redigatur ad culturam per Religiosos, perpetuò erit immunis à soluendis decimis.

IN SEXTO LIBER V.

DE PRIVILEGIIS. Tit. VII.

2280 *Cap. I.* Volentes. *Conc. Lugdun.*

EXEMPTI à iurisdictione Episcopi, & ex priuilegio immediatè subiecti Papæ, si delinquant in Diœcesi Episcopi in loco non exempto, ordinarius loci cognoscit causam, & punit: Idem dicendum de causa ratione contractus, vel rei in loco non exempto. Sed si delictum, vel contractus, vel res sunt in loco exempto, licèt qui côuenitur habeat domiciliû in diœcesi Episcopi, tamen non potest conueniri coram Episcopo ratione priuilegij. Similiter, si deliquit

deliquit, vel contraxit, vel habet rem litigiosam in aliena Diœcesi, sed domicilium in hac, non poterit cognosci ab Ordinario domicilij, nec ad se reuocare causam. Prædicta doctrina etiam valet, quando quis obtinuit priuilegium, vt non possit conueniri, nec tenetur respondere, nisi sub vno certo Iudice: nam si concurrit domicilium, & delictum, vel contractus, vel res in loco non exempto, poterit conueniri coram Iudice domicilij, saluis aliis casibus, in quibus de iure subiiciuntur Episcopis. Item, qui habent priuilegium, quod non possint interdici, suspendi, vel excommunicari ab Ordinario, vt sunt multi Religiosi, in quorum priuilegiis ponitur, ne suorum monasteriorum monachi excommunicentur, si prædicti monachi habitent in Prioratibus subiectis Ordinario locorum, vt ibi regant, vel resideant, possunt excommunicari, suspendi, interdici ab Ordinariis, dum ibi morantur.

Glos. Prædicta intelliguntur, nisi in priuilegio sit aliqua clausula his derogans, v.g. *etiam pro delicto commisso in loco non exempto*, vel *non obstante constitut. Innoc. IV. in Conc. Lugdunen.* Item, exempto monasterio sunt exemptæ Ecclesię, cœmeteria, hortus, atria, areæ, &c.

2281 *Cap. II.* Cùm de diuersis.

VVlt, vt in Curia Romana vigeat studium iuris ciuilis, & canonici, & ibi studentes gaudeant priuilegiis locorum, in quibus est studium generale, & recipiant integros prouentus suos Ecclesiasticos, vt illi.

Glos. In *cap. super specula, eod.* de Magistris, qui sunt in studio, cum licentia superiorum dicitur, quod percipiant fructus, sed non distributiones; & loquitur de Theologis.

2282 *Cap. III.* Abbates. *Alex. III.*

ABbates, qui habent priuilegium dandi benedictionem super populum, solùm possunt benedicere solemniter populum, in Ecclesiis sibi pleno iure subiectis, quando in eis celebrant diuina officia post solemnia Missarum, & Matutinam, Laudes, ac Vesperas, & non possunt alibi publicè, vt per vias ciuitatis, &c. nisi hoc expresse sit in priuilegio concessum. Item, non possunt conferre primam tonsuram, nisi conuersis in monasterio, & in quibus habent quasi episcopalem iurisdictionem, nisi aliter constet ex pleno indulto Apostolico.

Trid. sess. 23. de Ref. 10.

Glos. Benedictionem solemnem, id est, *Sit nomen Domini benedictum*, solùm Episcopi dant; non solemnem verò omnes sacerdotes. *c. ecce ego dist. 95.* Item, solemnem ex priuilegio aliqui Abbates, & alij. Item, tunc Ecclesia dicitur pertinere pleno iure ad Abbatem, quando in ea sacerdotes instituit, & omnes obuentiones percipit. *c. de monachis, c. auaritia, de praben.* Item, Abbas non potest ea facere, quæ sunt purè episcopalis ordinis, vt conficere Chrisma, conferre ordines maiores, &c. potest tamen conferre minores. *c. 1. & cap. cùm contingat dist. 69.* Et possunt benedicere calices, patenas, vestes sacerdotales, & similia ad vsum suarum Ecclesiarum. *c. 1. de sacr. vnct. c. vestimenta de cons. d. 1.* sed abstineant à consecratione calicis. Item, non potest Abbas clericare puros laicos, quia non sunt suæ iurisdictionis, quemadmodum nec Episcopus alterius subditos. *c. vlt. de temp. ordin.*

2283 Cap.

2283 Cap. IV. Auctoritate.

EXempti in locis non exemptis non præsumant construere oratoria, vel cappellas sine licentia ordinarij loci, nec in sic constructis celebrent, vel celebrare diuina faciant, nec in tempore interdicti, nisi in casibus à iure concessis; si secus, compescantur ab Ordinario; & sententia, quam conseruatores exemptorum ferunt, vt hîc, reuocatur. Item, exempti in locis exemptis non audeant facere præmissa sine licentia, vel priuilegio Papæ. Item, exempti non accipiant suo nomine, tanquam actores, vel defensores causas, vel lites suorum hominum liberorum, etiam si sint sui censuales, id est, qui in possessionibus habeant dominium vniuersale, & soluant census exemptis, vt dominis directis, dummodò causæ ad ipsos homines liberos tantum pertineant.

Glos. Secus si causa esset commodum exemptorum, & tangeret dominium directum. Item, secus in seruis, nam lites seruorum semper in se accipere possunt. Item, exemptus delinquens in loco non exempto punitur ab Ordinario. *c.1.eod.in 6.* Item, nemo sine licentia construat oratoria. *c.vlt.de sent. c.patentibus.eod.* Sed priuatim in sua domo potest, non erigendo altare cum ara consecrata, sed cum imagine potest ad orandum. Item, exempti, & Religiosi violantes generale interdictum, quod seruat mater Ecclesia, sunt excommunicati ipso iure. *clem.ex frequentibus, de excessibus Prælator.* & vide *c.vlt.de sent. excom.*

2284 Cap. V. Ne aliquis. Clem. IV.

PRiuilegium, vel indulgentia concessa cuicumque singulari Ecclesiastico, vel sæculari in quacumque dignitate, quòd non possit excommunicari, vel interdici à quocumque, & quòd ipsius terræ, vel Ecclesiæ non possint interdicto supponi, non intelligitur de sententijs latis ab Ordinario; & sic Ordinarius potest illos excommunicare, interdicere, &c. Excipiuntur Reges, Reginæ, & eorum filij, & Religiosi non ratione personarum tantùm, sed etiam ordinum, vel locorum priuilegiatorum. Hoc cap. loquitur de priuilegio concesso singulari personæ, non de alijs, nec præiudicat ordinario, nisi de hoc fiat expressa mentio.

Glos. Quæ differentia sit inter Indulgentiam, & Priuilegium, vide *c. in nostra. de sepul. c.cùm personæ inf.eod.*

2285 Cap. VI. Vt Apostolicæ.

ABbates, & alij Prælati inferiores, quibus à Sede Apostolica conceditur vsus Mitræ, si sunt exempti, quando intersunt Prouincialibus Concilijs, & Episcopalibus Synodis, possunt vti mitris aurificatis, sed non habentibus gemmas, vel laminas aureas, vel argenteas: si non sunt exempti, vtantur simplicibus albis, & planis, id est, non aurificatis. Sed in alijs locis exemptis vtantur mitris, prout indulta concessa à Sede Apostolica eis permittunt.

Glos. Hoc fuit ordinatum, ne detrahatur honori, & authoritati Episcopali, quia simplices putant magis ornatum habere maiorem authoritatem. Item, ornamenta Episcopalia, cum quibus celebratur sunt quatuor. 1. Mitra. 2. Baculus pastoralis. 3. Annulus. 4. Caligæ Episcopales, seu sandalia.

2286 *Cap. VII.* Cùm personæ. *Bonif. VIII.*

QVi dicunt se exemptos per priuilegium, vel indulgentiam Sedis Apostolicæ, requisiti ab Ordinario loci ostendant integraliter legenda priuilegia prædicta, vel indulgentias ipsi Ordinario in loco congruo, & securo, vel alijs prudentibus viris sine suspicione, deputatis ab Ordinario, & hoc intra terminum competentem moderandum pro qualitate facti ab Ordinario, vel eius Delegato, cessante tamen iusto impedimento: & teneantur tradere transcriptum de ijs articulis, in quibus est controuersia. Item, qui volunt defendere suam libertatem per solam præscriptionem canonicam, fidem faciat de tali præscriptione ipsi Ordinario, vel eius delegato prudenti non suspecto, & interim Episcopus vtatur sua iurisdictione in eos, quia habet intentionem fundatam; donec plenè probetur præscriptio canonica. Item, qui volunt defendere suam libertatem per priuilegium, & præscriptionem simul, & exhibent priuilegium, vt in principio dictum est: si exhibitum non probat plenè libertatem, sed causam probat præscribendi, probent præscriptionem 40. annorum, & quod non fuerit violenta, clandestina, vel precariò concessa, & interim Episcopus non exerceat in eos iurisdictionem.

Glos. Locus, in quo debet ostendi priuilegium, debet esse securus à violentia, alioquin posset appellari. *c. accepimus. de fide instr. c. accedens, vt lit. non contest. c. ex parte de appell.* Item, reus aliquando compellitur edere instrumenta contra se, licèt contrarium statuatur in *c. 1. de probat.* vide solutionem in glos. *in verbo, Tradere.* Item, præscriptio canonica fit 40. annis, & cum titulo, *c. 1. de præscript. in 6.* & contra Ecclesiam minor non currit. *c. de quarta, de præscript.* Item, Ordinarius cognoscit in sua causa, quando est Ecclesiæ, puta, quod sit sua iurisdictio. *c. 1. de cler. mal. c. Romana. de pœnis, c. literis de præscript.* Sed melius esset id expedire per Delegatos ad euitandam omnem suspicionem *c. si quis contra. de foro compet.* Item, non potest subditus præscribere obedientiam contra prælatum. *c. cùm non liceat. de præscript.* Item, priuilegium ex se est fauorabile, sed præscriptio est omnino odiosa. *cap. sua. c. ex parte de decimis.*

2287 *Cap. VIII.* Episcoporum.

PRiuilegiati, siue sæculares, siue regulares, qui scienter celebrant, vel celebrare faciunt diuina in ciuitate, vel loco interdicto ab Ordinario, vel Delegato, vel à iure, nisi in casibus à iure concessis, & quod publicè excommunicatos, vel interdictos ad diuina officia, Ecclesiastica sacramenta, vel Ecclesiasticam sepulturam admittere præsumunt, præter alias pœnas iuris interdicitur eis ingressus Ecclesiæ, donec ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt, satisfaciant competenter.

Glos. Quando, & quomodo liceat in loco interdicto celebrare, statuitur in *c. alma mater. de sent. excom. in 6.* id est, submissa voce, & ianuis clausis. Item, celebrans præsente publico excommunicato non fit irregularis, sed interdicitur ei Ecclesiæ ingressus; & si celebrat in loco interdicto, fit irregularis. *c. is qui de sent. excom. in 6.* Hodie est aggrauata pœna in *c. eos de sepul.* & in *c. ex frequentibus, de sent. excom.* Item, hanc decretalem, & eius pœnam, licèt aliqui putent

putent habere solum locum in exemptis, verius tamen est, etiam procedere in non exemptis.

2288 *Cap. IX.* Per exemptionem.

QVando eximitur Ecclesia, intelliguntur etiam exempti eius monachi, vel canonici, & Clerici conuersi, & perpetuò oblati, sed non eius Ecclesiæ parochiæ quoad pertinentia ad parochiam, nec parochiani. Item, quando eximuntur canonici Ecclesiæ, non est exempta Ecclesia, vel alij eius Clerici. Si verò eximantur Clerici, intelliguntur exempti, tam canonici, quàm Clerici, sed non Ecclesia, nisi aliud in priuilegio exemptionis exprimatur.

2289 *Cap. X.* Si Papa.

DEclarat, quibus formis, modis, clausulis, vel verbis, in priuilegijs probatur exemptio: v.g. Si Papa in priuilegio, vel scriptura facta non principaliter super sententia exemptionis, narret aliquam Ecclesiam ad ius, & proprietatem Romanæ Ecclesiæ, vel similia verba, non ideo probatur exemptio, nisi de libertate aliter doceat. Item; si super Ecclesiæ exemptione sententiando, vel agendo negotium de exemptione, asserat ipsam Ecclesiam esse exemptam, vel esse iuris Diui Petri, vel ad Romanam Ecclesiam specialiter, vel sine medio, vel simpliciter pertinere, per hoc probatur exemptio. Ratio, quia, cùm omnes Ecclesiæ mundi pertineant ad Ecclesiam Romanam, ista verba priuilegij aliquid operari debent. Idem procedit, si dicatur in priuilegio, *Ecclesia sit libera*, vel *potiatur libertate Ecclesia Romana*, vel *soluat Ecclesia Romanæ annuum censum ad indicium perceptæ libertatis*; secus non: vel quòd Ecclesiam illam eximit ab ordinarij potestate; vel quod in ea non exerceat Episcopus iurisdictionem. Item, qui recipitur in proprium, & specialem subiectum, est exemptus; secus si in specialem filium Romanæ Ecclesiæ. Item, si priuilegium alicui concedatur circa aliqua, vt quod non possit excommunicari, suspendi, vel quod in specialem filium Romanæ Ecclesiæ sit assumptus, etiam si postea sequatur quod annuum censum soluat Ecclesiæ Romanæ, non dicitur exemptus; licèt per prædicta non deroget alijs modis, & effectibus exemptionum, qui reperiuntur in litteris Ecclesiasticis.

Glos. Hodiè narratiua verba litterarum Papalium, si sunt de suo facto, & super his fundatur intentio ipsius, benè probant. *Clem. literis, de prob.* Item, Papa recipiendo aliquem in filium, non ideo eum eximit. Ratio est, quia aliquis bene potest esse alicuius filius, & tamen esse alteri subditus; vel seruus: filiatio igitur denotat amorem, & priuilegium, specialis subiectio exemptionem.

2290 *Cap. XI.* Licèt.

PRiuilegiati, tempore interdicti ianuis clausis exclusis excommunicatis, & interdictis submissa voce celebrare diuina possunt, ad ea non possunt aliquem recipere, nisi priuilegiatum. Item, si priuilegium fuit concessum particulari personæ, potest admittere suos familiares domesticos, dummodò non sint familiares alicuius conuentus, vel collegij quia nõ admittuntur, si nõ sunt priuilegiati. Item, prædicta concessione non gaudet is, cuius causa, culpa, dolo, vel fraude fuit prolata sentẽtia interdicti; sicut nec is qui ad perpetrandũ deli-

ctum, ob quod fuit positum interdictum, dedit consilium, auxilium, fauorem, *Glos.* Hodie in interdicto est seruandum *c. Alma de sent. excom.*

2291 *Cap. XII.* Quoniam.

EPiscopi vbique possunt vti altari portatili, vt in eo quotidie celebrent, vel celebrare faciant, vbi illis permittitur, modò seruent interdictum: quia eos non decet absque causa rationabili transire aliquem diem sine missa.

Glos. Eandem indulgentiam habent fratres Minores, & Prædicatores. *c. in his eod.* Item, hac Episcopi possunt vti, sine licentia ordinarij loci vel Parochi, absque tamen præiudicio iuris parochialis. Item, Episcopus habet indulgentiam, quam vide *c. quod nonnullis. eod. c. vlt. de pœnit. & rem. c. 2. de off. deleg. in 6. c. quia periculum. de sent. excom. c. fin. de iuram. calum c. dignum. de celebr. Miss.* An Episcopus possit hanc indulgentiam concedere alijs, vide *cap. in his, eodem.*

CLEMENTIN. LIBER V.

DE PRIVILEGIIS, ET EXCESSIBVS priuilegiatorum.

2292 *Cap.* Religiosi.

RELIGIOSVS, qui sine speciali licentia Parochi præsumit ministrare sacramentum extremæ vnctionis, matrimonia solemnizare, & Eucharistiam, siue Clericis, siue laicis deferre. Item, Religiosus, qui præsumit absoluere excommunicatos à Canone, vel à sententijs per statuta Prouincialia, aut synodalia promulgatis, exceptis casibus in iure expressis, vel per priuilegia Sedis Apostolicæ concessis; est excommunicatus, & reseruatus Sedi Apostolicæ, quæ ordinarius postquam ei hoc constiterit faciat publicè nunciare esse excommunicatum, donec de absolutione facta sit fides, nullo super hoc suffragante priuilegio exemptionis, vel alio. Excipitur, quando Ecclesia Romana concesserit, vt Religiosi suis familiaribus, domesticis, vel pauperibus in suo Hospitali possent ministrare sacramenta, quia tunc nullum præiudicium eis generatur. Item, sub præcepto obedientiæ inhibetur religiosis, ne in suis sermonibus Ecclesiarum Prælatis detrahant, nec laicos retrahant ab accessu ac frequentia suarum Ecclesiarum, nec pronuncient Indulgentias indiscretas, & non concessas; nec quando intersunt testamentis condendis, retrahant testatores à debitis restitutionibus, vel legatis matricibus Ecclesijs faciendis; nec legata, vel debita, vel ablata incerta sibi, aut alijs singularibus sui ordinis fratribus, vel conuentibus in aliorum præiudicium fieri, seu erogari procurent, nec quemque absoluere à casibus reseruatis Sedi Apostolicæ, vel locorum ordinarijs præsumant; nec personas Ecclesiasticas præsertim coram Iudicibus delegatis à Papa suam contra eos iustitiam prosequentes præsumant vexare indebitè, aut ad plura loca præsertim remota conuenire. Et qui contra prædicta præsumpserint attentare, subiaceant

illis

illis pœnis per duos menses, quæ per eorum regulam, vel statuta consueu erunt imponi pro grauibus criminibus, vel culpis, super quibus non possit dispensari sine manifesta necessitate. Item, eorum prælati si requisiti super his, quæ ad ipsos peruenerunt, non satisfecerint plenè infra mensem Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis damnificatis, vel læsis, sint suspensi eo ipso, donec debitè satisfaciant, non obstante quocumque priuilegio sub quocumque tenore.

Glos. An hoc caput, cùm non includat Clericos sæculares, sed religiosos, includat etiam religiosos, qui præsunt Ecclesijs parochialibus, quoad non suos parochianos, dubium est: vide *c. 1. de decim.* Item, solemnizare matrimonium, est solemniter benedicere. Item, Religiosus potest credere parochiano dicenti se habere talem licentiam à suo parocho *c. placuit de pœn. in 6.* Secus de ordinandis à non suo Episcopo *cap. 1. & 2. de temp. ord. in 6.* Sed qui dicit se absolutum, creditur ei in foro conscientiæ, non in foro fori. Item, quoad sæculares mercenarios, & similes Parochus erit, in cuius parochia habitant *c. omnis. de pœnit. & rem.* Item, hanc licentiam potest dare parochus, qui nondum est presbyter, vel Vicarius generalis habens curam *c. cum ex eo de cler. in 6. c. cupientes. de pœn.* potest etiam diœcesanus, quia tota diœcesis est eius parochia. *c. 2. de pœn. & rem. in 6.* An in licentia specificatio debeat esse de solo sacramento ministrando, vel etiam de persona, cui ministratur, vel quæ ministrat. Resp. consulendum esse, quod de omnibus, sed in rigore sufficeret primum. Item, concionatores possunt in genere reprehendere Prælatos, sed non nominatim, nec circumloquendo.

2293 ## *Cap.* Archiepiscopo.

ARchiepiscopus transiens, vel declinans ad loca exempta suæ prouinciæ potest liberè ante se portare Crucem, benedicere populo, audire priuatim, vel publicè diuina officia etiam in Pontificalibus, celebrare, vel facere celebrare in sua præsentia sine Pontificalibus, non obstante quouis contrario priuilegio. Item, Episcopus in locis exemptis suæ diœcesis potest populo benedicere, audire diuina officia, & ea celebrare, vel in sua præsentia facere celebrare: per hoc tamen in locis exemptis, vel priuilegiatis nullam aliam iurisdictionem exerceat, nec personis exemptis molestiam, vel grauamen inferat, nec in alio præiudicetur exemptioni priuilegiatorum, nec quomodolibet acquirat ius.

Glos. Benedictio solemnis fit per hæc verba, *Sit nomen Domini, &c.* Abbates ex priuilegio, & Archiepiscopus potest vti pallio in loco priuilegiato, sed non extra suam prouinciam, etiam de licentia Ordinarij loci; secus de Episcopo in Pontificalibus.

EXTRAV. IOAN. XXII.
DE PRIVILEGIIS. Tit. II.

2294 *Cap.* Ad nostri.

ANnullat priuilegia omnia Principum,& Communitatum in Campania, & maritima Ecclesiastica receptandi bannitos impunè.

EXTRAV. COMMVN. LIB. V.
DE PRIVILEGIIS.

2295 *Cap.* Inter cunctas. *Benedictus I X.*

FRATRES Minores, & Prædicatores possunt prædicare in suis Ecclesijs,& in publicis plateis non petita licentia Episcoporum,sed in hora,in qua Episcopus concionatur,vel eoram se faciat prædicari, non prædicent sine licentia Episcopi,vel in studijs generalibus; non autem prædicent,quando Episcopus vrgente necessitate ad se conuocat populum. Item, in parochialibus non prædicent inuitis parochis. nisi iussi à Superioribus eorundẽ.Itẽ,electi à suis Superioribus præsententur,& liberè audiant confessionem; non autem religiosorum, qui suis Prælatis tenentur confiteri, nec excommunicatorum,nec criminosorum', quorum crimina egent publica pœnitentia, nec absoluant à casibus reseruatis Episcopis.Item,Religiosi possunt sepelire mortuos;& de funeralibus, & quarta disponitur,& de quibus non soluitur Falcidia,canonica portio,&c.

*Glos.*Hæc Extrauagans est reuocata per *Clem.2.de sepult.*non tamen in omnibus.Vide etiam *Extrauag.vices illius,de treuga,& pace.*

2296 *Cap.* Meruit. *Clem. V.*

QVoad Regem Francorum,& Galliæ tollitur *c.vnam sanctam,de maior. & obed.*ita vt per eam non plus subiaceant Ecclesiæ Romanæ, quàm prius.

2297 *Cap.* Diuina. *Eugen. I X.*

ORdinarij,vel alij Superiores non procedant, nec excommunicare, suspendere,interdicere,vel priuare officio, vel beneficio, vel aliam sententiam ferre præsumant contra officiales pro tempore existentes in obsequijs Papæ,vel Sedis Apostolicæ, nec contra alios venientes ad Sedem Apostolicam pro suis,vel eorum causis prosequendis ; nec in ea morantes, dum durat prosecutio causarum,vel ab ea recedentes, & si quæ attentant contra, sunt irrita;& si quomodolibet priuant,vel priuatos declarant beneficijs, vel illa alijs conferunt,vel ad hoc se intromittunt, tam dantes, quàm recipientes ipso

ipso facto sunt excommunicati, suspensi, & interdicti, non obstantibus quibuscunque priuilegijs, vel Concilijs etiam generalibus.

2298 *Cap.* Exhibitas. *Ioan. XXII.*

MIlites Hospitalarij S. Ioannis, qui ex priuilegio, consuetudine, vel statuto percipiunt fructus annales beneficiorum vacantium, vel plurium annorum, debent etiam habere præbendam, quam beneficiarius haberet, si resideret in illa Ecclesia, vel quam haberent, si ex causa excusante non resideret, & quæ non accresceret Capitulo.

DECRETALIVM LIBER V.
DE PVRGATIONE CANONICA.
Tit. XXXIV.

2299 *Cap. I.* Nobilis.

SI vir nobilis, vel ingenuus, id est, natus liber, accusatus de crimine negat, deficiente accusatore, si ipse est dignus fide, purget se cum duodecim ingenuis viris; si verò prius fuerat deprehensus in furto, vel periurio, vel falso testimonio, non admittitur ad iuramentum, sed ei tanquam non ingenuo indicitur purgatio canonica.

Glos. Numerus compurgatorum est ad arbitrium Iudicis; & sic non necessariò requiruntur duodecim. *cap. ex tuarum, eod.* Item, per ingressum Religionis perditur nobilitas.

2300 *Cap. II.* Si quis presbyter.

SI presbyter malè viuat, & infametur, Episcopus cogat populum manifestare infamiam presbyteri: & si desunt accusatores, Episcopus primò admoneat presbyterum seorsum, secundò sub duobus, vel tribus testibus: & si non se corrigit, admoneat publica increpatione. Et si non se corrigit, suspendat ab officio, vsque ad dignam satisfactionem, ne in populo sit scandalum.

2301 *Cap. III.* Moniales.

SI accusentur esse libidinosæ, & hoc probari non potest, cogantur purgare suam famam canonicè secundùm regulam.

2302 *Cap. IV.* Si quis de gradu.

SI probatur manifestè, vt quia est conuictus, vel confessus manifestè Clericum consensisse, vel interuenisse in raptu sponsarum, repellitur à proprio gradu: si non probatur, sed est verisimilis suspicio, canonicè se purget.

2303 *Cap.*

2303 *Cap. V.* Quoties. *Innoc. IIII.*

QVando, v.g. Episcopus accusatus de simonia, & accusatores non probant, accusatus debet se purgare cum tertia manu sui Ordinis, & quarta Abbatum, & Religiosorum sacerdotum Forma purgationis seruanda est hæc: Episcopus iuret super sancta Dei Euangelia, quod pro Ecclesia sancti Petri presbytero danda, nihil per se, vel per alium accepit, nec aliquis eo sciente recepit: compurgatores super sancta Dei Euangelia iurent, quod credunt eum verum dicere.

Glos. De hoc *c. vlt. eod.* Item, cessante accusatore, si accusatus remanet infamatus, debet se purgare, vt in causa prima. Item, an plures possint accusare de eodem crimine.

2304 *Cap. VI.* Nos inter alios. *Alex. III.*

EPiscopus potest compellere suum parochianum laborantem infamia de aliquo crimine publico deficiente accusatore, & testibus, si non appellat: quia si appellat, Iudex appellationis iudicabit.

Glos. Non potest de quolibet crimine, sed de Ecclesiastico, vt de hæresi, adulterio, incœstu, vel nisi habeat iurisdictionem temporalem. Item, causa appellationis debet esse iusta, vt si Episcopus excedit modum in purgatione, vel aliàs eum grauat, aliter non admittitur appellatio.

2305 *Cap. VII.* Cùm.

PVrgatores debent esse honesti, & bonæ opinionis, & quod probatur nolint deierare amore, odio, pecunijs, & cognoscant vitam, & conuersationem illius, qui purgatur. Item, qui deficit in purgatione, est priuandus omni officio, & beneficio. Item, qui recepit purgationem, non debet ostendere maleuolentiam, vel indignationem, nec impedire, nec permittere impediri compurgatores.

Glos. Qui deficit in purgatione, habetur pro conuicto, cuius pœna est priuatio officij, & beneficij.

2306 *Cap. VIII.* Ex litterarum. *Lucius III.*

INfamatus, qui se purgauit purgatione vulgari, id est, iudicio aquæ frigidæ, & ideo liberatus, potest de nouo indici purgatio canonica tali infamato, licèt idonei accusatores non appareant, id est, vt cum septima, vel quinta manu sui Ordinis ostendat suam innocentiam; quod si fecerit, est absoluendus à suspensione, & infamia, non obstante contradictione, vel oppositione alicuius.

Glos. Per enormitatem delicti statim quis suspenditur ab officio, vel beneficio. *c. inter, eod.* Item, purgatio vulgaris, vt candentis ferri, duelli, panis, & casei, est prohibita, & habetur pro non præstita. *Tit. 35. per totum.* Item, sicut purgatio prohibita non facit fidem, sic iurans aliter, quàm debet, debet de nouo iurare. Item, ex eo, quod quis vocatur ad extraordinarium Iudicem, non interrumpitur præscriptio. An post purgationem possit accusari de eodem crimine, Vide.

2307 *Cap. IX.* Constitutus.

COmpurgatores satis est, si sint ab Ecclesia tolerati, & bonæ famæ in suis Ordinibus ministrantes, nec in iudicio pro crimine condemnati; & si secundùm propriam conscientiam, & opinionem iurent quod purgandus sit immunis à crimine, nec est inquirendum, vel facienda indagatio de his sicut de ordinandis.

Glos. Non sunt strictè examinandi, sicut alij testes.

2308 *Cap. X.* Inter sollicitudines. *Innoc. III.*

LIcèt secundùm Canones infamatus sit suspendendus ab officio, donec se purget, tamen propter enormitatem criminis, v.g. hæresis, potest suspendi ab officio, & beneficio etiam nullo accusante: sed ex sola fama potest Episcopus ex officio suo accipere testes contra ipsum, & augetur numerus purgantium: post purgationem ab hæresi restituitur beneficium, sed suspenditur ab officio in pœnam, donec cesset scandalum, & faciat actus contrarios hæreticis. Sed si deficit in purgatione, habeatur conuictus, deponatur ab officio, & beneficio, & detrudatur in Monasterium ad agendam pœnitentiam.

Glos. Qui sit modus indicendi purgationem seruandus, vide ibi. Item, hæreticus conuictus traditur Curiæ sæculari, non si præsumptiuè.

2309 *Cap. XI.* Cùm dilectus.

COmpurgatores admittendi debent esse personæ vicinæ, & honestæ.

Glos. Id est, toleratæ ab Ecclesia, nec condemnatæ de crimine.

2310 *Cap. XII.* Cùm in iuuentute.

QVando infamia alicuius non est nota ex probabilibus coniecturis, non est necessariò indicenda purgatio, potest tamen indici ad instantiam purgandi.

2311 *Cap. XIII.* De testibus.

COmpurgatores, si iurent hoc solùm, quod credunt eum dicere veritatem, sufficit.

2312 *Cap. XIV.* Accedens.

INfamatus publicè in defectu natalium, nec potest legitimè constare, recipiatur purgatio, & non ordinetur: quia etsi non sit nota delicti, est tamen nota impedimenti ordinum sacrorum.

Glos. Negatiua, v.g. quod aliquis non sit filius sacerdotis, non potest probari directè, sed indirectè, id est, probando quod sit filius talis laici, & vxoris eiusdem, quam pro legitima habebat, & hoc erat publicum. Item, eo ipso, quod quis probat se filium vxoris tuæ, quam tu tenes pro vxore, probabit se esse filium tuum. Item, purgatur quis non solùm à crimine, sed etiam ab irregularitate, & laici se purgant. *c. nos inter, & moniales, eod.*

2313 *Cap. XV.* Cùm dilectis filiis.

QVando crimen est notorium, vt celari non possit, non est indicenda purgatio, sed condemnatio. Item, iudicio pendente coram Iudicibus delegatis Papæ non debet ordinarius purgationem indicere infamato: & si purgauit, purgatio non valet, sed est purgandus à delegato Papæ, si contra infamatum non apparet accusator.

Glos. Si iuris ordo est de substantia iudicij, & non seruatur, sententia non tenet: si non est de substantia, tenet, nisi releuetur per appellationem. Item, purgatio indicta à non suo Iudice non valet.

2314 *Cap. XVI.* Accepimus.

QVando prælatus, vt Archiepiscopus, est infamatus de criminibus, & vult se purgare, debet hoc modo, & forma iurare secundùm sanum intellectum, id est, illa crimina, de quibus est infamatus, vt simoniam, venditionem iustitiæ, incontinentiam, iuret se non commisisse postquam fuit Archiepiscopus, & compurgatores iurent se credere eum verum iurasse: & non sufficit, nec debet iurare quod sit immunis ab illis criminibus, de quibus est infamatus, quia non tenetur iurare de tota sua vita, nec debet iurare quod sit immunis, intelligendo, quod sint remissa per pœnitentiam iam factam, quia temerarium esset.

DECRETALIVM LIB. V.

DE PVRGATIONE VVLGARI. Tit. XXXV.

2315 *Cap.* Cura suscepti. *Cœlest. III.*

IN nullo casu debet tolerari purgatio vulgaris, vt per duellum.

Glos. Hæc purgatio fuit inuenta fabricante Diabolo, & est tentare Deum, ideo reprobatur. Excipitur aliquis instinctus Spiritus Sancti. *vide glos. At cùm Dauid.*

2316 *Cap.* Significantibus. *Innoc. III.*

IDem quod supra: & sententia lata ex tali purgatione est nulla, & non liberat, nec condemnat.

2317 *Cap.* Dilecti filij. *Honor. III.*

INterdicitur sub censura purgatio vulgaris candentis ferri, quia est tentare Deum.

DECRETALIVM LIB. V.
DE INIVRIIS, ET DAMNO DATO.
Tit. XXXVI.

2318 *Cap.* Si rixati.

QVANDO quis in rixa alterum percutit,& ideo iacet in lecto,sed non moritur,percutiens soluat operas,& expensas.

*Glos.*Hæc quinque c.sunt sumpta ex *Exod.c.21.& 22*.Item,non habetur ratio de deformitate corporis, quia corpus liberum non petit æstimationem: tamen si liber homo perist,condemnabitur occidens in 50. aureis. *l. 1.§.sed cùm liber homo,ff.de his,qui deiec.vel effu.*

2319 *Cap. II.* Si quis.

QVi fodit foueam,vel cisternam,& relinquit apertam,& in eam cadit bos, &c.dominus cisternæ soluat pretium,& accipiat sibi cadauer.

*Glos.*Si fouea erat in publico,secùs verò in loco priuato, vbi consueuerunt fieri.

2320 *Cap.III.* Si bos alienus.

SI bos erat cornupeta,& non custoditus,& alium bouem interfecit, reddat dominus illius bouem, & accipiat cadauer.

Glos. Secus quando bos occisus est prius aggressus occidentem ; vel si dubium est,quis prior.

2321 *Cap. IV.* Si læserit.

QVi dimittit suum iumentum,vt depascatur in aliena vinea,vel agro,soluat æstimationem damni.

2322 *Cap.V.* Si egressus.

QVi incendit suum campum, & egressus ignis combussit alienas segetes, soluat damnum.

Glos. Si fuit in culpa, vt quia venerit in tempore ventoso , nec adhibuit omnem diligentiam;secus non tenetur.*c.vlt.eod.*

2323 *Cap.VI.* Si quis domum.

SI quis domum alicuius incenderit,soluat totum damnum,& pœniteat per tres annos.

2324 *Cap.VII.* Olim. *Honor.III.*

SÆcularis potestas, quæ clericum in bannum mittit, est condemnanda secundùm æstimationem iniuriæ in expensis, & damnis secundum iniuriam illatam quia facit contra libertatem Ecclesiasticam.

Glos. Lite non contestata processus factus non valet, vt *hic*, & *c. accedens, vt lit. non contest.* Item, bannum contra clericum, vel libertatem Ecclesiasticam non tenet, est sacrilegum. Vide *Clem. de poenis.*

2325 *Cap. VIII.* In nostra. *Greg. IX.*

STatutum etiam iuratum de non petendo, vel recipiendo restaurationes damnorum, non extenditur ad expensas, quæ non obstante iuramento sunt soluendæ ad arbitrium Iudicis.

Glos. Damnum multiplex vide.

2326 *Cap. IX.* Si culpa tua.

QVando culpa alicuius datur damnum, vel irrogatur iniuria, vel auxilium datur irrogantibus iniuriam, vel hæc euenerunt imperitia eius, vel negligentia, tenetur ille satisfacere: nec excusat ignorantia, si scire debuit ex suo facto posse verisimiliter contingere iniuriam, vel iacturam. Item, si tua animalia nocuerunt alicui, teneris satisfacere, nisi des animalia passo damnum. Verùm si animalia erant ferocia, & quæ consueuerunt nocere, nec adhibuisti diligentiam, quam debebas, non te liberas dando animalia. Item, licèt, qui causam damni dat, damnum dedisse videtur; tamen secus est in eo, qui adhibuit omnem diligentiam, quam debebat, ne contingeret.

Glos. Ad hoc, vt aliquis teneatur resarcire damnum vel iniuriam, debet interuenisse culpa, alioquin non tenetur: & sic infantes, & furiosi si damnificant, non tenentur; qui ad sui defensionem, & incontinenti damnum dat eodem modo, sine culpa non tenetur; sed si adesset leuissima culpa, teneretur. Item, pubes, doli capax, si cum culpa, tenetur. Item, loquitur de imperitia; quæ annumeratur culpæ.

IN SEXTO LIBER V.
DE INIVRIIS, ET DAMNO DATO.
Tit. VIII.

2327 *Cap.* Et si pignorationes. *Greg. X.*

REPRESALIA, quibus vnus pro alio grauatur, sunt legibus, & iuri naturali contraria, & sunt prohibita: in legibus tamen si concedantur, non extenduntur ad personas Ecclesiasticas, vel bona ipsorum, non obstante consuetudine contraria, quæ potius est corruptela: & qui hæc concedunt, vel extendunt contra prædictas personas, si intra mensem non reuocant, si sunt personæ singulares, sunt excommunicati; si vniuersales, sunt interdicti.

DECRE

DECRETALIVM LIB. V.
DE POENIS. Tit. XXXVII.

2328 Cap. I. Ea quæ. Concil. Tolet.

DElinqvens quoties reiterat delictum, toties est puniendus.

2329 Cap. II. Presbyter. Conc. Triburi.

QVi interficit presbyterum, componatur, & soluat Episcopo presbyteri, qui tribuat dimidiam partem in vtilitatem Ecclesiæ, cui presbyter præfuit, alteram det in eleemosynam pro anima mortui.

Glos. Hæc compositio, per legem Lombardam est 600. solidorum. Item, Episcopus non debet sibi accipere pœnas pecuniarias, sed debet Ecclesiæ, vel pauperibus; & ideò videtur non posse illas remittere.

2330 Cap. III. Licet iusta. Alex. III.

ARchidiaconi pro corrigendis excessibus, & peccatis non exigant pecuniam à clericis, vel à laicis. Item, pro annua exactione non suspendant personas, nec Ecclesias interdicant, nec exigant pecunias, vt in Ecclesiis Vicarios cantare permittant, nec similia agant, quæ ex radice auaritiæ prodeunt: & si præsumpserint contrafacere, sunt excõmunicandi, cessante appellatione.

Glos. Loquitur de Archidiaconis, qui non possunt dispensare super crimine, & nec commutare pœnas. Idem de aliis prælatis, qui non possunt mutare pœnas iuris; secus quando est arbitraria.

2331 Cap. IV. Calumniam.

IN causis pecuniariis, victus condemnatur in expensis victoris, quando sententia fertur, pro præsenti, secus quando pro absenti.

Glos. Præter expensas punitur de calumnia, quia infamis efficitur. *c. finem. de dol. & cont.*

2332 Cap. V. Quod in dubiis. Innoc. III.

SAcerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, vel qui personaliter exercent conflictum, vel qui alios incitant ad pugnandum, enormiter peccant, & de rigore iuris sunt deponendi.

Glos. Qui incitant in bello iniusto, secus si in bello iusto. Item, homicida est non solùm, qui interficit, sed qui incitat ad interficiendum.

2333 Cap. VI. Tuæ discretionis.

CLericus deprehensus in magnis sceleribus, vt in latrociniis, debet degradari ab ordine, & detrudi in arctũ monasterium ad agendã pœnitentiam.

Glos. Non sufficit si sint deprehensi; sed debent esse conuicti, vel factum sit per euidentiam notorium. *c. vlt. de cohab. cler. & mul.* & deprehensio debet fieri auctoritate Prælati. *c. cum non ab homine. de iud.* nec violẽtia se extẽdat vltra quod exigit defẽsio clericorũ, alioquin sunt excõmunicati. *c. fama. de sẽt. exc.*

2334 *Cap. VII.* Conſtitutus.

QVando duo contrahunt contractum aliquem inter ſe, & apponunt pœnam contra non obſeruantem, ſi vtraque pars non obſeruat, vtraque pars incurrit pœnam, ſed fit compenſatio pœnarum.

Gloſ. Vide *c. conſtitutus, de Relig. domib.*

2335 *Cap. VIII.* Super his.

TEſtis, qui variat, vel vacillat etiam coram Papa, & ideo incarceratur, non illico fit infamis.

Gloſ. Genus pœnæ non infamiat, niſi præcedat ſententia: an verò carcer ſit pœna, vide *c. quamuis. eod. in 6.*

2336 *Cap. IX.* Suam ad nos.

QVi condemnatus eſt ſoluere certā ſummam, v. g. quadraginta certo loco, & termino, ſub pœna ſoluendi alia triginta; ſi in illo verò termino ſoluit aliquam partem, & non totam ſummam, v. g. triginta, non tenetur ſoluere totam pœnam.

Gloſ. Sed pro rata, v. g. decem. Item, licèt de rigore iuris, qui ſoluit partem, & non totum debitum, committat in totum, pœna tamen hic temperatur: ſed quando ſit tota ſoluenda, vide ibi. Item, an Eccleſiaſtica perſona poſſit exigere pœnam, vide *c. dilecti filij. de arbitr.*

2337 *Cap. X.* Ad aures.

QVi occidunt prælatum ſuum priuantur beneficiis, & feudis, quæ habentur ab illa Eccleſia, in qua erat prælatus; & nec ipſi, nec hæredes poſſunt habere eadem beneficia, vel alia quælibet de nouo.

Gloſ. Etiam illorum omnia bona traduntur Eccleſiæ illi, cui facta eſt iniuria. *c. ſi quis de incepto. 17. queſt. 4.* & excommunicantur *ibid. c. ſi quis ſuadente.* Sunt aliæ pœnæ, vt in *c. prox. eod.* & ſi iterum aliqui interficiunt ſuum Epiſcopum, priuantur Epiſcopo. *cupiita nos, 25. q. 2.*

2338 *Cap. XI.* Dilectus.

SI conſtat, quòd litigator temerè præſumat contra aſſertionem Iudicis, puniatur arbitrio Superioris.

Gloſ. Id eſt, cùm contradicit miſcendo Iudicis contumelias. *c. quos contra falſum, de prob. c. de cauſis, de off. deleg.*

2339 *Cap. XII.* In quibuſdam.

PAtroni, Aduocati, vicedomini ſuper prouidendis Eccleſiis, vel earum poſſeſſionibus, & bonis non plus ſibi vſurpent, quàm iure permiſſum eſt: & ſi ſecus, compellantur per cenſuram eccleſiaſticam. Item, ſi per ſe, vel per alios præſumpſerint occidere rectorem, vel aliquem clericum ipſius Eccleſiæ, amittant iuſpatronatus, aduocatiam, feudum, vicedominatum, beneficium; & de præmiſſis nihil perueniat ad hæredes, & poſteri taliū vſque ad quartam generationem non admittantur in Collegium clericorum, nec in domibus regularium aſſequantur honorem alicuius prælationis, niſi cū eis fuerit diſpenſatum.

Gloſ.

Glos. Hæredes debent descendere per lineam rectam vsque ad quartum gradum. Item, ingressus Religionis tollit irregularitatem. *cap. 1. de fil. presbyr.* sed vide *cap. 2. de apost.* Item, Episcopus potest dispensare.

2340 *Cap. XIII.* Grauem. *Honor. III.*

QVi contemnit, & sordescit in excommunicatione, v.g. per duos annos, id est, cum scrupulo hæresis, est suspectus de hæresi: sed si est Comes, propter eius nobilitatem, si non vult parere iuri, absoluuntur Ecclesiæ à iure debito illi, & subditi denuntiantur absoluti à iuramento fidelitatis, quamdiu remanet in excommunicatione. Trid. sess. 25. de Ref. c. 3.

Glos. Qui propter contumaciam excommunicatur, siue per annum, siue per plures steterit in excommunicatione, non habetur vt hæreticus; sed aliàs contra eum proceditur. Qui verò excommunicatur propter suspicionem hæresis, si per annum steterit in excommunicatione, postea habetur tanquam hæreticus. *c. excommunicauimus, de heret. c. eam que, de stat. reg.* Item, mitius punitur nobilis, quàm ignobilis; & in beneficiis magis est prouidendum nobilitati. *c. satisfaciendi, 86. dist.*

IN SEXTO LIBER V.
DE POENIS. Tit. IX.

2341 *Cap.* Romana. *Innoc. IV.*

ARCHIEPISCOPVS, vel Metropolitanus potest punire percutientes se, vel suos nuncios, vel familiam suam, dum visitat prouinciam, vel suos ad visitandum dirigit, vel dum concilium conuocat, vel iurisdictionem exercet, dummodò iniuria illata sit notoria, & manifesta, siue per has iniurias impediatur sua iurisdictio.

Glos. Quæ possit Archiepiscopus in Diœcesi sui suffraganei, in *c. 1. de off. deleg. c. Romana, de censib. in 6. c. vlt. eod.* Item, potest punire iniurias etiam occultas, dummodò de illis constare possit. Item, iniuria debet tangere Ecclesiam, vel publicam vtilitatem.

2342 *Cap.* Degradatio qualiter. *Bonif. VIII.*

DEscribitur modus degradandi, id est, vt fiat ab Episcopo existente cum ordinibus clericorum, cum certo numero clericorum secundùm Canones, si degradandi sint in sacris; si in minoribus, sufficit solus ordinarius quando fit verbaliter. Si verò fit realiter, siue actualiter, hic clericus indutus vestibus sacris habēs in manibus instrumentū sui ordinis, sistatur coram Episcopo, qui singularim ab eo auferat vestes, & insignia, incipiendo ab vltimo quod habuit in vltimo ordine vsque ad vestē primæ tonsuræ, & tondatur tonsura, vt in eo nō remaneant vestigia clericatus, vtēdo verbis oppositis illius ordinationis.

Glos. Hodie quomodo fit degradandus, vide Conc. Trid. *sess. 19. c. 4. & c. 1. de hereticis in 6. c. nouimus, de verb. sign.*

2343 Cap.

2343 *Cap.* Quamuis.

LIcèt carcer sit inuentus specialiter ad custodiam, tamen conuictis, vel confessis de criminibus potest dari in pœnam in perpetuum, vel ad tempus ad arbitrium, pensatis excessibus, personis, & circumstantiis.

Glos. Hæc sunt de iure canonico, quia ecclesiasticus Iudex non potest punire pœna sanguinis. Item, & quilibet Iudex Ecclesiasticus habens merum imperium potest imponere hanc pœnam. Item, si exprimatur, an in perpetuum, vel ad tempus, stabitur expresso; si nihil exprimitur, sed simpliciter damnatur, intelligitur in perpetuum, & non temporaliter damnatus. Item, in carcere quoad custodiam non debet fieri mixtio sexuum.

2344 *Cap.* Vbicumque.

POEna imposita alicui, & eius filiis, vel posteris vsque ad certam generationem non extenditur ad descendentes ex linea fœminea, sed tantùm ex masculina, nisi aliud in iure, vel sententia sit expressum, siue sit à iure, siue ab homine.

Glos. An qui accipit filiam damnati vsque ad quartum gradum etiam in linea fœminina, eius filij sint damnati? Resp. si scienter accepit, sunt damnati; si ignoranter, ignorantia facti excusat, iuris non.

2345 *Cap.* Felicis recordationis.

QVi Cardinalem hostiliter insequitur, percutit capit, vel hæc facientis, vel fieri mandantis est socius, vel ratum habet, vel consulit, vel fauet, aut postea recipit, vel scienter defendit; sit reus læsæ maiestatis, perpetuò infamis, diffidatus, bannitus, non potest testari, nec succedere etiam ab intestato; eius ædificia dentur in ruinam, nullo tempore reparanda; nullus ei tenetur reddere debitum, vel respondere in iudicio; eius bona applicentur fisco; sit ipso facto priuatus omni feudo, gubernatione, beneficio Ecclesiastico, de quibus rector Ecclesiæ disponat. Eius descendentes per tertiam lineam priuantur beneficiis, sine spe ascensionis ad dignitates, regimen, honores etiam mundanos; non sunt apti ad ordines, nec ad testificandum, nec ad actus legitimos: & prædictus sit excommunicatus, & singulis festis, vt talis publicetur, dum est contumax, nec absoluatur nisi à Papa præmissis fustigationibus in nudo ad cautelam, & vltra mare relegetur ad triennium. Item, qui fuit simpliciter consiliarius, vel fautor, Iudex eum pro qualitate culpæ castiget. Item, prædictæ pœnæ possunt extendi ad collaterales nepotes, per Papam. Item, qui offendit familiares Papæ, vel Cardinalis, imponatur pœna pro qualitate culpæ. Item, contra occidentem Cardinales, vel dantem causam mortis acrius insurgatur, etiam à laicis; & sæculares, qui non faciunt hæc obseruari intra mensem, sint excommunicati, & eorum Ciuitas priuatur Pontificalibus, & est interdicta.

Glos. Vide *Clem. de pœnis. & si quis suadente diabolo.*

CLEM.

CLEMENTIN. LIBER V.
DE POENIS. Tit. VIII.

2346 *Cap.* Si quis ſuadente diabolo.

QVI s i. paruis mutatis extendit præcedens *c. fœl. recor. in 6.* ad perſequentes & capientes Epiſcopos; & addit alias pœnas, quas vide; & declarat, quod in articulo mortis ſoluantur ab excommunicatione cum reincidentia, niſi quam citò commodè poſſit ſe præſentare Romano Pontifici.
Gloſ. Lege *c. eos qui, de ſent. excomm. in 6.*

2347 *Cap.* Multorum.

QVi capiunt, & detinent perſonas Eccleſiaſticas, vt reſignent ſua beneficia, vel ne citati vadant ad Curiam, præter pœnam *Can. ſi quis ſuadente, 17. q. 4.* & aliorum Can. ſi ſunt Prælati, non poſſunt percipere fructus per triennium; ſi inferiores, ſunt priuati beneficiis. Eandem pœnam incurrunt, qui citati non veniunt ad Sedem Apoſtolicam, & procurant ſe capi à poteſtate ſæculari. Item, reſignationes modo prædicto extortæ, licèt ſint receptæ, & ratæ habitæ à Prælato reſignantium, declarantur eſſe nullæ. Item, Prælati vbi ſciuerint aliquem incurriſſe tales pœnas, ſtatim illum publicent, & curent, vt pœnæ mandentur executioni, prout ad eos pertinet.

2348 *Cap.* Cupientes.

REgulares mendicantes, qui domos, vel loca de nouo accipiunt, vel recepta mutant, vel ea alienant in alios vltra pœnas *c. vn. de exceſſ. prælat. in 6.* ſunt etiam excommunicati ipſo facto. Similiter, qui præſumunt proferre aliqua in ſuis ſermonibus, vel alibi, vt audientes retrahant à ſoluendis decimis, ſunt excommunicati. Item, ſi requiſiti à rectoribus Eccleſiarum in certis diebus feſtiuis, quando prædicant, vel in confeſſionibus audiendis populum non inſtruunt, vel non conſcientiam faciunt, vt non omittant ſoluere decimas, vltra peccatum mortale, grauiter arguantur à ſuis ſuperioribus, & ſuperiores eorum ſub pœna peccati mortalis faciāt ſtatuta pœnalia contra huiuſmodi prædicantes, ita vt pœna acris ſit in exemplum aliis. Item, Religioſi, qui ſcienter poſtponunt conſcientiam facere de ſoluendis decimis, ipſo facto tamdiu ſunt ſuſpenſi ab officio prædicandi, donec ſi commodè facultatem dicendi habuerint, fecerint conſcientiā pœnitentibus; & ſi prædicta negligentia non purgata præſumpſerint prædicare, ſunt ipſo facto excōmunicati. Item, hæc conſtitutio non extenditur ad Religioſos monaſteriorū, & Rectores Eccleſiarum percipientiū decimas, ſalua in ſuo robore cōſtitutione Greg. IX. ſuper hoc edita, vt habetur *c. 1. de decimis in 6.* Item, excommunicantur Religioſi, & Clerici ſæculares, qui ad vouendū, iurandum, promittendum inducunt homines, vt eligant ſepulturam in eorum Eccleſiis, vel electam non mutēt *c. 2. de ſepult. in 6.* & relinquit illas pœnas: excommunicatio reſeruatur Papæ, reuocantur priuilegia. Trid. ſeſſ. 25. c. 2.
Gloſ. Numerat ſuſpenſiones multiplices cum ſuis iuribus, quæ vide ibi: vt

ſuſpenſio aliqua eſt à communione fratrum ſimpliciter, vel ad duos menſes, vel ad fratres non ſuæ Eccleſiæ; vel à communione Eccleſiæ donec pœniteat, ab oblatione altaris, à perceptione ſacramentorum, à conſecratione Epiſcoporum ſimpliciter, vel per annum, à collatione omnium ordinum ſimpliciter, vel ad annum, vel triennium, vel certorum ordinū tantùm, vel primæ tonſuræ tantùm, ab executione ordinum ſimpliciter, vel certi ordinis tantùm ſimpliciter, vel ad tempus: à Pontificalibus tantùm: ab officio ſacerdotali, vel non à toto, ſed à celebratione Miſſæ ad duos menſes, vel annum, vel duos annos; ab ingreſſu Eccleſiæ ſimpliciter, vel ad menſem, vel quouſque ſatisfecerit, ab ingreſſu, & diuinis per menſem: quid ſignificet ab ingreſſu. *c. is cui, de ſentent. excomm. in 6.* ab officio ſuſpenditur, vel ad annum, vel triennium; à voce Capituli, donec quis ordinetur; à beneficio habito ſimpliciter, ad ſex menſes, ad annum, ad triennium, ad incertum tempus, vt quamdiu placuerit, vel quoad partem diſtributionis tantùm; à beneficio obtinendo ad ſex menſes, annum, biennium; ab officio, & beneficio ſimpliciter, ad tempus, donec ſatisfecerint: à priuilegio clericali in perſona, vel in rebus: à collatione beneficiorum ſimpliciter ad annum, vel duos annos: à confirmatione Epiſcoporum ſimpliciter, vel ad annum: à confirmatione inferiorum: ab officio aduocationis notoriæ: à collatione magiſterij: ab officio prædicandi. An ſuſpenſus ab officio ſit ſuſpenſus à beneficio? ſunt quinque opiniones. vide.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE POENIS. Tit. XII.

2349 *Cap.* Dierum.

Qvi offendunt Doctores, vel officiales prouinciæ Marchiæ à Comitatu, ſunt excommunicati, & incurrunt alias pœnas, quas ferè habes, *c. ad aures. c. in quibuſdam. c. fœlicis, eod. in 6.* & *Clem. ſi quis ſuaden. eodem.*

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE POENIS.

2350 *Cap.* Diuinis. *Ioan. XXII.*

EPiscopvs Catuarienſis fuit depoſitus perpetuò, & priuatus pontificali dignitate, ac ſacerdotali, & quolibet alio officio, & ad perpetuum carcerem condemnatus propter ſua ſcelera commiſſa, ſcilicet nimis ambitiosè; & ſimoniacè fuerat ingreſſus in Pontificatum, mox in progreſſu Pontificatus, fuit iniurioſus Sedi Apoſtolicæ, quia vilipendit verbo appellationes factas ad Sedem Apoſtolicam, & facto præcepit ſuis, vt illas non curarent; ſed appellantes caperent, ſpoliarent beneficiis; & ſic fregit iuramentum fidelitatis Eccleſiæ. Item, ſcripſit, vt nonnullis prouideretur de vacaturis beneficiis, eſt abuſus Literis Apoſtolicis. Item, tanquam tyrannus terrore, iniuria,

te, iniuria, fraude grauabat subditos extorsionibus, & frequentibus procurationibus, & aliis quæstibus illicitis, non curando de modo, & causa. Item, non citatos, non conuictos priuabat beneficiis iniustè: dictauit falsa instrumenta, simoniacè contulit beneficia in suis manibus resignata, quorum reditus occupabat sibi, erat irregularis, incontinens cum fœminis, &c.

Glos. Ex hac doctrina potest cognosci pro quibus excessibus Prælatus potest deponi: pro quo vide *c. veritatis, de dolo & cont. c. ex litteris. c. tanta est clauis, de excess. prælat. & Trid. sess. 24. de Ref. c. 3.*

DECRETALIVM LIB. V. *DE POENITENTIIS, ET REmißionibus.* Tit. XXXVIII.

2351 *Cap. I.* Manifesta. *Alex.*

MANIFESTA peccata non sunt occulta correctione purganda.

Glos. Sed publica, etiam si peccata sint leuia, vt vitetur scandalum. Item, pœnitentia solemnis, vel publica non debet imponi clerico, nisi deposito. *c. confirmandum, eod.*

2352 *Cap. II.* Qui presbyterum. *Conc. Mag.*

QVi occidit presbyterum, imponitur ei pœnitentia duodecim annorum; & si est conuictus, & miles, careat cingulo militari per totum tempus suæ vitæ, & maneat absque spe coniugij.

Glos. Sex crimina impediunt, & non dirimunt matrimonium contrahendum: incœstus *cap. 1. & 2. de eo, qui cogn. consang. vxor. suæ*; raptor sponsæ alterius *c. statutum, 27. q. 3.* qui interficit vxorem suam. *c. admonere, 33. q. 2.* qui baptizat suum filium, vt separetur ab vxore *c. de eo, 30. q. 1.* qui monialem scienter in matrimonio accipit *c. si ergo, 27. q. 1. & hic.*

2353 *Cap. III.* Significauit. *Alex III.*

QVando quis pro libertate sua se defendit, vel pro Ecclesia pugnat, si multum excedit, & peccat, debet ei imponi pœnitentia arbitraria, & mitis, ne pro asperitate eius, ipse, vel alij retardentur ad defensionem Ecclesiæ.

Glos. Pœnitentiæ sunt arbitrariæ. *c. quæsitum, eod. c. mensuram, de pœnit. eod.* Item, libertas est iusta causa pugnandi, si seruetur modus, *c. hortatu. c. omni tempore, 23. quæst. vlt.*

2354 *Cap. IV.* Quod autem.

INdulgentiæ concessæ à Prælato, v. g. in dedicatione, vel conferentibus ad fabricam prosunt tantùm pro subditis eius.

Glos. Hodie indulgentia cōcessa pro consecratione Ecclesiæ nō debet exce-

dere annum: in aliis casibus, non vltra quadraginta dies. *c. cùm ex eo, eod.* Item, ad quid valeant tales indulgentiæ, seu remissiones, an etiam quoad Ecclesiam; vide ibi.

2355 *Cap. V.* Quod quidam.

QVi volunt confiteri, sed nolunt abstinere, licèt pœnitentia no[illegible]t vera, confessio tamen est accipienda, & monendus est peccator, vt iu[illegible]tur.

2356 *Cap. VI.* Licèt tam.

QVi debet ex pœnitentia iniuncta ieiunare in pane, & aqua per aliquot dies, & non habet panem, potest vesci leguminibus, piscibus, & aliis cibis non ad delicias, sed ad sustentationem.

2357 *Cap. VII.* Quæsitum. *Cælest. III.*

SAcerdotibus Græcis, quorum filij reperiuntur in lectis mortui oppressi, si ipsis procurantibus, vel negligentibus fuit, imponitur vt perpetuò abstineant ab altari, & grauior pœnitentia eis, quàm laicis imponitur; non tamen publica, si delictum nõ fuit publicum. Si verò ex incuria eorũ filij inueniuntur mortui in cunis, & hoc est occultum, imponitur pœnitentia ad arbitrium pœnitentiarij, & in terrorẽ aliorum abstineant ad tempus à celebratione Missarũ.

Glos. Negligentia æquiparatur studioso peccato, & incuria prima facie præsumitur.

2358 *Cap. VIII.* Eos, qui. *Innoc. III.*

POEnitentia est moderanda arbitrio sacerdotis discreti, quam imponet non iuxta quantitatem excessus, sed moderatè, considerata contritione pœnitentis, qualitate personæ, consideratis omnibus circumstantiis, super fornicatione, adulterio, homicidio, periurio, & aliis criminibus; præsertim si persona sit nouiter conuersa, prout iudicabit expedire saluti ipsius. Item, nouiter conuersi sunt instruendi paulatim in fide, in forma confessionis, id est, Confiteor, in oratione Dominica, in Symbolo. Item, nouiter baptizati sunt communicandi in festiuitatibus consuetis, & in articulo mortis.

2359 *Cap. IX.* Officij.

SIcut mulieri, quæ de adulterio concepit ignorante marito, & prolem habuit, non est pœnitentia denegãda, licèt ex timore nolit hoc marito ostendere, sic non est deneganda pœnitentia mulieri, quæ inscio viro supposuit sibi partum, ne hæreditas mariti transeat ad alios, præsertim alienos.

Glos. Conceditur pœnitentia, quia non crederetur ei, si hoc experiretur. Item, in foro animæ cuilibet creditur.

2360 *Cap. X.* Noua quædam.

ABbatissa non potest proprias moniales benedicere, nec confessiones audire, nec publicè prædicare, quia beata Virgo, licèt fuerit dignior Apostolis, tamen non ei, sed Apostolis fuit hoc concessum.

Glos. Abbatissa non potest legere Euangelium publicè: forsan poterat in matutinis,

matutinis,vnde dicitur Diaconiſſa 27.q.1.*Diac*.Item, mulier non poteſt prædicare,immo nec laici,nec docere,nec ſacra vaſa tangere,nec velare moniales, nec abſoluere, nec iudicare, niſi aliqua nobilis hoc habeat ex conſuetudine, nec arbitrium in ſe ſuſcipere, nec procurare in iudicio, niſi fortè pro patre ...,vel decrepito,nec aduocare in iudicio;tandem nec aliquod officium viri. An... ſſint inſtituere,vel ſuſpendere,vide *c.dilecte,de maior.& obed.*

2361 Cap. XI. Quod in te.

TEmpore interdicti conceditur viaticum,& pœnitentia morientibus.Clerici,qui ſeruarunt interdictum generale, ſi moriantur poſſunt ſepeliri in cœmeterio cum ſilentio,id eſt,ſine ſolemnitatibus,& campanis.Item,in Conuentualibus Eccleſiis bini,& bini,vel terni poſſunt legere, non cantare horas Canonicas ianuis clauſis,& excluſis excommunicatis,& interdictis:ita tamen ſubmiſſe,vt exterius non audiantur,quia ſimile priuilegium à Sede Apoſtolica eſt conceſſum aliquibus regularibus.Item,Cruce ſignatis,& peregrinis pœnitentia concedi poteſt.

Gloſ. Tempore interdicti ſemper excipiuntur hæc tria ſacramenta, baptiſmus,pœnitentia morientium,viaticum,quod intelligitur in nomine pœnitentiæ.Item,pœnitentia etiam conceditur euntibus ad bellum iuſtum,id eſt, cum periculo.

2362 Cap. XII. Omnis vtriuſque ſexus.

OMnes fideles vtriuſque ſexus cùm peruenerint ad annos diſcretionis, id eſt,cùm ſunt doli capaces,tenentur ſaltem ſemel in anno fideliter confiteri omnia ſua peccata proprio ſacerdoti,& ſtudeāt propriis viribus adimplere iniunctam ſibi pœnitentiam. Item, ſuſcipiant reuerenter ad minus in Paſchate ſacramentum Euchariſtiæ, niſi fortè de conſilio proprij ſacerdotis ob rationabilem cauſam duxerint abſtinendum ad tempus:alioquin viuus arceatur ab ingreſſu Eccleſiæ,& mortuus careat ſepultura Chriſtiana;& hoc ſtatutum frequenter in Eccleſiis publicetur,ne quis excuſetur.Item,ſi quis iuſta de cauſa vult confiteri alieno ſacerdoti ſua peccata,prius petat,& obtineat licentiam à proprio ſacerdote,quia aliter illum non poteſt abſoluere,vel ligare. Sacerdos ſit diſcretus,& cautus,& vt medicus peritus infundat vinum,& oleum vulneribus,diligenter inquirens circumſtantias peccatoris, & peccati,vt prudenter eligat quale conſilium, & remedium debeat adhibere vtendo diuerſis experimentis ad ſaluandum ægrotum. Item,ſacerdos caueat omnino, ne verbo,vel ſigno,vel alio quouis modo aliquatenus prodat peccatorem,ſed ſi prudentiori conſilio indigeat, cautè ſine expreſſione perſonæ inquirat, quia qui præſumpſerit reuelare peccatum in confeſſione ſibi detectum, eſt deponendus à ſacerdotali officio,& detrudendus in arctum monaſterium ad agendam pœnitentiam perpetuam.

Gloſ. Si de licentia petita, & obtenta à Parocho vult alteri confiteri, debet eligere alterum habentem executionem ordinis ſacerdotalis,id eſt,qui ab Epiſcopo præficiatur,& non alium,quia non poſſet.Item,propter eamdem rationem religioſi non habentes populum, ſed priuilegium abſoluendi alienos parochianos, non poſſunt abſoluere ſine licentia proprij ſacerdotis; quia priui-

legium dat eis solùm executionem ordinis, & æquiparat eis, qui præficiuntur ab Episcopo: sed adhuc requiritur licentia Parochi, quæ est alia seruitus. *c. ex tuarum. de vsu pall. c. pastoralis. de priuileg.* Nec Papa per tale priuilegium intendit præiudicare proprio sacerdoti. Item, quid si Parochus non vult dare licentiam, vt alteri confiteatur? videtur quod potest ire ad alium. *c. lice[illegible] singular.* vel vadat, & petat ab eius superiore. Item, confessor diligente[illegible] experiatur vires pœnitentis qualem pœnitentiam possit portare. *c. alligant[illegible] q. vlt.* Ita vt potius reddat rationem de misericordia, quàm de crudelitate, *c. non satisfaciendi 86. dist.*

2363 *Cap. XIII.* Cùm infirmitas.

MEdici corporales vocati ad ægrotum ante omnia moneant, & inducant ægrotum, vt confiteatur: sæpe enim peccatum est causa infirmitatis, & sic post confessionem salubrius curatur corpus: & Medicus, qui transgreditur hanc constitutionem, tamdiù ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec competenter satisfecerit. Item, Medicus sub pœna excommunicationis non suadeat ægroto aliquid, quod conuertatur in periculum animæ pro salute corporali.

2364 *Cap. XIV.* Cùm ex eo.

Trid. sess. 5. de Ref. 2. sess. 21. de Ref. 9.

QVæstores eleemosynarum non admittantur nisi exhibeant veras literas Apostolicas, vel ordinarij, & tunc non permittantur aliud proponere populo, præter id, quod in literis continetur, (& ibi ponitur forma literarum.) Item, qui destinantur ad quærendas eleemosynas sint modesti, & discreti, non hospitentur in tabernis, vel locis incongruis, non inutiles, aut sumptuosas expensas faciant, non gerant habitum falsæ Religionis. Item, cùm dedicatur Basilica siue ab vno, siue à pluribus, non extendatur Indulgentia vltra annum, & in anniuersario dedicationis non vltra 40. dies de iniūctis. Sic etiam est moderandus numerus dierum, quando Episcopus aliquo casu concedit indulgentias, ne excessiue, & indiscrete indulgentiæ concessæ à Prælatis contemnantur, & eneruent satisfactionem pœnitentialem.

Glos. Et si concedat vltra hunc terminum, non tenet. *cap. si eo, eod. in 6.* Sed tantùm valeret pro termino, qui hîc præscribitur.

2365 *Cap. XV.* Nostro.

ARchiepiscopus potest concedere indulgentias in superiori cap. taxatas, in tota sua prouincia, & literas remissionis.

Glos. Idem & legati.

2366 *Cap. XVI.* Ne pro dilatione. *Honor. III.*

EPiscopi, & superiores, & prælati minores exempti possunt eligere sibi discretum, & prouidum confessorem præter licentiam sui superioris.

Glos. Quia nemo potest absolui nisi à suo proprio prælato. *c. omnis vtriusque eod.* & periculosum erat Episcopis adire suos superiores: ideo conceditur, vt supra.

IN SEXTO LIBER V.
DE POENITENTIIS ET remissionibus. Tit. X.

2367 *Cap.* Romana.

QVAESTORIBVS v. g. pro fabrica Ecclesiæ, non detur ab ordinario facultas citandi alios: sed satis est, vt charitatiuè admoneant, vt soluant. Item, in concedendis indulgentiis Archiepiscopus non excedat statutum concilij generalis. *c. cùm ex eo, eod.* Trid. sess. 5. c. 2. sess. 21. c. 9. Conc. Lugd.

Glos. Nisi ex priuilegio posset concedere plures dies 40. Item, ex Panor. est in arbitrio lucrantis indulgentias, si velit in hoc sæculo, vel in futuro illas sibi applicare, id est, si pro meis excessibus fuit impositum, vt ieiunem 40. dies, possum per indulgentias 40. dierum non ieiunare, vel non pati in Purgatorio.

2368 *Cap.* Si Episcopus.

QVando Episcopus concedit suo subdito, vt sibi possit eligere idoneum confessorem, electus non potest absoluere à casibus specialiter reseruatis Episcopo: quia in generali concessione non veniunt illa, quæ verisimiliter in specie non esset quis concessurus. Item, nō potest dari cōsuetudo, vt quis præter licētiam sui superioris possit sibi eligere confessorem, qui eum absoluat, &c. Trid. sess. 14. can. 11.

Glos. Hic supra *cap. omnis vtriusque sexus*, addit, quòd consuetudo contraria non valet; nec tenet absolutio, quia est sententia à non suo Iudice. *c. at si clerici de iud.* Item, quando meus Parochus dat mihi facultatem eligendi idoneum confessorem non possum eligere simplicem sacerdotem, sed curatum alium similem: sed si curatus dicat, confitearis cum illo nominatim, licet sit simplex, possum, quia facit illum delegatum. *c. omnis vtr.* sed post Concilium Tridentinum debet esse approbatus. Item, debet eligere idoneum, id est, qui sciat circumstantias considerare, & vti diuersis medicamentis ad sanandum. *c. omnis.* Item, casus Episcopis reseruati, sunt absoluere excommunicatos in maiori excom. *c. nuper. de sent. excom.* imponere pœnitentias blasphematoribus. *c. 2. de cler. malef.* sortilegis. *c. 2. de sortileg.* Commutatio votorum *de voto, & voti cap. 1.* dispositio malè ablatorum incertorum, & certorum, quando non extant domini. *c. cùm sit de iudic.* pœnitentia imponenda contrahentibus clandestinè, vel contra interdictum Ecclesiæ. *c. cùm inhibitio de clandest.* Solent Episcopi sibi reseruare multa, vt publica delicta, homicidia, falsitates, falsa testamenta, periuria, incœstus, sacrilegium, bestialitatem, &c.

2369 *Cap.* Indulgentiæ.

INdulgentiæ, quæ ab vno, vel pluribus Episcopis in dedicationibus Ecclesiarum, vel aliis casibus conceduntur, non habent vires si excedunt statutum

statutum concilij generalis. *c. cùm ex eo, eod.*

Glos. Non valent in eo, in quo excesserunt, sed valent in numero taxato, quem non excedunt, licèt alij negent valere etiam in numero taxato.

CLEMENTIN. LIB. V.
DE POENITENTIIS, ET REmissionibus. Tit. IX.

2370 *Cap. I.* Cùm secundùm.

DAMNATIS ad mortem non est deneganda pœnitentia, si petant; & Episcopi moneant; & si opus est, cogantur censuris officiales.

Glos. Nec est deneganda Eucharistia. *c. quod in te, eod. c. sanè, de celebr. miss.* Idem si fuit pœnitens, non tamen est deponendus à furca, sine licentia Iudicis; quam facilè debet dare.

2371 *Cap. II.* Abusionibus.

Repetit *c. cùm ex eo, eod.* contra quæstores; & Episcopus debet examinare eorum literas Apostolicas. Item, numerantur excessus quæstorum, & si delinquant, puniantur ab Episcopis.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE POENITENTIIS, & remissionibus.

2372 *Cap.* Antiquorum. *Bonif. VIII.*

INNOVAT, & confirmat antiquas, & plenissimas indulgentias concessas visitantibus Basilicas sancti Petri, & Pauli centesimo quoque anno, qui est annus Iubilæi: sed Romani, vt lucrentur accedant ad Basilicas 30. diebus continuis, vel interpolatis, & saltem semel in die: si sint peregrini, aut forēses, simili modo 15. diebus. Qui verò amplius, & deuotius easdē Basilicas frequētauerit, plus merebitur, & efficacius indulgentias consequetur.

Glos. In sacramento Pœnitentiæ pœnæ iniungendæ dicuntur arbitrariæ, quia pœna quæ erat æterna, post culpam remissam fit temporalis: sed quanta sit, confessor ignorat, sed ad suum arbitrium arbitratur quanta possit esse, & iniungit proportionatam pœnitentiam. Item, indulgentiæ vt valeant, quinque requiruntur: primò auctoritas concedentis, quæ residet in Papa: secundò idoneitas in recipiente, id est, sit membrum Ecclesiæ, & sine culpa post contritionem, & confessionem, quia non remittitur pœna remanente culpa. Tertiò, pietas in fine, id est, propter honorem Dei, & exaltationem sanctæ Ecclesiæ. Quartò, vtilitas in opere, id est, opus, quod pro indulgentia obtinenda imponitur,

tur, sit vtile, & ordinabile ad honorem Dei & exaltationem Fidei. Et nota quod in concessione indulgentiæ non attenditur quantitas operis, sed qualitas operis, quia indulgentia respicit principaliter gratiam, & non meritum proprium. sed Christi. Quintò congruitas in tempore, id est, in anno Iubilæi, [illegible] Natiuitate, vbi canitur pax in terris. Item, si Papa concedit indulgentias sine ca[illegible], non teneant, quia non est Dominus, sed minister, & dispensator. I[illegible]m, qui in bono statu incepit facere opera indulgentiarum, vt 15. dies, e[illegible] interim peccat mortaliter, & completis 15. diebus, sed ante annum confitetur, non lucratur indulgentias, quia dicta verba respiciunt peccata commissa, non committenda *c. ex parte extrauag. de conf.* Item, qui ante indulgentias fuit confessus, & fuerunt ei iniuncta aliqua facienda, mox per indulgentiam an tollantur illa, sed melius quod non, quia specialis obligatio per generalem absolutionem non tollitur, nisi fiat mentio specialiter de illa obligatione *c. 1. de const. in 6.* & *c. ex multiplici de decim.* licèt Papa posset, si vellet, id est, si expressisset. Item, qui fuit confessus ante hanc indulgentiam, & remansit in gratia, verificatur quòd sit confessus. Item, de mente Papæ per hanc indulgentiam tolluntur omnia vota, etiam si imposita sint in pœnam peccati, nisi tangant tertium. Item, Pœnitentiarij nihil debent iniungere vltra iniunctionem hîc positam, secus Indulgentia frustraretur, possunt tamen ad alium finem iniungere, vt ad cautelam, vel supererogationem. Item, si monachus humiliter petit licentiam ab Abbate, vt veniat ad lucrandam hanc indulgentiam, Abbas debet concedere. Item, qui cœpit peregrinationem pro hac indulgentia, & in via moritur, vel legitimè impeditur, lucratur indulgentiam: sic declarauit Papa. Item, vel saltem semel in die sic intelligitur: qui, v. g. hodie visitat Diuum Petrum cras, vel alio die Diuum Paulum, dicitur semel in die: sed ambæ istæ visitationes habentur pro vno die. Item, forenses, id est, qui de foris venerunt non causa peregrinationis, possunt lucrari indulgentias per 15. dies. Item, Curiales morantes in Curia, vt Cardinales officiales Curiæ, Aduocati, procuratores, qui terminum sui recessus ignorant, faciant per 30. dies: sic declarauit Papa Sixtus, anno 1300. quia nec peregrinantur, nec verè sunt forenses, nec Romani. Nota: Clemens VI. anno 1350. reduxit Iubilæum ad 50. annos, & addidit tertiam Ecclesiam visitandam, id est, sancti Ioannis Lateranen. Martinus V. magis abbreuiauit, Paulus II. ad 25. annum. Vide *Decret. vnigenitus, infra.*

2373 *Cap.* Vnigenitus. *Clem. VI.*

CLemens VI. Iubilæum restringit ad 50. annum, & addit Basilicam sancti Ioannis Lateranen.

2374 *Cap.* Et si Dominici. *Paulus II.*

VLtra casus Bullæ Cœnæ Domini Paulus II. reseruauit sibi alios, id est, violationem interdicti à Sede Apostolica positi, conspirationem in personam, vel statutum Papæ, & quamlibet offensam, inobedientiam, rebellionem eiusdem, vel Sedis Apostolicæ, presbytericidium, offensam personalem in Prælatum, vel Episcopum, simoniam super ordinibus, vel beneficiis assequendis

intra,vel extra Curiam;qui casus non possunt absolui per indulta, & concessiones generales,nisi fiat specialis mentio.

2375 Cap. Quemadmodum. *Sixtus IV.*

SIxtus IV. confirmat Iubilæum publicatum, & reuocat omnes indulgentias plenarias,& facultates commutandi vota,& facultates,compo[illegible]endi,& dispensandi in malè ablatis,vel per vsuram, & facultates deputandi confessores cum potestate absoluendi etiam à casibus reseruatis Sedi Apostolicæ.Item, reuocat facultates,& indulta concessa monasteriis,hospitalibus,piis locis,vniuersitatibus,fraternitatibus,tam in perpetuum,quàm ad certum tempus, in vita,vel in articulo mortis.

2376 Cap. Et si Dominici.

SIxtus IV.reuocat indulgentias,& facultates, quas ipsemet concesserat,absoluendi casus Bullæ Cœnæ Domini,& alias supra positas, & commutandi quinque vota : & si quis hoc attentauerit, vi facultatum ab ipso concessarum,sit excommunicatus cum reseruatione Papæ.

DECRETALIVM LIB. V.
DE SENTENTIA EXCOMMVnicationis. Tit. XXXIX.

2377 Cap. I. Super eo. *Alex.III.*

SI vnus clericus vel aliquis alius impubes alium clericum percutit,potest absolui ab Episcopo,& non est mittendus ad Sedem Apostolicá. Item, si cótingat clericos se ad inuicem percutere ex leuitate iocosa, & non ex odio,vel inuidia,vel indignatione, licèt sint in plena ætate, nó sunt excommunicati;nec magister si intuitu disciplinæ,vel correctionis scholarem percutit,quia non verificatur violenta iniectio manuum, sed si ex odio,mittantur Romam.

Glos. Ætas impuberum excusat non à toto,sed à quanto,id est,sunt excommunicati,sed non debent ire Romam.*c.quamuis.c.vlt.eod.*Item,sicuti magister, ita & pater potest corrigere filium clericum, sic propinquus, *c. ex tenore, & c. cum voluntate,eod.*

2378 Cap.II. Monachi.

SI Monachi, & Canonici Regulares quocumque modo se in claustro percússerint,non sunt mittendi Romam,sed Abbas absoluit; & deficiente discretione Abbatis,corrigat Diœcesanus.

*Glos.*Dummodò non enormiter,nec in Episcopum,vel Abbatem,vel clericum sæcularem manus violentas iniiciant. *c. cùm illorum, eod.* Si percusserit monachum alterius claustri, debet absolui per Abbatem vtriusque monasterij.*c.cùm illorum.c.canonica,eod.*Si monialis monialem,vel conuersam,vel conuersum,

uersum, vel clericum percusserit, absoluit Episcopus. *c. de monialibus, eod.*

2379 *Cap. III.* Si verò.

OStiarius si prætextu sui officij malignatus clericum percutit non grauiter, absoluit Episcopus; officialis, qui deliberatè iniicit manum in clericum, non Episcopus sed Papa absoluit, nisi fortè coërcendo turbam irruentem non ex deliberatione, sed casu fortuito clericum lædat. Item, qui in continenti vim vi repellendo clericum lædit, non est mittendus Romam, id est, non est excommunicatus. Item, qui clericum cum vxore turpiter inuentum, vel cum matre, sorore, vel filia propria interficit, non est excommunicatus, seu non ibit Romam: sed si inuenit cum alia sua consanguinea non ita proxima, & manus violentas in eum iniicit, est excommunicatus.

Glos. Percussio grauis semper excipitur. Item, laicus, qui de mandato sui Episcopi iniicit manum in clericum, est excommunicatus; nisi clericus deliquerit, nec aliter capi possit. *c. vt famæ, & c. vniuersitatis, eod.* licèt vim vi repellat. *c. ex tenore, eod.* Item, quod dicitur de vxore, intelligitur de sponsa de præsenti: imo licèt re vera non sit vxor, sed putatur loco vxoris. Item, nomen matris non extenditur ad ascendentes, vel descendentes.

2380 *Cap. IV.* Si verò.

QVi ignorans probabiliter, aliquem esse clericum, vt quia barbam nutriebat, eum percutit, non est excommunicatus: & si est dubium an ignorauerit, iuret se ignorasse: & si iurare recusat, est excommunicatus, & habetur pro tali, donec absoluatur à Papa.

Glos. Si ignorantia non est probabilis, non excusat. *c. Apostolicæ. de cler. exc. min.* Item, si tonsuram vidit, & non credidit esse clericum, incidit in excommunicationem si erat clericus; sed si non erat clericus, debet adhuc abstinere, donec certificetur. Si putabat percutere laicum, & percussit clericum, per hunc Tit. non videtur excommunicatus; res est dubia, & Glos. putat esse excommunicatum. Item, qui non vult iurare, vitabitur tanquam excommunicatus, quia præsumptio stat contra ipsum. *c. excommunicamus de hæret.* & qui se non purgat habetur pro conuicto. Item, clericus dimittens habitum non amittit priuilegium ante trinam admonitionem. *c. in audientia, eod.* Item, iuramento statur in præiudicium alterius, quando est præsumptio, v.g. habitus laicalis.

2381 *Cap. V.* Non dubium.

QVi percutit clericum, vel religiosum, etiam conuersum, est excommunicatus, nec potest absolui nisi à Papa, vel in articulo mortis.

Glos. Dubium est an conuersi Ecclesiæ sæcularis gaudeant hoc priuilegio, sed putat benignius quod sic, si se, & sua diuino obsequio tradiderunt. Item, quod dicitur de regularibus, extenditur ad conuersos, vt hic, & *c. ex tenore, eod.* & quod de monachis ad regulares, *c. si quis suad. 17. q. 4.*

2382 *Cap. VI.* Mulieres.

MVlieres,& aliæ perſonæ,quæ non ſunt ſui iuris, ſi iniiciunt manus violentas in clericum abſoluantur à Diœceſano; perſonæ verò quæ ſunt magnæ potentiæ, vel ita delicatæ, vt nequeant ſumere laborem veniendi ad Vrbem nuncietur prius Papæ de ſtatu perſonæ, & negotij, & poſtea ſecundùm conſilium Papæ corrigantur de ſcelere. Qui mandat clericum percuti, vel eius authoritate percutitur, eſt excommunicatus & mittendus Romam, quia verè committit delictum.

*Gloſ.*Filij fam. qui ſunt in patria poteſtate,& dicuntur etiam non ſui iuris, ſunt mittendi Romam,niſi ſint impuberes.*c.quamuis*, *c.vlt.eod.* vide *c.relatum, eod.* Item, Epiſcopus debet arbitrari an poſſit ſubire laborem eundi Romam: ſi non poteſt,& eſt periculum moræ,poteſt illum abſoluere accepta cautione, quod ſtabit mandato Papæ.*c.de cætero*,& *c.ſacro.eod.c.vlt.tit.ſup.*Si non eſt periculum conſulat Papam prius. Item,mandans, & qui facit ex mandato incidunt,quia mandatum eſt iniuſtum,cui non debet obediri. Item,qui mandat,& ante executionem eum pœnitet, ſi non reuocat, ita vt reuocatio ad mandatarium perueniat,incidit. Item, ſi mandans ante iniectionem manus moriatur, non erit excommunicatus, quia mandatum morte extinguitur, licèt alij contrarium teneant. Item, qui ratum habet, ex poſt facto, licèt aliqui dicant eſſe excommunicatum,tamen putatur quod non;ſecus ſi potuit prohibere, & non prohibuit,& cauſa fuit.

2383 *Cap.VII.* Porrò.

QVi clericum percutit,& non conuincitur,licèt ſit ſecretus, debet ſatisfacere parti,& ire Romam,quia non poteſt Epiſcopus.

Gloſ. Non eſt abſoluendus, niſi prius ſatisfecerit læſo. Item, Abbas poteſt abſoluere percuſſores monachos.*c.monachi.c.cum illorum,eod.*

2384 *Cap.VIII.* Nulli.

ETiam priuilegiati debent vitare excommunicatos; & ſi percutiunt, etiam ipſi ſunt excommunicati, & vitandi.

2385 *Cap.IX.* Parochianos.

QVi percutit monachum,vel conuerſum religionis,eſt excommunicatus, & vitandus,& ita eſt denuntiandus;nec poteſt abſolui,niſi ſatisfaciat læſis,& cum literis Ordinarij adeat Sedem Apoſtolicam.

Gloſ. Monachus percuſſus non poteſt agere actione iniuriarum, quia actio cōuenit Monaſterio,ſicut actio iniuriæ ſerui competit domino:& ſi monachus remiſit,adhuc Monaſterium poteſt agere,ſicut ſi filius fam. remittit iniuriã ſibi factã,pater poteſt adhuc agere;imo ſi iniuria fieret filio volenti,pater poteſt agere.Item,Monaſterium poteſt remittere iniuriam factam monacho,ſed Eccleſia ſæcularis non poteſt remittere iniuriam factam clerico. An ſatisfactiò ſit danda monacho læſo,vel Monaſterio?Reſp.vni horum poteſt dari, quia ſatisfactionem,quam acquirit monachus,acquirit Monaſterio:ſed ſi lædatur clericus ſæcularis, debet dari clerico illi coram Iudice Eccleſiaſtico, aliquando coram laico.

2386 *Cap. X.* Ex tenore.

POnitur forma seruanda in absolutione ab excommunicatione pro percussione clericorum; id est, positis literis Apostolicis absoluens recipiat iuramentum, quod stabit suo mandato; deinde authoritate Papæ ipsum absoluat; mox in virtute iuramenti præcipiat, ne de cætero in clericum, monachum, vel conuersum religionis iniiciat manus violentas, nisi se defendendo, vel de mandato suorum prælatorum, vel nisi sit eius prælatus, vel magister, & nisi sit cum ipso socius in eadem Ecclesia.

Glos. Iste iurans non tenetur seruare nisi iustum mandatum, vel in dubio. Item, per hoc iuramentum tantùm potest præcipere, vt stet mandatis Ecclesiæ, & quod satisfaciat læso, *c. parochianos. c. ea noscitur, eod.* Item, socius in Ecclesia percutiens alium socium non iurat, quia præsumuntur isti sæpe inuicē rixari.

2387 *Cap. XI.* De cætero.

PErcutiens clericum, si habet rationabilem causam non eundi Romam, vel non sine periculo, vt si est capitalis inimicitia, vel alia iusta causa, potest eum Episcopus absoluere recepto iuramento secundùm morē Ecclesiæ; & etiā iurer, vt quàm citius opportunè poterit, adeat Papam mandatum suscepturus.

Glos. In omni edicto quantumcumque præcise scribatur, semper admittitur rationabilis excusatio, seu legitima exceptio. *c. quamuis eod.* Item, Episcopus potest committere hanc absolutionem alteri, *c. vlt. de officio ord.* Imo in summa necessitate potest presbyter. *c. non dubium. eod.* Item, si iurauit adire Papam, & cùm potest, non adit, est periurus, & potest compelli, vt seruet iuramentum, sed non incidit in excommunicationem.

2388 *Cap. XII.* Ad hæc. *Vrban. III.*

QVando quis est excommunicatus à Delegato, & impetrat literas à Papa pro altero delegato, qui absoluat, in literis debet contineri expressè, vt præstet cautionem sufficientem, quod obediet iudicio Ecclesiæ, quia Sedes Apostolica sic consueuit dare literas.

Glos. Aliàs sunt nullæ, quia rescriptum impetratum præter vsum Romanæ Curiæ non valet. Imò primo loco absolutio remittitur suo excommunicatori, & deinde si ipse nolit, vel detrectet, aliis. *c. ab excommunicato. de rescript.* Item, cùm constat de iniectione manuum non sufficit sola cautio iuratoria, nisi esset expressum in mandatis, sed primo satisfaciat.

2389 *Cap. XIII.* Ea noscitur. *Clem. III.*

PErcussores clericorum, si sunt mulieres, senes, infirmi, mutilati, Episcopus absoluit, facta prius satisfactione offensis iuxta suas facultates: sed alij, siue diuites, siue pauperes, debent Papæ præsentari vt absoluantur, vel eius Legato. Item, si quis infirmus timore mortis absoluitur ab excommunicatione, iuret, vt cùm conualuerit adibit Papam, vel eius Legatum, recepturus mandatum Apostolicum super talibus.

Glos. In satisfactione semper consideratur facultas, & si quis non potest, mutatur in aliam pœnā. *c. 2. de maledic.* vel data cautione expectet donec possit.

2390 *Cap. XIV.* Cùm non ab homine.

PErcussor clericorum manifestus, licèt non sit denunciatus, tamen euitandus; secretus verò à sciente tantùm; & in secreto. Item, qui occidit clericum, vel presbyterum, qui contempto habitu clericali enormitatibus se immiscer, non est excommunicatus; asperius tamen est puniendus, quàm qui laicum occidit.

Glos. Ex solo contemptu habitus clericalis non perditur priuilegium, nisi post trinam admonitionem. *c. in audientia. c. contingit, eod. c. 1. de apost.* etiam si portet arma, secus si se immiscet enormibus. *c. perpendimus, eod.*

2391 *Cap. XV.* Cùm desideres.

NVllus potest communicare cum excommunicato antequam absoluatur, etiam si iurauerit stare mandato Ecclesiæ, quia ista cautio iuratoria potius est introducta ex consuetudine Ecclesiæ, quàm ex vigore Canonum; nec est tanti momenti, vt post eam ante absolutionem possit cum ipso communicari; imo, qui communicat incurrit excommunicationem. Item, quando est publica fama, quod aliquis verberauit clericum, nullus debet cum eo communicare, nisi prius se purget ad arbitrium Episcopi, vel ad cautelam absoluatur. Item, quando quis verberauit clericum, & satisfecit clerico; & cum eo composuit, non possunt tamen alij cum ipso communicare ante absolutionem, & debet etiam satisfacere Ecclesiæ, quam offendit.

Glos. An si absoluatur ab excommunicatione omisso iuramenro, absolutio teneat. Resp. res est dubia, aliqui renenr quod non: sed verius est quod tenet absolutio, quia iuramentum non est de substantia absolutionis, sed ad cautelam, ne in posterum incidat. *c. in principio, eod.* & aliqui absoluuntur sine iuramento, non tamen debet fieri, nisi ex causa.

2392 *Cap. XVI.* Veniens.

SAcerdos, qui vt liberius possit in Ecclesia Diuina officia celebrare, regulares, vel clericos, qui ludendo turbanr, vel impediunr Diuina officia manibus appositis transeundo nolentes egredi, cogit extra Ecclesiam manere, non est excommunicatus, nec virandus.

Glos. Non solùm, qui habent officium in Ecclesia, sed etiam quilibet sacerdos priuatus potest eiicere turbanres officia ab Ecclesia sine pœna excommunicationis. Irem, talis eiectio præsumitur bono modo, & sine animo iniuriandi, quia sola temeritas, & violentia prohibetur. *c. 1. c. cum voluntate, eod.*

2393 *Cap. XVII.* Peruenit.

EXcommunicatum, non pro enotmi, sed pro modica, & leui iniuria facta clerico, absoluit Episcopus, cuius est arbitrari, an sit leuis.

Glos. In hoc cap. est ius commune, & non pura indulgentia contra Alanum.

2394 *Cap. XVIII.* Significauit.

CLerici, qui sponte, & scienter participant cum excommunicatis à Papa admittendo eos ad Diuina officia, sunt excommunicati eadem excommunicatio

nicatione maiori, & pro absolutione mittendi ad Papam cum literis Ordinarij.

Glos. Vel si fuerunt excommunicati cum omnibus participantibus cum eis. *c. quod in dubiis, eod.* vel isti participauerunt cum excommunicatis in eodem crimine criminoso. *c. nuper. c. si concubine, eod.*

2395 *Cap. XIX.* Tua nos.

NOn solùm, qui clericos percutiunt, sed etiam incendiarij postquam ab Ecclesia sunt publicati excommunicati, sunt mittendi ad Papam pro absolutione.

Glos. Non omnes incendiarij sunt ipso iure excommunicati, quia hoc non inuenitur, sed incendiarij Ecclesiarum. *c. conquesti, eod.* alij verò sunt excommunicati, sed postquam sunt excommunicati, & publicati veniunt Romam.

2396 *Cap. XX.* Ad eminentiam.

EXcommunicati ob percussionem clericorum possunt absolui à Legatis de Latere Papæ, absque eo quod hoc habeant expressum in mandatis.

Glos. Legati à Latere, qui sunt, *c. penult. & vlt. de off. deleg.* qui & iurisdictionem non habeant, nisi in ea Prouincia, ad quam delegantur, tamen postquam est egressus ab vrbe, donec ingrediatur, seu reuertatur potest absoluere ab excommunicatione. *c. quamuis. c. ea noscitur, eod.* Alij Legati à Latere non possunt.

2397 *Cap. XXI.* A nobis.

EXcommunicatio generaliter lata, v.g. contra fures, non ligat nisi subditos excommunicantis, nisi maior auctoritas ei delegetur.

Glos. Extranei delinquentes in Diœcesi sunt subditi ratione delicti. *c. placuit, 6. q. 2. c. ex tuarum, de priu.* & sic sunt excommunicati, nec excusantur ignorantia, id est, quod nescierint sententiam, quia commiserunt rem illicitam; & sic erant in culpa, & poterant quærere de sententia. Sed secundùm Hostiensem non sequitur quod qui sunt obligati ad culpam, sint etiam ad pœnam excommunicationis. Quare aliunde est hoc cognoscendum, non ex mora, quam traxit in loco. An si Episcopus excommunicans moriatur, vel transferatur ad aliam Ecclesiam, duret sententia, ita vt qui postea contrafaciant, sint excommunicati? res videtur dubia. Resp. sententia simpliciter lata non durat post mortem proferentis, nisi successor eam confirmet: sed si definiendo facit statutum, vel decretum, tunc durat post mortem, quia sunt perpetua. *c. vlt. de off. deleg.*

2398 *Cap. XXII.* Conquesti.

QVi cum effractione spoliant Ecclesias sunt excommunicati denuntiandi, donec congruè satisfaciant passis iniuriam, & resarciant damna, & cum litteris Ordinarij mittantur ad Papam.

Glos. Fractores Ecclesiarum sunt ipso iure excommunicati, sicut incendiarij Ecclesiarum, sed non fractores, vel incendiarij aliarum rerum, sed sunt excommunicandi. Item, fractores, & incendiarij Ecclesiarum antequam denuncientur possunt absolui ab Episcopo, post verò non nisi à Papa.

2399 *Cap.* *XXIII.* Perpendimus.

SAcerdos, qui se falsò nominat filium Regis, & acceptis armis seditionem, & guerram mouet, si verberetur, & occidatur, occidens non tenetur ire Romam pro absolutione, sed Ordinarius imponat pœnam competentem pro qualitate personæ, quia non propulsando, sed inferendo iniurias fuit occisus.

Glos. Licet vim vi repellere. *c. si verò, eod. c. significasti, de homicid.* Item, [illegible] ponitur pœnitentia, vel ad cautelam, vel quia exceditur mandatum, vel ius.

2400 *Cap.* *XXIV.* Vniuersitatis.

LAicus, qui Abbate mandante, etiam ex causa regularis disciplinæ percutit monachum, tam ipse, quàm Abbas sunt excommunicati: quod maximè procedit, si causa verberandi non subesset, sed odij id fieret.

Glos. Disciplina regularis non debet imponi per laicum, sed per ipsum Abbatem; & si necessitas vrget, per alium monachum, vel clericum, vt ex tex. colligitur. Item, quod dicitur de Abbate non procedit in Episcopo, Episcopus enim nullum debet suis manibus percutere. *c. non liceat, 36. dist. Aut. sed neque. C. de Episc. & cler.* Item, laicus verberans monachum, vt in textu, est excommunicatus etiam si monachus consentiret. *c. contingit. infra eod.* Nec obstat *c. vt fame, infra,* vbi clerici per laicos capiuntur: nam ibi est diuersus casus, in quo aliter capi, & corrigi clericus non potest.

2401 *Cap. XXV.* In audientia.

CLericus, qui relicto habitu clericali arma militaria portat, si ter admonitus à Prælato non deponit arma, non gaudet priuilegio, *si quis suadente,* quia frustra implorat Ecclesiæ auxilium, qui committit in ipsam; sicut iure ciuili matrona inuenta in veste meretricali, cuius pudicitia est attentata, non potest agere iniuriarum.

Glos. Clericus, qui arma sumit, si se non immisceat enormibus, non amittit priuilegium clericale, nisi sit ter admonitus. *c. conting. eod. c. vlt. de vita, & honest. cleric.* Item, non iniuriatur matrimonio, qui ipsum ignorat. *c. si ea. c. de adul.* nec militiæ. *c. si ignorans, ff. de loc.* nec clericatui. *c. si verò aliquis. sup. eod.* Item, si quis percussit laicum credens, & volens percutere clericum non est excommunicatus, licèt de iniuria teneatur, iudicatur enim secundùm quod fit, & non secundùm quod faciens intendit. *c. cum seruo. ff. de iniur.*

2402 *Cap.* *XXVI.* Quod de his.

EXcommunicatus ob percussionem clerici si non potest ire Romam aliquo canonico impedimento impeditus, vt paupertate, infirmitate graui, senectute, absoluatur ab ordinario, sed exigatur iuramentum, vt reassumptis viribus, & concessa opportunitate personali Romam visitet.

2403 *Cap.* *XXVII.* Cui pro causa. *Innoc. III.*

EXcommunicatus ob duplicem causam, v. g. quia violauit Ecclesiam, & quia percussit clericum, si exprimit vnam tantùm causam pro absolutione, &

& absoluitur, remanet excommunicatus pro altera causa non expressa, & tenetur pro illa satisfacere.

Glos. Si non est expressa aliqua causa, sed indeterminatè absoluitur, tunc est absolutus ab omnibus: si vna tantùm causa fuit expressa, tunc absolutio non extenditur ad alias. Item, si ex ignorantia alteram causam non expressit, ei non suffragatur. vide hîc glossam, quæ fusè de hoc tractat, & varia dubia ponit; & tandem concludit, vt aliquis absoluatur, debere omnes causas exprimere.

2404 *Cap. XXVIII.* A nobis.

EXcommunicatus quamuis det signa manifesta pœnitentiæ, & iuramento præstito quod Ecclesiæ parebit se humiliauerit, si antequam absoluatur ab excommunicatione moritur, etiam si sit absolutus coram Deo, non tamen habetur absolutus coram Ecclesia, sed potest etiam, & debet ab Ecclesia absolui: quia & si non sit communicatum viuo, tamen fuisset ei communicandum, quem non contemptus religionis, sed articulus necessitatis impediuit: & legitur in certis casibus in iure canonico Ecclesiam ligasse, vel soluisse mortuos: nec obstat quod Ecclesia habuit potestatem ligandi, & soluendi homines super terram. Item, forma absolutionis seruetur, id est, cum psalmo pœnitentiali, oratione Dominica, & cum aliis consuetis. Item, hæres satisfaciat pro mortuo; & si admonitus non vult, compellatur per districtionem ecclesiasticam.

Glos. Talis in extremis si habuisset copiam confessarij, potuisset absolui ab illo, sed post mortem non potest absolui, nisi ab eo, à quo viuus poterat absolui. Item, quando agitur contra personam, vel de persona tantùm, non potest quæri post mortem, quia crimina cum morte extinguuntur. Sed quando agitur propter bona, vel contra personam & bona, potest agi post mortē. Item, in forma absolutionis non est de substantia iuramentum. Item, corpora si sint in cœmeterio sepulta, non sunt exhumanda, sed ita absoluenda; si sunt sepulta alibi, debent prius exhumari, mox absolui, quoad Ecclesiam.

2405 *Cap. XXIX.* Nuper.

LAici qui detinent clericos in custodia publica, vel priuata, id est, violenter, licèt sine læsione aliqua corporis, sunt excommunicati. Item, qui nominatim excommunicato communicat in crimine criminoso, v. g. dans consilium, auxilium, fauorem, est excommunicatus pari pœna, & absoluendus ab eodem, vt supra. Si communicat non in crimine, sed in orando, osculando, tunc potest absolui à proprio sacerdote, quia hic incurrit excommunicationem iuris, & non Iudicis: & cùm conditor canonis non sibi reseruauerit absolutionem, videtur concessisse aliis facultatem absoluendi. Item, communicans in crimine, cùm absoluitur iuret, sed sine crimine non iuret. Item, si absoluendus difficulter, & ex iusta causa non potest accedere ad excommunicatorem pro absolutione, absoluatur à suo Episcopo, vel sacerdote præstita cautione quod parebit mandato excommunicatoris.

Glos. Sola violentia attenditur pro excommunicatione, etiam inter solos parietes sine compedibus. Item, tenetur quis de consilio, quando alter non erat facturus, secus non. Item, si ego excommunico meum subditum propter crimen, & subditus alterius communicat in crimine cum eo, dando ei consi-

lium,in me videtur delinquere,& ligatur à mea sententia,& non sententia canonis, quia appellatur subditus meus ratione delicti, & est à me absoluendus, & non à suo Episcopo: secus si esset sententia canonis.

2406 *Cap. XXX.* Quod in dubiis.

ETiam si excommunicatus iurauerit de stando mandato Ecclesiæ, tamen adhuc est excommunicatus, nec ei communicandum donec absoluatur. Item, nullus tenetur communicare cum excommunicato nominatim, nisi sit ex personis specialiter exceptis à Greg. Papa, *c. quoniam multos. 2. q. 3.* Item qui præsumptuose participant cum nominatim excommunicatis, si admoniti non desistant, sunt excommunicandi: si verò participant scienter cum eo, qui per sententiam est excommunicatus cum participibus suis, sunt excommunicati.

Glos. Neque suus prælatus potest communicare cum excommunicato, quia quod aliis prohibet, ipse facere non debet. Item, Iudex non debet excommunicare participantes cum excommunicato, nisi præmissa canonica admonitione, secus non tenet. *cap. statuimus, eodem.*

2407 *Cap. XXXI.* Inter alia.

EX personis nominatis in *c. quoniam multos*, 2. q. 3. illi tenentur ad familiare obsequium, & per consequens ad communionem, sine qua obsequium exhiberi non potest, qui ante excommunicationem adhuc tenebantur, cùm per excommunicationem Domini serui non liberentur, non tamen debent communicare in criminibus. Aliæ autem personæ nominatæ in dicto cap. non tenentur, nisi in articulo necessitatis; & sic vnde ius prodiit, interpretatio procedit.

Glos. Qui tenentur, sunt domestici, filij, serui, mercenarij, vxor.

2408 *Cap. XXXII.* Cùm illorum.

REspondetur quæstioni, An excommunicati ob percussionem clericorum, si ordinentur sint suspensi, &c. & dicit, si ipsi percussores excommunicati sint sæculares, & scientes se excommunicatos, fecerût ordinari, sunt deponendi in perpetuum ab ordinibus: si ignorabant, vel factum, vel ius, hos Episcopi sicut non possunt absoluere, sic nec, & dispensare sine speciali mandato Sedis Apostolicæ; sed poterunt hæc significare Papæ, vt prouideat, quid agendum secundùm rigorem, vel æquitatem. Si sint regulares, in prædictis in fauorem Religionis, & ne vagentur, conceditur eorum prælatis, vt eos absoluant à talibus, dummodò excessus non sit difficilis, & enormis, vt mutilatio membri, effusio sanguinis, vel manus violenta in Episcopum, vel Abbatem, quia hæc sine scandalo non possunt præteriri, non obst. *c. monachi, eod.* & *c. si consuluit eod. in antiqua compilat.* Item, si claustralis percussit aliam personam religiosam alterius claustri, absoluatur per Abbatem proprium, & eius, qui fuit percussus: si percussit clericum sæcularem, non absoluatur nisi à Papa. Item, si prædictos regulares ordinari contingat, si scienter in contemptum Ecclesiæ, maneant suspensi ab executione suscepti ordinis, & officij: si verò ex ignorantia facti vel iuris, id est, quod in memoria non habeantur, pensetur prius vtilitas monasterij; & post iniunctam regularem pœnitentiam, & peractam, Abbates ipsorum poterunt dispensare, dummodò factum non fuerit graue, & notabile, & nisi violenter præsumatur

sumatur contra ignorantiam, vt quia erat vir adultus, & discretus. Item, præscribitur Abbatibus,vt hanc formam seruent,ne abutantur permissa potestate, & sic mereantur amittere priuilegium.

Glos. Excommunicatus si ordinetur,non solùm deponitur ab ordine, sed à beneficio.*c.postulastis de cler.excom.min.c.latores.* Sic excommunicatus,qui confert,vel accipit,*eod.in 6.c.1.de eo qui ren.ab Episcop.*Item,cui prohibetur minus, id est,absoluere , intelligitur prohibitum maius,& contra. *c. ex parte de decim.* Item, quod hic conceditur in fauorem Religionis, est de his, quæ inciderunt ante ingressum , de iis enim iam erat concessum , sed quæ post ingressum. *c. monachi eod.* Excipitur mutilatio membri; vel enormis percussio , vel effusio sanguinis propter scandalum , non enim potest Abbas. Effusio verò sanguinis non intelligitur de valdè modica.

2409 *Cap. XXXIII.* De Monialibus.

MOniales si se ipsas ad inuicem,vel conuersos,vel conuersas suas,aut clericos percusserint,absoluantur ab Episcopo , in cuius Diœcesi est situm Monasterium.

Glos. Si moniales vnius Diœcesis percutiant monacham , vel monachum, vel conuersam , vel clericum alterius Episcopatus, conueniat vterque Episcopus,vel alter deleget alteri, qui eas absoluat. *c. cùm illorum, eod.* Item Abbatissa non potest absoluere,sicut nec benedicere,nec Euangelium legere,quia claues non sunt commissæ sexui fœmineo. *c. noua tit. super. c.dilecta,de maior.& obed.* Item,Episcopus absoluat tam exemptas, quàm non exemptas.

2410 *Cap. XXXIV.* Si verè.

QVando quis iniuit contractum cum post contractum excommunicatis, & sine damno non potest dissolui contractus;potest cum illis communicare. v.g.pepigi cum nautis Venetis,vt me transuehant, & solui partem nauli, interim isti Veneti excommunicantur,nec volunt restituere partem nauli, possum communicare cum illis, ne videantur ex obstinatione portare commodum, & ego ex pœnitentia damnum: & sicut iure potest quis transiens inter terras excommunicatorum , vel hæreticorum emere , & recipere ab illis necessaria, & sicut excusatur familia communicans cum patre familias excommunicato, ita ego,quia in nauibus eorum sum tanquam in ipsorum familia.

Glos. Cum meo maximo damno, vel incommodo non teneor scindere societatem cum meo socio,sed abstinere pro posse.vide alios casus, *c.cùm desideres,eod.*

2411 *Cap. XXXV.* Vt famæ tuæ.

PRælati debent corrigere excessus subditorum, & postquam sunt canonicè de crimine condemnati,debent eos sub arcta custodia detinere,nec incorrigibiles,& aufugientes peiora faciant. Item,laici citra excommunicationem possunt capere clericos ; & ad iudicium trahere etiam violenter, si opus est , sed de mandato Iudicis ecclesiastici , cui sunt subditi , & cuius est corrigere: quia tunc non laici , sed Iudex hoc facit , cuius authoritate laici faciunt;dummodò

modò tamen eorum violentia non amplius se extendat, quàm defensio, vel rebellio exigat clericorum.

Glos. Id est, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Item, claustrum ipsum est carcer. Item, laici de mandato superioris possunt violenter accipere incorrigibiles, sed non possunt corrigere verberando, & de mandato Abbatis. *c. vniuersitatis eod.* & mandatum debet esse speciale. Item, clericus depositus adhuc gaudet priuilegio clericali.

2412 *Cap. XXXVI.* Contingit.

CLericus, qui offendit aliquem, si pro satisfactione ex more patriæ suæ subiicitur sponte verberibus, adhuc verberans est excommunicatus: quia hæc iniectio manuum, etsi non est violẽta, est saltem iniuriosa ordini clericali; & ille canon non tam est in fauorem clerici ordinati, quàm ordinis clericalis: sed clericus satisfaciat competenter iniuriam passo sine iniuria clericali, ita vt remaneat pax inter cos: & si de cætero aliquis clericus præsumpserit se subiicere similibus verberibus, excommunicetur.

Glos. Quando fit iniuria sine violentia, inciditur in canonem. *c. nuper, & c. vniuersitatis eod.* Et hîc iniuria fuit facta Ecclesiæ; quam nos non possumus remittere, sicut filius potest remittere iniuriam quantum ad se, non quantum ad patrem, vel quantum tangit commodum nostrum, non quantum tangit commodum alienum. Item, qui ioco percutit clericum, licèt inuitum, non est excommunicatus. *c. 1. eod.* Item, percutientes iniuriosè clericum non inuitum sunt excommunicati, clerici depositi; & alij an gaudeant hoc priuilegio, vide ibi.

2413 *Cap. XXXVII.* Relatum.

SErui, qui percutiunt clericos, sunt excommunicati, & ad Sedem Apostolicam venire compellantur, quia plus Deo, quàm hominibus deferendum. Sed si hoc fecerunt in fraudem, vt subtrahant se à seruitio dominorum, vel si domini propter hoc sine sua culpa graui damnum incurrant, tunc potest Episcopus ex indulgentia, & dispensatione Papæ, eos absoluere; & pro labore itineris iniungatur eis alia satisfactio, dummodò tamen percussio non fuerit enormis, & ad tollendum scandalum esset veniendum Romam.

Glos. Non est dicendum idem de viro respectu vxoris, & de liberto, qui locauit opera sua, quia non excipiuntur vt serui, cum participantibus voluntariè *c. cùm illorum eod.*

2414 *Cap. XXXVIII.* Sacris.

EXcommunicatus, quia communicauit cum excommunicatis, & in se reuersus de mãdato Ecclesiæ expugnat illos excommunicatos, non ideo habetur absolutus, nisi prius absoluatur; nec si in bello moritur, pro eo est orandum, vel offerendum, nisi postquam constiterit per euidentia signa de eius pœnitentia: defunctus absoluatur, iuxta formam *c. à nobis eod.*

2415 Cap.

2415 *Cap. XXXIX.* Sicut.

EXcommunicatus, v.g. ab Episcopo, semper habebitur excommunicatus, & vitandus, donec constiterit de eius legitima absolutione, vel per litteras Papæ, vel Delegati à Papa, vel alio modo legitimo.

Glos. Hæc in foro contentioso, & quando fieret actori præiudicium, non sufficit vnus testis, nec sufficit honestas personæ, vt ei credi debeatur, nec illa indicia, quæ sufficerent. *c. inter. c. tua de cler. pereg.* secus quando nulli fit præiudicium. In foro verò conscientiæ est illi credendum, quia non præsumitur quod sit immemor suæ salutis. *c. sancimus. 1. q. vlt.*

2416 *Cap. XL.* Per tuas.

QVando excommunicatus ab Episcopo appellat ad Metropolitanum, si vult probare excommunicationem esse nullam, quia fuit lata post legitimam appellationem, vel continebat errorem intolerabilem patenter, est admittendus ad probationem horum, licèt absolutionem non petat: sed donec de illis constiterit, in aliis est vitandus, licèt Sedes Apostolica consueuerit tales absoluere ad cautelam: in aliis verò, nisi imploret gratiam absolutionis, non est audiendus: Sed si humiliter petat absolutionem, metropolitanus eum debet absoluere. Sed si vult deferre suo suffraganeo, ad illum remittat: & si suffraganeus non vult illum absoluere secundùm formam iuris, absoluat metropolitanus, sumpta cautione, quod parebit suo mandato, deinde causam audiat, & decernat secundùm ius. Sed si Episcopus suum subditum excommunicasset propter manifestum excessum, Metropolitanus non debet illum absoluere, nisi quando suffraganeus requisitus malitiosè denegauit absolutionem.

Glos. Vltra hos, in quibus casibus excommunicatus auditur, vide *c. præsenti, eod. in 6.* & quando dicatur error intolerabilis, vt non teneat, *ibidem.*

2417 *Cap. XLI.* Si aliquando.

QVando Papa cum suis litteris salutat excommunicatum à Sede Apostolica, non ideo intelligitur absolutus, quia contingit huiusmodi litteras impetrari per ignorantiam, negligentiam, vel nimiam occupationem, vel subreptionem.

Glos. Licèt non possimus salutare excommunicatos, tamen possumus eos alloqui de pertinentibus ad eorum salutem; & si incidenter alia verba proponantur, non nocent. *c. tamen cum voluntate, eod.* Item, si Papa salutaret scienter, esset absolutus excommunicatus; & sic absolutio debet impetrari ex certa scientia, & non per subreptionem.

2418 *Cap. XLII.* Officij.

QVando aliquis habet plures Prælatos, qui in ipsum habent ius, si propter plures excessus à pluribus prælatis est excommunicatus, si vult vni prælatorum de vno excessu satisfacere, non est absoluendus, & subreptitia absolutio non prodest.

Glos. Talis sic absoluatur. Vnus committat alteri suas vices, vel quilibet absoluat à sua, & vltima confirmabit præcedentes, nec interim esset communi-

candum cum eo,quia excommunicatus in vna Ecclesia, est excommunicatus quoad omnes.

2419 *Cap. XLIII.* Responso nostro.

COram excommunicatis, & interdictis est licitum prædicare verbum Domini,sed non celebrare diuinum officium. Item,in tempore generalis interdicti est licitum baptizare,& confirmare in fronte pueros.

Glos. Et dare pœnitentiam morientibus; & sub nomine pœnitentiæ etiam intelligitur viaticum.*c.quod in te,tit.sup.*sed non extrema vnctio.

2420 *Cap. XLIV.* Inquisitioni.

SI alter coniugum certò scit impedimentum coniugij, licèt illud probare non possit,non debet reddere,& si cogatur ab Ecclesia,potius debet humiliter subire sententiam excommunicationis, quàm per copulam peccare mortaliter. Si verò credit adesse impedimentum ex causa probabili, & discreta,licet non euidenti, & manifesta, potest reddere, sed non petere,ne peccet, vel contra conscientiam vel contra legem coniugalem,si credit ex leui,& temeraria credulitate,tunc ad consilium sui pastoris deponat conscientiam, & reddat & petat debitum.

Glos. Leuis credulitas dicetur, si audiuit impedimentum à leuibus, & fortè à paucis,quibus credere non tenetur,& huiusmodi.Probabilis,& discreta dicitur, v.g. quia vidit virum cum consanguinea sua in locis suspectis, & hora suspecta,solum cum sola ante matrimonium, vel quia publicè dicitur ab hominibus.*c.3.* & *c.litteris,de præsumpt.*

2421 *Cap. XLV.* Contingit.

CLerici,qui non gestant tonsuram, nec habitum clericalem;& tractant negotia sæcularia,non amittunt priuilegium clericale, nisi sint ter admoniti;tunc non gaudent eo.

Glos. Idem *c.in audienti 1,eod.c.vlt.de vita, & honest.* Item, quando grauiter excedunt,sine admonitione perdunt priuilegium.*c.cùm non ab homine,*& *c.perpendimus,eod.*

2422 *Cap. XLVI.* In præsentia.

QVi non præmonuit, nec imposuit, sed cum eo communicauit in mensa, vel in diuinis, non potest ei obiicere excommunicationem per mandatum denunciationis.

Glos. Exceptio excommunicationis in quacunque parte litis valet, sed mox est danda absolutio.

2423 *Cap. XLVII.* Quantæ.

QVi possunt obuiare manifestæ percussioni clericorum, & non obuiant, sunt excommunicati,quia faciens,& consentiens pari pœna punitur.

Glos. Consentiens intelligitur cooperando, & præstando authoritatem, & tunc punitur pari pœna,& sic intelliguntur similia iura., *cap.1.de off.deleg. cap. mulieres,c.nuper,eod.* Sed si non cooperatur, sed non obuiat, licèt teneatur ex

officio,

officio, & poſſit tantum, non ſit excommunicatus, quia non participat in crimine.

2424 Cap. XLVIII. Sacro.

PRælatus non poteſt excommunicare, niſi præmiſſa competenti monitione coram perſonis idoneis, per quas ſi neceſſe fuerit poſſit probari monitio: ſi verò contra præſumpſerit, interdicitur ei per menſem vnum ingreſſus Eccleſiæ, etiam ſi excommunicatio ſit iuſta, & alia pœna mulctabitur, ſi ſic iudicabitur expedire. Item, qui excommunicat ſine manifeſta, & rationabili cauſa, & requiſitus humiliter non curat abſque grauamine reuocare proceſſum, grauatus conqueratur apud ſuperiorem, qui ſi non eſt periculum moræ, remittat illum cum ſuo mandato ad exequutorem ab eo abſoluendum intra certum terminum competentem: alioquin ipſe per ſe, vel per alium abſoluat recepta cautione ſufficienti. Item, quando contra exequutorem conſtat de excommunicatione iniuſta, excommunicator condemnetur ad intereſſe excommunicato, & arbitrio ſuperioris puniatur pro qualitate culpæ, quia eſt grauis culpa excommunicare inſontem, niſi errauerit ex cauſa probabili, maximè ſi ſit bonæ opinionis. Item, ſi conquerens nihil rationabile probat contra ſententiam excommunicationis, condemnetur etiam ipſe ad iterum excommunicari, & puniatur arbitrio ſuperioris, niſi probabilis error ipſum excuſet; & compellatur per cautionem receptam ſatiſfacere id, pro quo fuit excommunicatus, vel reducatur in executionem donec ſatisfecerit. Item, ſi excommunicator cognoſcens ſuum errorem eſt paratus reuocare ſententiam, & excommunicatus appellat, non abſque ſatisfactione reuocet, ne audiatur, niſi error ſit talis, de quo meritò dubitatur, & tunc abſoluat accepta cautione quod coram Iudice appellationis, vel eius delegato parebit iuri; & ſic non ſubiacebit pœnæ præſcriptæ: & caueat ne mentiatur malitioſè in præiudicium alterius.

Gloſ. Quæ ſit competens monitio, vide *c. conſtitutionem. c. ſtatuimus eod. in 6.* Item, in ſententia excommunicationis eſt ſeruandus ordo iuris, ſicut in aliis cauſis. *c. 1. de exceſſ. prælat.* ſed ſi non ſeruatur tenet ſententia, etiamſi excommunicans ſit puniendus vt hic, quia ſententia paſtoris, ſiue iniuſta, ſiue iuſta, tenet exceptis duobus caſibus. *c. per tuas, eod.* nec tenet ſi nō præcedit admonitio. *c. ſtatuimus, eod.* Item, excommunicatio poteſt eſſe iniuſta tripliciter, ex cauſa, ex animo, & ex ordine, vt hæc, *c. Epiſcopus. c. non debet.* 11. *q.* 3. Item, Epiſcopus, qui excommunicauit non ſeruato ordine, elapſo menſe poteſt ingredi Eccleſiam, ſed punitur communione hominum, arbitrio ſuperioris. *c. illicita.* 24. *q.* 3. Hodie niſi excommunicet in ſcriptis, & expreſsè ponat cauſam excommunicationis, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, & diuinis officiis per menſem, & ſi non ſeruat ſit irregularis. *c. cum medicinalis, eod. in 6.* & infra iſtum menſem poteſt abſoluere excommunicatum ab excommunicatione. *c. duobus, eod.* Item, ſi excommunicator abſoluit excommunicatum iurantem ſtare mandatis, eo abſoluto primò inquirat an excommunicatio fuerit iuſta, quia ſi non, nihil imponat.

2425 Cap.

2425 *Cap. XLIX.* Nouerit.

EXcommunicat omnes hæreticos vtriusque sexus,& fautores,& receptores, & defensores eorum. Item, excommunicat eos, qui faciunt seruari statuta edita,& consuetudines introductas contra libertatem Ecclesiæ;necnon & statutarios,& scriptores statutorum, nec non & potestates, Consules, Rectores, Consiliarios locorum, vbi huiusmodi statuta, & consuetudines editæ fuerint, vel seruatæ,& eos, qui secundùm illa præsumpserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

Glos. Qui conantur venire contra libertatem Ecclesiæ sunt ipso iure excommunicati,vt *hic,& c.grauem eod.* & qui iura Ecclesiæ auferre conantur,vel onera ei imponere,si admoniti non destiterint, sunt ipso iure excommunicati. *c.non minus.c.aduersus, de immun.eccles.*

2426 *Cap. L.* Canonica. *Honor. III.*

CAp.2. & c. *cùm illorum de monac.& canonic.regul.* extenditur nunc ad fratres hospitalarios Hierosolymitanos; id est, si se inuicem percusserint, & excessus non sit difficilis, & enormis, non sunt mittendi Romam; sed eorum Prior,qui solet esse presbyter,eos absoluat.

Glos. Eodem modo quod fuit dictum de monachis extenditur ad regulares.*c.ex parte,de postul.*Et quod concessum fuit religiosis extenditur ad Episcopos.*c.quod nonnullis,de priuileg.*quod dicitur de Episcopis intelligitur de electis, & confirmatis.*c.inter,de transl.*& quod dicitur de vxore intelligitur de sponsa. Item,si non esset sacerdos,vel clericus,non ita facilè ei committeretur absolutio, quia nec laicis religiosis committitur. *c.bene quidem, d.96.* Item, possunt suos,& non alios absoluere,quia dicitur,*Vestros.*

2427 *Cap. LI.* Super eo quòd Monachi.

ALiqui Græci monachi excommunicati ob percussionem clericorum, qui non poterant induci ad iurandum secundùm formam *c.ex tenore eod.*possunt pro illa vice absolui cum sola promissione manuali, quia aliquando consideratis circumstantiis locorum, & qualitatibus temporum aliquid detrahendum est seueritati.

Glos. Iuramentum,licèt sit de forma,tamen non est de iustitia absolutionis in rigore,& sine eo absolutio tenet,quia iuramentum fuit introductum ad cautelam potius,ne de cætero idem delictum committatur. *c.cùm desideres,eod.*

2428 *Cap. LII.* Venerabili.

QVando Episcopus fert sententiam,v.g.suspensionis contra aliquem, Papa solet illam relaxare, ad cautelam; & sententiatus iuret quod parebit mandatis Episcopi, quando Episcopo constabit de causa culpabili, ob quam est lata sententia.

Glos. Pro absolutione à suspensione iuratur, sicut ab excommunicatione. Item,quando absoluitur ad cautelam, licèt non deberet iurare, tamen quando res est dubia,vt hæc erat,debet iurare.

2429 *Cap. LIII.* Grauem.

EXcommunicantur consiliarij, & officiales ciuitatis, si non delent de libris suis statuta contra libertatem ecclesiasticam: v. g. si esset statutum, quod clericus, vel laicus sub pœna certæ solutionis non impetret à Sede Apostolica litteras contra clericos, vel laicos alicuius districtus, vel impetratis renunciet. Similiter si esset statutum quod clerici suis sumptibus aliquam arcem custodiant. Nisi ergo hæc deleant, & caueant in futurum, est contra illos excommunicatio promulganda; & statuarij, si habent feuda ecclesiastica, illis priuentur.

Glos. Post duos menses sunt ipso iure excommunicati. *c. nouerit. eod. c. aduersus de immun. eccles.* vel promulgantur excommunicati, quia iam erant, sic priuati feudis denuntientur.

2430 *Cap. LIV.* Cum voluntate. *Greg.*

QVi loquitur cum excommunicato de pertinentibus ad absolutionem, vel ad salutem animæ, licèt interponat alia verba incidenter, vt apud eum magis proficiat, non fit excommunicatus. Item, prædicatores, qui penes excommunicatos, vel detentores rerum alienarum prædicant, vel audiunt confessiones, licitè possunt excipere eleemosynas, ab illis præsertim, si aliàs non valeant se sustentare in illo loco, quia quasi gerunt curam, vel causam illorum dominorum. Item, qui ratione officij, quod habent in Ecclesia, vel clerici seniores, zelo deuotionis pueros, & adolescentes in minoribus ordinibus turbantes diuinum officium, & qui prætextu prælationis, vel magisterij subditos, vel scholares causa correctionis leuiter percutiunt, non fiunt excommunicati. Similiter qui aliquos de sua familia in minoribus, vel propinquos corrigunt vt cohibeantur ab insolentiis, vel informentur bonis moribus, non sunt excommunicati.

Glos. Seniores non possunt corrigendo verberare existentem in sacris, sed admonere, mox suspendere. Item, præter hos sex casus sunt etiam alij casus, in quibus licet percutere clericum sine excommunicatione. Primò, qui iocosè percutit. *c. 1. eod.* Secundò, si inueniatur cum matre, filia, vxore, sorore. Tertiò, si vis vi repellatur repente. *c. si verò eod.* Quartò, si clericus post trinam admonitionem non se corrigat. *c. contingit. c. in audientia, eod.* Item, prædictæ personæ si in percutiendo excedant modum, non tamen irato animo, & proposito, non sunt excommunicati. Item, clericus quamdiu est in minoribus, est sub patria potestate, nisi expresse mancipetur, sed in sacris non. *c. indecorum de ætat. & qualit.*

2431 *Cap. LV.* Si concubinæ.

QVi communicant in eodem crimine criminosis, incidunt in eandem sententiam criminosorum. v. g. concubinæ clericorum fuerunt excommunicatæ, quia non recesserunt à clericis concubinariis; qui accedunt ad ipsas, sunt etiam excommunicati, quia participant in crimine criminosis.

Glos. Secus si participant in locutione, vel aliàs, non fiunt excommunicati maiori, sed minori. *c. nuper. c. nouerit eod. c. aduersus. de immun. eccles.*

2456 Cap. LVI. Duobus.

SI committatur duobus, vt alter alterum possit absoluere à minori, si in eam incidat,& vterque in eam incidit; facultas non spirat.

Glos. Quia excommunicatio minor tantùm priuat à perceptione sacramentorum,non à collatione. Vel dices, non spirat,quia si alter fuerit à tertio absolutus,potest mox secundum absoluere,interim tamen erat ligata potestas.

2457 Cap. LVII. Permittimus.

PErmittitur ministris Ecclesiæ tempore interdicti semel in hebdomoda solemnia Missarum celebrare,causa conficiendi corpus Christi, quod datur morientibus in pœnitentia,non pulsatis campanis,submissa voce, ianuis clausis,exclusis interdictis, & excommunicatis.

Glos. Idem mandatum seruent religiosi, & alij priuilegiati.*cap.nonnullis de priuileg.c.fin.eod.in 6.*

2458 Cap. LVIII. Quamuis.

QVi iniicit manus violentas in clericum,licèt satisfaciat pro sua facultate iniuriato, non ideo potest absolui ab Episcopo,sed debet mitti ad Sedem Apostolicam,exceptis his casibus, id est,imminente periculo mortis,infirmitate,inimicitia,vel inopia,ætate puerili,vel senili,fragilitate sexus,vel alia corporis impotentia,vel detineatur quolibet impedimento canonico,quo Romam non possit ire, vel beneficio iuris excusetur. Verùm,qui temporali impedimento laborant (exceptis pueris) solet illis iniungi sub iuramento præstito secundùm formam Ecclesiæ, vt cessante impedimento adeant Sedem Apostolicam, & humiliter suscipiant mandatum ipsius.

Glos. Satisfactio, & iuramentum non sunt de substantia absolutionis ab excommunicatione.*c.cùm desideres,eod.*

2459 Cap. LIX. Si quem.

EXcommunicatio lata simpliciter, stat pro maiori.

Glos. Siue à iure, siue ab homine. Item,excommunicatus in minori à sacerdote, debet per eum reconciliari : si est à canone, & in minore quilibet simplex sacerdos potest sine iuramento, vel aliquo mandato,nisi participet in crimine.*c.nuper.c.si concubinæ eod.*qui excommunicatus est in maiori ab homine,debet ab eodem, vel à superiore absolui. *c.per tuas eod.* exceptis incendiariis post publicationem.*cap.tua eod.* si à iure,potest absolui à suo Episcopo,nisi Papa sibi reseruauit,vt in percussione clericorum.*c.si quis suadente.17.quæst.4.*

2460 Cap. LX. Pueris.

PVeri excommunicati ob percussionem,etiam si post pubertatem postulent absolui, potest Episcopus absoluere, quia rigor est mansuetudine temperandus,propter defectum ætatis in qua fuit commissa.

Glos. Pueri doli capaces ante decimum quartum annum excommunicati ob violentiam,ætati parcitur non in totum,sed quoad minorem pœnam.Item, iuris

'utis rigor temperatur, vel ratione ætatis, vel locorum, & temporum, vel ratione personæ, & causæ, vel multitudinis, & scandali.

IN SEXTO LIBER V.

DE SENTENTIA EXCOMMVNIcationis, suspensionis, & interdicti.

2461 *Cap. I.* Cùm medicinalis. *Innoc. IV.*

EXcommunicatio est medicinalis, & disciplinans: ideo qui excõmunicat, proferat excõmunicationem in scriptis, in quibus expressè ponat causam excommunicationis; & requisitus tradat infra mensem exemplum scripturæ excommunicationis excommunicato, super qua requisitione fiat instrumentum publicum, vel litteræ testimoniales signatæ sigillo authentico: & qui temerè contra facit, est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis officiis per vnum mensem, & superior, ad quem recurritur, sine difficultate relaxet excommunicationem, & condemnet latorem excommunicato ad expensas, & omne interesse condemnet, & puniat alia pœna. Hæc eadem seruentur in sententia suspensionis, & interdicti. Item, excommunicans, quia non seruauit prædicta, est suspensus per mensem, & si infra mensem exequitur diuina officia vt prius, fit irregularis, in qua non potest dispensari nisi à Papa.

Glos. Si excommunicatio feratur sine scriptis, & sine caussa expressa in scriptis, tenet, etiam si sit iniusta; & ideo relaxatur à superiori, sed excommunicans punitur. Item, causa debet exprimi, & non sufficit in communi. Item, fieri publicum instrumentum non est de necessitate, sed de consilio, ne excommunicator neget se fuisse requisitum. Item, si Iudex ecclesiasticus videt suum subditum non curare de excommunicatione, vel non proficere, non debet excommunicare, sed infligere aliam pœnam: & si excommunicauit, debet etiam nolentem absoluere, cùm non proficiat. Item, sententia diffinitiua, si non feratur in scriptis, non tenet, nec requiritur expressio causæ. Item, si homini notoriè constat de iniustitia excommunicationis, vt si non est lata in scriptis, vel non expressit rationabilem causam, superior potest illum absoluere non remittendo ad excommunicatorem: si verò non constat notoriè, debet remittere ad excommunicatorem. Item, Iudex si post mensem à die sententiæ requiratur, tenetur dare copiam sententiæ, sicut & aliarum scripturarum; non tamen incidit in has pœnas. Item, Iudex si sine dolo, & culpa non seruat prædicta in excommunicatione, non incidit in pœnas.

2462 *Cap. II.* Solet.

QVando excommunicatus petit absolui à superiore ad cautelam, dicens excommunicationem fuisse nullam, tunc est absoluendus, licèt excommunicator, vel aduersarius se opponat, nisi obiiciat quod sit excommunicatus pro manifesta offensa, & si hoc dictum infra octo dies probat, non absoluetur,

nisi prius sufficientem præstet emendam, vel competentem cautionem parendi iuri; si offensa est dubia, proponatur. Item, excommunicatus qui in iudicio vult probare se post appellationem legitimam fuisse excommunicatum, vel continere intolerabilem errorem, pendente probatione in cæteris; quæ vt actor attentat, in iudicio est vitandus, sed extra iudicium in officiis, postulationibus, electionibus, ac aliis actibus legitimis non est euitandus.

Glos. Vltra octo dies ex iusta causa potest dari dilatio ad probandum. Item, vbi admittitur extra præiudicium ad officia, intelliguntur etiam diuina: & sic tutè etiam poterit celebrare. Item, si admittatur ad electionem, & postea constat quod sit excommunicatus, quia appellatio non fuit bona, tunc non valebit sua vox; vel dicas vt in *c. pastoralis de appel.* & *c. licet, eod.*

2463 *Caput III.* Statuimus.

IVdex non potest excommunicare maiori excommunicatione participantes cum excommunicatis ab eo, nisi præmittat canonicam monitionem, nec tenet; sed remanent minori, saluis tamen constitutionibus latis contra eos, qui præsumunt participare in crimine damnato: & si Iudices secus faciunt, sunt puniendi, id est, timeant legitimam pœnam.

Glos. Monitio non est de substantia excommunicationis, sed de iustitia, ideo excommunicatio sine monitione tenet, sed est iniusta. *c. sacro, eod.* Item, participans cum excommunicato in maiori publicato, vel denunciato, peccat mortaliter: quia participans potest excommunicari facta monitione: sed ante denunciationem esset peccatum veniale. Item, participans cum excommunicato in crimine damnato potest excommunicari sine monitione. Item, monitio potest fieri generaliter, & vna pro tribus. Lege *c. constitutionem*, & *c. statutum, eod.* quæ explicat hoc caput. An Episcopus communicans in crimine damnato cum excommunicato à se, incurrat excommunicationem, & quam minorem, vel maiorem. Resp. secundùm Hostiens. incurrit maiorem, quia est excommunicatio lata à iure, quod nemo participet in crimine criminoso cum excommunicatis. *c. nuper supra.* licèt alij videantur contrarium docere: vide ibi.

2464 *Cap. IV.* Quia periculosum.

EPiscopi non incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, nisi in ipsa sit expressa mentio de Episcopis.

Glos. Hoc caput non solùm habet locum in suspensione ab officio, ingressu Ecclesiæ, & similibus, sed etiam in suspensione à beneficio. *c. si compromissarius, de elect. in 6.* secus de excommunicatione. *c. pro humanis. de homic. in 6.* Item, nomine *Episcopi* conueniunt superiores, vt Archiepiscopus, Patriarcha, Primas, quia dignitas non respicitur, sed officium pontificale, sed non datur superior ordo Episcopatu: vnde Papa dicitur Episcopus: de Cardinalibus vide Felin. in *c. quod super his, de fide instr.*

2465 *Cap. V.* Romana Ecclesia.

QVando officiales, v. g. Episcoporum, vt Archidiaconi, excommunicant suos subditos, vel suspendunt, vel interdicunt, non potest Archiepiscopus relaxare sententias illis subditis, antequam recurratur ad immediatos

superiores, v.g. ad Episcopos, nisi sit consuetudo in contrarium. Item, sententia excommunicationis Archiepiscopi solùm ligat subditos, qui sunt in iurisdictione Archiepiscopi, licèt generaliter feratur, & non suffraganeorum. Item, sententia excommunicationis prolata, siue in genere, siue in specie pro culpis, & offensis præteritis, vel præsentibus sine competenti monitione præmissa, est iniusta. Item, taliter non excommunicent, siue in genere, siue in specie pro futuris culpis, vt si tale quid fecerint, vel pro iam commissis sub hac forma, si pro illis intra tale tempus minimè satisfecerint, nisi præcesserit culpa, vel offensa, vel mora, aut sit alia rationabilis causa, quæ est exprimenda in sententiis. Item, non feratur sententia excommunicationis in vniuersitatē, vel collegium, ne irritentur innoxij; sed feratur solùm in culpabiles de collegio, vel vniuersitate.

Glos. Si Archiepiscopus absoluat, in primo casu absolutio non tenet, quia fertur in non subditos in prima instantia. *c. venerabilibus, eod. c. cùm contingat de foro compet.* nisi sit consuetudo, vel priuilegium. *c. Romana. de off. ordin. & de for. compet. eod.* Item, Canon Concilij Prouincialis ligat prouinciam, sed decretum Archiepiscopi solum Archiepiscopatum in particulari, nisi alieni fiant subditi ratione delicti. *c. vlt. de foro compet.* Item, excommunicatio lata sine præmissa admonitione, licèt sit iniusta, tamen ligat; sed fallit in vno casu. *c. statuimus, eod.* sed excommunicator incurrit pœnas. *c. sacro, eod.* vide in *c. prox.* Item, aliud est statutum, aliud est sententia: statutum potest fieri pro futuris delictis, vt statuimus, vt nullus faciat hoc; & qui fecerit, sit ipso facto excommunicatus, *c. à nobis, de sent. excom.* sed sententia non, vt hic prohibetur: v.g. excommunico Petrum si hoc fecerit. Item, vniuersitas non potest excommunicari; sed si excommunicetur, an teneat? multi negant: tutius est quod teneat secundùm Ecclesiam; & qui illis postea sunt subrogati, debent se tenere pro excommunicatis, & petere absolutionem ab excommunicatione.

2466 *Cap. VI.* Dilecto filio.

PRælatus contra potentiam temporalem, v.g. si eum vult suis bonis mundanis iniuriosè spoliare, vel violenter occupare, potest se defendere armis temporalibus, & spiritualibus, id est, excommunicatione, interdicto: quia omnia iura permittunt singulis vim vi repellere, & se defendere, & vtroque gladio vti, imo etiam præbere tale auxilium cuilibet proximo ad repellendam ipsius iniuriam.

Glos. Cap. significasti de homicid.

2467 *Cap. VII.* Venerabilibus.

ARchiepiscopus non potest absoluere excommunicatum ab aliquo, qui est subditus suffraganeo, vt ab Abbate, vel Archidiacono, quia non est Iudex nec excommunicati nec excommunicatoris. Item, Archiepiscopus non potest absoluere excommunicatum ab ipso suffraganeo, vel eius officialibus, nisi ad eum fuerit appellatum, tunc enim potest; si verò non fuit appellatum, licèt altera pars recurrat ad Archiepiscopum, tunc non potest cognoscere de iniustitia excōmunicationis, nisi in duobus casibus. Primò, quādo vna pars fuit ad instantiā partis excōmunicata à suffraganeo, & deinde corā Archiepiscopo

petit

petit suffraganeum puniri de iniustitia. Secundò quando Episcopus non ad instantiam partis, sed ex suo officio excommunicauit, tunc potest Archiepiscopus cognoscere de iustitia sententiæ. Item, Archiepiscopus debet absoluere excommunicatos à suffraganeo, antequam incipiat causam audire in casibus, in quibus ei competit iurisdictio: vt quod quis post diffinitiuam fuit excommunicatus, & appellat, exceptis casibus, in quibus iura prohibent appellare. Sic si suffraganeus extra iudicium, sed pro sua offensa, vel pro defensione sui iuris, aliquem excommunicat, & super hoc illi querelam ponit, prius est absoluendus secundùm formam Ecclesiæ, nisi suffraganeus se offerat probaturum, quod eum pro manifestá offensa excommunicauit. Sic si fuit excommunicatus ob contumaciam, quia non comparuit in termino, siue causa sit contra partem, & appellauit, & pars contradicat absolui: siue causa sit cum Episcopo, & excommunicatus dicit quod verè contumax reputari non debet, quia fuit in itinere captus, vel legitimè impeditus, est prius absoluendus iuxta formam Ecclesiæ; secus si fatetur se contumacem, vel constet de contumacia manifesta, vel offensa, tunc non est absoluendus, nisi prius satisfaciat expensis, & det cautionem de stando iudicio Ecclesiæ; mox absoluatur. Quare contumacia debet esse manifesta, & non præsumpta. Idem in similibus casibus: vt si Iudex vocat aliquem ad certum locum, & ille dicit locum ei non esse tutum, quod non probat, & non comparet; si deinde appellat, est absoluendus vt supra. Item, quando quis ex causa legitima, vel probabili, v. g. quia locus non est tutus, appellat, & actu excommunicatur, superior, ad quem fuit appellatum, non statim declaret excommunicationem nullam, sed ad cautelam relaxet ad tempus secundùm formam Ecclesiæ. Item, quando constat excommunicationem fuisse iustam, Iudex superior remittat excommunicatum ad excommunicatorem, nec absoluat, nisi periculum sit in maiora, vel nisi excommunicator requisitus malitiosè deneget illi absolutionem. Si constat esse iniustam, non remittat, sed absoluat: si res est dubia, superior potest eùm absoluere, nisi velit deferre excommunicatori, quod honestius, & conuenientius est. Quando Archiepiscopus de excommunicatione cognoscere potest, si absoluit, absolutio tenet licèt sit iniusta, quia & si contra ius litigatoris, non tamen constitutionis absoluit. Item, Archiepiscopus in casibus, in quibus potest excommunicare subditos suffraganei, potest ab eis exigere emendas pecuniarias secundùm consuetudinem regionis. Item, quando excommunicatus dicit sententiam continere errorem intolerabilem, Episcopus negat, tunc Archiepiscopus potest eum absoluere ad cautelam. Item, similiter si dicat se excommunicatum ante diffinitiuam sententiam in iudicio, vel extra, post legitimam appellationem potest Archiepiscopus absoluere ad cautelam iuxta formam Ecclesiæ, etiam antequam incipiat cognoscere de veritate causæ appellationis.

Glos. Archiepiscopus non est Iudex subditorum suffraganei, quando proceditur per viam querelæ, secus quando per appellationem, vel vt supra *in c. sacro, eod.* Item, forma absoluendi excommunicatos in Ecclesia antiquitus erat longa: (vide ibi) hodie non seruatur, sed sufficit, *ego te absoluo ab hac excommunicatione.* Appellatio interposita post diffinitiuam intra decem dies non reuocat excommunicationem latam inter sententiam, & appellationem, sicut reuocat alia attentata, quia excommunicatio, aut statim valuit, aut statim non valuit.

valuit. Itē, Iudex potest mulctare pœna pecuniaria loco excōmunicationis, licèt non sit consuetudo, sed non expedit; sed si fiat debet conuerti in pios vsus.

2468 *Cap. VIII.* Decernimus. *Alex. IV.*

IVdices ecclesiastici compellant per censuram ecclesiasticam iudices sæculares, præmissa canonica admonitione, vt repellant excommunicatos ab agendo, patrocinando, testificando in suis curiis, & iudiciis.

Glos. Iudex ecclesiasticus potest compellere Iudicem laicum, vt seruet iura canonica in materia peccati. Item, quæ potest, vel non potest facere excommunicatus, vide ibi. An possit testari? cōmunis opinio, quod sic, licèt alij negēt.

2469 *Cap. IX.* Constitutionem. *Greg. X.*

QVando excommunicantur participantes cum excommunicato præmissa canonica monitione, & seruatis seruandis, debent etiam exprimi nominatim, hi qui monentur. Item, Iudices quando faciunt canonicas monitiones, siue citant tribus, siue vna pro tribus, obseruent interualla competentia aliquorum dierum, nisi necessitas facti suaserit aliter illa esse moderanda.

Glos. In hoc casu *c. statuimus*, vt quando participantes sunt excommunicandi, debent nominatim moneri; nec sufficit generalis monitio. Item, quando fit vna monitio pro tribus, explicetur, & detur terminus competens, explicando pro singulis (vide ibi) formam. Item, nominatio potest fieri non solùm per nomina, sed per circumstantias indubitabiles, quæ habent vicem proprij nominis. Item, probabile est, quod hodie non possunt generaliter excommunicari participantes, nisi in crimine criminoso.

2470 *Cap. X.* Præsenti.

QVamuis excommunicatio relaxetur ad cautelam, vt in *c. venerabilibus*, tamen interdictum positum generaliter in ciuitates, castra, vel alia loca, vel terras non relaxatur ad cautelam.

Glos. Et si fiat non tenet. Item, si interdictum fiat particulariter in personam potest relaxari ad cautelam, vt excommunicatio: idem si generaliter in Collegium, vel Vniuersitatem. Item, eos casus, in quibus excommunicatio est nulla. vide ibi.

2471 *Cap. XI.* Quicumque.

SVnt excommunicati omnes, qui dant licentiam molestandi, vel grauandi in personis, vel in bonis illorum, qui excommunicauerunt, suspenderunt, interdixerunt, vel quorum occasione hæ sententiæ sunt prolatæ, vel obseruantes illas sententias, vel eos, qui nolunt communicare cum prædictis nisi re integra licentiam reuocauerint, vel re non integra si occasione licentiæ sit processum ad bonorum captionem, nisi infra octo dies restituant, vel satisfaciant. Item, sunt excommunicati, qui ausi sunt vti dicta licentia, vel qui sine licentia suo motu aliquid prædictorum prohibitorum committunt. Item, qui in hac excommunicatione manserit per duos menses, non poterit deinde absolui, nisi per Sedem Apostolicam.

Glos. Episcopus incurrit hanc excommunicationem. Item, qui hac occasione

ſione percuſſit laicum, eſt excommunicatus: ſic qui vetat, ne quis vendat, vel emat ab eis.

2472 *Cap.* *XII.* Si Iudex.

SI Iudex laicus detineat captum malefactorem, qui dicit ſe eſſe clericum, ideo petat remitti ad eccleſiaſticum, vel Iudex eccleſiaſticus illum repetat, & laicus neget eſſe clericum, cognitio huius cauſæ ſpectat ad Iudicem eccleſiaſticum, id eſt, an ille ſit clericus, vocato tamen Iudice ſæculari. Si verò ſit notorium, vel eſt fama publica, quod ille ſit clericus, vel ſi pro clerico communiter habetur, tunc ſtatim in continenti, etiam ante cognitionem, an ille ſit clericus, debet reddi curiæ eccleſiaſticæ, ſimiliter debet ſtatim remitti, ſi ante capturam reus non gerebat ſe vt laicum publicè, & fuit captus vt clericus, id eſt, in tonſura, & veſtibus; quia ſtatus alicuius videtur eſſe, in quo ipſe deprehenditur, donec contrarium conſtet; ſicut qui eſt in poſſeſſione ingenuitatis. Si verò antequam caperetur, publicè pro laico gerebat, & pro tali communiter habebatur, quamuis in tempore capturæ fuerit inuētus in habitu clericali, tunc non eſt ſtatim reſtituendus, quouſque ipſe probet de titulo, eſt enim præſumptio contra ipſum, tamen contra eum interim non procedatur.

Gloſ. An Iudex laicus poſſit capere clericum in delicto deprehenſum ſine authoritate Iudicis eccleſiaſtici, non incurrendo excommunicationem ob manum violentam? Reſp. ſi periculum eſt in mora, id eſt, ne fugiat, & delictum maneat impunitum, poteſt; ſecus non. Item, in dubio eccleſiaſticus eſt Iudex. Item, nec remittet clericum, qui amiſit priuilegium. Item, quando eſt præſumptio in contrariū, nō ſufficit proceſſio, niſi fiat fides de titulo. *c.1. de præſump. in 6.*

2473 *Cap.* *XIII.* Statutum.

SIcut non poteſt Iudex excommunicare excommunicatione maiori participantes, niſi præmiſſa canonica monitione; ſic nec poteſt eoſdem participantes ſuſpendere, vel interdicere ſine monitione canonica præmiſſa: & additur quod prædictæ cenſuræ, ſi aliter fiant, id eſt, ſine monitione, non tenent, vel ſi non nominatim.

Gloſ. Hoc caput ſupponit *c. ſtatuimus, & c. conſtitutionem. eod.*

2474 *Cap.* *XIV.* Licet.

QVi eſt excommunicatus poſt legitimam appellationem, & per negligentiam non proſequitur ſuam appellationem, poſt tempus elapſum, non ideo conualeſcit excommunicatio lata, ſed elapſo tempore eſt publicè denuntiandus excommunicatus, & eſt vitandus in iudicio, & extra iudicium, & remouendus ab actibus legitimis, donec doceat quod fuit excommunicatus poſt appellationem, vel aliàs de nullitate excommunicationis.

Gloſ. Interìm poteſt peti abſolutio ad cautelam, nec ceſſat iuriſdictio Iudicis, poteſt enim procedere in cauſa principali. Item, non ſequitur, eſt denunciatus excommunicatus, ergo excommunicatus: quia poteſt non eſſe excommunicatus, vt in textu. An ſi quis poſſit excipere probando ſolùm denuntiationem? Reſp. affirmatiuè. vide ibi.

2475 *Cap.*

2475 *Cap. XV.* Si clericos.

PRælatus capi faciens suos clericos propter excessus commissos, etiam si capiat per laicos, ne fugiant, & custodiat in carcere, etiam si nondum constet illos esse incorrigibiles, non est excommunicatus, nec capientes sunt excommunicati, quia non adest temeritas, nec iniuria, nisi ex proposito excedant. Item, si clerici dent cautionem fideiussoriam Episcopo de parendo iuri, prælatus non debet eos detinere, ni enormitas excessus, vel alia causa rationabilis persuaserit illos esse detinendos.

Glos. Textus, & *c.ut famæ*, loquuntur de captione, & inclusione clerici de mandato Prælati, qui punire potest etiam per laicos, licèt ille nondum appareat incorrigibilis: sed *c.vniuersitatis, eod.* loquitur de verberibus, quæ prælatus per laicum infert clerico, vel monacho, siue iniuriose, siue per modum disciplinæ, sunt enim excommunicati, *cap.ult.de reg.* Item, si non excedunt, id est, quando quietè seduci permittit. Item, fugiens inimicos, si à clerico equitante equum petat, & eo negante vi aufert, & postea remittit, est excommunicatus, licèt sint diuersæ opiniones. Item, Iudex laicus detinens clericum in carcere est excommunicatus.

2476 *Cap. XVI.* Si sententia.

INterdicto clero, non intelligitur populus interdictus, nec è conuerso: quare alter potest interesse diuinis. Item, cùm propter delictum domini, vel Rectoris Ciuitas est interdicta, ciuésque non sunt culpabiles, nec interdicti, possunt extra ciuitatem interesse diuinis. Item, interdicto populo singulares de populo sunt interdicti, nec possunt audire diuina, vel accipere sacramenta, nisi in casibus à iure concessis.

Glos. Interdicto clero alicuius Ecclesiæ, non est interdicta Ecclesia, quare alij clerici licitè in ea celebrant. *c.per exemptionem, de priuil.in 6.* Item, bene interdicitur vnus pro delicto alterius. Item, aliud est interdicere Ciuitatem solùm, vel ciues solùm, vel vtrumque. Item, interdictis, quæ permittuntur à iure, vide *c.ult.eod.c.quid in te.de pæn.& rem.c.quoniam infra.*

2477 *Cap. XVII.* Si ciuitas.

SI Ciuitas, Castrum, vel villa interdicatur, intelliguntur etiam interdicta suburbia, & continentia ædificia. Ideo enim hæc interpretatio fit latior, ne contemnatur interdictum. Item, si interdicatur Ecclesia, sunt interdictæ cappellæ, & cœmeterium contigua, & sic non potest in eis sepeliri, secus si non sunt contigua.

Glos. Quæ ædificia dicantur continentia, relinquitur arbitrio Iudicis, non enim dicuntur contigua, quia hæc sunt quorum extrema se inuicem tangunt. Item, cùm interdicitur ingressus Ecclesiæ, interdicitur etiam & sepultura cœmeterij. *c.is cui eod.* Item, si in tempore interdicti fuit aliquis sepultus post interdictum, si pœnitens decessit non est exhumandus. Item, licèt interdicta ecclesia contigua sit interdictum cœmeterium, tamen interdicto cœmeterio, non est interdicta Ecclesia contigua. *c.vnico.de consecr.eccl.in 6.*

2478 Cap. XVIII. Si qui.

CElebrans scienter in Ecclesia polluta sanguine, vel semine, vel coram excommunicatis in maiori, licèt temerariè agat, tamen non fit irregularis, quia hoc non est expressum in iure. Item, scienter celebrans in loco interdicto, nisi in casibus permissis, vel ex priuilegio, fit irregularis, in qua nemo potest dispensare, nisi solus Papa, & non potest eligere, nec eligi.

Glos. Secus si ignoranter probatur. *c. Apostol. de cler. excommun. c. 1. de postu.* Item, Ecclesia polluitur effusione sanguinis humani iniuriosi, vel semine humano, etiam cum vxore. *c. 1. de consec. Ecclesiæ, vel alt. in 6.* Item, celebrans coram excommunicatis, & si non fiat irregularis, tamen proximè fit, quia fit suspensus. *c. is cui, eod.* Item, suspensus ab officio ad tempus à confessario, si celebrat non fit irregularis.

2479 Cap. XIX. Quoniam in baptismo.

QVando terra est interdicta, licitè potest fieri chrisma in die cœnæ Domini, quia est necessarium in baptismo, & confirmatione, quæ tempore interdicti licitè dantur pueris, & adultis.

Glos. Vetus chrisma non debet esse vsui vltra annum, sed debet comburi in fine anni. *c. de consecr. dis. 3.* & hæc sacramenta conceduntur tempore interdicti. *c. responso, eod. c. non est vobis. de spons. c. vlt. eod.* Ergo concesso principali, id est, baptizare, conceditur accessorium, id est, concessio chrismatis. *c. accessorium, de reg. iur. in 6.*

2480 Cap. XX. Is cui.

SVspensus ab ingressu Ecclesiæ per consequens est suspensus à celebratione diuinorum in dicta Ecclesia: quare si agens in suo officio, vt prius se ingerit diuinis in illa Ecclesia, fit irregularis: & si morietur in tali suspensione, non potest sepeliri in Ecclesia, vel cœmeterio ecclesiastico, nisi prius pœnituerit. Item, suspensi ab officio, vel ingressu Ecclesiæ, vel eius effectus non suspenduntur per sequentem appellationem, sicut nec excommunicantur.

Glos. Suspensus ab ingressu Ecclesiæ si celebret extra eam, vt sub aere, vel sub tentorio, vel domo priuata, non fit irregularis. Item, cui interdicitur ingressus Ecclesiæ, interdicitur etiam sepultura cœmeterij, siue cœmeterium sit contiguum Ecclesiæ, siue non, quia hoc interdictum est personale, & non locale, *vt suprà, c. si ciuitas, eod* Item, subsequens appellatio non suspendit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ, vel diuinorum, sicut nec à beneficio, sed bene suspenderet suspensionem à perceptione beneficij, quia est temporalis, sicut & à temporalibus, vel à præbenda: secus si dicat à canonia, quia est specialis: sed verius est quod appellatio subsequentem suspendit suspensionem à beneficio, quia textus de hoc non meminit, & loquitur de merè spiritualibus.

2481 Cap. XXI. Religioso.

QVando religiosus percutit clericum sæcularem, potest Episcopus absoluere religiosum in eo casu in quo posset clericum sæcularem, qui alium percussisset. Item, qui percutit nouitium religionis, est excommunicatus, licèt ante

antequam fecerit professionem religiosus censeri non posset.

Glos. Casus, in quo Episcopus potest, sunt: si percussio est leuis, non solùm leuissima, *c. peruenit, eod.* si percutiens est debilis, vel delicatus. *c. mulieres. c. ea noscitur, eod.* si est æger, vel in mortis articulo. *c. quod de litteris, eod.* & similes, secus solus Papa. *c. cùm illorum, supra eod.*

2482 Cap. XXII. Eos qui.

QVi est in aliqua censura, à qua non potest absolui nisi à Papa, & propter mortis periculum, vel aliud impedimentum legitimum absoluitur ab alio, si deinde cessante periculo, vel impedimento quàm citò commodè poterit contemnit se præsentare illi, à quo erat absoluendus, ad recipiendum mandatum, & satisfaciendum, reincidit in eam censuram. Item, qui absoluti à Sede Apostolica, vel ab eius Legato cum hoc, vt se præsentent superiori immediato, vt accipiant pœnitentiam, & satisfaciant passis iniuriam, si hæc non implent cùm commodè possunt, reincidunt in eandem pœnam.

Glos. Enumerat 30. casus excommunicationum huius libri, & 52. Clementinarum, quos vide.

2483 Cap. XXIII. Cùm quis.

QVando quis percutit clericum nomine meo, sed sine meo mandato; si postea ergo ratum habeo, sum excommunicatus: quia ratihabitio retrotrahitur, & debet comparari mandato. Si verò percussio non fuit facta meo nomine, & ego deinde ratum habeam, non sum excommunicatus, licèt peccem, quia nullus potest habere ratum, quod suo nomine non est factum.

Glos. In primo casu ego sum excommunicatus à tempore ratihabitionis, & tunc habet effectum, licèt dicatur retrotrahi. *c. pastoralis, de appellat. §. venerabilibus, eod.* Item, si ratifico in meo animo, id est, sum contentus, & placet, & non per signa exteriora: imo dixi quod non ratificabam, & illum repuli; tunc licèt sim excommunicatus secundùm Deum, & peccem mortaliter, secundùm Ecclesiam militantem, quæ non iudicat de occultis, non sum excommunicatus. Item, quando quis mandauit aliquem percuti, & ante percussionem reuocauit mandatum, si sequatur percussio, an sit excommunicatus? Res est dubia, sed videtur quod quoad Deum non sit excommunicatus, sed quoad Ecclesiam est excommunicatus: vide *c. cùm laici, de iurepatr.*

2484 Cap. XXIV. Alma mater.

TEmpore interdicti, siue ab homine, siue à iure, omnes, siue infirmi, siue sani, admittuntur ad sacramentum pœnitentiæ, dummodò non sint excommunicati, qui non admittuntur nisi in mortis articulo; nec etiam admittuntur hi, propter quorum culpam, dolum, vel fraudem fuit positum interdictum, nec qui ad talem culpam interdicti dederunt consilium, auxilium, vel fauorem, nisi pro ipso delicto prius satisfaciant, si possunt, vel dent idoneam cautionem de satisfaciendo, vel si non possunt, iurent quod satisfacient, quando potuerint, & laborabunt pro posse, dando consilium, auxilium, vt qui debent satisfaciant: non tamen ideo relaxatur interdictum, sed tantùm conceditur eis pœnitentia. Item, tempore interdicti in Ecclesiis, & monasteriis, singulis diebus Missæ, &

alia diuina officia celebrentur vt prius, submissa voce, ianuis clausis, exclusis excommunicatis,& interdictis, & non pulsatis campanis. Item,tempore interdicti Canonici, & alij clerici, qui horis diuinis non intersunt, amittant distributiones,sicut quando non est interdictum. Item,festiuitatibus Natalis Domini,Paschæ,Pentecostes,Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis pulsentur campanæ,& ianuis apertis, & alta voce solemniter celebrentur diuina officia,exclusis excommunicatis, sed admissis interdictis; sed illi interdicti,pro quibus expresse fuit positum interdictum,nullatenus appropinquent altari : & in hoc derogatur Bullis prædecessorum in hac materia, remanentibus cæteris circa obseruantiam interdictorum in suo robore,non obstantibus quibuscumque. Et ratio huius capitis est, quia ex obseruantia interdicti, & subtractione sacramentorum insurgunt hæreses,indeuotio,& pericula animarum.

Glos. Vide iura antiqua *c.non est de spons.c.quod in te,de pœnit.& remiss.c.quoniam.eod.in 6. c.permittimus, eod.c.significasti. de eo qui dux. in vx. quam poll.per adul.* Item,licèt infirmis tempore interdicti post pœnitentiam detur viaticum. *c.quod in te,de pœnit.& remiss.* tamen sanis post pœnitentiam non detur Eucharistia. Item, est celebrandum in Ecclesiis non interdictis, licèt sint in loco interdicto. Item, in festis prædictis possunt canere à vesperis ad vesperas, non tamen subsequens completorium.

CLEMENTIN. LIBER V.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICationis,suspensionis,& interdicti. Tit. X.

2485 *Cap.* Ex frequentibus.

Omnes religiosi,etiam exempti,seruent inuiolabiliter interdictum iuxta *c.alma mater*, quod sciunt obseruari à Cathedrali, vel matrice, vel Parochiali Ecclesia,non obstante quacumque appellatione, vel obiecto : si secus, eo ipso sunt excommunicati. Idem est obseruandum in interdicto, & cessatione à diuinis præscriptis à Concilio prouinciali. Idem est obseruandum in cessationibus generalibus à diuinis Ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum, quos ponunt conuentus, vel capitula ex consuetudine, vel alia via, sed ipsi seruent statuta Pontificum Romanorum : & prædicta constitutio trahitur ad præcedentia, non obstante quocumque priuilegio, vel consuetudine.

Glos. Soli Religiosi ligantur à multis Clementinis, quas vide ibi. Item, quando dicitur matrix seruare interdictum, quid si in loco non esset Ecclesia? vide. Item,in Clementinis sunt quinquaginta excommunicationes, quas vide. Item, licèt interdictum in se non teneat, tamen si matrix seruat, religiosi seruent sub excommunicatione.

2486 *Cap.*

2486 *Cap.* Grauis ad nos.

EXcommunicantur cum reseruatione ad Papam omnes nobiles,& Domini temporales, qui præsumpserint quomodolibet cogere celebrari diuina officia in locis interdictis, vel euocare alios præsertim excommunicatos, vel interdictos ad audiendum diuina officia,vel prohibere,ne excommunicati publici,vel interdicti exeant de Ecclesiis,dum celebrantur diuina officia, à celebrantibus admoniti, vt exeant:si ipsimet excommunicati nominatim non exeunt,iterum excommunicantur excommunicatione hac.

Glos. Qui scit esse interdictum positum ab homine, vel à iure, licèt non sit denuntiatum,tamen tenetur illud seruare. Item, textus ponit vocationem,& coactionem realem, vel personalem directè, vel indirectè. Item, celebrans,si adsit excommunicatus,debet relinquere Missam,nisi sit Canon inchoatus.

2487 *Cap.* Cùm ex eo.

FRatres Minores tempore interdicti non admittant ad diuina officia fratres, & sorores tertij ordinis;secus,sunt excommunicati,nec possunt absolui,nisi à Papa,vel facta satisfactione,ab Episcopo loci.

2488 *Cap.* Si sumus.

SI Papa scienter communicat cum excommunicato, verbo, osculo, vel alio modo,per hoc non censetur illum absoluere, nisi exprimat per hoc velle illum absolutum haberi. Item, si quem sub titulo cuiuslibet dignitatis ex certa scientia,verbo,constitutione,vel titulo nominet, honoret, vel tractet, per hoc non intelligitur illum constituere in dignitate, vel approbare, vel quicquam ei dare.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE SENTENTIA excommunicationis, suspensionis, & interdicti. Tit. XIII.

2489 *Cap.* Cùm ad sacrosanctæ.

IN curia Sedis Apostolicæ littera gratiæ cum clausulis consuetis super canonicatu,præbenda,vel alio beneficio cum cura,vel sine cura, vacante,vel vacaturo,etiam si sit dignitas,officium,vel personatus,taxatur 10.turonen.grossis,non vltra. Item, seruetur in similibus litteris beneficialibus gratiosis,vt super prioratu,administratione,sic,& in executoriis earundem.Si eisdem litteris gratiæ aliquæ clausulæ insolitæ, & non cōmunes opponantur,& scripturæ clausulæ non faciant lineam, nec propter hanc clausulam augmentabitur taxatio.Si verò per se,vel aliis clausulis addita facit lineam,quę linea debet cōtinere 150.litteras,seu 25.dictiones,pro qualibet linea soluatur quarta pars turonen. grossi,& quod lineæ superfluxerit, minus tamen littera,

non mutat taxationem. Eadem taxatio ſeruetur cum ſuo moderamine, quando litteræ gratiæ ſunt ſeruandæ in regiſtro Apoſtolico: eandem ſeruent abbreuiatores, etiam in executoriis. Item, litteræ datæ in forma pauperum ſoluant tantùm octo turonen. groſſos; & hoc, vt deferatur paupertati. Item, in litteris de iuſtitia nihil taxatur, ſed ſeruetur laudabilis mos ſoluendi. Item, dum curia erat vltra montes, ſoluebantur dicti turonen. ſed quando eſt citra montes, ſiue Romæ, ſoluuntur Romanini pro turonibus in eadem taxatione. Item, ſi abbreuiator formauit ineptè notam, ex qua groſſa littera procedit, & eſſet reſcribenda, ipſe abbreuiator ſoluet ſcriptori. Omnes, & ſinguli ſcriptores, abbreuiatores, ſi vltra taxam accipiunt, eo ipſo ſunt ſuſpenſi ab officio per ſex menſes prima vice, ſecunda in perpetuum: abbreuiatoribus verò imponitur pœna excommunicationis.

EXTRAV. COMM. LIB. V.
DE SENTENTIA EXCOMMVnicationis.

2490 *Cap.* Excommunicamus. *Bonif. VIII.*

OMnes Clerici, Religioſi, vel laici vtriuſque ſexus etiamſi ſint familiares curiæ, vel alij vbicumque, qui faciunt pactum, vel aliquod paruum, vel magnum promittunt, vel promiſſionem recipiunt, vel ſi ex pacto, ſeu promiſſione occulta, vel manifeſta facta ſub generalibus verbis, nec plenè expreſſis, vel ſub ſpecialibus, & apertè expreſſis quidquam dederint, vel acceperint, paruum, vel magnum, vel promiſſionem de quacumque re, vel vtilitate, propter hoc conſequenda fecerint, vel receperint pro aliqua iuſtitia, vel gratia, pro ſe, vel pro alio in cauſis, vel iudiciis, ſeu aliàs per litteras Apoſtolicas, vel alias vias apud Sedem Apoſtolicam obtinenda, ſunt excommunicati. Item, qui ſciuerit aliquem culpabilem in prædictis, & intra triduum non reuelat Papæ, vel alicui, per quem ad Papam fideliter deferatur, eſt excommunicatus. Item, ab hac excommunicatione ſolus Papa abſoluit niſi in articulo mortis, quando non poteſt haberi recurſus ad Papam, niſi prius quantum dedit, vel recepit det pauperibus. Item, iuſtitia, vel gratia ſic obtenta eſt nullius momenti, & caret robore, & firmitate. Item, qui ſcienter vtuntur talibus gratia, vel iuſtitia, incurrunt eandem excommunicationem, & pœnas, cum reſeruatione ad Papam.

Gloſ. Epiſcopi etiam incurrunt hanc pœnam, ſicut in *c. ſi quis ſuadente. c. quia periculoſum, eod. in 6.* Item, etiam mediatores ſunt excommunicati. Item, qui dat Iudici pro iuſtitia differenda, vel auferenda, non incurrit hanc pœnam, nec ipſe Iudex, nec tabellio, qui plus debito accipit. Item, negotio completo ſine præcedente parabola poteſt dari aliquid promotori. Item, quando neuter facto, vel verbo exprimit, & tamen hoc mente vterque gerit, non ligatur hoc vinculo, quia requiritur factum. Item, non eſt reſtituendum danti, ſed pauperibus propter turpitudinem dantis, turpe enim lucrum eſt extorquendum à poſſeſſore, & dandum pauperibus, cum res erat in ſe mala.

2491 *Cap.*

2491 *Cap.* Prouidè attendentes.

INterdictum non imponatur terris pro re pecuniaria, v. g. quia populi non soluerunt sine speciali licentia Papæ, cum causa expressa, eo si ponatur, non habet vim, quia multa sequuntur.

2492 *Cap.* Ad certitudinem. *Clem. V.*

DEclarat excommunicatum Andronicum Palæologum, qui se Imperatorem Græcorum nominabat, fouentem hæreses, & schismata. Excommunicat etiam sequaces in hoc, & dantes auxilium, consilium, &c. & vniuersitates supponit interdicto.

Glos. Vide *cap. ad Apostolicæ de sent. & re iudic. in 6.*

2493 *Cap.* Quia.

EXcommunicat eos, qui audent impugnare litteras Papæ super quibuscunque negotiis factis ante coronationem Papæ.

DECRETALIVM LIB. V.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. Tit. XL.

2494 *Cap. I.* Innouatæ.

NOVALE est ager nunc primùm procisus.

Glos. Est terra, de qua non erat memoria quod fuerit culta, & nunc colitur. *c. vlt. de priu.*

2495 *Cap. II.* Nam, & Rex.

IN scriptura nomine patris venit proauus, & auus.

Glos. Vsque ad tritauum patres dicuntur, reliqui maiores.

2496 *Cap. III.* Nam, & ego.

PVer, qui natus statim moritur, dicitur ac si non fuisset; & secundus vocatur vnigenitus.

2497 *Cap. IV.* Qui dicitur.

ANtequam conuenirent, non quod postea conuenerint, sed scriptura explicat quod factum non sit.

2498 *Cap. V.* Ioseph.

MAria peperit primogenitum, id est, vnigenitum: quia in scriptura id quod primò nascitur, licèt non sequatur secundum, dicitur primogenitum.

2499 *Cap. VI.* Intelligentia.

VErba non ſunt intelligenda vt ſonant,ſed ſecundùm mentem intelligentis,ſeu ſecundùm cauſas, in quibus dicuntur, quia non res ſermoni, ſed ſermo rei eſt ſubiectus.

2500 *Cap. VII.* Nihil obſtat.

DIuerſitas narrandi rem non nocet,ſi res eſt eadem, vt in Euangeliſtis,qui eo ordine dixerunt, quo Deus voluit.

2501 *Cap. VIII.* Propterea.

QVi interpretatur epiſtolam debet reddere ſenſum ſenſui, non verbum verbo,ne amittatur ſenſus.

2502 *Cap. IX.* Quamuis.

LIcèt qui præeſt vocetur præpoſitus,tamen vſus obtinuit,vt præpoſitus dicatur,qui habet quandam curam Prioratus ſuper alios.

2503 *Cap. X.* Forus.

FOrus eſt locus litium : dicitur à fando,vel à foraneo Rege:& conſtat cauſa,lege,iudicio.Cauſa eſt negotium,quod dum proponitur,eſt cauſa ; dum diſcutitur,iudicium ; dum finitur,iuſtitia. Item,in omni negotio requiritur Iudex,accuſator,reus,tres teſtes:in teſtibus conſideratur conditio,id eſt,ſit liber, non ſeruus;natura,id eſt,ſit vir,non fœmina;vita,id eſt,ſit innocens,& integer actu.

2504 *Cap. XI.* Pactum.

DIcitur pactum inter partes ex pace conueniens,ſcriptura legibus, & moribus comprobata.

Gloſ. Etiam ſine ſcriptura fit.

2505 *Cap. XII.* Ius dictum.

IVs dictum eſt à iure,& id iure poſſidetur, quod iuſtè, quod bene ; ſecus eſt alienum.

Gloſ. Loquitur de iure in re,& non in communi.

2506 *Cap. XIII.* Cauſa. *Paſcalis.*

OBlationes, primitiæ, & decimæ non poſſunt dari Iudici ſæculari, & qui ſic accipit eſt raptor,& ſacrilegus.

2507 *Cap. XIV.* Quæſiuit. *Innoc. III.*

SAcerdos vno præſente Clerico,& etiam ſolus poteſt vngere infirmum.

Gloſ. In neceſſitate. Item, in anno biſſextili celebretur feſtum ſancti Matthiæ ſecundùm conſuetudinem loci,dummodò vigilia ſit immediatè ante feſtum, quia illi duo dies pro vno computantur : & ſic ſuſpenſus per annum non poſſet in vltima die celebrare.

2508 *Cap.*

2508 *Cap. XV.* In his.

VErbum *statuo*, & verbum *præcipio* significant diffinitiuam sententiam: quia intentio, & non verba sunt consideranda.

2509 *Cap. XVI.* Olim tibi.

BEneficium Principis latissimè est interpretandum. v. g. si dicit, *prouideas huic, sicut vni ex residentibus*, intelligitur etiam si non resideat.

Glos. Cap. quod dilectio de cont. c. vlt. de præben. Item, in rescriptis non est facienda lata interpretatio, sed secundùm intellectum concedentis, quia lites sunt restringendæ. *c. nonnulli. c. vlt. de rescript.* Item, neque id quod indulget beneficium, est ita interpretandum, vt multum lædat alium. *c. relatum. de præbend.*

2510 *Cap. XVII.* Cùm in partibus.

GEnerale interdictum dicitur non solùm, cùm Regnum, vel tota Prouincia interdicitur, sed etiam cùm villa, vel castrum, quæ etiam vocantur terræ: & priuilegiati eodem modo se habeant in his, sicut in Regnis.

2511 *Cap. XVIII.* Cùm tibi.

QVando Papa concedit, vt Episcopus possit disponere de rebus Clericorum decedentium ab intestato, intelligitur etiam, & Canonicorum.

Glos. Non loquitur de bonis patrimonialibus, vel acquisitis intuitu personæ, sed de ecclesiasticis, quando esset consuetudo, quod laici illa acciperent. Item, nomine *clericorum* veniunt omnes subditi Episcopi, *sup. c. prox.* Item, nomine *beneficiorum* veniunt maiora, & minora, *c. pen. eod.* sed strictius sumitur pro clero tantùm Cathedralis Ecclesiæ. *c. cùm clerici, eod.* Item, indulgentia largè est interpretanda. *c. cùm olim. eod.*

2512 *Cap. XIX.* Cùm clerici.

QVi iurat esse fidelis, & obediens Episcopo, & clero Ecclesiæ, v. g. Placentinæ, non intelligitur clericus totius Diœcesis, sed Capituli Cathedralis Ecclesiæ, sed principaliter obligatur Episcopo tanquam capiti.

Glos. Et secundariò Capitulo.

2513 *Cap. XX.* Quærenti.

QVando in litteris Apostolicis ponitur verbum, *censura*, intelligitur excommunicatio, suspensio, interdictum, & discretus Iudex ferat quam magis viderit expedire.

2514 *Cap. XXI.* Quid per nouale.

PEr nouale intelligitur ager de nouo ad cultum redactus, de quo non extat memoria quod aliquando fuerit cultus, & de quo Ecclesia parochialis non percipit magnos prouentus, vt decimas; & sic debent intelligi priuilegia.

2515 *Cap. XXII.* Venerabili.

QVando fit priuilegium saluo iure matricis Ecclesiæ, per matricem Ecclesiam non intelligitur Romana, sed Cathedralis.

2516 *Cap. XXIII.* Ex parte.

QVando quis est excommunicatus, vel interdictus, si est ob contumaciam tantùm, quia citatus noluit iuri stare, si prius tribuat sufficientem cautionem standi iuri congruè satisfacit, vt relaxetur sententia; si pro offensa, quia iussus noluit maleficium emendare, & offensa est manifesta, non satisfacit congruè, vt relaxetur sententia, nisi prius sufficiens præstetur emenda; si offensa est dubia, sufficit satisfactio parendi mandato Ecclesiæ.

Glos. Ponit multos casus: vide.

2517 *Cap. XXIV.* Cùm olim.

IDem quod in præcedenti, & addit: illa offensa intelligitur esse manifesta, quæ per confessionem, vel per probationem legitimam nota est, vel per euidentiam rei, quæ nulla possit tergiuersatione celari.

2518 *Cap. XXV.* Abbate sancti.

VT priuilegium aliquid operetur, quando in eo conceditur aliquod, & subditur iuxta, vel secundùm morem præteriti temporis, illæ dictiones *iuxta*, vel *secundùm*, non sumuntur, vt conditionales, quasi referantur ad impersonale, id est, si talis mos est, ideo concedimus: sed sumuntur causatiuè, & determinant personale, id est, quia talis mos est, ideo concedimus: quia priuilegium est lex priuata, & lex non debet esse obscura, & captiosa, sed certa, & manifesta, & lex priuata debet aliquid indulgere. Item, quando est consuetudo, vt Abbas pro vno monasterio sumatur ex altero monasterio, intelligitur valere dum illud monasterium, ex quo sumitur, sit in obseruantia regulari, & in eo sit persona idonea ad Abbatiam.

Glos. In isto casu quando in monasterio non viget obseruantia, vel non reperitur idoneus, non perditur ius, quia si deinde erit obseruans, vel reperietur idoneus, ex eo est eligendus Abbas. Item, nec si alienus Abbas vixit per quadraginta annos, amittitur ius.

2519 *Cap. XXVI.* Super quibusdam.

HÆretici manifesti dicuntur illi, qui publicè prædicant contra fidem Catholicam, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram prælatis suis sunt conuicti, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate, quorum propria bona confiscantur, & ipsi puniuntur iuxta sanctiones legitimas. Item, quando legatus Apostolicus interdicit pedagia, quidagia, salinaria, intelliguntur illa esse interdicta, quæ non apparent fuisse concessa largitione Regum, Imperatorum, vel Concilij, v.g. Lateranensis, vel quæ non sunt introducta ex antiqua, & immemorabili consuetudine. Item, quando Legatus Apostolicus mandat alicui Principi sæculari, vt secundùm arbitrium Legati, vel Iudicis ordinarij, vel Delegati Apostolici iustitiam exhibeat

in

in causis, intelligitur in omni causa, quæ ratione personarum, vel rerum spectat ad forum ecclesiasticum, aut super vniuersis capitulis, quæ à Legato sunt statuta pro pace seruanda, vel authoritate Apostolica statuenda. Item, tenetur respondere in iudicio ecclesiastico viduis, pupillis, orphanis, & personis miserabilibus.

2520 *Cap. XXVII.* Nouimus.

CLericus degradatus tunc intelligitur traditus curiæ sæculari, quando degradatur à Iudice ecclesiastico præsente potestate sæculari, & post degradationem pronuntiatur eidem sæculari, vt in suum forum recipiat degradatum, & sic intelligitur tradi curiæ sæculari, pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter intercedere, vt citra periculum mortis circa eum sententia moderetur. Item, falsarius est includendus in perpetuum carcerem cum pane, & aqua.

2521 *Cap. XXVIII.* Dilecto filio. *Honor. III.*

QVando aliquis, v.g. intendit recuperare possessionem rei, & legitimè impeditur, currit tempus præscriptum, v.g. vnius anni, si Papa indulget, vt lapsus anni ei non noceat, intelligitur hoc indultum secundùm ius commune, id est, si in illo anno poterat legitimè recuperare, quia non intendit tollere ius alteri parti.

2522 *Cap. XXIX.* Cùm inter.

NOmen *oblationis* est generale, & significat omnia, quæ ad Ecclesiam peruenerint quocumque titulo, vt sunt ea, quæ in festiuitate omnium Sanctorum portantur ad Ecclesiam, vel ad domum sacerdotis intuitu defunctorum, & quæ in Cimilini ponuntur, & quæ de altari suscipiuntur, & quæ ante crucem, & in Missa Trinitatis, & quæ pro desponsatis dantur, & lampades cum oleo; & quæ offeruntur alicui cappellæ, & quæ dantur nuntio destinato per Parochiam. Item, quæ dantur pro missis mortuorum, & quæ pro septimis, & trigesimis, & anniuersariis, & panes, & quæ infra hebdomadam offeruntur, & mortuorum iudicia, & similia: quare cui debetur tertia pars oblationum, debetur etiam tertia pars horum omnium.

Glos. Quadragenalis præsumptio omnem tollit actionem.

2523 *Cap. XXX.* Ex parte vestra.

QVando dicitur à tempore motæ litis, intelligitur de tempore quo fuit facta contestatio litis, & non pro tempore, quo lapillus in denuntiatione operis noui iactus fuit.

Glos. Quia tunc incipit iudicium.

2524 *Cap. XXXI.* Ex parte vestra.

QVando legatus facit constitutionem, vt mortuariorum soluatur tertia pars Episcopo, non intelligitur de omnibus legatis, seu mortuariis, v.g. non de his, quæ ad ornamenta Ecclesiæ, vel ad fabricam Ecclesiæ necessariam, vel ad luminaria, vel quæ pro anniuersario septimo, tricesimo, ac vicesimo faciendis, nec de his, quæ specialiter fiunt personis, vt Rectori Ecclesiæ, nisi

fiat ratione Ecclesiæ,sed de aliis,prout est in iure communi.

Glos. Cap. requisisti,de test.c.certificari, de sepul. Item, legatus potest facere constitutionem in sua prouincia, quæ durat eo recedente ; sed non extenditur in homines,qui non sunt de Prouincia , quam constitutionem Legatus potest interpretari.

2525 *Cap. XXXII.* Tua nobis.

QVando Papa ex iusta causa ad releuanda debita Episcopi concedit fructus beneficiorum primi anni, nomine *beneficiorum* veniunt etiam maiora beneficia,& præbendæ.

2526 *Cap. XXXIII.* Transmissæ. *Greg.IX.*

QVando in litteris ponitur hoc verbum, *moderemini*,v.g.*numerum Canonicorum pro quantitate redituum*, hoc verbum *moderari*, non potest multiplicare numerum,sed minuere : quare si reditus abundent,applicentur in beneficium Ecclesiæ,non diuidantur inter Canonicos.

Glos. Clerici,& Canonici in Ecclesiis sunt instituendi secundùm facultates Ecclesiæ,& non plures;& si sunt plures, sunt minuendi auctoritate Papæ.*c. 1. & c.auctoritate.de instit.c.quoniam.de vit.& honest.cleric.* Item,sunt conuertendi in vtilitatem Ecclesiæ , quando creuerunt præter diligentiam Canonicorum, secus si cum diligentia eorum.*c.cùm M.de constitut.*

IN SEXTO LIBER V.

DE VERBORVM SIGNIFICAtione. Tit. XII.

2527 *Cap. I.* Veniens. *Innoc.IV.*

PEr illa verba posita in priuilegiis *(recipimus vos*, v. g. *hospitalarios in proprios filios Ecclesiæ Romanæ)*non fiunt exempti à iurisdictione Ordinarij ; tamen non possunt excommunicari, suspendi , vel interdici ab aliquo,nisi à Papa,vel eius Delegato. Item,quando datur priuilegium,v.g. ædificandi Ecclesias sine licentia in locis desertis , per loca deserta intelliguntur illa,quæ non fuerunt culta à Christianis ex memoria hominum : per hanc tamen declarationem non intendit Papa derogare defensionibus , & aliis iuribus partium.

Glos. Terra, quæ à memoria hominum non fuit culta , & in ea apparent signa culturæ,vt sulci,tamen dicitur nouale.

2528 *Cap. II.* Constitutionem. *Nicol.IV.*

IN *c.si fortè,de elect. manifestum, & euidens* , sunt synonyma. Item , Canonici alicuius Ecclesiæ , qui statuunt non recipere in canonicum aliquem , mandante Papa , sunt conspiratores , & coniuratores contra sanctam Ecclesiam Romanam , ac libertatem , obedientiam , & auctoritatem ipsius ; & vt tales sunt

sunt puniendi in iure. Item, statutum de non recipiendo aliquem ad mandatum Papæ est conspiratio, & coniuratio contra libertatem, & auctoritatem Sedis Apostolicæ, & est detestabile, & illicitum.

Glos. Ponit pœnas conspiratorum, vide.

2529 *Cap. III.* Exiit, qui seminat.

DEclarat multa dubia, quæ possent occurrere in Regula sancti Francisci: vt quando promittunt seruare Euangelium, intelligitur secundùm præcepta, vel consilia, quæ sunt in Regula. Item, nihil possunt habere, etiam in communi, non tamen renunciant vsum rerum facti, & non iuris, nec in extrema necessitate, licèt non possint habere proprietatem, possessionem, vsumfructum, ius vtendi, non tamen vsum facti, durante licentia: Et Domini, qui retento dominio concedunt vsum perpetuum rei, non dicuntur inutiliter habere dominium, quod iura prohibuerunt, quia est meritorium vitæ æternæ. Item, non deerunt fratribus mendicantibus necessaria: quia, sicut Christus promisit, fides nunquam deficit, nec opera misericordiæ; & sic ipsis miseris dabitur. Item, quando sæculares à se abdicant rem suam, & transferunt Franciscanis, dominium, & proprietas illius rei liberè, & plenè pertinet ad Papam, & Ecclesiam Romanam; sic & locorum, quæ emunt fratres, proprietas est Papæ. Excipitur quando concedens sibi reseruat dominium. Item, pecuniam non habeant, nec possint accipere mutuò, quia in mutuo transfertur dominium, datur tamen remedium pro necessitatibus. ibi vide. Idem seruandum est in Legatis. Item, datur licentia, vt res Ecclesiæ, seu Papæ, quarum fratres habent vsum facti, possint vendi, & per deputatum, & per tertium emi alia vtiliora. Item, fratres infirmi de licentia custodis, possunt habere plures tunicas. Item, qui student non tenentur laborare, & laici laborent in conuentu. Item, agitur de prædicatoribus cum licentia Episcopi. Item, non ingrediantur monasteria monialium. Item, qui glossauerit hanc extrauagantem, est excommunicatus cum reseruatione ad Papam, non obstantibus quibuscumque, cum priuatione officij, & beneficij.

2530 *Cap. IV.* Priuilegium. *Bonif. VIII.*

QVando conceditur priuilegium, vt monachi, vel fratres habitantes in cellis spectantibus ad monasteria non possint excommunicari ab ordinario, nec cellæ interdici, nomine *cellæ* intelliguntur tantùm loca solitaria, & secreta ab hominum conuersatione separata ad Deo vacandum, non Prioratus Ecclesiæ, vel cappellæ, nec in eis commorantes.

Glos. Idem est dicere fratres, ac monachi. *c. causam, de iud.* Item, nomine *cellæ* latè sumpto significatur etiam cubiculum intra monasterium.

2531 *Cap. V.* Sicut nobis.

QVando alicui conceditur priuilegium, vt possit conferre beneficia suorum clericorum cedentium, vel decedentium, nomine *suorum clericorum*, intelliguntur illi clerici, qui sunt familiares, & viuunt expensis priuilegiati continuè, domestici, commensales, etiam si contingat aliquando aliquos ex illis abesse pro negotiis gerendis priuilegiati: idem in similibus casibus.

Glos. Sed clerici diuites morantur in domo eiusdem, sed non viuunt expensis priuilegiati, & hoc verum in priuilegiis, quæ sunt odiosa, aliàs nomine *clericorum suorum* veniunt omnes subiecti. *c. cùm tibi, eod.* Item, nunquid possit conferre beneficia suorum clericorum cedentium, vel decedentium in Curia Romana, vel vacantia alio modo, vide *c. quamuis, de preben.* Item, idem dicendum in similibus casibus, v.g. cùm conceditur priuilegium, vt cum suis clericis possit dispensare super pluralitate beneficiorum curatorum, & dignitatum, vel eis conferre ius ad vacaturam, sui vocantur commensales, secus in dissimilibus. Item, continuò seruire sumitur ciuiliter, licèt aliquando cesset: & si ægrotat, dicitur seruire, & interdum potest abesse pro suis propriis negotiis, & dicitur etiam seruire.

CLEMENTIN. LIBER V.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE. Tit. XI.

2532 *Cap.* Exiui de Paradiso.

Declarat etiam Regulam Diui Francisci vltra constitutionem, *exijt, qui seminat, in 6.* & ait, quod Franciscani ex voto non tenentur ad omnia præcepta, & consilia, quæ sunt in Euangelio, sed ad illa tantùm, quæ sunt posita in Regula: quia votum determinatum cuiuslibet, debet cadere sub certo, id est, Regula, in qua non posuit omnia consilia Euangelica. Item, fratres prædicti non solùm tenentur ex voto ad illa tria vota paupertatis, castitatis, obedientiæ nudè, & absolutè accepta, sed etiam ad ea omnia, quæ sunt in Regula, & pertinent ad tria vota, quorum aliqua ex vi verborum obligant ad mortale, id est, quando apponit verbum *præcepti*, vel æquiualentis: aliqua non obligant ad mortale, & hæc sunt declaranda. Item, licèt fratres non teneantur ad omnia, quæ in regulis ponuntur sub verbis imperatiui modi, tanquam essent præcepta, vel eis æquipollentia, tamen tenentur ad aliqua, qui æquipollent præceptis, quæ ponuntur in extrauag. vt de non habendis pluribus tunicis, de non portandis calceamentis, de non equitando extra casum necessitatis, de vestibus vilibus, de ieiuniis aduentus, & sextæ feriæ, de officio Romano, de cura superiorum pro necessitatibus fratrum, quod seruiant infirmis fratribus, quod non prædicent contradicente Episcopo, & non nisi examinati, & approbati, & instituti à superioribus. Item, de forma habitus, & professionis. Item, in regula hoc verbum, *teneantur*, obtinet vim præcepti, & vt tale seruandum. Item, nouitij pro renuntiandis bonis temporalibus consulant externos timoratos. Item, nullo modo habeant pecunias, nec quæstus, vel arculas pecuniarum. Item, nec clauem, nec rationem exigant de pecuniis à procuratoribus. Item, nec possunt succedere, nec sibi, nec monasterio acquirere. Item, reditus habentur pro stabilibus, & sunt contra paupertatem. Item, in Curiis cum agitur de rebus, fratres non assistant. Item, non contractent pecunias. Item, non habeant vineas, nec

nec agros, sed tantùm hortos ad olera,& ad exercitium; non habeant horrea, vt cellam vinariam, nisi in summa necessitate, paramenta, & vasa ecclesiastica sint moderata. Item,vsus rerum sit pauper,vt disponit regula.Item,electio ministri Prouincialis fiat à Capitulo ad plura vota,& confirmatio fiat à Generali. Item,de electione Generalis. Vide.

2533 *Cap.* Sæpe contingit.

DEclarat quid significet illa clausula posita in commissionibus, id est, *procedat simpliciter,& de plano,& sine strepitu,& figura iudicij*, id est,non exigat necessariò libellum, non postulet litis contestationem, potest procedere tempore feriatum, amputet materium dilationum, faciat litem breuiorem repellendo exceptiones,appellationes dilatorias,& frustratorias,refrænet contentiones,& iurgia partium, & aduocatorum,& superfluos testes; sed admittat probationes,& defensiones legitimas,& necessarias,citationem,iuramentum de calumnia,vel de veritate dicenda; petitio partium fiat in exordio, & inferatur in actis,det terminum, sententiet stans,vel sedens: si tamen seruabit ordinem iudiciarium,siue in toto,siue in parte,non contradicentibus partibus processus erit validus, & non irritandus.

EXTRAVAG. IOAN. XXII.
DE VERBORVM SIGNIFICATIONE. Tit. XIV.

2534 *Cap.* Quorundam.

DEclarat Regulam Diui Francisci; & ait quod quanta debeat esse longitudo,latitudo,grossities,subtilitas,forma, figura, & similia habitus caputij,tunicæ interioris,spectat ad guardianos, custodes,ministros determinare:sicut de colore,& grossitie illis imposuit Clemens,*c.exiui de paradiso*,& Nicol. *cap.exijt, qui seminat*, & onerat eorum conscientias: & fratres, qui sequuntur prædictas determinationes superiorum,sunt tuti in conscientia. Similiter obediant in habendis granariis,& cellariis secundùm formam constitutionis *exiui*, Clem.nam obedientia est maior paupertate,& castitate.

2535 *Cap.* Quia nonnunquam.

SVspendit ad beneplacitum Sedis Apostolicæ excommunicationem contra interpretantes decreta *exijt qui seminat*, Nicol. I V.

2536 *Cap.* Ad conditorem.

REuocat aliqua dicta Nicolai I V. in *cap.exijt,qui seminat in 6.* in prædictis non vult Ecclesiam Romanam acquirere aliquod ius,vel dominium,virtute *cap.exijt*, seu virtute alterius ordinationis cuiuscumque Pontificis, Excipit tamen Ecclesias, oratoria, officinas, habitationes, vasa, libros, vestimenta Diuinis officiis dedicata, circa quæ seruetur constitutio Nicolai I V. *exijt.* non

non præiudicat in iuribus Ecclesiæ Romanæ, si quæ in bonis ordini Minorum oblatis, aliqua alia ratione haberet, præter ordinationes Pontificum. Item, in posterum nemo nominetur, aut constituatur procurator sanctæ Romanæ Ecclesiæ pro recipiendis, petendis, extorquendis, defendendis, seu administrandis bonis oblatis, vel collatis ordini, vel fratribus, nec in iudicio agetur nomine sanctæ Romanæ Ecclesiæ, nisi de speciali licentia eiusdem: secus, quidquid fit est irritum. Item, tollit vsum facti in rebus quæ vsu consumuntur, quia est nociuum fratribus, & Ecclesiæ; fratribus, quia adhuc remanent solliciti de bonis temporalibus, quæ sollicitudo distrahit mentem ab actu charitatis, & ab vnione cum Deo, in quo consistit perfectio: tum quia vsus facti esset Ecclesiæ, cuius est dominium, & non fratrum, & tamen fratres possunt permutare, vendere, donare, & sic non sunt simplices vsuarij: tum quia rerum, quæ vsu consumuntur, non possunt habere vsum facti, seu esse simplices vsuarij, cùm in his dominium non distinguatur ab vsu, proprietas enim, quam haber Ecclesia, esset inutilis, & otiosa. Papa ergo intellexit de his, quæ vsu non consumuntur: fratres ergo habebunt vsum rerum, quæ non consumuntur vsu, & abusum rerum, quæ consumuntur vsu: abusus enim significat consumptionem rei quasi contra naturam vti, id est, non remanet substantia: & sic vsus est rerum, quarum remanet substantia: imo quando datur vsus rei consumptibilis, datur solùm ius ad vsum, & non vsus, vsus enim est actio operantis, sicut in re consumptibili datur ius vt exerceat actum, v.g. equitando in equo: deinde iste vsus non potest dari, quia nec ante actum, nec post actum, nec in ipso actu. Adde, iste vsus esset iniustus, quia qui non habet ius vtendi, iniustè vtitur, ergo quando conceditur vsus facti, intelligitur de illis rebus, in quibus fratres habent ius vtendi, & non in aliis. Item, dicit, quod primò dicta determinatio non expedit honori Ecclesiæ Romanæ, & dignitati, cùm quotidie vi illius esset litigandum pro rebus paruis, & minimis. Item, est etiam grauis, & molesta prælatis, & Rectoribus Ecclesiarum, quia sæpe oporteret litigare, & se opponere Ecclesiæ Romanæ.

2537 *Cap.* Cùm inter nonnullos.

ISta propositio, *Christus, & Apostoli nihil habuerunt in speciali, nec in communi,* est erronea, & hæretica, cùm sacræ Scripturæ contradicat. Item, hæc propositio, *Christo, & Apostolis non competebat ius vtendi illis, quæ habebant, nec vendendi, vel donandi, aut ex ipsis aliqua acquirendi;* est erronea, & hæretica, quia de facto vsi sunt, & donarunt, ex Scriptura.

Glos. In ista constitutione habetur, pertinaciter asserere Christum, & Apostolos non habuisse aliqua in speciali, vel communi, esse hæreticum: quomodo intelligendum sit. *§. porrò, cap. exijt*, vide cap. prop.

2538 *Cap.* Quia quorundam.

REprobat opinionem multorum, qui impugnabant constitutiones Ioann. XXII. *c. ad conditorem, & c. cùm interdicentes,* quod id quod fuerat determinatum, vt de Fide ab aliis Pontificibus, scilicet quod Christus, & Apostoli mendicantes non habuerunt aliquod ius, sed solum vsum facti, non poterat ab ipso Ioan. XXII. retractari: & disputat fusè contra prædictos, & determinat prędictos Pontifices non intellexisse vsũ facti, vsum simplicẽ denudatũ omni iure,

quia

quia iste actus vtendi sine aliquo iure esset non iustus,& iste vsus,cùm non sit iustus,non pertineret ad perfectionem: sed loquuntur de vsu iustè facti, pro quo competat ius vtendi, quia si intelligeretur de vsu facti simplici absque omni iure vtendi,tunc fratres possent vti tum permissis, cùm prohibitis sine differentia. Nec contrarium facit vt de fide determinatum ab alijs Pontificibus,& sic iste Papa potuit constitutiones aliorum declarare,vel mutare. Item, si quis scienter verbo,vel scripto defendere,vel approbare præsumpserit hæreses, vel alteram illarum damnatas in *c.cùm inter nonnullos eod.* est euitandus tanquam hæreticus,id est,quod Christus, & Apostoli nihil habuerunt in speciali,vel communi,vel si habuerunt,non tamen ius vtendi.Item,nullus scienter scripto,vel verbo aliquid approbet,vel defendat contra definita, ordinata, seu facta in *c.ad conditorem*:& si quis contra præsumpserit, habeatur tanquam contumax,& rebellis Romanæ Ecclesiæ. Nota, hac occasione Papa disputat hic fusè de clauibus Ecclesiæ.

DECRETALIVM LIBER V.

DE REGVLIS IVRIS. Tit. XLI.

sine glossis.

1 OMnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur.

2 *Estote misericordes, &c.* Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ea facta, quæ, dubium est, quo animo fiant,in meliorem partem interpretemur : sicut enim scriptum est, *ex fructibus eorum cognoscetis eos,* de manifestis dictũ est,quæ non possunt bono animo fieri, vt stuprũ,blasphemiæ,furta,ebrietates, & similia,de quib.nobis permittitur iudicare.

3 *Cùm scandalizauerit, &c.* Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.

4 Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum : nam & Sabbathum custodiri præceptum est, tamen Machabæi sine culpa sua in Sabbatho pugnabant : sic & hodie si quis ieiunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.

5 Quod latenter, aut per vim,vel aliàs illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

6 *Cùm in contemplatione. &c.* In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum.

7 *Multones,&c.* Quidquid in sacratis Deo rebus,&Episcopis iniustè agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, & à quoquam violari non debent.

8 Qui ex timore facit præceptum,aliter quàm debeat,facit,&ideo iam non facit.

9 Defleat peccator,quia offendens in vno factus est omnium reus.

10 *Quamuis causa,&c.* Non potest esse pastoris excusatio,si lupus oues comedit,& pastor nescit.

11 Indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere quis homagium cogatur,id est,sacramentum fidelitatis.

EX SEXTO.

REGVLÆ IVRIS sine glossis.

1 BENEFICIVM Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione canonica obtineri. *Bonifac. VIII.*

2 Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit. Idem.

3 Sine possessione præscriptio non præcedit.

4 Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum.

5 Peccati venia non datur, nisi correcto. *Bonifacius VIII.*

6 Nemo potest ad impossibile obligari.

7 Priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.

8 Semel malus, semper præsumitur esse malus.

9 Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

10 Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.

11 Cùm sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius, quàm actori.

12 In iudicijs non est acceptio personarum habenda.

13 Ignorantia facti, non iuris excusat.

14 Cùm quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere.

15 Odia restringi, & fauores conuenit ampliari.

16 Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum.

17 Indultum à iure beneficium, non est alicui auferendum.

18 Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit.

19 Non est sine culpa, qui rei, quæ ad ipsum non pertinet, se immiscet.

20 Nullus pluribus vti defensionibus prohibetur.

21 Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

22 Non debet aliquis alterius odio prægrauari.

23 Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

24 Quod quis mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse.

25 Mora sua cuilibet est nociua.

26 Ea, quæ fiunt à Iudice, si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt.

27 Scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus.

28 Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam trahenda sunt ad consequentiam.

29 Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

30 In obscuris minimum est sequendum.

31 Eum, qui certus est, certiorari non oportet vlterius.

32 Non licet actori quod reo licitum non extitit.

33 Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

34 Generi per speciem derogatur.

35 Plus semper in se continet, quod est minus.

36 Pro possessore habetur, qui dolo desijt possidere.

37 Vtile non debet per inutile vitiari.

38 Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus est impugnare.

39 Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.

40 Pluralis locutio, duorum numero est contenta.

41 Imputari non debet ei, per quem non stat, si non facit, quod per eum fuerat faciendum.

42 Accessorium naturam sequi congruit principalis.

43 Qui tacet consentire videtur.

44 Is, qui tacet non fatetur, sed nec vtique negare videtur.

45 Inspicimus in obscuris id, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consueuit.

46 Is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, vti debebit.

47 Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur.

48 Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria, vel iactura.

49 In pœnis benignior est interpretatio facienda.

50 Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

51 Semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum.

52 Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum.

53 Cui licet quod est plus, licet vtique quod est minus.

54 Qui prior est tempore, prior est iure.

55 Qui sentit onus, sentire debet & commodum.

56 In re communi potior est conditio prohibentis.

57 Contra eum, qui legem dicere potuit, apertius est interpretatio facienda.

58 Non est obligatorium, contra bonos mores præstitum iuramentum.

59 Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eundem.

60 Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

61 Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.

62 Nullus ex consilio, dummodò fraudulentum non fuerit, obligatur.

63 Exceptionem obijciens, non videtur de confessione aduersarij confiteri.

64 Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.

65 In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.

66 Cum non stat per eum, ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debeat perinde, ac si impleta fuisset.

67 Quod alicui non licet suo, nec alieno nomine licebit.

68 Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.

69 In malis promissis fidem non expedit obseruari.

70 In alternatiuis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.

71 Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.

72 Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.

73 Factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eueniat, in quo non potuit inchoari.

74 Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab alijs in exemplum.

75 Frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.

76 Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

77 Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore.

78 In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem sunt concessa.

79 Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur.

80 In toto partem non est dubium contineri.

81 In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in speciali concessurus.

82 Qui contra iura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

83 Bona fides non patitur, vt semel exactum, iterum exigatur.

84 Cùm quid vna via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

85 Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur.

86 Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non alijs imputare.

87 Infamibus portæ non pateant dignitatum.

88 Certum est quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.

LAVS DEO, ET B.V.

F I N I S.

IN

TABVLA ALPHABETICA
IVRIS CANONICI,
ET GLOSSARVM.

A

Oooo tis

B

non

C

exem

stes.

Ebrietas

E

F

Feuda

Irregularis

L

communi

periurus

garis

S

sententia

V

Vexa

F I N I S.